MAGICARVM DISQVISITIONVM TOMVS SECVNDVS,

Secunda cura correctior & auctior.

IN QVO AGITVR

DE MALEFICIO, VANA OBSERVATIONE

Diuinatione, & Consecratione.

AVCTORE
MARTINO DELRIO SOCIETATIS
IESV PRESBYTERO,
SACRAE THEOLOGIAE DOCTORE,
& in Academia GRAETIENSI S. S. Professore.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M. DCVI.
Apud Io. Antonium & Iacobum de Franciscis.

SERENISSIMO PRINCIPI ERNESTO, Archiep. Coloniensi, S. R. I. ELECTORI, EPISCOPO LEODIENSI, &c.

MARTINVS DELRIO Societatis IESV Presbyter.

SI Primus DISQVISITIONVM MAGICARVM Tomus C. T. placuit ERNESTE PRINCEPS, vt audio; spero non minorem gratiæ locum huic Secundo fore. Vincit multiplici varietate, curiositate, vtilitate. Vnam ille MAGIAE speciem continebat, tres iste complectitur: in eum conieci, quæ de nefarijs MALEFICIIS, quæ de inanibus OBSERVATIONIBVS, quæ de infinitis fermè DIVINATIONVM generibus, Historici, Poetæ, Philosophi, Iurisconsulti, Theologi suggesserunt, non incommodè digesta in ordinem quàm hucusque commodiorem. Inuenient, ni fallor, cuiuslibet ordinis, & conditionis homines, quod illos iuuare, si attentè legerint, non parum queat; & se adiutos, tibi, PRINCEPS SERENISSIME, gratias agent, cuius hæc auspicijs videbunt in lucem prodijsse.

LOVANII, IDIBVS SEPTEMBRIS. 1599.

IN MARTINI DELRII NOVITER EXCVSAM MAGIAM ODARIVM.

Caput icta sus dolore
Fluuiatile obteritq;
Exestq; sæpè cancrum.
Et ante viperinâ
Testudo tabe pota
Mundam vorat conilen.
Iaculis onusta capra
Virtute præpotentis
Dictamni opem sibi fert.
Quos icit ipse dæmon;
Siue ille cancer, siue
Serpens, nocens-ve pestis;
Quid agant? adeste cuncti.
Huc dæmonum tenebris
Illusæ. quisquis erras:
Desertione quisquis
C H R I S T I *furis, Magiæ*
Maniæque captus œstro:
Tabescis, & qui amaro
Felle I N F I D E L I T A T I S:
Huc, quisquis insciens es
N A T V R A E, *& artis eius;*
D E L R I *liber sagacis*
Mox in manum inferatur,

D E L R I *liber* S O P H I A E
Germanus ille fœtus,
Animo imbibatur altè,
Nam paginæ recondunt
Animi medelam. Egentes
Ratione nosse morbi
Purgamina: æuiternæ
De M E N T I S *igne cusum*
Hominem, sibi medelam
Animo sagace promtam,
Manuque latam amica,
Abiudicare, turpe est.
Hoc D E L R I I *volumen*
Cœli euolutum ab arce
Per inuia in viam dux
Erroribus patescit.
Hoc in manum volumen
Date V E R I, *&* A E Q V I *amãtes.*
Penitusque quid recondat
N A T V R A, *cui voluptas*
Est nosse; I V R A *quisquis,*
Verumque N V M E N *optas*
Date in manum volumen
A D E L R I O *euolutum.*

CLAVDIVS DAVSQVAEIVS.

IN

IN EANDEM ALIVD.

SEu multa certò pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis;
Siue exta spectes, astra Cœlo seu notes;
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te produt liber,
Mentita veris corrigit, fallacias,
Commenta, tricas, fraude consutos dolos,
Præsente cuncta dissuit victrix Deo
Vis ingenI potentis, & constans labos.
Atque istud audes impius conuellere?
Impostor es, mendax, superbus, improbus,
Fatere. verus iste te prodit liber.
Veri peritus auctor, inuictus malis,
Magicisque laruis, nominis notum decus
DELRIO, facta dicta verat omnia.
Spectata virtus, certa stat scriptis fides.
Fatere. verus iste te produt liber,
Seu multa certo pollicere Apolline
Ventura, seu minare multa credulis
Impostor es, mendax, superbus, improbus.

CAROLVS GOOSSINVS

OS OCVLVS SIS IGNARO.

SVPERIORIS,
& Censorum Approbationes.

R. P. Oliuerij Manaræi Societatis IESV Vice-Præpositi Prouincialis licentia pro hac etiam operis parte Tomo Primo inserta est.

Hunc tertium *Magicarum Disquisitionum* librum à R. P. Martino Delrio Societatis IESV Theologo conscriptum, quod multiplici sit variaque eruditione refertus, nihilque contineat quod Catholicæ fidei aduersetur, dignum iudico qui prælo mandetur. Datum Louanij 8. Februarij, Anno Domini. 1599.

GVILIELMVS FABRICIVS
Nouiomagus Apostolicus, ac Regius librorum censor.

TRes posteriores; quartus, quintus, & sextus, *Disquisitionum Magicarum* libri, auctore viro docto P. Martino Delrio Societatis IESV Presbytero, ob multiiugam eruditionem, iucundam rerum abditarum varietatem, ac soliditatem doctrinæ, Lectori, hisce potissimum temporibus, multò vtilissimi futuri sunt, vti & *Priores* earundem *Disquisitionum*. Proinde in magnam vtilitatem Ecclesiæ omnino typis mandandos esse iudico. Datum Antuerp. 21. Kalen. Aprilis, Anno 1599.

SILVESTER PARDO S. THEOLOGIAE
Licentiatus Cathedralis Eccles. Antuerp. Canonicus, Librorumque Censor.

SVM-

SVMMARIA PARTIS PRIORIS LIBRI III.

QVAESTIO I.

Quid & quotuplex maleficium.

Maleficium esse, definitur, & diuiditur. Quædam concurrentia ad omnia maleficia.

Variæ efficientes causæ, seu instrumenta maleficij. de pulueribus. De herbis, festucis, & similibus, quæ substernũt. De vnguentis. De halitu, seu afflatu. De verbis, minis, increpatione, laude. rebus sacris, vt aqua lustrali. vi aperta. infanticidijs. de sanguinis suctione. de strigibus veterum opinio. Gelo. Panamanæ striges. Lilith. matres dæmonum; & de illis errores Hebræorum. Lamiæ, quid, & quales Græcis. Thrẽ. 4. Isai. 34. Quo pacto infantes olim & hodie necent.

QVAESTIO II.

De maleficio insomnij.

Ritus solemnis. exempla. Loca Virgilij, Ouidij, Valerij Flacci. Telephron. Denasatus nebula somnij quid Apuleio. Modi soporandi magorum. signa varia pro instrumentis, & singulorum exempla. De vnguento, & illinimentis. an possint mutari in minuta animantia, & arctas rimas subire.

QVAESTIO III.

De amatorio maleficio.

SECTIO I.

Quid sit, quædam huiusmodi credita veteribus. Astirites lapis, Iynx, qualis auis. De nostri æui philtris. de his quæ fiunt intra corpus. quod in his vt plurimum misceant res sacras. & exempla.

De his quæ fiunt extra corpus. Sacrilegia quæ his immiscentur. de imaginibus amatorijs. De pergameno virginea ex cute pueri. Cur in hoc potissimum maleficio rebus sacris abutantur, & exemplum quoddam de Eucharistia.

SECTIO II.

Quæ vis maleficij amatorij. probatur latè non posse voluntatem eo cogi, sed appetitum tantum. L. eorum, Cod. de malef. & mathem.

Locus Baruch. 6. v. 42. accuratè tractatus. Qui funiculi apud Ieremiam, qui vero apud Poetas. Loca Virgilij, Valerij, Nemesiani, Propertij. τὰ πίτυρα quid sint, defensus interpres vulgatus. Theocriti locus. Burchardi locus. Oliuæ aduri solitæ. Epityrum edulium. Hesychij locus.

cus. Ossa quid significent Hebraeis. Quid ossa oliuarum.

Menti, & corpori haec quam noxia, ostenditur ratione, & exemplis.

De Hippomanes, quotuplex sit. explicantur varij auctores. Varia iudicia contra huiusmodi Magos, & quae iuris Romani poena. Anton. Guibertus refellitur. Exemplum vltionis diuinae, quod in Misnia accidit.

SECTIO III.

De remedijs contra philtra, & amoris viscum. vana quaedam gentilium. Loca Virgilij, Tibulli, Nemesiani, & Propertij. Error Pomponatij. De antidotis naturalibus, De antidotis moralibus, & Christianis. Ex Helinando quae soleant amorem adferre, vel fouere natum. Quae vitanda. Remedia facti.

Pulcra exempla, Hypatiae. Appae, & Gelae.

Sacerdotis cuiusdam. Cardanus refutatus cum remedio suo.

QVAESTIO IV.

De Maleficio hostili.

Quid sit, de ingredientibus. notata quaedam opinio Grillandi.

SECTIO I.

De Fascinatione.

Haec nunc tota luculentior quaestio. De vulgari, seu poetica fascinatione; qualis, & quae ex ea ortae superstitiones. Fascini nomen. Praefiscini. de Higà *Hispan. Loca Virgilij, & Tibulli, Despuere in sinum. An quis fascinetur à beneuolis, aut à seipso? Eutelidas, Narcissus. Loca Plutarchi, & Heliodori.*

Pueri quo pacto fascinētur iuxtà Plutarchum. Conuincuntur fabulosa.

Theologorum quorundam incōsiderātia.

Philosophica fascinatio quid, & quod improprie dicatur fascinatio.

Thybies Pōtici. Locus Plutarchi. Vis Visionis in corpus, & animā ex Plutarcho. Amoris origo. Naphta Medorum. Hiaticula auis. Auriginosi morbi remedium. Inuidorum intuitus. προβασκάνια. Quo pacto contagio per intuitum propagetur secundum Theologos. Richardi dicta discussa. visus videndo an agat in speculum, contagio an ex pupulā vel circum oriatur. Amatus an habeat aliquam physicam qualitatem, qua efficit vt ametur. Locus Eccl. 9. v. 9. Abulensis sententia discussa. An fascinationis nomen recipiendum Christianis. Fascinationis definitio, & Etymologia. Loca Deuteron. 28. v. 56. Matt. 20.

Loca Horatij. item Eccl. 31. v. 25. Sap. 4. v. 12. Gala. 3. v. 1. Sara an fascinatrix. D. Hieron. Chrys. Anselmi, Tertulliani, & aliorum sententia de fascinatione. Leonardo Hasselio vindiciae commentarior. adiudicatae. Fascinatio Magica, quid & qualis.

De sene Viterbiense contra vidam. Telchines qui. Palamnaei. Fascinantium familiae, in Aphrica, Triballis, Illyrico. Fascinatorum signa an in oculis. Quid contra fascinationem queant remedia naturalia. Fascinatio latissimè sumpta quid significet. fascinari iudices. an verum. Opinio vulgaris fascini vnde nata.

SECTIO II.

De maleficijs venerarijs.

Quæ sit potestas Diaboli in malos. Lutheri error. Locus 2. Cor. 4 v. 4. Lamber. Danæus notatus. Sagæ possunt occidere, & morbos inferre.

Elzan. magus plurimos occidit. Sagæ Heluetiæ quam multos; imo & proprios liberos uorauere. maleficium per acupuncturam. De alijs in superiori Germania: item in Salassis. item apud Geneuenses.

Modi duo per introsumptionem, & eius exempla, strigatio puerorum. tertius per inhalationem. Clementis VII. mors. exemplum Agyrtæ Itali. & aliud Alsaticum. & aliud Nigræ siluæ. Quę causa huius veneficij inhalatorij. Bodini error. De venefico Italo Parisiis agente.

De venenis quæ extrinsecus adhibentur. varij modi. Loci de hac re Horatij, & Lucani. Telephron à lamijs in specie mustelæ naso truncatus. Locus Apuleij, & Quinctiliani.

Gnosticorum immanes cibi. hinc causa calumniarum in Christianos, de infanticidijs, Venena quędam mirę efficacitatis. De stygis aqua. Iuberti sententia notata. Scopelismus quid. Iaccularij qui L. cum quædam & L. saccularriorum D. de extraord. crimin. loca Iob. 5. v. 23. Virgilij & Plauti: Hisp. quid cargarel dado.

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, & lactis desiccatione.

Stadlein lacertà sub ostio posita, infantes in vtero materno necabat. abortus flatu procuratus. vtres Littelaten. Perpetua pregnatio cuiusdam apud Apulcium. difficilis partus Alcmenæ. Exemplum lactis furati. & ritus. accidit Treniris. De lacte exsiccato, etiam in muliere per solas minas. De frumento furto per maleficium.

SECTIO IV.

De sagitarijs assassinis & imaginum fabricatoribus maleficis.

C. vni. de sagitarijs, explicatum. quod genus hominum sunt isti. Ritus horum, & exempla nonnulla. vt PunKleri & aliorum. De Finnis & Lapponibus sagittarijs, C. vni. de homicid. in 6. Qui propriè assassini.

De iconopœis maleficis. Notati Cardanus & Vvierus. Altheæ stipes fatalis Meleagro. Loca Ouidij & Horatij. Histo. Duffi Regis Scotiæ. De Enguerrani vxore, de alijs in Francià recentioribus, Caroli. 9. & Pontificis cuiusdam. De statua Simoni Bulgari exitiosà. De alia Tricipiti, deque alijs quæ in Circo Byzãtino magicæ fuere.

SECTIO V.

De morbis varijs à dæmone illatis.

Dæmones varios immittunt morbos. Notantur Pomponatius, & Lemnius. Locus D. Matth. 17. v. 14. De Lunaticis & Epilepticis. Firmici locus.

Exempla, Thallus sic affectus per Apuleium.

puleium. aliud ex malleo exemplum. Locus D. Luc. 8. v. 27. & 17. v. 11. 1. Reg. 16. v. 14. 15. & 23. dæmonum nomina ab effectu in S. S. Cur magna in his auctoritas Sprengeri & Niderij.

Exempla ab ijs allata varia B. Angelæ Fulginatis, Stiradij. Dementiam adferunt. Exemplum ex Mathiolo. morbi Gentilium à dæmonibus, vt Cerericlorum, Panicorum & Fanaticorum.

Quo pacto dæmon inferat morbos. Cacobites,

SECTIO VI.

De mira rerum solidarum & magnarum in corpus ingestione ac egestione.

Exemplum mulieris Zabernensis. item & alia septem, octone, & præcipuè mirum ex vita S. Petri Tarentasii. Pisana monialis.

Quæ in corpore naturaliter innascantur? Exemplum Comitis cuiusdam. Quæ naturaliter innasci non queant.

Quo talia pacto dæmon possit ingerere, & exerere. Exempla duo Ambr. Parei, de studioso, & pastore. Tertium Remigij. Refellitur modus Paracelsi. de fulmine & aqua.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

Esse aliquos energumenos, & quæ ad hoc requisita vt possessi à dæmone dicantur. An penes homines sit potestas sic deuouendi. An Diaboli subintrent ipsa corpora? Discussa sententia B. Hildegardis. Cæsarij. Gennadij. Tostati exempla varia. Notatus locus Scriptoris Annal. Ecclesiasticorum. cur id Deus aliquando permittat.

SECTIO VIII.

De maleficio ligaminis.

De vulgi quadam opinione, et ex ea consuetudine nuptiali. Solere homines reddi maleficiatos.

De varijs modis ligaminum. Cur plures viri maleficiati, quam feminæ? Causæ maleficij proximæ.

De Lemnijs feminis maleficiatis. De Bohemis mulieribus. Valazta. Propertij locus. Palumbi presbyteri & Veneris historia.

De viriliũ ablatione notatus locus Sprengeri. De muliebri arctatione. De impedimento respectiuo. Quoddam esse impedimentum perpetuum, contra Canonistas quosdam, & quod huiusmodi.

Mira Dei permissio quædam apud Karentinos. de fonte Salmacis.

SECTIO IX.

De maleficio odij. Exemplum, & locus Virgilij. Exemplum aliud & quo pacto hoc maleficium dæmon procuret. de maleficio obliuionis, & eius exemplum.

SECTIO X.

De maleficio incendiario. de corona Medeæ Senecæ locus. exempla varia. Lotharingiæ, Heluetiæ, Rhenanæ prouinciæ.

QVE-

QVAESTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

Nemini sine Dei permissu; quo habito possent cunctis hominibus. cur infantibus permittantur nocere. Cur vt plurimum his insidientur. infanticidiorum exempla. Opinio vulgi de indolentia acquirenda. De vnguento Pagano. Cur interdum & bonis nocere permittantur.

Vulgi opinio discussa, & interpretata, quod iustitię administris nequeant nocere. Ostenditur contrarium aliquando accidisse. Ananię ratio reiecta quędam. Niderij sententia notata. Goninus Magus Parisiensis. Vnde orta opinio.

QVAESTIO VI.

Cur Deus patiatur maleficos rebus sacris sic abuti?

QVAESTIO VII.

Cur per maleficia tantopere dæmonem grassari Deus patiatur?

SECTIO I.

Fit ad gloriam Dei. quia sic ostenduntur, Suauitas, clementia, sapientia, potentia, iustitia, &c. attributa Dei.

2. Fit ad hominum vtilitates varias, primò eorum, quibus nocitum, patientiam, constantiam, charitatem, humilitatem, & reliquas virtutes. exempla heremitæ cuiusdam, & D. Iuliani. Deinde & cæterorum fides confirmatur, & varij errores extirpantur. docentur esse dæmones, docentur hæretici ueram non habere fidem qui non possunt ista sanare, vel dæmones fugare. Exemplum Lutheri. item Parochi Lutherani. Ministrorum Augustanorum. Ministrorum Caluinistarum in Picardia. Dæmones interfuere funeri Lutheri, & Belgicæ Iconoclastiæ. Dæmonis imagines cur Caluinistæ linquant intactas, Dei & Sanctorum confringant? varia eius rei exempla.

SECTIO II.

Vindicta peccatorum præcipua est causa. Aliquando alienorum, vt in discipulo B. Eleutheri, & infantulo apud D. Gregorium. item ob parentum iniustam imprecationem, uel etiam coniugum.

Vt sunt contumacia *in Deum, & alios superiores, vel parentes, Nabuchodonosor.*

Ægyptij. duo iuuenes Florentini. Decem Fratres, ob diras parentum. Loc. Prouerb. 30. v. 17. Odium, & vindictæ cupiditas, & inuidia. *Exemplum Saulis, aliud Alexand. ab Alexandro, & quatuor in vita S. Arnulphi.*

Carnalis libido, *etiam coniugum, &* quæ huc diriguntur. *Saræ mariti B. Magdalena puella apud D. Hieron. puella apud D. Prosperum. cur tam multa dæmoni liceant in coniugatos? Sacrilega uotorum violatio quam horrende punita. exemplum terrificum trium monachorum.*

Cru-

Crudelitas iniusta. *vt Boleslai Regis. Geilæ ducis,* item accusatio, vel criminatio calumniosa. *vt de tribus fœminis, & vno viro, calumniantibus D. Gregorium Siculum, & D. Danielem Stylitem.*

Agnitæ veritatis impugnatio & apostasia. *exēpl. variorum in sacris litteris, canonibus, & D. Cypriano.*

Blasphemia *vt Alexander & Hymeneus Sartor Vvigorniensis apud Tho. Vvaldensem blasphemans contra Sacrosanctam Eucharistiam. Gaianus blasphemus in Deiparam. item alij Constantinopoli & Neomagi.*

Imprecatio, qua quis sub conditione sē dæmoni addicit. *muliercula apud Cæsarium. Et de illo qui animam diabolo vendidit. Coloniensis virgo apud Niderium.* de prætermissa mensæ benedictione. *de Petro Bernensi iudice,* & prætermisso crucis signo. *De hospite Spandacensi.*

De capitaneo Brauo: de Nobili quodam Silesio. De virgine Saxonica. De quodam maledico in martyrem. de Goduino Comite.

Vsuræ vitium. *de monialibus quibusdam.. Cur eleemosyna data sagis noceat.*

Duritia & immisericordia in pauperes, *de sagis ideo mendicantibus, de Pictauiensi, quodam. De Episc. Moguntino. de Kirchbergero quodam.* Irrisio sacrorum mysteriorum, contemptus rituum & censurarum Ecclesiæ. *De Batauo missam imitante. De Nouato. De Proculo Ariano. De Donatistis. De indigne sumentibus Eucharistiam. exempla tria. Epachij mors. Multi periere ob contemptam excommunicationem Episcopi.*

Templorum & sacrarum rerum direptio, & Ecclesiasticorum redituum ac iurium inuasio.

De Comite Matisconensi. De Otgerio Oeconomo, De alijs duobus, Item de pœna quorundam militum in Hispania, post hanc vitam, vt apparentes declararunt. De Deioca propter eleemosynas saluo. De Berneto propter corruptelam & iniustitiam damnato De Alfonso Rege Aragonum precibus Cluniacensium liberato purgatorijs pœnis contra hæreticos, & de confessione.

Irrisio contemptus sanctorum virorum & festorum. *de muliere quadam. exemplum puniti fæminæ quia fuerat ingressa virorum monasterium, virilem habitum mentita. item contemnentes festorum celebrationem. De ciuibus Torpetēsibus.* Pusillanimitas desperatio, curiositas, *Theophili Oeconomi.*

Propter culpas veniales, *Moses ob leuem iram. Religiosa quædam ob præcipitem Gulam. alius ob tepiditatem & distractionem in oratione.*

QVAESTIO VIII.

Cur cum ista damna plerumque diabolus poßit per se inferre, malit per alios?

Quia in maiorem hoc cedit Dei contemptum. Pluribus nocet. Quædam non posset tam commodè per se v.g. hæreses spargere, abuti rebus sacris per sacrilegium. Vt plura illi Deus permittat in homines. De remedijs, remißiue.

PARS

PARS POSTERIOR LIBRI TERTII, SIVE DE VANA OBSERVATIONE.

QVAESTIO I.

Quid sit?

Definitio ponitur.

QVAESTIO II.

Quale sit peccatum?

Quando lethale.
Quando veniale. } *Exempla singulorũ.*
Quando nullum.

QVAESTIO III.

Quotuplex sit?

A causa finali ostẽditur esse quadruplex.

Si exspectentur bona { *Fortunæ.* / *Corporis.* / *Animi.* / *Supernaturalia.*

QVAESTIO IV.

Vnde queat dignosci, quando sit huiusmodi vana obseruantia?

SECTIO I.

Quid quando non constat causam habere vim huius effectus supernaturalis à Deo. Quid quando, constat esse effectum naturalem, vel diuinum, sed adduntur variæ circunstantiæ. ponuntur de singulis exempla.

SECTIO II.

Ostenditur particularibus casibus, vana obseruantia.

1. *Quando requiritur fides in hominem.*
2. *Si effectus tribuitur sigillo, characteri, figuræ, verbis, &c. quæ repudiata lib. 1.*
3. *Quando verba sacra, vel opera pia detorquentur ad res vanas, & quæ res tales censendæ? Quæ res indirectè spectent ad Dei honorem. Explicata sententia Caietani, & limitata, de illis qui ex mera deuotione faciunt.*
4. *Per certa ieiunia voluntaria; & orationes ab Ecclesia ad hoc non institutas nec probatas, euentum aliquem exspectare. De arte Notoria: eius ritus & confutatio fusè. item de arte Paulina & de arte Angelica.*

SECTIO III.

De gestantibus reliquias, Euangelium D. Ioannis & similia periammata. Quæ necessaria vt hæc sint licita. sententia de his Augustini explicata. veteres etiam Canones, c. illud 26. q. 2. c. non liceat. 26 q. 5. c. ne obseruetis 26. q. 7. Cassiodori locus exponitur.

SECTIO IV.

De ominum obseruatione latè differitur, & enumerantur eorũ genera varia ex D. Augustino. De Salisatoribus. De auris tinnitu. locus Catulli, & alterius incerti poetæ. Spatulomantbia. Sternutatio. Ex nomine, exemplo Augusti de Nicopoli. Ex verbis fortuito pro-

prolatis. De ijs quæ domi contingunt. οἰκοσκοπικά. De ijs quæ foris. τὰ ἐνοδιά. Exempla. D. Augustini locus. Ominis mentio habetur in sacris litteris. Locus 3. Reg. c. 20. v. 33. Vanitas omnium. D. Marci factum. locus Blesensis, & Iudith. 8. v. 33.

Signum à Deo petere aliquando licitum. varia huius exempla. Serui Abrahæ. Gedeonis, Ionathæ. D. Augustini. Gregorij VII. Clodouæi Regis. Omina obseruare illicitum. Caietani locus notatus. Omen offensi pedis notatum in Graccho, Crasso, Protesilao, Tibullo. De omine sternutationis ex Theocrito, Aristotele, Propertio.

SECTIO V.

De strenis an sit vana obseruantia. quando liceat eas mittere. De Kalendis Ianuarijs & earum celebratione. Explicantur c. 1. Concil. Antisiodor. c. non obseruetis c. non licet. c. si quis Kal. 26. q. 7. c. 10. Conc. Tolet. 4. Burchardi locus. Hibernici lupi charichrist.

SECTIO VI.

De superstitione temporariorum, ad scindenda ligna, herbas colligendas &c. Qui obseruant certos dies festos. vt prænuncios serenitatis vel pluuiæ. vel vt naturalis efficacitatis maioris, quo ad herbas, phlebotomiam & similia. vel vt infaustos & ominosos. Dies Aegyptiaci, qui sint in c. non obseruetis, &c. quis existimaret 26. q. 7. D. Augustini loca. Locus ad Gal. 4. v. 10. Posterum, quid Ambrosio, & Augustino. Qui aquam benedictam vno dominico quam alio plus virium putant habere. Qui ouis diei Parasceues vim inesse incendij putant exstinguendi.

SECTIO VII.

Obseruantiæ vanæ in sanandis morbis & varijs noxis repellendis.

Quando consideratur vt oblatio sit ex eleemosynis, vel crux empta eleemosynis. Qui pilos vel capillos ægri miscent ceræ oblationis. Qui mergunt imagines aquis. Qui certas adhibent ligaturas. Qui per annulum desponsationis meiunt. Qui porcorum lintri collum applicant. Qui cingulam ægrotantis metiuntur. Qui stramen bipenne diuidunt. Qui animalia lustrant per ignem. Qui libum S. Lupi insuunt &cæt. pecuariorum ligaturæ. locus Burch.

Qui vtuntur absurdis orationum formis. de curatione vulnerum inter milites Hispanos frequente, ponitur formula & discutitur.

SECTIO VIII.

Discutitur & refellitur superstitiosus tractatus Felicis Malleoli Tigurini. Sanare morbos quando pium, quando non. Quando liceat benedicere animalibus quando non. Quando liceat exorcisare & excommunicare animalia bruta. Exempla Sanctorum. S. VVilhelmus anguillis maledixit, B. Pruminius vermibus venenatis. Episcopus Lausanensis sanguisugis Heluetij vermibus Juger, Curienses insectis, Lauffkaffer. Quibus formis exorcismorum hac in re vti liceat. Exemplum Apostolorum & S. Hilarionis.

S. Bla-

S. Blasius quomodo benedixerit animalibus. De S. Antonij porcis, & cur illi appingantur. Locus Coloss. 3. v. 17. Quomodo in nomine Iesu omnia facienda. l. eorum. C. de malefic. Azo & alij illam sequentes, reprehensi. Formulæ in quibus dicitur, Si B. Maria peperit &c. hoc fiat *& similes ostēduntur esse illicitæ, etiamsi capias sic vt signum vel vt causam. Nunquam vti licet operâ dæmonum ne ad bonū quidem. De facto Theodori Sedunensis Episcopi utentis ministerio dæmonis in campana transferenda. Quomodo intelligendum Dei præceptum, de parcendo inimicis.*

Nulli contractus vsurarij vnquam liciti fuere: & contrarium, est error.

Rythmus, seu versus, an superstitiosus.

Ritus absoni, & non necessarij, nec ab Ecclesia approbati. indicium sunt superstitionis.

Christi Domini ritus in sanando cæco. De B. Marco quædam fabella.

De ritu Helizei Prophetæ in puero suscitando. De ritibus baptismi.

Reuelatio de illis formulis vulgaribus nulla exstat. De Ananisapta *remedio, docetur esse vox Magica, & idololatrica ex Hebræa compositione.* אבא, & אקם, & רוכע, & אכני, & שקח.

Magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ.

Serpentes quomodo ab Apostolis sublati.

Serpentum incantatores ab Ecclesia non tolerantur. Potentiori vtens forma eundem consequitur effectum, quando deest pactum. Cur per malos Sacerdotes seruata forma consecrationis fiat transsubstantiatio; per bonos, non seruata illa, non fiat hæc?

Curationem à dæmone petere non licet.

Non ideo licita est formula, quia verba eius singula sunt ex sacra scriptura.

Quomodo fidei promissa sanatio, & miraculorum patratio? In quibus dubijs sequenda benignior interpretatio. quid hic dubium, quid certum. Distinctio vtilis inter dubium de re, & dubium de persona.

Potest res esse illicita, & non peccare eam faciens, & è contra quoque.

Quando agitur de salute, vel periculo animarum, tūc iudicandum non quod lenius est, sed quod animæ tutius, & securius.

SECTIO IX.

Exempla variarum formularum vanæ obseruantiæ. Spadix, Spadix, si laboras, &c. Ante par ante, &c. Alligare equum stoloni sterili. Brachium circumdare funiculo laneo. Consumm. est.

Inijcere phialæ vitreæ nouem ordei grana. Filum per chrisma trahere. terream imaginem sub altari abscondere. Tempore missæ dentes tangere, &c. Manus lauare cum ægroto, vel eum cum certis verbis manu prehendere. Tribus missalibus panibus quædam inscribere. Feria sexta ægrotum ducere versus orientem, &c. Gustate, & videte quod bonus, &c. Ad sanguinem sistendum, certo numero guttas stillare in cyathum frigidæ, &c. item dicere certas orationes, vel versiculos è Psalmis, vel Chunrat, cara, sarite, &c. Tribus diebus ante Solis ortum dicere super equo quædam verba. Ad inueniendum

dum furem, facere crucem in cryſtallo cum oleo, & nomen Helenæ ſubſcribere, &c.

Item, lapillos ex fluente pro numero ſuſpectorum collectos & domum relatos ignire &c. Item ad excutiendum furis oculum dicere terribilem quandam orationem, & percutere clauum æneum malleo cypariſſino, &c. Item ramum auellanum die Sabbati ante ſolis ortum abſcindere &c.

Vti falſa & ficta oratione, quam tribuunt S. Adalberto: videtur verò potius eſſe Adalberti hæretici olim damnati.

Legere pſal. 108. iuxta certam verſiculorum diſtributionem, aliter quam exſtat. Ad curanda maleficia, accipere tres olei uiolacei menſuras, & conſiſtere contra ſolem, ante ortum, exprimere nomen læſi & matris eius, & angelorũ gloriæ &c. Item ferre inſcripta nomina trium regum, cum certis uerſiculis, uel uerba incognita & abſurda, ut ueterum; Danata, Daries &c. Recentiorum verò *Abrac, amon &c. uel illa inſcripta pani,* Irioni, Khiriorhi. Hax; pax, max, *&c. contra morſus canis rabidi.*

Vel contra dolorem dentium, Strigiles, falceſque &c. uel, Galbes &c. Galdes &c.

Item Gibel, Got &c. Vel in piſcium captura iſtud Conſtantini, Iao Sabaoth. Quod eſt abuti Dei nominibus. Libri Bamachij, & Cartachiri, uirgas parallelas ui certorum uerborum committere medijs partibus &c. Thoraci lignum rotundum cum certo murmure appendere. Brabantiæ duæ ſuperſtitiones, in manum ægri ponere ſalem: uel nudum ſoli ſiſtere: Satrorum ſtatuas mergendi ſuperſtitio. Leuini Crucij liber notatus.

Principis cuiuſdam mors formidanda; qui ſuperſtitionum amator.

MARTINI DELRIO DISQVISITIONVM MAGICARVM.

LIBER TERTIVS.

QVI EST DE MALEFICIO, ET De Vana obseruatione.

ADiungo posterius istud, quoniam pauca, & minùs difficilia de illo nobis occurrunt dicenda.

PARS PRIOR DE MALEFICIO.

QVAESTIO PRIMA.

Quid & quotuplex maleficium.

A NON disputo, *an sit*; id suppono. qui negant; eos Sacræ litteræ, Iuris vtriusq; sanctiones, Historici, poëtę, communis cõsensus, & sæculorum omnium memoria damnat. Nullum Magiæ genus ampliùs cacodæmonem oblectat. *quia* (vt ait Synesius) *calamitates mortalium conuiuia sunt malorum dæmonum*. Sumimus autem *maleficij* nomen non pro damno, seu peccato quouis: sed pro signo effectiue magico atq; superstitioso; quo, qui vtitur, *maleficus a*; qui verò læditur, *maleficiatus* appellatur. *b* Describi sic potest; *Maleficium est magiæ species, qua quis ope dæmonis alteri damnum parat*. Dixi, *speciem magiæ*, vt ad huiusmodi damna vocis latitudinem coerceam. Addidi; *ope dæmonis*; si enim pactum & fœdus cum dęmone desit, nihil res ad hanc tractationem pertineat; nõ magis, quàm homicidium ferro patratum, vel raptus virginis, vel furtũ, aut latrocinium. *Diuidi maleficium* potest aspectu *finis*, vel aspectu *efficientis*. *Efficientem* causam hic non voco Deũ permittentem, neq; dęmonem perficientem, neq; prauam malefici cõsentientis & cooperantis liberam voluntatẽ. hæc enim tria semper in omni maleficio concurrunt. nec enim capillus de capite cadere potest, sine Dei permissu: nec dæmon plus damni potest inferre, quàm Deus permittit; nec vult, id quod permittitur, patrare, nisi maleficus in maleficium cõsentiat. Quod manifestum est facere sacrilega imitatione Dei Opt. Max. qui sacramentorum ministerio salutem vt cõferat, ministri voluntatẽ requirit. Requiri hanc malefici intentionem docet, quòd contactum vel pulueres strigum videamus tantum nocere illis, quibus nocere voluerunt, quod multis exemplis Nicol. Remigius confirmauit; *c* & verò certũm est de maleficijs, quæ cõposita non sunt ex naturalibus venenis. Sed voco efficientes causas, instrumenta materiamque nocendi, quæ ad nocumentũ immediatè concurrunt. Huiusmodi efficientia sunt varia.

a *Rubr. Codic. de malef. & mathemat.*
b *extra de frig. & maleficiat.*
c *l. 1. dæmonolat. c. 3. & lib. 2. c. 8. & 9.*

Primò nocent pulueribus quibusdã minutis, in cibum potumvè infusis; vel nudo corpori affricatis, vel in vestes diffusis: horum qui necant, atri; qui morbum tantum adferunt, cinericei, vel interdum ruffi coloris sunt. cõtrà, quo puluere malum tollunt, & medicinam faciũt, is plurimùm albus est. Vis tamen ista, non ex pulueris colore, vel alijs qualitatibus manat; sed tota pendet à pacto cum dæmone inito. colores tantum deseruiunt declarandæ cõuentorum fidei, & ne sagæ decipiantur, *quid* (vt dici solet) *pro quo* præbendo. Hoc inde colligitur, quia nonnunquam qui color albus vni medicinam facit, is in alterius strigis potestate lethalis est, & cinericeus penes vnã morbos, penes aliam lethũ adducit; quin etiã vni & eidem sagæ aliquando necẽ infert, aliquãndo sanat à morbo, *a* prout dæmoni signum lubet commutare. Putarim huiusmodi pulueribus cibos infectos à Simone Mago, apud Anast. *q. m* SS. 23.

a horũ exẽpla pete à Nic. Remig. l. 1. c. 2. et l. 2. c. 7. et 8.

2. Maleficium patrant herbis, festucis, alijsq; id genus friuolis in humũ proiectis, quę supergredientibus (quibus tamen malefica voluerit) ægritudinis vel necis certissima causa sunt. *b*

b *Vide Remigium d. c. 8.*

3. Vtuntur vnguentis albis, vel subruffis, instar bituminis; in quibus interlucent permixtæ metalli micę, & simul luteæ candicantesq; guttæ: si vnguentum hoc igni inijcias, fulgorem, strepitum, nidoremque edit, cui similem res alia nulla. hoc nonnullæ semper habent manus illitas, ne qua nocendi elabatur occasio. lethale, si demulcendo vel feminas vestes attigerint. *c*

c *Vide Remigiũ. l. 1. c. 3.*

4. Solo halitu afflatuue inficiunt; sic solent esse causa puerperis abortiendi summo cum vitæ periculo, vt exemplis comprobant Nicol. Remig. Sprengerus, & Loyherius, *d* & hoc dæmones posse Psellus olim docuerat *libr. de dæmon.*

d *l. 2. c. 7. Sprenger. in malleo. Loyherius l. 2. de spect. c. 5*

5. Grauissima damna inferunt solis verbis, vnde *Lucanus*.

Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Excantata perit. Virgilius;
Miscueruntq; herbas & non innoxia verba.

Nempe quæ docuit dæmon. vnde *Ouidius vocat Hecateia:*

Protinus horrendis infamia pabula succis
Cõtexit, & tritis Hecateia carmina miscet.

Seneca; multis venenis enumeratis, de Medeà;

Addit venenis verba non istis minus
Metuenda. *e* Quodque mirum, interdum nocent solis minis, vel increpatione; imo & laude. creditum id non gentilibus modò, qui Baccare frontem cingebant, vt hoc malo obuiarent, sed & ætati nostræ probatũ experientia; *f* quod & ego fatear, sed addo hæc omnia non virtute verborum, sed opera diaboli ad signum cõcurrentis perfici.

e *Luc. l. 6. Virgil. 3. Georg. Nas. 9. Metam. Senec. Medea.*

f *Docet Remig. lib. 3. c. 3.*

6. Nec rebus sacris parcunt, vt quæ aspergillum pulueribus contigerat, & sic aspergẽs aliam aqua benedicta, miseram confecit, apud Remigium *lib. 1. cap. 2.*

Denique quædam grassantur apertius; quæ per dæmonem strãgulari, vel præcipitari alium curant, vel puerulos noctu iniecta culcitra pręfocant *g*; vel acu post aurem infixa necant, vt apud Sprengerum illa obstetrix Heluetia; vel è cunis rapiunt, & lancinant, aut in vsum vnguentorum, vt alias docui, vel in cibum sibi gratissimum, vnde Glossarium vetus *Striga* λαιςρύγονες: ducta voce à Læstrygonib. Homeri Odyss. κ. anthropophageis: sic etiã legimus Euchetas & Gnosticos, qui magia vtebãtur, infames fuisse infanticidiorum; à quibus, in Catholicos hanc Nationes calumniam deriuarunt. Interdũ puerulis virulenti quidpiam instillant, vnde moriantur vel statim, vel tabe paulatim. interdum & sanguinẽ exsugunt. hinc orta vetus opinio de Fresaia vel Strige anicula, de qua Q. Serenus;

g *Vide Remigium d. c. 7.*

Præterea si fortè premit Strix atra puellos
Virosa immulgens exertis vbera labris.

Et alia opinio ab Ouidio comprobata his versibus;

Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis:
Carpere dicuntur lactentia corpora rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.

Meminit & Festus Pompeius. Talis illa Gelo, si præstigiosa non fuit, quæ in-

caf-

cassum Mauritio in crepundijs mortem molita.

Nicephorus lib. 18. *Hist. c.* 9. In Panama Peruuiæ multas striges inuentas, quæ sanguinem infantulorum exsugebant, refert Pet. Chieza *descript. Indic. p.* 2. *c.* 196. Hoc genus Hebræis, & veteribus Latinis; illis sub nomine Lilith, his sub nomine *Lamia*, quoque non ignotum, præter ea quæ dixi, probant alia allata à Sebast. Michaele *in Pneumalog.* quòd obseruarint has vt plurimum esse *Nashim* (h.e. feminas) vt ait Helias *in Tisbi.* quod Lilith, deducitur à voce *Lail*, quæ noctem significat, eò quòd nocte cum illo dæmone grassari solitæ: item quia tales mulieres ab Hebræis vocātur *matres demonum*, eò quod dæmones colūt, fouent, & obsequentes habent. Interrogati quondam seniores Synagogæ vnde fieret, quod plerique pueri nondum octiduani (*nota, ante circumcisionem*) reperirentur necati: responderunt eos interimi à *Lilith*, hoc est Lamijs: hodie potissimum nondum baptizatis infantulis insidiantur. Testatur idem Helias quòd mulieres Hebrææ, vt sunt valdè superstitiosæ & deditæ sortilegijs, contra hanc pestem utuntur superstitione quadam, quam se ab ipsa Lilith (*hoc est primaria quadam Strige*) didicisse gloriantur, vt certos characteres & nomina in angulis cubiculorum describant. Neq; has Græci ignorarunt, Nam Duris *lib.* 2. *rerum Libycar.* testatur Lamiarum nomen deductum, à quadam femina, cui nomen Lamia, quæ zelotypia furens, quòd maritus in mala deditus adultera foret, prolem etiam adulterinam sustulisset, & magna psequeretur cura; hunc infantulum ipsa necauit, & quot quot alios deinceps adipisci potuit. Videntur solitæ Lamię veteres infantulis mammas ostentare, quasi eos lactaturæ, & sic fletum compescere, nam hoc est, quò S. S. allusit dicens *Nudauerunt Lamiæ mammas suas.* & quod Serenus dixit, *virosa ubera lactantibus inserere*, & qd Ouidius aggredi infantulos *nutricis egentes*. Sic ergo solitæ simulare alimonium, & interea verè miseros infantulos exsugere. Hodie non tam simulant se nutrices, quàm ferarum specię inuadunt incustoditos, & dormientium cū sanguine vitam exsugunt, vel tabifico veneno interimunt.

Thren. 4.
Isai. 34.

Altera restat diuisio, à fine petita. Secundum quam omne maleficium, vel est *somnificum*, vel, *amatorium*, vel *hostile*.

QVAESTIO II.

De maleficio somnifico.

SIc voco quando aliquem potione, malo carmine, & certis ritibus soporant, vt interea ei venenū infundāt, vel infantulos rapiant, aut necent, vel furto quid subtrahant, vel stupro adulteriove contaminent; faciunt hoc interdum magi, & fieri potest naturalibus venenis soporiferis: recentia exēpla congerunt Pet. Binsfeld. & Nicolaus Remigius, & patet exemplo quod narratur in vita Diui Bernardi; *a* nam ibi tot annis adiacentem maritum incubus vxoris fefellit, quod eo dormiēte factum oportuit. Pleraque magiæ secreta sparsim Virgil. attigit, in his & illud *Aeneid.* 6. de Cerbero, & Cumæa.

a *Binsfeld. de confess. malef. p.* 1. *conclus.* 5. *Remig. lib.* 2. *c.* 4. *uita* D. Bern. li. 2. c. 6.

Cui vates horrere videns iā colla colubris,
Melle soporatā, & medicatis frugib. offam
Obijcit: ille fame rabida tria guttura pādēs
Corripit obiectam, atque immansa terga resoluit.
Fusus humi totaq; ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum custode sepulto.

Sic & Ouid. 7. *Metamorph.* de Medæa;

Peruigilē superest herbis sopire draconem,
Qui crestā linguisq; trib. præsignis, & uncis
Dentib. horrendus, custos erat arboris aureæ:
Hūc postquā sparsit Lethæi gramine succi,
Verbaq; ter dixit placidos facientia somnos;
Sōnus in ignotos oculos vbi venit, & auro
Heros Aesonius potitur,

Sed Maro tantum meminit physici effectus, Ouidius etiam magici per carmina, quare sic intelligenda eiusdem Medæa *in epist.*

Flāmea subduxi medicato lumina somno.
Et tibi, quæ raperes vellera, tuta dedi.

& apud Senecam;

Tu quoque relictus peruigil colchis ades.

Sopite primum cantibus serpens meis.

Apollonius etiá *l.4. Argonaut.* tradit incátamentis Soporatum, idq; magno molimine effectum, multis versib. Valerius Flaccus *l.8. Argon.* ostendit.

Iamq; manus Colchis crinemq; intenderat astris
Carmina Barbarico fundēs pede, teq; ciebat
Somne pater, somne omnipotens, te Colchis ab omni
Orbe voco, inq; tuū iubeo nunc ire dracone.
*Quæ freta sæpe tuo domui, q̄ nubila * cornu*
Fulminaq; & toto quicquid micat æthere; sed nunc, (ibo.
*Nūc age * maior ades, fratriq; simillime le;*
Teque quoq; Phryxææ pecudis fidissime custos
Tempus ab hac oculos tādē deflectere curā.
Quæ metuis me stāte dolū. seruabo parūper
Ipsa nemus, longum interea tu pone laborē.
Ille haud Aeolio discedere fessus ab auro
Nec dare permissa, quamuis iubet, ora quieti
Sustinet, ac prima percussus nube soporis
Horruit, & dulces excussit ab arbore sōnos.
Contra Tartareis Colchis spumare venenis,
Cunctaq; Lethæi quassare silentia rami
Perstat, & aduerso luctantia lumina cantu
Obruit, atq; omnē linguaq; manuq; fatigat
Vim Stygiam; ardentes donec sopor occupat iras.
Iamq; alta cecidere iuba, mutatq; coactum
Iam caput, atq; ingens extra sua vellera ceruix. &c.

** nota, cornu, pro potētia & robore.*
** hoc est altior seu profundior.*

Apuleius ille Madaurensis Platonicus, Magicarum (teste D. Aug.) artium peritissimus, non abs re vel finxit, vel narrauit, de Thessalis; solitos Larissæos cadaueribus custodes addere grādi pecunia stipendiatos; *quibus perpetem noctē eximiè uigilandum erat, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis, nec acies usquam deuertenda, imò ne obliquanda quidem. Quippe cum deterrima versipelles in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant, ut ipsos etiam oculos Solis & iustitię facilè frustrentur. Nam & aues & ursum, canes, & mures, imò uerò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt.* Erat Larissæ mortuus primatis ciuitatis filius, mille nummis custoditurū se cadauer vna nocte paciscitur Telephron; ratus se hominem ferreum, & insomnē, certè perspicaciorem ipso Lynceo vel Argo, & oculeum totum. Quid plura? cubiculo inclusus, desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis oculis & obarmatus ad vigilias, animum suum permulcebat cantationibus. *Cùm ecce crepusculum (inquit ipse) & nox prouecta, & nox altior, & deinde concubia altiora, & iam nox intempesta, mihique oppido formido cumulatior quidem, cum repentè introrepens mustela contra me constitit, obtutumque acerrimum in me destituit, vt tantillulum animalis prænimia sui fiducia mihi turbauerit animum. Denique sic ad illam, quin abis, inquam, impurata bestia, teque ad tui similes musculos recōdis, antequā nostri iam præsentariam experiaris? quin abis? Terga uertit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora cū me somnus in imū barathrum repētè demergit, ut ne Deus quidem ipse Delphicus facilè discerneret, duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode ibi non eram.* Hæc ille de se & ignarus interea narib. & auribus demorsis, vicariam subijt lanienam. Id enim alius ille Telephron mortuus, à Zachla Necromante ab inferis reducto spiritu, sic narrat, *Nā cum corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret uigiliam, cantatrices anus exuuijs meis imminentes, atque ob id reformata frustrà sæpius, cum industriam eius fallere nequiuissent, postremò iniecta somni nebula, eoque in profundam quietem sepulto, me nomine ciere non prius desierunt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic vtpote viuus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodem mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exsurgit, & in exanimis umbra modum ultroneus gradiens, quanquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramen prosectis naso prius ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscitauit.* Subdit experimentum, & veræ debilitationis indicia certissima. Quib. in verbis uides cadauerum mutilatrices excetras, vides anum in mustelæ effigie soporantem, uides & *nebulam somni*, sed non addit, quo iniecta modo. Vt plurimum solent sagæ ad hoc certis luminibus uti, quorum fumum ab Apuleio arbitror *nebulam somni* vocari. interdū accendūt pedes, aut manus mortuorum inūctas prius oleo quodam à dæmone accepto vel ad singulos digitos candelulis affi-

xis; interdum facibus excătatis, de certi generis lychno, & nota illis pingue dine, & vtuntur vel accensis sibi prælucentes, vel eas domi certo loco defigentes accensas, & sopor durat quam diu lumen illud ferale. Nonnunquam partes aliquas cadaueris certis locis suspendunt, nonnunquam alia adhibent æque omnia scelesta, quæ tamen ex pacto tantum efficacitatem sortiŭtur. Maleficij huius per solam appensionem membrorum exemplum narrat Cæsarius Cisterciensis *lib. 6. miraculor. c. 10.* hunc in modum. *Homo quidam simplex Engilbertus nomine, de prouincia Tulpeti natus, ante paucos annos defunctus est. Ille cum esset cæcus natus, propter varia dona, quibus hominem eius interiorem illuminauerat gratia diuina, in diuersis prouincijs noscebatur, & a multis magnisq; personis sexus utriusque uenerabatur. In cappa simplici & tunica lanea nudisque pedibus tam æstate quam hyeme incedebat, & puero se regente sic limina sanctorum satis remota sapius uisitauit, carnibus nunquam vescebatur, non lectisterniijs. sed medico tantum straminis, uel fœni lectibus utebatur. Ego multa bona de eo uidi, & ipse multos tam uerbo quàm exemplo ædificauit. Hic tempore adolescentia, cum nocte quadam in domo matertera sua matrona diuitis, inter alios eius seruos se cubitum locasset, in ipso conticinio duo fures parietem suffodientes ingressi sunt, qui igne discooperto, lumine incenso, cistis apertis, intrepide colloquebantur. Quos ut prædictus Engilbertus audiuit, & fures eos esse nõ dubitauit, cum seruos ex utroque latere dormiẽtes excitare non posset, subsellio cultello suo perforato colle iniecit, & claua manum armauit, & quia illos quasi cæcus uidere non potuit, duce auditu ad illos tendens, & clauam utraque manu uibrans, ex omni parte quicquid tangere potuit quasi furiosus feriens, de domo illos eiecit. Quos usque ad foramen secutus dum aditum scala obstrueret, & illi stantes extra domum, neminem preteripsum solum uigilare sensissent, de tali expulsione confusi, habito cõsilio denuò nisi sunt intrare. Quod ut ille ex motu scala sensit, unam partem scbala arca magnæ, in qua continebantur grana, & erat foramini continua, supposuit, alteramque utraque manu seruauit. Illos intrantes usq; ad umbilicum, Engilbertus dorsa eorum, quia proni iacebant, per scalam fortiter pressit, & in tantum depressit, ut non solum eis progressum, imo etiam regressum prorsus adimeret. Qui quasi sub torculari positi, dum mane capi timerent, ueniam postulauerunt; datis uerò terribilibus iuramentis, quod nunquam personam eius læderent, uel domum illã intrarent, dimissi sunt. Mane cum prodente Engilberto, a uicinis nulla arte dormientes possent excitari, & quererentur circa domum maleficia, quorum uirtute hæc nouerant fieri, supra foramen de tecto pendentem quasi spinam humani cadaueris reperer unt, qua amota mox omnes excitati sunt. Post, multis annis elapsis, ijdem fures fama, & uirtutibus tam dicti Engilberti excitati, eiusque ut opinor precibus compuncti, eum adierunt, & quia ipsi essent confessi, deinceps duxerunt uitam religiosam. Hoc factum mirabile, & alia quadam, de quibus in sequentibus dicetur, ab alijs mihi relata, & utrum nam uera essent a me interrogatus, ita gesta fuisse simpliciter testatus est.* hæc Cæsarius, frequenter sanè fures magica vtuntur, vt lateant.

In Flandria occidentali, haut procul Balliolo, superioribus annis fur vnus prehensus fuit, & apud eum repertus, truncus pes patibulati, quo ad huiusmodi soporiferum lumen abutebatur articulis incensis. In Leodiensis ditionis oppido Hugo (vt quidam) vel Dinanto (vt alij) noctu ad diuersorium venere duo; qui se a via admodum fessos simulabant. cæna sumpta negant se cubitum aliò ituros, sed importunè admodum peruicaci instantia tandem abs caupone impetrant, vt liceat ad ignem in culina somnum capere. Interea ancilla domus; cui non satis peregrini isti placebant; clanculum per foramen quoddam peruigil conspicit, quid acturi.

Nocte intempesta, videt è marsupio manum abscissam mortui depromere, & digitos inungere, tum admotos igni incendere, omnes lumen recepere, vno excepto. id verò magi mirati insolitum. sæpius ergò tentant & flãmæ admouent: frustra semper. Tum eorum vnus, quid tum (ait) si vnus dũtaxat in domo vigil? & affixa ad caminũ manu, quatuor digitis velut candelis obscura flamma conlucantibus, domo egressi, noto sibilo socios aduocant ad præ-

dam. Puella subsequitur egredientes, & domo, ianua reuoluta, excludit, inde irrumpit in herilem thalamum, inuenit omnes altum adeò stertere, vt nulla vi (nam in medium cubiculi de lecto detraxerat & protraxerat) potuerint euigilari. Interea fures per fenestram quandam se dirigebant in domum; occurrit ista, & schalis deturbat. Instant tamen, & alia moliuntur ingressum. hæc luminis memor, & suspectione hanc esse soporis domesticorum causam, omnes digitos ex sufflat, vt lux emortua, dormientes experrecti, ad clamorem accurrunt, & domo protelant manifestarios. Post aliquot dies capti, facinus confessi fuere. Quid mirum ergo, si sagæ noctu irrepant ad cunas infantulorum, & aliorum, quos eunt perditum? Pet. Binsfeldius *comm. in titu.* (*de malefic. & mathem at libro* 4. *in fin.* sic scribit, *Retulit idem* Ioannes *Cuno de Rouer. cùm Anna mater eius & aliæ duæ sagæ conuenissent, vt de nocte virum quendam zelosum persecutorem maleficorum maleficio conficerent, Magisterulus præcedens fenestras & ianuas aperuit. Ipse autem* Ioannes *Cuno pro comite à matre & alijs adductus fuit, vt candelam ardentem, quæ non naturalis, sed arte diabolica confecta erat (ipso Ioanne Cunone proprijs scriptis sic distinguente) teneret. Venientibus autem eis in cameram maleficiandi in ciuitatem* Treuirensem; *cùm maleficiandus pro more bonorum Christianorum se signo crucis, & pijs exercitijs, antequam se quieti traderet, muniuisset, nihil efficere potuerunt, sed re infecta reclausis ianuis reuolare debuerunt. Vir autem bonus cui nocere voluerunt, adhuc viuit Dei gratia, & tamdiu viuet quamdiu Deo placuerit. Mater dicti Cunonis, cum & ipsa examinaretur super articulis propositis, eodem modo confessa est, sicut filius in hoc puncto.* Qui superioris ordinis sunt Necromantici maleficiarij, nihil habent necesse hanc candelam sibi prælucere, sufficit in remoto aliquo loco accensam definxerint.

Manifestum hoc in sequenti narratione, accepta à viris fide dignis, digna quæ sciatur, nam diuinæ quoque vitionis addit exemplum. Abstinebo loci, & ordinis, & personarum nominibus, ne quis saga nare in Hispania, vbi res verè gesta, in cubile ueritatis & personarum notitiam peruadat. Ibi quadam in vrbe magni nominis concionator; qui cum alijs prædicaret, ipse reprobus vel factus, vel permansit. familiaris erat cuidam viro nobili, cui formosula vxor, sed casta matrona. hanc cœpit hircus ille afflictim deperire, nec diu ignem sinu fouit occultum, aperit animum, & mulieri flagitium nititur suadere. Illa certa tuendæ castitatis, sedulo conatur ad saniorem mentem reuocare a dementia. Sed erat oleum camino addere, vt Naphtam accensam vehementius aqua iniecta exasperat, vt gliscat incendium; sic admonitiones hunc vltrò inflammabant. Nec desijt vrgere, donec pertæsa molestiam, statuit vlcisci nebulonem, rem totam pandit marito, quem non minus, quã Atridas talis dolor vrebat. eius iussu vxor tempus addicit, venit nox optata malè amanti. Maritus cum aliquot famulis egregiè armatus erat in propinquo cõclaui, familiarem hunc haut familiariter excepturus. operiebatur aduentum matronæ. Tandem en tibi sæculari habitu, accinctum gladio & pugione. deducentem illam audacter subsequitur, & postquam consedisset, veterem cantilenam iterat. mulier refutat, & negat, vt solita, fecerant audaciorem tenebræ nocturnæ mæchum, & vim parat. vis vi repellitur: tandem verita mulier, exclamat, & condictum marito signum contenta voce tollit. Surdo (quod aiunt) fabulam, nec maritus, nec quisquam accurrit. Quid ageret? fugeret? tenebatur brachijs fortioribus. consentiret? mors probro & peccato potior honestati. vngues ergo & dentes, arma stringit muliebria, & faciem deformat, sed præ furore hæc ille vix sentiebat. Gladium deposuerat, dorso pugiunculus hærebat, vt aduertit matrona, inter luctandum manu eum eripit a tergo, & stricto mucrone perforat ad uersarium, & vita priuat. collabitur cadauer. victrix, vix sui compos adcurrit in conclaue, vbi maritum abdiderat, inuenit illum, & famulos omnes mortuis, quam viuis similiores, clamar

velli-

ficat, trahit, nihil non agit, vt expergefaciat. at illi consopiti manebant. suspicata (quòd erat) maleficio id fieri, & videns sibi in seipsa spes omnes locatas, cadauer domo effert, & in plateam abijcit cum gladio, & cruento pugione. Interea dum ibi iacet, circitores nocturni in cadauer incidunt; ferũt in carcerem, facie lota, etsi non facilè, tamen agnoscitur concionator. Prętor, seu (vt vocant *Corregidor*) prudentia pollebat, silentio imperato præsentibus, summo mane adit cœnobium: euocat Priorē, ait se de re maximi momenti cum ipso coram tota familia agere optare: iubeat omnes ad vnum in Capituli locũ conuenire. facit Prior, conuenere viui omnes, nam mortuus ille solus deerat. Prætor (ait) videri sibi aliquem deesse, re animaduersa, Prior, verè (inquã) omnes adsunt, excepto tali, (& nominabat) qui fors nunc se ad proximam parat concionem. Ipse quoque, subdit ille, vocetur: mora haud longa futura. currunt nonnulli, vt vocent; cubiculo clauso, pulsant ostium, nemo respondet. It ergo cum Priore ipse Prætor, & ianuam vi referant. nemo erat in cella, duntaxat fax ardens, & obscurum lucens, defixa erat in camino. Mirari omnes, & stupere. Tum Prætor Priori & conuentui narrat, vbi & quale inuentum cadauer. Et dum illud auferunt è carcere, vt prophanæ sepulturæ (quam S. S. *asini sepulturam* vocat) meritò tradatur; ecce tibi nobilis ille cum vxore, & rem omnem narrant; conferuntur momenta temporis; reperiuntur euigilasse, quo fax exstincta. Sic & perfidia hypocritæ detestatione omnium, & mulieris castitas, atque fortitudo laudibus totius viciniæ celebrata, non facilè ex illic habitantium memoria delebitur.

Ex Remigio, nunc addam quædam, quibus hæc explicentur confirmenturque; Scribit ad soporiferum fascinum striges vsui pare cadauer abortione egestum. resecto inde vnà cum humero, cositque continentibus dextro brachio, in vsum luminis, & ardere eius membri extremos digitos flamma sulphurea ac violacea, tãtisper dum perficiant, quod cœpere, & hac flamma exstincta tam integros, & illibatos manere digitos, quàm si lumini fomitem nullum præbuissent. idque confessos maleficos Guermingæ 14. Kal. Ianuar. 1585. Sic Remig. *lib. 2. c. 3.* & idem confirmat *cap. 4.* cum docet, solere prius ex cadaueris illius abortiui vnguine, de membris elixis parato, quàm personã consopire volũt, probè inungere. Vergauillæ X. Kalend. Februa. Margareta Luodman, in iudicio agnouit inter scelera hoc quoque: *Se nocte quadam N. ædes fuisse ingressam, eo animo vt somno sopiti faucibus venenum infunderet: idque inceptum quin perficeretur parum abfuisse, ita in procliui videbantur esse omnia. Sed (malum) contra quam putabant excitatum illum fuisse à somno: adeò vt, re infecta, cum facinoris socijs ipsa se in fugam dare cogeretur, consectante interim illo manu armata, ac tandem cùm assequi non posset, minas ferocius intentante.* Ea *igitur de re ad ampliorem cognitionem interrogatus ipse, N. testis omnem, vti illam saga præ narrauerat, certis disertisque verbis recensuit: videlicet appetitum se, sicuti dictum est, veneno: hocque vnum illis, ne præualerent fuisse impedimento, quod fortè experrectus (nondum enim illarum vnguine delibutus fuerat) se crucis symbolo atque oratione Dominica contra tantum discrimen atque periculum muniuisset: verumque illud omnino esse, quod illas cum telo multum via esset prosecutus, nec tamen assecutus.* Et postea: *Ferè omnes criminis rei deprehensi, in Germania quæ est ditionis Lotharingicæ, asseuerant concorditer, tam sibi à dæmonibus (modo ijs per aliquot annos fuerint operati) penetrandarum ædium facultatem esse tributam, vt scilicet per quasuis angustias nullo negotio viam sibi faciant, in mures, feles, locustas, & alia huiusmodi pusilla animantia, prout vsus postulat, contracti, atq; imminuti, intromissosque denuò priori formæ restitui, si velint, ac tamen non esse molestum peragere, quale superius est declaratum: scilicet illinendo corporum per artus eorum, cui moliuntur interitum, ne euigilet; tum firmiter ac validè eos eo diducendo, ne petitionem agitatione excludat, tandem venenum faucibus ingerendo admota lucerna quæ sulphuream flammam euomat.*

QVAESTIO III.

De amatorio maleficio .

SIc vocant quicquid dicitur, fit, daturve eo fine ut in amorem quis, Venerisque furias pertrahatur. plurima huiusmodi philtra veteres nobis commemorarunt, Theocr. & Virgil. *in Pharmaceut. Iyngem*, quam Langius ait a Germanis uocari, Vindals, Vasseroths Ruerdrommel; Latini *Frutillam* uocāt, *Hippomanes*, laudant idem Theoc. Virg. Propertius; *Remoram*, & *Sippen*, Aristoteles; a *ranæ* quoddam oscillum, Plinius: b Asteriten lapidem ex Aesopo, Hesychius Illustrius; sagittas ex Rostili corpore Archelaus; alia multa vetus poeta Leuius apud Apuleiū *Apolog.* 1. & Lucianus *in Dial. Bacchid. & Melitta*, & ex recentioribus Marsil. Ficin. *l. 13. Theol. Platonicæ*, Pomponatius *de Incan. cap. 8.* & Cælius Calcagninus *integro opere, de Amatoria Magia.* Veteribus his videtur communis error, etiam nolentes huiusmodi philtris in amorem pellici posse, quem errorē mox discutiemus. Prius videamus maleficia hoc in genere nostri æui, quæ nobis, omnium optimè, & exactissimè, Grill. scripto prodidit. c *Amatoria* (inquit) *sortilegia, vel fiūt intra corpus, vel extra corpus* (f. maleficiati.) *In corpore communiter fieri solent per cibum, vel potum .* d *Et in his frequenter admiscent* (*quod uix solent in hostili uel somnifero maleficio* e) *Sacramenta Catholica Ecclesia, ut hostiam consecratam,* f *vel nondum consecratā, sed circumscriptam notis, & litteris sanguineis. super qua dici curant, quandoque unam, duas, tres, quinque vel plures missas, quibus celebratis, tradunt hostiam ipsam, non integram prout est, sed in puluerem redactam valdè subtiliter, personæ maleficiandæ, quam assumere faciunt in cibo, sicut in menestra, vel in potu: eodem modo faciunt cum calamintha immixta alijs speciebus, & tradita, ut supra in cibo uel potu, ex quo dicunt illam esse natura attractiua & quod poterit cor, & uoluntatem absorbentis trahere ad amorem personæ tradentis. Sed omnes sunt nugæ & dæmonis fallacia, &c.* & postea; *Bis aut ter habui in facto Sortilegos; qui, huic Sortilegio siue maleficio incūbentes, hostiam immiscuerant, vnum videlicet clericum religiosum, qui hostiam ipsam sacratissimam accipiebat, cuius partē ipse sceleratissimus, qui cupiebat amari, assumpserat, dicendo quadam uerba satis turpia atque nefanda, quæ hic referre non expedit, reliquam verò partem hostia. miserat ad ipsam mulierē, non in forma hostiæ, sed minutatim contritā, & in puluerem redactam, sumendam in cibo aut potu. Iterum habui alium, qui hostiā nondum sacratam acceperat, & super illam circū circa, cum sanguine annularis digiti, nonnulla verba satis turpia descripserat, deinde ipsam hostiam super altari deposuerat, hoc est super nudo lapide consecrato, sub linteamine tamen altaris absconditam, & a quodam Sacerdote rotundæ conscientiæ super illa quandoque missas celebrari fecerat, certis orationibus ad eius propositum superadditis. deinde hostiam ipsam sumpserat, quæ tamen non erat expresse consecrata, cuius parte alteram pro se assumpserat, alteram uerò partem personæ maleficiendæ tradiderat, redactam in puluerem, ut proximè dixi; asserentes, vterque ipsorum, qui hostiam ipsam assumpserant, indissolubili amoris vinculo ad inuicem se colligandos, nihilominus nullum effectum apparētem uidi, nec percepi. Nōc sunt ad huc duo anni elapsi, quod aliū similem casum audiui, Romæ accidisse, de quadam impudica muliere, in cuius cophinis reperta fuere duæ hostiæ, super quibus ambabus erant descripta quædam uerba sanguinea, &c. quas ipsa tenebat, ut asseruit, ad effectum tradendi cuidā alteri mulieri, ad instantiam uiri, qui eiusdem mulieris amorem concupiscebat. Alias quoque nondum est annus elapsus, quod duæ impudicæ mulieres Romæ, quas uidi, & audiui, quæ acceperant oleum baptismatis, quo inunxerant sibi labia, dicentes hæc uerba* (*fides abrenuncio tibi, &c.*) *& cū labijs illis sic inunctis, osculatæ fuerant uiros quosdam, caussa captandi amorē ab ipsis, ut ipsæ asserebāt. Nihilominus demum omne experimentum fallax fuit, & suorū excessuum condignas uidi luere pœnas. Aliud exemplum a triennio & citra in eadē Vrbe contigerat, quod quædam turpissima mulier acceperat particulā cutis illius, quæ infans indutus egreditur de vtero matris, quamprimum uenit in lucem, illamq; similiter super lapide nudo sacrato absconderat, & super illa plures missas, numero quinq; celebrari fecerat, cutemque prædictam postea assumpserat, et baptizauerat sub nomi-*

a *lib. 2. de hist. anim c. 14. et l. 9. c. 17.*
b *lib. 8. ca. 42. & lib. 32. c. 4. plures citat Tiraq. 13. lege connubiali.*
c *de sortile. q. 3. a. n. 15. & q. 5. ar. nu. 2.*
d *l. si quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pœn. l. 3. §. hac a lectio. D, ad l. Corne. de sicar.*
e *Grilla. d. q. 3. nu. 18. in fin.*
f *gloss. in c. accusatus. §. sane. de heret. in 6.*

nomine personæ maleficiandæ, cum aqua baptismatis & carimonijs consuetis, deinde eandem in puluerem redegit, ad effectum tradendi, personæ maleficiandæ: tamen capta fuit, nec perficere potuit sortilegium, sed congruas sceleris sui luit pœnas.] Hæc ille, qui addere potuit, adeò nefarios etiam esse huiusmodi sortilegos; vt & feminæ viris sua menstrua, & viri (quorum vtrumque vix pudicæ aures tolerant) semen in cibum potumq; alijs permixta, & certis verbis condita, præbeant; vt multorum constat confessionibus; stercora quoq; & alia huiusmodi excrementa, vt Sprengerus tradidit. Prosequitur deinde Grillandus dicta sua, inquiens; *Extra corpus autem siue extra intestina fiunt maleficia amatoria per aliquas mixturas compositas ex herbarum folijs vel radicibus, metallis, reptilibus terræ, plumis intestinis membrisue, auium, piscium, vel animalium; aliarumue similium rerum naturalium* [adde, maximè expetere *a*, vel capillos vel vnguium præsegmina, vel fasciam vel quid aliud vestimenti, quod solitũ tangere corpus maleficiandi: aut, si nihil huiusmodi queant nancisci, vel epistolam, vel quid aliud de illius domo] *& tunc adhibent certas ligaturas, quibus hæc inuoluta consuũt in chlamyde vel tunicà maleficiandi, vel abscondunt sub capite lecti, vel inter plumas, vel materatia, super quæ ipse dormit, aut sub limine ostij, vel alterius loci, super quo ipse maleficiandus vir transiturus, aut mulier transitura sit.*] Hæc ille partim *d. q. 3. a. num. 15. partim q. 5. num. 3.* vbi etiã addit sacrilegia quædam istorum. *Ipsi (inquit) sortilegi admiscent sæpius in istis aquam benedictam, scilicet Fõtis Baptismatis, aut communis amphora existentis in Ecclesia, aut oleum sanctum Baptismatis, Chrismatis aut Extremæ vnctionis, ramos oliuarum benedictarum, ramos palmarum, candelas benedictas, sacros Agnosdei, thura benedicta, cereos paschales & his similia. Quandoque autem capiunt aliqua ex reliquijs Sanctorum Martyrum, si habere possunt, scilicet particulas ossium, capillorum, uel vestium. Alij autem capiunt frustula quædam indumentorum sacerdotalium, aliorumque pannicularum benedictorum: quibus sacra mysteria venerantur celebranturque, sicut camisiæ purificatorij, corporalis, tunicella, manipuli, amictus, stola candida, lapidis sacrati mappæ altaris, patinæ, sudarij, calicis, & similia, & ista omnia, vel istorum partem admiscere solet in sortilegijs amatorijs, adhibitis eorum nefandissimis precibus & Diabolicis verbis, ad turpes libidinis actus, tot Sacramentorum, & aliorum sacrorum perpetrantes abusum.*] Mox subdit tertiũ quoddam genus sortilegij amatorij, his verbis: *Quædam ex his qui sunt expressæ professionis: deferunt quandoque imagines quasdam ad loca sacrificiorum, terrà, vel cerà, aut gemmarum, seu alià quauis mixtura confectas, illasque baptisant prius nomine personæ maleficiandæ, sub deuotione & inuocatione Diaboli, cum eisdem ceremonijs, quibus vti solent nostri sacerdotes in vero baptismate: & adijciunt quædam verba turpia & nefanda: quib. imaginibus quandoq; aperiunt pectora, & ipsarum corda ingenti calore ignita reddũt aut tantũ detinent, quod liquefiant, putantes quod eodem modo cor hominis maleficiandi similiter aduratur, seu mollificetur, & obediens reddatur ad uotum sortilegi, uel amantis*] Io. Salis berienſ. *li. 1. c. 11. Vultriceoli sunt, qui, ad effectus hominum immutandos, in molliori materià, cerà, vel fortè limo, eorum quos peruertere nituntur effigies exprimunt, cuius illusionis in Pharmaceutria Virgilius meminit:*

Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit
Vno eodẽq; igni, sic nostro Daphnis amore.

Naso quoque in libro Heroidum.

Deuouet absentes, simulacraq; cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Sic ille, locum Ouid. ad maleficium amatorium referens, quem ego potiùs retulerim ad hostile. Hoc maleficium paulò post ostendam fuisse vetustissimum, Græcis Latinisq; probè cognitum, à Chaldæis acceptum. Vt plurimum vtuntur pergameno virginea: quam conficiunt ex cute pueri recens nati, & ante baptismum mortui, vel abortiui, inscriptà caracterib. & verbis magicis: cuius mirã potentiã atq; efficientiã nugantur magi recẽtiores *b*, & exemplũ suggerit Leloyher. *c* Vtebantur et olim funibus quibusdã et ligaminibus, de quibus nos postea. Grill. præterea rationẽ inuestigat, *cur ad amatoria dũtaxat, abutantur, rebus saciatis?* & multis respõdet, qui volet, eũ legat. Hodierno tẽpore, etiam ad hostile veneficiũ, buffones baptizant, & eis (quod horresco

cogi-

a G. ill. q. 3. nu. 23.

b *Picatrix, Abanus & Agrippa.*

c *li. 1. de spectris. c. 5.*

cogitans) venerabilem Eucharistiam exhibent degluciendam. Sic nimirum quotidie deterior fit mundus, & homines in grauiora hoc sæculi fine scelera præcipitantur. de amatorio philtro miraculum narrat, publica fide & multorum sæculorum continua attestatione confirmatissimum, Thom. Bossius, Oratorii presbyter, cuius opera, quàm hæreticis odiosa, tàm Catholicis vtilis fuit; is ergo de Notis Ecclesiæ b; *Nouum miraculum* (inquit) *contigit Ausidi in Piceno. Siquidem anno 1273. quædam mulier, cum sumpsisset ore eucharistiam, non deglutijt, sed seruatam secum detulit, vt illa vteretur ad amorem mariti conciliandum sibi per veneficia. Quamobrem, sic malis artibus edocta, super prunas in tegula repositam proiecit: quo facto (mirabile dictu) cœpit Eucharistia apertissimè in carnem conuersa sanguinem latè emittere, ita vt prunas extinxerint, neque cohiberi potuit cruoris eruptio, donec canduerint carbones, quamuis mulier nihil non egerit injiciendo cinerem, puluerem, ceramque apponendo. Tum nouo euentu attonita, linteo tegulam cum carne diuinâ & sanguine inuoluens, stabuli propinqui stercori infodit. Latuit res annos septem quãuis aliquot mirabilia euenerint; quæ vnde nam nascerentur, alios quidem latebat, mulierem non ita, facti ac sceleris sui consciam. Iis exactis, illa tandem aperuit rem gestam sacerdoti; qui cum se eo contulisset, reperit intactam carnem sanguinemque recentem, linteumque illæsum. Miraculum patefactum cunctisque diuulgatum, ex omnibus locis innumeros ad sui spectaculum commouit, & commouet adhuc post annos tercentum & sexdecim. Visitur enim caro, visitur sanguis vitreis ampullis inclusus, ad tanta rei memoriam sempiternam, neque post tanta temporum spacia quicquam ex ijs est corruptum aut tabefactum.* En quo pacto Deus tam manifesto miraculo nefarium mulierculæ sortilegiũ inhibuerit. Sed nunc videamus, quæ vis huius sortilegij amatorij.

b li.14.c.7 c Legistar. in d.§. adiectio.& d.§. qui abortionis. Azon ti C. de malefic. & mathema. Oldrad. cons. 210. Godefri.& Ang. in l. eorum. C. de malef. Alberi. rubr. C. de hæret. Vital. tract. de malef. Grillãd. d. q. 3. a. n. 15. Tiraq. d. l. 13. & tracta. de pæn. minuend. Pet. Loyher. dica 5. Anto. Guibert. Menoch. Clari, Farinac. & alior. Canonist. uerò ut host. in Summ. de mag. §. quam sentẽtiam. Anania rubri. de sortil. Ancaran. in c. ex tuarum & Abb. c. in tabulis. eod. tit idem Ancara in c. accusatus. §. sane. de hæret. in 6. Squilla cens. de fide Catholi. c. 8 Turrecrema t c. si per sortiarias. 33. q. 1.

SECTIO II.

Dico primò; *hisce philtris voluntas nullius cogi potest, ad, quem non vult, amandum: sed benè potest imaginatio perturbari, humores concitari, & totum corpus interius quasi accendi; adeò vt quis, dæmone varijs tentationum illecebris interius tentante; æstro quodam libidinis vexetur, & sic vehementer trahatur ad desiderium carnalis copulæ cum aliquo ingenere, quod si tum temporis maleficus amator accedat, & artibus, quibus solent mulierculæ capi, eam instanter vrgeat, vel dæmon de illo vno tam assiduè memoriam, & phantasiam moueat, exhibendo speciem circumstantiarum propter quas amore dignus videatur, & subtrahendo eas quæ indignum redderent: facilè fit, vt in nassam prædæ cadat.*] Atque hæc est ratio & modus, quo per ista diabolus solet decipere: vulgus autem nequit distinguere inter actiones voluntatis, & motus concupiscentiæ, impetusque portionis inferioris. Vnde non oportet credere iis, qui quæue causantur coactionem voluntatis: verè enim nolendo volunt, & vellent abstinere, sed volunt peccatum committere.

Hæc sententia cõmunis est Iurisconsultorum c & Theologorum. d probatur primùm *l. eorum C. de malef & Mathemat.* vbi Constantin. Imper. ait, *aut pudicos animos ad libidinem deflexisse intelliguntur:* non (ait) *coegisse*, sed ait *deflexisse*: ideò, si lex Rhemnia vigeret, Vvierus hic non effugeret frontis inustionem, nimis quàm manifestò Imperatoriam sanctionem calumniatus.

Secũdò probatur ratione, quia multa sunt pharmaca, quæ vim habent naturalem turbandi humores, irritandi semen, excalefaciendi totum corpus: &, si nullæ res tales inuenirentur, posset dæmon rebus, quibus vellet, vti, tãquam signis conuentis, & deinde iuxta pactum ipse per se & turbationem, & flatulentiam, & pruritum, & calorẽ in corpus inducere, simulque personæ certæ importunam suggestionem imaginationi, quasi valdè dignæ amari, obijcere; & sic in huius amorem inflectere posset; sed volentem tantùm. Nã in voluntatem, propter arbitrij humani libertatẽ, nulla dæmoni iurisdictio, nulla coactio competit: quæ omnia superiore libro probauimus. q. 24.

Tertiò probatur exemplis, vt Marci Antonij Triumuiri apud Plutarch. & alterius, de quo Cleodemus apud Lucianum; vt Marci hæretici & Magi, apud D. Irenæum; puellæ addictæ ad

d D.Thom. & S. Bonau & Palud. in 4. d 34. Sprẽger. Mallei. p. 1. q. 7. Castrij li. 1. de iust. hære. pun. c. 16. Mich. Medin. lib. 2. de recta in Deũ fid. Ang. Silu. Rosell. Fum Caietan. Graffius, & alij Summistæ, Binsfeld in d. l. eorũ. q. 1. Angl. & alij omnes quod sciam, & ex medicis integro libello de Philtris Ioan. Bokelius.

S.Hi-

S. Hilarionem, apud D. Hieron. Iosaphat Regis & Thedæ magi, apud Damascenum, *in vità Barlaam*. Iustinæ & Cipriani Magi, apud Nazianzenum & Nicephorum, (de quo consule Pamel. *in vità D. Cipriani*) vt etiam hæretici cuiusdam apud D. Epiphan. qui, quod, paullo antè exempli narrationem, dixerat à Mago coactas mulierculas; id intelligendum, de vehementi persuasione & forti inclinatione, non de necessitatis absolutæ coactione. Item probatur Historia Basilij Pseudomonachi & iuuénculæ monialis, de qua D. Greg. Magnus egit; itẽ Sceleri Sethi de quo Nicetas *a* legite illa accuratè, & inuenietis iniectam propensionem, sed defuisse necessitatem parendi.

Quarto probatur auctoritate SS. Patrum, vt omittam Epiph. Irenæ. & duos Grego. iam citatos: probatur auctoritate D. Hieron. dum docet quosdam dæmones amoribus & amatorijs canticis deseruire *b*; & alibi maleficia contendit vim habere, vt amemus quæ odisse deberemus; & detestemus, quæ nos amare decuisset *c* Cassianus quoq; *Incentores, ait, libidinum atque luxuria quosdam spiritus esse propheta commemorat; Spiritus, inquiens, fornicationis decepit eos, & fornicati sunt à Deo.*] *d* non quæro, an rectè explicet dictum Oseæ; sed quid senserit ipse, id apertè testatum assero.

Denique probatur SS. locis esse aliqua huiusmodi maleficia. Nahum. 3. v. 4. *Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ & gratæ, & habentis maleficia*: quod de his rectè noster Fran. Ribera fuit interpretatus. Apud Baruch in Epist. Ieremiæ, nisi fallor, mentio habetur maleficij amatorij concremationis, verba sunt ista *e*, αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται, θυμιῶσαι τὰ πίτυρα· ὅταν δέ τις αὐτῶν ἐφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει, ὅτι οὐκ ἠξίωται, ὥσπερ καὶ αὐτή, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς διερράγη. *Quæ vulgatus sic uertit; Mulieres aũt circũdatæ funibus in vijs sedent, succendentes ossa oliuarũ: cũ ãt aliqua ex ipsis, attracta ab aliquo trãseunte, dormierit cum eo; proximæ suæ exprobrat, quod ea non sit habita sicut ipsa, neque funis eius diruptus sit.*] Qui locus insignis, adhuc densis obsidetur tenebris, ignorantia antiquitatis. vnam eius partem, quæ de funiculis est, nobis Herodotus clarissimè exponit *libro primo*, vt habet versio Latina (Græco nũc exemplari careo) in hæc verba: *vna iisdem Babylonijs lex est, omnibus modis execranda. Nempe omnibus mulieribus indigenis commune est, semel in vita ad Veneris templum desidentibus, cum externis viris consuetudinem habere. Cæterum cum pleraque sint diuitijs tumentes, quæ sui copiam facere recusent; hæ uehiculis cameratis subuectæ, pro templo consistunt, relicta interim à tergo magna famulitij turba. Pleraque etiam hunc in modum faciunt. ad templum Veneris sedent, nodis, corollisque tempora reuincta, è quibus dum alia seorsum abeunt, alia regrediuntur. Nam diuerticula undecunque sic funiculis distincta aditum prabent externis ad mulieres illas, quam hospitum aliquis pecuniam mulieri in sinum iniecerit, & cum eadem à fano seorsim abducta rem habuerit. Hospitem autem illum, qui pecuniam obtulit, dicere oportet: tanti ego tibi Deam Mylittam imploro. Mylittam enim Assyrij Venerem appellant. At vero pecuniam illam, quantulacunque sit non est fas reijcere; siquidem in sacrum conuertitur usum. Neq; mulieri etiam permittitur hospitem aliquem repudiare; sed quicunque is est, qui pecuniam obiecerit primum, hunc illa sequitur citrà delectum. Postremo ubi iam congressa fuerit cum externo mulier, Dea expiata, domum reuertitur. Iam, quæ forma sunt elegantiore, citius (ut par est) expediuntur: quæ uero deformes, diutius coguntur desidere pro templo, antequam legi faciant satis. Fitq; interdum ut uno atq; altero anno, aut etiam triennio, atq; diutius expectare oporteat miseras. Alicubi, nempe in Cypro, similis quædam lex est.*] Hactenus Herodotus, ex cuius narratione facilè intelligas, quibus funiculis circumdatæ dicantur & quis funis disruptus; nempè is qui semitam ad illam faciebat; nam discedens hũc disrumpebat, vel hospes, vel ipsa fœmina: sed & illud intelligitur; vltimo loco, cùm obijcit funem non disruptum, deformitatẽ exprobrari, quod eas mortalium nullus cubili dignetur. Quare retracto, quæ olim hac de re publicè Louanij dictaui, ea referens ad nodos,

a *Plutarch. in uita M. Ant. Lucia. in Philospeu de. Irena. l. 1. c. 9. D. Hier. in uita S. Hilar. Greg. Nazi. oratio. 29. in laud. Cipria. & Niceph. lib. 5. cap. 27. Epiphan. lib. 1. to. 2. contr. hæres. Ebionita. D. Greg. lib. 1. Dial. c. 4. Nicet. lib. 4 histor.*

b *lib. 3. in epist. ad Ephes. c. 6.*

c *Super c. 3 Nahum.*

d *Cassian. coll. 7. c. 32 Osea 4. v. 12.*

e *Baruch. 6 v. 42*

nodos, & ligamina amatoria, de quibus egere veteres poetæ. Virgilius *Eglog. 8.*

Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore.

Licia circumdo, terq; hæc altaria circum Effigiem duco,

Nempe amati simulachrum. ligabant conceptis verbis, vt apud eundem;

Necte tribus nodis trenos Amarylls colores.

Necte Amarylli modo; & Veneris, dic, vincula necto.

Valerius, *in Ciri*, addit & aliud, in sinum despuere ter;

Terq; nouena ligat triplici distincta colore Fila; ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,

Despue ter virgo, numero Deus impare gaudet.

Nemesianus *Ecl. 4.*

Hæc eadem nobis, quæ versicoloria fila,

Et mille ignotas Mycale circumtulit artes.

Erant hęc fila, vt plurimùm, lanea, & rhombo torquebantur, vel deuoluebantur ab orbe vel glomo: Propertius *li. 3.*

Improba non vicit me moribus illa, sed herbis:

Staminea rhombi ducitur ille rota.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,

Et lecta è sectis anguibus ossa trahunt;

Et strigis inuenta per busta iacentia plumæ Cinctaq; funesto lanea vitta viro.

Hoc est vitta lanea suspendiosi: quod & ipsum magicum. *Ecl. 2.*

Deficiunt magico torti sub carmine rhōbi.

De trina despuitione Tibullus, *Eleg. 2.*

Hęc mihi cōposuit cantus quis fallere possis.

Ter cane, ter dictis despue carminibus,

Sed ad rem, magicum mysterium, cuius meminit Ieremias, & à quo populū Dei dehortatur, est adoletio τῶν πιτύρων. de cuius vocis significatione non omninò res certa, nam ceteri vertunt *furfures*, noster verò *ossa oliuarum*; inter quę quid meliùs & fideliùs versum certiùs definiri posset; si Hebræa illa epistola exstaret, nunc de Gręcæ vocis significatione decisio pendet. Puto nō vnam esse significationem huius vocis Hesychiꝰ, πίτυρα τὰ ἀπὸ σίτων ἢ κριθῶν φλοιά, & sanè hmōi tritici vel hordei furfures, siue pelliculas, quæ molendo secernuntur (sic etiam Dioscorides & Theophrastus vsurpant) succendi solitos in veneficio amatorio plerique existimāt, & nitūtur loco Theocriti *Eydil. 2.* νῦν θυσῶ τὰ πίτυρα, vbi Scholiastes, θυσῶ exponit περικαύσω, igne absumo. Vix crediderim furfures solitos adoleri, (qui parum ad hoc idonei) sed benè farinam in mola, de qua tamen paulò antè iam locutus erat Theocritus, nec necesse habebat repetere. quare malo πίτυρα illic expōere, vt hic facit noster Nam de eodem maleficij genere locutum poetam illic, & hic prophetam, eò procliuior sum, quòd eodem Eydill. fatetur Theocrit. amatoria illa maleficia Græcos à Babylonijs didicisse. Sicut ergo laurum vrebant veteres & bitumen, & statuas ex argilla vel cera; (de lauro Virgilius.

Daphnis me malus vrit, ego hanc in Daphnide laurum:

Bituminis, ni fallor, meminit Horatius, sed locus non occurrit, de statuis argillaceis, & cereis;

Limus vt hic durescit & hæc vt cera liquescit, Vno eodeq; igni, sic nostro Daphnis amore.)

Sic etiam puto solitos adurere ossa oliuarum, hoc est minutas oliuas, & duriores ceteris, ac penè osseas: quæ est vocis Gręcæ altera, minùs nota significatio, apud Athenæum *a.* ex Callimacho & Philæmone; pro quodam minutoac viliore & coloris furfuracei oliuarum genere, quod πίτυρον vocarunt. Vnde & fraces ac magmata oliuarum Hesychio videntur dicta, ἐπίτυρα dum scribit ἐπίτυρα ἐλαιῶν μάγματα ἐγλαίων. vbi fortassis ἐπίτυρα legēdū; nec in voce vt opinor peregrinā quærenda solita Græcorum compositio. ἐπίτυρον, edulium nouit Athenęus, & Varro *libro 6. de lin. Lat. Apud Plautum, si vnum epityrum edam apud illum esuriens insanè bene. Epityrum vocabulum est cibi, quo frequentius Sicilia, quàm Italia vsa*] sic Varro. Locus Plauti est in Mil. glorio. nempe fiebat ex pityrodi oliuā confrictā. meminere & Cato & Columella, *libro de re rustica*, conficiendi modum indicantes & Grecanicas magnæ Græciæ vrbes, id conficere solitas: forte etiam vocē ἐπιπίτυρα sic contrahebant vulgò, dicentes ἐπίτυρα.

Sed

Sed cur noster uertit, *ossa oliuarum*? certum est Hebræos, quæ in quaque re fortiora & duriora sunt, ea vocare *ossa*, vt ossa obsidéium עצ הוה חבר chonach
b *Psal. 53. v. 9.* atsmoth: *b* scitum etiam, hanc oliuam minutam plus ossis, quam carnis edulis præbere. constat quoque Hebræa phrasi, gentiuum fixum habere vim mobilis recti, & ideo, *ossa oliuarum*, accipi posse, pro osseis oliuis: sicut in Mosaicis scriptis, *c asinus ossis*, ponitur pro
c *Gen. 49. v. 13.* asino osseo. Quare suspicor hoc loco à Ieremia scriptum fuisse *asmoth Zethim*, quod ad verbum significat *ossa oliuarum* & Græcos interpretes gnaros significationis, quam diximus, vertisse τὰ πίτυρα. Nonne verosimillimum est Babylonias, quæ Magicis nugis erant addictissimæ, veritas ne diu illic excubare cogerentur, se à sortilegijs huiusmodi non abstinuisse; maximè quas nec diuitiæ, nec forma, nec genus commendabant? quærebant ergo istæ bliteæ ac diobolares vndecunque lenociniū, & Pityrides oliuas, quæ vilioris precij, intumebant flammis. Et quam vesanæ flammā alebāt inclusam, longè aptius atque expressius ossium, quàm furfurū adustione contestabantur: simul enim sic querebantur de duritie ac rigore hospitum, & aduentorum, quos illarum nulla miseratio tangebat; ideo non solas oliuarum carnes, siue cutim (nam in his oliuis cutis potius quàm caro) sed solidas oliuas cum nucleis osseis adolebant, nimirum duritiam illam sibi inuisam hoc pacto molliturae, & corda ferrea amore liquaturæ. *Si furfures* vertas, perit elegans ista mysterij magici analogia. Verisimile est cum ista vrerent addidisse, quod solemne reperio; sic se ossa hospitum vrere, vel, in hospite suo hęc se adolere, vel precari, vt sic hospites earum amore torrerentur; quæ omnia Virgilius, & Theocritus posuere. Demum sic adusta & in cineres redacta spargebant in vétum iacta trans caput. Theocritus.

ἄλφιτά τοι πρᾶτον πυρὶ τάκεται, ἀλλ' ἐπίπασσε.

Farina primum, igne liquescunt, sed disperge. Virgilius;

Fer cineres Amarylli foras, riuoq́ fluenti
Transque caput iace.

Sed hæc satis vel nimis, de loci Baruchi explicatione; quæ si probetur, benè erit; sin, meliora expecto. Hinc patet, vel iuxta hanc primam concl. nostram intelligendum Burchardum, vel errorem subesse eius sententiæ, *lib. 19. c. de arte magica c. vlt.*

Sit secunda conclusio quæstionis, *hæc philtra & animo & corpori vt plurimum valdè noxia sunt.* Nota minus esse noxia quæ non dantur intus sumenda, quia si per nudas incantationes facta, vt plurimum solum nocent menti; si per illigationes aut contactum extrinsecum, etiam corpori solent nocere, si habeant uenena mala admixta, quod in his non frequens: si verò dentur in potum, & cibum, solent vt plurimum valetudinē vehemēter debilitare, & de statu mentis deijcere quia eorum ingredientia solent esse admodum periculosa, vt fluores menstrui, sperma (vt patet ex vetustis libris Pœnitentialibus) cerebrum felis, vel asinini pulli, uterus hyenæ, uirga lupi, remora, ossa rubetę, scinci, & præ ceteris (quod uocant) Hippomanes, quod est triplex, ne quis fallatur, unum cuius mentio apud Theocritum *in Pharmaceut.* tradit esse plantulam quandam Arcadiæ: alterum, quod ut canit Tibullus.

Virus cupida stillat ab inguine equę.
& Propertius.
Hippomanes fœta semina legit equę.

Qualis est suum apria: tertium, pellicula quæ reuellitur a fronte pulli equini recens editi, euius odor equas in furorem redigit, de quo Aristoteles, *e* Plinius, Columella, Virg. & alij. Quā hoc noxium sit, docet interitus Caligulæ, qui mortuus, cùm ei Cesonia hoc potandum porrexisset, ut narrant *d* Ioseph. & Sueton. & Iuuenal. eo respexit; *Vt auunculus ille Neronis.*

Cui totam tremuli frontem Cesonia pulli Infudit: & mox vt est in 4. Mes.
Tanti partus, equa quantum una uenefica constat.

c *Arist. li. 6. hist. ani. c. 18. Plin. lib. 8. c. 42. Columel. li. 6. Virgil. in Georg.*
d *lib. 11. antiquit. Sue. in Calig. Iuuenal. sat. 6.*

De cunctis autem philtris Ouidius prudentissimè;

Nec data profuerint pallentia philtra puellis
Philtra nocēt animis, uimq́ furoris habent.

Euse-

Eusebius testatur his Lucretiú poetam primò dementatum, deinde furoris impatientia seipsum interemisse. de Lucullo prodidit Plutarchus, his cum primò actum in furorem, mox etiā interemptum: *a* de quodam similia narrat Aristoteles. *Virgo illa incantata à Basilio* (vt ait D. Greg.) *febricitare incepit, & vehementer anxiari, magnisque vocibus cum stridore clamare, Modo moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per suas curationis studium salutem reddat.*]en uerba mente captæ, & corpore languentis. Illa uero, de qua D. Hierō. scribit, *postquam amator, magicis artibus instructus, ab Æsculapij sacerdotibus, rediyt, & subter limen domus puellæ tormenta quædam verborum & portentosas figuras sculptas in æris Cyprij lamina defodit: & illicò amore insanire virgo, & amictu capitis abiecto rotare crinem, stridere dentibus, inclamare nomen adolescentis: magnitudo quippe amoris eam in furorem verterat.*]de tribus ordine Abbatibus, successiuè ab eadem sortiaria toxico amatorio necatis, lego apud Sprēger. de Frider. duce Austriæ, electo rege Romanorum, quem Lud. Bauarus vicit, auctor est Cuspinianus; de Stephano quodam equite Neapolitano, Anton. Panhormita; de puella, cui amator membranulam inscriptam in sinū iecerat, & narrationem, & iudicium nobis proponit Pet. Leloyherius: quare cum tam noxia soleant esse philtra, meritò Athenienses Temniam sagam morte mulctarunt *b* & nimis laxi fuere Areopagitæ, cùm alteri, mortuo eo qui acceperat *c* ignouerunt: prudētissimeque iura ciuilia: quibus seqq. pœnæ receptæ: de quibus, quo ad praxim actum sumus fusius *lib. 5. Sect. 16.* nunc breuiter. Si præbens amatorium quid, non adhibuit magicam superstitionē, nec mors secuta fuit: pęna relegationis & damnationis in metallum olim puniebatur: *d* hodie iudicis arbitrio extraordinariè punitur. *e* Quod si mors fuerit secuta, quam vt plurimùm sequi tradidit Hippolytus de Marsil. insignis Criminalium iudiciorum tractator *f* tum, si ob malum finem præbuit philtrum (vt pote causa abortus, vel illicitis amoris) siue cum adhibitę sint artes magicæ siue non, mortis reus censetur, ex cōmuni sententiā iuris interpp. *argumen. d. §. qui abortionis*, quod & olim prudentum opinione receptū Iul. Paulus tradidit: *g* neque id acerbū debuit videri Antonio Guiberto: *h* dignus enim planè supplicio malus adeò animus, fini improbissimo per summum periculum & pessimum exemplum studens. Quod si non dedit ob malum finem, sed bonum (vt puta ad arcendam feminæ sterilitatem, ad conciliandum mariti animum à se immeritò alienatum,) tunc si accessit ars magica, adhuc punienda est audacia lethali supplicio. capitale est enim his vti artibus: *i* si verò non adhibuit quicquam magicum, sed naturalibus vsa fuit, quæ putabat non nocitura, extra ordinē mitiùs punienda est, citra *k* mortem. Hæc vera, si desit hęresis suspicio: hac accedente, quid dicendum, videbitur *d. sect. 16.*

a Euseb. in Chro Plutar in Lucul. Arist. in Mag. Moral. D. Greg. d. c. 4. Hiero. in vita D. Hilariō. Spreng. p. 1. q. 7. Cuspinia in Ludouico Bauaro Anto. Panhormita. li. 4. de gest. Alfonsi. pet. Leloyher. li. de spect. 1. c. 5.

b Demosth. contra Aristogitonem.
c Aristo. li. 1. Mag. Moral. c. 17.
d d. §. qui abortionis.
e Menoch. de arbit. iud. cas. 358. Binsfeld. in d. l. eorum. q. 3.
f in l. eiusdem, D. ad leg. Corde sicar.
g lib. 5. recep. sent. tit. ad le. Corn. de sicar.
h li. 1. q. iur. c. 16. nu. 1.
i l. nemo aruspice, & ibi Ad. C de malef. et mathe. & sic intellige Menoch. de arbit. cas. 388. n. 5
k arg. l. 3. §. ex Sena usc. D. ad l. Corn de sicar. & ibi Bart. & Menoch. d. cas. 358. n. 7

Humanam vindictam pręuenit aliquando diuina vltio. Siffridus presbyter in Chronico suo, narrat anno 1260. accidisse, vt *adolescens quidā in Misnia, vt suis potiretur amoribus, à Mago in locum adeò desertum deduceretur: cui cùm spectrum, puellæ illius quam amabat imagine, per malefici incantationes se obtulisset: amator ille perditus, manum ei porrigens, à malo dæmone parietibus allidit ur, & miserabilem in modum necatur: quin etiam quoq; cadauer tanto in Magum impetu proiecit, vt semianimis longo tempore iacuerit.*]

I nunc, et animam committe ignibus doloso hoc pulueris magici mantello cōtectis. Nonnè potiùs audiēdus Phocylides: qui cecinit, omninò fugiendas amatorias incantationes & philtra ridq; verum, etiam quoad coniuges. quia etiamsi conciliarent amorem (quod nūquam vel rarò contigit) tamen semper, vt minimùm, reddunt debilem, attonitum, & mentis inopes: quemadmodū piscibus (acuta & apta est Plutarchi *l* similitudo) accipit, qui non retibus vel hamis, sed medicamenti capiuntur.

l in cōiugalib. admonitionibus.

SECTIO III.

Restat de remedijs videamus. & cōstat ex dictis, mutiua esse antidota contra philtra, & remedia illa Gentilium, quæ per incantationes aut lustrationes

tiones quasdam fiebant: quæ Christianis etiam prorsùs illicita sunt. Virgilius 4. Æneid.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas velit, ast alijs diras immittere curas.

vere dicit *promittere*, nec enim præstat. Tibullus lib. 1.

Quid credā? nēpe hæc eadē se dixit amores
Cantibus aut herbis soluere posse meos.
Et me lustrauit tedis, & nocte serena
Concidit ad magicos hostia pulla Deos,
Non vt totus abesset amor, sed mutuus esset,
Orabam: nec te posse carere velim.

Putabant enim his lustrationibus alterutrum euenire, vel vt amore liberarentur, vel votis potirentur. Nemesianus inducit pastorem querentem hæc omnia sibi in cassum cecidisse;

Quid prodest quod me peregrini Amyntas.
Ter vittis, ter fronde sacrà, ter thure vaporo
Lustrauit, cineresq; auersa effudit in amnē,
Incendens viuo crepitantes sulphure lauros;
Cum sic in Meroen totis miser ignibus arsi?

Vittas intellige funesti viri, vt dictū superis. Omisit & aquæ aspersionem, de qua Propert. li. 3. loquēs de amore:

Quod mihi nō patrij poterāt auertere amici,
Eluere aut vasto Thessala saga mari.

Hanc secuti opinionem gētilium videntur, non Eunapius modò, *in vitā Edessi*, de illā quam magus Philometor in amorem pellexerat, magus verò Maximus amore soluit; & Plin. sed & Pomponat. homo malè Christianus. Opus est in antidotis distinctione. 1. si naturalia tantùm sunt medicamenta, manium purgantia, & ardorem libidinis temperantia (vt agnus castus & huiusmodi) dummodo noxia non sint valetudini, licebit eis vti. 2. si verò dubitetur num insit illis vis naturalis, an verò sint merè superstitiosa remedia; tunc ijs abstinendū. tale quod de Scythicā seu Promethæa herba refert Propertius; quod de insperso corpori puluere in quo se mula volutauerit, vel hirci vrina bibita, vel rubeta in corio pecoris recentis alligata, & de virga lupi Plin. & Pōponatius *a* tradidere. 3. si moraliter improba sunt remedia, planè vitanda & vetita sunt, tale remedium Gratetis apud Laertium, scilicet sui suspēdium; talia Rasis ac Pauli Æginetæ licentiosa balnea, tripudia, commessationes, & quæ sequi solent deteriora: tale etiam illud Faustinæ, quo vsus M. Antonin. philosophus; qui gladiatorem eius adulterū occidi iussit, & illam incedere inter caput & collum *b* Quartò si sit admixta superstitio, tunc pertinent ad vanam obseruantiam, de qua 2. *p. huius lib.* agendum; si verò dæmonis pactum interueniat, pertinent ad dęmoniacam Magiā de qua dictum *lib.* 2. Quintò optima sunt Christiana, tum illa quæ contra cuncta maleficia vim habent, Ecclesiastica; de quibus agendum *lib. vlt.* tum etiā quædam sub moralia, quibus caro maceratur & concupiscentia domatur vt opera pœnitentiæ, humi cubationes cilicia, flagella, ieiunia: his interdum etiam mortali, si magna necessitas, homines vti tenentur; vt & alijs quæ partim in omittendo, partim in committendo posita. In omittendo, vt vitare conspectum rei amatæ, & ocium & alia libidinis irritamenta, de quibus optimè Helinādus disseruit. *c* Vis extinguere libidinem? (ait) amoue ligna de igne si strides incendium. ligna innumerabilia sunt, potissima autem;

Ocia, segnities, somnus, caro, fœmina, vinū
Prosperitas, ludus, carmina, forma, puer.

De primo est illud SS. *in desiderijs est omnis ociosus.* & Ouidii,

Ocia si tollas, periere cupidinis arcus
Despectęq; iacent & sine luce faces.

De 2. dicit Martialis,

Queritur, Aegysthus quare sit factus adulter?
in promptu causa est. desidiosus erat.

De 3. canit Dionysius Cato, in distych. Moral.

Nā diuturna quies vitijs alimenta ministrat.

De 4. ait Apostolus: *Bonum est non mādicare carnes.*

De 5. ait Helinand. *mulier dicitur à molliendo, vt & malleus, quia sicut faber per malleum mollit ferrum sic diabolus per mulierem, mollit & malleat vniuersam terram.*

D. Hieron. *Ferreas mentes libido domat.* Claudianus.

Ferrea lasciuis mollescunt corda sagittis.

De 6. Apostol. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Virg.

Et Venus in vinis, ignis in igne furit.

De 7. Ouidius.

Luxu-

a Plin. lib. 28. 32. & 39. Pomponat. lib. de incantat. Laert. li. 6.

b Capitolin. & Suidas.

c habes apud D. Antonin. li. 6. hist. Sum. tit 13. c. 6. § 4.

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis. Salomon in Prouer. *Prosperitas stultorum eos perdet.* D. Augustinus; *Secundares Sapientum animos fatigant: plus obfuerunt Salomoni, quàm profuerit ipsa sapientia. contra aduersitas aliquando retrahit à peccatis.* Ideò ait Dominus Oseæ 2. *Sepiui aures tuas spinis, vt semitas tuas non inuenires, & post amatores tuos non curreres.* Spinæ sunt, aduersa.

De 8. *ludi* nomine iocum intelligit omnem. mœstitia enim libidini repugnat, teste poeta.

Non solet in mœstos illa venire thoros.

De 9. *carminis* nomine, omne melos musicum comprehenditur, siue voce, siue instrumentis fiat. Esa. *Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum, in conuiuijs vestris:* hinc, *& opus Dei non respicitis.* addit Helinand. *Difficile inuenitur aliquis lenis vocis & grauis vita: quippe cum vocis lenitas tantum desideret, vita grauitas planctũ.*

De 10. est illud,

Rara est concordia formæ atq; pudicitiæ.

& illud,

Lis est cum forma magna pudicitiæ.

De 11. ait Helinandus; *Quantum enim periculi sexus adfert in muliere, tantum ætas in puero. periculosa est ætas pueri, periculosior societas, periculosissima uero familiaritas. Vnde legitur in vitis patrum; Non habendam familiaritatem; cum femina, puero, vel hæretico.*] Hactenus ex Helinando Antoninus.

In faciendo consistunt; occupatio mentis in curis grauioribus, cogitatio mortis & inferni, lectio bonorum librorum, preces ad Deum fusæ, implorata auxilia Beatorum, & Angelorum, & maximè Beatissimę Deiparę Marię; quæ, vt castitatis amantissima, summopere desiderat homines hac spurci amoris lue liberare. Vtile quoq; frequenter meditari, non externam illam & perituram citò speciem; quæ fragilis, caduca, sæpe mendosa & fucata, & falsis tantùm lenocinijs adumbrata; sed rimari cogitatione internam & profundiorem corporis constitutionem. quid illa fuit, antequam nasceretur? illa seminis spurci & olidi, quid nunc est? saccus stercorum, aufer cuticulæ pelliculam, quid illa tertius aut horribilius? quid cadaueri propius? sterquilinũ niue contectũ albet. soluantur niues: *pax, pax naribus & oculis*; clamabunt omnes, & diffugient. Niue fugacior est forma. non liquatur, sed vanescit. illam aqua excipit; hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolycij? cùm anima diffugerit, quid futura hæc siue Lais, siue Helena? esca vermium, cadauer putridum, fœtens, tabe dissoluendum, ex cuius spinæ medulla serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc deperea? Narrat Suidas de Hypatia Alexandrinā; eam, cùm consilio nequiret auditoris adamantis importunam sollicitationem abrumpere panniculos ei suos fluore menstruo maculatos, obiecisse: *Hoc (inquiens) est adolescens, quod amas: nihil autem pulcrũ.* Appa & Gela Foroiuliensis ducis Gisulfi filiæ, carnis putridę sub mamillis positę odore, suam defendere castitatem. Barbari enim naturā ita facere Longobardorum mulieres opinati intactas reliquere. (*Annal. Boior. lib. 3. & Ant. Bonfin. li. 8. Rerum Hungaricar. Decad.* 1. Sed & Th. Cantipratens. pium quendam virum, cùm cogitationes importunas cuiusdam mulierculę, formosæ dum viueret, animo abigere non posset; sepulchrum narrat eius aperuisse, & amplexum cadauer tabidum, faciem faciei eius contaminatę tabe, vermibusque imposuisse, & in hoc fætore volutatum ore; donec fœtor & horror, omnem libidinis memoriam superassent. Quātò efficacius hoc illo ridiculo, &, quod nisi præfata lectoris venia, nequit referri, quod Hieronymus Cardanus *a* præscribit; *eum qui (sic ait) stercora recentia amicæ in suo ponat calceo, & calceum statim induat, amore liberandum.* vratur ille suo remedio. apagè has sordes. equidem tetro odore amorem cum fastidio commutandum crediderim, quamdiu fætor durabit: post, nescio; nisi quis mentem similibus (quas dixi) cogitationibus muniat, armetque. His remediis continentur, quæ ex Auicenna Niderius posuit *b* excepto sexto, quod ipsemet fatetur sæpè non proficere.

a *li. 2. de varieta.*

b *li. vltim. Formicarij.*

Quæstio

QVAESTIO IIII.

De Maleficio hostili.

HOstile vocatur, quicquid in bonis animi, corporis aut fortunę damnum infert, aut aptum est inferre, aut idcircò adhibitum fuit à malefico, vt inferret. primùm actu, secundùm potestate, tertiùm intentione huiusmodi est. quę in his interueniunt, vt plurimū sunt frigida, amara, noxia, & naturæ humanę hominumq; saluti contraria; ideo *venena mala* vocari, vult *a* Grilland. contra quam in amatorio, in quo cēset vt plurimum interuenire, res calidas, dulces, amœnas homini, & coadiuuantes naturalem calorem, & potentiam luxuriandi, & ideo à lege hæc vocari *bona* vel *non mala uenena*, quia nō sunt instituta hominis necādi causa: *b* hæc perpetuò vera non esse, facilè credent; qui præcedentem quæstionē accuratè legerint. De præcipuis ergo hostilis maleficij generibus nunc agamus, & quia prolixa atq; varia disputatio est, in suas sectiones eā partiamur.

a q. 3. n. 25

b l. 3. §. hæc adiectio. D. ad leg Corn. de sicar.

SECTIO I.

De fascinatione.

VT res commodiùs intelligatur, notanda differētia triplicis fascinationis: nam puto vocabulum, largè sumptum de propriè & impropriè dicta fascinatione, diuidi posse, in *poeticam*, seu *vulgarem* in *philosophicam*, & *in magicam*.

Vulgaris, seu *poetica* est, de qua potissimum disputatur; secundum quam dicūtur homines fascinari, ipsa visione, seu adspectu actiuo fascinantis, vel etiam inuido aliquo laudante, eo solo quòd malignè, aut malitiosè adspicit, vel laudat alium, a quo est auerso animo. Et hæc opinio multa peperit alia opinamenta.

Primò hoc periculū imminere potius pulchris quàm deformibus, pueris quàm maioribus ætate.

Secundò hoc periculum remoueri quibusdam euphymijs: nempe si beneprecētur ijs, quos cum laude, & admiratione intuentur: vel si quid turpiculum puerī gestent appensum collo, vnde fascini nomen inditū virili membro, eo quod contra fascinationem talia gestarent oscilla: & mutato in paulo honestiorem modum more, digitos duos cū pollice sic inserto, vt tale quid exprimāt, de gagate, vel ebore, vel argento; vt fit hodie in Hispania (*Higa, uocant*) immo si summo mane surgenti quis ita digitos intēdat, id ipsum quoque amuleti esse loco cēsent, quod malo exemplo Reginæ cuiusdā fieri aiūt. si baccare frontem cingas, si ter in sinum despuas. deniq; si cum auide lautū edulium sumas, & te intentius aspicienti partē cibi porrigas. *præfiscini* hæc omnia fore, ne fascineris.

Tertiò censent ad bruta quoq; hanc fascinationē pertinere, gallinas, agnos, equos, & ferunt fascinatos aliquando cecidisse. Huc pertinent illa poetarum, Virgilij,

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

item ... *baccare frontem*
Cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

& Theocritus docet contra hanc fascinationem solitos in sinum sibi despuere. (ὡς μὴ βασκανθῶ, τρὶς ἐς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον
Vt non fasciner, ter in meum expui sinum.

Solent quidam huc referre illud Albij Tibulli *lib. 1. eleg. 2.*

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,
Despuit in molles, & sibi quisq; sinus.

Verùm prior illos versus refutat: qui docet, eū, de quo agit, vt insanum, ac lymphatū, cinctum fuisse corona puerorum, & ceterorū: qui tamen, ne quid eis detrimenti ab aspectu, tactuue insani hominis contingeret, despuendo se sibi consulere arbitrabantur. cuius superstitiosæ auersionis, vt consuetæ, testis est Theophrastus *lib. de characteristismis in descriptione superstitiosi*. Sed qm̄ à Tibullo amans inducitur vtens magicis artibus: si dicas eumdem amantem amētemque describi, non aberrabis à vero. nā Plato *in Symposio* amoris furo-

rem faſcinatorium eſſe docuit; eò q̃ mutuo aſpectu, & intentione oculorum, amor hauriatur, augeaturque.

Hanc faſcinationem cum ſuis remedijs eſſe ſuperſtitioſam nemo negauerit opinor, quam damnát DD. Baſili⁹, Chryſ. Hieronym. & alij citandi; & profert Richardus *quodl. 3. q. 12.* duos articulos, quibus non obſcurè anathema dicitur ijs qui illam tenent. Sine maleficijs verò, opinioné de ſolo morbo per laudationem inferendo, nemo catholicus Theologiæ peritus, aut veræ philoſophiæ ſectator admiſerit. Nam quæ de vi verborum diximus, & de vi imaginationis *l. 1.* illa conuincunt, nec verbis hanc vim ineſſe, nec imaginationi quo ad corpus diſtans, vt verè quidam apud Algazelem *l. 5. phyſic. c. 9.* aſſerunt. Ad natale faſcinantis altrū confugere ridiculum eſt: omnes enim illa hora nati, faſcinatores forent. Vim animæ vnius in corpus alterius effectiuam tribuere, eſt damnatū delirium Auicennæ. Nec ſatisfaciunt, qui ad temperiei, & ſubſtantiæ diſſimilitudinem confugiunt. quia inter res eiuſdem ſpeciei nequit eſſe tanta ſubſtantiæ pugna, ac diſſimilitudo. non. n. baſiliſcus baſiliſco, non vipera viperæ, ſed homini, & alijs animalibus nocent. Et vt vnum animal alteri tam ſit noxium, id ex vehementi naturæ antipathia naſci neceſſe eſt; hanc verò ex differentia ſpecifica, quam ſequitur differentia temperamenti. Quid?, quod faſcini huius defenſores contendunt, etiam faſcinari quem ſolere à beneuo-

Plutarch. S. Sympoſ. c. 7 Heliodorus lib. 3. Aethiopi. hiſt.

lis, & cariſſimis verba Plutarchi, & Heliodori ſuggeſſit mihi, & cómunis patriæ, & religionis coniunctione amiciſſimus, And. Scottus noſter. Græci codices mihi nunc non ſuppetunt; quare ponam ex verſione eiuſdem: *Haut ſanè ignoras,* (ait Plutarch.) *quod, & amores, & familiaribus, & parentibus nonnulli oculū faſcinantem eſſe exiſtimant: vſq; adeò vt mulieres non oſtendant illis pueros, nec diutius ab huiuſmodi hominibus inſpectari ſinant. quomodo ergo id mali videbitur ab inuidia effici? quid porro per Iouem dices de ijs, qui dicuntur ſe ipſos faſcinare? nam hoc quoque audiſti: ſin minùs illa certè profecto legiſti:*

Eutelidæ fuerant pulcri per colla capelli:
Sed tibi dirus homo conſpecto in fluminis vndis
Inuidit, turpiſque inuaſit protinùs illum
Morbus, & inuidia corrupta eſt gratia formæ.

Narrant enim Eutelidem cùm ſibi pulcher viſus eſſet, propria ſpecie captum, in morbum incidiſſe: atque habitum bonum vnà cum pulchritudine perdidiſſe. Vides fabulam narciſſi fabulæ ſimilem: ſi quid tale accidit; arbitror vtrique contagioſam aliquam fontis exhalationem fuiſſe exitio. Sed audi quid Plutarchus hac de re cenſuerit, putat enim in his ex vera inuidentia id oriri, quod etiam Heliodoro viſum. Plutarchus; *Audacter dico vniuerſas quidē animæ affectiones, quibus diu inſint, in ijs malos habitus ingenerare. hi cùm naturæ vim ceperint, qualibet ex cauſa moti, ſæpè etiam inuitos homines in iam proprias, ac conſuetas perturbationes deferunt. Sic autem conſidera, timidi etiā ipſa auxilia formidant, iracundi in charißimos quoque ſunt moroſi. Amatores, & intemperantes poſtremò, nec ſanctiſſimis quidem corporibus quamuis morti vicinis queunt abſtinere. Mira eſt enim conſuetudinis vis ad attrahendum affectum in id quod ſibi eſt proprium. Et qui in lapſum eſt propenſus, vbique neceſſe eſt impingat. Nulla eſt itaque admiratione dignum; ſi, qui inuidendi, & faſcinandi habitum ſibi induxerunt, etiam aduerſus familiares ex morbi proprietate mouentur: at vbi moti fuerint, quod naturæ ſolent, efficiunt, non quod volunt. Quemadmodum enim ſphæram ſphericè moueri, et cylindrum in modum cylindri neceſſe eſt pro formæ differentia: ita, & hominem ſic inuidum affectus inuidè erga aduerſus omnia mouet. Quin etiam veriſimile eſt, illos familiaribus, & charis potius nocere.* Immo verò id mihi minùs fit veriſimile. cur? an quod frequentius illos reſpiciant? aliquid id foret, ſi habentibus nó vteremur quándo volumus: & habitus à primis illis motibus animi non differrent; quos confundit Plutarchus; non obſcurè etiam voluntatis humanæ libertati his verbis, vt ex geometrica comparatione patet, frenum inijciens. A cæteris etiam philoſophis recedit, qui perſpicue

tuè maliuolam inuidentiam requirūt amori repugnantem. Solus Heliodorus Plutarcho consentit, & si de facto dubitet; *Porrò*, inquit, *si qui sunt, qui etiam charissimos & quibus benè volunt fascinant: id quidem non est mirandum, si cùm sint natura inuidi; non quod volunt, sed quod naturaliter solent*. Præsupponit vterque naturalem vim maleficam illis inesse: quæro qualis? physica an moralis? Si moralis tantum, hæc illis nolentibus non elicitur. Si physica, præexistens aut tunc nata, si præexistens, cur non nocet prius subiecto cui inest. Si tunc nata; quā noua efficiente causa? nam erga hanc personam benè afficiuntur. Cęteri arbitrij libertatē hac in re concedunt, & aiunt innoxium intuitum esse, si animo aspiciant non malo, vt aduertit Tostat. *in num*. Sed magis philosophicè procedit Plutarchus hac in re. Nec tamen fœliciùs philosophantur, de sui ipsius fascinatione. Plutarchi sunt ista: *Bonus vir Eutelidas, & quicumque seipsos dicuntur fascinare, non sine ratione id mihi videntur pati. Periculosus est enim (vt ait Hippocrates) summè bonus habitus, & corpora stimulatā, ad summum vigorem processerint, non stant, sed cadunt, & in contrarium vergunt. Quando igitur ij integrum ceperint incrementum; seq; spe melius affectos videant, adeò vt sese demirentur ac circumspiciant, eorum corpus propè mutationem est* (esset Plutarche, licet seipsos, nec demirarentur, nec circumspicerent, iuxta Hippocratem) *& per habitus vitium in deterius tracti seipsos fascinant*. (Quomodo per habitus vitium? id maliuolentiam dicebas: ergò ne credēdum quenquam sibi ipsi malè velle solitum, aut suis bonis inuidere? etsi alijs inuiderint, nunquam huc se porriget vis inuidentiæ, vt philautiam animo expellat.) Sed hæc ipsa ratio Plutarchi, quā subdit, ostendit quid fascinationis nomine comprehenderit. nam subdit: *Hoc autem magis fit ex fluxibus, qui vel circa aquas, vel alia quadam specula subsistunt. Exhalat enim spiritus in obiecta: ecq; fit, vt quo alijs nocebant, seipsos male habeant. Quod cum pueris fortasse contingat, falsa causa obtuentibus adscribitur*. vult ergo Plutarchus in aquam ex oculis spiritus diffusos, & in Euthelidam, corrupta iam aquā, vapores cum illis spiritibus reflexos. cuiusmodi spiritus ex bene habito & sano corpore, vt erat Euthelidæ, emanasse non est credibile. ægrorū & venenatorum illa affectio est, & nō nisi ex virosis, aut corruptis humoribus profluens. Pueros autem affici hoc pacto, & fascinari, quia ex seipsis spiritus quoddā, seu qualitates nescio quas effundant, quæ aere corrupto in eos redeāt vnde exiuere; nullus crediderit. Verè tamen Plutarchus falsò causam obtuentibus, scilicet quatenùs obtuētur, ascribi pronunciauit: nec enim negare voluit, quod antè asseuerat visu aliquos esse contagiosos.

Si ergo loquamur de hac fascinatione propriè dicta, quam poeticam, seu vulgi vocaui; quam ipsa visione cum imaginatione maliuola fieri volunt, quod satis ipsum nomen Gracè indicat; dico, illam esse aliquid non naturale, sed fabulosum, superstitiosumque. Hanc conclusionem optimè docent quidā egregij medici, vt Iul. Scaliger *de subtilitate exercitat. 349.* & Franc. Valesius *Sacra philosophia cap. 68.* & Theologi vt *Richard.* quodl. 3. q. 12. *Abulens.* locis mox citandis, & Haliacensis Card. in *perspectiua*, Ciruellus *p. 3. de superstitione cap. 5.* Leonard. Vairus *toto fermè lib. 2. & 3. de fascino*, & Laurent. Ananias *lib. 4. de natu. dæmon.* probatur auctoritate D. Blasij *hom. de inuid.* qui hoc spernit, vt muliebrem nugacitatem. Secundo, quia, cùm visio sit actio immanēs, & fiat per introsusceptionem siue per passionē, non verò per actionem transeuntem, nec per radiorum emissionem; nō potest idonea huius fasc. causa naturalis assignari. deniq; quia nec Hippoc. nec Gal. nec vllus veterū medicorum (si Valesio, multæ lectionis, & probatæ experientię medico, credimus) huius fascinationis meminerit, cum fusissimè tamen egerint de cunctis morborū generibus, & causis. Vt satis mirari nequeam doctos quosdam Theologos scriptis mandasse; hanc comprobari à medicis & philosophis, nec negari posse experientia conuincente. Vnum tamen medicum solum laudant; si medicus ille bonus, & peritus; Marsiliū Ficinum,

cinũ, *in opere de anima immortalitate*; qđ nõ ex Aesculapidarũ, sed Academicorũ scitis cõflatum est. Sed nimirum isti vulgarem fascinationẽ à philosophica, propriã ab impropria nõ distinxerũt.

Secunda conclusio. *philosophica, seu physica fascinatio, non nisi impropriè dici potest fascinatio; propriè verò, est contagio, seu infectio*. Sciendũ pro intelligentia conclusionis, fieri posse vt aliquis alterius aspectu lædatur. nã verũ ẽ illud poetæ.

Dum spectant oculi læsos, læduntur, & ipsi:
Multaq; corporibus transitione nocent.

Quod de lippis *l.* 1. doctum est: Et quidem huiusmodi læsio cõtingit, maximè quando mutuus est intuitus; etsi possit etiam, quando tantum intuetur oculus læsorem, per modum passionis (de quo nunc non agitur) vel quando solus lædens aspicit lædendum; qua de re nunc agimus. De hac ita Plutarchus disserit; *Nouimus homines, qui visu pueris maxime nocent, quippe habitum utpote humidum, ac debilem, uertunt, & in deterius mouent: quod quidem minùs accidit ijs qui induruerint, & iam compacti sunt. Tametsi qui circa Pontum habitant, quos olim Thybes appellabant, Philarchus scribit non tantum pueris, sed etiam uiris pernicie esse: tabescere enim, & ægrotare, qui aspectum eorum, & habitum, ac sermonem exciperent. Perspecta est autem res, ut uidetur, ab ijs, qui cum illis commercia exercebant, & seruos illinc educebant uenales. Verùm hæc istorum malitia haut proinde fortassis est mirabilis. Nam, & attactus, & affricatio manifestò quoddam habent patiendi principium, & quemadmodum aliarũ auium pennæ aquilinis coniuncta, decrescunt, ac pereunt occulta quadam ui plumarum caulibus putrescentibus: sic nihil est absurdi, hominis etiam tactum partim quidem esse utilẽ, partim uero grauem ac noxium. Iam uerò ex aspectibus quibusdam nocere, id quidem (ut dixi) sed quoniam causa eius perdifficilis est, pro falso reijcitur. Atqui (inquam ego) quodammodo ipsius causæ uestigium quoddam, ac semitam inuenisti: ut qui ad defluxus corporis perueneris. Nam & odor, & uox, & respirationis fluxus, euaporationes quadã sunt animantium, & partes quæ sensus mouent, atque illapsæ afficiunt. Huiusmodi autem longe uerisimilius est ex animalibus emanare, ut quorum spiritus propter calorem, & motum, ueluti pulsum quendam & concussionem habet: quo spiritu concussum corpus defluxus quosdam assiduè emittit. id quod per oculos imprimis fieri par est. Nam cùm uisus multiplicem habeat motum, cum spiritu ipsum igneum eiaculante, mirificam quandam uim dissemінат. Quæ ex re multa, tum pati, tum facere per uisum, homini accidit: quippe quem res uisæ uertunt, ac modicis tum uoluptatibus, tum iocunditatibus afficiunt, quin & amoribus (qui uel maximi, aut uehementissimi sunt animæ affectus) principiũ dat uisus. Hinc diffluit, ac colliquescit amator, ubi pulchras intuetur ceu ad ipsas adeat. Vnde haut immeritò mirari quis possit esse, qui existiment hominẽ per uisum pati, ac uexari, nõ aũt facere, ac nocere. Pulchorũ etenim ex aduerso aspectus, quodq; ex ipsorũ oculis exit (siue id lumen sit, siue fluxus) amantes liquefacit, & consumit, cum uoluptate dolori coniũcta. (id quod ipsi γλυκύπικρον hoc est dulce amarum uocant) neque enim, uel ex contactu, uel ex auditu contingit hominem adeò sauciari atq; affici, ut si quos, uel ipse aspiciat, uel ab ijs aspiciatur. talis enim ex uisu diffusio fit, & inflammatio, ut planè amoris imperitos existimẽ eos, qui mirum putant Medorum naphtam ex interuallo ab igne inflammari. Pulchri enim etsi per longè distantes intueantur, ignem intra amantium animas incendunt. Sæpe etiam hominum auriginosorum auxilium uidemus. curãtur enim hiaticulam intuentes: cui talis inesse uis, & tẽperatio uidetur, ut morbũ attrahat, & excipiat per uisum, ueluti fluxũ exeuntem. Vnde hiaticula ne sustinere quidem sustinent hoĩem auriginosum: sed à se auertunt, & oculos clausos tenent: non quod illi (ut quidam putant) curationem inuideant, sed quòd uelut ictu feriantur. Ex cibus autem morbis maximè ac celerrimè cõtrahitur conuictu lippitudo. Vsq; adeò celerem uim habet uisus inferendi atque affricandi alijs morbi principiũ*. Ex his Plutarchi verbis nota, *primò*; illi hãc fascinationẽ esse similẽ detrimẽtis, quæ cõtactu & affricatione inferũtur: hoc est nihil esse aliud, q̃ naturalem quandam contagionẽ: ut appareat eũ non admittere vulgarẽ illam. docẽt id cõparationes eius de rupicula, de lippitudine, de aurore; etsi rõnes hæ mihi nõ probentur, & alias *lib.* 1. veriores in medium protulerim. Subdit deinde, cur noxius magis sit intuitus inuidorum, q̃ aliorũ. *Affecta* (inquit) *anima corpus afficitur.*

Nam

Nam cogitatio de rebus venereis excitat pudenda, & canibus præ ferocia, in certaminibus aduersus feras, sæpe uisus exstinguitur, atque excæcantur. Mærores autem, & auaritiæ, ac zelotypiæ colores vertunt, atque habitus lancinant, quibus affectibus haut minus inuidentia in animum penetrare solita, corpus malitia implet, quam pictores eleganter exprimere conantur inuidiæ faciem depingentes. Quando igitur cumque homines sic ex inuidia affecti oculos infigunt: hi verò proximè animam ordine locati ipsius malitiam attraxerint; veluti veneno tincta tela impetant; nihil (opinor) præter rationem aut fidem obtingit, si conspectis nocent. Nam & canum morsus periculosiores sunt, si ira perciti mordeant, & hominum semina efficaciora esse aiunt, si amore coeant. Ac prorsus animæ affectiones confirmant, & vehementiores efficiunt corporis vires. Propterea id genus amuleta, quæ à prohibenda fascinatione, προβασκάνια vocantur, sunt qui putent aduersus inuidiam conferre, quod scilicet (sic) trahatur visus per absurditatem, quominus innitatur affectis. Aliquid est hoc ultimum in Plutarchi doctrina; qui non attigit punctum præcipuum difficultatis. nec enim ostendit, quo pacto ille maluolus, uel calidus affectus queat noxialem qualitatem suam in alium effundere. Mutuatus reliqua a Plutarcho, hoc præclarè & luculéter satis explicat Heliodorus *Aethiopicæ Histor. lib* 1. interprete Scotto: *Sic se res habet. Hic aer nobis circumfusus per oculos, nares halitum, aliosque meatus ad profunda penetrans, & ex qualitatibus exterioribus eò secum inferens; qualis influxerit, talem etiam ijs qui excipiunt habitum ingerit. Itaque vbi aliquis liuore percitus res pulchras intuetur, circumstantem aerem qualitate malefica replet, ac proprium spiritum acerbitatis plenum in proximum quemque contorquet: spiritus autem vtpote subtilis, ad spiritum vsque, & medullas ipsas peruadit, ac plærisque morbus fit inuidia, & proprium accepit nomen fascinationis. Iam uero illa etiam considera, Charicles, quàm multos sanè oculorum ægritudo, quàm multos etiam pestis tabes corripiat: cùm tamen nunquam tangant eos, qui ijs morbis laborant, nec aut lecto aut mensa eadem participent, sed cùm eundem tâtum hauserint aerẽ.* Vides ut a contagione pestis, probet hanc inuidentiæ fascinationem, quia utraque ab exhalationibus seu uaporationib. prauis uitiato aere proueniat? Prosequitur: *Sit autem tibi huius rationis indicium, si quod aliud, etiam amorum ortus: quibus res uisa dant originem, &, veluti subuentaneas affectiones per oculos in animas eiaculantur. Idque iusta admodum ratione. Nã cum ex nostris meatibus ac sensibus, maximè assiduam visus habeat motionem, & calidissimus sit; paratior existit ad capiendum eas, quæ circumcirca sunt defluxiones, fieque amorum transitus ignito spiritu attrahit.* mox subdit de rupicula, & basilisco, de quibus nos *libro primo* egimus.

Habetis ad philosophorum mẽtem explicatam fascinationem, quã tuentur philosophi, & Theologi recentiores: quorum breuiter vna, & consentiens opinio est; Auicennæ, Algazelis, & gentilium, illa superstitiosa, quæ reiecimus, nihili esse, nec ab ipsa visione qua uisio est, fieri alterationem ullam in alio, sed alterationem effici per uenenatam aliquam qualitatem manentem in putridis humoribus aut uitiosa complexione ipsius intuentis; hanc qualitatem communicari spiritibus uitalibus, qui imaginatione animi acriore, & attentione intentiore animi concitantur, & exciti uiam quærentes ad oculos perueniunt. His spiritibus effluentibus ex oculis non quidem ipsa uisione, sed spiritibus simul cum uisione excitatis & erumpentibus, aerem proximum malo suo uiru inficere, & ab hac aeris parte aliam infici, & sic perueniri ad partem aeris proximam illi, qui est inficiendus; (puta pueri) & hunc aerem proximum insinuare se in oculos lædendi, & ex oculis eius, quę pars tenerrima citius inficitur, se penetrare in corporis partes interiores.

Hęc est sententia Alexan. Aphrodisæi *in problematibus*, & Aristot. *problema.* 20. *sect.* (nisi dicas hunc ex vulgi sententia locutum) apertè est Diui Thomæ 1. *p. q.* 117. *a.* 3. *ad.* 5. 2 & 3. *cont. gent. cap.* 103. quem Ferrarien. ibi & Aegyd. columna *lib. cont. error. philosophor.* & alij sequuntur. Et probant non malè exemplis Richard. *d. q.* 12. & Abulens. *parad.* 4. *quæst.* 16. & *alijs locis*, Richardi

ſunt iſta; *videmus enim hominem patientẽ in oculis quandoq; aſpectu ſuo lædere hominẽ, qui illum aſpicit, quod contingit ex hoc, quod oculi mala qualitate infecti, aerem medium inficiunt, & aer infectus oculos directos ad oculos infixos inficit, eò quod ſecundum rectam lineam, & directius illa infectio deriuatur ad oculos adſpicientium quàm non adſpicientiũ vultum, ad hoc cooperante imaginatione illius, qui aſpiciens oculos infirmos imaginatur ſe lædi. & ego expertus ſum in me ipſo, me quandoque non potuiſſe tenere aciem viſus, niſi cum difficultate directe contra oculos illius, qui infirmitatem patentem in oculis patiebatur.* vides hanc faſcinationem, quã Richardus admittit, non aliud eſſe, quam (vt dixi) infectionem quandam: & præterea illum addere vnam circũſtantiam imaginationis eius qui lęditur; quę valdè probabilis eſt, & propria peſtis, atque omnium morborum contagioſorum, qui facillimè hauriuntur ab ijs qui timẽt corripi, vel correptos ſe autumnant. Addit Richardus; *Ad hoc eſt etiam alia experientia, quæ habetur per philoſophum, primo libro de ſomno et vigil. vbi dicit ſic, quoniam ſicut viſus patitur ſic, et facit aliquid. In ſpeculis enim valde puris cum menſtruis ſuperuenientibus mulieres inſpiciũt, in ſpeculo; fit ſuperficies ſpeculi, velut nubes ſanguinea, et ſiquidem ſit nouum ſpeculum, non facile eſt abſtrahere huiuſmodi maculam; ſi vero ſit ſpeculum vetus, facile eſt. cauſa verò, ſicut diximus, quoniam non ſolum patitur viſus aliquid à viſibili, ſed etiã facit aliquid; et mouet aera, quemadmodum et ſplendida. nam viſus eſt ſplendidorum habentium colorẽ.* Quod ait viſum facere aliquid; non ſic accipiendum, quaſi velit ipſa viſione aliquid emitti, qua viſio eſt; ſed ſimul, ſeu concomitanter quoſdam exire ſpiritus, ſeu vapores, qui noxã illam ſpeculis inferant. dubitari autem poteſt, vtrum hi ſpiritus virulenti emittantur per ipſum oculi globum, vt volũt Richard. & Abulenſis, an verò dumtaxat per cauitates orbium, ſeu angulos, vnde ſolet lippitudo exire? Mihi nullo modo veriſimile videtur, per ſolũ globum exire. fieri poteſt, vt aliqui, ſed rari admodũ & pauci. putem longè plures exire per cauitates illas, & ſimul per os, & nares plurimos, & efficaciores, cũ exſpiratione inhalari obiecto, cui damnum infertur, ſeu quod contagio afflatur. Nonne putridi vaporis longe plus, & citius expeditiuſq; calidius etiam & inflãmatius, ab ore in cor per aſperã arteriam, quã per oculos ſolet immitti? Fortaſſis etiam veritati prorſus conſentaneũ eſt, quod Valeſius cõtendit, ab oculis nec ſuffuſiones, nec nubes, nec albugines, ſed ophtalmias dumtaxat, ſeu lippitudines tãtum in alios mitti; minus ergo mittãt affectiones non ſuas, ſed aliorum. certè ſcabiem non oculus, ſed manus, & contactus membrorum affricabit. Peſtilitas nunquã aſpectu, ſed halitu oris ſolo propagari cõſueuit: quare ægrorum non adſpectum, ſed contactum & propiorem acceſſum fugimus. De mẽſtruatis illa, quoad ſpeculi ſuffuſionẽ, vera puto; ſed quæ de morbis hominũ aut alijs admirandis Plinius narrauit *lib. 7. c. 15. & lib. 28. cap. 7.* ea quotidiano vſu & experimẽtis coniugatorum refutari Valeſius conuincit. Tertiò probat Richardus, eo quod paſſionibus quibuſdam animi, oculi quaſi trãſmutetur, & igneſcãt adeo vt nec ipſi alios nouerint, nec agnoſci ferè queant: & præterea etiam ſolo adſpectu alios ad amorem, aut laſciuiam poſſint pellicere. Putãt enim ex ſolo aſpectu, mediãte imagine, paſſionem primùm interiùs cõcitari, & eam oculis ſe inſinuare, & qualitatem aliquam oculis, illicem ad laſciuũ amorem, inferere. Atq; adeò eſſe mulieres, ſeu viros, quibus illicium illud, ſeu qualitas attractiua ad amorem inſit in oculis, per modũ qualitatis perpetuæ, & immanentis; alijs verò ineſſe illam dumtaxat durãte paſſione amoris, hoc eſt quamdiu illi ipſi concupiſcunt, ſeu amant. Qua de re prorſus dubito, & pace Richardi dixerim, hæc non ſunt admodùm veriſimilia: nam qualitatem talem ineſſe aliam, quàm ſit ipſa pulchritudo oculorum, vel decentia, vel gratia aliqua moralis, quæ venuſtate, alacritate, decore, aut alijs amari dignis conditionibus, animum vulneret hac Cupidinis ſagitta; nihil neceſſe eſt, cùm hæc ſufficiant, nos imaginari. Nec vrget

probatio

probatio Richardi quã his verbis subiungit. *Quandoque enim videbis mulieres turpes, et oculos turpes habẽtes, et tamen quandoque magis aspicientes ad suum amorem alliciunt ex aspectu suo, quàm longè pulchriores mulieres, et quandam habent nociuam efficaciam transeuntem, hoc est cum passione transeuntem, quod videtur persuadere experientia; vnde viris periculosum est tales mulieres respicere.* Fateor periculosum, sed quia hæ mulieres sunt illecebrosæ, vel conuersatione, vel aspectus gratia aliqua, vel ipsa lasciuia; quæ ex oculis elucẽs prouocat homines ad id, quod natura deprauata eos inuitat; Nec forma sola capiuntur, qui amant: nam sat cuique formosum, quod amat, videtur.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

Quod verò efficacior ad malum sit aspectus harum, cùm passione amoris, seu eromania ipsæ percitæ; fit, quia tũ acrius oculos intendunt, & ignea illa lux splendidior, addit aliquid decori; sicut & vox eorum, qui ex animo loquuntur, magis solet auditorum animos percellere. Si vis me flere, ait ille, flendum est primum ipsi tibi: si vis amari, ama: nam magnes amoris amor. Et hæc est causa cur dicat, Ecclesiast. cap. 9. v. 3. *Ne respicias mulierem multiuolam, ne fortè incidas in laqueum illius.* Minimè his verbis probare voluit commentitiam illam qualitatem Richardi; qui certè prorsus impropriè hanc vocat *fascinationem*; nam & amantes non nisi impropriè fascinati dicantur. Quis vnquam Helenam, vel Penelopem, vel similes, tot ambitus procis, *fascinatrices*, vocauit?

Ad Abulensem veniemus, qui stat pro nobis, & accuratè rem discussit locis tribus. Primò scribens in Genes. *cap. 21. columna 6. nouæ editionis*; distinguit, vt nos distinximus, & vulgarem illam fascinationẽ quam motibus animi irati attribuunt, refellit; quia tales motus *pertinent ad passiones animales, & non ad naturales: infirmitas autem fundatur super aliqua naturalia, vt harmoniam, vel non harmoniam humorum, & aliorum in corpore.* Physicam verò illam probat, si fiat in corpore propinquo; nam in longè distans iure optimo negat fieri posse. quia spiritus isti expelluntur virtute naturali, qui sunt aliquantulum graues, vtpotè *humidi humiditate aqueâ; & ideo non possunt in longum tendere, nisi per magnam virtutem potentiæ expulsiuæ*, qualis nec inest oculo; nec, si inesset, sufficeret; qua vis illa noxia resistentia medij facillimè commutaretur.

Hæc eadem omnia docet *in d. Parad. 4. à fol. 52.* vbi *fol. 55. columna 2.* expressè asserit non dandam fascinationem illam vulgarem; sed Physicam, quæ prouenit ex aliqua pestifera qualitate existente in animali per modum morbi: & distinguit inter propinquũ obiectum, & remotum *fol. 51. colum. 4. & fol. 57. colum. 2.* & quoad propinquũ prudenter addit, necessarium esse, vt illud propinquum dispositum sit ad recipiendam corruptionem illam fascinationis, *quod docet d. fol. 51. colum. 4.* & verò certissimum est. Verum idem hanc materiam magis ex professo examinauit comment. in cap. 21. Num. *à quæst. 9. & quæst. 10.* docet, quod præsupponimus, speciei visibili nullam inesse qualitatem actiuam, vel passiuã alterantem. ad modum quatuor naturalium qualitatum: quia species visiuę, nec calidæ, nec frigidæ, nec siccæ, nec humidæ sunt, formaliter, aut effectiuæ, sed nec virtualiter: & tantum illæ efficere possunt, vt res, cuius species sunt, videatur. Quare ipsæ nocumentum nullum inferre queunt per se; sed aliquid illas comitatur, vnde noxa hauritur: quæ hautdubie sequeretur, etiamsi res visa non videretur; & videns, oculis clausis, non vidisset. Illud verò concomitans, esse spiritus (corpora quædam subtilia) substantię caldæ & humidæ, qui in vapores quosdam resoluantur. Hi si ad corpus aliquod tenerum delati ei adhęserint, *frigiditate superficiei corporis solidi cui inhærent, & aeris circumstantis, condensantur, atque visibiles effecti corpora apparent.* Et hoc in speculo, in quod intuetur menstruata, contingere. Animalia itaque in quibus hi venenosi humores sunt. per oculorum pupillas spiritus emittere solere; qui valdè noceant ijs, quibus inhę-

ferint. Et hos spiritus non pertinere ad potentiam visiuam, sed ad tactiuã; quæ per applicationem, & contactum operatur; & illi per calorem, vel humorem nocent.

Qui per ipsam visionem, qua videt, dicunt malum inferri, necesse est fateantur cum Platonicis; visionem fieri per radiorum emissionem; quod omnium accuratissimè refutauit Abulés. *Sup. quæst.* 11. rationibus validis octodecim. Idem *quæst.* 14. *cum sequent. vsque ad.* 19. postea pressiùs fascinationis materiam discutiens *q. quidem ex.* expressè asserit, hæc verba; *Dicendum est quod plurimi eorũ, qui catholicæ veritati valde inhærent, fascinationem nihil esse dicunt, nullum quoque animal fascinari, id est oculo percuti; nullumq́, bonum, aut malum per oculos causari. Horum autem modus sane, vt isti accipiunt, solitam veritatem habet. Vulgares namq́, qui secundum suum nomen insipientes sunt, arbitrantur & asserunt, quosdam homines esse malorum oculorum: addentes, quod si isti oculo furibundo, aut inuido, vel qualitercumque ad malum modo adspicere aliquid voluerint, illud lædent atque occident. & si benigno oculo illud conspexerint, nihil nocebunt. Hæc autem penitus falsa sunt, & naturæ dissona.* Vides sententiam Abulensis, de vulgari fascinatione; qui rectè ostendit, si qualitas illa insit venenata, etiã cum nolunt, obtutu nocituros, vt rectè Plutarchus, & Heliodorus censuerunt. Idem *quæstio.* 18. significat hanc fascinationem ab Ecclesia damnari. *Nos quoque* (scribit) *cum tota Ecclesia fascinationem improbamus, quam accipiũt vulgariter intelligentes: qui enim vulgo loquuntur, in pueris teneris, pullis, atque paruis porcis fascinationem interdum asserunt euenire, similiter in alijs domesticis animalibus, nescientes quid fascinatio sit.* Hæc ille, de vulgari: nam de physica, *quæstio.* 14. docet, illam per contagionem prædictorum vaporum fieri: & *quæst.* 15. docet quædam animalia id natura insitum habere, vt queant sic nocere; quædam omnibus, alia non omnibus, sed ad hoc dispositis; & tales esse homines, qui non quando volunt, & quibus volunt; sed, si non concurrant requisita ex parte agentis, & patientis, quibus volunt, nequeant; si verò hæc omnia concurrant, etiam si nolint, noceant. Vnum tamen addit explicatione indigens, his verbis; *Habet tamen, qui huiusmodi est, aliquid in sua potestate, quoniam si clausos semper oculos tenere voluerit, neminem fascinabit unquam; aut, cùm se voluerit ab aliquâ re custodire, ne eam fascinet, claudet oculos, & erit impossibile eam fascinare.* Hoc ex hypothesi verum dumtaxat, si vapores isti ex oculis solis prodeant: nam si ex ore vel aliunde, nihil prohibet, etiam cæcis talem vim adscribere. Prudenter addit *quæstio.* 16. licet plerumque hæc noxa tenerioribus corpusculis inferatur; interdum inferri posse durioribus, si valde vehemens, & excessiua sit hæc qualitas, vt in basiliscis, & lupis quoad quosuis homines experimur: denique *quæstio.* 17. docet ex hac eadem causa posse quædam in corpora remotiora quã queant alia: quæ omnia certa sunt, nec alia indigent probatione.

Sufficiant ad probandum aliquam esse fascinationem naturalem, seu philosophicam; & eos qui fascinationem defendunt (vt Ronseus epist. 48. Francisc. Xuares *in Metaphys. disp.* 18. *sectio* 8. *capit.* 26. *& cursus Conymbricens. in* 5. *lib. physic.* & alij) de hac tantum non de priore illa poetica, & vulgari locutos.

Pars altera conclusionis, quæstionem ingerit de nomine; *an fascinatio dici debeat ea, quã ex vitiato humore spiritus isti conciliant, noxa?* odi λογομαχίαν omnem; quando nihil ex vocis vsurpatione mali consequitur.

Sed quia, sicut de *Fati* voce dici solet: nomen esse suspectum, etiamsi quis mentem habeat non malam; sic etiam de *fascinationis* voce libenter vsurpem; sine addito, seu explicatione illam non esse probandam. quia periculum est, ne quis aliter accipiat, quã tu protuleris; cessat periculum, si sic loquaris, vt metaphoricè, non propriè te locutum, ex contextu, seu orationis serie facilè deprehẽdatur, quod in S. S. & Patrum locis, mox proferendis, factum.

In hac verò quæstione, cum agimus,

mus, *an detur fascinatio?* confestim omnes sic nomen accipiunt (& meritò) vt vulgò consuevit. Nam vbi metaphoræ, vel analogiæ ratio aliud non suadet, receptum est vocabula in propria significatione sumere, maximè inter Physicos, vel Metaphysicos. Ideò sanctè admodum Tostatus profitetur: *satis sibi molestum esse confiteri publicè aliquam posse fieri fascinationem* (confitebatur de sola Physica) *hoc autem non ideo, quod ueritas latere debeat* (*desiderat enim ueritas in publico collocari*) *sed quia simplices, impotentes distinguere à falsis uera, cum audirent fascinationem possibilem; arbitrarentur aliquid, quod inconueniens esset, & ad superstitiones uarias uerterentur.*

Hæc ille sapientissimè. Quid? quod certè decet Philosophum, & Theologum verum, quoad fieri potest, vocabulorum proprias significationes non confundere, ne vel Grammaticis ludibrium debeat, vel fateatur se impropriè loqui. Macedonum illud probum, ligonem ligonem, palam palam, proditorem proditorem vocari. Nihil clariùs, nihil expeditius, nihil ad erudiendum alios accommodatius. Quis ferat, si incendium voces diluuij nomine, quia flammis omnia inundat? si morbis aliena affingas nomina, quis probet? facis, cum contagioni, fascinationis nomen imponis.

Quid est fascinatio? *fascinationem* definit Tostatus (*quæst.*15.) *cum aliquis quempiam uidens, ad eum non coniunctus corporaliter, nec in eum quidpiam agens eum lædit.* Nonne in fascinationis nomine omnes includunt pro instrumento, vel efficiente ipsam visionem, & præterea requirunt animi malignitatem? vt propriè dicta *fascinatio* verè non sit aliud, quàm (vt definit Valesius) *passio oculis illata, & concepta, profecta ex quadam affectatione animi maligna eius, qui intuetur.* Certè hoc Aristoteles, Plutarchus, Heliodorus, Plinius, confirmant. At hæc desunt in Physica hac contagione; sed ea ad humores omnem agendi refert efficacitatem. Differunt ergo Physica, & vulgata. Cumque vulgata propriè sit fascinatio, vtpotè cui primò nomen inditum; & Physica dumtaxat tralatiè, per quandam analogiam, latè sumpto nomine sic appelletur; consequens est impropriè hanc dici fascinationem: atq; omne contagium ore, halitu, naribus, affricatione membrorum illatum eodem iure dici posse fascinationem Physicam. Repugnat notio nominis. Nam *fascinatio* non deducitur (vt quidam opinati) à *fando*, quod incantationibus inducatur; sed origine Græcanicum est. Quia *fascino* formatur à βασκάνω, mutatis duabus literis βασκαίνειν significat inuidere, quod Cicerone teste, vsurpabant pro nimiū videre. Quoniam qui inuident alicui, ab inuidiosi fælicitate nequeunt oculos auertere. βασκανία propriè est inuidentia. Deuteron. c. 28. vers. 56. vbi nos habemus, *inuidebit fratri suo*, Græcè est βασκάνει, quod Diuus Aug. *lib. locutionum Hebraicarum*, transfert, *fascinabit.* Chaldæus autem, *habebit oculum nequam:* Nec ignotum illud patrisfamilias, *an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Matt. 20. Quod de inuida mercedis alienæ contemplatione dictum. Et quia liuor in oculis maximè se prodit etiam Horatio teste; *Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam limat, non odio obscuro, morsuque uenenat.* Ideo fortassis Eccl. 31. vers. 15. pronunciatum, *nihil oculo nequius creatum.* hoc est inuidentius. Nisi malis eo referre, quòd oculus peccati, & concupiscentiæ fenestra esse soleat, malorumque animi affectuum index, seu leno potius illecebrosissimus. Nihil enim hoc ad probandam fascinationem facit, vt nec alia S. Scr. loca, vel quorundam Patrum auctoritates. Nam fascinationem latissimè sumpsere, pro quauis graui deceptione, vt etiam Magica præstigia comprehendat, de quibus mox dicam. Sic ait Sapiens, *Sapientiæ quarto, uersu duodecimo: fascinatio nugacitatis obscurat bona.* Græcè est, βασκανία τῆς φαυλότητος, idest fascinum vile, nugax, & nihili: phrasi Hebræa. Sic enim significat; à vilissimis, & minimi precij quisquilijs terrenis, maximè a nugatoria, & adulatoria laudatione, ita nos præstringi, & ludificari,

vt ad vera bona prorsus cęcutiamus; vt bona pro malis, mala pro bonis habeamus; terrena cœlestibus, sempiternis interitura præferamus. Fascinationis verò nomen vsurpat, quia vulgus Iudæorum falsam illam fascinationem credebat contingere, adeò vt huiusmo di fascinatorem oculum Saræ impij re cutiti tribuere non vereantur; quos Abulensis *in* 21. *Gen.* refellit. D. Bonauēt. comment. in vers. illum 12. vidit alludi ad fascinationem, & ideo dicit, secundum quod homines maligni dicuntur laudando pueros fascinare, satis indicans quanti illa faceret. Sensum quem diximus, in notis suis Petrus Nannius Alecmarius ex parte amplectitur. Adspectu etiam ad illam opinionem, Metapho. D. Paulus locutus *ad Gal.* 3. *v.* 1. cum scribit: *Quis vos fascinauit, non obedire veritati?* hoc est quis vestram salutem, & veram fidem vobis inuidens, adeò dementauit, vt ad lucem clarissimam caligetis; & tam subito leuiterq; ab ea fide defeceritis, quæ tam manifestè vobis à me tradita fuit; ac si penicillo prædicationis ante vniuscuiusq; vestrum oculos Christus pro vobis crucifixus foret? Vera hæc S. S. locorū sententia. D. Hieron. non obscurè sententiam suam prodidit, habere se pro fabula illud vulgi. *Dignè* (ait) *Paulo, qui etsi imperitus est sermone, non tamen & scientia, debemus exponere: non quo scierit esse fascinum, qui vulgo putatur nocere, sed vsus sermone sit triuiį, & ut in cæteris, ita in hoc quoque loco verbum quotidianæ sermocinationis assumpserit. Dicitur fascinus propriè infantibus nocere, & ætati paruulę, & his, qui nec dum firmo vestigio figant gradum. Hoc vtrum verum nec ne sit, Deus viderit; quia potest fieri vt & dæmones huic peccato seruiant, & quoscunque in Dei opere uel cœpisse, uel profecisse cognouerint, eos à bonis operibus auertant. Nunc illud in causa est, quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum, ut quo modo tenera ætas nocere dicitur fascino: sic etiā Galatæ in Christi fide nuper nati, &c.* Adeò certum Hieron. naturaliter id non cōtingere, vt, si fiat, opera dæmonis fieri censuerit. Eadem mens Chrys. *in diem c.* 3. scribentis; monet enim, ne, quando audimus inuidiam, seu oculum malum existimemus, quod oculorū coniectus intuentes lædere soleat; *μὴ τοῦτο νομίσῃς. ὅτι ἡ ὀφθαλμῶν βολὴ τοὺς ὁρῶντας βλάπτειν πέφυκεν*, & reddit rationem, Matth. 6. & 20.
quia ipsum oculi membrum malum esse nequit; verum hoc pacto liuorem animi à Christo notari. Nam oculorū est simpliciter tantum videre; certum perperam videre, est animi intus deprauati. Addit non tamen hæc dici, quasi liuor per se alteri nocere possit; sed vt ostendat eos, qui ista docebant, per inuidiam ad hoc venisse, *τοῦτο δὲ λέγει οὐχ' ὡς τοῦ φθόνου καὶ ἐ ἑαυτοῦ ἰσχὺν ἔχοντος, ἀλλ' ὡς ἄν*, vides omnem vulgatæ opinioni aditum obstruxisse. Remouet oculi organum, remouet visionem, remouet ipsam ineuidentiā. Idē disertè vulgarem illam de vetulis fascinantibus opinionem reprehendit, *hom.* 8. *ad Coloss.* B. Anselmus addit c. 3. exponit quidem, *fascinauit; liuido læsit intuitu, &c. respectu inuidiæ vos tenellos læsit, dolensq; de promotu vestræ perfectionis, ac fidei solo liuore nocuit: sicut aliquis, qui solo respectu dicitur res alterius posse diminuere: & ita uos liuenti suo aspectu tabescit, vt non credatis veritati meæ prædicationis, sed falsitati sui dogmatis:* verum subdit aliam interpretationem, nempè; *Vel sicut incantatores fascinant, & deludunt homines, vt credant verum esse, quod falsum est: ita nescio quis fascino sua deceptionis ita uos incantauit, ac uerbis suis immutauit, vt &c.* Vides de vulgari loqui, per, *dicitur:* de magica absolutè, sicut & D. Hieronym. locutus est, quē imitatur. vt & Primasius ipsismet D. Hieron. verbis compendio acceptis vtens: quemadmodum Theophylact. Chrysostomi. Sedulius totum illud prætermittit, contentus interpretari, *fascinauit*, hoc est, *inuidit*. Caietanus retulit ad magicas sensuum ludificationes: Catarinus ad physicam, quam dixi fascinationem, nō ad vulgarem. Sed verior, commodior saltem, explicatio Caietani, quam Adamus Sasbaut, siue Leonard. Hassel. secutus fuit. Nā quæ Sasbauto ascripta post mortem Commentaria in epist. Paulli, & Isaiā, sunt selecta, & in ordinem digesta ex lectionibus prædicti Leonar. Hasselij, vt nonnunt, qui contulere, & huius illum auditorem

dictorem fuisse meminerunt. Sept. Tertullian. videtur hanc vulgarem opinionem solis Ethnicis ascribere, & liuori seu odio *fascini* nomen tribuere, et quia pulchris periculũ imminere putabant, ideò pro remedio *velamen capitis* virginibus commendat, quoniam eo aspectus arcebatur. Sic scribit lib. de virg. veland. cap. 15. *Sed enim vera, & tota, & pura virginitas, nihil magis timet, quam semetipsam: etiam fœminarum oculos pati non vult, alios ipsa oculos habet. Confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat aduersus ictus tentationum, aduersus iacula scandalorum, aduersus suspiciones, & susurros, & æmulationem, ipsum quoque liuorem. Nam est aliquid etiam apud Ethnicos metuendum, quod fascinum vocant, infelicioris laudis, & gloriæ enormioris euentũ. Hoc nos interdum* * *diabolo interpretamur. Ipsius est enim boni odium. Interdum Deo deputamus. Illius est enim superbiæ iudicium, extollẽtis humiles, et deprimentis elatos. Timebit itaque virgo sanctior, vel in nomine fascini; hinc aduersarium, inde Deum; illius liuidum ingenium, huius consortium lumen. &c.* En tibi agnoscit rem, causam reddit aliã, quàm vulgo putabatur: effici hæc dæmone faciente, Deo permittente. Nihil verius. Hæc ergo Patrum Orthodoxorum sententia: nec facient illi, vel Henrico Corn. Agrippæ physicam fascinationem impugnanti; quem refellit Sixt. Senens. *lib. 6 Biblioth. annot.* 267. vel Cinglianis hæreticis, nimium vulgari illi tribuentibus, Caluino *in Exod. cap.* 22. Aretio *problema. de fascin.* & Lamb. Danæo *c. de sortiar.* qui auctoritate quorundam Patrum calumniosè abutuntur.

* for. de diab.

Tertia concl. *quædam, & frequentior fascinatio pendet à dæmonis maleficio, qui strigi, vel sortiario ex pacto nocere volẽti cooperatur, Quæ definiri potest, fascinum est perniciosa qualitas dæmonum arte illata, ob tacitum, vel expressum hominis cum dæmone pactũ.*] Hæc probatur autoritate D. Hieron. & aliorum Patrum iam citatorum, D. Thom. Abulens. Ferrar. Xuares. & cæterorum Theologorum laudatorum, probatur experientia quotidiana & confessionibus sortiariorum. Ad hanc opinor referenda plurima, quæ varijs scriptoribus visa ad alias species referenda. Nam solẽt pacisci nefarij isti homines, vt quos liuidè, vel iracũdè aspexerint, ijs dæmon perniciem inferat, ignari postea putant hęc ipsa visione perpessos; quorum ex numero bonus poeta Hieron. Vida *Bombycum l.* 2. narrat, quod suo tempore acciderat;

Quandoquidem memini Tusci altà in rupe Viterbi.
Ipse senem vidisse ferum; cui dira vigebant,
Ora, grauesque oculi suffecti sanguine circũm,
Frontisque obscœna situ, hirtique in vertice cani.
Ille truci (scelus.) obtutu genus omne necabat.
Reptantum, tenues animas, prauasque volantes:
Quin etiam si quando hortos ingressus, vbi annus
Exuit expleto turpem nouus orbe senectam,
Floribus, & passim per agros incanuit arbor;
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam:
Spemque anni agricolę mœsti flevere caducam.
Nam quocunque aciem horribilem intendisset; ibi omnes
Cernere erat subitò afflatos languescere flores.

Quis enim credat vno humore naturaliter tam diuersæ speciei res solo afflatu interemptas? Se immiscebat Damus ille cuncta interturbans. Talis etiã fuit Telchinum fascinatio, à quibus inuidi, & fascinatores, vulgò *Telchines* dicti Beato Gregorio Nazianzeno, & Synesio. Gregorio verò Palamæ *tabes Telchinodica*, idem quod Tabes vultu fascinante, & insidiosè blando illata. Ferũt (fabulæ) Telchinas fratres nouem ex Actæonis canibus in homines versos in Rhodo insula, Rheæ comites, & in varias species se conuertere solitos; nunc hominum pedibus, manibusque truncorum, nunc piscium, nunc anguium, nunc dæmonum; insignes planè veneficos, & præstigiatores crediderim, & inuidos (vt ait Hesych.) fascinatores: vel potius veros cacodæmones

Vide Adag. τιλχῖνες.

mones admodum maleficos οὐκ ἐς τίνα λῶ θέλγοντας; pessimo fine homines quod perditos vellent demulcentes, vt scribit Eustathius *in 13. Iliad.* inuidos dæmones fuisse indicat D. Nazianzen. & post illum Tzetza, atque ideo etiam dicti παλαμναῖοι, quasi manuum opere exitiosi. Tales etiam Tybios fuisse Ponticos de quibus Plutarchus superius meminit, & *Plinius lib. 7. c. 2. his uerbis, In Aphrica esse familias quasdam effascinantes Isigonus, & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, arescãt arbores, emoriantur infantes Esse eiusdem generis in Triballis, & Illyrijs adijcit Isigonus; qui uisu quoque fascinent, interimantq; quos quos diutius intueantur iratis præsertim oculis. Quod eorum malum facilius sentire puberes.* Confirmat Gellius, in Noct. Attic. eodem referendus, vt & B. Isidorus Iunior in Originibus.

Fieri autem hæc pacti cum dæmoni bus initi vi satis ostendit, quod fascinatorum huiusmodi notas esse volunt; si in oculis ambobus, vel eorum altero, binæ sint pupillæ; aut in altero effigies equi, aut canis: quæ nihil dubito esse stigmata, quibus mancipium sathanas suum insigniuit. Nostris enim temporibus deprehensæ, quib. in oculis erat nota catellini, vel buffonij pedis: & quod de gemina pupilla dicit, ita capio, vt uideri geminam credamus non esse.

Obijciũt ab Aristot. Plinio, & alijs rutam, gagaten, hyenæ pellem; & alia remedia naturalia præscribi: morbum igitur esse naturalem. Respondeo hoc argumento probari dumtaxat, impropriam illam fascinationem physicam: deinde etiam hæc valere contra dispositiones corporis, quibus dæmon abutitur, & sic indirectè refragari ipsi dæmonis actioni.

Vulgò receptum, vt magicæ præstigiæ omnes per Metaphoram fascinationes vocentur: quo sensu Iaquerius librum edidit. quem vocat *flagellum fascinariorum*: & eodem sensu dicuntur Iudices á strigibus fascinari. Qua de re sic scribũt Inquisitores Germani: *Sunt & tales malefica, quæ iudices solo aspectu, & oculorum intuitu maleficare sciunt, quod eis nullam molestiam inferre queant.* Mallei folio 340. Item; *Experientia nos docente nouimus, quod iudex, aut alij assessores, ita alienati in eorum cordibus fuerint; quod omnem, si quam habuerunt, indignationem amiserunt: nec ipsas molestare quoquo modo præsumebãt, sed liberè abire permiserunt. Qui scit, & uidit expertus est, & uerum dat testimonium, & utinam talia procurare non possent.* Sic illi fol. 559. Arbitror Deum non permittere in iudices fideles, & ritè, ac iustè procedentes; sed dumtaxat in iudices iniquos, aut modicæ fidei, aut curiosos, & cætera.

Restat videre vnde vulgaris illa fascini nata sit opinio, de oculo visione, vel ore laudando fascinante. Placet Fran. Valesij coniectura. Fortassis inde quòd pueri, qui solito crassiores, nitidiores, pulchrioresque sunt, á fœminis virisque occurrentibus solent attẽtius aspici, laudari, palpari, motitari, in vlnas, & palmas accipi. Verissimum verò est dictum illud Hyppocratis; *habitum, qui ad summum bonitatis attigit, esse periculosum:* & illud Cornelij Celsi: *Qui nitidiores solito sunt, suspecta sua bona habere debent.* Cum ergo infantuli, ob naturalis habitus teneritudinem, cum visi sũt optimè valere, sæpè ex inopinato in magnum aliquod vitæ discrimen incidunt; vulgus non intelligit causam tã repentinæ mutationis; &, quia hanc non intelligit, suspiciosum in malum, culpam in adipiscentium, atque laudã tium oculos, & verba conijcit: quos cum quotidie puerul pulchelli, et obesuli plurimos habeant; facilè anus aliqua rugosa, & deformis in hoc numero reperitur. Quod genus cum sic tetrum morosum, & odiosum, ei potius adscribitur noxa, quam cæteris. Hanc vulgi opinionem paullatim (quę mortalium curiosa leuitas est) etiam doctiores nõnulli superstitiosi, vel ingenij quid vis defendendo ostentandi auidi sunt secuti. Tandem ab iufantulis ad agnos itum, in quibus causa non admodum dissimilis. Denique proserpens per audaciam ignorantia, ad equos, segetes, & alia fabulam produxit,

SECTIO

SECTIO II.

De maleficijs venenarijs.

SEcundo se loco nobis offert *Veneficium*, propriè dictum. Vvierus nullũ agnoscit huiusmodi, quia putat, nisi vero ac naturali veneno, sagas nocere non posse: nec ab eo longè abit Lerchemerus Luteranus. Sed huic magistrum eius Lutherum, illi, Venerãdum (vt solet vocare) præceptorem suum, Agrippam, perfidos perfidis, possem obijcere, si qua tenebrionum istorum auctoritas foret. Sanè Lutherus nimis magnificat hac in re dæmonis potestatem. dicit eum in toto mundo regnare, a & mox regnum istud quale sit, explicat his verbis; *Sumus autem nos omnes corporibus & rebus subiecti Diabolo, & hospites sumus in mundo cuius ipse Princeps, & Deus est. Ideo panis quem edimus, potus quem bibimus, vestes quibus vtimur, immo aer, & totum qui viuimus in carne, sub ipsius imperio est.* Hæc ille blasphemus. Ergo iã Princeps, & Deus dęmon illi; qui certe mũdi pars fuit? nos Deum vnum cognoscimus, dæmonum iudicem Principẽque, mundi vt conditorem ac rectorẽ, sic Dominum Deũque. Ergo, corpus & res omnes Lutheri Diabolo subiectæ? nos didicimus, nec ĩ res Iobi, nec in corpus quicquam iuris dæmonẽ habuisse, nisi disertis a Deo pro illa vice verbis cõcessum. Ergo Lutheranis aer, & omnia, quibus viuunt, sub Diaboli imperio sunt? nos fatemur Domini esse oues & boues, & volatilia cœli, & syluarũ feras, & cete, & pisces, & quicquid creauit, nec horum quicqnam ad dæmonem pertinere. Mea sunt omnia, dixit Dominus: excipit Lutherus, quæ in mundo sunt in omnia, & ea adiudicat Diabolo. Credidit Satanæ Omotrapezæ suo dicenti Luc. 4. v. 6. *Quia mihi tradita sunt, & cui uolo do illa.* Sed mentiebatur non pleno iure illi tradita, quæ tradita; quæ accepit, precario & definita potestate accepit. B. Paulus vocat *rectores mundi*, sed explicat D. Augustin. *Ne forte, cùm dixisset mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ;* mundi *dixit* tenebrarum harũ, mundi, *dixit*, *amatorum mundi.* mundi *dixit impiorum*, *& iniquorum.* mundi *dixit, de quo in Euangelio dixit;* Mundus eũ non cognouit. *tractat. in Ps.* 14. Scio B. Ioan. dici *mundi principem* Io. 12. v. 31. & 14. v. 30. & a B. Paulo *principem & rectorem mundi Ephes. 6. v. 12.* & ab eodem 2. *Cor. 4. v. 4. Deum sæculi huius;* sed imperitè Lutherus *mundum*, *& sæculum* accepit de rebus quę in mundo existũt omnibus, quod de solis malis hominibus per metonymiam dictum, qui cum mundo seruiant & sæculo, mundi & sęculi nomine nominantur, & quia seruos se & mãcipia diabolo dedicãt, ipse princeps eorum & rector, & quia eũ colunt, sic Deus eorum dicitur, sicuti & lurconum Deus est venter Philip. 3. v. 19. hanc lectionem & interpretationem amplectuntur Cyrillus, & Amb. *in D. Pauli epist.* & D. Aug. *l. 22. cont. Faustum c. 2. & 9.* eam non improbant alij quidam patres, communior tamen ea dispũctio est, vt dicatur, *In quibus Deus, huius sæculi excæcauit mentes*, & sic Diabolus non vocatur Deus, sed qui est vnus & verus Deus, *sic malunt Irenæus lib. 3. cont. hær. c. 7. & lib. 4. c. 48. Tertullianus lib. 5. cont. Marcionem D. Chrys. Theophila. Oecumen. & Primas. in d. c. 4.* Nullus verò Patrum sic diabolum rerum ceterarũ corporearum, vel *Principem* vel *Deum* vocauit, sicut dixit Lutherus, qui satis apertè in Marcionis & Manichæi errorem deflexit. Nec etiam Lambertus Danæus Caluinianus a satis consideranter locutus, cùm dicit diabolum quicquid in his terris natura est corruptibile, corrumpere posse, nisi a Deo cõseruetur; dicere debuit, si Deus illi permittat. Nam si Deus conseruationem subtrahat, ipsum illud per se corrũpatur, non per dæmonem. Sed his omissis.

a *Commen. in epist. ad Gal. c. 3. in Germanico, vt citat. Godelmannus.*

a *c. 3. de sortius.*

Sit Conclus. *permittente Deo, maleficijs suis sagæ complures mortales morbis grauissimis uel morte afficiunt.*

Probatur hæc sententia primùm auctoritate D. Aug. *lib. 10 de ciu. Dei*, quod habes c. nec mirum §. magi 26. quæst. 5. *& sermo. 207. de tempo. & lib. de diuinatio. dæm. c. 6. & Cõc. Cõstanti. in Trullo can 61.*

2. Probatur iure Pontificio, *d. c. nec mirum, & cõst. Inno. VIII, Ale. VI. Had. VI.*

Leo.

I eo X. de malef. & incant. in 7. Decretal.

3. Ex iure Ciuili, *l. multi C. de malef. & Mathem l. eorum C. eo. 1. §. item lex Cornelia. Inst. de pub. iud. Leonis Imp. Nou 65. Carolinâ constitutione*: denique *leges, & praxis, Italiæ, Hispaniæ, Galliæ, & German. hoc confirmant.*

4. Historijs omnium gentium. paucas tangam. Narrat Villamontius scelerum omnium scelestissimum quiddam: Venetijs maleficum fuisse, qui damnatorum in Triremibus animas emebat, promittens liberationem à tetra illa seruitute pœnæ, & numerans decem aureos pro illorum anima, quam chirographo proprio sanguine notato vendebant, addicebantque dæmoni, et malefico. Mox ne retractare possent certo cōtactos veneno subito necabat. Addit se interfuisse supplicio, quod de illo sumebatur *lib. 1. Itinerarij c. 33.* quis vnquam talia, vel fando audiuit? narrat præterea And. Thevetus *a*, in Africæ oppido Guzola, Elzanam quendam spacio duorum annorū malis artibus plusquam octingentos homines interfecisse. Narrat Spreng. *in Mall. p. 2.* duas in Episcopatibus. Basileensi, & Argentinensi, concrematas obstetrices: quia vna earum quadraginta, altera innumerabiles pueros recens in lucem editos, necauissent, inditis clam in eorum capita grādibus aciculis. Domitiani tempore cœpisse nonnullos, qui acubus oblitis veneno, quos collibitū esset pungebant, & læsorum multi sine doloris sensu moriebantur. Quod & Commodo Imp. facticatum, narrat ex Dione Xiphilin. *in Domitiano, & in Commodo.* Scribit Ioan. Nider. *Formicarij lib. 5.* in territorio Bernensi quosdam maleficos vtriusque sexus suos proprios infantes occisos deuorasse: idemque factum ab alijs in ditione Lausānensi. Et I. C. quidam Francofurtensis *b*; *Prætcrito anno* (inquit) *Comes quidam superioris Germaniæ octo veneficas; quæ CXL. interfecerant infantes, Vulcano tradidit. Anno 53. captæ sunt Berlinæ duę fœminæ veneficæ, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatæ sunt Eaque mulieres rapuerunt furto alterius vicinæ mulieris infantulum, & ipsum dissectum coxerunt. Factum est diuinitus, ut mater quærens infantem, interueniret, ibique ollam, & imposita amissi infantis mēbra uideret. Captis itaque mulieribus, & in tortura examinatis, dixerunt: si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita ut omnes fruges perderentur.*

a *lib. 7. Cosmogr. c. 13.*

b *Godelm. lib. 1. de Lamijs, c. 7.*

Scribit Cardanus *c*, circa annum Domini. 1536. *Salassiæ circiter quadraginta uiros, ac fœminas coniurasse, inter quos carnifex erat: ut cum pestis antea sæuisset, tunc uerò tā mitesceret, unguentum conficerent; quo, tangentes portarum coronidas, inficerētur; puluerem quoque confecisse, quem super uestes clam spargerent. Latuit aliquandiu hæc res, sublatique multi. Sed cum cuiusdam, nomine Neri, fratrem, atque unicum filium sustulissent; uixque alij, quàm domini domuum, aut filij perirent: simulque animaduertissent androgynam se in domos insinuantem, atque eos maxime perire, quorum domos ingrederetur; deprehensa coniuratione omnes exquisitissimis tormentis necati sunt; fassi etiam decreuisse in pompa celebri Diui cuiusdam, subsellijs perunctis uniuersos ciues occidere, paratasque ad hunc usum supra uiginti ollas. Tentarunt, & idem alij Genuæ post, dederuntque pœnas.*

c *lib. 15. de uar. rerum c. 8.*

Grilland. *d*, docet hæc contingere, vel introsumptione, vel applicatione exteriore per contactum. Eorum quæ per intus sumptionem fiunt agnoscit duos modos, nempè vnum per cibum aut potum; quando venena (vt plurimum) in puluerem trita ijs immiscēt: alterum agnoscit, qui fit per inunctionem, *quando maleficiandum* (inquit *e*) *siue masculus sit, siue fœmina, dormientem, suis liquoribus, aquis, oleis, aut pinguedine, siue alijs similibus unctionibus plura, & diuersa uenena continentibus inungunt, quandoque femora, quandoque autem uentrem, aut caput, guttur, pectus, costas, seu aliam partem corporis personæ maleficiandæ; quæ sic dormiēs nihil sentit, & est tanta uis, & potentia illius unctionis, quod paulatim durante calore ipsius dormientis, ingreditur intus carnes, & uadit ad penetralia cordis uiscerum maleficiati: unde paulo post causantur ingentes dolores in corpore eius: cum primum scilicet maleficium, uel factura (ut dicunt) tangit intestina maleficiati. illinc succedunt maximi ululatus, & lamentationes tā crebræ.* huc referēda strigatio, qñ puerulorum ex sanguinem trahunt, venis vngue, aut acu, aut aliter ope dęmonia apertis, quod constare scribit Spinęus

d *q. 3. & 5.*

e *d. q. 3. n. 13.*

quæst.

quæst. 8. de frig. ex paruis cicatricibus relictis & interdum, post cattorum apparentium fugam, guttis sanguineis prope pueros eiulantes remanentibus. Addi debet tertius modus per inhalationem. omnium enim pessimum est veneficiũ istud. nec enim humoris vel crassioris materiæ vehiculo indiget, quibus faciliùs occurritur: sed ipsum tenuitate sua, ore attractum, citò ad cor se penetrat. Hæc causa cur Agyrta ille insignis veneficus, in quadam Italiæ ciuitate, cum alio suo antagonista, de theriacę contendens efficacia, vicerit. alter venenum illi liquidum, quod poterat efficacissimum, infuderat: cui sumptione antidoti mox obuiauit. Ipse contra alterius hiare iussi pixidulam ori apposuit, in qua buffo inerat viuus: cũ semiclausa & sæpiculè semiaperta velociter pixidula, ingessit halitum virulentum, & breui momento hominem confecit. Scilicet hic Christiano populo dignus est ludus, & benè institutæ reipub. quę certamina huiusmodi permittunt. Ipsi etiam malefici interdum afflando vel inficiunt, vel necant. Narrant quidam dubiæ fidei scriptores apud perfidum Balæum, toxicati funalis fumo Clementem VII. de medio sublatum. Narrat Sprengerus, *a* mulierem quandam inter Brisacum & Friburgum, cum vicinam litigasse; mox cùm noctu ante ostium domus aliquid ageret, vetum quendam calidum è domo feminæ alterius ex opposito habitantis, in faciem ei insufflasse. vnde & subitò lepram contraxerit. In diocęsi eadem & territorio Nigræ Siluæ, malefi cam, dum à lictore fl rui lignorum præparatæ imponeretur, ei dixisse; *En tibi à me mercedem*; simul in vultum eius insufflasse; & ecce, miser operitur totus horrenda lepra, quæ paucorum dierũ spacio eum pluribus affinxit.

a *Mallei p. 2. q. 1. c. 11.*

Hæc veneficia, inhalatoria, non satis à nonnullis intellecta video. Bodinus vim refert ad ipsius anhelitus virulentiam. Sed nulla tanta potest esse hominis cum homine antipathia; vt docui Sect. præcedente; nisi forte ex alimento, vt de puella Aristotelis, Napello nutrita, legimus: sed tunc non cui vellet malefica dumtaxat noceret, verum cunctis mortalibus noxius anhelitus eius foret. Danæus tribuit veneno in ore gestato. Hoc Bodinus impugnat argumento, cui dicit responderi non posse, nempè quia venenum hoc prius noceret ipsi malefico quàm alteri. Nodum vides (Lector) insolubilẽ. Sed ride, quod vides. Quid si dicat Danæus, maleficum priùs se antidotis cõtrarijs præmunisse? concidat nimirum stramineus ille ventosi hominis Achilles. Sic ille ipse, Bodino non ignotus, faciebat Italus Parisijs, tam carus Catharinæ Medicea; qui chirothecis, globulis, vel pulueribus suaue fragãtibus alios solo necabat odore, illæsus ipse, & hoc pacto à se interfectam Nauarræ Reginam Albretham. veneni vi per nares in cerebrum penetrante, gloriabatur: si quidquam de Caluinismi fulcro credendum Caluinianis historicis, *Francia memorijs Gallicè conscriptis tom. 3. et Richardo Dinotho lib. 5. belli Francici.* Vera causa est, hæc ex pacto fieri per dæmonem vt plurimum, afflante incassũ Mago, & pute inre hæc halitu fieri suo. Est quidem venenorũ quorundam mira efficacia, quæ possint subitam lepram inducere, vel lethum: & posset dęmon quæ nouit antidota, suis præscribere, et illi innoxij possent in alios pestẽ transfundere, sed id rarò contingere putandum.

Hæc interiùs sumpta, Grillandus *b* scribit fieri per compositiones, & mixturas multiformium venenorũ; quędam ex herbarum folijs, festucis, aut radicibus, animalibus, piscibus, aut reptilibus venenosis, lapidibus, & metallis, mixtura quam vtilius ignorari; & interdum in pulueres, interdum in liquida, addo, & in vnguina, reduci.

b *d. q. 3. n. 26.*

Alia dici Grillandus esse extrinseca; vt sunt in primis, quæ solis verbis fiunt *c*; in quibus iam docui ex pacto ad signum constitutum, omnia fieri à dæmone. vt sunt etiam, quando latenter (vt idem ait *d*) *sortilegia sub certa quapiam forma composita, ehlamydi assuunt, vel in lecto abscondunt ipsius maleficiandi, seu in aliquo loco subterraneo fouea facta, aut sub limine ostij, super quo destruendus sit transiturus,*

c *Grill. q. 3. nu. 27.*

d *q. 5. nu. 7.*

viri, aut in aliquo loco subterraneo fouea facta. Quosdam autem addit capere residua eorum quos volunt inficere;alios ex humare mortuos, & vti eorum vel vestitu, vel carnibus, vel pinguedine,vel ossibus: alios à suspendiosis mutuari nõ nulla. Quod nec veteribus ignotum fuisse reperio. Sic enim de Canidia Horatius: canit ab ea infossum, & terra obrutum, post multas lancinationes, insignibus raptis, ingenuum puerum vt posset,

Longo die bis, terud mutata dapis
In emori spectaculo,
Cum promineret ore, quantum exstant aqua
Suspensa mento corpora, (en infanticidium)
Exerta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculum, (en maleficiũ philtricum.)
Interminato cum semel fixa cibo
Intabuissent pupula

Et alibi de eadem, a, quod ad maleficium hostile spectat; dicit, amaro

a Od. 17. vtens sarcasmo;

O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus
Nouem diales dissipare pulueres.

Hunc ergo diem ex tribus ternarijs obseruabant; vt & ille qui terna trib. coloribus distincta licia. Sed apertissi-

b Libr. 6. Pharsal. mè quod dixi Lucanus adstruit b; imprimis enim illam in nudis bustis habitantem depingit; & habitantem tumulos expulsis vmbris; tum addit, primũ de nece hominum, deinde & de instrumentis magicis, quæ dixi:

Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes
Infodit busto, fatis debentibus annos,
Mors inuita subit. Peruersa funera põpa
Rettulit à tumulis: fugere cadauera lethũ.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiaque ossa
E medijs rapit illa rogis, ipsamque parentes,
Quam tenuere facem, nigroque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestesque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.

(hęc e rogis mos rapere, addit mox, quæ de sepulchris sumat)

Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medulla
Corpora: tunc omnes auidè desæuit in artus,
Immergitque manus oculis, gaudetque gelatos
Effodisse orbes, & sicca pallida rodit
Excrementa manus; laqueum, nodosque recentes (sic corrigo)
Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,
Abrasitque cruces, percussaque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas, admisso sole, medullas;
Insertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabis saniem, virusque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

(hæc de suspendiosis; sequitur, de inhumatis)

Et quodcũque iacet, nuda tellure cadauer,
Ante feras, volucresque sedet, nec carpere membra
Vult ferro, manibusque suis, morsusque luporum
Expectat siccis raptura à faucibus artus.

Efficaciora enim putabant, quæ sic feris erepta, quàm quæ ipsemet maleficæ desecuissent. Sed pergit deinde, quo pacto, & viuos iugularit, & eorũ abusa sanguine, & extis.

Nec cessant à cade manus: si sanguine viuo
Est opus, erumpat iugulo, qui primus aperto:
Nec refugit cades; viuum si sacra cruorem
Extaque funerea poscunt trepidantia mensa:

Addit etim de prole exsecta, seu aborτiuo, huiusmodi;)

Vulnere si ventris; non quò natura vocabat,
Extrahitur partus calidis ponendus in aris.

(Subdit, si opus habeat adolescentis, vel viri violenter necati anima, quam euocet; ipsam indiscriminatim, quos velit necare.)

Et quoties sæuis opus est, ac fortibus umbris.
Ipsa

Ipsa facit manes. Hominum mores omnis in usu est.

Illa gena florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscidit ephebo.

(Nec parricidij expertem putes, non magis quam nostras striges; voluptas præcipua illi, sæuire in proximos.)

Sæpè etiam caris, cognato in funere, dira Thessalis incubuit membris; atque oscula figens,
Truncauitque caput, comprehensaque dentibus ora
Laxauit, siccoque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanumque nefas Stygias mandauit ad umbras.

Vides diligentissimum poetam, nihil conatum prætermittere; qui mos illi L. Apuleius. *Miles. lib.* 2. in eandem mentem; *Nam nec mortuorum quidem sepulchra tuta dicuntur* (à lamijs) *sed & bustis, & rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina; ad exitiabiles viuentium fortunas petuntur; & cantatrices anus, in ipso momento choragij funebris, perpeti celeritate, alienam sepulturam anteuertunt. His meis, addit alius, imò verò istic, nec viuentibus vllis parcitur. Et nescio quis, simile passus, ore vndique omnifariam deformato, truncatus est.* En de maleficio hostili, quod de ijsdem Thessalis Lucanus dixerat; Narrat deinde, quæ vera fuisse videtur admodum probabile. Mox igitur ita scribit. *Infit Telephron. Pupillus ego Mileto profectus ad spectaculum Olympicum, cum hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata tota Thessalia, fuscis auibus Larissam accessi; ac dum singula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro: conspicor medio foro procerum quendam senem. Insistebat lapidem, claraque voce prædicabat:* Si *qui mortuum seruare vellet, de precio liceretur, & ad quempiam prætereuntium: Quid hoc, inquam, comperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. Nam oppido puer, & satis peregrinus es, meritoque ignoras, Thessaliæ te consistere: vbi sagæ mulieres ora mortuorum passim demorsicant, eaque sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego: & quæ tu, inquam, dic sodes, custodela ista feralis? Iamprimum, respondet ille, perpetem noctem eximiè vigilandum est, exertis, & inconuersis oculis semper in cadauer intentis, nec acies vsquam deuertenda, immò nec obliquanda quidem. Quippè cum deterrima versipelles, in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant, vt ipsos etiam oculos solis, & iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues, & rursum canes, & mures, immò verò etiam muscas induunt.* (En primum maleficium, ficta Metamorph. & sic clancularius ingressus) *Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt,* (en secundū de maleficio somnifico, quod in hunc locum reseruaram) *nec quisquam definire potest, quantas latebras nequissimæ mulieres, pro libidine sua comminiscuntur, si qui* (custodum) *non integrum corpus manè restituerit: quicquid inde decerptum, diminutumque fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire compellitur.* Interponit postea narrationem prolixissimam, & abs re nostra, quare totam prætermitto. Finis rei fuit iste. Telephon, mille denarijs conductus, subit custodelam. Dum vigilat; en mustelam paruulam in eum fixo intendentem, fugat illam, sed somno consopitur. Interea sagæ, profectis eius naribus, ac auribus, vicariam in eo lanienam exercēt, & ceram in modum prosectarum ei partium applicant examussim. Quo ille postridie per cadauer loquax audito; *temptare aggressus, inecta manu nasum prehendit. & manum nasus sequitur; aures pertractat, ambæ deruunt. Sic, pro mille nummulis, debilitatus, in patriam redire non sustinuit; sed capillis hinc inde laterum deiectis aurium vulnera celauit, nasi verò dedecus linteolo pressim agglutinato decenter obtexit.*

Huc faciunt illa Fabij Declamat. 14. *Facinus quod dicitur inquietare superos, sidera diris agitare carminibus: tumulos, bustaque scrutari, & amputatis cadaueribus, ipsas in scelera armare manus* (cadauerum) explicui, cum de maleficio somnifero disquirerem. Caue pro, *ipsas*, reponas *impias*. Corrumpes, non castigabis.

C Gnosti-

Gnoſtici hæretici; Zoroaſtris Magi diſciplina imbuti, cuius & libr. quoſdam in lucem ediderunt *a*, humanas

a Porphyr. in uit. Plot.

amabant *viſcerationes*, vt vocat Iuſtin. ſeu *cœnas Thyeſtæas*, vt vocant Athenagoras, & Theophilus, ſeu *ſacramentum infanticidij, & inde pabulum*, vt ait Tertullianus: infantem enim farre conſpersũ certatim confodiebant, ſanguinẽ lambebant, & membra ſingulis diſpertiebantur, vt narrant Minucius, Epiphanius, & Euſebius; quam calumniam Gentiles, in Chriſtianos omnes mendaciſſimè deuoluebant *b*.

b Vide Iuſt. Apolog. ad Anton. Piũ Anthenagoram in apolog. Theophilum li. 3. ad Autolyc. Orig. lib. 6. & 7. Cont. Celſ. Tertul apol. c. 7. Minuciũ in Octauiũ. Epiph. hær. c. 26. et Euſeb. lib. 5. hiſtor. Eccl. c. 1.
c d. q. 3. n. 30.

In applicatis tantum extrinſecus venenis, frequentiſſimè dæmon ipſe dãnum infert, & verius videtur contingere in veneno; quo (vt refert Iubertus medicus Aquitanus) ſi ſtapes inũgatur, equitem ipſum neceſſe perire. Non credo id naturali vi veneni contingere. Quia non credo veneni vllius actiuitatem eſſe tantam, vt per tot inuolucra ſe diffundat. Niſi, quæ de Stygis aqua traduntur, credibilia, omne illam metallum penetrare, & ſola contineri aſinina vngula. Equidem aures mihi putarem aſininas enatas, ſi crederem. Grillandus refert nonnulla *c*, fauẽtia Iuberti dicto; ſed & in illis concurſum diaboli ex pacto, non vim veneni, recognoſco. Inter hæc extrinſeca, ſunt ollarum defoſſiones profundæ ſub limine; quarum certè naturalis vis non attingit effectum.

Aliam maleficij hoſtilis ſpeciem, per arma malo imbuta carmine, reperio apud Meierum his verbis; *Primũ omnium Aurelianum conatum fuiſſe omnem regiam ſtirpem per ſcelus extinguere, atque per artes diabolicas, & maleficia ad Regni ſolium graſſari. Tradidiſſe Ducem gladium pugionem, & annulũ ſuum cuidam monacho apoſtatæ, & ſocijs eius, vt ea dicarentur diabolicis præſtigijs, incantarenturque ad maleficia per illa perficienda. Monachum illum in turre Mongeya, iuxta Ligniacum, ſuper flumen Matronam, per artes ſuas euocaſſe duos ad ſe cacodæmones: quibus gladium, annulum, & pugionem, vt illis operarentur tradidit. Ea inſtrumenta à cacodæmonibus initiata, incãtataque, & reddita Monacho, atque per eum Aurelianenſi. Per ea inſtrumenta incantaſſe, ac dementaſſe germanum ſuum Carolum Regem, adeò ſubtiliter, vt vix quiſquam poſſet percipere. Primam incantationem factam apud Belloacum, quæ adeò erat virulenta, vt Regi vngues, atque capilli deciderent. Alterum maleficium in Cœnomanis, in quo tanta erat vis, ut nemo mortalium iudicare poſſet, an uiueret Rex, necne. Iacebat enim abſque ullo ſenſu, & ſpiritu uitali, quantum cerni poſſet. At poſtquam ad ſe redire cœpit, obſecro (inquit) auferte hunc gladium, qui mihi corpus transfodit; idque mihi facit germanus meus Aurelianus.* Taceo, quod de annulo noſtris temporibus à fratre fratri Regi Carolo Nono dato, penè ſimilia narrat libellus Gallicus Pariſijs de Henrico Tertio excuſus; ſed forte id ab hoſtibus Regijs tum confictum, & cum famoſis libellus ille damnandus.

Suſpicor duo quædam ad hoc maleficium referenda, quæ olim in Ciuili iure obſeruaui: ſed ſuſpicor, & de priore vehementius; nempè de peculiari Arabum ſcelere, quod *Scopeliſſimum* vocabant. Nam Arabes maleficijs deditos hodie ſcimus, & olim fuiſſe docet Seneca, cum Medæam ex Arabia petentem venena introducit. Et ingens ille terror, qui *σκοπελοις*, poſitis agrorum dominis etiam validis, & potentibus incutiebatur, vix aliunde naſci potuit. Quare ſuſpicor cauſam, cur *σκοπελίζειν* deprehenſi, aut conuicti, mortis ſupplicio adficerentur, fuiſſe; non quod ſacrilegij quidquam in hoc crimine fuerit (quod tamen Iac. Menochio viſum, *in opere de arbitrijs Iudic.*) Sed quod maleficij crimen ſubfuerit: alioquin ſolæ mortis minę tam acriter punitæ non fuiſſent, quantumuis frequenti crimine; & armata manu periculum, Domini auertiſſent. Conſiderent hoc Iuris ſtudioſi, cum legent, *l. cum quædam D. de extraordin. crimin.* cuius hæc ſunt verba; *In prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admiſſum tale eſt, plerique inimicorum ſolent prædium inimici, σκοπελίζειν, ideſt, lapides ponere, indicio futuros; ſi quis eum agrum coluiſſet, malo letho periturum eſſe inſidijs eorum, qui ſcopulos poſuiſſent: quæ res tantum timorem habet, vt nemo ad eum*

agrum

agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum, qui scopelismum fecerunt. Hanc rem exequi solent Praesides grauiter, usque ad poenam capitis. Quia & ipsa res mortem commi natur. Sic Vlpianus. Pineda noster copioso in Iobum Commentar. de hoc crimine interpretatur illud: *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum capite quinto, uers.23.* Eum lege. Mihi nõdum liquet an de hoc crimine capiendum.

Suspicio mihi praeterea est de maleficio in crimine *saccularioruм*, de quo Iureconsultus ait, hoc nomine dictos, *qui uetitas artes exercentes in sacculos partem subducunt, partem subtrahunt.* l. saccularij D. de extraordinar. crimin. Nam arbitror, non quosuis sacculi, seu crumenae excisores, vel subductores, βαλαντιοτόμους; sed eos, qui vetitarum (hoc est magicarum) artium ad id subsidio vtuntur, ita nuncupari: quales illi sunt, qui in lusu ab Hispanis dicuntur; *cargar el dado.* Nam caeteri crumenilegi simpliciter furibus sunt annumerandi; sicut, & ille, de quo Virgilius.

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Et ille Plautinus, qui ait:

... Propino magnum poculum; ille bibit,
Caput ponit, condormiscit. Ego ei subduco annulum.

Nec enim assentior Petro Gregorio haec duo ad *saccularium* referenti *libro trigesimoseptimo Syntagmatis Iuris cap. 14. numero 7.*

SECTIO III.

De aborsu, difficili partu, lactis exsiccatione.

DE triplici hoc maleficio praeter Grillandum *quaes.6.* alij quoq; sũt testes. Sic enim scribit Ioannes Niderius libro vltimo Formicarii: *In oppido Boltingen, Kausanensis dioecesis, quidam dictus Stadelem, grandis maleficus, captus per praef.. an Petrum iudicem loci, fatebatur se in certa domo, ubi uir, & uxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in utero uxoris praefatae septem circiter infantes, ita ut semper abortum faceret. in foemina annis multis necasse. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus foetosis, quorum nullum uiuum partum edidit in eisdem annis.* Postea ex eiusdem confessione instrumentum maleficij, quod fuerit, ostendit his verbis: *subter limen ostij domus se lacertam posuisse dixit: & si amoueretur, foecunditatem inhabitantibus restituendam praedixit: cum autem serpens ille quaereretur sub limine, nec inueniretur, quia in puluerem fortassis redactus erat; pulueres, seu terram desubter positam asportabant, & in eodem anno uxori, & omnibus iumentis domus foecunditas restituta est.* Solo interdum afflatu abortum adferre ostendit Nicolaus Remigius, *lib.2.c.7.*

De pariendi difficultate, & quidem perpetua sic Apuleius a; *Eandem amatoris sui uxorem, quod in eam dicaculè probrum dixerat, iam in sarcinam praegnationis obsepto utero, & repugnato foetu, perpetua praegnatione damnauit. Vt cuncti numerant, octo annorum misella illa onere, uelut elephantum paritura, distenditur.* Latino Graecus accedit Scriptor Pausanias, cuius in Boeoticis ista habentur; *Pharmacidas Thebani à Iunone missas aiunt, ut parturienti Alcmenae impedimento essent; sed eas, dum Alcmena partum inhiberent, à Tiresiae filia Historide, tali commento delusas. Ex eo namque loco, unde illae facilè audire possent, clamauit. peperisse iam Alcmenam: illas, ea uoce deceptas, statim abijsse. Alcmenam illicò puerum enixam.*

a lib.1. asi.

De tertio, praeter Grilland. legi potest illo vetustior Sprenger. *Quaedam (ait) nocturnis temporibus, & sacratioribus utique, ex inductione diaboli, ob offensum diuinae maiestatis maiorem, in quocunque angulo domus suae se collocant, urceum inter crura habentes, & dum cultrum, uel aliquod instrumentum in parietem, uel columnam infigunt, & manus ad mulgendum apponunt: tunc suum diabolum, qui semper eis ad omnia cooperatur, inuocant, & quod de tali uacca ex tali domo, quae sanior, & quae magis lacte abundat: mulgere affectat, proponit. Tunc subitò diabolus ex mam-*

mellis illius vace a lac recipit, & ad locum ubi malefica residet, & quasi de illo instrumento fluat, reponit. Superioribus annis Treuirensi in ciuitate combusta fuit malefica: quæ confitebatur, se solitam ex pariete per epistomium lac, quod diuendebat plurimis, mulgere. Balduinus Ronssæus *Medicæ uenationis epistola* 50. docet solitos à maleficis vtres consui ad anatis similitudinem ex corio, quos Vulgo appellant *Littelaten*, & eis vti ad emulgendum lac è vaccis alienis, & hos vtres sponte sua ire vacuos, vel ab ijs in pratis collocari; & mox plenos ad domum maleficę redire? quod comprobat rei gestæ vera narratione, quam habes Lector, *libro sexto, capite secundo, Sectione prima, quæstione tertia*, à me verbis eius relatam. Aliç herbis, verbis, vel solo attactu, lacte priuāt armenta, pecoraque, quæ lubet. Biebrana Laodunensis saga solis minis vbera vicinæ mulieris sic exsiccauit; vt ad obitum vsque sagæ, quamuis multos pepererit, lacte semper caruerit. Claudam hanc sectionem uerbis Grillandi. *Quædam uenesicia fiunt ad desiccandum totum lac totius gregis, uel fœcundi armenti uaccarum, adeò quod nihil casei penitus reddant: quamuis antea in maxima abundantia reddidissent: & similiter abortiones totius gregis, uel armenti inducere possunt: prout alias uidi, & habui in facto Romæ, quod duæ maleficæ mulieres, cum istis maleficijs perire fecerant abortando multos pecudum fœtus, & matres desiccauerant penitus*. De hoc auertendi lactis maleficio, eiusque remedio, lepida narratio quædam exstat in Ioannem, Beetzii Carmelitæ; *Præceptorio ad primum præceptum Expositione ultima, capite septimo*, his verbis: *Quædam uetula dierum malorum plena, nolens ex inuidia impedire lac uaccæ uicini sui, accepit cultellum pergens ad ostium domus, in qua fuit uacca, & ponens se contra splendorem lunæ dixit:*

Hier snydick een spaen in mollekens gheruu aen,
Ende een ander daer toe soo neem ick het melck uan deser kroe.

Hæc uerba audiens Dominus uaccæ, arripuit fustem, & currens post eam, atque percutiens aiebat:

Hier staenck i eenen stachiende eenen anren als ick mach,
Ende den derden daer toe, soo behoudick de melck metter koe.

Hoc erat optimum remedium. Hæc Beetzius vir eruditus, qui ante annos fermè centum triginta vixit, inter Carmelitani Ordinis viros Illustriores. Huic maleficio simile reperi apud eundem eodem loco de frumenti auersione narratum his verbis: *Quædam mulier circuiuit Bonarium cum frumento, dicendo illum uersum: Super aspidem, & cætera. Post ueniens ad domum suam, habuit fistulam in solario, quam manu accipiens, & prædicta uerba dicens, cecidit totum frumentum illius bonarij coram se per fistulam in solario, & ita furabatur frumentum de agro: quæ tandem per quendam Episcopum deprehensa, & combusta est*. Hæc ille licet barbarè bona tamen fide.

Quis non agnoscit frumenti huius vectorem dæmonem? Quid ergo rident illud Poetę.

Atque satas aliò uidi traducere messes.

Vel XII. Tabul. prohibitionem; NEVE ALIENAM SEGETEM PERLEXERIS.

SECTIO IV.

De Sagittarijs, Assassinis, & imaginum fabricatoribus maleficis.

SVnt vel præcipui huius classis malefici, quos vocant *Sagittarios*, seu *Bali-*

Balistarios, quorum Innocentius Tertius Papa, vocat artem mortiferam, & odibilem, & sub pœna Anathematis, contra Catholicos, & Christianos exerceri vetat *a*. Cuius Pontificiæ sanctionis vereor, vt satis probam nobis interpretationem gregarij iuris Interpretes cuderint; qui accipiunt de bello iniusto Christianos lacessentibus cum arcubus, & sagittis. Quæso, quid peculiare, in vtentibus arcu, & sagittis? An quòd eminus, & quasi ex insidijs? Quasi verò id in hoste distinguendum, dolo an virtute? quasi minus peccet, qui sica cominùs latro, quàm qui sclopo de longinquo interficiat eminus? Quid ergo? iam olim mihi visum, Canone isto percelli singulare quoddam genus maleficorum; qui *Sagittarij*, seu *Balistarij* vocati; quos accuratè Sprengerus describit *b*. Hi fœderantur dæmoni. Nam ex pacto ipsi addicunt animæ, & corporis dominium; ille vicissim pollicetur se adfuturum, vt quę, longissimè dissitum, volent, infallibili ictu traijciant. Solemnia, seu ritualia sunt ista. Præstant dæmoni homagium, mox sexta feria proximæ Hebdomadæ Maioris, infra tempus missæ, sacram Crucifixi imaginem aliquam sibi deligunt, in quam, vt in scopum, tela colliment, vel (quod Petrus Binsfeldius testatur) sclopo post tergum eiaculato glandes plumbeas emittant. Nec constat, an aliqua tunc verba ad hanc operis apostasiam adijciant. Postea, certo telorum numero in Crucifixi imaginem emisso, credunt se totidem vno die, quoscunque deligent, necare posse; quocunque illi loco fuerint, etiam remoto, & concluso. Dæmon enim spondet, se tela eò perlaturum, & hostili in corpore defixurum. Ea tamen hęc lege: si hominem necandum maleficus aliquando viderit, & tunc iterum de nouo actuali (vt vocant) consensu eum occidi voluerit. Vltimò pollicetur tantam illis se, balista, bombardaue iaculandi peritiam tributurum, vt denatium capiti impositum, absque capitis læsione, valeant deijcere. Subijcit duo exempla huiusmodi facinorosorum. Vnum Puncleri cuiusdam, quem tandem rustici fossorijs instrumentis pertinacem occiderunt; secundum, alterius; qui, eo quòd miraculosè pedem de loco, vbi Crucifixum traiecerat, è quo recens scaturiebat sanguis, mouere nequibat, in scelere deprehensus, pœnas publico supplicio persoluit. De hoc ego genere lubens prædictum Canonem capio. Nec obstat, quòd malefici magi, alijs quoque Canonibus sint excommunicati *c*. Cum enim maximè execrabile sacrilegium horum maleficio accedat; sitque nocentius reliquis omnibus, meritò dignum visum, specialem illis pœnam irrogare; qui hanc infidelibus cõtra fideles operam nauarent. Olaus Magnus *d* meminit alterius generis *sagittariorum*. Nempe Lappones, & Finnos de plumbo conficere iacula magica digiti longitudine, & ea per quæuis dissita loca mittere in eos, de quibus vindictam expetunt: & hos oborto carcinomate in crure, vel brachio, intra triduum, vehementia doloris emori.

Vt ego nunc de sagittarijs, sic (nisi fallor) optimè Couarruuias *e*, contra vulgi sententiam, explicui alium Canonem Innocentij Quarti, *titul. de homicid. in 6.* quem Theologi, & Canonistæ, propter historiarum inscientiam, ad omnes homicidas extendebant, qui conductis hominibus aliquem occidi curarant: cum reuera, vt ille ex Volaterrano, & P. Aemylio docuit, de certo tantum genere hominum mentio fiat, & gente; cui *Assassinorum* nomen fuit; de quibus, oculati testes, optimè scripserunt, Tyri (in qua ditione illi degebant) Episcopus Gnilhelmus *f* & Cardinalis, atque Episcopus Acconensis Iacobus de Vitriaco *g*, quem scriptorem à blattis ereptum Moschus, Pastor Armentariensis, vir doctus, & probus, publico bono, typis euulgari curauit.

Haud multum à *sagittarijs* discrepat, genus maleficorum; qui quasdam fabricătur imagines, quas vel acubus pũgunt, vel igne liquant, vel confringunt,

a lib. 5. Decret. tit. de sagittar.

b p. 2. Malles q. 1. c. 16.

c c. ad abolendam c. excõmunicam. de hær. & in bulla Leõ. 22. & in alia Leo. 10. sess. 9. in Cõcil. Later.

d libr. 3. c. 17.

e lib. 2. var. resol. c. 20.

f belli sacri lib. 20, c. 31.

g Orient. histor. c. 14.

& sic certum ijs, quos tales imagines designabant, interitum tabe, vel alio mortis genere adferunt. Negat hoc totum Hieron. Cardanus, *a* Vvieri dux, cęci cæcus: impugnat, non rationibus, sed puris in Hect. Boethum. Francisc. Picum, inquisitores Germaniç, & ipsũ D. Augustinum, vt erat homo parum pius, conuicijs. Sed canem contemnas latrantem, quàm compescas faciliùs. Agnouere huiusmodi imagines, & Iurisconsulti, *b*, & Theologi *c*. & confirmant poetæ veteres, quorum fabulæ semper ex vero aliquo trahebant originem, quare Buccananus fallitur, qui *lib. 6 Hist. Scot.* negat hoc genus apud vetustiores inueniri. Confirmant, non vnus historicus Scotorum Hector Boethus: quem vt singularem adducunt testem mira de Rege Duffo narrantem: sed & alij complures, quorum exemplis Scotica illa narratio confirmatur, et omnes hos vt mendaces reijcere, Cardanicum & Vviericum, hoc est temerarium, & impudentiæ plenum fit. Ex hoc ortam illam narrationem de Meleagri nece, et fatali stipite Althex, non diffiteor. Sed sine fabula, clarè, & velo leuato canit *d* Ouidius, de Medæa saga:

a libr. 15. de varie. rer. c. 80.

b Gril. q. 5. Accurs. Salice. Ang. in l. multi. C. de malef. Damhoud. in praxi crim. et alij.

c Inquisitores Germ. in Mall. p. 2, q. 1. 8. 12. Alf. Castr. lib. 1. de inst. hær. punit. c. 15. Binsfel. de confess. sagar. & alij.

d epist. Hypsypeles.

Deuouet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in iecur vrget acus.

Peritè hoc, & omninò ex arte: sed Horatius *e*, imperitè, quòd, quæ huius erant maleficij, illa transtulit ad animarum euocationem: describens enim apparatum Saganæ, & Canidiæ Lamiarum, dicit duas ab illis statuas fabricatas, *ceream*: referentem nempe maleficio imbuendum: & *laneam*, quæ maleficæ vicaria erat in affligenda altera.

e lib. 1. ser. sat. 8.

Lanea, & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat. seruilibus, vtque
Iam peritura, modis.

Duffi historiam pete ex ipso Boetho, *lib. 11. rerum Scoticarum*, & Cardano, & alijs. Franciæ annales *f* referunt, similia bis tentata ab Engueranno Marigni vxore, in Franciæ Regem, & deprehensam dedisse pœnas. Cur non, & hoc Cardanus, & Vvierus refutarunt? an quod vno factum loco, nequitum alibi fieri? de alia cerea imagine, de qua Sprengerus, agetur sect. seq. De ijsdem sic Meierus *libr. 16. anno 1462.* narrat *captos Brucellę tres viros ex familia Comitis Stampani cum quodam myropola, qui quandã fascinationem parasse dicebantur, per tres viriles, ac totidem muliebres imagines inuicti principi Carolo infascinando. Custoditi fuere longo tempore apud Quercetum Haymoniæ, ac pariter cum illis Carolus Noyerius ex fuga retractus, qui & ipse è familia erat Stampensi. Coniurationem myropola detexit.* Sed cur tot imagines vni occidendo, nempe tres viriles? vt quod per vnam non succederet, per aliam perficeretur? fœmineas arbitror fuisse furiarum Vltricum, à quibus viriles Carolum repræsentātes malè mulctarentur, vt ex Horatij illis iam citatis versibus colligitur. Vel fortè vnica imago fuit, & numerum fama adauxit. Sanè de Paiuoti agens maleficio Gaguinus *libro septimo* imaginũ plurium meminit; at Aemilius, & alij vnicam fuisse memorant. Recentius accipite. Anno 1574. Lutetiæ Parisiorum decollatus quidam nobilis fuit, penes quem reperta imago cerea, varijs characteribus insignita: cor & caput imaginis confixa erant. Ibidem duo alij capti cum fuere, quorum vnus Carolo Nono Regi, alter Henrico duci Guisio, hoc ipso maleficio defixionis ceree, mortem machinabatur: narrat Crespetus, & addit vidisse, cum Auenioni esset, cultrum parieti infixum, quo de sententia iudicis excoriatus fuerat quidam magus; eò quòd sic pungendo ceream imaginem, Pontificem Maximũ de medio sustulerat. *ista Crespet. de odio satanæ discur. 10.* Illud etiam obseruo iam diu ante fabricatis statuis aliquando abuti Magos, nempè dæmone illas pro maleficij signo acceptante, tale puto quod Ioan. Curopalates narrat *historiæ sue fol. 24. Veneta edition.* quendam Ioannem Morochazarium, Theophili Imp. præceptorem, cum hæreticus, & magus esset, ad Patriarchatum Constantinop. euectum; hunc, cum natio perfida & du-

f Paul. Aemyl. lib. 8. & melius Gagn. li. 7.

& dura (*Bulgarorum*) in Romani Imperij fines excursionem fecisset, tribus fere ta ducibus; consilium huiusmodi dedisse. fieri debere malleos tres æreos ingentes, & viris manu promptis tradi. Cum his se accessurum noctu ad statuā quandam tricipitem; quæ in euripo Hippici olim iam stabat. Fecit, accessit; iussit validè singuli singula capita percuterent vt in terram quasi vna plaga decuterentur. Ipse laica veste indutus, ne deprehenderetur, magica quædam verba submurmurat, & vim statuæ omnem adimit: ex tresuiris illis duo fortissimis ictibus duo statuæ capita deiecerūt, tertius remissiore manu tantum inclinauit, nec totum auulsit caput reliquum. Suntq; similem euentum duces illi experti. Secuta namque inseorum exercitu vehementi seditione, & hinc orta pugna intestina; duo duces cecidere; tertius ampla, non tamen lethali plaga sauciatus, cum exercitus reliquijs domum se recepit. Non erat hæc imago (vt stultis Græculis plerisque visum) Bulgaris hisce fatalis; sed Magus ea vsus, vt signo, & condicto: & pro imagine malefica.

a *Zonar. to. 3. Glycas p. 4. Annal.* Scribunt Zonaras, & Glycas a; Simeonem Bulgarorum ducem Crobatis bellum intulisse, molestum id erat Romano Lacapeno. sed accessit ad eum Ioannes quidam Astrologus, & nunciauit, vt aliquem mitteret, qui caput statuæ supra Xerolophum locatæ amputaret. Eam statuam Simoni fatalem esse. Misit ille, truncatur statua, notatur hora; nec diu post compertum eadem illa Simonem in Bulgaria ex stomachi dolore interijsse. Quod apud Curopalaten, idem legi apud Cedrenum. Neminem tam obesæ naris puto, qui non statim percipiat, has duas statuas magico murmure in cerearum illarum imaginum de nouo fabricatarum hic locum successisse; & deuotam à Iamne, & Ioanne (nisi vtrobique idem, quod suspicor) vitam quatuor horum ducum in statuarum capitibus. Si potuere id in statuis, iam olim fabricatis; cum nec vlla de Simone, nec de ducibus illis Barbaris foret cogitatio: cur non poterunt in nouiter ficta cerea imagine, & efficta nomine lædendi? cur, si abscisso, vel effracto capite, non liquato toto corpore? sed id in Græcia contigit, & Francia, cur non potuit in Scotia, & Germania? Porrò ex illis Cedreni, Zonaræ, & Glycæ locis satis apparet, multas in Circo Byzaceno statuas fuisse magici artificij quæ Constantinopolitani Imperij euenta prædicere putabantur, certis litteris, seu characteribus notatas; quos fratres Eudociæ Augustæ cum legissent, multa mala Byzanzio imminere prædixerunt. Narratur Historia paucis nota ab Himerio Chartulario, cuius apud Suidam mentio, posteritati verò commendauit ex ms. codice, Iulius Cæsar Buleng. *lib. de Circo Romano c. 6.* inde petant, qui volent. Bene de sęculo hoc, & sequentibus vir diligens, & multę lectionis merebitur: si Himenium, Himeriū, Gregorium Monachum, & alios, qui nondum editi, pari sedulitate largiatur publico bono, qua D. Chrysostom. orationem εἰς τὸ ἱπποδρόμιον, dedit. Solemne denique hodie sagis nostris, effigies has baptizare in nomine Beelzebub, & nomen occidendi illis indere.

SECTIO V.

De morbis varijs à dæmone illatis.

Negant Auicenna, Galenus, & eo teste Hippocrates (nam Cæsalpinus aliud tribuit ei) morbos vllos per dæmones mortalib. inferri posse, quos secuti Pomponatius, & Leuinus Lemnius. Non, quòd dæmones id velle, nō credant; quos malos esse non negarūt: non quòd dæmonum vim minorem cē seant, quàm hominum, aut animalium (hoc foret absurdissimum:) sed quia morbi omnes naturalibus ex causis nasci queunt. Verum minus recta hæc ratiocinatio est; possunt morbi ex naturalibus causis oriri: nequeunt ergo dæmones morborum irrogatores, seu immissores esse. Sanè Codronchius, Cæsalpinus, Fernelius, Valesius, & alij optimi medici lib. superiore citati, D. Hieronym. *in 4. cap. Matth.* D. Chrysost. *hom. 54. in cap. 17. Matth.* D. Thom. 1. *p. q. 115. a. 5.* & alij Theologi contra sentiunt;

tiunt; Iuristæ quoque ex quibus agnoscit Burchard. *lib. 19. Decretor. c. de re magica*, & optimè hoc probant Pet. Leloy. *lib. 1. de spectr. c. ult.* & Grillan. sæpe citatus *a*, [a q. 6. usq; ad nu. 13.] mihi sufficiunt S.S. firmiora testimonia, quam qui non admittunt, habendi pro Ethnicis, & Atheis. Iobum [b Iob 2.] Diabolus *b*, percussit vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis. sed & alios eadem morbos dæmoni, vt efficienti causæ adscribit. In illa vnum diabolus aurium, & linguæ vsu priuauit, & simul *epilepticum* reddidit; quem Diuus Matthæus *lunaticum* vocat [c Mar. 9. v. 17. Luc. 9. u. 39. Mat. 17. u. 14.] *c*, non quòd dæmoniacus non esset, sed quòd & a dæmone obsideretur, & simul plenilunij temporibus, per dæmonem comitiali morbo grauissimè affligeretur: eò quòd tunc cerebrum humoribus plenum aptiùs erat exagitari. Solent quidem alij esse lunatici, non obsessi a dæmone, & hoc sensu de lunaticis locutus Iulius Firmicus *d*. [d lib. 3. Mathes.] Sed nostri Euangelistæ agebant de eo, qui simul energumenus. Epilepticorum quoque dispositione gaudent dæmones, & ideò non rarò se illis insinuant: & per illos, quo tempore corruebant, soliti responsa dare. Apuleius, magnus magus, *e* [e Apolo 1.] traditur accusatus; quod seruum suum Thallum, remotis arbitris secreto loco, arula, & lucerna, & paucis conscijs, carmine incantatum, corruere fecerit; deinde nescium sui excitauerit. Seruus hic morbo caduco laborabat; eo ignaro sic abusus Madaurensis, vt à dæmone responsum acciperet. Hanc ille excusationem sic tractat, vt videatur fateri; certè nô diluit.

Si recentiores audiamus, Sprengerus [f p. 2. Mallei q. 1. c. 11. in fin.] *f* prodidit quandam maleficam epilepticum morbum certis inflixisse, per oua cum mortuorum corporibus subtumulata, præcipuè ex earum secta inhumatis, & certis cum cerimonijs exhumatis, & in potu, vel cibo præbitis. [g Luc. 8. u. 27.] Apud Diuum Lucam *g*, vnum diabolus vexauit Maniaca illa affectione, quam lycanthropiam medici nominant, cuius præcipuum indicium est, quod domi nequeant contineri, & in deserta loca se proripiant, circaque sepulchra oberrent. Aliam adflixit conuulsione spinæ dorsi *h*, quo loco dæmon ille vocatur πνεῦμα ἀσθενείας, spiritus [h Luc. 13. u. 11.] infirmitatis; eò quòd (vt subditur) eã vinxerat Satanas ἣν ἔδησεν, nam dæmones in S.S. nomê habent ab effectu: vt *spiritus auaritiæ*, qui impellit in auaritiam, *fornicationis*, qui suasor turpitudinis. Saulem etiam dæmon per atram bilem diuexabat. Apertè hoc illi sacra Historia tribuit; *Exagitabat eum spiritus nequam*, qui pulsante Dauid Citharam recedebat *i*. [i 1. Reg. 16. u. 14. 15. & 23.] Hodie, id vtinam non doceret experientia quotidiana: Multa suppetunt exempla, vtar dumtaxat recentibus, quæ in iudicio comperta sibi Sprengerus prodidit; cuius & Niderij exemplis, libenter vtor; quia (quicquid hæretici dicant) docti Theologi fuere, & in his, de quibus agimus rebus exercitatissimi, & quæcumque tradidere, his similia nostra videt ætas, & recentiores ea confirmant omnia: deinde vixere fermè ante annos centum, quo tempore nondum hæresis Lutheri nata; vt causa nulla fuerit, multa, quæ huic contraria, confingendi denique videmus tum Germaniam dæmonum manifesta, & crebra infestatione plenissimam fuisse; vt intelligamus eos tum Luthero, & Zvvinglio hospitium parasse, eorumque quasi quosdam metatores præcessisse, vt & nunc Antichristum præueniunt, eiusque sunt veri ante ambulones, Caluiniani, Anabaptistæque. Sed pergamus. Ignosce Lector parenthesi non longę. Nequeo, præ amoris vehementia, memoriam perditorum fratrum sic deponere, vt non subinde & in animum, & in calamum incurrant. Sprengerus narrat k, sequentia: [k p. 1. mallei q. 2. c. 12.] *Honesta quadam persona, & uni ex familiari us Archiducis matrimonio copulata, in præsentia Notarij, & cæt. secundum formam iuris, deposuit. Cum tempore virginitatis suæ cuidam ex ciuibus famularetur, accidit, ut uxor illius graui dolore capitis langueret; pro cuius curatione cum quadam mulier accessisset, & suis carminibus, et certis praxibus mitigare dolorem haberet; Ego, inquit, eius practicã diligenter obseruãdum, perspexique, quod contra naturam aqua fusa in scutellam quandam ipsa aqua in ollam aliam ascendisset; cum*

alijs

alijs cere moniis, quę recitare opus non est; considerans: quod ex illis dolor capitis in dominâ nō mitigaretur: aliquali ter indignata, hæc uerba ad maleficā protulit: uos non facitis, nisi superstitiosa, & hoc propter commodum uestrum. Tunc malefica statim subiunxit; An sim superstitiosa uel non, tertiâ die tu senties. qđ rei probauit euentus. Nam tertiâ die mane, me sedente, & fusum apprehendente, tantus dolor subitò corpus meū inuasit primò in interioribus; ut nō esset pars corporis, in qua non punctiones horribiles sentirem: secundo nō aliter mihi uidebatur, nisi quod cōtinuè igniti carbones capiti meo superfunderentur: tertiò in cute corporis, à uertice usque ad plantas pedis non fuisset spatium acus, ubi non fuisset pustula sanie repleta. Sicq; in his doloribus eiulando, & tātummodo mortem optando usq; ad diem quartū restiti. Tandem maritus domina mea, ut stabulū quoddā intrarem iniunxit. At ego paulatim incedendo, eo praecedente, dum ante ostium stabuli eramus: Ecce, inquit ad me, pecia panni albi super ostium stabuli. At ego, Video. tunc ille, quantū potes remoue, quia fortè melius habebis. Tunc ego, quantum potui, uno brachio me ad ostium tenente, cum altero peciam apprehendi. Aperias, inquit Dominus, & considera diligenter ibi reposita: Tunc, ubi peciam solui, plura ibi inclusa reperi, præcipuè autem grana quædam alba, ad modum, quo pustulæ inerant corpori meo. semina quoque & legumina, quorum similia nec edere poteram aut intueri, cum ossibus serpentē & aliorum animalium intuita sum. Et sic stupefacta dū inquirerē à dño, quidnā agendum foret. ut in ignē cūcta proijcerē iniūxit. Proieci: & ecce subito non post horæ spaciū, aut quartæ, sed in momento, ut res illa in ignē fuerant proiecta, oim sanitatem pristinam recuperaui.

Idem subdit. *Mulier quædam maritata & honesta accessit, & iuxta iuris forma▮, ut supra deposuit. Retro domum (inquit) habeo uiridarium, est & illi contiguus hortus uicinæ meæ. Vnde, cùm quadam die transitum fieri ex horto uicinæ ad uiridarium meum non absque damno perspexissem; stans in ostio uiridarij, & apud me ipsam conquerendo, & querulando, tā de transitu, quā de damno: uicina subito superuenit, & an suspectam haberem, inquisiuit. At ego territa, propter malam eius famā, nihil aliud, nisi hæc uerba, protuli, Gressus in graminibus damna demonstrant. Tunc illa indignata; quia ad eius fortè beneplacitum, me litigiosis uerbis cum ea implicare nolebā; abscessit cum murmure. & uerba quæ protulit, licet audiuī, intelligere non potui. Post paucos uero dies ingens infirmitas mihi incidit, cū doloribus uentris, & acutissimis torsionibus à latere sinistro uersus dextrum: & uice uersa, quasi duo gladij essent pectori infixi & sic die noctuq; clamorib. uicinos oēs alios inquietaui. & cōfluentib. hinc inde pro consolatione, accidit ut luti figulus præfatam uicinā & maleficam adulterino flagitio habens in amasiam, simili modo, uisitationis gratia accedens, & infirmitati meæ compatiens post uerba consolatoria abscessit. Sequenti tamē die festinè rediit, & inter alia consolatoria subiunxit: Experimentum capiā; an ex maleficio uobis hæc infirmitas cōtigerit; quod si sic repertum fuerit, sanitatem uobis recuperabo. Accepto ergo plumbo liquefacto, & me in lecto recūbente, plumbū in scutellā aqua plenā super corpus meū appodiando infudit; & ubi quædam imago, & figura aduersarū rerū ex plumbo cōgelato apparuissent, ecce, inquit, ex maleficio uobis hæc contigit infirmitas; & super limen ostij domus una pars maleficij continetur. accedamus ergo, & illis amotis meliùs sentietis. sicq; maritus meus cū eo pariter ad tollendū maleficiū accedunt, & luti figulus limen eleuans marito iniunxit, ut manū in foueā, quæ apparuerat, mitteret, et quæcunq; inuenires extraheret, quod & fecit. Nā primò imaginē quandā cereā in longitudine unius palmæ, undiq; perforatā, habentē duas acus ex aduerso per latera, ad modum quo ipsa punctiones à sinistro latere usq; ad dextrū & è conuerso persenserat, extraxit: demū pecias panniculorū diuersas, & plurima, tam grana, quam semina, & ossa, continentes. Sicq; illis in ignē coniectis ego conualui, sed nō ex toto. nam licet tortura, & punctiones cessassent, appetitusq; comedendi redijsset ex integro, tamen pristinæ sanitati usq; in præsens minimè sum restituta. Vnde hoc, quærebā, quod pristina sanitas nō redibat? Respondit, sunt & alia instrumēta alibi abscondita, quæ inuenire non ualeo. Et qualiter prima instrumenta reposita agnouisset, dum inquirerem; respondit, ex amore, quo amicus amico reuelare solet, hæc cognoui.*

His duob. subdit alia multa breuia, nata ex desiderio vlciscēdi; dū indignātur mulierculæ, se ab amasijs, ad nuptias conuolantibus, deseri, & vltionē minatæ mox exsequuntur. Sed omnem superat admirationē, quod narrat Cornel. Gemma post calcem lib. 2. *Cosmocrit.* narrat fusè casum Catha-

rinæ Gualteri puellæ Louaniensis annorũ 15. cuius curationi ipse præfuit anno 1571. quę, cùm obtrusum à gentili, & coætanea libamenti frustulum comedisset, in morbi symptomata incidit prorsùs prodigiosa; quorum ipse spectator quotidianus, vidit illam eijcientem tot & talia & tanta, vt ipse crediturus non fuerit oculis alienis. Octauo morbi mẽse magno nisu per posticum eiecit anguillam viuam & perfectam, crassitudine pollicari, longitudine sesquipedali: cui & squamæ, & oculi, & cauda vniuersa, vt anguillis solet, triduo antequam foras erupit, auditum narrat bis terùe in vtero sonum non ipsi puellæ modò, sed & adstantib. quoq́; velut argutum, & tenuem ab angue productum: & cùm egereret, manifestè puella retulit se sensisse, quòd primùm exserto capite se retraheret per posticum, inde cum impetu exiliret. Post anguilla, quam mortuã exenteratamq́; suspenderãt, loco sublimi ab animalibus tuto repentè euanuit. Puella interim cœpit euomere ingentem humoris aquosi copiam, humano lotio non absimilem, saporis absurdi. Durauit ea vomitio plus 14. dies, singulis profectò exonerans supra lib. 24. vel vt vulgò nominant ghelias tres. præterea vrinã interea quotidio reddebat bis terùe copiosam. Nullus in ventre tumor, nulla in toto corpore inflatio externis apparebat: & ipsa puella potus, ac cibi parcissimi, vix vnum cyathum, vini, aut cereuisię, liquorisùe alterius petitabat. Eò venit hæc aqua excreta abundantia, vt spatio duarũ septimanarum facilè amas duas implere potuerit. Post hanc aquæ copiã, cœperunt, & pili confertim exire per vomitum alui, copiosissimi numero, digiti longitudine, sed longiores alij, alij breuiores; eiusmodi sanè quales arnosis camb. onellustur: auctaq́; est indies ea pilorum quantitas, vt facilè pilas quàm plures iustæ magnitudinis implere potuerit: eiecit hos omnes magno fastidio, & vomitus difficultate. Interiectis deinde nonnullis diebus, successere aliqui vomitus, qui floccos ingentes pilorum eijcerent cũ materia purulentà instar saniei, interdum similis stercori columbino, aut anserino: in qua colluuio, & frustra lignorum, & membranarũ tenuia rudimenta; sed lignorũ partes adeò vinæ, vt ex caud. cibus obsoletis diffractis inæqualiter comminutæ portiones viderentur vnguis amplitudine, alia crassitie, intus fungosa, foris obducta vetustiore cortice nigro. Paulò post cœpit alius vomitus niger vt carbo, dixisses atramentum verum, vel sepiæ succũ, imò carbones veros minutissimè tritos atq́; permistos, singulis diebus prodeuntes ad quantitatẽ lib. 2. aut 3. sæpissimè cùm pilis tã copiosis, vt nuci iuglandi includi non possent, omnibus albis, prolixis, & durioribus: quæ cùm per triduũ ita durassent; eiecit semel, & puri sanguinis tanquã è venà dissecta libras duas, nulli rei alterius generis permistas. A vomitu sanguinis rursum secutus est ater, ac si antimonio trito tinctus fuisset humor, omnino liquidus in dies singulos ferè ad lib. 5. aut 6. atq; hoc portentum septimanã integrã constanti horarum lege ac spacio perdurauit. Cessauit aliquandiu diuinis humanisq; remedijs adhibitis. Interea pilos adhuc, sed pauciores, gradatimque atriores excernebat, imò et breuiores indies, vt cùm priùs ex flauo russescerent, paulatim, liuidi, nigri, tandem aterrimi, ac velut dissecti in frustra minutissima per vomitum redderentur. Quandoq́; cum his, & virulentus humor, & crassus quandoque simillimus limo. Circa Septembris medium mẽbranæ frusta maiora, tanquã ventriculi partes, euomuit: habebant hæc speciẽ tunicæ crassioris, carnosa, lenta, fractuq́; contumacis: quibus profectò, vt fœtus chorioidi, etiam venarum ductus in arati ramosà propagine spectabantur, interdum medij palmi longitudine. Has aliæ sunt è vestigio subsecutæ tenuiores multò, sed penitus nigræ, venarum duntaxat vestigia referentes, membranæ allantoidi non dissimiles. Postremò venerunt, & tertij generis tunicæ vasorum prorsùs expertes, aliarum omnium tenuissimæ, vt locum amnij retinerent. Sed erat his alia multò substantiæ atq́; figuræ ratio: quàm in agninis fœtuum inuolucris. Nam huic tenuitati aderat mira soliditas, figurarum ratio cuiuis miraculo maior. Fragmenta illius varia, sed tria præ cæteris rara duorum palmorum amplitudinem superabant, intertexta strijs profundis sine epigraphis: quæ sese à vertice ad basim secantes mutuo, cancellos in rhombi specie efformabant. non habeo cui meliùs conferam quam cum senecta viperæ: quanquam nihil hactenus à me conspectum fuat, cui possit meritò cõparari. Sed hoc in eo præcipuè admirandum, quod secundum longitudinis ductum, velut canalis quidã profundior appareret, insculptus fibris transuersis, & raris, prorsus, vt in asperà pulmonis arteriâ. Erat hæc regio penitus caua, & circularis, in vnius membranæ fastigio paulatim angustior, anguini capitis vestigium repræsentãs,

cum

cum apophysi mastoidi, seu processu mammillari: in alterius fine sensim latescens nescio quid uentricosum & inaequale, et bifurcato uertici non absimile, prae se ferret. Vniuersae partes inuicem coaptatae totius anguillae longitudinem atque crassitiem satis luculenter expresserant. Illud autem tuberculum papillare uiam fuisse respirationis existimo, fortè per quam & solidis, & humidis ad sui nutricationem necessarijs vescebatur. Postquam hasce membranas eiecit, secuti sunt lapides ferè innumeri, quos vesperi semper ac statâ horarii periodo magnis cum tempestatibus animiq. deliquijs eructabat. Forma fuit eiusmodi, quae passim in uetustis aedificiorum ruinis solet occurrere. Lapides solidi, angulosi, inaequales, tum specie, tum magnitudine; qui subinde ad nucis iuglandis quantitatem accessit, non absq; suffocationis discrimine manifesto. uidebantur quandoque obtecti calce, & coagmentati uariè, ut ab illis, qui parietibus detrahuntur distingui non possent. Semel me praesente quendam eiecit lapidem angulosum vix cum duplicis castaneae mole librandum, saxum illud magna spiritus contentione proiecit, ut & momentum uiderim manifestè, et in lebetem sonitum cadentis audierim, magno horrore cum animi mei, tum turbae undiq. circumfusae. E uestigio magnam quandam ligni portionem pollicis longitudine pariter, & crassitudine, sed minore difficultate secreuit. Erat hoc satis porosum staminib. rectis insigne, cui & commissura quaedam insignior uelut per medium totius longitudinis excurrebat. Interea tamen, & pili per uices, sed minores ordine pauciores, ac nigriores. Accessit aliud, quod omnem excederet fidem. os enim triangulare solidum foris, intus cauum, ac spongiosum reddidit; tale ut planè constaret esse fragmentum cruris bubuli, & puella parens diceret, se tale uidisse pridie in suis carnibus innadentis. Nec mora, sequenti die articuli ossei, tali, digitorum acies, rotula, uaria speciei, & magnitudinis prodierunt. interdum tamen & pili & lapides intermixti, atque omnium postremo uitri atque aeris porticuncula. his narratis, Gemma meritò censet horum mirabilium Dei permissione daemonem fuisse ministrum; qui caussis tamen naturalibus, ordine etiam seruato, quoad potuit, vsus fuit. Idem vellem existimasset, eodem opere, de muliere alia, quae florente aetate per nouem continuos annos infandis doloribus intestinorũ cruciata, primũ crassioris tunicae rudimẽta deiecit; deinde, & arboris frusta ingentia pleraq; pollicis crassitie, ac paulo etiam lõgiora, paritérq; omnia fere, quae ad arboream speciem pertinerẽt; folia scilicet laurinis folijs non absimilia, radices, cortices, etiam quę tomento alicui inclusos nucleos, nullo tamẽ uestitos putamine, prae se ferrent. Quod ego mallem ad prodigiosos daemonũ effectus, quàm ad naturales morborum θεραπεύσεις referre.

Ad eosdem effectus permittẽte Deo productos retulerim cruciatus corporeos B. Angelae de Fulgino, quos his verbis describit: *Corporis sunt tormenta innumera à multis daemonibus multipliciter excitata. Vix enim credo quod scribi possent infirmitates, & passiones mei corporis. Nã non remanet in me aliquod membrum, quod non horribiliter patiatur. nunquam enim sum sine dolore, sine languore continuo. sum debilis, & fragilis, plena dolore, ita quod oportet me continuè iacere. Non est in me membrum, quod non sit percussum, tortum, & penatum à daemonibus, & semper sum infirma, & semper tumefacta, & plena doloribus in omnibus membris meis: ita quod cum magna poena possum me mouere, & sum fatigata iacere, nec etiã ad sufficientiam possum comedere.* hinc discis sanctam hanc viduam foemineo, vt Iob virili, sexui exemplum patientiae propositam. *In uita B. Angelae cap. 19.*

De mentis ab alienatione perpetua iam docui, dum de philtris dissererem; Stiradio quoq; potione mens abalienata à virgine venefica, *lib. 2. Hist. Dubrauij* de modica ad tempus exemplum non iniucundum auditu narrat Matthiolus in Dioscoridem. a de circulatoribus, haud dubie Magis Bohemiae. *In uinum (inquit) radicis cuiusdam puluerem, cuius gustatu fauces conuelluntur, immiscent; & cui fucum facere adsunt, iubent, ut ille in uinum intinctum digitum, quasi praegustandi caussa sugat. Tum illicò digitum uino madidum in os inditum, sibi mordicus, non sine dolore, & clamore, premit ineptus. Interea, perinde atque blanditijs, maerentem consolatur circulator; ff. porum, carpiq; arterias alio oblinit medicamento: deinde nummum in terram proiectum hortatur ut tollat. Ibi ille pronus, primum se nequit attollere, mox anguinitur, amens factus,* a in praef.

con-

concidit, statimq́, eius more qui metuit ne mergatur in aqua, natat, ac vociferatur, simul se fluctibus obrui. Ergo eum erigit circulator; ille, quasi vlterius iniuriam; primùm maleficium obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur: postremò fugientem circulatorem persequi, donec abterso tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum, ac menti restituatur. Vbi autem ad se rediit; quasi qui euaserit à mari naufragus, capillum vestimentaq́, veluti vela torquere, exprimereq́, brachia tergere, & nares emungere, conspicitur. vt sola vis vnguenti hoc faciat, & non interueniat opera dæmonis, qui fieri queat, non intelligo.

Gentiles idem sensisse olim, probare possumus ex morbis, quos illi Dijs suis, hoc est dæmonijs, ascribebant: vt de *Ceritis*, qui dicti quasi *Cereritis* συμπτρόληπτοι; de lymphatis, Panicis, similibusque iam tradidi. Ideoque eos, qui fanatici erant, & varijs linguis in morbo loquebantur, δαιμονῶντας, vel ab Hecate, aut Heroibus infestatos, vocabant. a Quare & Leuinus Lemnius b tandem dat manum, & fatetur dæmones huiusmodi causas morborum accidentarias esse: Qui; si causam accidentariam vocat, extrinsecam, efficientem tamen; nobiscum sentit.

a *Lucian. in Pilopseu,* *Hippocrat. de Sacro morbo.*
b *l. 2. de occul. nat. mirac. c. 1.*
c *Sacra Philosoph. c. 28.*

c Restat explicandum, quo pacto dæmon morbos inferat? quod Franc. Valesius accuratè docuit. c Nempe illum esse causam externã, eò quod extrinsecus aduenit corpus inhabitaturus, & morbos illi illaturus. Si morbi ex materia pendeant, mouet internas causas. sic Melancholicos morbos excitat. Nam principiò bilem atrã, quæ corpori inerat, commouet, & fuligines in cerebrum, & internorũ sensuũ cellulas propellit. Deinde adauget bilem atrã, admotis causis exurentibus, vel detento isto humore, ne expurgetur, Epilepsiã, paralysim & similes noxas infert, per succi crassioris delationem, obturato ventriculo cerebri, vel obstructis radicibus neruorũ. Cæcitatis causa est, vel surditatis; noxia excrementa ad aures, vel oculos coaceruando. Sæpe etiã ad odium, amorem, ad alias animi perturbationes inducendas mouet imagines, vt in imaginatione firmiùs inhærescãt.

Ad corporeas verò affectiones excitandas, spirituosam ex ipso sanguine substantiam deligit, eam separans & expurgans à crassitie materiæ. deinde spiritibus istis vtitur, quasi proximo animæ instrumẽto ad efficacissimè, & velocissimè agendum. Dico ex rebus venenosissimis eũ educere quandã quasi quintam essentiam (vt ex gemmis & auro solent chymici) & ea inficere ipsos spiritus vitales, & sic eum malefico morbo imbuere; quod aduertit prudenter Cæsalpinus *lib. de dæmon. inuestig. c. 16.* Quod cùm fecit, ægrè ars humana satis celebria, & efficacia remedia potest, vel solet adhibere. quo enim hæc materia subtilior & tenuior, hoc quoque ad lethum est acrior, & efficacior: Solet omnem præuenire medelã. Nec obstat quicquam, quin hæc ipsa damna inferat interdum per se, sine tali materia, vel interna agẽte causa; si impediat, vel lædat sensationes, vel spiritus animales detineat, aut subtrahat, & alijs mille, quos nouit, modis. Qui verò morbi ab internis causis nõ dependent, sed ab externo tantum impedimenti nocumento, vel noxio afflatu, vt plurimum per se operatur; vt quando instrumenta maleficij, vnctiones, signa, defossa, vel similia, ad ipsum veneficium vim naturalem nullam habent; sed sunt pro signis tantum, ad quę ex pacto dęmon operetur, quod docuit idem And. Cæsalpinus *d. operis c. 17.* tum quoq; potest per res externas homini vim aliquam facere, vt ille docet *cap. 8.* Veluti cùm malefica irata pomum coctum manui alterius sic fecit cõglutinari, vt & acerbissimum inferret cruciatum, & nulla arte posset dissolui, vel deglutinari, lege Nicol. Remig. lib. 2. dęmonolat. c. 4. Quid ni credamus, cùm etiam Catochiten lapidem Corsicum legamus ea vi præditum, vt se iunctis corporibus agglutinet, & impositas manus detineat? *Solin. in Polihist.*

Quo pacto venefici morbi ab alijs dignoscendi agam.
libro 6.

SECTIO VI.

De mirâ rerum solidarum atque magnarum in corpus ingestione, & egestione.

PRodigiosi sunt plerique morbi per maleficium illati; sed omnium prodigiosissimus mihi videtur; quãdo per os, vel imum gutturem eijcit æger, spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros & alia ferramenta; glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & hmôi; quę, vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse, videtur impossibile. huius exemplum vnum habet Sprengerus, *a* de muliere Zabernensi; vbi obstetrix quædam, eo q ipsam non accersierat ad puerperium, grauiter irata, noctu cũ duabus alijs maleficis ad puerperam accessit, & dixit ad vindictam se aliqua in eius intestina velle immittere, quorũ dolorem post semestre dũtaxat sentire inciperet. Dixit, & *ventrem eius manu tetigit: ad quem contactũ puerpera videbatur, sibi extrahi intestina, & ijs immitti quædam, quæ tum oculis dignoscere nequibat. Postea sexto vix mense finito, internorũ viscerũ tortura ipsam subitò tam dira inuasit, vt nec* (verba sunt Sprengeri) *dieb nec noctibus à clamoribus, oẽs inquietando, abstinere posset. Et quia deuotissima Virginis, & Reginæ misericordiæ existitit, in pane, & aqua singulis sabbatinis diebus ieiunando: ideo & per ipsius suffragia credidit se liberari. Vnde & quadam die, vbi opus naturæ perficere volebat, tunc omnis illa immunditia à corpore prorupit, & aduocans maritum cum filio dixit: suntne res istæ phantasticæ? nonne dixi, q post dimidij anni spaciũ res istæ cognoscetur? aut quis vidit vnquã spinas, ossa, simul & ligna me comedisse; Erant enim spinæ rosarum, longitudine vnius palmæ, cum alijs varijs rebus innumeris immissæ.*

a *in Malleo p.2 q.1. c.13.*

Aliud exẽplum relatum est à Beniuenio *b* de muliere Florentina; tertium à Ioanne Langio *c* de Vlrico Neusesser rustico; quartum de puella Leuuẽstetensi in historia Germanica, hac de re excusa anno 1562. tria his addit Nicol. Remig. *d* Octauum planè admirandum, & cui refellendo, nullæ nugę, nullæ calumnię, nullę phalerę vitiligatoris Vvieri, suffecerint, adscribã ex vita S. Petri Tarentasij, à Gaufrido conscripta, *e* his verbis; *S. Symphorianus dicitur castrum Lugdunensis Ecclesiæ, paucis ab vrbe milliaribus distãs, vbi vir fidelis & religiosorum fidelis sedulusq; susceptor, magnæ conuersationis pariter & opinionis Abbatem, ad hospitium suum aliquando, quasi vim faciendo, pertraxit. huic iuuencula erat filia miserabili incõmoditate laborans. Egerat enim quædam mulier malefica, per nequitiã inuida socrus inducta, vt languore tabesceret desperato, nec viri sui præsentiam, nec aspectus vllatenus toleraret. Affectione muliebri genitrix persuasa, vt satanas satanam eijceret, famosum quẽdam maleficum accersiuit. Adfuit, explorauit, agnouit, & mulierculam asserens infirmatam, terit arborum cortices, pocula verbis, & herbis infecta propinat; mordet etiam dentib. proprijs brachiũ miseræ mulieris. Res mira, res noua, res (ni fallor) hactenus inaudita. Ab illo quidem languore conualuit: sed interdum, ex corde procedere sentiens velut acus, cruciabatur atrociter, donec per morsuram brachij, quã nulla cicatrix obduxerat, acus educeret vis occulta. Crudele remedium, sed huiusmodi congruebat auctori. Plures in hunc modum quàm triginta per temporũ interualla prodierant: quædam, vt vulgò dicitur, extapsetæ, quædã admitti dis filis idonea foramina præferẽtes. Præterea prædictus Abbas ad domum, vbi hæc actitabãtur, aduenit. Celebris est persona, cuius hoc opus & alia non indigna admiratione narrantur: sed parcendum adhuc superstiti, & nomen credidi reticendum. Huic pater anxius miserabilem exhibet filiam, nec sine lacrymis lugubrem explicat tragędiam. Eadẽ hora fit fides dictis, & sentiens acum mulier gemebunda deplorat. Iam peruenerat ad foramen, solitus iam præcesserat cruor, iam cœperat apparere, iam particula eius exierat. Et accedens vnus ex fratrib. laicis, eidem Abbati deseruiens, cruentam extraxit, annis pluribus ad testimoniũ conseruãdam. Orat Abbas, & locum vulneris tangens, in virtute fidei pollicetur, nec ferrum vltra nec chalybem inde processurum. Factũ est: sed mutata materia est, malitia necdum penitus extincta. Cœperunt lignei sudes paruuli, quales vulgò brocas appellant, exquercino robore, vel fraxineo, pro ferreis acubus egredi, crassiores spinis & modicè longiores. Nec vnius tamen oẽs, sicut nec acus fuerant, longitudinis vel crassitudinis erant. Sedecim in hũc modum intra annũ, & paucos menses ex muliere ligna prodierunt.*

b *li. de admir. morb. causs.*
c *libro 1. epist. 38.*
d *l. 3. dæmonol. c. 1.*
e *Apud Suriũ tom. 3. Maij 8. cap. 23.*

runt. Adfuit demum Reuer. Petrus Antistes, cui diuinitus se-uabatur tanti miraculi plenitudo. Offertur mulier missarum solēnia celebranti, sicut praeceperat vespere praecedenti. Eadem hora septimum decimum lignum ex muliebri corpore egreditur, quod sub oculis eum sacellanus extraxit. Confitētem itaq; mulierē praesul absoluit, & sacrā ei tradens Eucharistiā ab omni deinceps cuiuscumqs materiei progressu iubet esse securam. Sic ab omnibus iā praestigijs liberata adhaesit viro, filiosq; procreauit. Et, vt dicitur, hodieq; superstes, virtutē praedicat, quam in seipsa feliciter meruit experiri. Petrus de Fraxineto, dicitur pater, notus, & honoratus inter conuicaneos suos: vt si quē dubium nouitas tanta reddiderit, probare forsitan liceat, qđ credere detrectarit. Hactenus Gaufridus Abbas Altaetubae; cui Cistercienses, & Claraualienses Abbates negotium dederunt vitae huius conscribendae; cùm Romanus Pontifex Lucius eis mādasset, vt eā fideliter cōscribi curarēt. Sed Monachus fuit scriptor, inquiēt aduersarij. credo, plus fidei mererētur mendacissimi ipsorū Ministri, & Praedicātes. Caesalpin. *de inuestig. daem. c. 17.* Contigit aūt (ait) *hoc anno Pisis hac uidisse multis spectantibus. Quaedam à daemonibus obsessa saepius, modo inter adiurādum, modo postea eiecit corpora, & magnitudine & forma per se ineptissima, vt deuorarentur, clauos ferreos praelongos, ossa, lapides, globos laneos, carbones, aliaque multa, inculcita autē ea regione, qua thorax incumbebat, praecipuè qua cor, globuli multi reperti sunt ex plumis affabre efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarum tenuissimarum ordinibus, nunc filo impliciti, nunc solo glutine, alia genera reperta sunt in ceruicali quà caput residebat.* Quid multa? superioribus annis Duacensi cuidam, & Insulensi ancillae similia fermè acciderunt. Exemplorum sat habemus; causam russpemur, quae sat abstrusa & abdita.

Primùm fateor, quaedam in corporibus humanis solere interdū ex prauis humoribus coalescere, vt sunt tophi, lapilli, capilli, oscilla, conchylia, spinae, glomi pilorum & quae talia potuit daemon in ipsis hulceribus, vel in corporis partiū congruis finibus procreare, quod naturaliter fieri posse cōsentiunt veteres nouicijquè medici. a

a Gal. li. 2. ad Glauc.

Norunt mecum multi Comitis filium: qui, ante annos fermè nouēdecim, Luxemburgi, in vrina lacertulas satis magnas eijciebat: quod etsi plerique vxoris eius adulterae (quam & occidi per sicariū ille postea iussit) veneficio tribuerent, potuit tamen naturaliter cōtingere, ex humorum corruptione, & renum vitio. Mulier illa Caluini sectae erat addicta, & ministro familiarior, q̄ oportebat: ideo nec à moribus, nec ab instituto aliena fuit vulgi suspicio.

sus l. 5. c. 6. Aetius l. 16 c. 100. Leuin. Lemn. l. 3. de occ nat. mirac. c. 40. Alex. Bened. lib. 2. & 3. Ana. to. Anton. Beniu. l. supracita to. c. 3. 18. 24. 94.

Secundò puto nō posse naturaliter in corpore humano generari, ex vlla putrefactione, acus, cultros, forfices, et hmōi metallica artificiosè conformata. quia calor naturalis, nisi plurimorū annorum spacio, non videtur metalla inibi gignere posse: multoque minus, sic fortuitò ad certā analogiā atque dispositionē artificiosam, videntur tam varij humores conuenire posse: nisi Democriteā, & Epicureā reuocemus insaniam, ex fortuito atomorū cōcursu cuncta construentem. Neque ad huc legi, qui hanc vim naturae tribueret.

Tertiò, dico haec omnia multis modis daemones per maleficos operari posse. Etenim primò possunt sic sensibus illudere, vt quis putet ista in corpus ingeri, vel egeri: cum tamen reuera dumtaxat daemon cultros veros, & huiusmodi reliquā, quae euomitur, artificiosam materiam, quę in ęgri corpore nunquam fuerat: vel etiā ipsos humores, qui eijciuntur, faciat apparere cultros, & reliqua illa, vel ēt aerem sic cōdenset: b quod verisimillimū est contingere, quando resilię, quando visę sunt solidę ac densae, paulò post cernuntur euanescere. Praeterea possunt, citra fictionem, res hmōi per dęmonem in os occultè ingeri, vnde mox eijciantur: possunt ēt alijs corporeis partibus inseri & includi. Negat id Vvierus, homo fronte nulla: licet non videā, cur neget. testātur enim medici & chirurgi fide digni, quorum nonnullos c ipse laudat, talia sibi visa ex corporibus excerni, vel exsecari, & ea manib. contrectasse sese. Eos verò oēs ad vnum decipi cōtendere, quid est, nisi strenuè pudorem totum exuere? ex modis immittendi,

b Hoc volunt semper in his accidere Gril. de sortileg. q. 3. et Cardan. d. c. 80 de variet.

c Trallan. lib. 4. ca. 6. Beniu. de abdit. mor. & sanat causis. c. 24 & 80. Ioan. Lang. d. epist. 38. historiam puella de Leuuestoet, Germanice editam Beniu. & Bened. supra citato

mittendi, quos comperio, duo tantum mihi placent. Primus est, quem non praetermisit Binsfeldius: *a* vt profundo dæmon somno demergat hominẽ, & sensum doloris eximat: tum dextrè incidat membrum, & materiam illam duram imponat: denique eadem subtilitate vulnus adeò consolidet, vt nulla cicatrix vel vestigium relinquatur. quod periti chirurgi non nunquàm faciunt.

a in l. 4. C. de malef. q. 7. concl. 6.

Dices fortassis, vt hæc queat in partibus carnosis, & facilè dilatabilibus, & promptę consolidationis: quarum exempla recenset Nicol. Remigius: *b* non tamen id poterit in alijs, quibus illa facilitas non est propria, v. g. in intestinis, orificio stomachi, gutture, arterijs, & talibus organis, quę angusta valdè sunt, nec dilatantur, nisi ad functiones suas naturales: vel etiam, si sectione diuisa fuerint, non possunt reuniri. *Respondeo*, difficiliùs quidem in his id cõtingere, absolutè tamẽ posse vt in alijs. licet enim nobis incognita sint medicamenta, ijs cõsolidandis, & reuniendis idonea; dæmoni tamen illa sunt notissima. Præterea quamuis sponte sua non dilatentur, nisi ad naturales suos effectus; vi tamen aliqua adhibita, possunt extra consuetum ordinem dilatari & comprimi. cuius rei duas historias ad fidem faciendam adtulit testis oculatus, chirurgiæ laude clarus, Ambros. Paræus: *c* prior est, de studioso, qui cùm spicam germinis deglutiuisset, eàque in pulmones per τραχεῖαν descendisset, natura illam trã suersis pulmonũ lobis illæsis, integris etiam costarum musculis, & quæ succingit eas membrana incolumi, integram expulit. posterior est de opilione qui semipedalem cultellum, cui corneũ erat manubrium crassitudinis pollicaris, in fauces à prædonibus ore aperto adactum, sex solidos menses, in corpore retinuit, & tandem nata in inguine vomica, inde chirurgus extraxit. At necessarium planè fuit, per angustissimos meatus quosque à faucibus in inguen cultrum peruenire. His tertiam narrationem Remigius addidit de morione qui, apud Armoricos, mucronem gladij tres digitos longum per os in fauces adactum, duodecimo post die, per anum egessit. Nonne culter iste, per tot spiras intestinorum subtilissimorum, & per illud, quod à re ipsa vocatur *intestinum tenue*, fuit deuolutus? Neque in his vlla vnquam maleficij mentio vel suspicio fuit. si natura id potuit & casus, cur ex proposito id adnitens nequeat ille mille artifex solertissimus?

b l. 2. dæmonol. c. 4.

c li. 2. chirurg. c. 17.

Alter modus est Siluestri Prieratis, quem recentiores quidam sunt secuti; *d* scilicet dæmonem peritiâ pollere, res solidissimas diuidendi, & comminuẽdi partes in minutissimas, etiam in star pulueris, & eas iterum vniendi, applicatis, sicubi opùs, naturalibus actiuis; idque tam præproperè & subtiliter, vt cernentium oculi nequeant, ob nimiam motus celeritatem, quidquam horum aduertere; ideoque putent homines ea integra immitti & emitti. Hi duo modi probabiles sunt.

d Sil. verb. maleficiũ q. 5. Cosmas Philiarchus de off. Sacerd. p. 2. l. 3. in tract. primi præcepti Decalogi.

Valdè miror tertium quendam, tam multis placuisse *e*, cum sit planè improbabilis. Volunt isti à dæmone poros corporis extendi, per eos deinde duriora hæc & maiora inseri: & poros rursùs concludi: quorum apertione iterata demum, quando dæmoni videtur, intrusa expellantur. Sic aiunt à fulmine sine læsione poros vaginæ penetrari, laminamque gladiĩ chalybeam liquari. sic iactu lapidem sub aquâ recõdi, nec manu retracta viam cerni, per quam lapis in quam penetrarit. Supponit hęc opinio corporum penetrationem esse naturalem, cum Buridano; quam D. Thom. Scot. Durand. & alij, meliùs philosophantes, contendunt à solo Deo perfici posse. hoc ergo primò peccant. Si dicant corporeas hic dimensiones, siue corpora non penetrari: incredibilem quandam dilatationem pororum, etiam in partibus corporis non raris, coguntur excogitare: cùm tamẽ isti pori tam sint natura angusti, vt sine insigni lesione distrahi non possint. Nec simile quidquam in illis, quæ pro ratione adferunt, dissimillimis reperitur. fulmen quiddam est subtilissimum & tenuissimum, ea preditum vi natura li, vt duriora atq; resistentia cõsumat, mollia

e Paracelso li. de occul. philos. Baroni Lichtenbergio l. de præcipuis Magiæ articulis. Ludou. Milichio l. de Magico dæmone, & Nic. Remig. d. c. 1. li. 3.

mollia verò, & cedere facilia sine læsione *a* transmittat: at ferrum, ligna, lapides, res sunt spissę, duræ, & minimè aptę sic se in poros insinuare. Aqua corpus est liquidum, humidum, tenue, fluitans, cuius rei solidę cedēs loco, capax etiam liburnarum; rerum, quę iniiciuntur, impulsu condensabile, & iis exemptis aptum vi sua statim coire, & reuniri, vtque, sine partium separatione condensatur; sic, sine earundem noua medicina, rarefit, atque extenditur; quæ quam sint ab humani corporis membris aliena, *uel pueri norunt, & qui nondum are lauantur.*

a Senec. lib. 3. nat. quæ. li. 2. Isid. li. 13. Etym.

SECTIO VII.

De maleficio deuouendi.

SVppono, quod Catholicis certum est, *energumenos à dæmonibus sæpè inuadi, et possideri, uel obsideri*; hoc est, dæmones in hominum ingredi corpora, & simul potestatem aliquam eos vexandi, seu affligendi accipere: ambo enim requiruntur, vt quis sit energumenus, qua de re doctè, post Mengum, & Polyd. Pet. Tyræus *b* disseruit. Sic homines dæmoni tradendi potestatem con stat olim Apostolos habuisse, ex sacra Scriptura *c*. & alios quoque sanctos homines, vt olim, sic & hodie eam à Deo accipere; qua nonnisi pru dentissimè, & cum magna charitate, atque iustitia vtantur; haut difficulter probaretur, si huius loci foret. An verò dęmones, eos, quos possideant vt eorum corpora, ipsimet subintrēt; posset quis dubitare, eo quod B. Ildegardis; *In libris reuelat. suarum* scribat se de quadam energumena in vera visio ne vidisse, *quod ipsa permissione Dei quadam nigredine, & fumo diabolicæ conglobositatis obsessa erat, & obumbrata: quæ totam sensualitatem rationalis animæ illius opprimebat, nec eam eleuato intellectu suspirare permittebat: uelut umbra hominis, aut alterius rei, uel fumus opposita obtegit, & perfundit; unde hæc rectos sensus, & actus perdebat, & inconuenienter sæpius clamabat, ac faciebat. Et me cogitante, & scire uolente quomodo diabolica forma* (id est substantia) *hominem intraret: uidi, & responsum habui, quod diabolus in sua forma, ut est, hominem non intraret: sed cum umbra, & fumo suæ nigredinis obumbrat, & obtegit, si enim forma illius hominem intraret; citius membra illius soluerentur, quam stipula à uento dispergatur. Quapropter Deus non permittit, ut hominem in sua forma intret. Sed supradictis perfundens, ad insaniam, & inconuenientia euertit, & per eum, quasi per fenestram uociferatur, & membra illius exterius mouet, cùm tamen in eis in forma sua interius non sit. anima interim quasi sopita, & ignorante, quid caro corporis faciat.* Sic illa apud Theodoricum Abbatem, *eius Vitę libro tertio, capite uigesimo.* Sed hic locus ostendit verissimum esse dictum Theologorum, sæpè eos, qui assueuere multis reuelationibus, etiam veris, putare se habere per reuelationem; quod habuere per discursum, opinionemque. Indicant hoc multa. *Primò*, quia principio verè tantum describitur obsessio, non possessio. *Secundò*, quod inquisitio hæc parum erat necessaria, & satis curiosa. *Tertiò* quia suspectum est, quod ait Deum non permittere, vt diabolus secūdum suam essentiam, vt solet esse *in suo loco*, corpora possideat. Communis enim Theologorum distinctio hoc discrimen statuit inter *obsessos, & possessos*, quòd in his sit dæmon, vt erat in statuis idolorum, nonnumquam: & hoc indicant inflationes, & multa alia, quæ in possessis cernuntur. *Quartò*, quia ratio nulla est. Nec enim forma dęmonis, siue substantia eius spiritualis ipsi corpori contraria sic est, vt illud statim destruat, etiamsi nolit, solo ingressu. *Quintò*, quia non semper anima sopita est, quando dęmon energumenum, vel obsidet, vel possidet, vt apparet, quia videmus sæpe illos omnium recordari, quæ egerint. *Deniq;* sancti, & Theologi omnes sic semper locuti, & opinati fuere, vt dicerent, dæmonē corpus arreptitij intrare, & ab eo exire. Non quidē id subire, vt informet, vel tanquam pars eius (quod vocant) corpus integret; sed tantum vt loco, vel instrumēto organico vsurus, vt

b Mengus in fuste dæmon. Polydor. de exorcis. Tyræus disp. de dæmonia.

c 1. Cor. 5. u. 7. ult.

d Vide Tyrum d. operis q. ult.

fusè explicat Episcopus Abulensis, *in 7. Exod. q. 16.* Rectius itaq; dictum à Cęsario *l. 5. c. 15.* dæmones non vniri animæ substantialiter, nec in ipsa esse anima, sed applicatione tātum, & oppressione per energiam, seu operationem animæ adesse, & sic homini vniri, & ei quasi illabi. allegat Gennadium, *l. de Eccles. dogmat. c. 82.* hoc tenentem: tamen corpori inesse sicut in loco posse, & in cauitatibus eius latere, nunquam Gennadius negauit, & expresse Cæsarius ex S. S. confirmat. non enim rectè dicitur exire, nisi quod intus fuit. Saluator autem iubet de corpore dæmones exire, *Mat. 5. v. 9.* Intus ergo fuere. Restat nunc vt quæramus; *an malefici possint & soleant sic alios deuouere, ac dæmoni quasi mācipare?* Multorum confessionibus constat eos id putare, fatentur enim se dæmones in brutorum vel hominum corpora immisisse; & ipsi dæmones cum exorcisantur id solent prætexere, se à tali vel tali immissos. prætermittā, quæ recentiora sunt, à Remigio & alijs allata, duo tantum adscribam ab ijs cōmemorata, quorū fides reijci nequit. Anastasius Nicenus a de Simone Mago: *multos (ait) tentantes eum dicere præstigiatorem; cum eos esset allocutus, & deinde conuiuij prætextu bouem sacrificasset, & eos conuiuio excepisset; varijs morbis, & dæmonibus eos subiecit.* D. Hieronymus b nobis proponit dæmonem à B. Hilarione eiectum, quem magus in virginem immiserat; *Producta (inquit) à parentibus ad monasterium seni traditur, vlulante statim & confitente dæmone, vim sustinui. Inuitus abductus sum. Quam benè Memphi somnijs homines deludebam, ò cruces, ò tormenta, quæ patior. Exire me cogis, & subter limen ligatus teneor. Non exeo: nisi me adolescens, qui tenet, dimiserit. Tunc senex: Grandis, ait, fortitudo tua, qui licio & lamina strictus teneris. Dic, Cur ausus es ingredi puellam Dei? Vt seruarem, inquit, eam virginem. Tu seruares, proditor castitatis? Cur non potius in eum, qui te mittebat, es ingressus? Vt quid, respondit, intrarē in eum, qui habebat collegam meum; Amoris dæmonem? &c.* En vt magus immiserat dæmonem verè: & sic opinor etiā multa eorum, quę narrat Anastasius, à quo Glycas *p. 1.* fuit eadē mutuatus; & inprimis, de quo nunc agimus, Deo permittente; potuisse verè à Simone Mago patrari: quare Analium b scriptori eruditissimo, nequeo assentiri; qui mira illa Simonis ab Anastasio prodita, iudicat tantum fuisse imposturas, hominibus per imaginem & visum ostensas, cum nulla veritate consisterent. sunt enim in ijs multa, quæ & posse & solere contingere, lib. præcedente *de Dæmoniaca Magia* satis copiosè ostendimus. Anno 1581. in Viuaresiæ oppido Annonaio, fuit malefica nomine *Boyarona*; quæ varijs plures cuique non vno modo dæmones immisit, quibus grauissimè diuexati fuere. In his filius & filia illius fuerunt; quos nucibus alteri paratis, sed more puerili abliguritis ab ipsis qui deferebāt; singulos tribus dęmonibus possidendos mancipauit. Similia factitabat strix alia dicta, *la Gochoune*: ita vt illis tum partibus cūcta plena fuerit, per maleficia votiua energumenis. Narrat oculatus testis vir doctus & prudens Claudius Charon. *l. de Antichristo reuelato Nota, 1.* fatetur hoc fieri solitum Bap. Codronch. medicus *l. 3. de morb. malefic. c. 7.* Hæc autem immissio malorum spirituum, non prouenit a facultate cogendi; quæ nulla Magis competit, in dęmones. Nā vel sponte dæmones ex pacto obsessum vadūt, finguntq; se obtemperare: vel inferiores dæmones ad id adiguntur, a dæmone superiore volente hac in re malefico gratificari. Vtroq; tamen casu Dei permissio requiritur, vt causa sine qua non posset hoc fieri: permittere verò Deus id consueuit nō nisi ob graue aliquod obsessi peccatum: c non rarò propter parentum iratorum imprecationes, quarum tria exempla suggerit Io. Cæsarius. d Ait Ouid. de Medea, *Deuouet absentes.* Et experimento compertum est hodie plerasque striges cum dæmone pactas, vt cuicumq; diras imprecentur, bruto vel homini confestim illi tabe lenta incipiant tētari, vel alio interitu de medio repens tollātur. Nec irritam hanc vt plurimum earum deuotationem plurimis exemplis docet Remigius, *lib. 2. c. 9. 10. & tribus seqq.*

a *in SS. q. 23.*

b *in vita S. Hilarionis.*

b *tom. 1. an no. 68.*

c *vide Tyrasum d ope. c. 29.*

d *l. 5. exēpl. c. 11. 12. & 26.*

SECTIO. VIII.

De maleficio ligaminis.

NVllum hoc frequentius hodie est maleficium: adeò, vt in aliquibus locis vix audeat quisquam clara luce matrimonij solemnia celebrare, ne quis malus coniugum votis illudat. Id si fit, quia, quo pauciores adfuturi, & rei conscij fuerint, hoc plurimum insidias effugiunt; nihil ad hunc tractatũ pertinet cautela huiusmodi: si, quòd antelucanos conatus magicos, minus pollere credunt, res superstitione non vacat. Sed ad ipsum maleficium veniamus. Solent malis verbis hominem reddere (vt Canones loquuntur) frigidũ & maleficiatum, hoc est, ad actum coniugij inidoneũ. Hoc illos posse & solere probatur, tum auctoritate canonum *a*, tum communi sententiâ Theologorum *b*; tum praxi Ecclesiæ, quæ sic affectos post triennij experientiam irritã & adiuncta septem testium iuratorum manu, separare consueuit *c*; tum ex opinione Rabbinorum veterum, & Berosi (qui exstat) existimantium a Chamo tali damno mulctatum Noemum fuisse; tum exemplis mox referendis, & experientia quotidiana; tum deniq; ratione. potest hoc fieri naturaliter, castratione, elisione, ruptione, deficcatione, infrigidatione & similibus ex causis; quas cùm norit dæmon, poterit illis vti. Deinde fit sæpè, vt qui cum ceteris potest, cum vna non possit; item vt non possit cum ea sola, quam maximè amat & deperit: item vt, ablato dũtaxat ligamine, fiat potens, qui priùs nihil poterat; cuiusmodi varietas ex naturali causa nequit prouenire. prouenit ergo ex supernaturali seu prodigiosa, non diuina: ergo angelica. non bonorum angelorum opera: ergo malorum.

a c. si per sortiarias, 13. q. 1. & toto tit. extr. de frig. & maleficia.
b *in 4. d. 34 D. Thom. 3. p. q. 58. ar. 2. & alij citati ab Enriquez. l. 2. de matri. c. 8.*
c *ca. laudabilẽ. de frig. & malef. ni de P. Enriq. d. c. 8. n. 2. & c. 7. n. 8.*

Modis seu formis ad hoc diabolus vtitur penè infinitis. sanè auctor Dæmonomaniæ plures quinquaginta reperiri scripsit: Quidã magi, solummodo ligulam, certis cum verbis prolatis nectunt; sed dæmon interea maleficium perficit, & siue virum siue feminã reddit impotentem. tam in feminas, quam in viros grassari verè dixit Ananias *d*: sed tamẽ faciliùs & frequentius in uiros cernimus hoc malum serpere fors an quod vbi plus operæ & instrumentorum requiritur, faciliùs ibi aliquis defectus & impedimentum occurrit? an quia cum plures sint maleficæ, quam malefici, pluribus viris nocetur; ligari autem posse volunt pleriq; vel in diem, uel in annum vel in æternum, aut donec nodus ligulæ soluatur.

d li. 4. de nat. dæmon.

A viris doctioribus septem traditas inuenio causas proximas huius impotentiæ, quibus causis dæmon abutitur. *prima* est quando coniugẽ alterum alteri reddit odiosum; uel inuicem sanè odiosos facit, per calumniam suspicionemue, aut morbi alicuius immissionem; sicuti cum uel Venus, iuxta Stesichorũ, uel Medæa, iniecto pharmaco fecit, ut omnes feminę Lemni grauiter ore olerent, sicque illas mariti sunt aspernati. Medeæ facinus vult esse Myrtilus *lib. rerum Lesbicar.* 1. *e* aut id faciũt phantasia turbata, sic ut aliquid in cõpare vehementer odiosum vel formidabile inesse credant: sic Valazca *f*, Libussæ Boemæ famula, mulieres à virorum amore per veneficiũ adeo auertit: [*vt cõiuratione, inita suos quęq; maritos, fratres patres, filios una nocte interfecerint; mox arce Vissegradensi obsessa, Primislai regis exercitum ad internecionem ferè ceciderint.*] Aliquando faciunt, vt inuicem quidem ament ardentissimè, sed quando ad copulam ventum, subitò accensi odio, alter alterum cædat, vel vnguibus laceret quod genus & Theologi *g*, & Iuriscõsulti *h* nouerunt. tunc dæmon primò accendit ardorem libidinis proposita forma coniugis vt concupiscibili, & quãdo venitur ad amplexus, tunc proponit vt odiosam & exitialem, faciens vt membra generationis appareãt vel magnitudinis prorsùs incongruæ, vel formæ horribilis aut supra modum fædæ. *Secunda* causa est, quando corpora impedit, ne queant ad se mutuò appropinquare, & sic ea diuidit, vel detinens ea in locis diuersis, vel cum conantur iungi, phantasma aut quid aliud inijciens

e Natalis Mytholog. l. 6. c. 7.
f Aeneas Siluius in histor. Bohem. & Bap. Egna li. 3. c. 2
g P. Henriquez de Sacramen. lib. 12. c. 8. n. 2. Sot. in 4. d. 34. a. 3. Iaquer. flag. c. 12.
h auctor dæmonoma. & auctor. li. de Lamijs l. 2.

ens intermedium. ad prius videtur pertinere illud Propertij *a*.

Inuidiæ fuimus. quis me Deus obruit? aut quæ

Lecta Prometheis diuidit herba iugis?

Pertinet ad posterius, quædam narratio, plena admirādæ nouitatis, cuius fides penes auctores sit. narrat ex Vincentio Belluacensi D. Antoninus *b*, Romæ tēporibus Henrici tertij Imp. fuisse iuuenem quendam locupletem & nobilem, qui recens vxorem duxerat, & sodales suos opiparo conuiuio nuptiali exceperat. Exiuere in campum à prandio lusuri pila. Sponsus, ludi dux, pilam poscit, & ne excideret annulus sponsalitius, inserit eum digito statuæ Veneris æreę, quę in proximo erat. omnes vnum petebant, sic cito defatigatus ipse à ludo secessit; & ad statuam rediens, annulum recepturus; ecce, videt digitum statuę vsque ad volam manus recuruatum, & quantumuis conatus annulum recuperare, nec digitum inflectere, nec annulum valuit extrahere. Redit ad Sodales, nec illis ea de re quicquam indicauit. Nocte intempesta cū famulo ad statuam reuertitur, & extensum vt initiò digitum reperit, sed sine annulo. iactura dissimulata, domum se cōfert ad nouam nuptam. Cumque thorum genialem ingressus, sponsæ se iungere vellet. sensit impediri sese, & quiddam nebulosum ac densum inter suum cōiugisque corpus volutari. sentiebat id tactu, videre tamen nequibat. hoc obstaculo ab amplexu prohibebatur. audiebat etiam vocem dicentem; *Mecum concumbe, quia hodie me desponsasti. Ego sum Venus, cui digito annulum inseruisti, nec reddam. Territus ille tanto prodigio* (inquit Antonin.) *nihil referre ausus est, vel potuit: insomnem duxit noctem illam, multum secum deliberans. Sic factum est per multum tempus, vt quacumque hora cū sponsa concumbere vellet, illud idem sentiret, & audiret. Erat sanè alias valens, & domi aptus & militiæ. Tandem vxoris querelis commonitus, rem parentibus detulit. Illi habito concilio, Palumbo cuidam, presbytero suburbano, rem pandunt is autem erat Necromanticus, et in maleficijs potens. Illectus ergo promissis multis, compositam epistolam dedit iuueni, dicens: Vade illa hora noctis ad compitum, vbi quatuor viæ conueniunt, & stans tacitè considera. Transient ibi figuræ hominum vtriusque sexus, omnisque ætatis & conditionis equites & pedites, quidam læti & quidam tristes: quicquid audieris, non loquaris. sequetur illam turbam quidam statura procerior, forma corpulentior curru sedens: huic tacitus epistolam trades legendam; statimque fiet, quod postulas. Ille autem iuuenis factum implevit, prout edoctus erat. Vidi tque inter ceteros ibi mulierem in habitu meretricio, mulam inequitantem, crine soluto per humeros iactato, vitta aurea superius constricto, auream virgam gerentem in manibus, qua mulam regebat, præ tenuitate vestium penè nuda apparebat, gestus exsequens impudicos. Vltimus dominus turbæ terribiles in iuuenem oculos exacuens, ab axe superbo smaragdis, & vnionibus composito, causas viæ ab eo exquirebat. Nihil ille contra, sed protenta manu epistolam ei porrigit. Dæmon notum sigillum non audens contemnere, legit scriptum: moxque brachijs in cœlum eleuatis; Deus, inquit, omnipotens, quamdiu patieris nequitias Palumbi presbyteri? Nec mora, satellites suos à latere mittit, qui annulum extorquerent a Venere. Illa multum tergiuersata, vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos. sine obstaculo, potitus est diu suspiratis amoribus. Palumbus autem vbi dæmonis clamorem ad Deum audiuit de se, intellexit sibi præsignari finem dierum. Quocirca omnibus membris vltrò truncatis miserabili pœna defunctus est, confessus coram populo Romano inaudita flagitia.* Hæc ille, in cuius verbis & maleficium vides diuisionis, & curationem nefandam per aliud maleficium, & seriam malefici pęnitentiam.

Tertia causa est, si spiritus vitales prohibeantur transire ad membra generationis, & sic seminis decisio impediatur, de quo impedimento, rectè Ioan. Maior. disseruit. *c*

Quarta est, si semen prolificum exsiccetur & subtrahatur.

Quinta, si virga viri flaccida fiat, saltem quando quis vult actum matrimonij exercere.

Sexta, si qua naturalia alia pharmaca applicentur, quibus vis patrandi quouis modo tollatur, hæ causæ vulgatiores cunctis ferè notæ & obuiæ sunt apud Doctores. *d*

a l. 1. eleg. 12.

b Vinc. lib. 26. hist. Anto. p. 2. sum hist. tit. 16. c. 7. §. 4.

c in 4. dist. 34. a 3.

d Palu. & Sot. add. d. 34. Siluest. verb. malef. q. 6. Abulen. in cap. 19. Matt. q. 9. 90.

Septima causa est rarior nempe muliebrium locorum obseratio, vel nimia coarctatio; aut viri genitalium retractio, absconsio, vel vera ademptio. De virili huiusmodi calamitate, narrationes varias sui temporis proponunt Sprenger. & Remig *a*. Quoad retractionem & absconsionem fortassis illa naturaliter fieri posset; quanquam dubito, & inclino in negantem partem: ademptionem constat esse semper merum præstigium, licet alibi, vt in auium nidis apud Spréger. malefica membra illa ostentet: nec enim aliter potest ista tollere, quam homines, sectione aut simili separatione; adempta verò nõ magis potest restituere, quam homines. Sunt ergo hi modi quoad viros, præstigiosi. Quod ad mulieres, sicut ex naturalibus morbis coarctatio hæc oriri potest; sic etiam à dæmone causari, idq; opinor tam de arctitudine in ossibus, quàm de arctitudine in carnositate *b*.

a p.2.mall. q.1.c.7 Remig.li.2.dæmonolat. cap.5.

Dixi duplex esse impedimentum. vnum quoad omnes, sic inuenio multatum Amasim Regem Aegypti *c*: aliud quoad vnam duntaxat personam certam; hoc vocant Dd. maleficium respectiuum: ita legimus affectũ Theodoricũ Regem, qui poterat cũ concubinis cum vxore sola nõ poterat. *d* Sic Galeacius Sforcię fraude tactus fuit, ne matrimonio Isabellæ Arragoniæ potiretur *e*.

Dixi secundò, impedimentum quoddam esse temporarium, quoddam perpetuum: perpetuum vocans, quod vsque ad mortem duraturum, nullo naturali remedio, nec alias licitè, auferri potest. Scio cum glossa *f*, quosdam negare a diabolo vllum huiusmodi perpetuum impedimentum induci posse: sed scio quoq; hoc glossæ dictum communiter a Canonistis & Theologis doctoribus *g* reijci: vt repugnans ipsius contextus menti, licet non verbis. Deinde cur non, vt semel, sic sæpius poterit dæmon impedire copulam? cur vt sæpiùs, sic non & poterit toties quoties permittit Deus? Denique falsum est glossæ fundamentum, semper ab auctore maleficij illud tolli posse: postea *li.vlt.* docebimus, aliquando non posse maleficas sanare, quæ nocuerunt. Nec dubitarim plura posse dæmonem destruere, quam reparare. Quid si membrum præsciderit? non magis illud valebit restituere, quam vitam semel adẽptam. Ex his puto facile (lector) intelligis temerè Mich. Montanum *l.1.des essais c.21.* adimere hæc maleficia dæmoni, vt adscribat viribus imaginationis. potest illa impotentem aliquem ad res veneris reddere, nemo negat; verum effectus tam varios ac multiplices vni adscribere imaginationi nec Orestes quidem dixerit in dilucidis interuallis. Quid locus imaginationi in aliàs valido, & cupido, & sperante se posse, immò nõ dubitante; prima vice qua spe fallitur.

b de vtraq; egerũt Vict. Sot. Ledesm. in d. d. 34. & Henriquez d. lib. 12.c.7.n.3
c Herodot. lib.2.
d Paul. Aemyl. in vità Clotarij.
e Frã. Guicciardin. in hist. Ital.
f in c. requisisti. & c. si per sortiarias 33.q.1. Card.in. ibid.
g Abb. & alij ad tit. de frigid. et malef. Nauarr. consil. li.4. tit.15 Abulens. d. q.90. Magist. in 4 d. 34. & ibid. D. Tho. a. 2 Durãd. Paluda. Richar. Maior Soto, Victor. vterq; Ledesma, Palac. & alij citati per Henriquez. d.c.8. §.2. litt. O.

Vltimo loco huic maleficij generi videtur annumerandum, quod refert Saxo Grammaticus, his verbis *h*; *Mares in vrbe Karentinà*, (apud Rugianos) *cum feminis in concubitum admissis, canum exemplo, cohærere solebant: nec ab ipsis morando diuelli poterant. Interdum vtrique perticis è diuerso appensi, insuetato nexu ridiculum populo spectaculum præbuerunt.*] Sanè ijs, qui feræ, & nõ homines, hominibus enim tam acerba hominum calamitas, non cachinnos, sed singultus, sed lacrymas excutiat. Hei? quid peccata non mereantur? quid non vltionis clementissimo Deo extorquent? fieri potest, vt dæmonum hic opera intercesserit, & Deo, illa vt carnificum vtente manu, hoc supplicij dirissimi genus à commeritis exegerint. quod si in adulteros, & concubinarios hodie similia iudicia exerceantur, quæ perticę suffecerint? plures sanè continentiam amarent, & obscænas libidines auersarentur. Fieri etiam potest, vt meræ dæmonis præstigiæ fuerint, si non fuere præstigiæ; vix est vt naturalis ratio reddi queat; nisi dicas & viscositatem feminis, & dispositiones membri, quæ in feris sic cohærere solitis insunt, in hos homines a dæmone introductas: quod puto eius industriam & vires non superare.

h li.14. hist. Danor.

Quid si & Salmacis fons maleficum quid habuerit iniectum? fanè, quod Strabo *libro 14.* de illo refert, *μαλακίζοντας τοὺς πίνοντας*, ex eo bibentes malacisari: id ego non tam ad mutationem in Hermaphroditos *i*: quam ad

i vt Ouid. lib. 4. Metamor.

ad emasculationem, & (vt Varro loquitur, alio tamen sensu) mulieratione retulerim. Hæc enim hominibus illis à Christi lege & fide alienis, quasi necessaria consecutio (nefas?) videbatur, vt qui agere nequirent, pati inciperet. Beneficiũ hoc inter cetera fidei Christianæ non minimum; quòd, cum dæmonum cultu, portentosa hæc dæmonum suasu & hortatu crimina paganismo inolita, tandem plerisq; in regionibus prorsùs exoleuerint.

SECTIO IX.

De maleficio odij.

HOc vsam Valascam sup. ostendi. Addam alia. Godscalcus Hollenus Augustinianus *Præceptorij fol.* 20. *lit. A.* sic scribit: *Noui mulierem, quæ uoluit facere diuortium inter duos se mutuò amantes, propter quod deberet salariari. Scripsit in chartulis duos characteres ignotos, cum alijs tamen deuotis uerbis, & dedit chartulas ut portarent: & tamen nulla sequebatur diuisio. Secundò scripsit hæc eadem in caseo & dedit illis ad comedendum: & accepit postea pullum nigrum, & diuisit per medium, obtulit vnam partem diabolo* (certo sacrificij ritu) *& aliam dedit ad comedendum illis duob. tunc sequebatur maximum odium inter eos: ita quod unus alium uidere non poterat. Vnde hoc, nisi quod dæmon habuit tunc effectorium suum?* sic ille. Censeo hoc maleficij genus respexisse poetam, cum inducit dæmoni quandam dicentem; (tris.

Tu potes unanimes in prælia mittere fra-

And. Cæsalpin. *De inuestig. Dæmon. c.* 10. scribit solere maleficas sub limine vel in angulis domus capita serpentum & pelles defodere ad odium, conciliãdũ. Sed hæ quisquiliæ signa tantũ sunt pacti conuenti. Nam odij maleficium auctorem habet dæmonem. Nec enim naturalia pharmaca possent aliud, quàm hominem atro turbidoq; sanguine; & quadam melãcholia graui afficere: itẽ humores nimis adurere, vel frigus noxium inducere. vnde oriatur quædam ferocitas, morositas, crudelitas, & misanthropia in vniuersum, qualis est in ijs qui lupina insania laborant. Postea dæmon hoc odium dirigit in certam personam, omnes odio opportunas imagines phantasiæ obijciens, & velut ob oculos ponens, & in memoriam reducens, cum amaritudinis miris modis causisque, adeò vt cum illa recurrunt animo, vix queat homo nõ grauissime irritari, & excandescere, etiam in illos, quos hac perturbatione desinente efflictim amat. Huius maleficij memorabile exemplum narrat Io. Bapt. Codronchius *lib.* 3. *de morb. malef. cap.* 8. sic ille; *In oppido Sepino ditionis Neapolitanæ erat quidam Iacobus nomine, cuius uxor tantum odium cum eo exercebat, ut a primo die, quo inter ipsos matrimonium contractum fuit, simul habitare non potuerint: tantum abest ut sese inuicem copulauerint. Et, si quando Iacobus ad uxorem accedere uoluisset, tanto furore ac rabie percita uxor erat, ut se per fenestram potiùs præcipitem daret, quam illum perpeti posset. Quod cùm cuidam religioso uiro ab ipsis hospitio recepto narratum esset, de hac re dubius & ad fidem præstandam difficulter se habens, experiund. gratia illicò mulierem accersiri iubet, eiusque maritus in interiorem ędium partem sese abdidit, ne eius præsentia uxor ingredi renueret. Venit mulier, quæ de odij sui causa contra coniugem interrogata; suam uicem priùs, miserumque fatum cum deplorasset: se nullam inquit eius rei rationem reddere posse. quin absentis mariti tanto desiderio & amore se flagrare dicebat, ut id uerbis exprimere nequiret. Cum autem ad illum alloquendum & uidendum accedere uellet, illicò imaginationi suæ, tot deformitatibus, & turpitudinibus, totq́ horribilibus monstris maritum depictum apparere, ut mortem priùs subire uellet, quam illum ferre: asserens, quod eius anima tota, omnesque uires, & spirituum partes in maritum, tanquam in oblatum malum, & sui perniciem ferebantur. Rursus eo absente eiusdem desiderio æstuare se aiebat. De cuius mulieris uerbis, cùm bonus ille Sacerdos periculum facere uellet, dixit mulieribus eam comitantibus, ut illam circum pedes, & brachia circum lectum ualido fune in crucis medum uincirent; quo maritus, omni repugnantia remota, expeditum accessum ad eam haberet. Verebatur enim ille Sacerdos, ne ob deformitatem aliquam celandam mulier se ita affectam esse simularet. Vxor denique se ob mariti desiderium ligandam tradidit, rogans ut ad se maritum admitterent.*

Quo ingrediente, nulla vnquam furiæ tam immanes visæ sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inventa fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totumque corpus velut furijs agitatum ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi assidentes retulerunt eius ventrem ac stomachum funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum esse, totumque cutim vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordia motus illinc exijt. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficijs versata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter molesteq; tulerat, maleficium quod patrauerat soluit. Et ita Iacobus vxore potitus est: & inde in summa pace atq; ocio tranquillissimè vixit.]

Huc pertinet *maleficium obliuionis*, quo fit vt viri vxores ita negligant, vt videantur earum non meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus ijsdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianensi iuuenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamauit, vt formosam alioquin & honestam vxorem vnà cum filijs reliquerit, & cum pellice, suorum immemor, vitam eousque traduxerit, donec vxor de maleficio monita eò concessisset, & clàm maleficij instrumento perquisito, inuenisset sub lecto bufonem olla inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens ad vxorem & filios reuersus est.*] Condronch. d. lib. 3. cap. 6. Cæsalpin. cap. 10. de dæmon. inuestigat.

SECTIO X.

De incendiariis maleficiis.

NOn animum inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medæa concremauit, ex asphalto humectiore et sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius *li. 15. A. L. cap. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. Mytholog. c. 7.* quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modica inunctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidere? vis nonne eius efficacior? cur nō *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri*? cur non flammiuomi pecoris Aeethæ? cur non semina flammæ Medusææ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medeam?

Pia sororis, impia matris facem
Vltricis Althea vides.
. . . Tu nunc vestes
Tinge Creusæ; quas cùm primùm
Sumserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus;
Quem mihi, cœli qui furta luit,
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit, ac tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes, & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaetonte tuli. habeo mediæ
Dona Chimeræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas;
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad inextinguibile incendium opinabantur vulgò: poeta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserituram, concludit prece ad Hecaten (Magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Denisque meis semina flammæ
Condita serua. quo pacto condita & clausa? vt solent hodie initiò impuna contingas, & adspectu nihil vel sensu ignilum.

. . . fallant visus.
Tactumq; ferant . . . quid interea, an ociosa?
. . . meat in pectus
Venasq; calor. stillent artus
Ossaq; fument . . . ita fit, & omnia amburuntur.

Illic quidem mox, *Auidus per omnem regia partem furit,*
Vt iussus. ignis iam domus tota occidit.
Vrbi timetur. vnda flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit vnda flāmas, quòq; prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo

Nemo hic adeò philosophus sit opinor, quin maleficam vim agnoscat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina cōtigerunt, prodita à Nicolao Remigio *lib.2.c.13.* Leherij quædam saga, cui nomen Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam à Francisca Huyna contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in desiderium vindictæ exarsit. Nam *accepto* (inquit) *à dæmone linteolo, quo erant inuolutæ minutiæ quadā instar fœni desecti, admonita est clam illud deponere in Huynę ædes, ac properè facessere. fore enim ut non multò post flammam corriperet subitò, unde illa cum omni supellectile comsumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huyna, tum fortè aliquid in furnaria agenti, uenale offert, in tela quam illam adornare audierat licium; sed cùm negaret eo sibi opus esse, quod ex domesticis operis speraret plus satis sibi futurum. Nihilominus bona illa in pistorium lacum, qui prope erat, abiecit; addens se, si tum id usui esse non contingeret, cū uellet, restituturū. Ac uix pedem extulerat, cum deflagrare cœpit cella illa farinaria, quę depositum glomum continebat; deinde uniuersa domus adeò præcipiti ardore atque incendio, ut nullum ei remedium satis maturè adferri posset. Rei utriusque diserta atque separata assertione simul & ipse euentus fidem sibi apud omnes indubitatam uindicauit.*

Minùs latens incendium, sed perniciosius fuit, quod ita describit Erasmus Roterodamus, & etiam Lycosthenes *in Prodigijs* testatur. ille sic in Epistolis: *Oppidum est in Heluetia, nomine Schiltach, quod 4. Idus. April. anno 1533. totum subitò conflagrauit, eiusque incendij causam; quantum illius loci municipes, apud Friburgi magistratum (quæ urbs illinc abest octo milliaribus Germanicis) renunciauerint, talem fuisse rumor est. Dæmon sibilo signum dedit è quadam ædium parte. Caupo suspicans esse furem, ascendit, neminem reperit. Sed idem signum rursùs ex alto cœnaculo redditum est. & huc conscendit caupo, furem persequens. Cùm nec illic quicquam appareret, sibilus auditus est è fastigio fumarij. Ilicò tetigit cauponis animum, esse Dæmoniacum quiddam. Iubet suos esse præsenti animo, accersiti sunt Sacerdotes duo. adhibetus exorcismus. respondit se esse dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait, se uelle eruere oppidum. Minitantibus sacrificis respondit, se pro nihilo ducere minas illorum; quod alter esset scortator, uterque fur. Aliquanto post mulierculam, qui cum habuerat consuetudinem annis quatuordecim: cum interim illa quotannis confiteretur, & acciperet eucharistiam; sustulit in aerem, impositque fumarij fastigio; tradidit ollam: iussit, ut inuerteret, inuertit, & intra horam totum oppidum combustum est.*] Hæc ille, Nec admodum multi sunt anni, cùm per Rhenanum tractum incendiarij quidam grassabantur: qui in aliorū domibus, gladium, hastam, scipionē, vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebant: atque mox post aliquot horas inde prorumpens flamma, quasi ex malleolis, ædes absumebat.

QVÆSTIO V.

Quibus personis malefici queant nocere?

CVm Draco ille antiquus vsque ad
iudicij diem sit ligatus, *a* nemini a *Apoc.* 20.
potest nocere, nisi cui Deus permise- *v.*2
rit, & quantum permiserit. D. Leo. *Et
cum eis* (inquit) *nihil amplius in quemquam
liceat, quàm iustitia diuina permiserit: qua dignatur suos aut corrigere disciplina, aut exercere patientia: agunt tamen versutissima arte fallacia, ut ex arbitrio potestatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis (quod dolendum est) ita per nequitiam simulationis illudunt, ut quidam illos timeant pati infensos, & uelint habere placatos: cum beneficia dæmonum omnibus sint nocentiora. Vulneribus. quia tutius est homini inimicitiam diaboli meruisse, quam pacem.*] Serm. 19. de passione Domini. Vt porcos subiret, à
Christo veniam petijt, *b* nec mēdaces
facere Prophetas Achabi, *c* nec Iobū b *Mat.* 8. *v.*
affligere *d* sine diuina potuit permis- 31.
sione. Hac obtenta; *non est potestas quæ cō-* c 3. *Reg.* 22
parari queat ei super terram. e Quare, cùm *v.*22.
per dæmonem damna malefici inferāt: d *Iob.* 1. *v.*
sequitur illis omnibus eos nocere pos 12. & 2. *v.*
se, cui ne noceant Deus non prohibue 6.
rit. Defendit autem Deus omnes since e *Iob.* 41. *v.*
rè sperantes in se: *liberat eos de laqueo* 34.
uenantium, & à uerbo aspero, à timore nocturno, à sagitta volante in die, ab incursu & dæmonio meridiano; & tribuit virtutem, *super aspidem & basiliscum ambulandi, &*

Quo ingrediente, nulla vnquam furia tam immanes visa sunt, nulla fera tam efferata, nulla bellua tanta rabie & furore concitata, ei similis inuenta fuit: spumam ex ore emittebat, dentibus fremebat, oculos contorquebat, totumque corpus velut furijs agitatum ac dæmonibus plenum videbatur. Mulieresque ibi assidentes retulerunt eius ventrem ac stomachum funibus contortis, ipsis tangentibus, refertum visum esse, totamque cutem vt flagris cæsis redactam. Nec furendi finis factus est, donec maritus concertationis labore defessus, & illius misericordia motus illinc exijt. Et tandem post tres annos mulier quædam in veneficijs versata, quæ Iacobi matrimonium cum illa vxore grauiter molesteq; tulerat, maleficium quod patrauerat soluit. Et ita Iacobus, vxore potitus est: & inde in summa pace atq; ocio tranquillissimè vixit.]

Huc pertinet *maleficium obliuionis*, quo fit vt viri vxores ita negligant, vt videantur earum non meminisse. Rem exemplo declarabo, duobus testibus ijsdem illis comprobatam. *In oppido Hetruriæ Sangeminianensi iuuenis quidam adeò perditè veneficam mulierem adamauit, vt formosam alioquin & honestam vxorem vnà cum filijs reliquerit, & cum pellice, suorum immemor, vitam eousque traduxerit; donec vxor de maleficio monita eò concessisset, & clàm maleficij instrumento perquisito, inuenisset sub lecto bufonem olla inclusum consutis oculis: eo igitur abrepto & solutis oculis postea cremato: confestim vir suorum recordatus, tanquam è somno surgens ad vxorem & filios reuersus est.*] Condronch. d. lib. 3. cap. 6. Cæsalpin. cap. 10. de dæmon. inuestigat.

SECTIO X.

De incendiario maleficio.

NOn animum inflammant modò, sed & corpora, & domos, & oppida: vt facilè appareat æterni ignis esse alimenta.

Corona Creusæ nota est, quam munere impio Medæa concremauit, ex asphalto humectiore et sulphure pharmaco inunctam volunt Cælius *li. 15. A. L. cap. 13.* & Venetus Natalis *lib. 6. Mytholog. c. 7.* quasi horum tanta vis esse potuerit, vt modica inunctione totam Regiam Corinthi corripere posset. cur non naphtam medicam addidere? vis nonne eius efficacior? cur nõ *insopibilis*, vt vocat Martianus, *perennitatis igniculos Lemnij Fabri*? cur non flammiuomi pecoris Aeethæ? cur non semina flammæ Meduseæ? cur non cuncta quæ Tragicus commiscentem facit Medeam?

Pia sororis, impia matris facem
Vltricis Althea vides.
. . . tu nunc vestes
Tinge Creusa; quas cùm primùm
Sumserit, imas vrat repens
Flamma medullas. ignis fuluo
Clusus in auro latet obscurus;
Quem mihi, cœli qui furta luit,
Viscere fœto, dedit, & docuit
Condere vires arte Prometheus.
Dedit, ac tenui sulphure tectos,
Mulciber ignes, & viuacis
Fulgura flammæ de cognato
Phaetonte tuli. habeo mediæ
Dona Chimeræ. habeo flammas
Vsto Tauri gutture raptas;
Quas permisto felle Medusæ
Tacitum iussi seruare malum.

Omnia quidem hæc fabulosa, sed efficacissima ad inextinguibile incendium opinabantur vulgò: poeta verò gnarus vim illam à dæmone ex pacto se exserituram, concludit prece ad Hecaten (Magorum Numen)

Adde venenis stimulos, Hecate,
Donisque meis semina flammæ
Condita serua. quo pacto condita & clausa? vt solent hodie initiò impuna contingas, & adspectu nihil vel sensu ignilum.

. . . fallant visus.
Tactumq; ferant . . . quid interea, an ociosa?
. . . meat in pectus
Venasq; calor. stillent artus
Ossaq; fument . . . ita fit, & omnia amburuntur.

Illic quidem mox, *Auidus per omnem regia partem furit,*
Vt iussus, ignis. iam domus tota occidit.
Vrbi timetur. vnda flammas opprimat?
Et hoc in ista clade mirandum accidit:
Alit vnda flammas, quòq; prohibetur magis,
Magis ardet ignis: ipsa præsidia occupat.

Nemo

Nemo hic adeò philoſophus ſit opinor, quin maleficam vim agnoſcat. Ne fabulas opinemur, faciunt quæ recens gemina cötigerunt, prodita à Nicolao Remigio *lib. 2. c. 13.* Leherij quædam ſaga, cui nomen Iana Nigra Armacuriana, obnixè quiddam à Franciſca Huyna contenderat, quod cùm impetrare nequiret, in deſiderium vindictæ exarſit. Nam *accepto* (inquit) *à dæmone linteolo, quo erant inuoluta minutia quadã instar ſeuis deſecti, admonita eſt clam illud deponere in Huynę ædes, ac properè faceſſere. fore enim ut non multò poſt flammam corriperet ſubitò, unde illa cum omni ſupellectile conſumerentur. Linteolum igitur glomo obuoluit, ac Huyna, tum fortè aliquid in furnaria agenti, uenale offert, in tela quam illam adornare audierat licium; ſed cùm negaret eo ſibi opus eſſe, quod ex domeſticis operis ſperaret plus ſatis ſibi futurum. Nihilominus bona illa in piſtorium lacum, qui prope erat, abiecit; addens ſe, ſi tum id uſui eſſe non contingeret, cũ uellet, reſtituturũ. Ac uix pedem extulerat, cum deflagrare cœpit cella illa farinaria, quę depoſitum glomum continebat; deinde uniuerſa domus adeò præcipiti ardore atque incendio, ut nullum ei remedium ſatis maturè adferri poſſet. Res utriuſque diſerta atque ſeparata aſſertione ſimul & ipſo euentu fidem ſibi apud omnes indubitatam uindicauit.*

Minùs latens incendium, ſed perniciofius fuit, quod ita deſcribit Eraſmus Roterodamus, & etiam Lycoſthenes in *Prodigijs* teſtatur. ille ſic in Epiſtolis: *Oppidum eſt in Heluetia, nomine Schiltach, quod 4. Idus. April. anno 1533. totum ſubitò conflagrauit, eiuſque incendij cauſam; quantum illius loci municipes, apud Friburgi magiſtratum (qua urbe illinc abeſt octo milliaribus Germanicis) renunciauerunt, talem fuiſſe rumor eſt. Dæmon ſibilo ſignum dedit è quadam ædium parte. Caupo ſuſpicans eſſe furem, aſcendit, neminem reperit. Sed idem ſignum rurſus ex alto cœnaculo redditum eſt. & huc conſcendit caupo, furem perſequens. Cùm nec illic quicquam appareret, ſibilus auditus eſt è faſtigio fumarij. Ilicò tetigit cauponis animum, eſſe Dæmoniacum quiddam. Iubet ſuos eſſe præſenti animo, accerſiti ſunt Sacerdotes duo. adhibitus exorciſmus. reſpondit ſe eſſe dæmonem. rogatus quid illic ageret, ait, ſe uelle exurere oppidum. Minitantibus ſacrificis reſpondit, ſe pro nihilo ducere minas illorum; quod alter eſſet ſcortator, uterque fur. Aliquanto poſt muliercolam, qui cum habuerat conſuetudinem annis quatuordecim: cum interim illa quotannis confiteretur, & acciperet euchariſtiam; ſuſtulit in aerem, impoſuitque fumarij faſtigio; tradidit ollam: iuſſit, ut inuerteret, inuertit, & intra horam totum oppidum combuſtum eſt.*] Hæc ille, Nec admodum multi ſunt anni, cùm per Rhenanum tractum incendiarij quidam graſſabantur: qui in aliorũ domibus, gladium, haſtam, ſcipionẽ, vel quid aliud caloris aut ignis expers deponebant: atque mox poſt aliquot horas inde prorumpens flamma, quaſi ex malleolis, ædes abſumebat.

QVÆSTIO V.

Quibus perſonis malefici queant nocere?

CVm Draco ille antiquus vſque ad
iudicij diem ſit ligatus, *a* nemini a *Apoc.* 20.
poteſt nocere, niſi cui Deus permiſe- *v.* 2
rit, & quantum permiſerit. D. Leo. *Et eum eis* (inquit) *nihil amplius in quemquam liceat, quàm iuſtitia diuina permiſerit: qua dignatur ſuos aut corrigere diſciplina, aut exercere patientia: agunt tamen verſutiſſima arte fallacia, ut ex arbitrio poteſtatis, aut lædere videantur, aut parcere: & multis (quod dolendum eſt) ita per nequitiam ſimulationis illudunt, ut quidam illos timeant pati infenſos, & uelint habere placatos: cum beneficia dæmonum omnibus ſint nocentiora Vulneribus. quia tutius eſt homini inimicitiam diaboli meruiſſe, quam pacem.*] Serm. 19. de paſſione Domini. Vt porcos ſubiret, à
Chriſto veniam petijt, *b* nec mẽdaces
facere Prophetas Achabi, *c* nec Iobũ b *Mat.* 8. *v.*
affligere *d* ſine diuina potuit permiſ- 31.
ſione. Hac obtenta; *non eſt poteſtas quæ cõ-* c 3. *Reg.* 22
parari queat ei ſuper terram. e Quare, cùm *v.* 22.
per dæmonem damna malefici inferat: d *Iob.* 1. *v.*
ſequitur illis omnibus eos nocere poſ 12. & 2. *v.*
ſe, cui ne noceant Deus non prohibue 6.
rit. Defendit autem Deus omnes ſince e *Iob.* 41. *v.*
rè ſperantes in ſe: *liberat eos de laqueo* 34.
uenantium, & à verbo aſpero, à timore nocturno, à ſagitta volante in die, ab incurſu & dæmonio meridiano; & tribuit virtutem, *ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulandi, &*

Sed & sic dari dæmoni nunc posse: a summo iudice, & tamē in hunc illi propterea nihil iuris proprii, sed delegati tantum competeret. Proferuntur quædam exempla, inter quæ Formicarij f lib. ult. auctor, f *de publica verò iustitia* (inquit) *omnes malefici, qui supra, verbo & experientia testimonium dederunt, quod eo ipso, quo per rei pub. iustitia officiales capiuntur, statim omnis maleficiorum eneruatur potestas*. *Vnde cum sæpedictus index Petrus, antefatum Stadelein capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illapsus tam malus fœtor, ut ferè desperarent, an maleficum inuadere auderent. Quibus index ait, securè miserum inuadite, quia publica tactus iustitia omnes vires perdet suæ nequitiæ*. Niderius itaque censuit, non ante hanc vim iudicibus ex priuilegio competere, quàm reo capto. Monstreletus quoque libr. 4. Chronicorum de Edelino agens id videtur confirmare. Attamē si diuinum priuilegium foret cunctis iudicibus concessum, cum Dei perfecta sint opera, & executionis iustitiæ, tam necessaria, tamque principalis pars sit ipsa captura: non dubito, quin & ad illā extenderetur, quare neque ad illudendum satellitibus capientibus maleficium valiturum. Arbitror potius hic Petri firmam in Deo fiduciam ei fuisse auxilio, quàm priuilegiū illud. Quid? quod Sprengerus ipse refert, & nos retulimus, etiam in ipso rogo sententia iudicis damnatam lamiam solo anhelitu carnifici lepram intulisse, cùm ipsa leprosa non esset? Et cum Parisijs ante annos triginta degerem fama publica ferebat famosum Magū (quem sæpè vidi,) nomine Magistrum Goninum, cum propter facinora varia ad laqueum damnatus fuisset, sic illusisse iudicibus, vt pro ipso viderint appēsam patibulo, primi Præsidis mulam. Nihil adfirmo, sed hoc fama dispersum sæpè audiui, certè ille iudicio superuixit.

a d. li. 4. de nat. dem. Prudentius itaque Ananias a hoc priuilegium restringit ad eos iudices, qui hoc digni nomine, qui Deum præ oculis habentes rectè riteque suo funguntur officio, nam quos auaritia excęcat, quos trahit ambitio, quos crudelitas vel vindictæ amor agit, qui curiositate adducti perperā multa designant; hos, ait *crebro sic a dæmone excipi & impeti, ut aliquando necem non euadant, idque non paucis accidisse*. Satis hoc verisimile mihi videtur, & diuinæ cōgruum prouidentiæ atque iustitiæ, peculiaris tamen priuilegij, ne quoad hos quidem, vllum diploma puto exstare. Quamobrē censeo, iudicium, pietatem, firmitatem fidei, & iustitiæ zelum hoc a Deo vt plurimum impetrare, quę quia desunt quibusdam, etiam eos hoc peculiari scuto Deus denudans, noxæ exponit. Accedit q̄d ipsimet dæmones vilissima hæc sua mancipia ignibus tradi, non modò non molestè ferant, sed frequēter etiā iudicibus quasi in manum tradāt, cur igitur iudici noceat, qui reum damnari & occidi optauit? vnde igitur inquies orta hæc opinio? Duplicis generis hęc sunt maleficia, quædam nocendi vim naturalem non habent, talia frequentius vtuntur, quædā uim habent physicam exitialem, talia Deus non permittit dæmonem sagis suggerere contra iudices, vicarios Dei, vel si talia permittit suggerere, facit tamen vt alia illa præferant, aut vt naturalibus non vt oportet vtantur, atque ita fiant irrita. Quod cū sæpius expertæ, cōfitentur se iudicibus nocere non posse, quib. possent, nisi Deus impediret, vel concursum cum maleficis rebus suum cohiberet. Plura pete ex lib. 5. sect. 7. litt. D.

QVAESTIO VI.

Cur Deus patiatur sic maleficos rebus sacris abuti?

Quæstionem hanc mouet & soluit Grilland. *q. 6. nu. 19.* ego hāc non exiguam vindictæ diuinæ partem existimo, puniendis hominum peccata, & sic huius quæstionis eandem esse solutionem, quæ est sequentis, præcipuam tamen causam puto esse irreuerentiam ipsorum Sacerdotum, & clericorum, vasa Domini non eo in honore, quo oportet, habentium, nec seipsos castos & puros a labe peccatorū, vt decebat sanctificatos, exhibentiū, sic enim prouocant

uocant in caput suum propheticā comminationem; b *incensum abominatio est mihi. Neomenias, & Sabbatum, & festiuitates alias non feram. Kalendas uestras & solemnitates uestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens, auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriam eius & erit in conculcationem.* c & quæ talia innumera in sacris litteris.

b *Esa. 1. v. 13.*

c *Es. 5. v. 5*

QVAESTIO VII.

Cur per maleficia sic Deus permittat dæmonem grassari?

CONsuli possunt de hac re Tritthemius *q. 5. libri 8. quæstionum*, & Iaquerius *flagell. Fascin. c. 18. cum seqq.* causas easdem puto, propter quas solet pati hominem a dæmone inuadi & possideri. hæc ex obseruatione veteris Historiæ possunt multæ colligi, quæ ad duo capita ferè possunt reuocari; gloriam Dei & hominum vtilitatē. Quare non est mirandum *si* (vt ait apud Bedam S. Cuthbertus) *tali tormento non soli subijciuntur mali, sed occulto Dei iudicio aliquoties etiam innocentes, in hoc sæculo, non tantum corpore, sed & mente captiuantur a Diabolo.* d

d *Surius tomo 2. f. 309*

SECTIO I.

GLoria *Dei* hinc augetur in nobis, quia sic attributa quædam gloriosa Dei nobis manifestantur, ostenditur *Constantia* in decretis, quia vt hominē liberum creauit, ita liberè finit peccare, nec hanc libertatem impedit. cernitur etiam *Suauitas* in gubernando: quia cum etiam dæmoni liberum arbitrium dederit, violentum videretur semper impedire, quod diabolus naturaliter potest & optat summoperè, ideò finit illum aliquando id perficere. *Clementia* in genus humanum hinc elucet, quia si quantum vult & potest diabolus nocere permitteretur, nemo illæsus esset, immò & homines omnes occideret, ideò Deus frequentius illi facultatem nocendi denegat. accedit, quòd nec illos ad pœnitentiam recipere dedignatur, qui se pactis conuentis & data syngrapha dæmoni mancipatūt. Nonne hęc summa est clementia, cum vbi abundauit peccatum, superabundat gratia, & fit misericordia Dei super omnia opera eius. *Sapientia* elucet, quia cum diabolum Deus vti finat, naturalibus suis viribus; efficit tamē, vt pater iste superborum ab imbecillis sæpè homulis, qui quæ Dei sunt sapiunt, superetur; & ut ad sordidissima abiectissimaq; ferenda patiendaque se deijciat, qui solium super Aquilone conatus fuit locare. Præterea Deus, quia solet ex malis bonum elicere, vnius peccatum facit alterius esse meritum. *Potentia* elucet, quia quando permittit dæmoni maiora (verbi gratia, aquam in sanguinem vertere, ranas producere) tamen non finit eum perficere minora (v. g. culices gignere) Quod accidenter demonstrat Deo dæmonem prorsus esse subiectum & sub legem, nec quicquam sine eius posse licentia; cui, vt lictor vel carnifex Principi, subseruit secundum D. Augustinum. a *Iustitia* denique probatur, quia delicta hominum etiam in hac vita sic punit, quod quia homini quoque ipsi expedit, ideò hæc ratio ad alterum quoque caput pertinens, mixta est, & in vltimum locum a me reseruatur.

a *comm. in Psal. 77.*

Secundum erat *hominum utilitas.* hæc multiplex est. Nam quibus maleficio nocitum, eorum primò patientia exercetur, & constantia roboratur, b & merita augentur, & homines ad pœnitentiam & Sacramenta Ecclesię vsurpanda reuocantur. Secundò fit cuique palam, num Deum diligant, necne. c tunc enim qui Deum non diligunt, ad vetitas artes confugiunt, qui Deum amant illi patienter ferunt, & se diuinæ volūtati atque præsidio permittunt. d Tertiò his vera humilitas acquiritur, vt confirmatur exemplo heremitæ cuiusdam apud Seuerum Sulpitiū e Quartò sternunt viam facilem ad omne genus virtutum, sic enim contigit B Iuliano, ut, cùm fraude diaboli, vtrumque parentem occidisset; hęc illi ad meliorem vitam occasio fuerit, sicque in uirum sanctissimum euaserit. f Nonne solet afflictio intellectum dare, & animas a pec-

b *Iob. 1. & 2.*

c *Deut. 13. v. 3. D. August. tra. 7. in Io. D. Leo hom. 19 de pass.*

d *D. Clemēs Rom. li. 2 recognition.*

e *Dial. 1. c. 14.*

f *Marulus li. 2. c. 12. et*

lib. 4. c. 10. Fulgos. li. 6. c. 9.

peccatis imminentib. & exitio seruare? Quintò sic fides Catholica cõfirmatur & propagatur. Nam sic adstruitur fides contra infideles & atheos, qui spiritus & angelos esse negant, nam eos ipsa conuincit experientia. Quia tales erant, Christo Domino in terris conuersante, Sadducæi, frequentior triũm annorum spacio de energumenis fit mentio, quàm toto veteri testamento, per tot sæcula, & quia in Ecclesia primitiua similis fuit error Peripateticorum, idcirco tam multi tunc per dęmones obsessi, & erepti. g Quia hodie atheismus ex Caluinismi radice repullulat, idcircò tot passim maleficorum examina succisa multiplicantur. Deinde contra hæreticorum nostri temporis perfidiam fides nostra stabilitur, cũ videamus dæmonum fraude data per magos damna, ab eorum Symmistis, ut cum Florente loquar, *prorsus nulla remediari*; sed eo dæmones loco Nouatorum habere adiurationes, quo Iudaicas olim filiorum Sceuæ; hi numero septem, vt simiæ solent, D. Paulum in exorcismis imitabantur, sed insultans illis diabolus, Iesum se nosse, Paulum nosse, ipsos non nosse inclamauit, & energumenus in eos insiliens *κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ᾽ αὐτῶν*, sic cõtra eos præualuit, &, vt dominus mancipia, nudos, & vulneratos effugere coegit. a Nonne sic dæmon Vvittenbergensis Lutherum in summas angustias, & alui profluuium adegit? narrat historiam oculatus testis, tunc Lutheri seruator, Staphylus. b Nonne sic anno 1582. Birgellis dæmon parochum Lutheranum contempsit & afflixit, quem Franciscanus facile eiecit? narrat historiam idem Bredenbach c Nonne prius Augustæ Vindelicorum anno 1563. Doctor Simon, Pastor Catholicus, energumenam liberauit, quod frustra plures Ministri confessionis Augustæ fuerant conati? testis est idem ille scriptor. d Nonne Laodunensis energumenæ ex ore dæmon, Caluinianos irridens, nihil sibi ab illis timendum clamabat, cunctis audientibus (anno 1566.) quoniam amici essent & fœderati? f res est toti Picardiæ notior, quã vt negari possit. Sanè fuit animaduersum, & quo tempore Lutherus obijt, in Geila Brabantiæ, ab obsessis dęmones ad Lutheri funus aduolasse, & quando (anno 1566.) Belgica fuit iconoclastica, tum Geilæ, tum Amsterodami, ut Goesijs adessent, obsessos iterũ deseruisse? g Ipsi uicissim Caluiniani, grati animi ostendendi causa; Parisijs in D. Medardi templo, in vitrea fenestra; qua extremi iudicij imago continebatur, vnicum reliquere dæmonem rubrum (quem ipse vidi) in D. Pauli Londinensis ęde, solam effigiem diaboli, quem D. Michael calcarat; Antuerpiæ in æde summa, vidi solam relictam statuam diaboli, qui malo ad sinistram latroni insidebat; Ruræmundæ solum simulacrum dæmonis follicularij, qui D. Genouefæ solet appingi, denique Lugduni Batauorum, cum excurrerẽt Francisican. monasterium suburbanum euersuri, quandam, vexilli loco, imaginem diaboli prælongo fixam hastili h prætulerunt, vt appareret, cui forent stipendiarij, cuius auctorati militiæ. Quotidie cernimus Dæmones, maleficos, & nouatores, quasi communibus animis, & odijs in Catholicos ferri, grauissimos tamẽ Magorum & diaboli conatus, & noxas, vel illos irritos reddi, vel has aboleri, Catholicis precationibus, benedictionibus, rebus sacratis, Sacramẽtisque, vt fuse probabitur postea *lib. ult.*

g testantur id Tertul. in apolog. & li. ad Scapulam. & D. Cyp. aduers. Demetrianum.

a *Act. 19. a. v. 13.*

b *Staphyl. in absoluta respon. contra Smidelin. quo lib. qui carent, legant Lindani Dubitantiũ l. in lib. 3. c. 1. vel Bredenbach. 1. lib. collat. c. 40.*

c *d. lib. 7. c. 43.*

d *sup. c. 42.*

e *vide alla gallicè fidelissime cõscripta & nõ semel edita, et Faij Energumenum siue Alexicacum.*

f *Lindanus li. 1. de fugiend. idol. c. 14. Bredẽbachius d. lib. 7. c. 37. & 39.*

g *Lindan. d. lib. 1. c. 25. Bredẽbach. sup. c. 38.*

h *D. Greg. lib. 3. Dial. c. 33.*

SECTIO I.

D*ixi permissionis causam esse peccati vindictam*, & sanè hæc frequentissima est, aliquando sic punit Deus peccata aliena, sed hoc rarius, sic propter B. Eleutherij immoderatam lætitiam, diabolus eius discipulum, quem reliquerat, iterato inuasit; sic infantulum Diabolus extinxit, quia parens detrahentem Episcopo lubenter auscultarat, i & non raro liberi eò quod ipsis immeritis mala parentes imprecati fuerint atrociter a dæmone mulctantur, quod tum fit ad sumendam de ipsis parentibus vltionem, exempla præbet Cæsarius; k a quo & vnum habes, de mari-

i D. Greg. li. 1. Dia. c. 20

K li. 5. Mi-

Dei, domicilium præparans Spiritui sancto, sic vitium illi contrarium, domum instruit, & Diabolum inuitat, ac introducit. religiosi cuiusdam periculo, id probat idem Alexander, *a* sed firmius testimonium nobis Saul præbet, quem idcirco Spiritus malus *b* inuasit. De odio & vindictæ cupiditate, quatuor exempla suppeditat Lisiardus Episcopus *in vita S. Arnulphi c. 24. & 38. & 41. & 42. apud Surium mense Augusto.*

a *d. c. 19.*
b 1. *Re. 16 v. 14.*

Tertium est carnalis libido, & etiam coniugalis intemperantia; propter quã licuit Asmodæo septem Saræ sponsos interficere; *c* propter quam septem dæmonia Mariam Magdalenã occuparunt; *d* propter quam Beatus Paulus Corinthium incæstuosum Satanæ tradidit. *e* Et, quia ad hãc dirigebatur curiositas ornatus ac dissolutio exterior, ideò puella illa apud D. Hieróy *f.* patuit dæmoni per maleficum immissõ, ideo uidemus, in homines libidinosos, & in actum coniugalem; quem pleriq; non quo oportet affectu expetunt, nec quo decet pudore & modo exsequuntur; plus licere maleficijs, quã in reliquos peccatores. Ideò curiosam corporis sui cum statua Veneris collationem, dæmoniaca obsessione Deus vltus fuit in alia puella, narrante id B. Prospero. *g* Mundo cordi promissa Dei clara visio, impuro cordi dæmonis debetur aspectus & consortium. Valdè hominum obscæuitate dæmõ delectatur, & maleficæ omnes Veneris mancipia sunt, nec inter eas vlla virgo permanet vt nec inter Caluinianos, & alios hæreticos cælibatus osores. Vnde apparet magnam inter Magiam, Hæresim, & libidinem esse cognationem.

c *Tob. 6. v. 7.*
d *Mar. vl. v. 9.*
e 1. *Cor. 5. v. 5.*
f *in vita D. Hilar.*
g *lib. de dimid. tempo. c. 6.*

Quando ad sordes libidinum sacrilega voti violatio, & scandalosa status ratione vita accedit, minus mirandũ. Sed exemplum tamen dabo, quod etsi recenti ferè memoria multis notissimum, sine horrore tamen nequit memorari. Loci nomen taceo. In Flãdriæ comitatu prioratus est. Tres ibi nomine tenus monachi degebant, re ganeones & concubinarij. sua cuique erat, nec pudor vllus aderat, simul helluari & libidinari. quadam die in seram noctem cõpotatione protracta, vnus qui minus scelerosus; sat (ait) Bacho Ventriq; datum: Deo gratias tantẽ. Ego verò, sub infert alius procacior, cacodæmoni gratias ago & agendas censeo, cui operamur. Et cũ risu mensa relicta ruitur in cubilia. singuli cũ scorto suo decubuerant, ecce tibi in triclinium vi ianua reserata dæmon magni, atri, & trucis viri specie, habitu venatorio, & cũ eo coci duo paruuli, obambulat, & lectos circũspicit toruo vultu. deinde horrenda voce, vbi qui mihi gratias egit? adsum, referã. lecto abstrahit pauitantẽ, & fermè præ metu animã efflantem. traditum cocis iubet infigi veru, & luculento igne probè assari. parant prõpte, assatur infelix, emoritur, planissime, ceteri fere prę formidine; assi corporis nidore cubiculum impletur. Demũ venator ad superstites sub stragulis trepidantes vix viuos, digni uos etiam (ait) pari supplicio, nec deest voluntas mihi. Vetor vi maiore. Inuitus ab eo & moneo: resipiscite, aut manẽt terribiliora. Disparent laruæ, nec tamen his alijs animus redijt vel vox, nisi clara iam luce. Vbi surrexere, collegam inueniunt mortuũ, & (ne visum inane putes) plene assum. Haud scio an ab aliquot sęculis quidquã ad exemplum vtilius acciderit: scio locum, & ordinẽ, sed vtrumq; silentio inuoluo.

Quarto loco sese offert *iustorum virorum, afflictio vel cædes iniusta & crudelis* id eò tam grauiter punitus fuit Ariobaldus Dux Longobardorum *apud Ionam in vita S. Bertulphi, mense Augusto.* Boleslaus impius Rex ob necẽ D. Stanislai, Anathemate ictus, amens factus, a canibus proprijs fuit deuoratus. *h* Geila vxor Ducis Franconiæ D. kilianũ iussera toccidi. res latebat, sed De⁹ auctorem hoc pacto prodidit. *Vnus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subito a dæmone arreptus, ingenti voce clamare cœpit. Kiliane acriter me persequeris. Igne enim cõsumor, quod feci, celare non possum. Video imminere mihi gladiũ tuo sanguine respersũ. Talia diu vociferãs, & proprijs dentib. se laniãs, a præsenti migrauit ad pœnas æternas. De talib. quippe scriptum est:* Duplici contritione conteses

h *Surius in eius vita. to mo 7. Maij 8.*

teres eos Domine. *Alter verò cadis sanctorum conscius in rabiem versus gladio se petiit, effusisque visceribus, per tormenta præsentis temporis ad æterna peruenit. Quisnam, Geila, talia cernenti tibi sensus tunc erat? infelix cruciatibus aucta furebas. Non multò post & ipsa bellua, de qua loquimur, cruciatibus arrepta, quantis poterat vocibus clamabat, iustè torqueor, quæ sanctis viris tortores adhibui. Rectè crucior, qua cruciatus illis paraui. Acriter instas Kiliane, ignem accendis Kolimanne, fomenta ministras Tornane. Sufficiat vobis vlcisse, nimis vestras vlciscimini iniurias. A tali es dictus es Kiliane, sed nimis amaram mihi potionem infundis. His dictis miserabiliter torquebatur, ita ut a multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatus Diabolo paratos migrauit*, Hactenus auctor Martyrij B. Kiliani. *a* Item *calumniosa eorundem accusatio*, vt de femina patet, quæ D. Gregorium Agrigentinum fuit calumniata, vt in Historia uitæ eius legitur apud Metaphrast. *Sur. mens. Nouembri*, & de alia narrat Cirillus in vita S. Danielis Stylitæ, quæ virum sanctum mendaciter infamarat. *Surius mense Decembri*: Paulo post idem ibi narrat de uiro, & femina & liberis occupatis a dæmone propter patris in sanctum calumniã. Itẽ *maledictio in sanctos*, ut in Malachiã, teste D. Bern. in eius vita.

a apud Sur. to. 4 Iulij 8 uide cõmẽt. P. Serarij in hanc uitam.

Quintum peccatum est *agnita ueritatis impugnatio*, vt apud Apostolum, *b* & in Canonib. *c* necnon *apostasia a fide*, quod cuiusdam feminæ exemplo comprobauit D. Cyprian. *d*

b 2. Thessa. 2. v. 10.
c c. ult. 26. q. 5.
d sermo. de lapsis.

Sextum, his temporibus (proh dolor) frequentissimum est *blasphemia* propter quam D. Paulus Alexandrum, & Hymenæum dæmoni torquendos permisit. *e* Thomas Valdensis testis oculatus, quæ ipso præsente acta, circiter ann. 1384. narrat in hunc modum; *Historiam refero, quam ego præsens vidi oculis carnis meæ, in cathedrali Ecclesia S. Pauli Londini, vbi venerandus Cantuariensis Antistes, felicis recordationis Thomas Arundel ... filius, & frater Comitum, pro loco iudicij (assistentibus sibi Noruicensis Ecclesiæ, tunc Præsule Alexandro, & alijs) residens Episcopali sede, verba quadam & interrogationes proponebat, de fide Eucharistiæ ad quendam sartorem, de partibus Vvigorniæ, deprehensum in hæresi. Cumque flecti omninò non posset, nec, aliud quam benedictum panem, sacratissimum hostiam uolebat appellare vel credere: tandem iussus facere reuerentiam hostiæ, respondet blasphemus: Verè, inquit, dignior est aranea reuerentia. At illico de alto culmine tecti descendens ingens, & horrida uisu aranea, ad os blasphemi directo filo peruenit. Et dum sartor loqueretur, ut intraret per polluta labia aranea, sollicitò laborabat. Adsistit Illustris Princeps Thomas Oxoniensis dux, tunc regni cancellarius, & uidit prodigium. At prædictus Archiepiscopus statim surgens cum alijs, exponit omni illic collecto populo, quid ultrix manus domini faceret in blasphemum. f* Nonne verisimile est, dæmonem in araneæ forma, sic istum miserum obsedisse? Sophroni g blasphemiæ in Deiparam insignem ultionem recenset, hisce verbis. *In hac* (Heliopoli Phœniciæ) *mimus quidam erat, Gaianus nomine, qui in theatro sanctam Dei genitricem blasphemans, populo spectaculum blasphemia præbebat. Apparuit autem ei San. Dei genitrix. Noli quæso, noli ita lædere animam tuam. Ille uerò rursus deterius illã blasphemabat. Vnde ipsa tertiò et apparens, eadem repetebat. Cùm autem ille se non corrigeret, sed plus quoque blasphemijs adijceret, meridie dormienti sibi apparuit, nihilque dicens, digito signauit eius manus & pedes. Exigilãs autem inuenit se truncatum manibus, & pedibus. Atque ita infelix, ut truncus inutilis iacens, confitebatur omnibus. cuius rei gratia, & quo modo hoc passus esset, utque propter blasphemias clementer cruciatus fuisset.* Quos ipsi Beati sic per se puniunt, an nõ credendum malis spiritibus ad uexandum a Deo propter idem peccatum tradi? similia narrant alio tempore accidisse Constantinopoli Nicephorus, h Neomagi, & alibi Brendebachius *lib. 7. cap. 36o.*

e 1. Tim. 1. v. 20.
f Thomas Valdens. li. Sacramentalis contra Io. Vicleph.
g Prati spiritua. c. 47.
h lib. 18. hist. c. 33.

Septimum non minus frequens, est *execratio seu imprecatio mala*, qua quis sub cõditione se dęmoni addicit. hanc nõ irritam esse solere, docent quæ subiungam. Ioan. Cæsarius *lib. 11.* scribit mulierculam, quæ se dęmoni addicebat, a dæmone sublatam in altum, nusquam comparuisse. Ioannes Nider. illa commemorat: *i Tempore, quo in Vniuersitate Coloniensi Sacra Theologia studio adscriptus fui, quædam uirgo quindecim, uel sedecim annorum,*

i li. 5. Formicarij.

norum, moribus, secundum seculum, satis composita, in domo cuiusdam sua consanguinea nutriebatur, extra domum parentum. Cumque cognata sua cyphum satis uilem terreum quendam, a casu fregisset, cognata ira replebatur in lapsus negligentiam, & in ream uirginē. Qua uirgo tanto hoc molestius tulit, quanto uasculum uilius extitit. In iram ergo commota uirgo, hora sumendi cibum nec comedere, nec ad mensam pra ira se prasentare uoluit, cuius cognata ait. Oportet ut comedas, at uirgo apud se (ut mihi postea & exorcista retulit suo) huiusscemodi uerba submurmurando dicebat, si me oportet edere, in nomine diaboli fiat, sic mensam accessit, benedictionem mensa, quam benè sciebat, dicere neglexit, & in primo morsello, ut putabat, muscam ori illatam sensit, quam cum nulla arte eijcere ualeret, deglutiuit, & immediatè obsessa fuit: semper tamen usum rationis bonum habuit, licet sapè satis uexaretur a damone. Cum autem in domum parentum cum magna mastitia reduceretur, & diutissimè nullus reperiretur, qui liberare posset: tandem quidam frater nostri ordinis, nunc Magister, Gotfridus Schlussel, Sacra Theologia professor calamitati parentum, & puella compatiens, se in eius exorcisatione intromisit, pacto tali pramio, ut si liberaretur, nihil terreni exorcista daretur, sed puella in castitate soluta, si uellet, liberè, & non in matrimonio de catero Deo militaret. Legit igitur pater prafatus missam, obtulit obsessa oblationem consuetam, in eadem adfuit per totam, & in nullo uexari uidebatur. Finitoque officio, post satis diutinum exorcismi actum, membris omnibus virginei corporis penè pracontusis, exijt damon, & ita uirgo deinceps Domino in castitate seruiuit.

vides hic imprecationem & prętermissam mensæ benedictionem ex iracundia, & contemptu; uides pœnam, uides liberationem, mediante missæ oblatione, proposito uirginitatis & exorcismo. sine, hæretici rideant; tu tam salutaria ne contemne. Paulo ante aliud idem Niderius retulerat, de insigni illo maleficarum iudice, Petro, de quo non semel locuti sumus. *Postquam,* inquit, *officium resignauit & ciuitatem Bernensem reintrauit, ibique domicilium tenebat, die quadam rediens ad castrum Blanckenburg, ubi cognatus eius in ipsius officium substitutus fuerat, in eodem castro Petrus quadam negotia apud sibi notos expedire uolebat. Tunc una malefica, et quatuor consortes eiusdem malitia uiri, de sero in loco uno machinamenta sua artis uoluentes pro uiribus, ut Petrum grauiter ueneficijs laderent uel occiderent, quem hac latebant fraudis commercia. Adueniente igitur nocte, Petrus se benedicendo crucis signo cubitū iuit, sed nocte omninò surgere proposuit ad scribendas quasdam necessarias epistolas, ut manè recedere a loco ualeret. Euigilans igitur intempesta nocte sibi uidebatur ex inopinato, quòd dies adesset, luce deceptus fictitia, de quo in se iratus, quia, ut putabat, noctem neglexerat, non se, ut debuit, muniendo more solito, uestimentis induit, per gradus altos uersus locum ubi pugillarem habuit, descendit, & locū clausum reperit. De quo maiore ira exardescens, cū murmure per gradus quos descenderat uersus lectum iterato scandebat, emittendo unicam ex indignatione maledictionem, per uerbum satis breue, ac si diceret; In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus, proiectus est in praceps per graduum pradictorum passus adeò grauiter, ut famulus, qui desubter scalam in commodo dormiebat, excitaretur, & exiēs quid adesset conspicere uolens, dominum suum Petrum accenso lumine solum in terra, priuatum rationis usu, iacentem, & collisum per omnia membra, sanguinem plurimū è corpore emittentem, reperit* subdit post aliqd tempus confessione rei unius compertum, quatuor maleficos, cum una malefica, sic Petrum gradibus deiecisse.

Nota verò & hic, quam noxia Crucis consignatio neglecta Petro fuerit. Dignissimę lectu sunt tres Historię a Germano quodam I.C. suæ de Lamijs disputationi *a* insertæ, quas totidem verbis adscribam; ne, si meis, uidear aliquid non bona satis fide repręsentasse. *a l.1.de Lamijs.cap.de malitia diaboli.* *Ioachimo* (ait) *I. Electori Brandeburgico nupta fuit Ioannis Dania Suecia, & Noruegia regis filia Elizabeta; cui, ut alimenta se mortuo regina haberet, oppidum Spandaco ad Sueui & Haueli flum. confluentem maritus attribuit, in quo oppido, ipsa adhuc viuente, miles quidam, per Marchiam iter faciens, cum morbo impeditus detineretur, decumbens, tradidit crumenam pecunia refertam hospita asseruandam. Post aliquot dies, cum conualescit, repetit saccum. Mulier auara, cum agrè tantam pecuniam amitteret, deliberat cum uiro, utrū reddere debeat. Ineunt consilium, ut mulier neget depositum. Quare cum miles suum repeceret.*

teret, illa confidenter negat se quidquam accepisse. simulat se mirari impudentiam militis, qui ausit flagitare, cum nihil dederit asseruandum. Miles, indignitate rei motus, obijcit uicissim hospitæ perfidiam. Quare maritus, tanquã defensurus suam coniugem, extrudit militem domo. is ante fores, irritatus scelere hospitæ, stringit gladium, ueluti impetum facturus in uirum, & ferit ianuam. Hospes implorat fidem uicinorum, & queritur suas ædes oppugnari. accurrunt lictores, & militem, quòd uim publicam fecisset, abducunt in carcerem. Post aliquot dies senatus oppidi alio mittit narrationẽ facti, & sententiam perscribi petit. Constabat ædes publicè oppugnatas esse, quare fertur sententia, ut miles ultimo supplicio afficiatur. Cũque iam instaret dies iudicij, uenit diabolus in carcerem ad captiuum, indicans ei, quam sententiam iudices laturi sint, & pollicetur se hoc periculo eum liberaturum esse, hac conditione, ut se diabolo dedat. Miles constanter respondet, se potius moriturum esse, quamuis sit innocens. Cum uerò diabolus verbis multis exaggerasset periculum, nec tamen inflexisset militis animum: tandem pollicetur ei liberationẽ, sine ulla conditione. Et, cum ueneris, inquit, in iudicium, dic te imperitum esse forensium negociorum, & patrono indigere: ibi astabo cæruleo pileo tectus, & ornato pennis. Pete igitur, ut me iubeant causam dicere. Miles qui hoc sine impietate facturus uidebatur, ait se hoc consilio usurum esse. postridie in iudicium ducitur: adest etiam orator tectus cæruleo pileo, ibi cum actor peteret militem, propter uim publicam, capitali supplicio affici; miles respondit, se imperitum forensium negotiorum, petere, ut liceat asti suo aduocato pro se dicere, concedũt iudices. ibi diabolus de iure eruditè disputat, non esse capitali supplicio afficiendum eũ, a quo non sit ortum rixæ & tumultus initiũ. ait ab hospite militem ui extrusum, & spoliatum esse. iubet quæri saccum, & locum monstrat. Ibi cum hospes uehementer negaret, addens etiam diras imprecationes, ut ipsum, abreptum, diabolus perderet; si fecisset. Hanc imprecationem cum inuocatione diaboli cum aliquoties repetiuisset; ibi causidicus, omissa iam disputatione forensi, adoritur hospitem, et comprehensum per fenestras & medium forũ, omnibus perhorrescentibus, cum fragore abducit, nec postea unquam corpus hospitis inuẽtum est. En hic auaritiam imprecationum causam & iniustitiæ, quomodo Deus ultus per carnificem suum. Non dissimilia narrantur his a Cantipratensi: *Cum tres (inquit) combibones in taberna mero incaluissent, orto de animæ immortalitate, & panis inferni sermone, unus procacior id totum pro nugis habere, & commentis sacrificorum, cæteri iocanti applaudere. interea aduenit unus magnæ uir staturæ, & uasto corpore, & assidens: Qui hi (ait) sermones? quæ risus causa? Refert proca ille, & addit, se quidem licitanti haut magno pretio animam uenditurum, quin & pecuniam in Symbolum collaturum. Tu uerò, infert aduenter, Quanti illam mihi indicas? nec mora, conueniunt de precio. hic animam addicit emptori, emptor soluit: potatur strenue de præsente pecunia. Denique sub noctem, Tempus (ait) emptor, ut ad propria quisque. Sed uos ius dicite, si quis equum capistro ligatum emerit, nonne ius ei cum capistro equum abducendi? Et cum dicto, uenditorem trementem in omnium oculis abripit, & sursum in aëra leuat, & secum ad infernum trahit, uisurum quod credere noluerat. Animarum quippe mercator erat iste, cuius figura fuit Rex ille Sodomorum, dicens, Da mihi animas, cætera tolle tibi.* Sic Cantiprat. *lib. 2. cap. 55. par. 3.*

Pari terrore, sed meliore successu miles Hispanus, hic in Belgio, ante annos uiginti duos, cũ adhuc sæculo mererem, a Deo commonitus tantũ fuit. Capitaneus Brauo vocabatur, sæpe a me uisus. deditus supra modum aleæ, & in ludo diras iacere in se iuxta atque alios pronus, quadam die, cum damno si semper numeri lucrum iactu quęrenti subsilirent; ira efferuescens in caput suum dirissima precabatur, & subitò coram multis qui aderant, ab inuisa manu, ad tabulatum usque sublatus, post aliquod tempus mortuo quam uiuo facie similior in solum deponitur, felix si ut liuorem cadauerosum toto post uitæ tempore retinuit, sic resipiscens lusus auiditatem deposuisset. Sed pergit ille I. C. *in Silesia* (inquit) *quidã nobilis cum inuitasset conuiuas, & hora conuiuij iam instante, & apparatu facto, spe frustratus esset, excusantibus se conuiuis, cur non comparerent, prorupit iratus in hæc uerba, ueniant igitur omnes dæmones, si nullus hominum mecum esse potest. His dictis domo egreditur in templũ, ubi pastor Ecclesiæ, concionem*

habe-

habebat; & ut iracundiam concoquat, auscultat aliquamdiu: dum verò in templo moratur, ueniunt equites in aream domus magni & nigri, & iubent seruum domus, ut dominum suũ aduocet, eiq́; significet, adesse hospites. Seruus consternatus abit in templum, & indicat hæc domino suo; qui nescius consilij pastorem consulit. Pastor abrumpens concionem, hoc consiliũ dat, ut tota familia domo exeat quod cum fieret & famuli ac ancillæ properarent, fortè obliti infantem in cunis iacentem & dormientẽ, secum non auferunt. Dæmones incipiunt comessari & vociferari, prospicereq́; per fenestras formis ursorum, luporum, felium & hominum, & monstrare pocula uino repleta, assatura & pisces. Hæc uicini, nobilis, pastor, & alij cũ uiderent; Ah, inquit pater, ubi infans meus? uix cum hæc dixisset unus ex dæmonibus ulnis suis infantem ad fenestras gestat, quasi monstraturus parentibus. Nobilis prorsus consternatus et *solicitus de incolumitate infantis, fidum habẽs seruum, quem interrogat; quæso tu dic, quid agam? Seruus, Domine, inquit, commendabo & committam uitam meam Deo meo, & in nomine* Domini *ingrediar, & ut infantem auferã auxilio & beneficio Dei uidebo. Benè inquit nobilis;* Deus *tecum sit, & iuuet te, animumq́; tibi cõfirmet. Seruus, accepta benedictione a pastore & reliquis; ingreditur, & ante conclaue. in quo erant dæmones congregati, procidit in genua, & se Deo commendat, & hoc animo aperit ianuam, & uidet dæmones horribili specie sedentes stantes, et ambulantes, serpentes, et uno impetu accurrentes ad se, & uociferantes? Hui, Hui, tu quid hic tibi? Ille sudans. & tamẽ diuinitus confirmatus, alloquitur dæmonẽ, qui infantem gestabat: Tu, inquit, mihi infantem trade Nequaquam, respõdet iste, iam meus iste est infans, dic domino tuo, ut ueniat, et accipiat infantem. Cui seruus, Ego fungor iam officio meæ uocationis, in quam me Deus collocauit, & scio quicquid in hoc officio facio, id* Deo *gratum esse. Quare ratione mei officij, & auxilio, nomine, & uirtute Iesu Christi aufero abs te infantem, & patri eius restituo, atq́; ita ipse apprehendit infantem & brachijs suis amplexus est. Isti nihil aliud respondent, nisi uociferantes; Hui nebulo, hui nebulo, relinque infantem, relinque; alioqui te discerpemus. Ille nihil curans minas Diabolicas alijt incolumis, & incolumẽ infantẽ patri nobili reddidit.* Dæmo*nes postea, aliquot diebus elapsis, euanuerunt, ut in ædes denuo migrare cum tota familia nobilis potuerit.* vides inconsulti dicti, quas pœnas pater dederit: vides dæmonis potestatem in innocentẽ puerulum claudere. Nam, quod scriptor ait, benedictionem à pastore & ceteris accepisse, hoc est promiscuè à sacerdote & clericis; commentum suspicor Lutherani hominis, & discrimen ordinum cõfundentis. Sequitur tertia narratio; *In Saxonia uirgo opulenta formoso iuueni, ac tenuioris fortunæ, matrimonium promisit. Hic quid futurum prauidens, illam prædiuitẽ, & sexus ratione, mutabilem; fidem uix seruaturã esse puella respondit. Illa contra diris se execrari his uerbis cœpit si alteri, quàm tibi nupsero, tũc me diabolus in nuptijs illis abripiat. Quid fit? post interuallum aliquod mutat animum, nubit alteri, priore sponso spreto, qui eã semel atq́; iterũ promissi, diræq́; imprecationis admonuit. Sed illa posthabitis his omnibus, nuptias cum altero sponso, relicto priore, celebrat. Ipso die nuptiali, cognatis, amicis, & conuiuis hilaribus sponsa, uigilante conscientia, redditur tristior solito. Tandem diaboli duo, sub specie duorum equitum, in ædes nuptiales adueniunt, excipiũtur; adducuntur mensæ; hisq́; remotis, chorea, uniq́; ex his sponsa, honoris causa, tanquam peregrino adiungitur; cum qua bis saltauit, & tandem eam è conspectu parentum & amicorum, summo cum gemitu & lamentatione, per ostium, in altum sustulit. Altero die parentes, & amici mæsti, sponsam quærunt, ut delapsam fortè sepelirent: sed ecce ijdem socij occurrunt, uestes & aurum referentes, additis his uerbis; Non in has res, sed in sponsam à* Deo *nobis fuit potestas concessa.* sic illa corpore, & anima diabolo tradita, quæ promissionem nuptiarum violauit, & imprecationem additam contempsit. Aliud deniq; exemplum de quodam, in martyrem maledico, sibi insaniam imprecante; & mox furore correpto, & sequẽti die sic horrẽdè absumpto, dedit Cæsarius *uita S Engelberti Colonien. li. 2. c. 14. apud Sur. mense Nouemb.* Huc etiam referendum est quoddam de Goduino comite; qui cum periurio sibi esset necem imprecatus, subitò panis bolo fuit suffocatus. *Polyd. Virg. lib. 8. hist Anglor.*

Cœlatum solet esse vitium *vsura.* confitentur enim sagæ nihil maleficij posse illis inferri, qui eleemosynis vacant: contra narrantur: quæ salem sub

vsuris mutuum dedere virgines dirè à dæmonibus maleficio immissis vexatæ.

a Bredenbachius lib. 6. ecclat. c. 25.

a Prius intelligendum de conferentibus eleemosynã ijs, quas nesciunt esse sagas: nam qui sciunt esse, & tamen eõ ferunt, hos putant posse à maleficijs lędi. Neq; mirum si Deus, hos quasi fautores oderit, ideoq; permittat lædi.

Nonum reputo, *duritiam & immisericordiam in pauperes*. Vt omittam Moguntinum Episcopum illũ, vt opinor, à dæmonibus murium specie necatũ, quod pauperes murium nomine tempore famis dedecorasset, & sibi duxisset persequendos: *b* recentius quiddam ex Petro Bizaro subiungam.

b Munster. in Cosmogr.

In Suevia (inquit) *Bavaris & Franconibus finitima, fuit quidam nobilis valdè dives & opulentus, nomine Rickbergerus; cuius annui reditus supra triginta millia nummũ aureorum extendebantur. Hic tametsi in reliquis vitæ actionibus non vulgari laude dignus censebatur, ineffabili tamen cupiditate laborabat: eoq; factũ est, ut quotidie opes per fas, & nefas accumulare, omniaq; ad se rapere studeret. Cũ itaq; prospiceret annonæ caritatem, quæ proximo anno in ea regione subsecuta est, sua horrea tritico & frugibus impleuit, magnoq; precio ea diuendere cępit: adeò ut indigenæ compulsi ab eo victum emere, ob inexhaustam eius auaritiã, vel fame prorsus perirent; vel, si ali & sustentari vellent, ad magnam egestatẽ atq; inopiam redigerentur: tam carè illis granũ, & reliqua eius generis diuendebat. Ad hunc, præter alios innumeros, venit quidã pauper & liberis onustus, cum sex taleris, eumq; rogauit ut pecuniam acciperet, ac quandam tritici mensuram sibi daret; seq; reliquam partem pecuniæ quam illi deberet breui bona fide persoluturum: at ipse hunc superbo vultu & iracundis oculis intuitus, à se protinus abire iussit, & quod reliquum erat pecuniæ secum adferre, si frumentum vellet; atq; ita miser ac mœstus, diras imprecatus, illinc recessit. Paucis post diebus, cum is quendã ex famulis in horreum misisset, ut illud de more inspiceret, ab ipso in reditu accepit, tres nigros boues intus esse, qui granum deuorarẽt. qui autem hoc retulit, proximo die lecto decũbẽns, haud multo post è vita migrauit. Idem quoq; accidit cuidam generoso, quem illuc herus miserat; ut uideret an ita sores haberet, sicut prior narrauerat: is enim & boues, & equos inspexerat. Cum igitur de hac re certior fieri vellet, ipsemet in eum locum proficisci statuit: iuitq; ad portam horrei; ibiq; per quasdam rimas uidit totum horreum plenum uarijs atq; innumeris armentis, quæ omnes fruges absumebant. Hoc spectaculo ita perterritus est, ut statim furiosus atq; insanus euaserit, multaq; dementer fecerit, donec tandem catenis astringeretur. Hic horribilis casus magnam sanè admirationem attulit, cum in ea prouincia, tum præcipuè in aula Cæsariana, quæ illum antea prudentissimum cognorat.* Hæc ille, narrans quæ in in Europa memorabilia post annum 1560. accidisse ipse notarat, *Epit. f.* 281.

Hi dæmones erant in bouino schemate.

Crescente pertinacia crescit supplicium.

Triplici hac visione clemens Deus, pœnam semper augens pro culpæ modo, patienter operiebatur, & ad pœnitentiam reuocare nitebatur. Notatum à quodã, sagas, quibus à Satana semper nocendi necessitas imposita est; si desint quos vlciscantur inimici, eleemosynam mendicare: & si quis facultate præditus ad erogandum, & sagas esse nescius, denegarit, hunc in magno versari periculo. sic Pictauij anno 1567. duo magi confessi sunt se quadam die, squalidos egentesq; stipem ante fores prædiuitis patrisfam. postulasse; ea recusata iniecisse sortem, & domesticos oẽs in rabiẽ actos obijsse furiosos. *c* *c l. 3. demonom. c. 25.*

Decimum, sit *irrisio sacrorum mysteriorũ*, & quod eodem pertinet, *abusus atq; contemptus cæremoniarum, & sacramentorũ Cathol. Ecclesiæ*. Vlciscitur Deus quotidie, & pergunt hæretici contemnere. quædã de singulis accipite. de Batauo per ludibrium Missæ sacrificium imitante anno 1574. & directè mulctato, legendus Bredenbachius; *a* Nouatum constat, eo quod nec chrysma, nec exorcismos in baptismo percepisset, à maligno vexatum. *d* Scribit Victor Vticẽsis *e* Proculum quendam Arianum, qui de pallis altaris camisias sibi & feminalia faciebat, frustratim sibi vorasse linguam (*haud dubiè obsessum*) & sic turpissima morte consumptum. Donatistas Eucharistiam effundentes, qui bus eam obiecerant, canes inuasere, teste Optatio. *f* Multos suo tempore ob indignam Eucharistiæ perceptionem immundis spiritibus adimpletos, nobis est auctor D. Ciprianus, *g* & memini me duo illustria legere exempla

d lib. 1. coll. c. 39.

e Euseb. li. 6. hist. c. 33

f lib. 1. de persecutio. Vandal.

g lib. 2. contra Parmenian.

pla apud Greg. Turonensem, & in vita S. Godefridi Ambianensis episcopi. *a* suffecerit adscribere illud Greg. Turonensis. *Epachius (inquit) presbyter, dum temere, qua indignus erat, agere præsumpsisset, diuino iudicio solo prouectus, succubuit. Hic enim dum Dominici Natalis vigilias celebrare Ecclesiam expetisset, per singula horarum momenta egrediebatur è templo Dei, ac in domo sua pocula lasciua spumantibus pateris hauriebat, ita ut affirmarent multi eũ post galli cantum in ipsa nocte vidisse bibentem. Sed cum esset ex genere Senatorio, & nullus in vico illo Ricomagensi, iuxta seculi dignitatem, haberetur nobilior, celebrare Missarum solemnia expetitur. Nec dubitabat miser vino madefactus appetere, quod ieiunus quisque non sine metu potest terrente conscientia explicare. Verum ubi explicitis uerbis sacris, confracto Dominici corporis sacramento, & ipse sumpsit, & alijs distribuit ad edendum: mox equini hinnitus ad modum uocem emittens, ad terram ruit, ac spumas cum ipsa mysterij sacri particula, quam dentibus comminuere non ualuit, ab ore proijciens, inter manus suorum ab Ecclesia deportatur. Nec caruit vltra hac epilepsia infirmitate, sed per singulos lunares cursus incrementis decrementisque hæc semper pertulit, quia ab haustu nimio uini minimè infelix abstinuit.* hunc epilepticum energumenum fuisse indicat hinnitus equinus: & meritò, quia sicut equus & mulus, corpus Domini non diiudicauit.

Bredenbachius non dissimilem violati ieiunij, sed in cibi qualitate, uindictam recenset his verbis; *Paucis abhinc annis postquam Torpatenses in Lutheranam doctrinam concesserant, feria sexta solemne Pascha festum proximè præcedente, finita Lutherani Ecclesiastæ concione, ciuibus è templo D. matri virgini sacro reuertentibus, quidam aliũ concivem & familiarem inuitat ad prandium: rogatus in domum comitetur. habere se egregiè paratum petasonem Vuestphalicum. alter pauum abhorrens respondet sibi esse gallum opiparè elixum, quem capiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens imprudens penè ipsum deglutit; quod cum neque transmittere, neque eximere ualeret, eo ipso die suffocatur, alter postridie Pascha maligno Spiritu corripitur; & non multo post rabie ac furore exagitatus, animam vna cum dæmone exhalat.* Sic ille Belli Liuonici pag. 27.

Huc pertinet contemptus excommunicationis. Cum D. Hugo Episcopus Lincolniensis quosdam contumaces excommunicasset; nec magni facerent, illi subitò non comparuerunt. Militem alium ob eandem causam diabolus nocte sequente inuasit, & aiam subitò extorsit. Alij quoque ab eodem excommunicati à diabolo præfocati fuere. *de quibus lege uitam ab æquali eius scriptam c. 23. apud Surium, tom. 6.*

Vndecimum est *temporum, & sacrarũ rerum direptio ac expilatio.* Pet. Cluniacensis, postquam multa, quæ in hoc genere palam & frequenter a Matisconensi quodam Comite fuerant commissa, recensuit, infelicem eius & horroris plenam de uita migrationem in hunc modum commemorat, *b* ad terrorem & correctionem nostrorum hæreticorũ: *cum solemni die, Matiscone in palatio proprio resedisset, eumq; multitudo tam militum, quã diuersi ordinis circumstaret: repentè ignotus homo equo insidens per palatij ostium ingressus, omnibus conspicientibus & admirantibus vsq; ad ipsum equitando peruenit. Cumq; ei astaret, se ei uelle colloqui dicens, ut surgeret, ac se sequeretur, non tam monuit, quàm imperauit. At ille inuisibili potentia constrictus, nec iam resistere ualens surrexit, atq; ad ostiũ domus processit: ubi equum paratum inueniẽs, eumque ab eo conscendere iussus, ascendit. Cuius statim habenas ille arripiens, statim eum uelocissimo cursu per aera ferri cunctis conspicientibus cœpit. Cumq; immenso eius clamore ac miserabili eiulatu tota ciuitas commota ad tam inuisum spectaculum concurrisset; tã diu eum per aera currentem attoniti conspexerũt, quamdiu naturalis oculorum acie eum subsequi potuerunt. Qui cum eum diu, succurrite ciues, succurrite, uociferantem audirent, nec iuuare ualerent, subtractus tandem uisibus hominũ, æternus quemadmodum meruerat est factus socius dæmoniorũ.* Sic iste direptiones & sacrilegia sua luit in hac & in sequenti vita. Huius mores postea imitatus Otgerius quidam Oeconomus; quia non tã grauiter deliquerat; in hac vita fuit seuerè admonitus, ut futuræ, si saperet vitę supplicium effugeret. subdit enim Venerabilis idem Abbas; dum hic portã, qua miser ille Comes abductus fue-

a Greg. Turon. l. 1. de gl. mart. c. 87. Surius 8. Nouemb. in vita S. Godefridi l. 3. c. 12.

b l. 2. mirac. c. 1.

rat, & quæ postea semper obstructa manserat; conatur aperire; *Ecce inuisibiliter à Diabolo raptus, ac uidentibus, qui aderant multo in aera spacio subleuatus; sed confestim demissus corruit, eiusque corpore grauiter colliso, brachium quoque illius subita ruina confregit.* Duo alia exstant exempla *lib. 3. uitæ S. Remacli*, quæ apud Surium mense Sept. legi possunt. Ego addam quintum exemplum pœnæ, quam milites post obitum perpeti, qui manus ab expilatione templorum non abstinuerāt in gratia tamen decesserant, visione quadam idem auctor declarat: quam ille (vt certissima fide compertam doceat, multa addidit; quæ censui prætermittenda, potuit illa poni libro præcedenti, *capite de Spectris mortuorum*, sed nō incommodè hic recensebitur: eo quòd variæ quoque pœnæ hic, & supplicia eorum narrantur, qui vt Matisconensis ille comes sacrilegi fuere. Itaque Petrus Venerabilis inducit ipsum qui viderat Petrum Engelbertum Monachum iam, & à sæculari ad spiritalem militiam digressum sic loquentem: a *Tempore quo Rex Aragonensis Alfonsus, regnum maioris Alfonsi Hispaniarum Regis iā mortui obtinebat, contigit ut contra quosdam, qui in regione, quæ Castella dicitur, ei repugnabant, exercitum commoueret. & ut de singulis regni sui domibus, singuli illuc pedites uel equites dirigerentur, edicto sanciret. Ego edicto coactus, unum ex mercenarijs mercede mihi seruientibus Sancium nomine, ad exercitum destinaui. Paucis post diebus decursis, omnibusque qui expeditioni illi interfuerant ad propria redeuntibus, ipse quoque domum reuersus est. Non longo deinceps tempore elapso, more humano, morbo correptus, nec diu cum morbo luctatus, defunctus est. Inde post quatuor ferè menses, ex quo è uita decessit, dum apud Stellam in domo mea hyemali tempore iuxta ignem in lecto iacerem, subitò iam dictus Sancius circa mediam noctem mihi adhuc uigilanti apparuit. Qui igni assidens, & carbones; quasi ad calefaciendum, vel ad clarificandum, huc illucque reuersans, multò magis se mihi cognoscibilem demonstrabat. Erat autem nudus & absque omni uestitu, excepto parue vilique tegumento, quo velut inhonestiora corporis obuelabat. Quem cum uidissem; quis, inquam, es tu? at ille humili uoce; Ego sum, inquit, Sancius famulus tuus. quid, inquam, hic agis? vado, inquit, Castellam, itet quæ meum multus exercitus comitatur, ut ubi deliquimus, ibi & delictis pœnas debitas exsoluamus: Et, cur, inquam, huc diuertisti? Est, inquit, mihi spes uenia, & si misereri uolueris celeriorem mihi requiem comparare poteris. Quomodo, inquam? Quando, inquit, nuper expeditioni, quam nosti, interfui, hostili inuitatus licentia, Ecclesiam quandam cum quibusdam socijs inuasi, quæ intus sunt inuenta diripui, uestimenta insuper Sacerdotalia mecum rediens asportaui. Pro quo specialiter diris pœnis subactus affligor, & remedium à te, sicut à domino meo, quantis possum precibus expostulo. Nam poteris mihi subuenire, si beneficijs spiritualibus me studueris adiuuare. Rogo insuper, ut dominam meam, uxorem tuam, ex mea parte, mea functus uice depreceris, ut octo solidos; quos pro seruitio meo mercenario iure, mihi debebat, reddere iam moretur; & quod necessitatibus carnis, si adhuc uiuerem, reddidisset, anima mea longè amplius his egenti, erogando eos pauperibus, largiatur. Iam ego tali eius collocutione multo magis animatus; quid, inquam, de concive nostro Petro Doiecà nuper defuncto actum est? Rogo, ut si quid de illo nosti, aperias. Illum, ait, opera misericordiæ frequenter quidem, sed maximè præterita famis tempore, impensa pauperibus, beatorum requiei adiunxerunt, & uitæ æternæ participem effecerunt. Cumque eum tam promptè & facilè mihi respondere audissem, adieci; & de Bernetio alio ciue nostro, ante paruum tempus similiter ut nosti defuncto, aliquid tibi notum est? illum, inquit, infernus possidet. quia ad terminandas huic uillæ lites & iudicio dirimendas prælatus, multa sæpè muneribus aut gratia illectus iniustè iudicauit: & quia cuidam pauperi uiduæ quodam tempore baconem unum, qualecumque uitæ eius subsidium, crudeliter auferre non timuit. Tunc lōge amplius ad inquirenda animi feruore succensus, adiunxi. De rege nostro Alfonso ante paucos annos defuncto, tibi aliquid notum esse potuit? ad hæc quidam alius in fenestra capiti meo proximè superposita residens; Noli, ait, hoc ab isto quærere, quod ignorat. quoniam recens, eius ad partes nostras aduentus; hoc ei notum fieri nondum permisit. Mihi verò, cui à die obitus mei quinquennalis cum huiusmodi Spiritibus mora, plura quam*

a lib. 1. mirac. c. 28.

isti

isti nouiter nota fecit, quod de rege quaeris igno tum esse non potuit. At ego rursus noua uocis auditu attonitus, ac uidere cupiens uocis auctorem, conuerti oculos ad fenestram, adiutusque luna splendore; quae lumine suo omne tunc domus spacium clare illustrabat, atque conspicio hominem in inferiori fenestra margine residentem, quem in eodem habitu, quo alium uideram, cernens: Et tu, inquam, quis es? ego, inquit, eius quem aspicis socius sum, & Castellam cum isto & multis alijs proficiscor. Et tu, inquam, de rege Alfonso, uti dicebas, aliquid nosti? Noui, inquit, vbi fuerit, sed verò vbi modo sit nescio. Nam aliquamdiu tormentis acribus inter reos cruciatus, postmodum à Cluniacensibus monachis inde sublatus est. Exinde verò, quid de eo factum sit prorsus ignoro. His dictis ad socium, qui igni assidebat, verba conuertens, ait, surge & iam iter inceptum peragere incipiamus. Ecce enim iam omnes vias, quae intra vel extra castellum sunt, subsequens nos exercitus sociorum impleuit, & iam multis velocissimè praetergressis, vt festinanter eos sequi debeamus vrgemur. Ad hanc vocē Sācius surrexit, & flebili voce, quod prius rogauerat ingeminans; Rogo, inquit, Domine, ne mei obliuiscaris, & vt dominam meam, coniugem tuā quatenus, quod corpori debebat, miserae animae meae restituat; oro, sollicitus exhorteris. His dictis statim vterque disparuit. At ego mox coniugem iuxta me in lecto dormientem, citata voce exsuscitans, priusquàm ei, quod videram vel audieram, narrarem, interrogaui; Vtrum aliquid Sancio cōmuni nostro mercenario pro mercede deberet. Qua respondente, quod ego nondum ab aliquo nisi à mortuo audieram; se videlicet eidem Sancio adhuc octo solidos debere: nequaquam vltra dubitare potui, cui fidem & mortui relatio & mulieris confirmatio conferebant. Facto mane octo illos solidos à coniuge accipiens, & de meo quod cōgruum visum est addens, pro eius qui apparuerat salute pauperibus distribui, & sacrarum Missarum adiutoria ei à sacerdotibus mea prece & studio impensa, ad pleniorem peccatorum eius remissionem adduxi. In hac tam clara, tam certa, tam commendabili visione docemur, quod *mortuos opera sua sequātur*. hos quidem milites eo quòd confessi decessferant, & culpam sacramento poenitētiae deleuerant, expiatorijs supplicijs pro poena peccato debita ad tempus; illum quia non confessus erat, & culpā criminis abolere neglexerat, aeternis cruciatibus fuisse mancipatum. Catholicis vtriusque sortis optio est; haereticis qui & confessionem respuunt; & purgatorium negant, altera tantū competit; quam agnoscunt, & fatentur. Ad hoc caput reducitur *irrisio uirorum sanctorum*, quam Deus non solet relinquere impunitam. Scribitur tale quid in antiquissima S. Carilephi vita: *Mulier quadam Gunda nomine, quam clandestinus supplantator illexerat, spiritui sancto uolens illudere, uirili praesumpta ueste, in beatissimi Carilephi monasterium ingredi conata est, ut probaret uerumne esset illius uaticinium, quo praedixerat sexui foemineo numquam datum iri copiam in illud intrandi; sed iusto Dei iudicio, priusquàm uel aspiceret coenobij clausos aditus, arrepta à Diabolo retrorsum ruit, ideoque foedè ab illo uexata est, ut dicere me pudeat. Caput enim illi adegit inter foemora, sicq; factum est, ut quae sacratis liminibus falsa oscula imprimere tentauerat, immundas sui corporis partes osculari cogeretur; sexumque ipsa suum quem uirili habitu tegere uoluerat, cunctis cernere uolentibus palàm proderet. Ea res effecit, ut deinceps eo se conferre mulieres ausae non sint. Sur. tom. 3. Mens. Iulij.* vtinam & nostri temporis mulierculārum audacia hoc exemplo eis narrato reprimatur. Aliquando etiam, ob festorum dierū cultum temeratum Deus talia permittit, vt ei accidit qui seruile opus faciebat in festo S. Philastrij. *B. Rampertus Brixiensis in tractatio. de translatio. S. Philastrij.*

Duodecimam causam praebet multorū *pusillanimitas, & desperatio, cum moerore oppressi, à Deo uel non petunt auxilium; uel se malis eripiendos diffidunt: qua de causa etiam plerique se daemoni vt auxiliatori subijciunt:* prębet etiam *curiositas nimia* causam, quando impudenter petimus scire, quod nulla ratione competit inuestigare: prius illud patet, ex Historiā Theophili Oeconomi, quam nobis oculatus testis Eutychianus, patriarcha nouae Romae, dereliquit; quam alibi breuiter attigi; hic latiùs prosequar verbis auctoris; *Cum Caesar Iustinianus rerum potiretur, Theophilus quidam in oppido Ciliciae Adana Oeconomus Ecclesiae fuit, multis quidem ille gratus, & Episcopali munere,*

quod tamen constanter detrectauit, dignus exi stimatus. Qui ab æmulis immeritò accusatus, & de officio Oeconomiæ deiectus, in eam animi impotentiam, adeoque impietatem, deuenit; vt hortatori Mago Iudæo morem gerens, Christum Dei filium ac matrem eius Mariã data syngrapha turpissimè abnegaret, seque totum imperio Satanæ, qui se videndum obtulerat, traderet, atque manciparet. Quid hic faceret miser, tam nefarij criminis sibi conscius? Totus animo perturbatus, vt nusquam ferè posset consistere, cùm irato Deo se dæmonis esse mancipium cogitaret; mutato consilio, tandem ad sanctissimam Dei matrem confugiendum duxit, ac templum ei sacrum petijt, in quo suas preces ac supplicationes, cum multa ieiunatione coniunctas, noctes ac dies indefessè consumpsit, magnumque veræ pœnitentiæ specimen edere cœpit. Subditur deinde, admodum pia & verè pœnitentis ac demissi contritique spiritus, oratio ipsius Theophili. Quid multis? *addit, Theophilus quadraginta dies in hoc Mariæ templo perdurans, nullumque orandi, & plorandi, lamentandique finem faciens (tantus in illo feruor erat pœnitentiæ) denique, opitulante sacra Virgine, suam scriptam & cõsignatam diabolo syngrapham, qua Christianismum abiurauerat (mirabile dictu) recepit, in Dei gratiam redijt, &c.* hanc historiam (qua salutare cunctis, qui, iusto Dei iudicio, in maligni hostis, aut maleficorum eius membrorum manus inciderint, ac certum efficaxque remedium proponitur) ex Græcis habent Metaphrastes, *a* ex Latinis Petr. Damianus & Sigebertus. *b* Posterius, de curiositate, traditur à B. Aug. & in Decreto Gratiani iseritur. *c*

Interdum hæc *ob culpas veniabiles* à Deo permittuntur, maximè vt sanctitas & gratia eorum, qui sanitatem redduntur, cunctis innotescat. hoc contigit Abbati Mosi, apud Cassianum, pro pter leuiculam iram; *d* hoc, propter præcipitem gulam & leuem, cuidã religiosæ apud D. Gregorium; *e* hoc, cuidam religioso, ob tepiditatem, & distractionem in oratione, apud scriptorem vitæ D. Bernardi; *f* quorum sanatio famam auxit D. Bernardi, D. Equitij, & D. Macarij, per quos Deus illos liberauit.

a *apud Sur. mense Febr. tom. 1.*
b *Damian. serm. 1. de Nat. B. Mariæ virg. Sigebertus in Chro.*
c *c. vlt. 26. q. 5. ex D. Aug. lib. 2. de doctrin. Christiana. c. 22. & 23*
d *collat. 7. c. 27.*
e *l. 1. Dial. c. 4.*
f *lib. 2. c. 13.*

QVAESTIO VIII.

Cur cùm ista damna plerumq; diabolus possit per se inferre, malit vti opera maleficorũ?

Dvas inuenio causas. alteram quia hoc pacto maiorem Deo se facere credit iniuriam; quando creaturis ratione præditis, & baptismo ablutis, & chrismate delibutis, potest abuti ad creatoris ipsius vilipendium, & irritationem: pluribus etiam sic nocet, quia non adeò homines abhorrent à conuersatione, & familiaritate maleficorum, atque odere consortium diaboli. Si namque semper se dæmon palàm obtrusleret, multi fœdus cum eo percutere, & has artes maleficas exercere detrectarent. Denique plures asciscit sceleris socios, quos perdat.

Altera est, quia quædam per homines potest, quæ vel non posset, vel non tam commodè posset per semetipsum immediatè perficere. Verbi gratia: si resistendum sit alicui viro sancto concionanti, aut recta suadenti: sicut per Iamnem & Mambrem Mosi, per Elimam D. Paulo restitit. item si sint hæreses spargendæ, sicut per Simonem, Menandrum, Marcum, & alios fecit. item si sacris rebus abutendum, quod in maleficijs frequentissimum est: *g* quibus cum per homines abutitur, copiosius lucrum refert animarum. tum quia sic plures in fraudem inducit: nã contemptoribus rerum sacrarum contemptum adauget, veneratoribus falsò persuadet hæc à Deo, non à dæmone fieri, *h* & sic ad defensionem maleficorum multos inducit, atq; ita peccatum eis impingit: tum quia consequitur vt ad magicam superstitionem, homines etiam addant sacrilegiũ: Vnde Deus magis magisq; offensus, plura etiam in dies principibus tenebrarũ in miseros mortales permittat. Interdũ tamen, quod per illos posset, mauult per se operari, tum vt eorum aliquam gratiam promereatur, tum vt ab ijs suspicionẽ noxæ remoueat, tũ vt sic potẽtiã suã ostentet. Singula e xẽplis illustrat Remigius *lib. 2. Dæmonolatr. c. 9.*

g *c. quicunque 26. q. 5.*
h *sic D. August. trac. 7. in Ioan.*

Restabat dicere de remedijs maleficiorũ: sed id differo in vltimũ librũ. Sequitur videam' de vana obseruatione.

FINIS. LL.

LIBRI III.
PARS POSTERIOR,
SIVE
DE VANA OBSERVANTIA
QVAESTIO I.
Quid sit?

De hac egit D. Thomas. 2. 2. q. 96. Potest definiri. *Vana observantia est, Magia superstitiosa; qua commodum aliquod speratur ex re, qua nec supernaturaliter eo pertinet, neque naturaliter id præstare potest*. Dicitur *vana*, quia uel non consequitur effectum intentum; vel si consequatur, plus noxæ, quàm commodi adfert. quia homo illa vtens percipit vtilitatẽ in rebus corporeis vel temporalibus, animę verò detrimentum refert. Dixit, *nec supernaturaliter*, quia qui effectũ expectant à Deo, per media Deo displicentia; ij vani sunt.

QVÆSTIO II.
Quale peccatum sit?

Aliquando lethale, aliquando veniabile. *Lethale* erit: *primo* si fiat ex pacto expresso cum dæmone. *Secundo*, si quis gnarus sit saltem subesse pactum tacitum siue cùm admonitus non vult desistere. *a Veniabile est*, quamdiu quis ignorat tale pactum cum dæmone; si tamen nec ipse tenetur scire, nec fuit admonitus. *b* Intellige de eo, qui nec consuluit peritos. Nam licet, quis ratione officij vel status, non tenantur scire tamen, vt incipit dubitare, consilium petere à doctis: quod si non faciat, negligens est. potuit enim scire, & ideò non ignorat inuincibiliter. *Nullum est peccatum*, quando quis ioco tantum facit, sine preiudicio, vel periculo sui aut alterius: *c* item si quis laboret ignorantia inuincibili, & vtitur medijs vel bonis, uel indifferentibus.

a Sil. verb. superstitio. q. 10. in fin. b Silu. supra Navarr. c. 11. Manual. & alij communis.

c Caieta. & Valen. ad d. q. 96.

QVÆSTIO III.
Quotuplex sit?

Si causam finalem dispicias, potest reduci ad *quatuor* quasi *species*. *Prima* est, quando exspectatur commodum in rebus exterioribus seu fortunæ, vt in annalibus, segetibus, vineis, bonà aeris constitutione &c. 2. quãdo expectatur bonum aliquod corporis, vt sanitas, liberatio à carcere, hostibus, ferro, igne, aqua & huiusmodi; quia sic se putat fore innoxium. 3. quando expectatur bonum animæ naturale, vt ars, vel scientia aliqua. 4. quando expectantur bona supernaturalia, vt sunt remissio peccatorum, per aliquas certas orationum formas, aut versiculos Psalmorum, vel sacræ alterius scripturæ, & alia huiusmodi, ab Ecclesiâ vel Deo ad hoc non ordinata.

QVAESTIO IV.

Vnde dignosci queat, quando sit huiusmodi vana obseruantia?

SECTIO I.

DIco breuiter; *Primò*. Si constet quod effectus superet naturæ vires, tunc attendere oportet, an per sacram Scripturam, vel Ecclesiæ definitionem, vel approbatam ab ea traditionem effectus iste Deo tribuatur, siue quod idem est, an huiusmodi testimonio constet, effectum hunc esse diuinum: si nihil huiusmodi reperitur, effectus tribuendus est pacto cum dæmone inito, & proinde censenda superstitio magica, vt minimum, vanæ obseruantiæ. Tales sunt effectus remissio peccatorū extra sacramenta, quoad mortalia, extra sacramentalia, quoad culpas veniales. Item diuinatio rerum futurarum contingentium; inflexio, aut directio earum actionum, quæ ab arbitrij libertate merè dependent.

Secundò, si constat rem, cui tribuitur effectus, hanc vim à Deo, vel à natura habere, non est vana obseruantia ex parte effectus; sed posset esse vana obseruantia ratione alicuius vitiosæ circunstantiæ. Verbi gratia, cilicium, disciplina, ieiunium, quia corpus affligunt, & macerant, prædita sunt virtute ad coercendum concupiscentias carnales, ex viribus carnis, & corporis habitu nimis læto pullulantes; sed si his addas circumstantias ridiculas, & ad hoc à natura, Deo, vel Ecclesia non ordinatas, veluti certam horam, definitū numerum, quem nec excedere, nec minuere liceat, vel præsentiam certarum personarum, vel vt fiat illa, vel illa manu, flagro serico, & huiusmodi, erit vana obseruantia. Ex his regulis infertur esse vanam obseruantiam.

SECTIO II.

PRimò, si ad productionem effectus requiritur fides in ipsum hominē qui sanaturus; verbi gratia, credere, quod is possit sanare.

Secundò, si effectus attribuitur magicis imaginibus, figuris, sigillis, characteribus, ipsis verbis, vel rythmo, vel contactui, &c. & non Deo, quæ libro 1. discussimus: & in his plerunque est incantatio, & pecc. M.

Tertiò, si quis vtitur certis orationibus, aut sententijs etiam sacris, aut operibus pijs, in rebus vanis, & ad Dei cultum, & honorem, directè, nec indirectè pertinentibus. Voco indirectè, quādo res non sunt vanæ, quia sunt vtiles proximis, vt sanitatem illi, vel nobis ipsis adferentes. Nam in huiusmodi rebus fieri posset aliquando, vt licet nos rationem, siue initium nesciamus praxis alicuius; tamen vir sanctus aliquis id instituerit, & à Deo huius efficientiæ gratiam obtinuerit. Quare in huiusmodi, si quis ea adhibeat ex mera deuotione, & curationem à Deo exspectet solo; sanè indirectè ad Dei honorem hoc referret, auctorem omnis miraculosæ sanationis; & qui orationi ac fidei, ac ieiunio Christianorum, sanationes pollicitus fuit. Fuit (nisi fallor) hæc sententia Caiet. a ita scribentis: *Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, attendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis, quarum ratio nescitur: ut patientes spasmum neruorum, primo Carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo: & sic de similibus. Quātum enim apparet, in huiusmodi superstitio interuenit: quoniam vana conditiones apparent. Si tamen ex mera deuotione fiunt, & nonnisi à Deo intendant, & exspectent effectum, putantes Deum inspirasse alicui sancto viro huiusmodi conditiones; non audeo damnare, sed tolerabile mihi videtur*. Sic Caietanus. Cuius ego sententiam eatenus amplector, vt putem distinguendum ante factum, & post factum. Quoad eum, qui consilium peteret, num sibi liceret huiusmodi facere; omnino sua derem desisteret; immò responderem non licere, cum enim lege ordinaria non sit solitus Deus huiusmodi cōditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet, sanctis inspirare; temerarium est sibi quid huiusmodi persuadere, & saltem

a *in summ. verb. superstitio.*

saltem res iure habetur pro suspecta. Quare, & tenetur quis admonitus eã vitare. Sed si quis post rem bona fide, & opinione, qua dicit Caietanus peractam, & nunquam super eo monitus: vel confiteretur, vel consilium quæreret, non auderem illum damnare præteriti peccati; consulerẽ tamen in posterum abstineret. Si quæras, an in rigore sic sit vna obseruantia? respõdeo vt minimum, speciem valde verisimilem præ se ferre. Quod semel dictum sit circa hanc Caietani doctrinam, quę vtilis est, ad multorum cõsolationem post factum, vt dixi, & consideranda in plerisque casibus sequentibus particularibus; in quibus apertè malum, vel peccati deformitas non apparet.

Quartò, per certa ieiunia, & quasdã orationes (quæ in quibusdam libellis damnatis ideo à Papa Pio Quinto cõtinentur) dubias indulgentias, & remissiones peccatorum, & consecutionem rei optatæ, exspectare, seu quærere, est vana obseruantia; per certa verò ieiunia, & orationes sine humano labore, sed secundum instituta artis cuiusdam, scientiam infusione acquirere, pertinet ad primam Magiæ speciẽ, fit enim ex pacto expresso cum dæmone, & est Mortale. Hanc artem, vocant *artem Notoriam*. damnata fuit Parisijs anno 1320. de qua D. Thom. *2.2.q.96.a.1.* Alexand. de Hales *2.p.q. de sortilegio*, & alij. inter quos Ciruelus opere Hispanico, sed accuratè in hanc sententiam disseruit: quosdam esse autodidactos, qui se putant, sine vllo labore, lectione, auditioneuè, sine præceptore, aut studio; diuinarum, humanarumque rerum omnium cognitionem breuissimo tempore, sed diuina inspiratione, adipisci, certis tantum cerimonijs obseruatis; mentiuntur Salomonem hac fretum arte unius noctis spatio sapientiam consecutum, & methodum huius artis libello, quem circumferunt, complexum. de adeptione sapientiæ Salomonis refellit eos S.S. narratio *3. Reg. 3.* de lib. merum est commentum; nec enim ipsi fabulæ artifices inter se de illo consentiunt. Conueniunt tantum quia cuncti ritus quosdam (sed varios) tradunt in speciem pios, & Deo acceptos, Methodus communior est huiusmodi. Principio iubent discipulum generali confessione totius vitæ maculas eluere, & frequenter communicare: & quandocunque in peccatũ aliquod inciderit, eodem statim die cõfiteri; indicta per Ecclesiam ieiunia diligenter obseruare, & insuper addere spontaneos dies alios, præsertim quãlibet feriam sextam, qua nonnisi aqua & pane vti liceat; quotidie septem Psalmos, & certas quasdam preces offerre. Hæc omnia per septem septimanas ad vnguem obseruanda, & interea ab omni negotiorum sæculi tumultu, ac cogitatione hominem abstinere se prorsus debere. Quibus peractis libellus alias quasdam precũ concipiendarum formulas præscribit tum recitandas, & certas figuras exhibet tunc adorandas, præfigit etiam certas horas quibus preces istæ, & adorationes obeundæ, nempe septem primos Nouilunij dies ipso sole quotidie exoriente. Ritibus hisce per tria nouilunia ter peractis, debere hominem sibi præeligere diem aliquem, quo sit magis deuotus, & inspirationi recipiẽdæ magis accommodatus: tum hora tertia debere solum se sistere in templo, vel oratorio quopiam, vel in medio agri cuiuspiam flexis in solo genibus, manibus, oculisque in cœlum sublatis, ter primum versiculum hymni; *Veni sancte spiritus*, pronũciare, quod cum fecerit repentè, non minus quam Salomon, Prophetæ, ac Apostoli, omni scientia impletum iri: adeò vt obstupescat ipsemet tam subita mutatione sui, quasi in Angelum, vel hominẽ aliũ migrasset. Habetis mysteria oĩa huius artis. In quib. quid prius mirer? stoliditatẽ hos ritus ascribentiũ Salomoni? scilicet norat ille, vel Feriam sextam, vel nostram exomologesim, vel eucharisticam sumptionem, vel Hymnũ, *Veni sãcte spiritus*. an verò potius mirer blasphemiã, tale quid de Salom. Prophetis, Apostolis insinuantem? an sacrilegam audaciã rebus sanctissimis per summam hypocrisim sic abutentem? nam hunc cultum, & totũ hoc adora-

dorationis patagium exhibent diabolo, sacras illi preces, & Ecclesiæ sacramenta offerunt, cui initiantur. Profligati homines corpus animamq; simul periculo exitij manifesti exponunt. Et enim testatur Cyruelus *l. de superstit. p. 3. cap. 1.* multos huic arti vacantes vitæ vtriusque iacturam fecisse, quosdam enim sibi notos a diabolo in aerem sublatos per turbinem, & terra vndisq; raptatos, & ita afflictos, vt toto uitę tẽpore incurabili ęgritudine laborarint. Fuisse hoc misericordiæ diuinæ documentum, volentis illos in hac uita sceleris tam atrocis pœnas pendere. Deterioris sibi sortis uideri alios, quorũ tam improbo conatui euentus aliquis respondit, iustè id Deo ad illorũ maiorem excæcationem damnationemque permittente. De his sciendum, a dęmone nihil illis scientię verè infundi, nec enim id potest per modum veræ infusionis (*vide dicta lib. 2. q. 4.*) sed solet ipsemet illos obsidens, vel possidens per eos loqui, ipsorum phantasiã turbans & linguam mouens, ad quædam illis incognita & arcana proferendum, sicut facere consueuit, quando striges post ecstasin mira narrant, quæ autumant se in locis remotissimis vidisse, audisse, vel egisse, quando verè loco motæ non fuerunt. Indicium huius rei euidẽs est, quia quando istos suos mystas autodidactos dæmon deserit, nihil illis scientiæ reliquum manet, & ne illorum quidem, quæ paulo antè dixerant, meminerũt. Deinde iure optimo hæc ars damnatur, quia vtitur cerimonijs, non ad hunc effectum institutis (quod semper suspectũ) obseruat dies & horas nihil ad hoc pertinentes; iubet adorari figuras illas, quæ nec Dei sunt, nec sanctorum, sed vanæ & magicæ; Quibus Deus vult scientiam infundere, absque ritibus præscriptis vllis id facit, & infudit olim paucis, hodie fortè nullis, ars ista contendit non nisi ad amussim exactè seruatis omnibus scientiam infundi, & quidem omnib. sj obseruent. Non igitur qui infundit est Deus, nec Angelus bonus, sed Diabolus. Diabolo offerunt preces. Diabolum adorant, Diabolo ieiunant, Diabolum habituri sunt remuneratorem. plura contra hanc Bap. Segnius *cap. 7. de uero studio Christiano.*

Huius uanitatis varij sunt rami seu stolones, vnum vocant *artem Paulinam*, quia fingunt a Deo traditam B. Paulo in ecstasi cõstituto, & Apostolum eam posteris tradidisse. Quid stultius, scelestius, blasphemius dici potest?

Aliam inuenio, nescio an speciẽ Notoriæ dicam, nam in multis conuenit, in eo tamen discrepat, quod notoriam aiunt fieri per modum subitæ infusionis; hanc aliter. vocant *artem Spirituũ*, vel *artem Angelicam*; qua dicunt hominem quandocunque vult, omnium rerum quas nosse vult, scientiam accipere, ministerio Angeli custodis vel aliorum Angelorum bonorũ. Huius duas tradũt species, vnam *obscuram*; quæ fiat per viam eleuationis, transitus, raptus seu ecstasis: alteram *claram*, quã dicunt fieri Angelis visili in forma corporis assumpti apparentibus. & iucundè colloquẽtibus. Hac vsus fortè Cardanus, quando cum tribus illis spiritib. Auerrois disputauit. Verùm hæc ars nihil est aliud re, quàm impia *Goetia* seu *Magia alba*, de qua dictum *lib. 2.* nec hi Angeli sunt alij, nisi dæmones Paredrij, hominum deceptionem, & interitum enixè procurantes. Artis impia falsitas luce clarior est, quia omnes ei⁹ formulæ sunt meræ coniurationes seu adiurationes, quibus illi spiritum ad obsequium adigunt. Constat autem bonos angelos non adiurari, sed precib. honorari & implorari velle ac debere. Contra hanc vanitatem etiam scripsit Ioan. Bapt. Segnius *d. opusculi c. 8. & 9.* Vnde patet quid sentiendum, qui iactitant se spiritum habere, a quo cuncta doceantur (vt solebat quidam Magus Parmensis dicere) aut præditos se, & dirigi spiritu quodam adeò potente, vt etiam imaginationibus alienis queat imperare, quod impostor ille Maltesius his ipsis annis in Brabantia gloriari solitus ferebatur. Nimirum hos fœdus cum morte percussisse, & ad Necromanticorũ tribum planissimè pertinere.

SECTIO III.

Quintò quando gestantur reliquiæ, vel Euangelium sancti Ioa. aut aliqui versus psalmorum, non ex deuotione tantum, sed adiunctis uanis circunstantijs, v. g. vt sic, vel sic sint scripta, uel reliquiæ sint in vase triquetro, vel rotundo, tribuendo vim formę, vel materiæ; a ut scriptum sit in pergameno virginea, vel tempori, vt scriptū sit oriente sole, vel personæ, ut alligatum sit ab incorrupto, vel modo, ut tot filis vel talibus, item necesse est, ut nulla ad sit figura præter signum crucis; nulla imago, præterquam Christi, vel B. Virginis, vel Sancti alicuius noti, aut solita angeli boni, item nulla barbara, & incognita Dei, vel Angelorum nomina sint addita; denique nihil aliud adsit vani vel mendacis. Deus enim nunquam est auctor mendacij, vel vanitatis. b Obijciat fortè aliquis solum signum crucis iure Canonico permitti. *Resp.* Canonem agere de characterib. quibus crucem annumerat: nō agere, de imaginibus; quę cum in templis piè habeantur, cur non possint & collo gestari? De ligaturis superstitiosis, sic D. Augustinus. c *Ad hoc genus pertinent omnes ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, siue in præcantationibus, siue in quibusdam notis, quas characteres uocant, siue in quibusdam rebus suspendendis atque ligandis, uel etiam saltan dis quodammodo, non ad præseruationem corporum, sed ad quasdam significationes occultas, aut etiam manifestas, quæ mitiore nomine physicam uocant, ut non superstitione implicare, sed natura prodesse uideantur, sicuti sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextra manu sinistrū pollicem teneas*, censuit itaque D. Augu. in his esse uanam obseruantiam. arbitror quia hæc ad futuri obseruationem notabant. fieri namque potest, ve vltima duo physicam uim ad sanitatis conseruationem aliquam obtineant, & tum a superstitione forent aliena. Addit idem Aug. postea, obseruatu quiddam dignissimum, non quicquid intus sumptum naturaliter iuuat, idem etiam appensum iuuare, & ideò plus cautionis adhibēdum in his appensis, quoniam in ijs plus periculi uersetur. *Aliud, inquit, d est dicere, tritam istam herbam si biberis, uenter non dolebit, & aliud est dicere; istam herbam collo si suspenderis, uenter non dolebit. Ibi enim probatur contemperatio salubris, hic significatio superstitiosa damnatur*, quibus uerbis sentit, prius esse remedij, posterius verò signum pacti. Sic è conuerso, nō quicquid efficax est a natura appensum, ut sunt quidam Indici lapides contra dolorem renum, lienis, &c. id etiam est efficax tritum, & intus sumptum. Subdit sapienter Aug. *Quanquam ubi præcantationes & inuocationes, & characteres non sunt, plerumque dubium est; utrum res quæ alligatur aut quoquomodo adiungitur sanādo corpori, ui naturæ ualeat, quod liberè adhibendum est, an significatiua quadā obligatione proueniat, quod tanto prudentius oportet cauere Christianum, quanto efficacius prodesse uidebitur. Sed ubi latet, qua caussa quid ualeat, quo animo quisque utatur, interest.* Ex quibus verbis tria colligas. *Primò*, si putatur res naturaliter prodesse, tunc licet suspendere de corpore, quia hoc fit tanquam remedium. *Secundò*, si putatur nō prodesse naturaliter vt causa, sed duntaxat vt signum futurę sanationis, tunc omnino abstinendum. *Tertiò*, si res dubia sit, nec adsint medici, qui consulantur, tunc animum & intētionē appendentis, rem bonam vel malam facere; bonam, si facit opinione priore; malam, si posterius credat. Tūc enim incideret quis in *c. admoneant.* 26. *q.* 7. quo laici anathemati, clerici degradationi subijciuntur. Canones e non permittunt orationes alias inscribi pe tiaptis, præter orationem Dominicam & Symbolū, sed usu Catholico, id ad Euangelium B. Ioa. & alias S. Scripturæ partes extensum uidemus: quia par in ijs ratio procedit, uēpe deuotio feréris, & verborū sanctitas. Quę si prosunt piè recitatæ, cur nō & piè gestatę? sed semper superstitiosa, quę diximus, uitāda, in primis numeri certi iteratio, quā illi uis attribuitur. Vnde sanè oporter intelligere, quod magnus Cassiodorus scripsit, f *multis efficax remedium in varijs*

a D. Thom. sup. a. 4. & Nauarr. d. c. 11. n. 35.

b ita sentiunt canonistæ p tex. c. non licet. 26. q. 6. D. Th. sup. D. Antoni. 2. p. tit. 12. c. 1. Martin. de Arles, de supersti. tractā. 10. Viguer. c. 5. 6. v. 5.

c li. 2. de doctrin. Chris. c. 20. repetitur in c. illud 26. q. 2.

d d. lib. 2. c. 26.

e c. nō licet 26. q. 5. & c. non obseruatis. 26. q. 7.

f in Ps. usq.

varijs malis fuisse trinam recitationem huius versiculi; Dirupisti vincula mea, &c. vt nõ ipsi ternæ repetitioni, sed in honorem sanctissimæ Trinitatis ter repetentis, deuotioni Deus id detulerit. sed de orationum formulis mox plura.

SECTIO. IV.

SExtò, huc referenda vanissima oiũ (κληδονιστικὴ) animaduersio; de qua B. Chrysost. *hom. 21. ad pop. Antiochen. Et quid tandem sunt omnia? Sæpè demum quis suam egressus hominem videt monoculum, vel claudicantem & ominatus est.* Et postea, *Si virgini occurreris, sterilis dies erit; si verò meretrici, dextera, & plena, & multâ mercatione plena.*] mox vt par erat in hanc dementiam inuehitur. Quod verò Ausonius tria tantùm omina agnoscit, eum refellunt ceteri qui plurium meminere. fortè de præcipuis tantùm loquebatur. sed quę illa in re vanissima? D. August. sic scribit; *a His adiunguntur millia inanissimarum obseruationum, si membrum aliquid salierit; si iunctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius interuenerit: atq; illud quod lapidem calcant tanquam diremptorem amicitiæ, minùs molestum est, quam quod innocentem puerum colapho percutiunt, si pariter ambulantibus intercurrerit. Sed bellum est, quod aliquando pueri vindicantur à canibus. Nam plerumque tam superstitiosi sunt quidam, vt etiam canem qui medius interuenerit, ferire audeant, non impunè. Namq; à vano remedio cito ille percussorem suum ad verum medicum mittit. Hinc sunt etiam illa limen suum calcare, cùm ante domum suam transit: redire ad lectum, si dum quis se calceat sternutauerit: redire domum, si procedens offenderit: cum vestis à soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quam præsens damnum dolere. Vnde illud eleganter dictum est Catonis; qui cum esset consultus à quodam, qui sibi erosas esse caligas diceret a soricibus; respondit, non esse illud monstrum, sed vere monstrum habendum fuisse, si sorices à caligis roderentur.*] vides quot genera hic fuisse à D. August. enumerentur primò Salisatorium. de quo Isidorus ita dicit *Salisatores* seu *Salitores* vocari huius modi ominosos. *Salisatio παλμὸς* vet. glossario vocatur & palpitatio: huius species à cilijs, vel oculis potissimæ. illius Suidas & Theocritus meminere: illius Plaut. in Mil. glor; *Præcantatrici, coniectrici, ariola, aruspica, Flagitium est si nihil mittetur, quæ supercilio spicit..* & in Pseudo. *Nisi quia futurum est, ita supercilium salit.* vede Cælium *libro septimo capite 29.* quò videtur referendum, quod quidã sonitum spontaneum auris dextræ, vel sinistræ obseruant; vt si hæc tintinet, inimicum; si illa, amicum, nostri putent memoriam tum recolere. de quo Aristenetus, *b* οὐκ ἐβόμβησεν τὰ ὦτα, ὅτε σύ μετὰ δ' ἀκρύων ἐμεμνήμην. *nonne auris tibi resonabat, quando tui lachrymans recordabar?* & alicui huc pertinere videatur illud Lesbiæ vatis à Veronensi conuersum,

Sonitu suopte Tintinant aures.

Quod illa dixerat: βομβεῦσ' ἀκοαί μοι. & apertiùs incertus quidam, sed antiquus; *c*

Garrula quid totis resonas mihi noctibus auris?

Nescio quem dicis nunc meminisse mei.

Quod referre ad amantium sympathiam, nimis longè petitum. huc pertinet & *Spatulamantia*, quæ fit nuda spatularum inspectatione. A corpore etiam sumitur omen sternutationis, & offensionis pedum, de quo mox plura dicemus.

Alia ducuntur ex nomine, alia ex fortuitis aliorum verbis, alia ab ijs quę domi, alia ab ijs quæ in via contingunt. Ex nomine ductum illud, quod narrat Glycas *d* de Augusto, eum Nicopolim vocasse, quam exstruxerat vrbem: & ibi hominis ac asini statuas aheneas locasse; eò quòd ea nocte, quæ Actiacam pugnam præcessit, in hominem inciderat, qui asinum agebat, cum que illius de nomine sciscitatus fuisset: *mihi quidem respondit ille nomen est, Eutyches (h. felix) asino vero, Nicon (h. victor).*] Ex verbis fortuitò prolatis, quæ Cicero censuit propriè vocari omnia; *e* vt cum filia Consulis bellum Perseo cogitantis, patri dixit Perseum obijsse, quod erat Melitæi catelli nomẽ. Οἰκοσκόπικα sunt, apud Plautum, si introijt in ædes ater alienas canis,

a *l. d. c. 20.*

b *in epist. amatoria.*

c *inter Catalect. virg.*

d *annal. p. 3.*

e *li. 1. de diuinat.*

nis, vel anguis per impluuium decidit de tegulis, vel, ut hodie multi peccant, si salinum euersum; vinum effusum, si crebrius, vel rarius in mensa sternutatum: si, quod in conuiuio verbum tristius pronunciatum, si quis crus cruri imposuerit, si canis vlulauit, coruus tecto insidens crocitauit, & huiusmodi. Quæ foris eueniunt non sunt pauciora & hoc genus vocant τὸ ἐνόδιον, vt quę D. Augustin. retulit, item leporem iter transuerso saltu uelut diremisse; lupū, capram, aut aliud animal in via vidisse, &c. quod ex irreligiosa mente hæreticorum profectum, habuisse obuiū monachum, cuius etiam métio apud Pet. Blesensem *Epist.* 65. & alia infinita, ut subiecta post finem huius sectionis tabula docebit.

Huic ominosæ obseruationi plurimum tribuere olim Romani, ut patet ex Ciceronis lib. *de Diuinat.* & Valerio Maximo *libro primo, capite quinto.* Item Græci & Aegyptij, ut docet *Pausan. in Achaic.* & Theophrastus *in Characteris-mis,* ubi multa exempla ponit, *a* nec-non Syri, teste S.S. in Regum historia *lib.3.c.20.vers.33.* ubi legitur nomē *ominis,* quod D. Aug. *b* negat se in sacris litteris inuenisse, fortè inciderat in libros in quibus non habebatur, *uiri pro omine acceperunt, & pro fœdere & rapuerunt, &c.* οἱ ἄνδρες οἰωνίσαντο καὶ ἐσπείσαντο, vt nunc in LXX. legitur, vel potius οἰωνίσαντο, interpretatus est, in genere sunt augurati, vt & Hebręum *nachas* generale est, & pro ratione subiecti interpretandum. ideò noster rectissimè vertit *omen*. De horum omnium vanitate legendi Pet. Blesensis d. epist. 65. Francis. Picus, *c* Vvimpina, Mich. Medina Benedict. Pererius, & Iul. Sirenius: pręcipua ratio est, quòd cum omina certa nullam causam habeant, sed a casu planè dependeant, in contrarios ferè sæpe per euentus rapi possunt. exemplo sit illud Anchisæ apud Virgilium, qui visos equos spem pacis ait facere, & bellum minari. Lōgè autem diuersa sunt, omen fortuitum arbitrio suo rapere, & signum a Deo, ex necessaria, & ad honorem Dei tendente causa, poscere, quod in S.S. licitè fecere, seruus Abrahæ *d* (de quo optimè illic in Cōmen. locutus fuit Thom. Anglicus) & Gedeon, *e* & Ionathas, *f* & in alijs Historijs, Gregor. VII. in causa Cardinalis Simoniaci, apud Martinum Polonum, & D. August. *g* & Clodouæus Rex Francorum. *h* De ominum varijs speciebus, si quis multa uolet a nostris diuersa, poterit legere Blesens. d. epist. 65. & Ioan. Salisberiensem *libro primo de Nug. curial. capite vltimo,* dum meminerit ea ab ipso non approbari, sed ut aulicorum vitia commemorari, & notanda imprimis hæc quæ subiungit verba.

Cetera de genere hoc adeo sunt multa, loquacem
Vt lassare queant Fabium.
Quibus quæcunque domus institerit, eam nec ab ipsa salute arbitror posse saluari. Quare

Concl. sit, *Omina semper illicitum obseruare.* nam licet Caiet. *i* scribat: *potest homo absque omni præsagio cauere prudenter ab imminentibus dubitando ne præsens occursus sit signum futuri ex communi utriusq; causa cœlesti, uel etiam diuina prouidentia, ut si quis cadens corporaliter, timeat aliquem casum in statu, uel honore, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautius uigilet, &c. Potest enim esse, ut iste casus sit effectus causa futuri casus, & propterea significet illum.* hoc reuera est de valde raro, vel nunquam contingentib. &, si quando contingat, iam non omen propriè dictum, sed prodigium potius fuerit, a Deo missum, & ad προσοχὴν [illegible] licitam, pro morū emendatione, referendum. Equidem semper mihi visa hæc Caiet. obseruatio portam pandere, ad ominosam illam obseruationem, quæ D. Augustino & alijs inanissima semper visa. *nonne* (utar uerbis Ciceronis de Diuin.) *hæc si suscipimus, & pedis offensio nobis, & abruptio corrigiæ, & sternutamenta erunt obseruanda?* Nonne semper prætexat superstitiosus, offensionem quamuis pedum sibi diuinam iram prætendere? quid enim aliud gentiles contendebant? Nonne hoc in Tib. Graccho obseruarūt, quo die occisus fuit, domo egre-

a c. de superstitione.
b lib. 1. retractat.
נחש
c Picus li 6 de prænot. c. 5. Vvimpina (qui optimè) lib. de diuin. c. 13. Medin. de recta i Deū fide li. 1 c. 2 Pererius in c. 24 Gene. & disp. 6. Sire. lib. 9. de Fa
d Gene 24. ta c. 21. & 22.
e Iudi. 7.
f 1. Reg. 14.
g Fulgos. li. 1. c. 3.
h Egna. li. 1. c. 4.
i in summ. v. superstitio.

a *Valerius Max.li.1.c.4.* *Plutar. in Gracchis.* b *Plutarch. in Crasso.*

egredientem ad limen grauissimè pedem *a* offendisse? Nonne dicat, hoc idem Crasso infausti prælij die accidisse? *b* Nonne hoc de marito Laodamia scribit.

Cùm foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit.
Vt vidi, ingemui, tacitoque in pectore dixi,
Signa reuersuri sint, precor, ista viri. c

c *Ouid. in Heroid. epist.*

Nonne de se iam venia dignus Tibullus? qui cecinit:

O quoties ingressus iter, mihi tristia dixi,
Offensum in porta signa dedisse pedem. d

d *lib.1. eleg. 3.*

Quid si enim dicerent, euentum hûc ab eadem prouenire causa prouidentiæ, a qua mortes & strages istorum? Nonne Caietano iudice absoluendi? Sed obijciat aliquis, B. Marcus Euangelista, Euangelizandi caussa, nauigio Alexandriam petens, cùm nauem egrederetur, calceum rupit, atque Deo gratias agens, iter suum expeditũ esse perhibuit. *Resp.* hoc ex apocryphis proferri. Deinde, vt vtar verbis Pet. Blesensis, *Quicquid alij credant, ego indubitanter credo, sanctum Euangelistam, hoc non ex superstitiosa curiositate dixisse, cui etsi nunquam esal cens ruptus esset, ei tamen sui expeditionem itineris, per Spiritum sanctum Dominus reuelasset.* sic ille: qui addit aliud omẽ, eorum qui, si in itinere aliquis interroget, quo proficiscantur, subitò rebitant. Nituntur facto Iudith, 8. *vers.33.* quæ discedens inhibuit, ne quis eam quò proficisceretur, interrogaret; quasi interrogatio aliquid ominis habuisset, quod susceptum iter potuisset impedire. Sed hoc est sinistre interpretari mentẽ sanctæ viduæ, quæ id vetuit tantũ ne quis allocutione & salutationibus eius inceptum moraretur, vel ne curiosius, quid egressa faceret, scrutarentur. De *sternutamentis* semper erit quo excusent incidat in aduersum aliquid, qui sternutat: ducet ab eadem causa vtrumq; euentum. Sit felicior alius, & optatis potiatur, id ipsum dicet signum fuisse successus, & nõ a naturali, sed superna cœlesti causa communi id euenisse. Sanè sternutationem medium omen censuere veteres, vt notatum Scholiastæ Theocriti, *e* ideoque sternutante aliquo, astantes illi bona verba dicebant, vt si quid portenderetur mali, id fausta precatione auerterent. *f* matutinã sternutationem prorsus infaustam, meridianam firmissimi auspicii, & conatus non irriti indicium, rebantur, etiã Aristotele auctore, *g* maximè si a dextro latere. *h* Vnde Propertius, *i*

e *in Thalisiis & Epithala. Helenes.*
f *Plin. lib. 28. c.2. Apuleius, de asino lib.2.*
g *Sect. 33. proble. c.11.*
h *Xenoph. anabas. lib. 6.*
i *li.2. eleg. 3.*

Nunc tibi nascenti primis (mea vita) diebus,
Aridus argutum sternuit omen amor.

Et Catullus, de Acme & Septimio, *k* sternutationis dextræ approbationem, vocat auspicium bonum. Quid? quod & *peditum* obseruabant, & Græcis quidem omen erat bonum, vt *ex Hymno in Mercurium:* Latinis infaustum censebatur, vt ex Catone *de re Rustica* fuit alijs obseruatum. De *Sorcino* auspicio æquè ridiculi veteres, de quo præter Plinium in Histo. natural. etiam recitè accipiunt illud Ausonij.

k *Epigram. 43.*

Quadrupes auspicijs quis iungitur oscinibus? Mus.

Vide N. libro 1. Auson. lect. cap. 25. Sed hæc suffecerint de nugis ominum. de quibus etiam nonnulla Polydorus *3. de prodigijs* & Nausea *lib. 2. mirabilium.*

Hic inserenda est Tabula hoc signo † notata.

SECTIO

SECTIO V.

Septimò, potest nonnunquam uana obseruantia contingere in *strenis primo anni die* dandis. Solebant Ethnici kalendas Ianuar. (vt docent Sueton.
a Sueton. in Augu. & in Calig. Ovi. 3. Fastor. Festus in strena. & Ouid.) *a* magna solennitate celebrare, in honorem Iani, & inter cetera tunc inuicem dare strenas, in omen siue precationem bonam anni prosperè decursuri, vel aliorum multorum adijciendorum, nam dicta quasi *trena*, & ternarius perfectionis atque plenitudinis index, eo quòd tria sint omnia Aristoteli. *b* Has *strenas* propter huiusmodi superstitiones, concil. Antisiodoren
b lib. 2. de cœl.
c cap. 1. se vocat diabolicas, *c* & qui eas mittunt damnari videntur a D. August. apud *d* Gratian. & a Martino Papa, qui;
d c. nō obseruetis, 26. q. 7. *Non licet* (ait) *iniquas obseruationes agere Kalendarum, & ocijs vacare, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos. Omnis enim hæc obseruatio Paganorum est. e* Solebant autem pij Christiani eo die ieiunare, in detestationem gentilitiæ superstitionis, vt docemur a D. Ambros. *f* & Conc. Toleta. 4. *g* qui verò contempto ieiunio festum diem, cum paganis agebant, illis Romanorum Conci. sub Zacharia Pontif. dixit anathema. *h*
e c. non licet. 26. q. 7.
f sermo. 17.
g Can. 10.
h ca. si quis Kal. 29. q. 7.

Quare si quis hodie, vel in honorem Iani vel Streniæ Deæ epulis vacaret, aut strenas mitteret, vel acciperet, is esset idololatra, si id faceret tantum, vt omen certum prosperi euentus, foret vana obseruantia mixta diuinationi, plerumque mortalis, si tantum id faceret, vt incertum omen vel augurium, peccatum esset veniale, si animi tātum causa, vel amicitię conseruandæ causa, pro consuetudine Christianorum, nullum esset peccatum: immò si faceret in honorem circumcisionis Dominicæ, quam tunc celebrat Ecclesia, mereretur coram Deo. Nam hodie cessant exoltæ Gentilium superstitiones, quæ tam rigidæ sanctionis canonum causa fuere.

Cauendę tamen etiam hodie superstitiones illæ, de quibus Burchardus ita scribit; *Obseruasti Kal. Ianuarij ritu Paganorum, vt uel aliquid plus faceres propter nouum annum, quàm antea vel post soleres facere. ita dico, ut uel mensam tuam cum lapidibus, uel epulis in domo tua præparares eo tempore, aut per uicos & plateas cantores, & choros duceres, aut circa tectum domus tuæ sederes ense tuo circumsignatus, ut ibi uideres & intelligeres, quid tibi in sequenti anno futurum esset, uel in biuio sedisti super taurinam cutem, ut & ibi futura tibi intelligeres, vel si panes prædicta nocte coquere fecisti tuo nomine, ut si bene eleuarentur, & spissi & alti fierent, inde prosperitatem uitæ tuæ eo anno prouideres, ideò quia Deum creatorem tuum* (hæc faciendo) *dereliquisti, & ad idola, & illa uana te conuertisti, & apostata effectus es; duos annos per legitimas ferias pœniteas.* Burcha. in Pœnitentiali, lib. 19. cap. de arte magica, vers. Obseruasti Kalendas. Vbi habes breuem quandam enumerationem superstitionū illius diei, quæ cum strenarum missione hodierna clarum est nihil similitudinis habere. Vbi pro *lapidibus* fortè corrigendum est *lautitijs*. Nō habui in quem locum commodius reijcerem, etsi sacrilegij aliquid subesse censeam, quod Hiberni siluestres lupos in magno honore habent, & in patrimos asciscunt, quos *Charichrist* appellant; pro eis orantes & benè precantes, & sic se ab illis lædi non verentur. narrat Cambdenus, *in Britannia Antiquitat.*

SECTIO VI.

Octauò, superstitio est *temporariorum*; qui dies, menses, annos obseruāt nō ad Dei cultum, sed ad directionem negotiorum suorum, vt qui certis temporibus herbas colligunt, uel ligna succidunt, pro ædificijs vel nauibus, superstitione carent; si id faciant permoti naturali obseruatione motus, & influentiæ cœlestis. certis enim temporib. vis herbarum efficacior est, ligna quoque minus obnoxia sunt corruptioni, & aptiora sunt ad usum. Sed superstitio foret, si obseruaretur certus vnus hebdomadæ, vel mensis dies tantum, vel certa diei hora; qua talis hora vel dies est; vel adderentur circumstantiæ inutiles, aut orationes ociosæ vel non approbatæ. *i* Vnde sequitur. quod rectè i c. nec. li.

Bins-

Binsfeldius infert, *a* huc referendos qui *obseruant certas festiuitates*, vt Conuersionis B. Pauli, Vincentij, Vrbani, vel aliorum; quibus si pluat, vel cœlum serenum sit, sibi spondent serenitatem, fertilitatem, vini copiam vel inopiam, aut continuatam per tot dies pluuiam; vnde & superstitiosos fecere versus, quorum primus est.

a c. ex mli- cent. 26. q. 5. & d. c. nō obseruetis Silu. v. sup- stitio. q. 10. Sic intellige Burchard. d. c. v. 3.

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni, &c.

Item *qui colligunt herbas in die* Sancti Ioannis, ad certos quosdam effectus, credẽtes eo die habere vim naturalem efficaciorem, vel *inserunt arbores* ipso die Annunciationis B. Mariæ, vel in Festo S. Stephani *minuunt sanguinem equorum*, & similia faciunt, naturalem causam attendentes, quæ nulla est, vnde vanè ista instituunt, sed & festa sic potius inhonorant quam colunt. Si verò directè ista adscriberent merito Sanctorũ, & Deo tribuerent effectum vt sanctos illos honoranti, viderentur & ipsi sanctos illos honorare, quare nec auderẽ eos damnare. Huc etiam pertinẽt, qui *obseruant quosdam dies*, vt puta diem D. Magdalenæ, diem lunæ, &c. *vt infaustos*, vel vt faustos ad iter, aut rem aliquam inchoandum, item *an cum surgunt, primò induerint calceum vel fermorale* dexterum an sinistrũ, aut quo pede primum tangant terram, vel domo egrediantur, & quæ huiusmodi nugatoria, eos constat peccare isto superstitionis genere. Tales in iure Canonico videntur *dies Aegyptiaci*, quorum mentio apud D. Augustinum. *b* Collegit nationũ cunctarum ferè dies ominosos, & obscænos Alexander ab Alexand. *lib. 4. gene. dier. c. 20.* sed hos Aegyptiacos prætermisit. Cælius Rhodiginus, *c* hoc tantum; *vocari dies atros & ἀποφράδας. vulgò, a veteribus deluxata voce*, Aegyptiacos; *ab Aegypti, inquit, vanitate proclinato nomine. Eorum Augustinus meminit, & in canonicis decretis non est prætermissum*. Sed qui dies isti apud Aegyptios, hoc debuit explicare. Glossa Canonica vult, Aegyptios docuisse qui dies toto anno infausti forent ad opus inchoandum, & hos Ecclesiam olim in Kalẽdarijs suis signasse. quorum posterius nihil dubito, quin falsum sit, hunquam enim hæc Ecclesia recepit, Apostolicæ prohibitionis memor, *d* posterius potest recipi: astrologorum enim ista commenta fuere, & Aegyptus inuentrix astrologiæ. Petrus Breslayus *libro primo Notabilium capite 53*. huiusmodi dicit esse Ian. 1. & 25. Februar. 4. & 26. Martij 1. & 28. April. 10. & 20. Maij 3. & vlt. Iunij 10. & 17. Iulij 13. & 27. Augusti 1. & 24. Septembr. 3. & 21. Octob. 3. & 22. Nouemb. 5. & 28. Decemb. 7. & 22. vnde acceperit nescio. Suspicor tamen, Aegyptios pro fæuis, & ne fastis habuisse etiam dies illos, quibus tot plagis a Moyse percussi, & quo Pharao cũ exercitu mari demersus. Nam singulis gentibus insignes clade aliqua dies, postea semper atri habiti, vt de Romanis, Græcis, alijsque docuit Alex. ab Alex. *e* Exempla plura harum superstitionum suggerunt Patres, illa D. Pauli uerba, (*Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos Timeo uos, ne frustra laborauerim in uobis*) explicantes, vt Ambrosius, Dies *obseruant, qui dicunt vtputa, crastino proficiscendum non est, post crastinum enim non debet aliquid incohari: & sic solent magis decipi.* Hi *autem colunt* menses, *qui cursus lunæ perscrutantur, dicentes vtputa, septima luna instrumenta confici non debent. nona luna seruũ emptum vtputa, domum ducere non oportet, & per hæc facilius solent aduersa prouenire.* Tempora *verò sic obseruant, cum dicunt: Hodie Veris initium est, festiuitas est, post cras Vulcanalia sunt. Et talia iterum aiunt, Posterum est, domum egredi non licet.* Posterum *significat aduersum & præposterum, quasi elapsa commoditate serum.* Annos *sic colunt, cum dicunt, Kalendis Ianuarijs nouus est annus, quasi non quotidie anni implicantur, sed ut Iani illius memoriam recolant bifrontis, hac superstitione utuntur, quæ longè debet esse a seruis Dei; si enim Deus ex toto corde diligatur; ipso propitio, nulla debet esse formido neque suspicio harum rerum. Prosperè enim potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei deuotione fit.* D. Aug. *f Eos enim inculpat, qui dicũt, non proficiscar quia posterus dies est, aut quia luna sic fertur, vel proficiscar, ut prosperè cedat, quia ita se habet positio siderum. Non agã hoc mense*

b de cõfess. malefi. in 3 causa dispositiua ad malef.

c Cõmen. in epist. ad Galat. 4. Ench. c. 79. & in c. non obseruetis, & c. quis existimaret 26. q. 7.

d li. 14. antiq. lec. c. 9.

e ad Gal. 4. v. 10.

f d. c. 20.
g epis. 119. c. 7.

mense commercium, quia illa stella mihi agit mensem, vel agam, quia suscepit mensem. Non plantem hoc anno uiream, quia bissextus est, quæ ad verbum comment. suo inseruit D. Ansel. *Idem August.* sic alibi; *sicut obseruant, qui certis diebus, siue mensibus, nolunt et nolunt aliquid inchoare, eo quòd secundum uanas doctrinas hominum fausta, uel infausta existiment tempora*, & alio rursus loco; *plena sunt conuenticula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Iam uerò ne aliquid inchoetur aut adificiorum, aut huiusmodi aliquid operum, dieb. quos Aegyptiacos uocant, sæpè etiam nos monere non dubitant.* Hactenus Patres, quorũ adscripsi verba; quoniam, licet primo loco, & iuxta contextus seriem, Apostolus loqueretur de superstitioso dierum, mensium, & annorum cultu Iudæorũ, quos Galatę Iudaizantes haud dubiè imitabãtur, vt optimè cum Græcis D. Hieronymus & Primasius arbitrati; fieri tamen potest, vt aliquid etiã paganismi simul irrepserit, vt vidi in Francia, tempore Catharinæ Medicee quando inter aulicas matronas adeò hęc vigebant, ut nihil inconsultis astrologis (quos *Barones suos* nuncupabant) conari auderent. Quęso, si quis dies infortunatus; vnde? ex astrorum respondent influxu, & positura? verùm hæc est alia atque alia singulis annis, nec eadem illo eodem die, fuse hoc physicis rationibus refellit Ciruelus *d. p. 3. c. 6.* qui potest consuli. Ad hanc superstitionem diariam referendi quoque sunt; qui certis diebus olera scopis tangũt, ne ciniphes, erucæ, campe, vel alia insecta noceant, item qui nolunt ungues præscindere die Veneris, vel nere die Sabbathi, cum interea non abstineant in honorem Deiparæ ceteris operib. seruilibus, qui credunt maiorem inesse vim aquę benedictæ Dominicis post quatuor tempora, quã alijs ad speciales quosdam effectus; itẽ qui oua, quæ gallinæ pariunt die Parasceues, toto asseruant anno, quia credunt ea vim habere ad exstinguenda incendia, si in ignem inijciantur: cedo enim, vis hæc naturalisne? vnde? a die, vel matre? nemo hoc dicat, nã quid absurdius? nulla matri prærogatiua tum præcipua competit: nihil diei, cœlestes orbes tũ, vel sidera singulare influunt. Vis illa, supernaturalis ergo, cur non idem competit enixis die Anastasis, vel Natalis Domini? speciali, inquient, priuilegio. dic sodes, vnde nosti? cui & quãdo concessum? constat experientia, dicẽt. Sed illa fallax, & vnde certus es, non ex pacto effectum nasci? Deuotio persuasit, dicat alius. Non bona deuotio; quæ cũ scandalo coniuncta, quæ merito suspecta, quæ anilis, quæ singularis, quæ nullo Ecclesiæ vel traditionis munita suffragio. Faciunt in his partib. multi. Sed in iisdem partibus multi pietatis, & rerum fidei morumque imperiti, multi curiosi, multi superstitiosi. Lege Mart. de Arles tracta. de superstitione.

SECTIO VII.

NOno loco sunt obseruantiæ vanæ in malis depellendis, & morbis sanandis varię, vt si quis faciat oblationẽ ex bonis eleemosyna impetratis, credens ea maioris efficaciæ ad effectum consequendum, qui putat crucem ex eleemosynis emptam vel factã, esse sanctiorem, & efficaciorem, qui offerunt sanctis ceram vel aliam materiam, illi immiscentes capillos hominis, vel pilos animalis ægri, qui mergunt imagines in aquã, pro pluuia obtinenda, qui faciunt quasdam ligaturas, ne lac vaccis subtrahatur, qui per annulũ despõsationis meiunt, vt liberẽtur maleficio, qui pro quibusdam capitis doloribus, & similibus morbis curandis, ad porcorum lintrem seu obbam collum applicant. In nomine Patris, &c. qui metiuntur cingulum ægrotãtis ad cognoscendum a quo sancto sit sanitas impetranda, adhibitis alijs definitis ritibus; qui stramen bipẽni diuidunt, ut sanentur manuum, vel digitorum tumores; qui pro quibusdam pecudum morbis ignes struunt ex peculiaribus lignis, & in eum animalia impellunt, vel in orbẽ circumducunt, & quod primo loco trãsit animal, hoc sanctis offerunt. qui S. Lupi libum pinsunt, hoc ritu: coquunt libum triangularem, prætexto Trinitatis sacratissimæ honore, & ei quin-

quæ foramina imprimunt, in memoriam (sic colorant) vulnerum Christi; postea, in B. Lupi honorem, libum dant in eleemosynam primo mendico non ex proposito, sed ignaro, & fortuito occurrenti, sic arbitrantur armenta gregesque, sola in pascuis, a lupis inuadi non posse. frequens est, in pagis prope Thenas & Louanium. Superstitio se prodit in eo (vt cetera mittā) quòd fortuito mendicanti dari debet; nam quid hoc, vel ad custodiam pecoris, vel ad honorem Dei, attinet? tales etiam ligaturæ pecuariorum, ad liberandos canes ac pecora a clade & tabe, vel vt ea inferant pecorib. aliorum. *lege Burchardum d. c. 19 v. fecisti ligaturas.*

Huc referendę sunt innumeræ orationum formæ, quibus vulgo vulnera sanātur, vel morbi curantur, vel intortunia arcētur. Quale illud de quo Burchard. ibid. v. collegisti; *Collegisti herbas medicinales cum alijs incantationibus, cum Symbolo & Dominica oratione* Corrige auctor, quam cum symbolo, & dom. orat.) *id est, cum credo in Deum, & Pater noster cantando Si aliter fecisti, decem dies in pane & aqua pœniteas.* Est & alia in vsu inter Hispanos milites, qua quidam salutatores, vt ferunt, sanctè viuētes, & omnes gratis curantes, cum sola impositione linteorum, & certorum recitatione verborum vtuntur: formula fuit Hispanica, sed reddam Latinè ad verbū; *Per Christum, & cum Christo, & in Christo, est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus sancti omnis honor, & gloria per omnia secula seculorum. Oremus, salutaribus præceptis moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere, Pater noster, qui es in cælis. & cæt. Amen, Iesus. Potentia Patris, sapientia Filij, virtus Spiritus sancti sanet hoc vulnus ab omni malo. Amē Iesus. Domine mi Iesu Christe, credo quod nocte Iouis Sancti in cœna, postquā lauisti pedes tuorum sanctorum discipulorum, accepisti panem sanctissimis manibus tuis, & benedixisti, & fregisti, & dedisti tuis sanctis discipulis dicens; accipite & comedite; hoc est enim corpus meum, similiter accepisti calicem in sanctissimas manus, & gratias egisti, & tradidisti illis dicens: accipite & bibite, quia hic est meus sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. hoc quotiescunque feceritis, facite in meā commemorationem. Obsecro te Domine mi Iesu Christe, vt per hæc sanctissima verba, & per virtutem illorum, & per meritum sanctissimæ Passionis tuæ, sanetur hoc vulnus, & malum istud Amen Iesus. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Iesus.*

De hac formula mota fuit Ipris anno superiore quęstio, maximè quia nullum naturale medicamentum accedebat. Reuerendiss. Episcopus Iprensis Simonius, & consiliarij eius, totam curationem hanc iudicarunt superstitiosam & illicitam, & prohibuere ne quis ea vteretur: Multis hæc damnatio dura visa, sed immeritò. Nam hic effectus totus exspectatur a Deo per modum miraculi. Sed miracula sic assiduè, & quasi ex consuetudine poscere; est Deum tentare. Deinde sancti viri, ad miracula edenda, non sunt vsi certis, & quasi conceptis verborum formulis, sed modò sic, modò aliter, prout Spiritus sanctus suggerebat. Tertiò sanctitas huius non satis probata; fit enim plerumque vt malefici pręclarè, specie externa, sanctitatem mentiantur, neque in hac re milites satis idonei iudices; quibus sancti uidentur, qui extrinsecus peccata grauia non produnt. Quartò, qui donū sanationum a Deo acceperunt, illi nunquam acceperunt cum conditione, vt talibus vel talibus vtantur verbis, sed tales commentitiæ formulæ sunt indicia pacti saltem latentis. Quintò, non licet priuatis cōminisci formulas, quas nec sacræ litterę, nec Ecclesiasticus vsus approbauit; qualis est illa, quæ licentiose abutitur, & deprauat multa sacrosancti Missæ sacrificij verba, etiam ipsius Canonis; Deniq; applicat verba cōsecrationis rei, ad quā instituta non fuit, (quod non est permittendum) & prætereа petit effectū sibi concedi per vim prædictorum verborum; quæ vis, non ad vulnerum corporis consolidationē, sed ad panis ac vini transsubstantiationē, a Saluatore nostro directa fuit. Neque illud negligendum est, Ecclesiā & Catholicos eius filios, tanta semper in veneratione hæc sacrosancta consecrationis verba habuisse, vt nefas ducerēt illis vti; nisi quando in Missæ sacrificio,

cio, vel quando in Ecclesia, vel scholis, aut disputationibus ijs necessariò vtendum: contra Diabolus, & membra eius malefici, rebus nullis vtuntur libentius aut frequentius ad sua sacrilegia nefanda; quam & ipsa Venerabili Eucharistia, & ijs quæ ad illam pertinent. Hæc mihi nunc contra hanc & similes formulas occurrebant.

SECTIO VIII.

HEc quisquam nitatur au&ctoritate cuiusdam Canonistæ, qui vixit anno 1454. nomine Felix Malleolus, & fuit Canonicus Tigurinus, sed de hęresi tantum non damnatus; quare & Io. Balæo & similibus tantopere cõmendatus: hic Malleolus, integro libello, *duorum tractatuum de exorcismis*, se patronum præbet huiusmodi precationum, & medicamentorum. plurima huius opuscula circumferuntur, sed in plerisque multa sunt temeraria, erronea, & scandalosa: quare maturo & sapienti consilio Ecclesia Romana eius nomẽ, inter primæ classis prohibitos scriptores, quorum cuncta scripta sint vetita, retulit. ideò Catholicis eius auctoritas profligata planè censenda: sed nec rationes vllius momenti attulit. Examinemus singulas breuiter. vult licitã esse curationẽ per huiusmodi verba (dicam Latinè, tum vt omnes intelligant, tum nequis vtatur; si eo, quo pronuncianda sunt verba, idiomate & rythmo proponerentur.) *Si sancta Maria virgo puerum Iesum verè peperit: liberetur animal hoc Passione, In nomine Patris, &c.* Et illud; *Christus fuit natus, Christus fuit amissus, Christus fuit inuentus: ipse benedicat, & consignet hæc vulnera, In nomine, &c.* Et illam; *Ego adiuro vos vermes, per omnipotentem Deum, vt ista ciuitas vel domus sit vobis tam detestabilis, quàm Deo est vir ille, qui falsam sententiam protulit, & iustam nouit, in nomine Patris, &c.* & dicit hæc dicta, mutatis mutandis etiam proficere, contra lumbricos & vermes, qui animalium viscera corrodunt. Fatetur suæ sententiæ contrarium esse quendam, qui scripsit de superstitionibus (*intellige Martin. de Arles*) & Io. in summa Confessor. & anno Domini 1405. lectorem ordinis Augustiniani coactum reuocare Heidelbergæ articulum, quo dixerat posse huiusmodi formulis sine peccato aliquem vti, & nominatim secunda illa. coactũ, inquam, hoc reuocare, ad mandatum Domini Episcopi Spirensis, & peritorum studij Heidelbergensis, tanquam erroneum, & polliceri, se de cetero nõ amplius talia verba prolaturum. His non obstantibus contrarium ipse censet. Probat primò quia pium est & meritorium sanare morbos, non hominũ modo, sed & brutorum: vt probantur multi Sancti fecisse. *Resp.* hoc fecere, citra omnem superstitionis suspicionẽ, & sic facere est pium ac meritorium: formulas verò hasce superstitiosas esse, & meritò suspectas.

Secundò, licet benedicere animalibus in nomine Domini. *Resp.* licet, si nihil addas superstitiosi dicti vel facti.

Tertiò, licet illa maledicere, seu coniurare, & excommunicare, & exorcisare: vt fecit S. Vvilhelmus Lausannẽsis Episcopus, qui ab anguillis læsus omnes anguillas suæ ditionis maledictione expulit & relegauit. sicut & B. Pruminius insulam S. Marci propè Constantiam, venenosis coinquinatam vermibus, totaliter suis precibus mundauit. Et Episcopus Lausannẽsis, tum viuens, cõtra venenatas sanguisugas, quę veneno suo inficiebant Salmones & alios pisces, exorcismos ex sacris Scripturis compositos, fecit pronũciari. Et soliti sunt etiam in Heluetia, cõtra vale de noxium genus verminum, quod vocant *Inger*, instituere iudiciarium processum, sicut fit contra facinorosos: sicut & Constantienses & Curienses faciunt, contra vermes alios nuncupatos *Lauff kaffer*. *Resp.* Exorcismos & Ecclesiasticas depulsiones animaliũ probari, quos publicus Ecclesiæ vsus recepit & approbauit, non quoscunq; priuati comminiscuntur. Hodie in Ritualibus Romanis habemus expressas formulas legitimas, quas omnes sequi deberent: possunt, & vti tutò proprijs diœcesium, quæ à sede Romana approbatæ: immò sine peccato vti illis possunt, etiamsi non sint expressè approbatæ;

dummodò nec improbatæ, nec à viris doctis & pijs in dubium vocatę, nec apertam vanitatem præ se ferant. Vt saně in formula ipsius exorcismi seu adiurationis Lausannēsis Episcopi nihil continetur, quod possit improbari; nisi forte citatio illa, & procuratoriū piscium, & alij quidam actus iudiciarij, quæ omnia videtur vana & superflua: quod idem dicendum de publica praxi Constantiensi & Curiensi. Tertia verò illa adiuratio erat introducta primum à rustico, nec de origine prima eius quicquam constat: in exorcismis autem non recipiendas quasuis pro arbitrio exorcisantis preces, sed certas & ab Ecclesia præscriptas, docent Cōcil. Carthag. 4. *can.* 7. & Io. Micrologus *lib. de obseruat. Eccles. c.* 7. Quoad factum denique Guilhelmi & Pruminij, similia legimus de S. Patricio & alijs; sed aliud non probant; quàm licere sacra adiuratione, vel oratione, virtute Dei, animalia noxia expellere; quod nemo negat: Licere autem certas formulas arbitratu quorumuis confictas in vsum inducere, id non probatur, quod ego nego. Sanè Apostoli, & Sancti, absque alia verborum additione dæmones expellebant, & morbos sanabant in solo
a *Act.* 3 *v.* 6. *& c.* 16. *v.* 15. Christi nomine *a* sic DD. Petrus ac Paulus, D. Io. *b* D. Th. D. Andr. DD. Iudas & Simon, *c* & D. Hilarion. *d* fecere.

b *Prochorus in uita Io.*
c *Abdias li.* 3. 9. 10. *&* 13. *hist. Apostolor.*
d D. *Hiero. in eius uita.*

Quartò addit, pro argumento; ex legenda S. Blasij, eum benedictione solitū munire animalia imbecilliora cōtra grandiora: item, quòd qui porcos castrant, eos D. Antonio commendant; & si porci D. Antonio donati violētur ab aliquo, illum non esse impunitum. *Resp.* hæc nihil ad rem pertinere: nihil enim hic verborum superstitiosorum intercedit. De D. Blasio in vulgaris legendis multa narrantur, quæ nulla nituntur fide vel auctoritate. Cur Beato Antonio porcus appingatur, nescio; nisi hoc ex hac ortum consuetudine fuerit: sed quod huius consuetudinis initium, rursus ignoro. Deuotioni populorum puræ & innoxiæ, sanctorū caritatem sępenumero fauere & applaudere videmus. Nimirū rectè Ambrosius; Prospere, dixit, potest cedere, quicquid simpliciter sub Dei fit deuotione.

Quintò ex sacra Scriptura sic argumentatur; Paulus dicit, *omnia quæcunque facitis in nomine Domini nostri Iesu Christi facite.* *e* qui omnia dicit, nullum actū (saltem bonum) excipit. *Resp.* eum sumere pro certo, quod est in controuersia, hunc actum animalis cum talibus verbis curati esse bonum. Nec dicit Apost. licita esse quæcunque in nomine Iesu facimus; sed quæcunque facimus, ea nos in hoc nomine, & non in alio facere debere. e *Colos.* 3. *v.* 17.

Sextò, tempestatem per maleficium excitatam, ab agris alio maleficio repellere, est actus bonus: ergo etiam superstitiosa formula licet repellere morbum animalis maleficiati. Antecedens probat ex l. eorum. C. de malef. & auctoritate Azonis in summ. & Archid. *Resp.* & legem illam, & auctores eam sequentes manifestè errare contra fidem, vt docebo fusè lib. 6.

Septimò, quoad primam formulam excusat illam; Quia *Si* particula in ea non est dubitatiua seu coniecturalis: sed causalis, significans idem quod, *quia verè*. Quemadmodum, in illo: *si iudicas eos, cognosce.* item *si in inferno nulla est redemptio, sanè terribilis est recordatio.* *Resp.* etiamsi ita sumas, formulā esse superstitiosam. quia vel illud additur, vt causa sanationis, vel vt signum. si vt signū, non est signum ad hoc à Deo vel Ecclesia institutum. ergo à priuato, & tum meritò suspicamur pactum cū dæmone. quia cum Deo nemo sic paciscitur: nec licet nobis, Deo signum præscribere, vel dare. Si vt causa; vel quatenus aerem verba verberant, & sunt talis sonus (quod est ridiculum) vel quatenus ipsa verba vim physicam habet (quod æquè absurdum) vel quatenus habent vim moralem. quæro an hæc sit ex opere operato; an ex opere operantis? non illud, quia non sunt Sacramenta. si istud, ergo iam à deuotione res pendet. ergo etiamsi alijs vteretur verbis id à Deo obtineret. ergo iam vana formula. habet hoc argumentum vim contra ceteras omnes. Nec tamen vim habet cōtra institutas ab Ecclesia

formas

formas exorcismorum, quia Deus Ecclesiam in his dirigit, & sponsæ suę votis fauet, adeò vt Ecclesiæ preces huiusmodi; vi nominis Christi, quod inuocatur, & inseritur; vt causa simul, & vt signum operentur, eo modo quo & signum crucis formatum pronunciatumque. a

a Tyraus li. de dæmonia ca. 3. vlt.

Octauò contendit licere aliquando dæmonū vti ministerio, & eos ad hoc inuocare: quia D. Theodorus Episcopus Sedunensis ingentem campanam a Leone Pontifice sibi donatam, a Roma Sedunum vsque per dæmones portari curauit. Confirmat, quia generales hæ propositiones sunt reijciendæ, omnibus nobis iniuriam & damna, & molestias pertinaciter inferentibus est ignoscendum, qui hoc dicat ex Domini præcepto, eum dicit mentiri. veritati enim consonum esse non parci, sed oportere puniri; Item, de usuris generalem facientes prohibitionis detestationem errare, cū in multis contractus vsurarum videatur licitus. Sic vult, qui negant vllas formulas superstitiosas esse licitas, eos quoque errare; *Resp.* me mirari audaciam, vel ignorantiam hominis. audaciam quod fabellas nobis pro historijs obtrudat, quarū nullum refert auctorem. Si hoc accidit (non credo quidem) sed si accidit, speciali Dei reuelantis permissione hoc ab Episcopo illo factum; alioqui nec omnia semper sanctorum alias uirorum facta imitanda, immò nec necessariò semper probanda. Confirmationis primum membrum prorsus, vel calumniosum est, vel absurdum. calumniosum, si vim præcepti Dominici de remissione iniuriæ intellexit: absurdum, si sic intellexit, ut ex argumento videtur intellexisse. Dominus enim rancorem, iram, vlciscendi studium, & animi perturbationem prohibuit. Sibi vindictā relinqui voluit, eam in hoc sæculo retribuit per iudices, vicarios suos. nihil igitur hoc pertinet ad iudiciariam iniuriæ prosecutionem. Secundum membrum de vsuris erroneum est. nunquā enim vsurarij contractus vlli liciti fuerunt.

Postea conatur probare, formulam ratione versus, seu rythmi superstitiosam non esse. Quod nec nos dicimus: dicimus tamē, quia non solet Ecclesia exorcismos versibus ligare, hoc nō carere aliqua suspicionis causa.

Decimò vult etiam ratione rituum, & gesticulationum uariarum quibus vtuntur rustici, & alij huiusmodi medentes, nō posse dici formulas superstitiosas. *Resp.* ritus omnes & gestus absonos, quos Ecclesia non recipit, nec verbū Dei, scriptū, vel non scriptū, approbat; censeri meritò vanæ obseruantiæ species, & propterea fugiendos, tanquam superstitiosos. Addit etiā certè parū piam dicti sui multiplicē confirmationem. prima est. Christus Dominus cæcum sanauit spuens in terram, & facto luto, & eo illitis oculis. 2. D. Marcus eodem modo sutorem sanauit in manu sinistra læsum. 3. Helisæus miros gestus fecit, vt puerum suscitaret. 4. D. Hieronymus per signum crucis leonis pedem sanauit. 5. in paruulis baptizandis multos ritus, tactus & mores nunc exercent Sacerdotes, qui in primitiua Ecclesia fuissent exorbitantes. *Resp.* ex his ineptissimè inferri, ad ritus illos a mulierculis & rusticis priuata auctoritate receptos. Christi Domini ritus fuit maximè mysticus & significatiuus, vt S. Patres ostendunt. Helizæi factum, prophetia fuit incarnationis Dominicæ. De D. Marco illa narratio, mera nænia est. D. Hieronymus Ecclesiastico remedio, & proprio Christianismi signo fuit vsus. Sacerdotes, qui alios ritus seruant, quàm Ecclesia præscribit, peccant: qui eos tantum seruant qui sunt in ritualibus, nihil faciūt quod non Ecclesiastico vsu à plusquā mille annis receptum sit, vt docet Bellarminus *tom. 2. agens de baptismi cærimonijs.* Plenum verò impietatis est, nec à blasphemia alienum cęrimonias Ecclesiæ, & actiones Christi atque prophetarum comparare maleficorum actionibus, & ex illis has uelle deducere, vel comprobare, vt facit Malleolus.

Vndecimò coniectorem agit; *fortassis*, inquit, *est arcanum Dei, quod sancti viri per reuelationem receperunt. Sicut olim per hoc uerbum Ananizapta, reseruatum, tentum, & portatum contra pestilentiam, fideliter*

credentes securitatem perceperunt. *Respond.* non, quod possem, omne *fortassis affirmatiuum*, solui per *fortassis negatiuum*; sed, quamdiu de tali reuelatione non est vlla probatio, tutiorem partem eligendam, vt abstineatur, deinde ipsorum esse qui defendunt, nō conijcere, sed probare reuelationem, denique illud ipsum quod addit, de *Ananisapta*, cuius exemplo conatur intentum probare: esse non tantum vanum, sed etiam merè magicum, & ex pacto dæmonico natum. Sciendum enim inter magica reliqua periammata solitum, vt contra pestes & febres pestilentes, in quo tres versiculi debebant certo describi modo.

Ananisapta ferit, mortem quæ lædere quærit, &c.

Quibus quid potest dici ineptius? nam illud *ananisapta* nihil prorsus significat, & ponitur tamen versu tertio vt Dei nomen, & petitur ab eo, vt ferentis misereatur, vnde patet sic occultè dæmonem inuocari, qui hoc sibi nomen, vel signum constituerit. Deinde quod ait fideliter credentes tantum sanari: hoc indicat eum requirere certam fidem virtutis illorum verborum, quod, & ipsum est impium. Si verò licet de significatione conijcere, suspicor vocem esse ex Chaldæo, vel Hebræo confictam. Si velis deducere ex חנני Hanneni, miserere mei, & Sophet שופט, vides misericordiam vt a iudice peti, sed nō a Deo vero, vt arbitror. Nam *Ana* אנא secretis Mekubalim mysterijs significat, mentem cui innatæ primæ notiones, in cuius medio dicunt sedere angelum, quem vocant *anim*, qui rei veritatem homini aperit, & indicat, vnde & ענן *ana* nomen idoli, & illis *anani* diuinatio. *Sophet* verò denotat eam iudicare שפט *ananisapta* igitur quasi *ananisapta* significat dæmonem illum, diuinatio ni qui præest, & dijudicat atque indicat morbi causam atque remedium. semper enim malefici priusquam sanent, sententiam ferunt, maleficio morbum illatum fuisse. Atque hoc arbitror arcanum illud magnum, quod Malleolus indicare voluit, vel debuit. Sanè magicæ voces pleræque ex Hebræo sumptæ. Non me latet cabalistarum deductio litteraria, scrupulose si non superstitiose ex Guarino proposita a Martino de Arles libro de superstitio. qui supponunt *Ananizapta* significare malam mortem (qua quæso lingua) & qualibet littera repræsentari vnam dictionem, vt A. sit Antidotum; N. Nazareni; A. Auferat; N. necem; I. Intoxicationis; S. Sanctificet; A. Alimenta; P. Pocula; T. Trinitas; A. Alma, & sic significari, quod mors Christi, quæ ex parte Iudæorum mala fuit, ex parte Dei mortem (hoc est Diabolum) ferire, & cæt. Quæ, quis non videt esse gerras siculas? Nec verò infælici illi Fælici, suffragatur, quod.

Duodecimò subdit experienter (*vtar eius verbis, ne quis me fingere quidquam putet*,) videtur, & ab Ecclesia permittitur, quod illi, qui per certas formas verborum serpentes tollunt, (pro ut Apostoli fecerunt) & tangunt, & in medicinalibus refectionibus multipliciter deducunt; imò leprosos sanando, nondum fundamentaliter infectos, multum proficiunt, & ecce quod ille, qui proprie talibus verborum exorcismis in eadem forma non vtitur, licet fortiora loquatur, nihil apud serpentes operatur. *Respon.* primò falsum esse, quod dicit ab Apostolis serpentes sublatos, per certas verborum formas, nam hoc per illos factum dumtaxat, iussione, in nomine Iesu, vt Dominus præcepit, & cui formæ, vt causæ ac signo, suam operam atque effectum pollicitus fuit. a falsum est secundò ab Ecclesia incantatores serpētum, qui commentitijs huiusmodi formis vtuntur, vel morborum curationes tales perficiunt, permitti, vt docui iam sæpe, & ostendam ex professo lib. 6. Tertiò falsum est, alijs formis potentiorib. vtentes effectum non consequi, consequuti enim eum sunt sancti viri signo crucis, inuocato nomine Dominico, & similib. Ecclesiasticis remedijs. Quod si loquatur de formis commentitijs atque priuatis, hæc ipsa experientia docet

a *Marc. vlt. v. 18.*

cet ex pacto fieri, nam ideò prodest vna, quia legem illam Diabolus tulit: non prodest altera, quia eam non præscripsit.

Decimotertiò, sic argumentatur, Deus etiam per malos Sacerdotes, si seruent præscriptam ab ipso verborum formam, conficit Eucharisticum sacramentum, per bonos vero, si formulam non seruent, non conficit. ergo etiam Deus per malos seu maleficos, si verba concepta seruent, tribuit sanitatem per bonos non tribuit si non seruent. Consequentia probatur, quia, teste D. Gregorio, miracula minora probantur per maiora. Sed illud de Eucharistia est maius, istud de curatione morbi est minus. ergo istud benè probatur per illud. *Equidem miror* Christiani alicuius tantam esse posse impudentiam, vt sacratiss. rei mentione sic abutatur, & talem instituat comparationem, nimirũ magiæ sectatorum hoc proprium est, non catholicorum verorum. Ad argumentum negatur consequentia, nec vrget probatio, quia præsupponit falsum, nempe miraculosam, & non prodigiosam, hoc est a Deo, non a dæmone causam in casu proposito, quòd a nobis impugnatur. Transsubstantiationis miraculũ de fide est. miraculum fit, quia Christus hanc, & non aliã formam verborum instituit. Sanatio hæc nullo argumento idoneo probatur a Deo esse. quare corruit tota machina. D. enim Gregorij verba de duobus veris miraculis sunt.

Decimoquartò insistit probationi experientiæ, parum attẽdens experientiam tantum ostendere, quid factũ sit, sed nõ docere, quòd curatio sit a Deo, vel etiam quòd sit licita. nam nõ quicquid corpori prodest, id licitum est, vt constat, alioqui & nimio potu ad vomitum, & nequioribus alijs vti liceret & medici talia fundentes excusarentur. alioqui a dæmonibus morborum curationem petere liceret, vt impius Paracelsus censuit, & non nimis obscurè Malleolus uidetur concedere, quæ cuncta sunt impia.

Decimoquintò, quæ in his formis continentur, cuncta sunt ex S. S. desumpta. ergo licita & sacra. *Respon.* nihil hac illatione frigidius. peccatum enim hic est in abusu applicationis, eo quod verba sacra applicantur, ad ea quæ Spiritus Sãctus nullo modo intendit. quẽadmodum peccant, qui ad diuinationes, satyras, pasquill. & huiusmodi, SS. verba deflectunt. Confirmat arg. suum quia non reprehenderetur, qui cum signo crucis simpliciter diceret, sanare in nomine Christi. ergo nec ille, qui paullò plus rituum & verborum bono num adhibet. *Resp.* rursus consequentiã claudicare. quia prior ille Ecclesiasticam, & Euangelicam formam sequitur: posterior voluntariam suam & cõmentitiam. Deinde & prior ille hoc faciẽs temerè, potest peccare delicto tentantis Deum.

Decimosextò, credẽtibus Deus pollicitus miraculorum patrationem ad solum credẽtium iussum, neque distinxit, si hac vel illa forma vsi fuerint, sed formam generaliter loquens liberam reliquit, neque nos igitur hanc licentiam restringere, neque distinguere debemus. *Respon.* Christum Dominum fidelibus eam potestatem tribuisse, qui fide firmi, in nomine ipsius, ad fidei cõfirmationem ista facerent, quando salus animarum hoc deposceret, ut patet ex serie contextus Diui Marci. Et sic Christus Dominus miracula sua edidit. Velle autem miracula edere, duntaxat ut homo, vel equus, vel vacca, sanẽtur ęgritudine corporali; hoc Christus nec iussit, nec approbauit, nec solet cõcurrere ad huiusmodi. formam quoq; simplicem nobis reliquit, manus impositionem, & simplicem in nomine eius cum benedictione inflionem, vel precationem. Hanc Christi licentiam nec restringimus, nec distinguimus, sed arcemus ab ea superstitiosas additiones, & ampliationes.

Vltimò sic argumentatur, in dubijs benignior interpretatio facienda, sed hic res dubia est, ergo potius dicẽdum licere, quàm non licere. Conf. Deus intentionem facientis attendit, eam rusticus iste hoc faciens habet bonam. ergo non est damnandus a nobis. *Respon.* An hæ formulæ sint licitæ necnè, stri-

ctè loquendo dubium non esse. primò quia non sunt sufficientes rationes, neque argumenta satis idonea, ut ijs intellectus sanus ac benè dispositus moueatur ad credẽdum, has formulas esse bonas ac licitas. hoc tamen necessarium esse, vt dicatur dubium, constat. a Deinde quia regula iuris Canonici improbat omnes orationes, & formulas huiusmodi præter *Pater noster*, & *Credo*, vt docuimus, nec inuenitur exceptio per Ecclesiam introducta specialiter de huiusmodi formulis, sed dubium non potest dici, id de quo inuenitur regula vetans, nec probatur de eo casus specialiter exceptus. b ergo istud hic non potest dici dubium. Denique hic nõ sunt Doctorum sententiæ pro parte affirmatiua; dubium enim nõ dicitur, nisi sint hinc inde vtrimque Doctorum opiniones. c Verum ergo dubium hic nõ potest esse de re, verũ per se sit licita, necne? sed tantum de persona, vtrum peccauerit faciendo, quod putabat licitũ, necne? quæ duo sunt omnino diuersa. fieri enim potest, vt peccem faciendo rem licitam, & fieri potest vt non peccem, faciendo rem illicitam. Quare etiam aliud est iudicare de re, aliud de homine. Quando quis iudicat de homine, debet spectare bonum hominis, qđ cõsistit in eo, vt quis bonus censeatur: ideò in dubio, ne homini fiat iniuria, teneor potius iudicare, quòd non deliquerit. d Sed quando quæritur de ipsa re, quia rei nõ interest qualis existimetur, bona an mala; ideo non accommodandum est in dubijs iudicium bono rei, sed bono ipsius iudicantis, hoc est ei quod utilius est iudicanti. e bonum autem iudicantis est, non decipi intellectu, & intellectus bonum est veritas; nempe sic rem intelligere, vt reuera est quare hoc iudicium est conformãdum ipsi rei, quoad fieri potest, & de re iudicandum, nõ ut expedit personæ facientis cuius hic ratio non habetur; sed pro ut natura & conditiones rei postulant. qua in re D. Thomæ ceteri assentiuntur: f Accedit, quod quæstio hæc de re pertinet ad communem animarum salutem; quæ paucorũ superstitiosorum fauori præferenda est. quando verò discepatur de animæ periculo, tum non quod lenius videatur in quosdam, sed quod reuera sit animę tutius, id sequendum, vt communiter docent DD. g Ad argumentũ itaque breuiter respondeo, ex maiori benè inferri, de peccato ipsius vtentis, quando verè dubiũ est, peccauerit necne, vt puto de rustico dubium fuisse, de monacho verò professore Theologię non puto, tenebatur enim scire: perperam tamen infertur, idem de re, nam nec dubium id est, & si foret, non sequenda nisi pars negatiua, quæ tutior, & proinde verè benignior in animas.

a *d. c. vlt.*

b *Aragon. & aly ad D. T h. 2. 2. q. 60. ar. 4.*

c *Barto. in leg. quoties. D. si quis caution.*

d *Cum. cõs. 154. in fin. Soci. consil. 115. col. 3. vol. 1. Cornæus cõs. 71. lit. 2. par. 3.*

e *Guido Pa pa sing. 217*

f *sic intellige Specu. de arbitr. §. 8. vers. sed qd si arbiter.*

g *Caie. Sot. Aragon. in d. ar. 4.*

Alia quędam postea accumulat, quę prætermitto, quòd sint non minus inepta, quam frigida, & ridicula, vtpote meræ fabellæ, de Moyse, Virgilio, &c.

SECTIO IX.

Ex his infertur decisio de multis formulis, quas non prætermittã planè, vt de ijs possint lectores, quando de facto inciderint, iudicare, nec adscribã integras, ne curiosi & impij queant abuti, sed adscribam tantum initium ac finem, omissis medijs & circumstãtijs, quas auctores earum requirunt. Primę quatuor frequentes sunt hic in Eburonibus.

1. Ad equos sanandos, interrogant cuius coloris sit? si dicas, spadicem. clamant. Spadix, spadix, si laboras tali, vel tali morbo, tam verè saneris, quam Ioseph & Nicodemus, &c.

2. Ante per ante, par ante ante &c. vt virgo Maria peperit.

3. Alligare equum stoloni arboris, quæ nunquam fructum tulit, idque trium horarum spacio.

4. Pro quouis morborum genere; funiculo laneo brachium circumdare, in nomine Dei & cætera, & ad nomen sancti, cui morbus tuus sacer, funiculus contrahetur & fiet breuior, &c.

5. Dicto, consummatum est, pedem equi terræ fortiter incutere, & addito alio versic. ex oratio. Domin. clauum excidere.

6. Ad

6. Ad morbum quendam animalis sanādum, inijcere phialæ vitreæ aqua limpida plenæ, nouem ordei grana, &cæt.

7. Filum per chrisma trahere: aut terream imaginem, sub altaris pala abscondere.

8. Tempore missæ dentes tangere, & quendam ex Euangelio passionis versiculum simul dicere.

9. Cum ægroto antè febris accessio nem manus lauare, & interea certum ex psalmis versum submurmurare: vel laborantis manu prehensa dicere, Acque facilis tibi hæc febris sit, atque, &cætera.

10. Recipere tres panes missales, & in vno scribere, qualis est pater &c. in altero &c. in 3. &c. & dare has hostias febricitanti &c.

Vndecima: ducere ægrotum feria sexta (idque continuis tribus diebus) ante solis ortum, versus orientem, & eo expansis ad solem manibus in crucifixi morem stante, dicere; Hodie dies illa est qua Dominus Deus ad crucem accessit, &cætera. Denique recitare nouies ternas orationes Dominicas, & ternas salutationes Angelicas.

Duodecima: illud Aphricani; Gustate & videte quod bonus est Dominus, inscriptum certæ supellectili, & cætera.

Decimatertia: in aquæ frigidæ cyathum instillare profluentis sanguinis definito numero guttas; & inter vnam quamque legere pater noster, &cæt. & propinare patienti. eumque certa quædam interrogare: *uel* fronti eius certum uersiculum cruore illo inscribere. *uel* in sanguine sistendo, dicere; Sanguis mane in te, &cæt. sanguis mane fixus, &cæt. & ter repetere. *Item*; In sanguine Adæ orta est mors ✠ &c. ô ✠ sanguis vt fluxum tuum cohibeas. *Item illud*; Christus natus est in Bethleem, & passus &cæt. & hæc dicentem tenere innominatum digitum in vulnere, & facere certas super vulnere cũ eo cruces, & dicere quinque pater, & semel symbolum, &cæt. *Item*; certum versiculum solum dicere ex Passione, *Item* dicere, In nomine Patris, &cæt. chunrat, cara, sarite &c.

Decimaquarta. tribus diebus ante solis ortum super equo dicere: In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti exorciso te vermem per Deum patrem ✠ &c. vt nec carnem, nec ossa huius equi edas, &cæt. Deinde certo numero recitare pater, & Aue. tandem in dextram aurem equi, cum aliquot crucibus factis, insusurrare quatuor quædam verba.

Decimaquinta ad inueniendum furem; in crystallo crucem facere cum oleo oliuæ, & sub cruce scribere; S. Helena, & puero casto atque legitimo deceñi tradere phialam tenendam, & post tergum eius flexis genibus ter dicere orationem S. Helenæ; deprecor te Domina S. Helena, mater Regis Const. &cæt. Amen, & cum angelum (*intellige nigrum*) videbit puer in phiala, tum interrogare quæ quis voluerit. *Item* ad furem deprehendendum; Accede fluentem aquam, inde quot suspectos habes, tot numero lapillos collige, domum refer, fac ignescant in foco defode sub limen &cæt. imponantur scutellæ aqua plenę cum certis ritibus, & ad nomen furis calculus eius aquã faciet ebullire. *Item*; leguntur septem psalmi cum Letanijs; hinc sequitur oratio terribilis ad Deum patrem, &cæt. hinc exorcismus in furem: deniq; formatur figura circularis cum barbaris nominibus, & in medio pingitur oculus, tum clauus æneus, certorum laterum, oculo infigitur malleo cypressino & dicitur certus ex psalmis versiculus. sic furi oculum putant excuti. *Alij*, die Sabbati ante Solis ortum ramum auellanum abscindunt, dicentes; Ego te ramum huius æstatis reseco, &cæt. in mensa sternitur tegumentum additis his verbis; &c. quæ ter repetenda. *Alij* vtuntur exorcismo seu anathemate, quod blasphemè vocant S. Adalberti; cuius initium est, ex auctoritate Dei omnipotentis, &cæt. & finitur; Amen, dicant omnes, postea cantabitur; Media vita in morte sumus, &cæt. Quam prorsus suspicor esse illius Adelberti hæretici, qui se sanctum vocabat,

bat. & damnatus fuit à Papa Zacharia; cuius Historiam & Magicam quandã impiam orationem, inuenies in vita S. Bonifacij apostoli Germaniæ libro 2. *apud Surium mense Iunio. Alij legunt* psal. 108. iuxta certam distributionem.

Decimasexta, ad curandum maleficiatum: Accipe tres olei violacei mensuras, & consistens contra solem ante eius ortum exprime nomen læsi & matris eius, & angelos gloriæ, qui stant in gradu sexto, sex diebus ter in die. Septimo autem collocetur ille nudus, &c. deinde nomina horum angelorum inscribenda laminæ, &c. vicesima die mensis sanabitur.

Decimaseptima, Item ferre inscripta nomina trium Regum, cum certis tribus versiculis: *vel* verba planè incognita & absurda: vt illa veterum, *Danata dares*, &c. & recentia, *Abrac, Amõ*, &c. *vel* illa pani inscripta, *Irioni, khiriori*, &c. vel illud: *Hax, pax, max*, &c. contra morsus canum rabidorum. Item contra dolores dentium: *Strigiles Falcesque* &c. vel aliud: *Galbes*, &c. *Galdes*, &c. *Item, Gibel, Got*, &c. Et in piscium captura, illud Geoponici Constantini, *Iao Sabaoth*: & quorum his nugis olim libri referti fuere Bamachius, & Cariachirus, à Galeno derisi *lib. 6. Simpli*: in illo Constantini est abusus duorum Dei nominum.

Decimaoctaua, virgas parallelas vi certorum verborum medijs partibus committere, & in crucis formam vincire, & de collo suspendere, vel thoraci lignum rotundum cum certo murmure applicare, ut Turcæ faciunt. Sed sunt innumera huiusmodi commenta, quæ ex prædictis diiudicari poterunt: & nos alia quædam *lib. 6.* profligabimus, quæ propria Paracelsistarũ. Aliæ quædam superstitiones in expositio. præcepti apud Beetzium leguntur *cap. 5.* alij (inquit) *promittunt sic: vis ut maritus tuus diligat te; accipe de omnibus crinibus tuis, & offer illos ad altare ter cum cereo ardenti: & tunc quamdiu portabis illos super caput tuum tamdiu exardescet in amorem tui.* Alia suadet sic: *accipe hæc sancta verba scripta, & consue vestimentis viri tui, & nunquam poterit occidi, vel subitanea morte mori: vel, fac scribi litteras infra Euangelium talis festi, & suspende illas ad collum viri tui, & non poterit submergi si pertransit mare*; vel sic, *si vis habere maritum ad voluntatem tuam, quære clauos ferreos antiquos (vulgariter hoefnagelen) de quibus inuentis debet formari annulus sexta feria infra missam post a superlege Euang.* (quoddam certum) *& dic quotidie Pat. nost. tunc si annulum in digito portaueris, habebis maritum pro tuo desiderio infra annum. Item si sponsa debet habere bonam fortunam, oportet quod in nuptijs ingrediatur domum sub duobus euaginatis gladijs positis admodum crucis S. Andreæ. Item ne alf vel mare equitet mulierem in puerperio iacentem, vel ne infans rapiatur* (a strigibus) *debet poni cultellus vel corrigia super lectum*, hactenus ille contentus tantum posuisse quantum ad fugiendas agnitas superstitiones pertinebat. formulas verborũ, quas præterea adhibent, prudenter prætermisit.

Nuper duas hic in Brabantia nõ infrequentes deprehendi; Prima, vt sciant an æger moriturus, salem ignaro in manum imponunt, & attendunt lique fiat sal, necne? quod pertinet etiam ad diuinationes. Altera est: si quis febri laboret, iubent prorsus nudum se soli exorienti opponere, ac simul certo numero Dominicas orationes, & salutationes Angelicas recitare. Sic liberandum. crebrò etiam virgines id faciunt. tanto sanitatis corporeæ quàm verecundiæ maior cura: quo, nisi Asmodeo auctore? vult cum veste pudorem. cum pudore pudicitiam paulatim ponere. Priori posset aliquid physiologicum subesse: Sed id adeò incertum & obscurum, vt non iniuria suspectum censeatur. Nunc ista sufficiant exempla, plura sum daturus *lib. 6. c. 2. sectio. 1. q. 1.* & ex opere Martini de Arles *de superstitione*, quod extat in iuris Oceano, peti possunt: apud quem inuenies egregiè confutatam quandam vanam obseruantiam, quæ simul est superstitio, & Dei tentatio, & sacrilegium, & blasphemia; qua Nauarræi rustici vtebantur, imaginem B. Petri in flumen mergentes, ad pluuiam impetrandam: cuius dicta moneo vt notes, quia rustici accolæ Rheni solent idem facere cum

flama(si commemini) B. Vrbani. Fuit penes me libellus M.S. Leuini Crucij Curionis Boscepani, cui titulus *Eruditorium exorcistæ*, qui uir certè nec indoctus, nec exigua huiusmodi rerum experientia præditus, plurima congessit remedia contra maleficas noxas, quarum pleraque etsi manifestæ superstitionis nequeant reuinci, expedit tamē propter clarum periculum, & procliuem abusum, ijs prorsus abstinere. Quapropter oro & hortor omnes, ad quos liber ille, quod sciam nondum editus, peruenerit (scio verò quosdam illic traditis incautè admodum vti aliquandò) ne temerè vllo remedio inde excepto vtantur; nisi prius sollicitè, cum pio, & erudito, & prudēte aliquo Theologo rem contulerint, & is secura omnia declararit.

Formidandum quoddam in huiusmodi negocijs exemplum Gerson narrauit: suo tempore Principem quendā fuisse, cui cum suaderetur, ut peteret consilium à sapientibus, quos sciebat esse tales, & sibi beneuolos, *Vtrum licitæ essent superstitiones quas exercebat, & credebat? Respondit, cur inquirerem à talibus, etenim scio quod disconsulerent mihi: Ego tamen sic agere, & sic credere penitus dispositui, nec omittam. Et in hac infœlicitate positus, & præuentus morte repentina, destitit uelle, nolle: nunc agnoscens in inferno, quoniam* Dominus odit obseruantes vanitates superuacuè. *Et contra.* Beatus est vir cuius est Dominus spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas. Sic ille tract. de obseruat. dictum superstitiosa.

FINIS LIBRI TERTII.

SVM-

SVMMARIA
BREVIA LIB. IV.
De Diuinatione.

PRæambulum. *De nominibus quibusdam, quid significent. Prædictio. Prænotio, vaticiniũ, Prophetia, locus D. Hieronymi, loca Ierem. 13. v. 23: & 25. Oseæ 9. v. 7. Exod. 12. v. 12. cap. 18. v. 11. Dan. 11. v. 8. Deuter. 13. Ierem. 23. v. 25. cum simil.*

Diuinatio, quid locus Prou. 16. v. 10. de diuinatione iudiciaria. Exempla, Salomonis, Danielis, Ariopharnis, Alfonsi primi Neapol. Tiberij, & Theodorici regis, Caroli Magni, Friderici 3. Solymanni Turcæ.

Coniectatio quid. quo pacto deinceps hę voces sumendæ. S. Beatricis Atestinæ sepulturæ miraculum.

Cap. 1. De diuina Prænotione, seu Prophetia.

Quæst. 1. De nomine, & natura.

Prophetæ & prophetandi sex significationes. loca 1. Paral. 25. v. 3. & 5. 1. Reg. 10. v. 12. 3. Reg. 18. 29. & v. 4. Tit. 1. v. 12. 1. Reg. 18. Ecclesiast. 48. v. 14. 1. Cor. 14. v. 5. Exod. 7. v. 1.

Propheta vnde dictus Græcis. Nebua כוב רכנ כוא. נבראו. *vnde Hebræis Videntes vnde. Prophetæ definitio Cassiodori. alia melior. Prophetiæ causa efficiens. An humana aliqua opus præparatione. locus 4. Regum 3.*

Subiectum prophetiæ. Sententia Platonis, & Aristotelis fatui, genus omne hominum, & sexus. etiam mali, & ignari, & inuiti. quomodo prophetia sit voluntaria.

Inspirationum, seu illuminationum species. de imaginaria, et intellectuali. de duplici eleuatione.

An Deus semper per Angelos, & nunquam immediatè prophetiam inspiret. Conciliati D. Hieronym. Augustinus, & alij patres. Quo fiat modo influxus propheticus mediante Angelo?

De materia prophetiæ. Quæ res occultæ huc faciant. locus Deut. 18. vers. 15. & 1. Cor. 4. v. 1. 3. 4. Quomodo Prophetæ dicantur participes æternitatis Dei. De prophetiæ certitudine, tum absolutę, tum conditionatæ de lumine prophetico, & varijs eius nominibus.

Thomæ Anglici libri attributi Doctori Angelico. An lumen propheticum sit idem cum lumine fidei. Peccatum est graue illi non credere. An necesse prophetam intelligere quæ dicit. An necesse pręd icere alijs. Lumen propheticum ad quam qualitatis speciẽ reducendum? Locus Micheæ.

Quæst. 11. Quæ sint species Prophetiæ.

Duo genera, per Sacerdotes, & Prophetas.

Sect. 1. *De rationali, Vrim, & Thummim.*

De duplici Ephod. Quid rationale, Hebræis חשן. *videri veteres alijs punctis legisse non* חשן, *sed* חשף λόγιον *non* λογεῖον. *cur latinis rationale iudicij. refellitur Iarrhius.*

De nominibus eius Chaldæis, Hebræis, Græcis. Quid rei fuerint Vrim, & Thummim. Posse sciri. Non fuisse ali-

aliquid diuersum ab ipsis lapidibus.
XII.

Diui Augustini mens exquisita. sunt nomina ipsorum lapidum, qui alibi etiam vocantur Soham, & Millum. Locus Exod. 25. v. 7. & v. 30. explicat. Oleaster defensus. item defensi vulgatus, & LXX. De vsu huius prophetiæ. modus interrogandi. Applicare Ephod, consulere Dominum applicato Ephod.

Consulere Dominum pro ijsdem. locus 2. Esdr. 7. v. 65. & Deuter. 33. vers 8.

Quis modus respondendi. Duplex: primus per nudum splendorem lapidũ. defensus Iosephus. Secundus mixtus ex splendore, & sermone. Locus 1. Reg. 28. v. 6. quid responsio per sacerdotes.

Soluuntur argumenta viri docti contra Iosephum. eius summa in his auctoritas. Græci λόγιον vocarunt. quo sensu LXX. dici queant Græci. De tempore quo hoc oraculum cessauit. Cur vocetur iudicium τῶν δηλῶν, cur Vrim illuminatio. Thumim veritas.

Sect. 11. *De oraculis Prophetarum.*

Diuisio oraculorum. visio, verbum, somnium. nomina quorundam prophetarum minus notorum. visio. ὅρασις ראות, quid. verbum λόγος. דבר quid, quomodo fiebat. consilium מלאב יה Euangelium. Onus, seu משא. quid sit fuse quæsitum, re situm, refelluntur varij.

Hieronymus defensus. Apocal. 2. in fine, vers. 24. Ierem. 23. vers. 33. λῆμμα, quid Græcis LXX. cur idem dicatur onus, & munus. Reprehens. Theophylactus.

De ecstasi, seu raptu prophetico. רוח qd. Ezech. 1. v. 3. & cap. 8. v. 1. & 3. In raptu prophetæ semper sibi præsentes hoc distincti à fanaticis hæreticorum. Polychronci fragmentum.

Auctor lib. de spiritu & anima defensus contra Petrum Oliuarium. Apocalypsis quomodo scripta hoc genere prophetiæ. Tertulliani locus. Aliud And. Cæsariensis. κάτοχος, quid. κατοχὴ congelatio, morbus. Theodoretus, & Theophylactus notati.

De somnio. חלום. ἐνύπνιον quando sit prophetia, quando non. Modi, seu somniorum sex in SS. differentiæ. Hebræi solebant somnia petere, vt & gentiles. ponuntur loca huiusmodi Gentilium dicta ψυχομάντεια.

Vigilias Christianorum Iulianus eo conatus deriuare per calumniam. Iudæi idololatræ hac in re imitati fuere Paganos. Locus Esa. 1. c. 65. v. 4.

Diuinorum somniorum finalis causa multiplex ex sacris litteris ostenditur.

Locus D. Iob cap. 4. vers. 14. & capit. 33. v. 15. Locus Numer. 12. vers. 6. Exempla multa diuinorum somniorum ex historic.

Quæ species prophetiæ sublimior, & excellentior sit.

Quæst. 3. Quo pacto prophetia, siue diuina reuelatio, discernenda sit à diuinatione, siue dæmoniaca reuelatione,

Auctores qui de hac quæstione tractarunt. Capita, vnde petenda distinctio.

Sect. 1. *Quænam necessaria indicaturo de reuelatione.*

Spiritus discretionis quid, & quotuplex. de discretione experimentali. hac est in ordine ad seipsum.

De discretione in ordine ad alios. quædam infusa; quædam doctrinalis, seu acquisita; quæ ad hanc necessaria sint doctrina, pietas, experientia, & alia multa. Tenenda præcipuè humilitas. suspendenda non præcipitanda sententia. Exempla sacræ scripturæ, Iacob, Iosue, Samuelis. Heliæ, B. Virginis. locus Luc. 1. vers. 29. Sanctorum Ambrosii, & Episcopi Cypry. Illusio mulieris Carthaginensis.

Præ-

Præstat humiliter reij. ere reuelationẽ, quam auidè arripere: an liceat petere, vt fecere quidã Sanctis S. Ephrẽ, Maurus, Herebertus, &c. alij, sed non imitandi in hoc. Quod deceptæ multæ personæ per hoc, vt S. Catharina Bononiensis. Conatus sic dæmon decipere B. Augustinum, sciebant hoc D. Bonaventura, & ij, de quibus narrat Gerson, & B. Coleta.

In alijs personis tutius eas reprehẽdere, & durè increpare. Notabilis locus de hac re Gersonis. Et quomodo respondendum obiectionibus, quas illusi solent facere, cur non reijciant.

Sect. 2. *Quæ consideranda in persona cui facta reuelatio?*

1. *Fides. reuelationibus hæreticorum, & cæterorum infidelium non est credendum. tales fuere Cerinthi. Marci. Montani. Archonticorum, Manetis, Iuliani Apostatæ. Donatistarum Messalianorum, Anabaptistarum. Campani. Iusti Velzij. Francisci de la Cruz. Gratienzis pseudoprophetæ. de vatibus Britannorum, vtroq; Martino, & alijs; Eubages qui.*
2. *An sint sui iuris, an arreptitiæ. his non credendum. Exemplum de quadam ex Firmiliano. de Montano. de monialibus Quercetensibus. Ioanna Potiere. de Indorum coboba. de Libussa Bohema.*
3. *An mores, & vita correspondeant. sanæ fidei: & de vitis hic maxime cõsiderandis. Apollonij sententia de Quintilla, & Maximilla. Quo pacto mores intelligendi, & examinandi. Petrus Sartor Antuerpiensis pseudoeremita. Orationis mentalis quædam pericula ratione viæ vnitiuæ. de lapsu Begardorum, Beguinarum, Dulcinistarum, Lollardorum, Illuminatorum. Periculosi alij scopuli multi. Eremitæ apud Cassianum. Fr. Ioannis de Rupescissa F. Fran. Crucij.*
4. *Corporis constitutio.*
5. *Conuersatio, status.*
6. *Aetas, sexusque.*
7. *An sint Nouicij in vita Spirituali.*

Exempl. Francisci Pici, qui hoc indicio fallaciam miræ reuelationis detexit.

Sect. 3. *De reuelationibus mulierum non Sanctarum.*

Parum credendum huic sexui. Cur facilè decipitur.

Quæ præcipuè consideranda in mulierum moribus.

Decepti visionibus mulierecularum quo modo Tertullian. & nostro tempore fra. Francis. de la Cruz, cuius narratur mira historia. Magdalena de la Cruz Cordubæ multos decepit. Et in Belgio monialis quædam arreptitia, in qua Christus loqui, & hostiam, sive Eucharisticum panem consecrare credita ab illusis.

Quam periculosa confessarijs conuersatio cum mulierculis etiam pijs ex Gersone. An attendendus status virginitatis, matrimonij, viduitatis hac in re, contra Lcloyherium.

Sect. 4. *De reuelationibus virginum, & mulierum, quæ sunt canonizatæ, aut notæ sanctitatis.*

De S. Angela Bohema.
S. Brigitta Sueua vidua.
S. Brigida virgo Scota.
S. Gertrudis Brabanta.
S. Elisabetha Schonaugiensis defensa.
S. Catarina Senensis.

Quo in precio habendæ harum reuelationes. Refelluntur Heinric. de Hassia, & Sibyllanus. Soluuntur eorum obiectiones. & defenduntur vaticinia sanctarum.

Discutitur prophetia B. Catarinæ Senẽsis de immaculata B. Virgin. Mariæ Conceptione.

Discu-

Discutitur locus unus ex concionibus B. Catherinæ senensis.

Item locus D. Antonini. Modus reuelationes conciliandi.

Sect. 5. *De indicijs petitis ab ipsius reuelationis natura.*

Quando plus deferendum reuelationi habitæ à vigilante, quàm a dormiente.

Diuina non est, quando non congruit diuinæ Sapientię, vel non iuuat ad maius bonum. vel incitat ad singularitatem, vel inobedientiam. Subitam doctrinam; Exemplum sancti Simeonis Treuirensis. aliud Prēmōstratensium tempore sancti Norberti. Virginum Aroncusium.

Considerati gradus superbiæ in illusionibus. Indicia falsæ, ex lasciuia, & impudicitia. Exemplum D. Roberti, & aliud D. Dunstani.

Quam periculosum reuelationis prętextu suum contra obedientiam sequi iudicium. Exemplum Geucbaldi Laodunensis Episcopi. Aliud sancti Guilhelmi Ducis Aquitaniæ.

Aliud S. Abrahami. Mira illusio virginis Gandensis, quæ se salua virginitate matrem futuram credebat.

Illusio B. Secundelli. Sub specie fructus animarum. Quomodo uicit supplantatorem. Exemplum sanctę Matronæ, & s. Marcelli.

Spiritus sancti Doctrina, & prudentia B. Angelæ.

Variæ fustelæ, & pellaciæ dæmonis detectę. Beatus Iordanus deceptus aliquoties prætextu boni. Remedium expuendi in visum. sancti Meinulphi sententia notabilis.

Considerandum num bona malis mixta suadeantur. Historia de B. Maria Oigniacensi. & alia Beati Vincētij. Ferrerij. optimum remedium oratio. Exempla s. Gutlaci. s. Elphegi alterius.

Iudicium in hac re, & doctrina Beati Arsenij Abbatis. Si reuelatio humana prudentia haberi potuit. si sit desumpta ex sacra scriptura. vel ei dissentanea. Si confirmetur alijs reuelationibus. Exempla sancti Hermanni Steinfeldensis, qui & Ioseph vocatus, & quare. Euthychię Patriarchę. Beati Guilhelmi Roschildensis.

Sancti Adalberti. Beati Meinulphi Petri Cluniacensis. Quid si pugnantes reuelationes fuerint, cui credendum.

Sect. 6. *De indicijs quę petita à reuelationum circumstantijs.*

Quę consideranda sint circa finem. Illusi Ioannes de Varenis, & Ioan. Hus. Cauti, & circumspecti. S. Arsenius. B. Hildegardis. B. Libuinę Batauę. Notandę cogitationes præcedentes, & subsequentes. Verarum reuelationum quis effectus ex Hucbaldo, & exemplum S. Adelgundis.

Signum crucis opponere visioni vtile. exemplum sancti Osualdi Episcopi. Modus quo se ingerit cōsiderandus. Doctrina P. N. Ignatij Loyolę. Notanda letitia, & horror quibus animus pulsatur. D. Antonij doctrina, explicata per Beatam Catarinam Seuensem, & eius adhuc explicatio. Explicata opinio quędam vulgaris, cito mori, qui spiritus mortuorum viderunt.

Item notandum an veris confirmatę miraculis. Exemplum nobilis Matronæ, & S. VVinualoci. falsa est, si vel in minimo non contigerit, quod prædixit ad salutè. Hinc patet ueras fuisse reuelationes Catarinæ Raconisiæ, Margaretę Rauennatis, F. Aloysij Bertrandi, item Ioannę Lotaringiceque d. Lapucelle Iohanne, *quę defenditur contra calumnias Anglorum. acta indiciaria. Falsas uero fuisse Montanistarum, Ioannis de Rupescissa, & monialis Lusitanię.*

Fran-

Francisci de Cruce.
Et Hieronymi Sauonarolæ, seu Ferrariensis. De hoc diligenter differitur contra quosdam. De Iacobo Brocardo, & Beata Elizabetha Bartona. Notandus modus reuelationis, qui varius est.

Cap. 2. De diuinatione.

Quęstio 1. Quid sit diuinatio.

Explicatur natura diuinationis.

Quęst. 2. Quæ occulta queat dæmon diuinare.

Non nouit omnia, sed quædam tantũ. Marci historici locus explicatus. Quid de libere contingentibus? non potest nisi probabiliter coniectando. Exemplum Basilacij fanatici, qui Isaaico prædixit. Quæ à causis necessarijs dependent, & alia nonnulla potest certo prædicere. Quædam nonnisi per coniecturam. Vnde nata veterum oracula. Quid de præteritis norit. Quid de præsentibus. An cogitationes hominum norit. Exemplum Scotti Parmensis. Dæmonum hac in re fraudes. Quomodo facta aliquando prædicat, vt facienda. Exempla, Apollonij, & iuuenis cuiusdam, & Chariberti, et Cæsarij impostoris moderni huius generis, remissiuè.

Quæst. 3. Quomodo dignoscatur diuinatio à prophetia, & diuinatione.

Notæ ex proportione rei cognoscendæ, & causæ. Notę ex modo, & natura quæsitionis. Notæ ex intentione quærentis. Quæ excusent à peccato. Locus Prouerb. 19. v. vltim: Quando liceat signum petere.

Quæst. 4. Quale peccatum sit diuinatio.

Quando sit hæresis. quando superstitio. quando illicita dumtaxat. Quando implicita sit venialis. Quando iocus omnino licitus.

Quæstio 5. Quotuplex sit diuinatio.

Quid pactum implicitum, & explicitũ. Scholastici non satis propriè loquuntur in specierum assignatione.

Quæstio 6. De speciebus diuinationis, in quibus aperta diuinatio interuenit.

Oracula, & vaticinia. vt Iouis, Dodonæi, Hammonus, Trophonij. Apollinis Delphici, Clarij, &c. Veneris Gazenzis. Quæ horum physica causa? Nulla contra plerosque vera est dæmõ. Cur vno loco potius quam alio? Cur prisca oracula cessarint. De Pythonicis vatibus, Veterum. vt Dodonides columbæ. Gallicenæ. Pythia Delphica. Branchidarum, Colophonij, Soractinique vates. Francia Merouei Pythonissa. Ventriloqui. Engastrimantes, & Sternomantes. Eurycles, Pythones, Arcarij dæmones, seu Vates. Exemplum rustici in Misnia. Afflati à dæmone, fanatici, enthei. multorum nomina. Sibyllæ vnde dictæ. נביא. Ecstatici.

Sect. 2. *Necromantia, seu Νεκρομάντεια, fusè descripta. ritus collecti ex veteribus poetis. Statij, & Lucani loca quædam. Melindensium superstitio. Duo modi Necromantiæ, Nuda inuocatio, & sacrificium. Sagæ primum murmurant, deinde incantationem proferunt. Tertio comminan-*

natur. firma minarum.
Tœna huius diuinationis. Dæmon in hac pro anima apparet. σκιομάντεια *quid.* νεκυομάντεια *κλήσιν.*
Exemplum Santeberensi magi. Diuinare in Pythone quid. locus 1. Reg. 28 vers. 7. Quàm periculosum, probatur exemplis. locus Psal. 105. vers. 28. et Isai. 8. vers. 19.

Sect. 3. Varia Hydromantia, vt qua vsus Andronicus. vna fiebat per annulum. alia per lapillos. alia ex pelagi agitatione. Orientales mare baptizant. Veneti sibi despondent: alia ex aquæ colore, & imaginib. Pagomantia, varij ad hanc olim fontes. Crateres Palicorum, cisterna Alphaceua, palus Iunonis. Apollo Tyrxeus. Rhenus Germanorum. alia per cyathum. vt Fessæ. mulieres Germanæ ad vertices aquarum. superstitio hodierna, si spectrorum nomina mittendi in aquam. Aretinus fons obturatus à B. Bernardino Senensi.

Sect. 4. De alijs magnaniæ generibus. De Lecanomantia, veteri, & recenti. Gastromantia. Catoptromantia. Christallomantia. Exempla duo recētia. Et tuto quemlibet posse confringere huiusmodi, docetur alijs duobus exēplis recentibus.
Dactylomantia, varia exempla vetera & noua. Onychomantia, aliter apud veteres, aliter nūc fit. Quenedi quoddam factum. Acromantia Pharmaceia. Coscinomantia. Axinomantia, Cephalæonomantia, Germanorū, Longobardorum. Apionis, & Taciti calumnia in Iudæos. Cleidonomantia.
De modo excutiendi oculum furis. Varia exempla.

Quæst. 7. De speciebus in quibus, vel non explicitum pactum, vel est admodum latens.

Sect. 1. *De haruspicinia, seu ariolatione.*

Gazareni qui. De victimaria. Extispicina. Iuuenalis locus. Pyromātia. Vtūtur Lituani. an huc pertineat mos trā siliendi piras. De lustratione per ignē. Capnomantia Locus Statij. Thurifumia Statij. Libanomātia Dionis. Tephramantia. Sophoclis locus. quædam eius hodie species. Moschi locus. Hydromantia alia, et oinomantia. quid omnibus commune cum hac. Critomantia, alphitomantia, aleuromātia. κρίθινα *quæ. Horatij locus. furēlibo inquirendi superstitio. Tiromantia. Ichthiomantia. Oomantia. Isiacorum. Ceromantia. Anthropomātia. Valde olim frequens, probatur fuisse. Sacrificium filiorum Tophet apud Hebræos. Daphnomantia. Botanomātia. Sibyllæ folia. Sycomantia. Diuinatio per myricam valde solemnis. Laus myricæ.*
Omphalomātia. Amniomantia. De pelliculis, quibus inuoluitur fœtus. χορίον, ἀλλαντοειδής, ἄμνιον (den helm *Teutonicè) superstitio in his.*
Qui sic capite inuoluto nati. Iouius notatus. Iudæorū diuinatio p Ieduim, *Iedud animal mirum, sed fabulosū. Agni Scythici descriptio.*
Lithomantia An Iudæis in vsu. Locus Leuit. 26. v. 1. de lectione, & significatione quæsitum. Noster Interpres defensus contra Oleastrium. Superstitio quædam gestantium amethystū Rhabdomantia multiplex; quædam incantationis. quædam auspicij, quædam sortis quædam ominis.
Singularum exempla.
Narratio de Gregorio vij. Papa. Lāpadomantia, & Lucernaria. Parthenomantia multiplex. Catulli locus.

Sect. 2. *De augurio, & auspicio. Aristotelis locus. Augurium quid, & quæ eius species.*
A cœlo petita. Ab auibus petita.
A pullorum tripodio.
Oscinū differentiæ, & nomina. Pauire. Tripudium solistimum. Sonnium.

A quadrupedibus petita. Auspicia pedestria. Ex equis Germanorum, Luizicorumque. A lupis, & alijs animantibus.

De ominum diuersitate. Augurium, omen, prodigium sæpe confunduntur. τερατοσκοπία. varia exempla, sepulcrorum, fonticum, & spectrorum. Ostentum, portentum, monstrum, quid.

Quid liceat in his obseruare, quid non? De acuminum auspicio militari.

Sect. 3. *De sortibus.*

Phur, quid. Iosephi locus. Chinensium sortes, & aliorum Iudæorum.

De diuinatoria. De oraculo. Palomanteia, pettomantia, astragalomantia, Kubomantia, seu aleatoria. Rabdomantia multiplex. Sagittarum, apud Ezec. c. 21. v. 21. קלקל *βελομάντεια Virgarū, Deut. 8. v. 21. defensa vulgata. incantatores cur* chabarim *dicti. interrogare in ligno, Ose. 4. v. 12. Geomantiæ vanitas. Stoicheiomantiæ genera. eius varia exempla Gentilium, & Christianorum. quid olim dicta* sortes Apostolorum. *Explicata c. si quis clericos. 26. q. 5. Quomodo his vsi S. August. & Greg. Turonensis. D. Franciscus. Petrus Blesensis, & alij. De notis Ephesiorum. Dodecaedri, seu Pastorum ludus. dictū quoddam Cæsalpini.*

Alectryomantiæ modus multiplex. Zonaræ, Socratis, et Cassiodori error. Onomantia. Prudentij locus. Nomina liberis prophetico spiritu imposita. Sanctorum nomina imponere religiosum. Pontifices sancte mutāt nomen in inauguratione. Arithmantia. Cabbala duplex Iudæorum. Vocalium consideratio in nomine proprio. Alchindrinæ liber. Ornithomantia Ioan. Leonis.

Sect. 4. *Quale in his omnibus peccatum sit.*

Quam etiam periculosa res sit. de sorte cōsultoria, quando illa hodie illicita. Quam periculosum Magos consulere. Trium Regum exempla.

Cap. 3. De Coniectatione.

Quæst. 1. De Coniectatione ex astris.

De astronomia. huius laus. De astrologia: hæc fusè docetur vana, & prohibita. Species eius quatuor. de Ioanne Stadio Bergano. Astrologia reuolutionum quid queat diuinare? quōmodo ceteræ species. Triplex Mortale hic occurrens.

Rationibus, et auctoritatibus omnis generis impugnatur astrologia.

Satis fit argumentis astrologorum. Locus Gen. 1. v. 14. Locus Esai. 34. v. 4. Loca S. Augustini conciliantur. Locus Psal. 103 v. 2. & Apoc. 6. v. 14. Locus Arethæ Cæsariensis vnde corrigendus. Locus Iudic. 5. v. 20. Locus Apoc. 12. v. 3. Locus psal. 18. ve. 12. Respondetur exemplis allatis de veritate prædictionum quarundam.

De Thrasillo. Cur I.C. iungant Mathematicos cum maleficis, & qui illis propriè dicantur Mathematici. Quo modo, et cur Deus permittat illos aliquando verum prædicere. De Aselectarione.

Exempla aliqua falsarum prædictionū. Ioannis XXI. Papæ mors.

Hebræorum qui auctores iconoclastiæ. Pancratij. Constantini Stethati. Prædicentium aduentum Antechristi. Petri Leoni Spoletani. Abrahā bos confudit disputando. Ab his deceptus Manuel Comnenus. Ioannes Galeacius contra Astrologum decepit. Petri de Monte ilicino mendacia. Alfonsus Aragonum Rex contemptor horum, & quare. Ludouici Sfortiæ stultus amor astrologiæ. Alexandrinorū iudicium de his, et vectigal βλακενόμιον. De medicorum fatua, & superstitiosa quadā astrologia. nec non chyrurgorum. De dieb. Criticis. De astrologia inuestigatrice occultorū.

Quæst.

Quæst. 2. De coniectatione ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

Tria videri tantum esse elementa. Ausonij locus. De ijs, quæ gignuntur in media regione aeris. de cometarũ prędictione. aliquando prospere prædicere. Cheremonis liber. mira exempla de Nola BodKensi. de Campana Villilana. de pisciculis monast. S. Maur. De prænotione ex ventis. itẽ ex nubib. grandine, & similibus. Pisidas notatus. De maris tumore, terræ motu. Aræ quipæ mira prodigia. Iudi adiuratores malè mulctati. Vulcani Perusiani. Iride, halone, &c. Ex arboribus, plantis, floribus, &c. quæ. Quædam hic superstitio. Quę coniicienda ex animantibus. An ipsæ præsentiant, quæ prænunciãt.

Quæst. 3. De coniectatione medicorum.

Regula quædam traditur.

Quæst. 4. De coniectatione Physiognomica.

De tribus eius speciebus. Scriptores. Melampus, & alij. Iuuenalis locus. Fundamenta artis. Locus Esai. 3. v. 9. De Mathia Coruino Rege. Probatur quædam esse licita. Et quatenus. Socr. dictum. Locus Cassij medici. De quib. liceat Physiognomo iudicare, de quib. non. Exemplum Antonij Tiberti Cesenatis discussum.

Quæst. 5. De chiromantia.

Duæ eius species. de Physica. de astrologica. Verderij error de hac. Prohibitio Sixti V. Artis vanitas. Scriptores. Iuuenalis locus. Soluuntur argumenta contrarię partis. Locus Exod. 13. v. 9. Iob 37. v. 2. manus Dei quid significet in scriptura. Locus Exod. 24. v. 31. 2. Reg. 3. ver. 15. Esai. 8. v. 11. Ezech. v. 3. & cap. 33. vers. 22. & c. 37. v. 1. Examinantur exempla prædictionum Chiromanticarum. Bartolomæi Coclitis. Alex. Medicæi. Iouius notatus. Zingari, qui & an tolerandi principibus fusè Corinthia lex de sumptibus.

Quæst. 6. De coniectatione ex somnijs.

Oniropoliæ scriptores. Somniorum diuisio. Fundamenta vanitatis huius. De libro Dan. Somniali in c. non obseruetis 26. q. 5. Synesius notatus. Quædam licet obseruare contra Xenophanem, & Epicuræos, quædam nõ licet, cõtra Stoicos. Prudentij locus. Somniorum certitudo, vel fallacia, vnde petenda. de causa efficiente somniorum. Synæsii, & Porphyrij error. Item Platonis, & Arist. Hippocratis diuisio non sufficiens. De Naturalibus ex causa intrinseca. 1. animali. Locus Salom. Eccles. 5. v. 2. 2. intrinseca corporali. quæ propria somnia singulorum humorum predominantium. De naturali extrinseca causa, & diuisio. Quando liceat attẽdere sõnijs ex causis naturalib. Explicãtur singulæ causæ exemplis. Non licet diuinare de futuris contingentib. vt de gratis datis à Deo, nec de liberi arbitrij actionib. De diabolicis insomnijs. Locus Homeri. & locus Eccl. 27. v. 7. De Lectisternijs, & captione somniorũ apud Gẽtiles. de Venere Gazæi somniorum interprete. Somnia Enthusiastarum, Anabaptistarumque. item Epithelis Messenij. Aedesii philosophi. Matris Attilæ. Ptolomæi. Nestorij Attici, Iuliani Apostatæ. Odatis, & Zariadres. dæmoniaca ad quid liceat obseruare. Codæi somnium. Dinothi historia. Diuina insomnia quæ. Diuinorum insomniorum quædã exempla.

pla. Theodosii Imper. Arnobij Rhetoris. Mauricij Imp. Bardæ. Eulogij, Alexandri Mag. Blesensis locus. horũ obseruatio licita, & ad quos spectet interpretatio. Quomodo discernenda diuina ab alijs. Locus Eccles. 34. vers. 6.

Exempla eorum, quib. obseruatio somniorum valde noxia fuit, Agamēnonis Xerxis, Onomarchi, Antigoni, Pompei. Iusti Lipsi. V. CL. narratio quædam de muliercula Bruxellensi, & historia discussa diligenter.

Cap. 4. De coniectatione politica, siue de sortibus.

Sortis politicæ species.

Quæst. 1. De sorte diuisoria.

Iudices sortiebantur Athenis, Romæ, & in Sicilia. Casus in quib. iura sortitionem permittunt. c. 1. 26. q. 2.
Quæ requisita, vt hęc sors sit licita.
Quomodo intelligenda, quæ in sacris literis de sortitione habentur.
Ritus qui solemnes. Calix pro sorte. Locus psal. 15. vers. 16.

Quæst. 2. De contractu sortis, siue Lothariæ.

De duplici contractu hoc priuato, la risse. *& publico,* la lotherie.
Contractum esse licitum probatur. Reprehensus *Conradus. Ludus aleæ cur prohibitus.*
Contractus plures hic interueniunt.
De personarum generib. quæ in hoc contractu veniunt. Quid hic lucrari possint mercis Domini, seu venditores. Quæ sint peccata venditorũ, seu dominorum mercis. De modo quo, statim, ac collata iota, sortes trahũtur. Quid lucrari possint emptores, seu sortientes.
Quæ horum peccata, & obligatio restituẽdi an ad sortitionem rerũ restitutarum fraudator admittendus.
Quid lucrari possint ministri, & officiati. A quo alẽdi hi ministri. Publicũ, & pauperes quid hic lucrẽtur. Princeps pot. aliquid reip. pauperib. vel sibi reseruare. Posse aliquid dari ei, q primã sortem, vel plures obtulerit.

Quæst. 3. De purgatione canonica.

Quid sit? quæ eius species. de purgatione iurisiurãdi. Canon. hãc probãtes.
Exempla *Sophiæ reginæ Poloniæ, et Sixti 3. Leonis 3. & Pelagij PP.*
De purgatione per sumptionem SS. Eucharistię. Exempla *Lotharij Regis Franciæ. Greg. 7. ipse fecit, ab Henrico verò Imp. exegit.*
Causa, & formulę huius purgationis.
Defenditur ea cõtra Fran. Hotomanũ. Caluinianum explicatur eius sententia. Historia ErKimbaldi Burbati. Alia Sibichonis episcopi. Sępe mortui, qui rei cum essent, & iustè accusarẽtur, sumere pręsumpserunt. Exempla *remissiuè ponuntur. Cur* Deus *hoc indicium aliquando permiserit fallere: vt in Andronico Imperatore.*

Quæst. 4. De vulgaribus purgationibus.

Cur sic dictę. item cur exploratorię purgationes. cur leges paribiles.
Tentant omnes Deum: huius species petere miraculum.

Sect. 1. *De prouocatione ad diuinum iudicium.*

Quibus conditionibus concurrentibus hęc sit licita. Exẽpla. Sarę. Dauidis. Zacharię filię Ioiadę. Septem fratrum Machabeorum. D. Pauli. Martyrum noui testamenti. Et S. Eustasii Abbatis. Gualtheri Burg. Episcopi Pictau.
Quam periculosum sit ita citare.
Qui peccent Mortaliter citando.

Quan-

Quando citati possint citationem contēnere, quando, & quo illam modo debent considerare.
Exēplū Gōzalui Hermand. de Corduba
Exempla citationum non irritarum.
Citatio duorum fratrum de Caruaial.
Mentueici Tadei bronnē. Henrici Mogūt. Episc. Burchardi, et Megmheri.
Gothus capite plectēdus. Gothalani Nauarchi. Fratris Ducis Britanniæ.
Templariorum. defenditur hęc historia contra quosdam. De morte Clem. V. Papæ, & Philippi Pulcri Francorū Regis. Præpositi S. Lamberti Leodin. De Innocentio IV. fabula Britannorum reiecta.

Sect. 2. *De purgatione monomachiæ, seu duelli.*

De inuentione Duelli. de gentib. quæ vsæ. de causis propter quas inductum. De ritib. de armis. Duellum paralytici contra Iudæū, qui imaginē Deiparæ violarat. Duella inter reges pro regno. inter priuatos pro regib. pro testimonio pudicitiæ, pueri contra gigātem. Burchardi contra Conradum.
De successionum inter patronos nepotis, & patrui. vicere qui pro nepote.
Venceslai Regis mirum duellū contra Radislaū. aliquando Deus miraculo decidit, vt in causa Venceslai. aliqdo res dubia manet, vt inter equites Hispanos, Rui Paez de vicdma, & Pae Rodriguez de Auila. Sæpè iniustus vincitur.
Duellum omni iuri repugnare ostenditur. Prohibitio, & pęna concilij Tridentini. aliç priores Iulij 2. & egregiæ eius rationes. Extensio Gregorij xiij. ad priuata duella, & quæ citra solēnes ritus fiunt. Quædam declarationes, siue illationes ex bulla prædicta. extenditur ad eos, qui dicunt; Veni, ego te tali loco exspectabo. Nō procedit contra Principes, qui duellum permitterent infidelibus.
Bellum iustum potest auctoritate principis duello decidi. Non tamen hoc possunt facere per modum diuinationis, aut ad gloriam, &c. Locus 2. Regum 2. v. 15.
Qui consulentes incidant, qui spectatores. Fit mentio non visæ bullæ Clementis 8.

Sect. 3. *De purgatione uulgari per ignē.*

De proba ferri candentis. quod iudiciū. Solemnitates. Formula.
Exemplum Tetbaldi Peletarij. Lex militaris apud Radeuicum. Leges Francicæ, Longobardicæ, Slauicæ, Flādræ.
Vomerum quis numerus.
Ferri consecratio qualis. ponitur formula. Sophocl. locus de hac purgatione. An nobiles eam quoque subierint, & cōtra. Exempla. Conradi Marpurgij cōtra hæreticos. Richardæ, & Kunigūdæ Imperatricum. Emmæ Reginæ Historicorum dissensio conciliata. Aliorum in Græcia. Matronę Christianæ in Rugia. Comitissæ Mutinensis. Ludouici regis German. Legatorum. Occisorum Comitis de Oldeborg. Vvittenbergensis iniustè accusati de incendio, & detecti postea rei. Exemplum Piscatoris Traiectensis, & cuiusdā Hypocritæ. Iuonis loca discussa, & ostensa canonibus repugnare. Rollonis Normanni factum mirū.
Certamen Catholici Hispani cum Ariano. Robertus Cantuariensis doluit quod hanc purgationem suasisset.
Emma regina sic se purgauit.
De iudicio prunarum. Exempla. Monachi Aegyptij, & B. Briccij Turonensis Episcopi. Haraldi Hyberni.
Sumebant et ab alijs rebus hoc iudiciū.
Eulalius se purgauit fiscella in ignem iniecta. Episcopus quidem ad fidem Rossos adduxit proiecto libro Euangeliorum in ignem. Sic etiam approbata in Hispania missa Mosarabum.
De probatione per pyram. Exempla. Petri Messilicnsis. Topponis Apostoli Danorum. Catholici Episcopi prouocantis Arianum. Sauanarolæ factū, seu potius iactantia. Petrus Albanēsis sic Petrum Florentinum simoniæ conuicit. Ritualia huius iudicij.

Vt Catholica fides his adstructa, sic ijsdem hæresis deprehensa, punitaque probatur exemplis. Hæreticorum Cameracensium. item Argentinensium.

Flamma hæresi, quod vmbra corpori: cum fuga erroris, vis perit ardoris. redit hæc illo rediente. Hæretici alterius exemplum.

Variæ prohibitiones huius probæ.

Imperatorum, & Pontificum, c. Mennam 2.q.5. discussum. & c. consuluisti, 2.q.4.

Sect. 4. *De purgatione vulgari per aquam.*

De aqua feruente. Nationes quæ receperunt, & quo fundamento.

De poculo zelotypiæ, Num. 5.

Prohibitio purgat. per feruentem.

Exemplum Legatorum Ludouici Germaniæ Regis. confutata quædam traditio Hebræorum. Ritualis oratio. Solebant manum inijcere. probatum exemplo Hiacynthi Diaconi Rauennatis.

Formulæ duæ huius probæ collatæ inter se.

De purgatione per aquam frigidam.

Quomodo fiebat. Exemplum vxoris Beati Gangulphi. lex Alsatica.

Alius modus, mergendi hominem totum.

Imperatoriæ, & Pontificiæ prohibitiones, c. ex tuarum. de purgat. Canonica explicatum. & c. sententiam sanguinis.

Ne Clerici, vel Monachi sæcularibus. & cæt.

De hodierna probatione sagarum per aquam frigidam sententiæ Germanicorum Scriptorum. Iurisconsulti cuiusdam recens libellus de hac re.

Quæst. 5. De proba, vt vocant, aquę frigidæ, qua in sagis explorandis quidam in Germania vtuntur.

Sect. 1. *Discutitur opinio, & rationes Adolphi Scribonij.*

Contra fictitiam illam leuitatem demonis sagas sustentantis differitur. Nō est credibile hoc sic à Deo à mundi initio prædestinatum. Refellitur supernaturalis, & fictitia aquę, & sagarum anthipathia. Lutherus exploditur, qui voluit omnia liquida apta præbere balneum esse idoneam baptismi materiam.

Quo pacto elementa laudent Deum.

Qua ratione aqua instrumentum, & sigillum salutis.

Sect. 2. *Excussa sententia, & rationes IC. cuiusdam Catholici.*

Laudatur aduersarius, & huius contra dictionis ratio proponitur. Qui, & vbi tantū, indices hac vtūtur proba. Esse praxim paucorum, et indoctorum iudicum. Summa sententiæ cōtrarię. Ostenditur parum necessaria hęc purgatio ad mentem aduersarij.

Ostenditur pugna in dictis eius, & incertitudo huius probationis. Exemplum uetulæ sagæ, quæ seipsam prodidit.

Ostenditur ex eo, & alia pugna. Itē hāc supernatationem non esse tribuendā bonis angelis: sed dæmoni.

Cautelæ, quas ponit, ostenduntur superfluę.

Tertia pugna in dictis aduersarij.

Gratis conficta diuersitas in maleficio, & alijs criminibus; nec probata, nec vera.

Sed ostendit purgationis huius vanam defensionem.

Inducitur argumentum de saga, quæ furti accusata tantum; & aquæ iniji ceretur ex prisco more ad purgationem: & ostenditur si hæc purgatio vera, certaque necessario, iudicem perplexum fore.

Multa refelluntur breuiter πάρεργα aduersarij. Quæ præcipua nunc causa paucitatis miraculorum sit. Deo

non

non attribuēda omnia creaturarum mala; & talem propositionem fidei repugnare.

Excusatur mēs aduersarij eam ponētis.

Quo sensu probationes sint iudici arbitrariæ.

Hanc iure Canonico probam omnino esse prohibitam accuratè ostensum.

Non licet iudici infligere quamcunque pœnam quam rei maximè metuunt.

Hæc purgatio nō fauet maximè reipub. Neque hoc solum potest eam facere licitam.

Vt actus sit bonus, non sufficit eum tendere ad bonum finem.

Sagas non detestari maximè hanc purgationem. quod si detestantur, indicium est pacti.

Non esse hoc indicium certius testimonio complicum.

Non est eadem ratio huius indicij, & illius testimonij.

Vt nec indicij ex cadauere sanguinante, & ex hac.

Non sequitur Deus iuuat iudicem in vno, ergo & semper, & in omni.

Non fallitur iudex, qui secundum acta nocentem absoluit. Deus non vult omnia crimina hic actu puniri. Aliquando iudici, & iudicio nocent maleficæ.

Sors ista est diuinatoria non cōsultoria.

Consultoria sors etiam hodie est prohibita, l. eorum. C. de malef. & mathem. ut non sit iniqua quomodo accipienda.

Maleficium per media superstitiosa tolli posse: uel erronea, uel planè temeraria propositio.

Scotus falsò citatus à malleo malef.

Posse aliquem peccare in eo, quod facit bona intentione.

Impugnatum ut prorsus spurium, & tyrannicum arbitrium liberum, & plenum iudicis, quod aduersarius ei concedit.

Iudex secundum legem debet iudicare: alioqui belluas imitatur.

Quomodo iudices omnes legibus sul diti sint. Præstare absoluere nocentes, quam per hanc probam deprehendere.

Quid iudici hic metuendum, quid non.

Mortale est non obedire Ecclesiæ.

Causa, cur tam parum iudices promoueant per indicia legitima. D. Bernardi locus de hac proba discussus.

Sect. 3. Proponitur, & probatur uera sententia negatiua.

Iudices gnari Pontificiæ prohibitionis, qui hac proba utuntur, peccant.

Probatum primò definitione peccati.

Pontifices Romani quid senserint de hac probatione

Illis esse credendum, & obediendum in hac re, c. Mennam. in fin. 2. q. 5. c. ex tuarum, de purgat. Canon.

Diluuntur rationes aduersarij quib. conatur ostendere diuersum quid statuendum in purgationibus uulgaribus cæteris, & in ista.

Ostenditur non esse diuersam rationem iudicum, & priuatorum.

Ostenditur esse tentatio Dei.

Quomodo signa petit à Sanctis hominibus.

Quando liceat signum petere.

Probatur hic non esse miraculum.

Exempla multa docent falsam esse probam.

Iudices nō tenentur fidem habere huic probæ.

Quale hic pactum intercedat.

Declaratur res.

Pactum hic inter iudices, & dæmonē, non inter sagas, & dæmonem intercedit.

Exemplum quoddam recēs discutitur.

Dissensio Iudicum in hac purgatione.

Cur dæmon hoc pactum inierat, & lucra eius ex illo.

Ostenditur hæc proba continere peccatum inobedientiæ, & ariolationis.

Locus 1. Reg. 15. u. 22.

Dæmonem corporeum facere, temerarium est, & errori proximum.

F I N I S.

MAGI-

MAGICARVM DISQVISITIONVM LIBER QVARTVS.

QVI EST DE DIVINATIONE.

SVNT quædam nomina, quę, cum late sumuntur, solent cõfundi, vt *diuinatio*, *vaticinium*, *prænotio*, *prophetia*, *coniectatio*, *prædictio*: & sic sumẽdo, pro his omnib. in titulo posui vnicum nomen diuinationis. Si pressius sumantur, discrimen aliquod agnosco. *Prænotio* & *prædictio*, cetera quatuor semper complectuntur, sed *prædictio*, ordinem ad alium, actumque denotat extrinsecum; *prænotio*, intrinsecam tantum cognitionem. *Vaticinium*, diuinationi & prophetiæ commune nomen est; sed ad *Oraculum* tamen, quod viua fit hominis voce, restringi consueuit; cum *diuinatio* vlterius porrigatur. De *prophetia* D. Hierony. notat, *a* semper a sacris litteris in bonam partem accipi, patet hoc verum esse, quando loquuntur absolutè, nam si pseudoprophetas quoque hoc nomine honorent, distrahentem quampiam particulam adijciunt (vt prophetæ *stulti, Baal, Samariæ, lucorum, &c. b*) vel loquuntur per ironiam non obscuram, petitam ab existimatione atque opinione populi, qui pro talibus eos habebat; sicut & *idola*, nuncupat *Deos*: *c* atque adeò semper aliquid additur in contextu, quod nõ sinat ignorari pseudo prophetas fuisse. *d Diuinatio* nunquam in Biblijs sumitur de prophetico lumine. Nam illud Salomonis; *Diuinatio in labijs regis, in iudicio non errabit os eius*; *e* nihil ad prophetiæ donum pertinet, sed ad sagacitatem in occultis, & perplexis iudiciorum latebris, circa facti ambigua, eruendis, necessariam iudici. est enim quædam sicut in medicis causis, sic & in iudicarijs diuinatio Metaphorica; qua, quæ præterita sunt, & quorum veritas ignoratur, solerti discussione conijciuntur. Vt fuit in iudicio Salomonis, cum veræ matri filium restituit, *f* vt fuit in Danielis inquisitione; qua senum perfidia detecta, Susannam vitæ, honori, marito restituit, *g* vt in iudicio Ariopharnis Thracum Regis; quod huiusmodi traditur. Tres Cimmericorum regis filios de paterno regno contendentes, iudicẽ elegere Ariopharnem. hic iubet patris cadauer sepulcro erui, arbori alligari, & eos arcu contendere, vt qui patris cor transfixisset, is in regnum succederet, primogenitus guttur, secundus medium pectus corde illæso transfixit. Superterat minimo spes regni, vicit pietas, & se regno cedere malle, dum in patris cadauer pietate superior esset, professus; iaculari detrectauit. Huic Thrax regnũ adiudicauit, quia naturæ propensione, se & verè filiũ, & virtute præstantiorem ostendisset. *h* An hanc historiam voluebat animo Alphonsus pri-

a *in c. 3. Michea.*
b *Iere. 23. v. 13. Ose. 9. v. 7.*
c *Exod. 12. v. 11. Dan. 11 v. 8.*
d *Deu. 13.*
Ierem. 23. v. 25. & 28. v. 1. & 14. Ezech. 21. v. 21. Mich. 3. v. 6.
e *Prou. 16. v. 10.*
f *3. Reg. 3.*
g *Dan. 13.*
h *Diod. Sicul. lib. 20.*

primus Neap. rex, cùm similem protulit sententiam? vel naturali sagacitate id potuit, quæ in eo mirifica fuit. Nam adhuc penè puero cum in Aragonia, vtriusque Siciliæ regna susciperet, accidit, vt cuiusdam ancilla ex domino pareret, & ad libertatem ex Hispaniensi lege prouocaret. Dominus, ne matre eum filio priuaretur, negabat ex se natum, deerant in re clam patrari solita probationes, quid ageret? bellè se expediuit. iubet sub hasta partum vendi. vincitur dominus licitatione. ergone (secum) filius meus in seruitutem meo viuo? quin potius fateor, quod res est, & ecce paterni animi erumpunt inuito lacrymæ. Subsequitur lingua confessionem oculorum, sic patri filium, matri debitam rex libertatem asseruit. *a* Quem imitaretur hoc iudicio, non habuit, vt Tiberium *b*. habuit Teodoricus, Rex Gotthorum. Spopóderat mulier Italica nuptias secundas amatori, pacta se filium prius domo exturbaturam. cum conaretur; resistere filius, & Regem adire ambo. filius sibi alimenta deberi, nec domo paterna a matre eijci decere, contra mulier, filium non agnoscere, suppositiuum esse. Suspecta regi mulier fieri incipiebat. Atqui ò mulier *inquit rex*, potes, si me audis, & hac te molestia expedire, & melius coniugium inire, quin tu iuuenem hunc, qui filium se dicit tuum, maritum accipe. minor est ætate, & facie liberaliore. Ista mulier tam inopinata iussione, primũ conticescit: mox se colligit, & multa prætexere negationi, parum cohærentia, vel apta, vt deprehensam facilè intelligeret rex. Fingit ergò se pœnam addere, nisi consentiret, quod restabat infelici, ut scelus fugiat horrendum; filiũ agnouit. *c* Coram Carolo Magno pater, & filius homicidij rei agebantur, factum vterque negabat, nec tormẽtis vllis ad confessionem criminis perduci poterant: condemnat Imp. vtrumque ad suspendium. Tum pater, victus amore filij se reum, filium verò sceleris expertẽ profitetur. *d* Minoris momenti, non minoris industriæ fuit Frederici III. iudicium, ad eum cum rusticus venisset, & questus esset, iugalium equorum alterum in caupona sibi furto ereptum: abigeum Imperator sibi indicari iussit, cum hoc rusticus negaret se facere posse, qui hominem nõ nosset; miror, inquit; Fridericus, non alterum quoque ereptum tibi, cum tot in hac vrbe sint equites, equi tã pauci. Equa, ò Cæsar, subdit rusticus, est altera, quæ militibus paruo vsui. Igitur age, inquit Imp. equam inscende, & per omnes vicos, plateas, compita, & angiportus vrbis equita: subtractus equus in aliquo stabulo latitat, & cum iugalis odorem senserit, statim hinnitum tollet. Paruit rusticus, atque ut Cacũ mugitus bouis, sic hinnitus equi tunc furem prodidit. *e* Nec subticenda Turcarum regis Solymanni prudẽtia. Byzantij Iudæus Christiano certam auri summam mutuam dederat, vti constituta die præter sortẽ, vsuræ loco, duas carnis eiusdem Christiani vncias reciperet. Die illa sortem reddit Christianus, fænus negat. aditur Solymannus, vt rem decidat. ille Iudæum animo detestatus, nouaculam adferri iubet, & Iudæo potestatem facit, qua velit, mẽbri parte, debitori duas carnis vncias exscindat: ea lege, vt omnino duas tantum: si minus plusue exsciderit, capite luiturum. Non ausus Iudęus hanc aleã subire, Christianum absoluit. *f* De huiusmodi ergo *labiorum regis diuinatione*, Salomon loquebatur, sicut .n. cor regis, sic & eiusdem labia in manu Dei sunt, ambo Deus æqualiter dirigit, & quibus suas in terris vices delegauit, eos supra ceteros sæpè mortales magna solertia, & prudentia dotat. *Diuinatio* ergo illic *pro coniectatione* posita. *Cõiectatio* namque, procedit ex consideratione causarum signorumvè, siue hæc sint cum vera prudentia coniuncta, siue vanitatis comperta, quare quædam coniectatio licita, quædam illicita est. *Diuinationis* nomẽ, nos deinceps restringemus, ad illicitam tantum: hęc a coniectatione differt; quia non procedit per signa, vel argumenta, vt facit coniectatio. *Francotio* deinceps nobis generale nomen erit; eius partes, vt membra corporis, tres sunt futuræ; Diuina prænotio, quæ manat a Deo, & vocabitur

a *Ant. Panhermi. li. 2. de gest. Alfonsi.*
b *Sueton. in Tiberio.*
c *Ioan. Magnus li. hist. Gotth. c. 29*
d *And. Barbat. in c. prasenti. de probation.*
e *Aeneas Siluius lib. 2. de reb. gest. Alfonsi.*
f *Corrozetus de dictis & factis memorabilib.*

bitur *prophetia*, ad hanc pertinent quædam miraculosa, seu diuina ostenta, & prodigia, futurum solita certò & ordinariè prænunciare, vt quod post obitū B. Beatricis Atestinæ per longum temporis spacium obseruatum est, quod quoties aliquid noui familiæ Atestinę, ex qua fuerat orta, immineret, toties multis ante diebus, in sacello eius prægrandis strepitus exaudiebatur, & corpus eius, quod de more supinum iacebat, in alterum latus reuolutum sæpe riebatur. *Scardeonus lib. 2. antiq. Patauina. class. 6. fol.* 120. alia de campanis quibusdam retuli, *inf. c. 3. q. 1. & de alijs multis c. 2. q. 7. sect.* 2. Dęmoniaca, quæ deriuatur ex pacto tacito vel expresso cū dęmonibus, & dicetur *diuinatio*; & Naturalis, quæ sumitur ex signis, vel causis naturalibus, quam uocabimus *præsagium*, vel *coniectationem*, strictè sumptis vocabulis.

CAPVT I.

De diuina prænotione, seu prophetia.

QVAESTIO I.

De natura & nomine prophetiæ.

IN SS. *propheta* nomen, & *prophetandi* verbum, sex ferme modis solent accipi. primò, pro eo quod est canere vel psallere certis diuinas laudes modis, vel instrumentis. Sic legimus prophetasse Idithum & Heman, *a* & sic quidam illud accipiunt; *b* *Num & Saul inter Prophetas?* 2. pro Ethnicis vatibus ac poetis. sic Epimenidem *c* Apostolus appellat Cretensium prophetā 3. pro phanaticis, qui arreptitiorū more mente abalienati, insolita, inepta, insipientiaque effutiunt. sic dicitur Saul domi suæ, a malo agitatus spiritu, prophetasse, *d* & Sacerdotes Baal dicuntur etiam prophetasse. 4. dicuntur prophetare, qui miraculum aliquod edunt, quo declarant se veros fuisse Prophetas.

a 1. Paral. 15. v. 3. & 5.
b 1. Reg. 10 v. 12.
c ad Tit. 1. v. 12.
d 1. Reg. 18. & 3. Reg. 18. 29.

Sic Elizæi mortui corpus dicitur prophetasse, quia latronis cadauer contactu viuificauit. *e* 5. qui res sublimes, diuinas, & ab hominum cognitione remotas, & Scripturæ sacræ arcana interpretantur & docent. Sic sumpsit Diuus Paulus *f* quando confert donum linguarum cum dono prophetię. sic & Aaron; eo quòd Pharaoni expo nebat oracula, quæ Moyses a Deo acceperat, vocatur propheta. *g* Sic sumpsit Philo Iudæus, cum Prophetam definit; Dei, oracula intus dictantis, interpretem. *h* Et huc pertinet etiam alia significatio, quando sumitur pro veris Dei cultoribus, & viris religiosis, *vt volunt sumi, 3. Reg. 18. v. 4. Abulensis & Caietan.* 6. pro eo, qui occulta Dei arcana, per diuinam reuelationem accepta, hominibus enunciat. *i* Nos nunc de hac vltima specie tantum loquimur.

e Eccle. 48 v. 14.
f 1. Cor. 14. v. 5.
g Exo. 7. v. 1.
h li. de pramijs, & pœnis.
i notat hæc Pererio in Gene. c. 20. disp. 2.

Nomen hoc prophetiæ Græci a præfando (προφημι) deduxerunt; Hebræis *Nebua*, vnde *Nabi* prophetes, radice verbi incerta. potest enim esse *Nub* (hoc est loqui) & significaret *Nabi*, loquentem: potest esse *Ban* (intelligere) & significaret intelligentem, nimirum perfectissimè, vt qui res oculis fidelibus subiectas cognoscunt. Vnde, & Prophetæ Hebræis dicti sunt *uidentes*. *k* Hæc de nomine suffecerint, de re videamus.

נבואת נביא נוב בין

k 1. Reg. 9. v. 9.

Cassiodori, *l* communius recepta definitio, concisior est, quam vt per illam commodè rei natura intelligatur. Dic explicatius, *Prophetia, est diuina inspiratio, rerum a nobis procul distantium euenta, immobili veritate, & maxima cum certitudine prænoscens atque denuncians.*

l præfat. in Psalm.

Expliceimus singula definitionis mēbra. *Diuina* dixi, contra Artephium, & Rogerium Baconem, qui prophetiam tribuunt astrorum influentijs; contra Aristotelem & Peripateticos, qui corporis humoribus; contra Moysem Aegyptium, Auicennam & Algazelem, qui naturali industriæ studio que adscribunt. hi cuncti fallūtur. quia omnis prophetia, Spiritus Sancti donum est, nulla humana allatum voluntate, vt duæ Catholicæ columnæ Petrus, & Paulus contestantur. Vnde Beatus Hiero. infert, solos veros Prophetas,

phetas, Dei spiritu locutos, nec alios prophetarum nomen mereri, quàm qui Spiritus sancti luce collustrati, futura prædicunt. Ad hoc nulla dispositio naturalis, vel humana absolutè requiritur. potest enim Deus ipsam simul cum lumine dispositionem infundere. a Sed qui amat omnia suauiter dirigere, vt plurimum se rerum naturis accommodat, quoad ipsi placet. Quare cũ aptissima sit dispositio, qua mens a sensibilibus motionibus, & rerum humanarum soluitur curis, videmus eam Prophetas aliquando comparasse sibi, vt Helizeum impij Regis Israel adspectu forte ad zelum & indignationem nonnihil commotum, musices suauitate. b Quæ tamen dispositio, planè per accidens ad prophetiam iuuat, nec illius causa vllo modo dici meretur. Naturalis verò prænotionis, vel dæmoniacæ, causa per accidens, est corporea dispositio, quæ a sensuum vsu vehementer mentem auellit, atque idcirco Plato & Aristoteles dixerunt, frequentiorem esse diuinationem in fatuis, attonitis, & furentibus, quam in mentis sanæ hominibus, in dormientibus, quàm vigilantibus, in morti uicinis, quàm vita vitali lõgum adhuc frui turis; in atrabilarijs, quam sanguineis. minus enim sensibus intẽti illi omnes, & melancholici insuper vigilãtes qua si somniant. c

a D.Th. 2. 2. q. 171. art. 3.

b 4. Reg. 3.

c Vide Valesium, de sacra philos. cap. 30.

2 Dixi, *inspiratio*, latè sumpta voce, pro quouis influxu, instinctu, illuminatione, aut reuelatione. hanc Deus aliquando largitur angelis bonis, qui prædicant alijs, vt de Sodomorum euersione didicimus, d & de posteris Ismahelis, e de Samsone, f de Tobiæ vxore, g de Christo Domino, h & eius præcursore; i vel vt visiones explicent hominibus. k Aliquando Deus cõfert hoc donum hominibus, tum viris, tum feminis, maximè probis & sanctis: vt Eliæ, Esaiæ, Deboræ, Oldæ, & quàm plurimis alijs, quorum laus est in sacris Historijs; interdum tamen & malis atque improbis, vt nonnullis Gentilib. ac fortasse Sibyllis, & Balaamo, l & Caiphæ. m Confert autem aliquando ignaris se prophetare, vt dicto Caiphæ & iuxta D. Ambr. n Abrahamo, cum dixit; *postquam adorauerimus reuertemur ad uos*; sed tunc impropriè vocari prophetiam, censuit D. Augusti. o aliquando verò id accidit gnaris se a Deo illuminari, vt Balaamo prædicto. Interdum quoque confertur hoc donum inuitis, vt p Sauli iuxta quorundam interpretationem, sed sæpius, sponte Spiritum Dei recipientibus, tuncque ea ratione prophetia potest vocari voluntaria, quia influxũ Dei non inuiti recipiunt; inuoluntaria nihilominus erit, quatenus eum, non quandocunque ipsis, sed quando Deo lubet, recipiunt, & quia non qua mensura ipsi volunt, sed qua Deus, & quia non quã volunt ipsi diu, sed tantisper dum Deo videatur, vt de extasi lib. 1. diximus, quæ sic etiam voluntaria, nec aliter.

d Gen. 19.
e Gen. 21.
f Iud. 13.
g Tob. 6.
h Luc. 2. Mar. ult.
i Luc. 1.
k Dan. 8. & 9. & in Apoc. sæpe.
l Num. 22. & 23.
m Ioã. 11. n. 51.

n lib. 1. de Abrah. c. 8.
o li. 12. sup. Gen. ad lit.
p 1. Reg. 11 v. 6.

Inspirationum alia quoque differentia petitur inde, quòd interdum ei nullum colloquium accedit, sed nuda tantum fit præceptione aut ostensione, vt in plerisque veteris testamenti prophetijs cernitur, interdum Dialogismus aliquis Prophetæ ac Spiritus sancti accedit. q

Illuminationis seu inspirationis huius duas ponunt Theologi species, *imaginariam, & intellectualem. Imaginariam* siue *sensibilem* vocant, non quia non pertingat ad intellectum (talis enim impropriè vocaretur prophetica inspiratio) sed quia primariò fit per sensibilẽ siue imaginariam repræsentationem, ex qua mentis conceptio nascitur, eiq; quasi commensuratur. *Intellectualem* appellant eam, quę non ducit originem a sensu vel imaginatione, sed oritur immediate per lumẽ infusum intellectui, & per species intellectuales, de nouo inditas, vel præexistentes, sed diuina virtute, ad naturalem aliquam mentis conceptionem formandam applicatas.

q Vt Exod. 3. & 4. 1. Reg. 3. Ierem. 1. Dan. 10. Ioan. 4. Abac. 2.

Quæ eleuatio dupliciter contingit. 1. quando intellectus sic eleuatur, vt sine operatione phantasiæ cognoscat: quod raro ex speciali priuilegio conceditur. 2. quando phãtasia intellectio ni cooperatur, non quidem intellectu primum a phantasia moto, sed phantasia ip-

sa ipsa mota & applicata ab intellectu vt secum operetur & concurrat. *Vide Franc. Suarem, 3 p. q. 30. ar. 1. disp. 9. sect. 2.*

Solet vt plurimum Deus mediatore angelo prophetiam inspirare; primò reuelans Angelo, vt angelus deinde reuelet homini quod iussus, idque vel in assumpto se corpore ostendens, vel apparitione tantum spirituali speciē humanæ menti exhibens rerum, quas Spiritus sanctus homini vult præsignificari. sic Moysi *in manu mediatoris* data lex, *a* sic Zachariæ & in Zacharia *b* Angelus Domini loquebatur. sic in Apoc. *c* Christus Angelo, Angelus Ioanni, Ioannes alijs manifestat; quæ Pater Christo, vt homini, ab initio cōceptionis reuelarat. quod suauitati diuinæ gubernationis, vti solitæ medijs, est accōmodatissimum. *d* Et sic censuere grauissimi Sancti; de facto, tantum solitū Deum prophetiam per angelos inspirare. *e* Non tamen negandum posse Deum, si velit, ipsum immediatè sic in mentes hominum influere, quod nec Damascen. nec alij illi Patres negarūt; & affirmarunt D. Hier. & D. Greg. & recentior Turrecremata. *f* quin etiam D. Hiero. qui priorem modum concedit, *g* posteriorem hunc aliquando a Deo vsurpatum contendit. *h* Scio Deū posse, si velit; an fecerit, nescio, nec multum refert scire. Non caret etiam difficultate prior ille influxus, qui sit mediatè angelo; cum nec Angelus spirituale illud lumen creare, nec ipse in humanum intellectum queat illabi. Quin etiam sine sensuum adminiculo in hominis mentem, hoc lumen à Deo creatum immitti ab Angelo posse, negat Scotus; sed affirmant Albertus, & Henricus de Hassia; modo negare, modo concedere videtur D. Thom. sic tamen, vt quando huiusmodi lumen intellectui sine sensibili apparitione vel specie immittitur, (vt sit in reuelatione intellectuali) hoc à Deo, qui solus illud creare potest, immediatè fateatur immitti: quod accurratè, ex horū Scholasticorum sententia, docuit Francisc. Picus *lib. 2. de Prænot. c. 3.*

Dixi tertiò, *rerum à nobis procul distantium*. huiusmodi res sunt. 1. quæ natura sua longè distant ab humana cognitione, vt abstrusiora Dei consilia, mysteria fidei, & similes res diuinæ. (hoc sensu Christus Dominus prædicitur futurus Propheta; *i Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit, &c.* & eò referenda prophetia, quam Apostolus cum dono linguarum *k* comparat) 2. etiam res, quæ sunt à cognitione nostra semotæ, ratione modi cognoscendi: quando quod enunciatur, non nisi supernaturali lumine potest cognosci: veluti cum Helizeus resciuit quæ cum Naamo Iesi pactus fuerat; *l* & B. Petrus, quod inter Ananiā & Saphiram conuenerat; *m* 3. deniq; sunt alia longè distantia ratione temporis, quod vel iam vsq; adeo obliuione oblitteratum est, vt non nisi diuina reuelatione sciri queat; quo pacto Moysem de mundi creatione prophetasse scribit D. Grego. super Ezechiel, vel quia tempus adhuc futurum, & euentus cōtingens, ideoque soli Deo liquido notus. iuxta illud; *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia Dij estis vos. n* Et hæc est vocis *prophetia* frequentior significatio: adeo vt propria locutione, hi soli Prophetæ nuncupentur, qui futura cōtingentia prædicunt. generaliter tamē loquendo, ceteri quoque Prophetæ vocantur. *o* futurorum contingentium cognitio soli Deo reseruata est, quia ad perfectam cognitionem, necesse est rē cognosci tanquam præsentem: soli autem Deo, vt præterita & præsentia, sic etiam futura, semper ante oculos versantur, quia æternitas caret initio, caret fine, & in ea cuncta simul cognoscū tur: solus autem Deus æternus est. ideo cum Deus hoc futurorum contingentium lumen propheticum homini largitur, tunc priuilegium illud, quod æternitati competit, eamque consequitur, cum homine communicat. Quo sensu Hiero. de Ferraria dicebat, *Prophetas à Deo æternitatis participes fieri. p*

Dixi, quartò; *immobili veritate*. hoc intelligendum est de prophetia absoluta, quam vocant *prophetiam sententiæ*. seu *præscientiæ*; cuius euentus semper prædictioni respondent: quia tunc res considerantur, prout in ipso Deo existunt,

a *Act. 7. v. 38. & Gal. 3. v. 19*
b *c. 1. v. 9.*
c *c. 1. in pr.*
d *D. Tho. 2. 2. q. 171. a. 2*
e *D. Dion. Areop. Cal. Hierar. c. 4. D. August. li. 3. de Tri. & videtur Damasc. li. 2. Orthod. fid.*
f *Hier. præfat in Esai. & in ca. 6. D. Greg li. 18. Moral. Turrecrem. in Prologo Reuelat. S. Brigitæ c. 4.*
g *in Ezec. c. 2. & 3.*
h *in d. præf. & c. 6.*
i *Deut. 18 v. 15.*

k *1. Cor. 14. v. 1. 3. 4*
l *4. Reg. 5.*
m *Act. 5.*
n *Isai. 41. v. 23*
o *vide D. Greg. in pr. Ezec. & D. Tho. de verit. q. 12.*
p *lib. Compendij Reuelatio. quod post eius mortem vulgauit Hieron. Beniuenius Florent.*

stunt, & ab eo solo dependent, qui solus est immutabilis. Non verò hæc particula definitionis procedit in *prophetia comminationis* siue *consilij*; quatenus hæc est conditionata, & in ea res considerātur, vt à causis secundis dependēt, quæ sunt mutabiles. prophetia ista conditionata, in se quidem est mutabilis. pro actionum humanarum mutabilitate; in Dei tamen præscientia, etiā hæc immutabilis est: quod cum Prophetę probè norint, & comminationis suæ naturam cum Dei voluntate comparent; sequitur eos ne tum quidem falli vel fallere, quando quod prædixere non euenit: vt Ionæ cum Niniuitis, Esaiæ cum Ezechia contigit. hanc distinctionem non Patres *a* modo, sed & Scriptura *b* sacra clarissimè confirmat.

a *Iust. q. 36 ad Ortodox. Chrys. hom. 1. in Mat. Greg. li. 16. Mora. c. 2. & 6.*

b *4. Reg. 20. Isa. 38. Iere. 16. a. v. 6. Ezech. 18. v. 21.*

Dixi quintò, *maxima cum certitudine*, quia quibus diuina fit reuelatio, solent à Deo sic mente illustrari, & voluntate affici, & de fide ac veritate reuelationis certiores reddi; vt apertè agnoscāt, & firmissimè credant, Deum esse reuelationis siue visionis auctorē; & queāt, nescio quo (vt ait D. Greg. *c*) intimo sapore discernere, se nec humanis somnijs, nec diaboli fraude illudi; sed certò certius sciant, hoc sibi lumen Dei dono concessum (quod de matre sua B. Augustinus prodidit *d* de se verò passim profitetur B. Angela de Fulgino c. 19. 21. 27 28. 29. & alibi) & adeò clarè cernant futura, ijsque præbeant assensum; vt æquè facilè sint negaturi prima & receptissima notissimaq; sciētiarum principia, quod de se Sauonarola ille dictitabat, *e* & de quodā suo familiari, quem non nominat, Picus affirmat; quem ego Hieronymum hunc fuisse opinor: sed, quod veriùs certiusque, tales fuisse omnes reuelationes Patriarchis, Prophetis, Apostolis, ceterisque prædicatoribus ac doctoribus nascentis Ecclesiæ factas, meritò censuit Thomas *Anglicus*, *f* illo in Genesim commentario, qui mendaciter doctori *Angelico*, litterulæ additione fuit attributus. Idem nonnulli putant impostura genus accidisse Commentarijs *in Apocal. & in Epist. Canonicas*. Sed, quicquid sit de hoc auctore; Lumen istud cælitus cū veris reuelationibus infundi solitum, Theologi cōtemplatiui seu mystici varijs nominibus appellant; *saporem internum, intimam inspirationem, dulcedinem experimentalem, diuinam illustrationem, sensum nimis sensibilem, absconditum manna, donum discretionis spirituum*. Adhuc controuertitur, an hoc lumen sit idem cum lumine fidei, an quid diuersum ab eo, eique superadditum? Posterius, verius Pico videtur, *g* & mihi quoque, formali saltem distinctione. fortassis idem est re, & nouam nactum materiam, eo se extēdit ac porrigit nouo quodam modo, sed nolo subtiliora hæc & minutioria nunc discutere: siue re idem sit, siue diuersum; quando hoc simul datur, tunc grauiter peccāt, qui huiusmodi reuelationi fidem non præbet. Sit Zacharias exemplum, linguæ vsu priuatus; *h* & in Regum Historia, qui iubentem prophetam non sauciauit, & qui propter inobedientiā discerptus fuit à leone. *i*

c *li. 4. dial. c. 48.*

d *li. 6. Confes.*

e *in d. compend. Reuel.*

f *c. 22.*

g *d. c. 3.*

h *Luc. 1.*

i *3. Reg. 20 v. 36.*

Dixi 6. *prænoscens*, quia prophetā definio, quæ maximè germana, cui proprium, vt, quod prænunciat, id sciat se profari, iuxta illud Danielis. k *reuelatum est Danieli verbum verum, intellexitq; sermonem. intelligentia enim opus est in visione*. necessarium ergo est intelligere; sed & alijs nunciare; quare

k *c. 10. v. 1. in cuius expositione extrema supra modum ridiculus est Caluinus.*

Dixi 7. *atque denuncians*. nam prophetiæ donum datur ad Ecclesiæ vtilitatē, vt, quæ, Deo inspirante, sancti cognouerint, ea ceteris annuncient. Illud denique quæri consueuit; Lumen istud, ad quam qualitatis speciem debeat reuocari? Communis sententia eadē est, quæ D. Thomæ, *l* ad patibilem qualitatem reduci, quia fit impressio quædā subitaria, similis affectioni transeunti, & facilè recedenti. non enim prophetis sēper adest, sæpè illos deserit. Haud ineptè compares versantibus in tenebricoso loco; qui, candelæ lumine illato, circumstantia cernere incipiunt; eo dem elato, rursus illis occæcantur omnia. Vnde Michæas; *m* *cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est*. & B. Petrus; *n* *Habemus propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Habet tamē hoc lumen adeò

l *d. a. 2.*

m *c. 7. v. 8*

n *2. c. 1. v. 17.*

multa

multa communia cum supernaturalibus habitibus; vt Iulius Sirenius, vir eruditus, conetur probare, *a* melius reduci ad habitum, apud illum inuenies argumenta, quibus communem sententiam impugnat. nec lubet, nec vacat plura.

a *lib. 7. de fato. c. 14.*

QVÆSTIO II.

Quæ sint species Prophetiæ.

DVo, quasi suprema *genera*, *prophetiæ* in S. S. inuenio: vnum *per Sacerdotes*, alterum *per prophetas*; sæpè quidem qui Prophetæ, iidem & Sacerdotes erant, sed aliter futura prædicebant quatenus Sacerdotes, aliter quatenus prophetæ. Res est non omnibus peruia, & digna diligentiore examine.

SECTIO I.

De rationali, & Vrim ac Thummim.

SAcerdotalis *prophetiæ* modus consistebat in applicatione Ephod. fuit autem *Ephod* duplex, vnum *linteum*, etiam minoribus concessum ordinibus, *b* vt puero Samueli; alterũ *Sacerdotale*, quod etiam vocatum est *superhumerale*, auro & trium colorum varietate ornatissimum: *c* Iosephus etiam vocat stolam hieraticam, epomidem & diploidem: huic aureis cathenulis appensum erat *Rationale* seu *Pectorale*, vtroque enim nomine vtuntur Latini; Hebræi *chosen* vocant, iuxta puncta quę nunc habemus; nam Iosephus alijs vsus fortassis, cum vocat *Essen*: Græci eodem teste λόγιον. Scriptum quidem aliquando apud Septuaginta, Philonem, & Hieronymũ inuenias λογεῖον, sed mendosè: pertineret enim potius ad locum consulendi. rectius alibi apud eosdem, λόγιον, quasi dicas oraculũ. sic enim ab Hesychio λόγια, explicãtur μαντεύματα; & apud Plutarchum *in Sylla*, vates vocantur λόγιοι. Sed cur λόγιον? Si Græca Iosephi verba perpendas, quia veritatis irrefragabilis oracula fundebat. Latinis dictum *Pectorale*, quia pectori appensum; *rationale*, quia more animalis ratione præditi ratiocinabatur: hac ipsa de causa, *iudicij* elogio addito, illud cohonestabant, vocantes, *rationale iudicij*, & *iudicium filiorum Israel*, *d* & *iudicium Vrim* in Hebræo quidem fonte. *e* Rationem reddit Iarrhius, quia supra Vrim inscripta vocula *Mispath*. sed hoc somnium est recutiti. potius crediderim, quia sacra Scriptura cõsueuit, id quod quisque facere debet, siue cuiusque officium, vocare *iudicium*: *f* Sacerdos autem, rationali indutus, proponebat Deo hominum dubia, desideria, & negotia: & per rationale, non tantũ Deus propitiabatur, sed etiã significabat hominibus, quid fieri vellet, & quis rei successus futurus esset, ut nõ malè Abenezra. Huc sanè facit, ipsum nomen *Vrim* & *Thummim*: de cuius etiam significatione & usu videndum. Scripsere quidem multi, sed optes meritò distinctiora & clariora, vt rei dignitas postulabat. ceteris melius egere Tostadus, Lipomanus, Fran. Ribera, & Nic. Serrarius. *g* Agendũ accurate de tribus; nomine, re, vsu.

b 1. *Reg. 2. & eo loco notat Angelomus.*
c *describitur. Exo. 28*
חשן
חשן
d *d. c. 28. v. 15. & 30*
e *Nu. 27. v. 21*
f *Prou. 1. n. 3. c. 1. n. 9.*
g *Tostad. et Lipoma. in Exod. c. 28. Ribe. in li. 3 de templo. c. 12. Serrarius Thesib. de Iosuan. Sacerdotib.*

Quoad nomen; Chaldæi vocarunt, *Vraia* & *Thumaia*; Hebræi Vrim, & *Thummim*. *Vrim* significat illuminationes, seu lumina, à radice *Vr*, Græci vertunt τὰ δῆλα, δήλωσιν, φωτισμοὺς, φωτίζοντας. noster *doctrinam*, cum agit de rationali; cum verò de ipso Sacerdote, *eruditum*. *Thummim*, significat perfectiones à *thamam*, perficere; Græci nuncupant ἀλήθειαν, τελείωσιν, & τελείους: noster vertit, *veritatem*, & aliquando Metonymicè *Sacerdotes*, vel etiam aliter, prout illi res visa postulare.

תמים
ארים
אור

Sed quid rei ista nomina *Vrim*, & *Thummim*? quidã negant se scire. *h* puto ex scriptura tamen id colligi posse. Alij censent diuersum quid fuisse in rationali a XII. lapidibus: sed dissentiũt inter se. fuerunt qui putarint XIII. lapidem fuisse (Suid. vocat adamantem) cuius color, pro diuersitate prosperi, vel aduersi successus, intrante in atria Sacerdote, mutaretur. hanc opinionẽ, meo iudicio, Diuus Augustinus *h* fabulosam vocauit, nec de Iosephi sententia locutus. Abenezra nescio quas astrolabij figuras comminiscitur: quẽ multis

h *D. Augu. in Exod. q. 117. Dauid Kimchi in li. radicum, Caietan. in Exod. Pagni. & al. d. q. 117.*

multis rationibus luculenter Tostatus refellit. *a*. Salomon Iarrhius, & Eugubinus censent; fuisse nomen ineffabile rationali inscriptū: Philo Iudæus, & Hugo Victor volunt, ipsa hæc uerba (*Vrim & Thummim*) rationali insculpta fuisse, alij laminas quasdam lucentes; & quisque quod somniauit, uel in buccam venit, ut licet videre apud Tostatum. *Verum mihi placet*, quod multis alijs, nihil ab ipsis lapidibus XII. diuersæ rei fuisse. Primò, quia censeo hęc ipsorum lapidum fuisse nomina, sicut ijdem lapides etiam alibi *b* vocantur *Sohem* & *Milluim* lapides candorū seu pelluciditatum & plenitudinum; vel vocantur dumtaxat, *Millum*, vt videtur noster interpres intellexisse; qui vertit, *lapides Onychinos* (hoc dicēs de duobus illis supra humerum) *& gemmas ad ornandum Ephod*. (sic vertens *Milluim*, de his. XII. lapidibus) obscurius LXX. qui *Soham*. vertunt σαρδίυς. nam sardius vnus ex XII.. Secundò, quia, si quid aliud fuisset, certè Moses; qui cuncta, quæ in λογίω inerant, tam accurate perscripsit & appendit; aliquid de eius, quę erant, forma, quantitate, qualitate, materia, loco, nobis prodidisset: Respondet Iarrhus, idcirco hæc prætermissa, quia uel Deus ipse. vel Moses, in monte Sinai, Vrim ac Thummim fuerat fabricatus. Apage sis, fabulator: hoc tu de capite tuo. si uerum foret, hoc ipsū nobis S. S. tradidisset; sicut tradidit, priores Decalogi tabulas à Deo, posteriores à Moyse perscriptas.

Obijciunt, postquam Deus *c* Mosi iussit ponere in rationali XII. illos lapides, mox vt de re planè alia, alio loco, *d* dicitur; *pones autem in rationali iudicij doctrinam, & ueritatem*, &c. Respondeo hoc dici, ut breuem quandam anacephalæosin & explicationem cunctorū, quæ de his omnibus lapidibus præmiserat. q. d. iussi, vt tales & tales gemmas rationi insereres. cape nunc iussionis illius causam. idcirco iussi, vt hæ gēmæ tibi sint *Vrim & Thummim*, hoc est manifestatio & veritas rerum futurarum. Hoc enim breuiter, ait; id quod in rationali pones, hoc tibi futurum doctrina & veritas. Nec vllam hic uideo obscuritatem in hac repetitione; nec nouitatem in nomine, tam Hebræis nō nouo, sed & celebrato. Dicitur autem rectissimè Moses *ponere*, *in rationali Vrim & Thummim*, quia lapides illos per Beseleelem curauit ex Dei præscripto inseri rationali. Nisi fortè censent, ipsum per se Mosem intexuisse illa verba, & non per textorum magisterium ac manus. Quod si *ponere*, tum per illos dicendus Moses; certè & nunc nostra in sententia. Deinde sciant aduersarij, eandem vim esse phrasis huius *lapides milluim, & milluim* simpliciter; item *lapides urim ac thummim, & urim ac thummim* simpliciter. vtrobique enim ijdem lapides significātur, sed illic additur uox *lapidum*, quia de gemmis dūtaxat, quà gemmæ erant, agebatur: hic verò omittitur vox *lapidum*, quia de ijs agitur, nō quà lapides, sed quà gemmæ oraculi exhibitrices. Quid autem ineptiæ est, si Metonymice oraculi nomen tribuatur gemmis, oraculum fundentibus? Nonne Metonymicæ Sacræ Scripturæ sunt locutiones? Quid tenebricosi, *pones* &c. pro; pones in rationali lapides, quibus, à munere, nomen est, *Vrim & Thummim*? Nec opus fuit exprimere modum alium, quàm seriem ipsam gēmarum satis expressam. Illi potius exprimere deberent, vbi illud in rationali vacuum, ad hæc nomina intexenda? an inter singulos lapides? an in ambitu omnium? an ad dextram, an ad sinistram? ה demonstratiuum, cur potius demonstret hanc texturam, quàm lapidum miraculum? Immò hoc potius, q. d. admirandos illos lapides, *Vrim & Thummim*. Auctorum qui nobis obijciuntur auctoritas magna foret; si vel inter se conuenirent, vel rem discussissent diligentius D. Hieronym. *ad Fabiol*. quod nobiscum pugnet, nihil habet, quod faueat aduersarijs, tantumdem; vtitur solum modo loquendi sacræ scripturæ. D. August *quæst*. 117. ambiguè loquitur, & quid esse potuerit indicat, professus id nesciri. D. Grego. *pag. 2 pastor. c. 1*. nihil omnino dicit, prętet verba scripturæ & mysticam expositionem. Rabanus *lib. ult in Exod*. per *sine hoc, sine illud*, rem resoluit. Radulphus

a in d. c. 28 q. 12.

b Exo. 25. u. 7.

c Exo. 23. u. 17.

d u. 30.

phus *lib. 6. in Leuit.* asserit dumtaxat fieri potuisse, vt inscriberetur hæc verba. Rupertus *in Exod.* obiter, nec aliud, quam; *doctrina & veritas inscribetur illi*. Solus ergo cum Hugone Victorino, ex Patribus, Philo videatur hoc certò censuisse: etsi de Philone etiam dicat quis, non ineptè; texturam non vocasse vocum harum inscriptionem, sed lapidum insertionem & has ipsas lapidum texturas, vocatas manifestatio nem & veritatem: & sic ēt has virtutes dicere depictas in τῷ λόγιῳ, propter lapides fulgorem propheticum emittentes. Et rectè ex Iosepho *lib. 3. antiq. c. 9.* Ribera noster hoc, cũ Lirano & alijs, collegit, qđ diximus; quia licet Iosephus nomina *Vrim & Thummim* non nominet: vsum tamen & miraculum describens; satis apertè indicat, se prophetiã per Vrim & Thummim ipsismet lapidibus tribuere. Scimim ipsismet lapidibus tribuere. Scilicet ignorasset Iosephus hanc scripturam horum nominum: aut si sciuisset, tam pertinaci silentio inuoluisset.

Sic ergo statuo, *Vrim & Thummim fuisse has ipsas gemmas XII.* vt volunt Iosephus, Lyran. Tostat. Oleaster & Ribera. Videtur enim hoc probabilius, tum propter ea quæ iam diximus: tũ, quod in Leuit. vbi Sacerdos vestitur, *a* nulla fit horum XII. lapidum mẽtio, sine quibus nunquã Sacerdos ritè vestitus fuisset; sed eorum loco, tantum fit mentio de Vrim & Thummim: vt hinc appareat, talibus nominibus ipsos lapides inet significari. Qui quoniam splendidi & micantes clarissima refulgebant luce, dicti sunt nõ solum splendidi & lucentes, quod parũm futurum; sed splendores & illuminationes, *Vrim*; & quoniam erant ex gemmarũ illis generibus, lectissimi, integerrimi, & perfectissimi, dicti sunt, non perfecti, sed perfectiones, *Thummim*: eã emphasi, qua solent Hebræi, vt & Latini, abstracta pro concretis vsurpare. quam Oleastrij sententiam, æquum non fuit à viro erudito acerbius exagitari. LXX. verò & vulgatus dum interpretantur, *doctrinam & veritatem*; maluerunt sua nobis versione vsum lapidum, quam vocis significationem exhibere; prudenter id amplectentes, quod magis ad mores legentis formandos faciebat. Nominum verò ratio hæc fuit. *Vrim* dicta, quia, vt lux quædam, tenebras ignorantiæ discutiebãt fulgore suo; *Thummim* verò, quia, vt omnis prophetiæ, certa quoque splendoris erat promissio, & indubitato Deus, quod fulgore pollicebatur, id euentu perficiebat, nec fas erat dubitare. Hæc de re.

a *c. 8. v. 8.*

De *Vsu prophetiæ* duo nobis sunt considerāda; modus interrogandi, & modus respondendi. *Interrogationem* Hugo *b* Victor. censet, per quasdam sortitiones solitam proponi. Quod vnde acceperit, aut quid illi suffragetur, nescio. Iarrhius & Abenezra tradunt solitos codicillis inscribere quæsita, & hos rationali imponere: cuius rei cùm in Sacra Scriptura nullum vestigium inueniatur, nihil vereor istud pro commento reijcere, communemque sententiam aliorum amplecti. *c* Receptius enim & verius puto, Sacerdotes, post debitas preces, viua voce proposuisse interrogata, indutos, cùm alia vestimenta sacerdotalia, tum Ephod & Rationale seu monile gemmatum Ephodi appensum, de quo nunc agimus: quod vocabant *applicare Ephod*, seu *consulere Dominum applicato Ephod*; *d* vel simplicite, *consulere Dominum*, quando de Sacerdote sermo, vel pro se, vel pro rege. sic enim rex per Sacerdotem consulebat Dominum: *e* quem morem nobis SS. explicat *f* per Esdram, si ad Hebræum fontem recurras. vbi. n. nos habemus *donec staret Sacerdos doctus & eruditus*; LXX. vertere; *staret illuminationibus & perfectionibus* (nam qui cum Gentilibus malunt; *initiationibus*; Latinè quidem loquuntur, sed vim vocis Hebreę, quam LXX. sunt optimè interpretati, parum expresserunt) illic inquam Hebr. est; *stet Sacerdos Leburim vel thummim*, & sensus est: donec sacerdos Dominum consulat indutus Vrim & Thummim. Et (quod eruditè Riber. notauit) vt collationem summæ dignitatis Pontificię designent sacræ litteræ; dicunt, Vrim & Thũmim

b *In Cath. Lipomani.*

c *Iosephi. Lira. Tosta. Oleast.*

d *1. Re. 13. v. 9.*

e *d. c. 23. v. 2. & 4. & c. 22. v. 13. & 15. & cap. 28. v. 6.*

f *2. Esd. 7. v. 65.*

alicui collata. Sic .n. Moses tribui Leuiticæ benedixit: *a Perfectio tua & Doctrina tua viro sancto tuo*. vbi Hebr. est, Vrim & Thummim tui viro sancto tuo: & eodem sensu LXX. vertere: *Date Leui manifestationes eius, & veritatem eius*. Quæ ad litteram de eodem sacerdotali ornatu sunt accipienda: sed per hunc ornatum allegoricè significatur perfectio & doctrina, quâ sacerdotem præditum esse oporteret. Tostat. ibi valdè se torquet, & vertit in varias interpretationum formas: sed hæc, quam dixi, simplicissima est.

a Deut. 33. v.

Respondendi modum arbitror duplicē fuisse. Cum enim has gemmas Deus inseri iusserit pectorali: vt per tam lucentes perfectosque lapides, ipse lucis perfectionisquè omnis auctor interrogaretur: & respondens, tam Sacerdotes, quā Principem & populū spirituali sua luce illustraret ac perficeret, euoluens inuoluta, explanās ambigua, & docens quæ facienda omittendave forent, & modos præscribens, quibus res inchoanda perficiendaq;, satis apparet, responsiones interrogationibus accommodari debuisse: interrogationum verò quædā per affirmationē negationemve nudam possunt expediri, quædam longiorē requirunt explicationem. Arbitror itaq; ad prius illud genus interrogationū, nudo lapidum splendore seu fulgore respōsum: & ex eo Sacerdotē colligere solitū, suaderet an dissuaderet consulenti: quo sensu accipio Iosephi dicta. *b* quē Tostatus & Ribera meritò sequuntur: nec est, quod quis arbitretur D. Aug. hoc fabulosum iudicasse: nā quid perstringat, paulò ante docui. Ad posterius genus interrogationū, non respondebatur illo tantū splendore (nec .n. commodè hoc potuit) sed longè aliter. audiebatur .n. à Sacerdote interna quædam, vel externa quādoq; locutio seu oraculū, quod ipse postea interrogāti manifestaret. Quanquam nec hic absurdū sit opinari, ad splendorem tunc lapidum accessisse sacerdoti lumē propheticum menti eius à Deo infusum. De hac quidem responsione prolixior, patet ex Regum gestis, *c* vbi præter respōsionem ad interrogata, insuper Deus docuit modum prælij cōserendi. & propter talem modum respōsionis, puto genus hoc oraculi vocari consueuisse, *responsionem per Sacerdotes*. *d*

b l. 3. antiq. c. 9.

c 2. Reg. 5. v. 13.

d 1. Re. 28. v. 6. vbi Hebr. est Vrim.

Vidi qui contra Iosephi quem sequor, sniam, nō vno ariete moliretur. 1. sibi displicere scribit, & suspectū esse singulare Iosephi testimoniū. 2. quoniā in eodē loco Iosephus duabus adhuc alijs in rebus labitur. hic quoque lapsum. tū quia dicit hoc à Græcis λόγιον vocatū, cùm tū LXX. sic vocarint, qui Hebræi fuerunt. tū quia dicit ducentis ante suos commentarios annis, hos splēdores ob legis violationē extinctos: cùm tamē Thalmudici, & Iarrhius, & Kimchi, & Elias Germanus testentur, diu antè huic oraculo finem impositum, .f. iam inde à captiuitate Babylonica; quod à Iaddo respōsum ferunt Alexandro Magno petenti, vt pro se Deū de belli Persici euentu cōsuleret. Deniq; quia sequeretur ex hac Iosephi narratione, hoc oraculū tantū insueuisse de bello respondere; quod non est verum. itē sequeretur solummodo consueuisse de illis quæstionib. ad quas, per, *ita* vel *non*, respōderi posset. constat autē sæpè pluribus respondisse, & quidem interdum inopinata, & præter interrogationem. *e* His vir acutus & egregiè doctus conatur Iosephi fulgorem infuscare: sed leui manu fuligo potest amoueri.

e *d. v. 1.*

Ad primum respondeo, licet id solus Iosephus dixisset; maximā eius, in rebus ad Sacerdotium spectantibus, cùm ipse Sacerdos fuerit, auctoritatē esse debere: præterea nullus alius superest illius æui Hebræus scriptor, qui talia discutere potuerit, præter Philonem & Iosephum. Philo paucula huiusmodi attigit, allegorijs solis intentus; neque negauit. Iosephum ergo solum id affirmasse, quid mirandum?

Ad 2. nego in his Iosephū labi. Licet enim LXX. fuerint Hebræi Sanhedritæ, Græcè tamen nō Hebraicè scripserunt, & cū Græcè scriberēt λόγιον dixerunt: & eos postea cuncti proselyti Græci in hac nomenclatura secuti fue-

fuerunt, nõ aliã ob causam nisi ob eã, quã Iosephus ibi retulit; ex cuius contextu Græco, manifestum est, eum loqui de Græcis dumtaxat illis, qui Iudaicos ritus venerabantur. Notũ verò Iudęos & Gręcos sic distingui, vt Gręcorum nomen retineant, quotquot ex gentilibus ad Iudaismũ transierant. *a* De oraculi quoque cessatione, meritò Iosephi auctoritatem cũctis Thalmudicis & sexcentis Rabbinis recentioribus, qui totius antiquitatis sunt imperitissimi, præfero. De Iaddi quidem illo responso, quoad oraculorum cessationem, nec Latini, *b* nec Græci Historici, *c* qui res Alexandri scrupulosè fermè sunt prosecuti, vel vno verbulo meminerunt. Iosephus verò, *d* Zonaras, & Glycas, quando accurratè narrant quæ Iaddus cum Alexãdro egerit, ea recensent, vnde satis colligatur, de oraculo per Vrim & Thũmim nihil Alexandrum cogitasse: cuius illum quoq; fuisse ignarum prorsus verisimile censeo: De victoria verò contra Darium, à Deo docent per visum certiorem factum. Arbitror ergo Iosephum egisse de fulgore huiusmodi penitus semperq; cessante. Nã per interualla, quin aliquando etiam priùs cessauerit; vt Saulis, & postea quorũdam Regum, post Dauidem, tẽpore; nõ est dubitandum. Glycas quidem *e* indicat, quando Israelitæ Deũ offenderant, non consueuisse illis Deũ per Ephod respõdere. Sic igitur suspicor, solitos Iudæos primò per Sacerdotes, applicato Ephod, Deum consulere: si hac via non succederet, recurrisse ad prophetas, etiam qui Sacerdotes non essent. *f* sic enim legas ipsos quoque Sacerdotes ad Holdam prophetissam oraculi causa adijsse. *g*

a *Act. 14. in princ. & passim in nouo testam.*
b *Q. Curtius Rufus.*
c *Diodorus S c. Plutar. Arrianus.*
d *Ioseph. lib. 11. antiq. in fin. Zonaras to. 1. Glyc. p. 2. annal.*
e *p. 1. Ann.*
f *Patet ex 1. Reg. 28. n. 6.*
g *4. Re. 22. n. 14.*

Ad 3. dico, nihil eorum sequi, quæ inferuntur. nam belli meminit Iosephus, vt rei de qua frequentiùs agebatur: Fulgoris verò tantùm, prætermissa subsequente Sacerdotali manifestatione, meminit, quia manifestatio illa res solita; fulgor verò, res ceteris gentibus planè insolita & inaudita erat, & ideò illã memoriæ statuerat commẽdare. Duplex ergo fuit vnius oraculi Vrim & Thũmim manifestatio siue responsio, prior illa & exterior, tũ per fulgorẽ lapidũ; & posterior quandoq; etiam extrinseca, per Sacerdotẽ prophetiæ spiritu imbutũ, qui quod perceperat admoto pectorali, id postea quærentibus manifestabat. Fortassis propter tot manifestationes cõcurrẽtes, Septuaginta interpretantur iudicium τῶν δήλων, hoc est iudicium bis quidẽ manifestorũ Sacerdoti; & tertiò manifestandorum consulentibus. Eandem ob cãm, *Vrim* vocarunt illuminationem; & *Thummim*, veritatẽ siue perfectionem (eodẽ enim hæc recidunt) quoniam Deus neminem fallere vel potest, vel vult; sed quicquid Sacerdoti dicebat, hoc verissimum & numeris omnibus erat absolutissimũ. Sacerdotis quoque officium erat eadẽ populo verè ac plenè denunciare, nulla omissionis, dissimulationis, mutationis aut falsitatis alterius adhibita mixtione. *h*

Hæc de re valdè obscura, si non luculẽter, haud certè prorsus indiligenter dicta, sufficiant.

h *Sic Phil. lib. 3. de vita Mosis. Orig. lib. 6. in Leuit. Hier. in c. 3 Ose. et epist. 127. ad Fabiolam.*

SECTIO II.

De Oraculis prophetarum.

SVfficerint ista de *Oraculo per Sacerdotes*. Post Dauidis regnum, raro per Sacerdotes Domino respõdente, frequentius esse cœpit *Oraculũ per prophetas*; quod diuidi potest in *visionem*, & *somnium*: sicut & *Oraculum per Sacerdotes* diuidi potuit etiam, in *visionem fulgoris*, & *manifestationem verbi*, ideò quædam ex dicendis, de *visione* & *verbo*, analogia quadam possent etiam accommodari prophetiæ *Vrim & Thummim*; vt non obesæ naris lectores facilè animaduertent.

Visionem & verbum Græci Patres & LXX. non rarò confundunt, vt & ipsa scriptura; cùm visionem dicit auditam, verbũ vero visum vel o[illegible] visum. *i* vt cum Isaias dicit, *k Audi cælum, quia Dominus locutus est*; & tamen initiò vocarat *visionem*: & cum Zacharias & Ezechiel dixissent, se verbum Domi-

i *Isa. 1. & 13. & Amos 1.*
k *Isa. c. 1.*

a Vterque c. 1. vide et Abdia 1.

ni explicaturos, subdunt visionem. *a* differunt tamen. Nam

Visio Græcis ὅρασις vel ὅραμα, Hebr. *roe*, est prophetia, qua mens spirituali oculo cernit obiectū propheticū ipsi cælesti lumine repræsentatū. differt à *verbo*, quia verbum sæpe contingit sine visione, & visio sine verbo: differt à *somnio*, quia visio sæpè offertur vigilāti. crebro quoq; vsurpatur more Hebræorū pro concreto, seu pro re visa; sic Moses rubū *b* vocat visionem: sic prophetæ dicuntur videre visiones. *c* Tales consueuerunt esse frequentius sanctorum virorum reuelationes; quæ quibusdam sęculis crebræ admodum leguntur, vt vno sęculo duodecim ferè, Orni solitarij, quam Geruasius Presbyter descripsit; Tundali Hyberni, Cyrilli Presbyteri, Roberti Abbę Lymburgēsis, Ioannes de Pinio, Ioachimi Siculi, Simonis Stockij Carmelitæ, Ioannes Bridlyngton; & aliorum.

v. 3. b Exod. 3. c Ezech. 1. Ioel. 3. cum similib.

דבר *Verbum*, sue (vt mauult Cyprianus) sermo, Græcis λόγος; Hebræis *Dabar*, est prophetia, qua spiritus sāctus, mētali quadā locutione, prophetā occulta docet, vt cùm Esa. *d* dixit; *Sume tibi librū*, & iterū; *g vade dic Ezechiæ*, &c. Locutio ista fiebat, vel voce formata in aere, & audita, vt Abrahamo ne filiū necaret; *e* vel verbis in ore prophetæ positis, vt Balaamo, *f* & hæc Aramęis pprie dicta; *Malki*, Hebræis, *Malchuth* (hoc est consilium) quasi dicas regem prophetiarum, siue prophetiæ speciē præcipuam. nihil enim cōsilio est vtilius. Visioni & verbo hoc commune fuit, quòd vel de lætis & faustis erant, & in nouo testamento tunc vocantur *Euangelium*; in veteri nomina visionis aut verbi retinent: vel erant de infaustis ac tristibus rebus, minarum & luctus annūcię, regibus ac populis exitia portendentes: tunc Hebræi vocabant hmōi prophetiam, *Massa*, à verbo *Nasa*, leuare, tollere, portare, assumere. Per hanc radicis varietatē factum, vt controuertatur, quid propriè in sacra scriptura significet *Massa*? Olim Aquila vertit ἆρμα, non accepiēs pro curru (vt apud profanos) sed pro pondere, seu onere, vt noster optimè transtulit. Calamitas enim cui impendet, eum Aethna grauius premit: et in quē talis prophetica sententia ferebatur, hic metu, atq; tristitia oppressus, quasi caput nequibat erigere. sic explico, & amplector D. Hier. sentētiam *in Nahū.* Quid ni amplectar? sēper (si attendas) vocabulum pro aduersa, nunquā pro secunda denunciatione inuenias vsurpatū: & perspicuè Hebræum nomen, onus, seu pondus significat, *h* & in Psal. 27. Græca versio φορτίον hēt, hoc est pondus. Sic nonnulli putant à Ioāne *i* vocari βάρος, hoc est, vt noster vertit, pondus: sed nisi fallor, ipsi falluntur: non enim illic sermo est de prophetia, sed de onere interdictorij alicuius pręcepti, vt rectè Primasius, & Haymon sensere. Nec longe abit Spiritus sanctus, cum *onus* vsurpat, proipso populo, cui tale quid imminere denunciatum fuit: *k* quia talem populum Deus diu laborauit sustinens, tandem que humeris suis, quasi onus molestissimum, excutit, dum eum abijcit; cum suo quasi fauore, & peculiari defensione destituit. Septuaginta Theodotion & Symac. solent vertere λῆμμα, quæ, vox à λαμβάνω deducta, donum & munus significat. *l* quid commune, dicat aliquis, oneri, & muneri? Multum sanè in proposito: imò hic idem est onus, & munus. Nam prophetica comminatio infortunij, & supplicij instātis, præclarum, & preciosum est Dei donum. Quia quos Deus diligit, castigat; & quos castigat, prius, vt resipiscant, minas proponit illis, &, vt solēt fugare malentes, quam lædere, lapidē manu leuat, & ostentat, priusquam iaciat. Homini sic liberum relinquit, fugere à ventura ira. Sane λῆμμα primariò significat leuationem, siue assumptionem, secundariò donum: eò quod dum datur, à donante leuatur, & traditur, à donatario verò assumitur. Vnde Theoni, & alijs Mathematicis, Dialecticis quoque, λῆμμα nominatur illa propositio; quę demōstrationi, uel argumento inserta, & nō probata, assumitur ab alio, & vt, qui inseruit illā probet, postulatur. Sic cum interpre-

d c. 8. n. 1.
e c. 38. u. 5. f Gen. 22. u. 1 c.
g Nu. 22. & 23.

h Exo. 23. v. 5. 4. Reg. 9. v. 25. ps. 27. v. 5. i Apoc. 2. in fin. v. 24.
k Iere. 23. v. 33.
l D. Hiero. in Iere. cap. 23. & Fauorin. in Lexic.
m Theoph. in Habac. & Nahum.

tes

tes isti in SS. λῆμμα vsurparunt; pro re ipsa acceperunt, quæ assumitur, siue eleuatur, idque consentaneè idiotismo Hebræorum; quibus propheta dicitur quasi assumere & leuare ipsum Onus, & libratum intentare ceruicibus impiorum; quibus impijs breui imminentem diuinam iram comminatur: huc enim pertinent illæ passiuitùs occurrentes phrases, *assumere luctum, assumere planctum, assumere parabolam*. Cauendum itaq; ne cum Græcis recentioribus *a* λῆμμα ad quamuis prophetiam extendamus. Si cui hæc nimis fusè dicta videbuntur: is si, quā se viri egregij in his torserint *b*, considerare dignabitur; non diffido illum æqui boniq; hâc nostrā diligentiā consulturū.

Hæ duæ species, *Visio* & *verbum*, aliquādo iunctę sunt cum *raptu* seu *ecstasi*, aliquando separatæ. simul fuere in raptu B. Pauli, ad tertium vsq; cælum; vbi vidit & audiuit, quæ non licet homini loqui: fortassis etiam Ezechielis visio quædam talis fuit *c* quæ vocatur *iad*, hoc est prophetia non leniter, sed violenter influens. Quando igitur ecstasis accedit, tunc tenenda Patrum *d* doctrina; prophetas non fuisse sic mēte captos, vel attonitos, vt non probè scirent, quid prædicerent. Polychronius in Ezech. c. 3. *Quemadmodum diuini & incantatores ad Dementiam vsq; procedunt, dæmone stuporem illis ingenerante; ita è contrario Prophetis sensus afficitur, dum anima spiritus efficacia collustratur*. hoc enim proprium fuit fanaticorū, quales erāt hæretici Montanistæ, & vates Gentilium. Immeritò valdè ab Oliuerio reprehenditur auctor, *de spiritu & anima* (exstat inter opera Augustini) quòd scripserit, B. Ioannem in ecstasi Apocalypsim scripsisse. Nam ecstasis duplex est, vna diuina, alia diabolica: vt insinuat Tertullianus his verbis *d*; *Ecstasis hoc operatur de suo proprio; vt sic nobis sapientiæ imagines inserat, vt & errorum.* sapientiæ scilicet, ac veritatis diuina, errorum & falsitatis diabolica. Non igitur auctor ille ecstasim sumpsit, pro mentis attonitę abalienatione, & animi quadam impotentia; qualis erat in pseudo prophetis illis; sed more patrū et recto, pro raptu, siue pro abstractione tantùm à terrenis, & sensuum corporeorū functione: nec voluit sic cōstitutum Euangelistam scripsisse; sed, quæ dum in tali ecstasi constitutus viderat, ea postmodum in scriptum redegisse. vt mittam D. Pauli raptū: talis haut dubiè D. Ioannis fuit, quod testatur cùm dicit *se in spiritu fuisse* (ἐγενόμην ἐν πνεύματι) scilicet correptum & absorptum in ecstasi, vt rectissimè Haymon fuit interpretatus: breuiter idem vno verbo insinuare voluit Andræas Cæsariensis; πνεύματι ἁγίῳ γενόμενος κάτοχος; quod vocabulum, sic afflatū spiritu sancto significat, vt totus ab eo correptus mente seu spiritu, & occupatus solida possessione fuerit: nam affectio animi ecstaticorū κατοχὴ vocata, quia sensibus corporeis ad tēpus quasi priuantur: vnde & morbus quidam ita nominatus, qui corporis sensu motuque priuat *e*, qui & κατάληψις nostri medici *congelationem* appellant. Idem significari puto, quando prophetæ dicunt, *factam super se manum Domini f* item, *eleuauit me spiritus*, aut, *eduxit me manus Domini in spiritu g* item, *cecidit super eum mentis excessus*, vbi Græcè est ἔκστασις *h* Perperam Theodoret. & Theophilact. *i* cùm *Lemma* cōfundunt cum huiusmodi raptu; hoc est *Iad*, cum *Massa*.

Tertia species erat *somnium*, dormiētibus tantum, medio simulacro siue phantasmate, contingens. Hebręi vocant *chalom*, *k* Græci ἐνύπνιον. Si quis quæ euentura sunt somniās, ipse quid somniet non intelligit; tunc eius respectu non erit prophetia: sed adspectu tantum illius erit prophetia, cui Deus significationē somnij reuelabit. quare Ioseph propheta, & non Pharao, vel eius serui *l*. Daniel propheta, & non Nabuchodonosor: *m* somnians autē ipse demū annumerabitur prophetis, quando cū somnio simul intelligentiā somnij percepit, vt Daniel in altero superbi Regis somnio *n*. De his somnijs propheticis tria sunt cōsiderāda, modus, causa, & gradus, seu dignitas.

Modus multiplex est, vt accuratè noster Pererius explicauit *o* quædam immi-

a *Io. Petrus Oliuerius li. de prophetia c. de Lemmate; Arias Mōta. Prælūdijs in prophet. minor. Frāc. Ribera in Nahum.*

b *Ezech. 1. n. 3. & c. 8. n. 1. & 3.*

c *Iustin. ad monit. ad Gent. circa fin. & q. 2. ad Ortodox. Epiph (qui fusè) hær. Montanistarum quæ est 86. Hieron. præf. in Esa. Chrysost. in Psal. 44. & hom. 29. in epist. ad Corin. August. lib. 1. contra Acad. c. 7.*

d *lib. de anima.*

e *Gal. li. 13. Therapeut. & lib. 4. de locis affect. Aetia, & Aegyneta.*

f *4. Reg. 3. n. 11.*

g *Ezech. 1. n. 1. & cap. 40. n. 1.*

h *Act. 10. n. 10.*

i *In Nah.*

k *Esa. 29. n. 7.*

חָלוֹם

l *Gen. 40. & 41.*

m *Dan. 1. & 4.*

n *Dan. c. 2.*

o *q. 3. de obseru. somnior.*

immittuntur cum pauore & horrore somniantis *a*, quædam pacifice *b* 2. quædam non intellecta, quædã simul intellecta, vt dixi. 3. quædam clara & sine inuolucris *c*, vt Ioseph, trium Magorum, & B. Pauli; quędam obscura, implexa, inuoluta, vt Pharaonis & seruorũ eius, & Nabuchodonosoris *d* 4. in quibusdã Deus alloqui videtur, vt Salomonem *e*, interdum angelus bonus, vt B. Ioseph; interdum aliquis homo, vt Paulũ vir Macedo. *f* 5. aliquando somnia correspondent antecedentibus cogitationibus, & sic initium sumunt ex causa animali; vt primum somnium B. Ioseph, & primum Regis illius Babylonij: quandoq; verò nulla præcedit cogitatio, vt in somnio secundo B. Ioseph accidit *g*. hanc differentiã notauit B. Greg. *h* 6. nonnunquam nihil petenti Deus somniũ inopinatò immittit, vt fit plerumque, & accidit in prædictis SS. exemplis: nonnunquàm verò petentibus reuelationem eamq; sperantibus, vt Danieli *i* consuefactos enim Hebræos huiusmodi desideria sua Deo proponere, & ab eo petere, vt per somnia futurum illis euentũ pandere dignaretur, manifestius est ex S. S. quam vt quis debeat dubitare. *k* Soliti idipsum Gentiles facere in templo Serapidis, seu Plutonis, vt discerent qua ratione à morbis liberarentur *l*, vel ad resolutionem dubiorum habendam, vt fecit Edesius *m*; & apud poetam Rex Latinus: *n* & in tẽplo Aesculapij Apollonius *o*: & Spartani magistratus in templo Pasiphaes *p*: tale fuit templum Amphiarai *q*, & Calliæ apud montem Garganum *r*, & huiusmodi tẽpla vocabantur *Psichomantea*. Conatus ad hoc crimen Apostata Iulianus, per calumniam, detorquere Vigilias Christianorum ad sepulcra Martyrum; sed retudit illum validè B. Cyrillus. *ſ* Iudæos nonnunquam eo superstitionis delapsos, vt ad captanda somnia in Gentilium templis accubarent, docet Esai. propheta *t*; *qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres; qui habitant in sepulcris, & in delubris idolorum dormiunt.* vbi LXX. vt solent, paraphrasticè addiderunt, *propter insomnia*, δι᾽ ἐνύπνια, causam incubationis explicantes. D. Hieron. *In delubris*, inquit, *idolorum dormiês, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erant, vt somnijs futura cognoscerent. Quod in fano Aesculapij vsq; hodie error celebrat Ethnicorum, multorumque aliorum*, idem Cyrillus *ibi in Comment.* confirmat.

Causæ somniorum efficientes alio loco explicabuntur; nunc de diuinorum somniorũ finali causa (vt vocant) agimus dumtaxat: quæ ex S. S. multiplex desumitur. 1. vt quis à malo absterreatur, sicut factum Abimelech *u* Regi Geraræ, & Labano *x*; hanc insinuat B. Iob *y*; *in horrore*, (inquiens) *visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me, &c.* & alibi, *z* *terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.* 2. vt consoletur afflictos, & mæstos perfundat lætitia, quod de se asserit B. Angela de Fulgino. c. 16. 3. vt adhortetur ad aliquod bonum, vt Gedeonem *a*, & Iudam eiusque exercitum *b*. 4. vt moneat vel doceat quid agendum fugiendumvè, vt B. Ioseph, & tres Magos *c*. hanc causam Iobus significat his verbis *d*; *per somnium aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ facit, &c.* 5. vt spiritum prophetię, vel quod aliud spirituale donum simul largiatur: quo pertinent iuxta nonnullos ista Mosis *e*; *si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad eum.* Significare voluit, quod spiritum prophetiæ, vel visione, vel somnio, collaturus sit: potiùs crediderim agere, de ijs, quibus iam dato prophetiæ spiritu, significat se postea cum eorum nullo tam familiariter, quàm cum Mose acturum; cũ hoc ore ad os, cum illis dumtaxat per visionem & somnia. Meliùs huc facit illud *f* Ioelis; *senes vestri somnia somniabunt, & iuuenes vestri visiones videbunt* præcesserat enim, *effundam Spiritũ meũ super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri.* sic donum sapientiæ, & prudentiæ in somnis datum Salomoni *g*, ex probabiliore sententia Tostati *h*; sic promissio obuenit ę digestatis, Ioseph &

a *Gen.* 15. *u.* 12. *Dan.* 2. *u.* 1.
b *Gen.* 28. *v.* 12.
c *Matt.* 1. *v.* 20. *& c.* 2. *v.* 12. 13 *&* 20. *Act.* 16. *u.* 9.
d *ad. Gen.* 40. *&* 41. *Dan.* 2. *&* 4.
e 3. *Reg.* 3.
f *supra cit. locis in litt.* θ.
g *Matt.* 2.
h *Lib.* 8. *Moral. c.* 13
i *Dan.* 2. *u.* 18.
k 1. *Re.* 28 *u.* 6. *&* 15.
l *Aristoph. in Pluto.*
m *Eunapi° in Edesio.*
n *Aeneid.* 7.
o *Philostr. in eius uita.*
p *Cicero* 1. *Tuscul. & de diuin.*
q *Pausan. in Beot.*
r *Strabo lib.* 6.
ſ *Lib.* 10. *in Iulia.*
t 65. *u.* 4
u *Gen.* 20.
x *Gen.* 31.
y *c.* 4. 13.
z *c.* 7. *u.* 14
a *Iud.* 7. *u.* 13.
b 2. *Mach.* 15.
c *Matt.* 2.
d *c.* 33. *u.* 15.
e *Num.* 12. *u.* 6.
f *c.* 2. *u.* 28.
g 3. *Reg.* 3
h *add. c.* 3. *q.* 12.

a *Gen. 37.* & Mardochæo. a 6. ad reuelationem
Esth. 11. diuini alicuius mysterij b, vel magna-
b *Gen. 28.* rum reip. aut imperij vicissitudinũ c;
Dan. 7. vt Israelis q. Aegypti, & Nabucho-
c *Gen. 15.* donosor d. Ad hęc capita reduci pos-
d *Gen. 41.* sunt multa somnia diuina, quorum in
e *Dan. 2. & 4.* Historijs Sanctorum fit mentio; vt il-
la Africana apud Victorem Vticen. *de persecut. Vandalic.* 2. oblata Eusebio Episc. Cartaginensi. & quæ post obitũ Sidonij visio oblata pincernæ apud Greg. Turonens. *l. 2. hist. Fran. c. 23.* & inter alia vnũ mimi *in vita Simeonis Sali* apud Metaphr. aliud sacrilego Traie-ctensi oblatũ sæpiùs, apud Sur. *tom. 4. in vita S. Frederici.* aliud oblatum monacho Cluniacensi Beatæ virginis, tempore S. Odonis, apud Ioannem Monachum *l. 3. vita D. Odonis c. 9.* cuius occasione B. virgo cœpit vocari *Misericordia Mater.* aliud Bertæ matri S. Suiberti, apud B. Marcellinum, *c. 1. vita Suiberti.* aliud S. Abramio confessori, *apud Metaphrast. in eius vita.* aliud Henrico Imp. apud Rupertũ, *in vita S. Heriberti c. 16.* aliud S. Ludgero apud Monachos Vverthinẽs. *eius vita c. 11. & 16.* aliud S. Hugoni Gratianopolitano apud Guigonẽ, *in eius vita*; aliud Hartmãno Tuitiensi apud Conradũ *in vita S. Vuolphelmi.* aliud multiplex Elpediphoro, apud Ioannem presbyterũ *in vita S. Basilii Episc. & mart.* & alia innumera.

f *In Ductore Dubitantium.*
g *De preno. l. 2. cap. pen. & ult.*

De gradibus, seu dignitate prophetiæ multa variaque congessere Moses Aegyptius f & Francis. Picus, g sed minutiora, quàm vtiliora: idcirco, illis omissis, tãtùm dico quod ex ijs omnibus intellectualis reuelatio; quæ fit sine cooperatione phantasiæ, præstantissima est, si secundum se & precisè sumatur; altera verò in qua phãtasia ab intellectu excitata concurrit, est præstantior extensiuè, quia primã & quid aliud præterea comprehendit. Sic etiã intellectualis per se sumpta, & comparata cum imaginaria perfectior est; sed si imaginariam addideris ad intellectualem, tum extensiuè simul ambæ perfectiores erunt, quàm seorsim sola intellectualis. *ita P. Fran. Suarez. ad 3. p. q. 30. art. 3. disp. 9. sect. 2.*

QVAESTIO III.

Quo pacto prophetia, siue diuina reuelatio discernenda sit, à diuinatione, siue diabolica reuelatione?

NON minùs necessaria, quàm ardua est huius quæstionis accurata pertractatio, propter quotidianas, etiam spiritualium personarum illusiones; in ea decidẽda sequar vestigia aliorum, qui certatim ad hunc lapidẽ versandum accurrerunt. præcipui fuere B. Vincentius Ferrerius *tract. de vita spirituali cap. 11. & 12.* Ioann. Gerson, *tract. de probat. spirituum, & alibi passim.* Cardinalis Turrecremata *in prefat. Defensorij reuelatio. B. Brigittæ,* Hẽric. de Firmaria *lib. de quatuor instinctibus,* Aegyd. Carlerius *p. 1. Sporta fragmentor. in prima.* Hieron. de Ferraria *in Compend. reuelat.* Ioan. Frãcisc. Picus *lib. cit. de prænotion.* Ribadeneyra *lib. de tribulatione c. 15.* & alij; & quidam recentiores, quorum dicta cuncta inuenies, apud istos antiquiores. Possunt omnia reduci ad tria capita; de eo qui iudicat, de personæ cui facta reuelatio, de ipsa reuelatione & eius circumstantijs. de singulis videamus.

SECTIO I.

De necessarijs iudicaturo, de reuelatione.

VEL quis iudicat de apparitione propria, vel de aliena: & plus periculi est priore casu. Vtroque oportet sit persona spiritualis & deuota: *animalis homo non percipit ea quæ spiritus sunt.* Oportet itaque eum qui rectè sit iudicaturus, primò *donum discretionis* à Deo petere; vt queat sincerum manna diuinæ reuelationis, à mellita lethalique dæmonis offa dignoscere; & hæc discretio, conceditur aliquando à Deo immediatè simul cum ipso lumine prophetico, vt dictum est; aliquando seorsim, idque vel ad priuatã accipientis instructionem, vel ad aliorum quoq; & totius Ecclesiæ doctrinam, & remedium. Hoc enim dono

homo consequitur, vt in se, & de se sciat probare spiritus, & etiā sciat illos de alijs, & in alijs discernere. Potest autem hic cōsiderari quasi duplex modus, vnus *experimentalis*, qui cū ipsa reuelatione ꝓpria infunditur illi, cui facta reuelatio; *qui modus* (vt ait Gerson) *fit per inspirationem intimam, seu internum saporem, siue per experimentalē quandam dulcedinem, siue per illustrationem à montibus æternis, effugantem omnes tenebras dubietatis*. hic modus rarus est, & paucis concessus: & quibus concessus nō est, illi nō possunt, suo iudicio, in proprijs reuelationibus stare: quibus verò concessus a Deo fuerit, illi tamen eo vti non possunt, ad discernendas aliorū reuelationes, quia sicut *nemo nouit quæ sunt spiritus, nisi spiritus* ipsemet: sic nemo cognoscit infallibili certitudine, per experimentalem hunc sensū, ea quæ in alieno sunt animo. *Alter* modus; qui datur maximè in ordine ad alios; ille nititur etiam, seu confirmatur experimentis varijs, tum sui, tum aliorum: & solet à Deo concedi maximè illis, quibus officij & dignitatis ratione incumbit animarum cura. Sed non debet quis facilè sibi persuadere, se donum istud à Deo accepisse: ideoque ad preces continuas, etiam debet adiungere humanæ prudentiæ, & doctrinæ media. *Tertius* enim est modus discernēdi spiritus, quē vocant *doctrinalem*, per diligentē & piam sacræ scripturæ tractationē; quæ regulas præbet falsos prophetas à veris discernendi: lectio quoq; sanctorum Patrū & Historiæ Ecclesiasticæ multum confert, vt, illusiones & reuelationes, signis ac notis peculiaribus queant diiudicari: his si adiungatur obseruatio virorum spiritualium, & experientia; & in ambiguis obscurisq; consulantur viri docti, & pij, & in via spiritus longè progressi, in militia verò contra dæmonū assus exercitati veteranique: sperandum est posse deceptiones sic sentiri & vitari. Planè ad hunc vltimum iudicij ferendi modum, non sufficit sola doctrina, sed accedat oportet ad illā experientia propria; vt quis sit & doctus & contemplatiuus; vt & Scripturam & reliquam Theologiam non leuiter delibarit, & *in semetipso expertus sit variam* (ait Gerson) *affectionum spiritualium pugnam; tanquam ascenderit nūc in cælos, nunc descenderit in abyssos; & viderit mirabilia Dei in profundo. Nam qui nauigant mare hoc in fluctum diuersarum affectionum, quasi collidentium se fluctuum enarrant mirabilia eius. Inexpertus autem taliū quid nouit eorum?* Adhæc autem nulla magis necessaria dispositio reperitur, quam solidæ humilitatis. vt enim docet Moses apud Cassianum, *solis humilibus a Deo hæc cognitio datur*. Denique non est iudicium præcipitandum, sed res Deo diligenter prius cōmmēdanda, & multiplex scrutinium mētis faciendum: iuxta mox dicenda. Docent hoc sacræ litteræ. Narrat Ioseph Iacob patri sua somnia: increpat eū pater, sed rem tacitus considerat. a Apparet angelus, Iosue filio Nun, forma viri armati: ille disquirit interrogatione, quis esset, nec adorat incognitum. b Audit Samuel vocantem Deum, nec respondet Domino, sed accurrit ad Heli, donec monitus fuisset ab Heli Sacerdote; quo modo se gerere deberet. c Helias discernit inter turbinem, commotionem, ignem, & auram lenem, & perpēdit prudenter, in quo illorū Dominus se manifestaret. Salutat Virginem sacratissimam Gabriel Archangelus: illa priusquam responderet: *cogitat, qualis esset illa salutatio*; d non id leuiter, sed διελογίζετο, maturè & diu, animo atque cogitatione voluebat, vtrum illa salutatio illusoria esset & à Deo, an à dæmone, vt optimè Euthymius. Hoc imitatus D. Ambrosius; cum illi corpora SS. Mart. Prothasij & Geruasij reuelata; hoc Episc. Cyprius, cum D. Barnabas illi se manifestauit; hoc ceteri sancti, vt vidimus *lib. 2. q. 6.* Si hoc illa mulier Carthaginensis fecisset, e quæ causa fuit schismatis maximi, non tam turpiter delusa fuisset, nec tot malorū Africæ occasionem præbuisset. Sanè quamdiu res dubia est, longè tutius censetur, potiùs eam pia cum humilitate repudiare, quam cupidè & confidenter recipere, aut assentiri.

a *Gen. 37. n. 12.*

b *Ios. 5. n. 13.*

c *1. Reg. 3. n. 9.*

d *Luc. 1. n. 29.*

e *Vide Opt. Mileu. li. 1 de Parmenia.*

Obij-

Obijciat fortè aliquis; apud Cæsarium legimus, multos precibus à Deo reuelationes, visionesque, & postulasse, & obtinuisse: si petere licet, cur non, & oblatas amplecti statim, atque recipere? *Respondeo*, multa fieri à multis non imitanda, imò nec probanda, maximè ab hominibus incompertæ sanctitatis. Nam si quis, de quo constaret sanctum esse, id in casu aliquo peculiari, & necessario peteret, (quod olim sanctè factum à Beato Ephrem, docet Amphilochius *in vita Diui Basilij*. & à S. Mauro, docet *in eius vita* Faustus, *apud Suriũ apud Ianuar.* & à Sancto Hereberto docet Rupertus *eius vita, cap. 13. apud Surium Mense Martio.*) vt non auderem damnare; sic non vererer cæteris suadere, ne idem sibi putarent imitandum. Quoniam inuenio viros doctos, & valdè spirituales semper huiusmodi desideria, ac petitiones improbasse: quia nasci solent ex occulta superbia, æstimatione, & amore sui; quo cupiunt manifestã alijs suam sanctitatem; vel saltem ex curiositate vana, vt optimè tradidit Sanctus Vincẽtius superius laudatus: & ideo Deus solet permittere tales decipi, & impingere, vt de se ipsa testatur, mulier singularis prudẽtiæ, & sanctimoniæ B. Catarina Bononiensis. *a* Deinde quia in talibus non consistit sanctitas, neque perfectio Christiana, nec ista nos Deo faciunt gratiores, aut proximo verè vtiliores. Denique quia huiusmodi auersari, non est ianuam Deo præcludere; sed, per custodiam sui, & humilitatem, & castum timorem, spiritum sanctum allicere, qui amat quiescere super humiles, ac timoratos; quæ cuncta diligenter, ac seriò tradita fuere à nostri ordinis viro, Franc. Aria. *b* & prius nos docuit D. Augustinus conatum hoc dæmonem sibi persuadere, vti signum aliquod à Deo peteret; se verò id detrectasse, gnarum quam multos hæc curiositas perdidisset. Ideo a ibi monet his abstineamus, & quod intra nos est, Dei regnum, in ijs quæ videntur non quæramus. post Augustinum idem monemur à Gersone, cuius in similibus magna sanè auctoritas est, his verbis: *Enarrantur exempla sanctorum Patrum, qui curiositatem huiusmodi visionum, vel miraculorũ, tanquam perniciosissimam, fallacissimamque, refugerũt. A qua se August. liberatũ, in suis* confessionibus, *gloriatur in Domino. Quã propterea D. Bonauentura abhorrendã nimis esse determinat, totoque conatu repellendam, nunc orationibus, nunc increpationib. seu flagellationibus propria mentis, & corporis; exemplo illius, qui vt tentatione careret superbia, quæsiuit, & obtinuit à Domino, vt per tres mẽses dæmoniaca vexaretur obsessione. Alter sanctorum Patrum, dum sibi dæmon transfiguratus in Christum, diceret, ego sum Christus te personaliter visitans, quia dignus es, confestim clausit oculos vtraque manu vociferans: Nolo hic Christum videre, satis est ipsum in gloria si videro; statimq; disparuit. Alter sub alijs verbis similem seruauit in huiusmodi illusione humilitatem: Vide, inquit, ad quẽ missus sis. Ego certè talis non sũ, q dignus sim hic videre Christũ. Alterũ quia nolebat intrare templum, dicens: Sibi satis esse, quod oculis corporeis aspexisset Christum: colligauerunt eius manus soluere ieiunium, carnibus vesci, vinumq; bibere compulerunt. Sicque tumore compresso, sanatus est.* Pro cautela postea subdit idem vt non modo suspensum teneatur iudicium, *sed reuerenter quoque, cum Apostolorum principe, dicatur: Exi à me Domine, quia peccator sum, quia vilis sum, quia visionibus tuis indignus sum; quas hic neque quæro, neque accepto, sed repello. Sit in alio, non in hoc sæculo visio tua tota merces mea Domine Deus, & sufficit. Quid ad me de visionib. tuis in hac vita? quid de Superiorum meorum monitionibus? mitte potiùs alium, quem missurus es; & me meus spiritus humili tegat obscuroque loco.* D. Bonauenturæ quem citat locus est, *lib. de profectu religios. cap. 19.* Vbi etiam addit desiderio reuelationum multos lapsos in grauissimos errores. Prudenter itaque B. virgo Coleta ipsi etiam Deo, multa ei secreta reuelare volenti, respondit: *Domine Deus, sufficit mihi te solum cognoscere, & peccata mea, eorumque abs te veniam obtinere. Sic Stephanus Iuliacus eius vita c. 3.* hæc sanè optimè dicantur in proprijs visionibus: in alienis approbandis, credendisue: ipsis confessarijs, alijsque iudicib. hãc Gerson præscribit regulam: *Caue ergo* (inquit)

a lib. de uit. & erroribus suis.

b lib. de or. mentali D. Aug. l. 10. confes. & l. de uera relig. & Cir. de op. 3. de superst. cap. 11.

(inquit) *quisquis eris auditor, aut consultor, vt non applaudas tali personæ, & non laudes eam, non mireris, quasi sanctam, dignamque reuelationibus, atque miraculis. Obsiste potius increpa durè, sperne eam; cuius sic exaltatum est cor, elati sunt oculi, vt ambulet in magnis, & mirabilibus super se: vt digna sibi videatur, quæ non humano more operetur salutem suam; per doctrinam scilicet scripturarum, & sanctorum, cum dictamine rationis naturalis; nisi consilium habere præsumat, & petet, ne dum ab Angelis, sed à Deo; nedum semel in necessitatibus, sed penè iugiter, velut in quotidianis collocutionibus. Talem admone, non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem; quoniam verissimè ait, qui dixit, superbia mentitur ludi. Et eò dignilis, quo instar Pharisæi latentem, hærentemque ossibus superbiam, sicut nec Phthisicus febrilem calorem, superbus attendit. Quid enim facilius quàm se vilissimum peccatorem dicere: sed veraciter, simpliciterque ita sentire ex intimis, hoc diuini muneris est, non humani solius exercitij.* Hoc vltimum addidit, quia solent personæ, quibus per reuelationes dæmon illudit, fateri quidem se peccatores, & indignos esse; sed vel apertè increpationes huiusmodi ægrè ferre, & sic detegitur interna superbia, & cognoscitur illusio: vel saltem ex duobus vnũ prætexunt. nam vel dicunt se idcirco alieno iudicio non credere, quia de suo certi sint per reuelationem intimam, & secretam: vel sanè non audere se visionem reijcere, quia si fortassis visio à Deo esset, hoc foret spiritui sancto resistere, & semen gratiæ eius in crepundijs suis extinguere. Vtrique dicto idem ille Cancellarius Parisiensis optimè occurrit. Primò quidem; Deũ nunquam esse Deum diuisionis, ideò si ab ipso sit illa certitudo, nunquam per alterius iudicium cõtrarium eam impugnabit; sed potius illi, quem vel vt superiorem, vel vt consiliarium saltem, humiliter consuluerint, idem inspiraturum, atque in mẽtem missurũ. Nec enim patitur Deus sperantes in se, & timentes, & quod in se est faciẽtes, in tanti momenti negotio, falli. Debet autem ei qui vidit reuelationẽ, hæc ipsa certitudo, quam prætexit, de superbia, & pertinacia esse suspecta: & tutior pars eligenda est. Nam sibi credendo, & innitendo, potest peccare superiori credendo peccare non potest; sed certo certiùs per animi submissionem, & obedientiam mereri. Quo ad alterum ait: *sed profectò spiritus sanctus, qui se dat humilibus, nequaquam ex humiliatione, quam prædiximus, se subtrahet; intrabit potius, exaltabit, & in beneplacito suo deducet victor super excelsa animam hanc in oculis suis vilem, & absque vlla ruga fictionis, humilem, & simplicem.* hactenus ille. Sanè hæc humilitas Deo tam grata est, quàm quod gratissimũ: Dæmoni tam odiosa, vt eam non ferat, sed vt plurimum statim diffugiat. Non audes fortè respuere? cogita decipi te posse, & interea comprehendi ina, & consule prudentiores te. D. Cyprianus, & alij sancti reuelationes magni fecerunt? sed eas tantum, quas à Deo esse sciebant. Olim quoque visiones diuinæ frequẽtiores fuere, quia magis necessariæ: hodie quo minus necessariæ, hoc infrequentiores sunt, & suspectiores habendæ. vt nõ immeritò debeant, & à magistratu Ecclesiastico discuti, & à priuatis vitari; qui prætextu, vel fictarum (quod hypocrisis proprium) vel habitarum (quod illusorium esse consueuit) reuelationũ, de alijs (maximè illorum à Deo non commissis curæ) personis; in earum, (vt plurimum mulierculartum.) familiaritatem, & sollicitudinem sese ingerunt; vt & auorum memoria Begardi, & Lollardi, in Belgio; & nostra, Illuminati faciebant in Hispania, & hodie etiam alij quidam factitant, suo periculo, aliena fraude.

SECTIO II.

De persona eius, cui facta reuelatio.

QVoad *personam prophetæ*, seu videntis visiones, multa sunt consideranda. *Primò fides* illius, an sit sincerè Catholica; quare non est credendum reuelationibus Dæmonicolarũ, (qualis illa Childerico Regi Franciæ facta procurante, & explicante Basina, quæ viuente adhuc marito ei nupserat, & saga erat; quæ ingenium posteritatis

eius

eius declaratum Francici Historici putant, *lege Gaguinum lib. 1.*) vel hæreticorum. Nam initio Ecclesiæ Cerinthus falsas reuelationes finxit, & eas Apostolorum nominibus insigniuit, vt Caius, & Dionysius Alexandrinus tradidere: *a* tales prophetiæ sectatorum Narci Magi: *b* tales prophetissarum & ipsiusmet Montani, vt Patres antiqui illius temporis prodiderunt, Claudius Apollinaris, Miltiades, Apollon. & Serapion, quorum verba refert Eusebius: *c* tales Archonticorum Martiades, & Martianus, qui librum confinxere, quem vocabant; *Reuelationes prophetarum*: *d* Manetis quoque tales reuelationes, de quibus contra Faustum agens D. Augustinus: talis Iuliani Apostatæ, quam narrat epist. ad Oribasium, de arbuscula: tales, quib. Donatistæ Generosum conati decipere: *e* & quibus vtebatur Vincentius Donatista: tales, quibus illusi Messaliani gloriabantur: *f* tales fuere nostris tẽporibus Munzeri, & Anabaptistarũ, tales Campani, tales Iusti Velsij, & Franc. de la Cruz reuelationes. Tales hoc anno 1601. hic Grætij, qui suspẽdio sceleris pœnas luere duo, maritus & vxor; qui penes se solos Ecclesiam remansisse incolumem pertinacissimè iactabant: ideo communes liberos pater baptizabat, mater patrini more spondebat. hi mundum hoc anno periturum prædicebant: sed morte mundi interitum præuenere. Plurimos huiusmodi dedit olim Britannia. Illic enim natus in Cambria quidam Merlinus: Magus scelestissimus: verum eũ frustra retinentibus Pontico Virunnio, & Lelando, est hoc de illo testimonium Guilhelmi Neuburgij, & Polydori, & alias mendacissimi, Buccanani. Sane Magum fuisse, gesta eius à Galfrido Monumethense tradita conuincunt. Caue hunc, qui Vteri Pendragonis æuo vixit, confundas cum alio Merlino Scoto, Helij Thelesini, (qui & ipse vates) discipulo; qui astronomiæ, & physicæ, vt magister, valde peritus, multa fertur prædixisse; & videtur alijs propheteis Britanniæ, Kentigerno, Sansoni, & Gildæ, annumerandus. Hanc Merlinorum distinctionem notarunt Anglicarum rerum scriptores, Treuiza, Ranulphus, & Giraldus Cambrensis. Falsæ fidei pseudoprophetæ fuere ibidem, Ioan. Ballus anno 1390. teste Vvaldeno *in fasciculo zizaniorum*: & Pagani ante Christum natum, *Eubages* vocati; ex quorum secta, quidam Aquila, & alius Perdix, teste Christophoro Mylæo. Nec dissimilis vanitatis sunt prophetiæ eorum, qui ea in medium proferunt, quæ decreta Generalium Conciliorum, vel Sedis Apostolicæ conuellunt: vt ridiculæ prophetiæ illæ Marioni Aduocati Parisiens. de Societate Iesu, refutatæ valide à Renato des Fons. *in libr. contre le playdoyer de Marion. c. 5. & 6.* Nam Marionus ille, vt Arnaldo genero suo cõplaceret, & cum eo, atque Pasquerio, ac Dolero, quadrigam Calumniatorum, & Sycophantarum nostri temporis impudentissimorum, sufficeret, etiam prophetias falsas coram Senatu Amplissimo, proferre in medium non dubitauit. Nimirum vidit sola Lutetia, dedit vna curia; quos vix, tã diffitis prouincijs, tot sæcula; Pattæcionem, Medium, Ecbolium, Lamponianum. Nimirum tanti est his Herostratis, inter Cathenas, & Quadruplatores, & Aczonenses: inter *συκοφάντας, αὐρυμνοὺς, καὶ φιλεγκλήμονας*, censeri, & digito ostentarier.

2. *Num sint personæ arreptitiæ*: nam harum reuelationibus, vel prophetijs nihil credendum. delusos á quadã multos, scribit Firmilianus, ad Beatũ Cyprianum *g* hoc argumento Miltiades probat prophetias Mõtani falsas: quia sponte incipiebat vaticinari; sed inuitus, furoreque, & amentia correptus, pergebat. *h* Tales fuere prophetiæ monialium Quercetensium ann. 1491. de quibus ita scribit Christianus Massæus; *i Eodem (inquit) anno, circa festũ Cathedræ (terribile dictu) ceperunt dæmones habitare, & possidere monasterium dominarum Quercetensium; quas annis quatuor, & mensibus totidem miserabiliter vexauerunt. Vidisses eas crebro, velut canes per agros discurrere, instar auium volare per aera, sicut feles, in arbores repere, pendere de ramis; aues ca-*

rum

a *Euseb. li. 3. c. 22. & l. 7. c. 10.*
b *Iren. lib. 1. c. 8. & 9.*
c *li. 5. c. 15. 16. 17. & 18.*
d *Epiph. hæres. 40.*
e D. *Aug. epist. 165. & lib. 3. de anima orig. c. 11.*
f *Theodor. lib. 4. hæret. fabu.*
g *Exstat inter Cypriani epist. nu. 75.*
h *Euseb. d. c. 16.*
i *Chronico. lib. 20.*

rum animantium effingere voces, secreta prodere, de futuris euentibus prophetare. Denique quoties Dominus Henricus Cameracensis Episcopus, aut Dominus Aegidius Nettelet, decanus eiusdē Ecclesiae, viri uertitili, ad exorcismū earū accederet: En, inquiūt, cornutus ille nūc in uia est, ut nobis cōminetur, uenit. Post multa remedia, undequaque collata, earum nomina dilata Romam, ab Alexandro VI. lecta fuerunt in Cœna Domini sub diuino sacrificio, sed nihil profuit. Ioanna Potiere, quae malorum dicitur dedisse principium: à nono aetatis anno, ludere cum diabolo cœpit, qui accusabat eam in monasterio 434. uicibus indigne communicasse: sed ille quia mendax est, non stamus uerbis illius. Ipsa Cameracum adducta, quadragenaria maior, in carcere perijt, circa festum Martini. Caetera post annos 4. mense Iunio liberatae sunt. Eandem Historiam narrat etsi paulò aliter Ioan. Molinet. Valencenensis, *in Chronico Belgio nōdum edito*, è quo quae lib. 6. referam, ea mihi optima fide ex M.S. codice describi curauit Clariss. I.C. & Senator spectatae iustitiae, Petr. Oranus Leodicensis. Tales omnino diuinationes Indorū; qui sumpto Cohobae semine externantur, & mox cessante furore vaticinantur. de quibus Petr. Chieza. *p. 2. hist. Peruu. c. 27.* tales Libussae Bohemae apud Dubrauium, *lib. 2 Boiem. hist.*

3. *Num fidei sinceritatem, vitae ac morum integritas, uirtutesque commendent: an uerò uitia, & imperfectiones notabiles eam dehonestent.* ideo non credēdum superbis, ambitiosis, impatiētibus, carnalib. ebriosis, iram fouentibus, odia exercentib. dissidia ferentibus, vel alios diffamantibus, vel pecunias hinc corradentib. nec etiam hypocritis, qui singularia quaedam affectatae deuotionis, & pœnitentiae signa, per superiores Ecclesiasticos non approbata, ostentant. Confirmantur haec, vnius ex primis patribus, Apollonij sententia; qui prophetias Montanistarum falsitatis hinc arguebat: tum quòd Maximilla, & Quintilla maritos suos deseruerant: tū quod erant pecuniae cupidae, fœnus exercētes tesseris, & tabulis ludentes, & mercedem prophetiarum accipientes, tū quòd lasciuae, deditae pigmentis, cultui corporis, & sumptuoso luxui vestimentorum. a Gerson etiam sic scribit: *Habet praeterea qualibet passio profundata suā lasionem, suam aetatem, suum (ut Orig. loc. citat) daemonium, patet in philocaptis, zelotypis, & iracundis, in inuidis, et auaris.* vnde poeta.

a *Euseb. li. 5. cap. 17.*

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.

Nimirum hi sunt manes, quos quêque pati Poeta cecinit: haec quae cuique *Deus fit dira cupido.* Solent animi cuiusque vitia varijs signis deprehendi: ex familiarib. & amicis quib. sunt notiores; ex actionib. & opinionibus eorū: vt si à Deo sese de quibusque actionibus praesumant erudiri; si cōsilia & indicia spernant aliorū; si foris Curios simulent, & intus viuant Bacchanalia; si mulierculas peccatis onustas circumducant; si se in officia concionandi, confessiones excipiendi, & alia huiusmodi ingerant (vt faciebat Petr. ille Sartor Antuerpiensis pseudoheremita) sine legitima vocatione, ac missione; si in alijs suis actionibus, moribus, exercitijs vani sint, praecipites, imprudentes, indiscreti; maximè in oratione mentali, v.g. si adhuc imperfecti & viae purgatiuae cum sint, praecipitēt se per vnitiuā; aut statim, ac orare incipiunt, sine praeparatione idonea, praesumunt se hīc tantum passiuè, nihilq; sua ex parte conantes, influxum diuinum exspectent. Nam si quid aliud, hoc sanè est illud in quod temeritatis saxū impingentes, plerique spirituales, per illusiones periculosas, & haereses fœdissimas, Begardorum, Beginarum, Dulcinistarū, Lollardorum, Illuminatorū, &c. naufragium fecerunt. Duo sūt huiusmodi illusorū scopuli, vnus est opinionum iuxta falsarum, atque erronearū credulitas, & superba contumacia; & interdum fœdissima quaedam, & execranda, gradatim irrepentia peccata, et cum Angelis illis deceptorib. alter valetudinis debilitatio, & cerebri laesio, non in mulierculis tantum, sed et in viris, alias nec leuibus, nec insipientibus; sed dulci hoc, & venenato ociosae contemplationis (ab omni voluntatis cooperatione, vel intellectus adminiculo, quare & merito, remotae) & infructuosae ipsorum corporeorū sensuū titillatorij influxus poculo ebrijs.

Quo

Quo in genere longum foret planè recentia, eorum qui, ab indiscretis, & indoctis magistris, in hanc foueam præcipitati fuerunt, nota nobis exempla, recensere: neq; id expedit, superstitib. etiãnum tam cæcis, quàm cęcorum ductoribus. Cæteros vtinam, vel serò faciant istorũ cautos pericula. Eodẽ pertinent, qui contumelias, examen, iudiciaque aliorum; modum procedendi ipsorum, aut dicta minus probantium vel illis non credentium; ægrè, & impatienter ferunt: qui demum contenti non forent, huiusmodi carere reuelationib. & illas potius alijs cõcedi: sed in his nimium sibi complacent, & doni huius cæco amore tanguntur. Solet enim dæmon, cuiq; per id, quod vitio sè amat illudere. Prudenter D. Leo: *a* *Nouit diabolus, cui ingerat illecebras gulę, cui adhibeat incitamenta luxuriæ, cui infundat virus inuidiæ, cui exhibeat escam cupiditatis: nouit quem fallat gaudio, quem mœrore conturbet, quem errore seducat, & causas quærit nocendi, vbi quemque studiosius viderit occupari.* idem confirmat *in vita Moysi* Gregor. Nissen. Præ cæteris apti sunt deludi: qui natura sunt tenaces sententiæ suæ, seque solos putant sapere, reliquos despuũt vt fungos: talis ille, qui se in puteum præcipitauit, apud Cassianum: talis postea Fr. Ioannes de Rupe scissa, ante trecentos annos: talis nostro tempore Franciscus de Cruce in Peruuia, de quo postea.

a Sermon. de Circunc.

4. *Consideranda corporis constitutio.* Nã si valetudo parum firma, si præferat redundantiam bilis atræ; si habitus corporis inedia, vel insomnia plus æquo deformatus: si sit cerebro læso, uel nimis apprehensiuus, aut imaginationis turbidæ, & æquo vehementioris: quia tales vt dici solet, etiam vigilantes putant se videre, audire, gustare; quę nec gustu, nec auditu, nec oculis pcipiunt. talibus dęmon facile imponit, quia falsarum rerum imaginibus obuersantibus tenaciter adhęrent, et assentiũtur. Hoc solet epilepticis contingere, vt vi morbifera agitati vaticinentur. Quare annis superioribus non satis cauti fuere: qui sic affecti vnius ariolationes tanti faciebant. Admiratione dignam epilepticæ fæminę historiam narrabo ex Gersone, *lib. 5. sect. 19. in fine.*

5. Addit Gerson, *referre, qualis sit, & fuerit persona, qualiter erudita, quibus assueta, cum quibus conuersata, quibus delectata: pauper sit, an diues? in diuitibus timendam superbiam, & ambitionem, in pauperibus verò fictionem.* Sed hæc obseruatio est petita à valde remotis, & incertis. Melior est sequens.

6. *Nec ætatis, nec sexus differentia negligẽda est.* Nam si casca sit, & caduca ætas, delirij periculum est: si puerilis, leuitatis, & morbi imaginosi. quia humidiore, quàm par est, sunt pueri cerebro, & pleni vaporibus, qui paruo negotio commouentur. Quare, & per eos, vt aptiores suis conatib. dęmones olim amabãt oracula fundere: sed & hodie factitant, in crystallomantia, & in hydromantia. De fæmineo sexu, constat hunc esse suspectiorem: sed de eo separatim agetur, sequenti sectione.

Notat hoc Ioã. Nider. in 1. pręcep. c. 11. q. de diuinat.

7. Considerare oportet: *vtrum sit in spirituali exercitatione persona veterana, an vero nouitia tantum*: an alias eam diabolus sic decipere conatus fuerit, aut deceperit; an quæ illi alias reuelata, vera fuerint: item quæ vera, quæ falsa fuerint. Si tiro, valde verenda fraus. *quia* (vt inquit Gerson) *nouitius feruor citò fallitur, si caruerit regente, præsertim in adolescẽtibus, & fæminis, quarum est ardor nimis auidus, varius, effrenis, ideoq; suspectus.* hoc indicio Franc. Picus *b* primò detexit falsitatem cuiusdam reuelationis, visionisque, post & alia indicia accesserunt vt quod vana quędã bonis mixta, diabolus in forma Christi Domini, cępit suadere.

b libr. 9. de pranot. c. 3.

SECTIO III.

De reuelationibus mulierum non sanctarum.

Sexus ratio est habenda, vt dixi. quia, si cetera sint paria, plus fidei virorũ reuelationes merẽtur. Quia sexus iste imbecillior, naturales, vel dęmoniacas suggestiones, plurimum habet pro diuinis: multa quoq; sibi somnia fingit, quæ vera credit, iuxta illud parœmicũ,

Anus

Anus quæ vidit somniat: abundat passionibus admodum acribus, & vehementibus, quare quod à passione natum, id à veritate profectum putat. Sunt etiam feminæ naturæ humidioris, & viscosioris: humidum verò facile cõmouetur, & varias figuras recipit, ægrius autē, ac seriùs à motu cessat. Ideo mulieres citius imaginantur, sed viri minus pertinaciter imaginationes fouent; cũque illæ minus ratione polleant, minus etiam prudentiæ habeant; procliuius est dæmoni eas, similitudine falsa, & apparente, decipere. In earũ moribus præcipue consideranda, pręter lasciuiam, luxum, auaritiam: (quæ ex Apollonio notaui) vtrum vagæ sint, garrulæ, criminatrices, laudis cupidæ, aut cerebrosę; quæque se in docẽdi, prædicandiue in Ecclesiasti, aut Sacramentorum administratione (absq; legitima maiorum licentia) contra doctrinam Apostoli ingerant. Nam quæ sunt huiusmodi, non seipsas duntaxat fallunt, sed & viros eruditos tandem, si nimis illis creduli, in præceps trahere consueuerunt. Testis est, sui temporis doctissimus, Tertullianus; qui dum visionibus muliercularum (vt illi, de animæ quantitate, ac colore) a confidit, immemor eorum quæ doctissimè, & verissimè contra has ipsas scripserat, in absurdissimos errores delapsus fuit. Sed ætas nostra præbuit in Peruuia illustrius adhuc exemplum, quod P. Iosephi à Costa verbis ad scribam.

a *lib. de anima c. 6.*

b *de nouissimis temporibus lib. 2. c. 11.*

b *Fuit in hoc Peruensi regno vir magni pro illo tempore æstimatus, doctus Theolog. ac Theologiæ professor, idemque Catholicus, ac pius diù habitus, ac penè tunc huius orbis mirandum. Is familiaritate mulierculæ cuiusdam: quæ se edoceri ab Angelo magna quædam mysteria iactabat, quæque extra se interdum rapiebatur, aut rapi simulabat, velut altera olim Philumene, aut Maximilla Montani, ita deuinctus est, ut illam de summis Theologiæ quæstionibus sæpè consuleret; in omnibus pro oraculo haberet, magnis reuelationibus plenam, et Deo ualdè charam prædicaret, satis alioqui sordidam, & perexiguo sensu præditam, nisi ad instruenda mendacia. Igitur siue à diabolo corriperetur (quod facilius est credere) cum huiusmodi ecstasim pateretur, siue callidè eã fabulam simularet (quod nonnulli uiri prudentes existimarunt) ille Theologus; quod à muliercula magna, & mira de se audiret, ac multo grandiora futura conciperet; libenter ei se discipulum addixit, cuius patrem spiritualem agebat. Quid multa? eo abductus est homo, ut miracula facere tentaret, & fieri sibi persuaderet, cum miraculi uestigium, nec tenue quidem extaret. Ob hæc, & quod propositiones aliquot ab illa prophetissa accepisset, à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienas: à sanctissimæ inquisitionis iudicibus, toto hoc regno stupente, comprehensus est. Ibi per quinquennium ferè auditus, toleratus, examinatus, ac tandem patefactus est homo omnium superbissimus, ac insanissimus. Cum enim Angelum sibi diuinitus datum, à quo omnia, quæ vellet, disceret, ac deinde summa Dei ipsius familiaritate, & immediato colloquio se potitum, pertinacissimè dissereret: in eas nugas delatus est, quas, nisi ab homine prorsus mẽtis, emota dici, nullo modo sibi quisquam persuadeat. Erat uerò ille tã integro sensu, quod ad cerebrũ attinet, ut mihi integrior non sit. Itaque, & seriò affirmabat, se & Regẽ futurum, & Pontificem summum, sede Apostolica ad hæc regna translata; concessam quoque sibi sanctitatem super omnes Angelos, & choros cœlestes, atque Apostolos omnes: quin etiam oblatam sibi à Deo unionem hypostaticam, sed ab ipso non esse admissam. Datum quoque se redemptorem orbis, quoad efficaciam ut ipse loquebatur; quod Christus solum quoad sufficientiam fuisset. Omnem statum Ecclesiasticum abrogandum; leges uerò alias se editurum faciles, & apertas secundum quas cælibatus clericorum tolleretur, multitudo uxorũ concederetur, confessionis necessitas excluderetur. Hæc atque alia tanta contentione affirmabat: ut nos teneret attonitos, quod homo talia sentiens non insaniret. Denique diù euolutis gestis illius, & plus quam centum & decem propositionibus hæreticis, aut à sana doctrina Ecclesiæ alienis condemnatis, iussi sumus: ut hĩc de more sacrum illud tribunal: cum homine disputare, si fortè ad mentem, & fidem hominem reuocare possemus. Conuenimus autem cum ipsis iudicibus, & Episcopo Quitensi, tres alij. Eo introductus homo ea libertate, & facundia perditissimam suam causam defendit; ut ego in hodiernum diem etiam stupeam, eò adigi posse mentis humanæ superbiam. Professus est doctrinam suam non posse monstrari, nisi diuina scriptura, & miraculis; quod esset*

superior

superior omni humana ratione. Scriptura autē testimonijs longe se apertius, atque efficacius probasse, quam probauerit Paulus Iesum Christum fuisse uerum Messiam. Miracula autem se perpetrasse plurima, eaque tanta, ut Christi resurrectio non fuerit maius. Nam & se uerissimè esse mortuum, & resurrexisse, atque id euidentissimè (aiebat ille) esse ostensum. Scripturas uerò proferebat memoriter (cū nullum librum haberet, atque ipso etiam Breuiario spoliatus esset) ex Prophetis, ex Apocalypsi, ex psalmis, ex alijs locis, tot & tam longas; ut uel memoria esset admirationi Eas uerò ita ad sua cōmenta adaptabat, ita allegorizabat; ut quauis uel rideret, uel fleret. Postremò si miraculis rem agere nobis placeret, se libenter ea statim exhibiturum. Hac ita dicebat homo, ut uel nos insanos putare uideretur, uel ipse insanire. Nam & per reuelationem sibi innotuisse iactabat, Serenissimum Ioannem Austria bello nauali à Turca esse superatum: & Regnum Hispania à Philippo inuictissimo iā penè amissum: & concilium Roma habitum, ut de Gregorio deponendo, & alio subrogando ageretur. Qua ideo nobis significaret, ut, quoniam erant nobis certis nuncijs nota, sciremus ei, nonnisi diuinitus innotuisse. Et cum essēt omnia adeo falsa, ut amplius esse non possent, ab illo tamen asserebantur, ut notissima nobis. Denique cum nihil profecissemus per duos dies disserendo, & ad publicum spectaculum esset cum cæteris, ut in Hispania fieri solet, deductus; intuebatur semper in cælum, ignem in inquisitores, & omnes grassaturum cœlitus exspectans, ut illi erat pollicitus diabolus. atqui ignis quidem nos nullus ex alto corripuit, illum uerò, & Regem, & Pontificem, & Redemptorem, & legislatorem; ex imò flamma rapuit, atque redegit in cineres. Hactenus P. Iosephus. En fructus incautæ conuersationis cum mulierculis, prætextu confessionum, & nimiæ facilitatis in credendis; primò, quæ ad laudem propriam; mox etiam quæ ad cæteros, & publicum Ecclesiæ statum, deniq; ad fidei mysteria, morumque doctrinam. ex superbia occulta, suique amore nata credulitas, ex hac hæresis, & vanissima quædam diuinitatis affectatio, cū incredibili mentis cæcitate. Sic igitur vilissima fæmella, virum eruditione, & sapientia clarum decepit. Sic & Magdalena de la Cruz Cordubæ multis im posuit; a & in Belgio non multi elapsi sunt anni, cum, in vna vrbium Hannoniæ; religiosa quædam credita energumena, & adducta ad superiorem eiusdem ordinis, vt exorcisaretur: dū res in longum abit, & illa vocibus diuersis successiuè loqui incipit; quarū vna tenuior se Deum, Christumque Dominum nostrum fingebat, alia dæmonem crassior imitabatur; hæc multa palam impia effutiebat; illa, quædam ad pietatem (vt videbantur) pertinentia. ita creditum, à quibus minimè decuit, in illa modo Iesum, modo diabolum loqui. sic periculi plena, & fallaciæ res eò progressa, vt muliercula solemni ritu, quasi per eam Christo loquēte, hostiam incruentam, prolatis verbis Canonis, cōsecrare auderet; & (proh dolor) pij, sed vel indocti, vel incauti, cō secratas (exsecratas potius dicere deberē) ab hac Sacerdotissa (sed non secundum ordinem Melchisedech) azimas panis eulogias acciperent, & tanquam verum Domini corpus, allatis, & prælatis cereis, in altari collocarēt, & venerarentur. Duo tamen hic erāt impostura indicia; tum quod erat energumena; tum quod auderet Sacerdotale, ac virile officium vsurpare. Sed Domine libera nos à similibus; homines sumus, decipi possumus. Propter huiusmodi similiaque pericula Gerson addit; *Hoc præcipuè considerandū, qualiter cum suis confessoribus, & instructoribus tales mulierculæ conuersentur. Si collocutionibus intendunt continuis, sub obtentu nunc crebra confessionis, nunc longo narrationis uisionum suarum, nunc alterius cuiuslibet cōfabulationis; expertis (inquit) credite nominatim Augustino, & Domino Bonauentura, nix est altera pestis, uel efficacior ad nocēdum, uel insanabilior.* quæ monitio aureis digna litteris est. quot enim hinc lapsus stellarum de cœlo? quot qui spiritu cœperant, carne consummantur? P. Leloyherius addit b regulam aliam, plus tribuendum reuelationibus virginum, quam viduarum, & viduarum quām coniugatarum. fateor hoc verum, cæteris paribus; quia virgo purior, & Deus puritatis amans, ideò & plures legimus virginum reuelationes: & vir-

go

a *de qua P Ribadeneyra, li. 5. Patris nostri Ignatij, c. 10.*

b *lib. 4. de spect. c. pen.*

go cogitat quomodo placeat Deo, cõiugatæ cor distractius adhuc quã cor viduæ. si paris nõ sint sãctimoniæ, plus credẽdum coniugatę sanctę, quam viduæ lasciuienti: plus viduis, quæ verè viduæ sunt, quàm virginibus anxiè cõiugium optantibus, vagis, aut parum recollectis.

SECTIO IV.

De prophetiis, seu reuelationibus virginum, mulierum, quæ canonizata, & nota sanctitatis.

FVere multæ huiusmodi, quarum exstant reuelationes, vt S. Angelæ, filiæ Regis Boemiæ, virg. ord. Carmelitarũ, quæ scripsit librum reuelationũ ante ann. 400. B. Birgittę Sueticę virg. cuius exstant lib. multi reuelationum, quas qui tribuunt B. Brigidę Scotę virgin. *a* falluntur; nisi & illa forte reuelationes ediderit, quod non arbitror. hæc virgo vixit anno 518. at B. illa vidua post annum 1370. excessit è viuis. Hac ẽt longe antiquior, Pepini Ducis Brabantiæ filia, S. Gertrudis ano. 664. reuelationes quoq; suas collegit: claruit S. Hildegardis in Germania anno 1180. cuius & aliæ supersunt. Et eodẽ tempore S. Elizabethæ Sconaugiensis cuius reuelationes libris duob. cõplexus Rogerus Cisterciẽsis Anglus, vir doctus, & pius, quẽ, vt nullum Sanctorum, virulentiæ maledicentiæq; fętidi oris sui Dalæus immunem esse noluit *in Catalogo Scriptorum Britan.* quo lib. nihil vnquam legi scurrilius, mẽdacius, aut magis blasphemũ. Miror nondum ab aliquo Anglo Catholico laruã motioni, & scelerosissimo Apostatę detractam. Hac recentior, tempore Gregor. xj. circa annum 1360. quo tempore S. Birgitta viuebat, fuit S. Catharina Senensis, & ipsa reuelationib. illustris. de harum itaq; reuelationibus, maximè de B. Birgittæ, quæ plurimas scripsit, & habuit, nonnulli ambigunt, quo illas in precio habere oporteat.

Henricus de Hassia, *b* & Sybillanus. *c* ambo Catholici, ambo religiosi; sed (vt verum dicã) nonnihil audaces, volunt D. Birgittæ, & similium reuelationes, non debere haberi pro indubitanter veris, nec acceptari tanquã à Spũ sancto editas. Qui si hoc intelligerent de certitudine fidei Catholicæ, eiusq; veritate; item de editis à Spũ sãcto dictante, vt credẽdum SS. editam; sanè verum dicerent: sed puto neminẽ paulò prudentiorem tale quid vnquã opinatum. Argumenta quoq; illorum, cum longe tendant vlterius, indicant eos longe aliud voluisse; scilicet, loqui de certitudine humana, seu morali, & de dictamine Spiritus sãcti, in diuinis reuelationibus ordinario. quod sanè, nimis multum, de auctoritate, & opinione Sanctarum Christi sponsarum, est decerpere. Sic illi argumentantur. Primò, quia quæ prædixerunt possent aliunde prædici, vt ex industria solo lumine fidei, & doctrinæ confortata. 2. quia potuerunt ex illusione dæmonũ nasci, Deo hoc meritò permittẽte; eo quòd, etiam sine culpa, præsumebãt facere, quæ mulieribus illicita, vt cõcionari, & docere. 3. quia potuerunt prouenire ex phãtasia nimis debilitata, & ex errore quodam mentis. 4. quoniam in illarum dictis *quædam* occurrunt minus, secundum communem Theologorum sententiam, consentanea rationi, & veritati. 5. quia prophetica illarum doctrina superuacua, & parũ Ecclesiæ videtur necessaria. Hæc momenta non me deterrent, non mouent à debita sanctis mulierib. earumq; dictis exhibenda reuerentia. Non quidem reuelationes illas, tanquam fidei Catholicæ assertiones, tueor; sed vt reuerẽtia dignas, & à cęlesti lumine collustratis mentibus prolatas, venerabiles defendo, & quandiu ab Ecclesia, vt piæ approbantur, nonnisi temerè reijci posse contendo. Ad primum argumentũ respondeo, plurima in his contineri; quæ cum tot annis priùs prædicta fuerint, nonnisi à Deo potuerũt reuelari. Ad secundum, quod Episcopi varij, & summi Pontifices modum illum sanctarũ extraordinarium, in docẽdo, & exhortando permiserint: & ideo nihil illas indebitum vsurpasse. quare nec causa fuit vlla, cur sponsas suas Christus tã

fædè

---

a Simlerus, Leloyber, & alij.

b Comm. in Gen.

c Decad. I. Peregr. quæstion. q. 3.

fedè ab animarum adultero diabolo decipi, & rideri pateretur. Ad tertium respondeo, nullum delirij, vel aberrationis à mente sana signum vnquam in illis deprehensum fuisse, qua re non minus hæc coniectura, quam præcedentes, vanitatis, & malitiæ plena censenda. Ad quartum negamus in earum reuelationibus quidquam reperiri, quod Catholicæ fidei sinceritati palam repugnet, vel cum ea consistere nequeat. Si quid fortè communiori Scholasticorum sententiæ repugnat; non ideo confestim damnandū, vt erroneum; cum piè, & prudenter intellectum, suis quoque probatis auctoribus, & rationibus non absurdis stabiliatur. Alioqui Pontifices Romani, vt Eugenius Tertius Hildegardis, Bonifacius verò Nonus Birgittę, reuelationum libros, adhibito maturo Doctorum, & Cardinalium Concilio, atque examine, non permisissent, ad Ecclesiæ vtilitatem, in vulgus edi. Ad quintum dico, solere Deum, sæpè quædam permittere, immo & facere; quæ nobis videntur Ecclesiæ non admodum necessaria, vel idcirco; vt maioris suæ munificentia nobis sint signa, & famulos, amicosque suos amplius honoret. Præterea, quis consiliarius Dei fuit, aut aut quis mentis eius abyssum sic pene trauit, vt pronunciet aliquid ab eo factum superuacuè?

Ioan. Franc. Picus aliud argumentum molestius adfert in medium, quod sanè inprimis remouendū. Harum Sāctarum reuelationes cōtradictorias esse; quare alteram earum necessariò falsitatis conuinci. D. quidem Catharinā Senensem, vt sibi reuelatum, prodidisse; Deiparam cum originali peccato conceptam fuisse: contra B. Birgittam huius istam maculæ aspersione liberam ab initio conceptionis extitisse.

Respondeo, me talem contradictionem non fateri; D. Birgittæ reuelationem agnoscere, & quod illa asseruit credere. Quod attinet ad D. Catharinæ Senēs. prætensam reuelationem; sunt qui respondeant, eā deceptam, & falsam reuelationem pro vera habuisse. *a* Sed hoc in Sanctā parum honestè dicitur. Alij volunt hmōi reuelationem post obitum S. Catharinæ, præpostero & pertinaci quodam zelo confictā à defensoribus illius sniẽ: ad infirmandam reuelationum contrariarū fidē. *b* confirmat hunc conatū similitudo attētatorum Bernæ apud Heluetios, priusquā ad hæresim ea ciuitas deflecteret (nēpe anno 1509.) vt testatur ea de re editus auctoritate publica Historię libellus, è quo id alij Chronographi *c* tradiderūt. cur, inquiunt illi, qd eodē in genere semel patratum deprehēditur, non & aliàs factū credatur, *f* concurrentibus pro contrarię partis veritate multis indicijs? Neq; hoc ordini toto, sed paucis quibusdam foret falsi crimen impingere. Mihi probabilius videtur, neq; hoc ab ordine falsò cōfictum, neq; à D. Catharina, vt reuelationē, proditum: nō ab ordine, qui cū sit sanctissimus tale crimen in se non admisisset: nō à Sancta proditū, vt reuelationem: quia nec F. Raimund. nec vllus cōfessariorū cęterorum, vel familiariū B. Catharinæ, qui diligentissimè cunctas D. Catharinæ reuelationes collegerūt, & posteritati collectas emisere, vllam huius reuelationis mētionem fecerūt: nec ēt in libris B. Catharinæ illa reuelatio inuenitur. Duo hic obijciūtur, primò dictū Caietani, qui hoc ex D. Antonino affirmanter asserit. 2. locus quidā ex opusculis illius Sanctæ. Ad 1. respondeo S. Antoninū *e* scribere tantùm, si quis obijciat hanc reuelationē S. Birgittę, sciendum alias sanctas miraculis claras contrariam reuelationē habuisse: Sed Antoninus dictum suum non confirmat vllius auctoris testimonio, vt solet; nec ēt ipsemet, vbi de vita B. Catharinę egit, vllā, inter alias, huius reuelationis facit mentionem, vt nec Confessarij Beatę illius, sicut dictū est. ideò non magnifacio hoc dictū Antonini. quo, ad solutionem argumenti, pro tempore vsus; eò quod Ioan. de Neapoli alia solutio, quā ibi refert, ei meritò nimis impudens videbatur. Ad 2. respondeo, optare me locū ex scriptis eius adduci. Nec .n. inuenio; nisi fortè id colligant,

a Pet. Lel. y ber. lib. 6. e spect.

b *Sic Amb. Catarinus eiusdē ordinis li. 3. pro immaculat. concep. circa prin. & Fr. Suarez in 3. q. 27. disp. 3. sect. 5.*

c *Additio. ad Chron. Euseb. et prime add. ad Naucleru.*

d *c. semel. malus, de reg. iur.*

e *p. 1. Sum. Theolog. tit. 8. c. 2.*

ligant, ex illis verbis quæ adnectuntur in fine Orat. XVI. vbi sic legitur: *Tu scis Domine, quia ista est veritas*. quem locum, frustrà quærenti, Ioan. Deckerius iam olim Louanij, & nunc Grætij in Theologiæ professione collega meus mihi ostendit. De quo verbo potest esse non iniusta suspicio, hoc additum ab illis; qui volebant, ea quæ in præcedenti oratione dicta fuerant, haberi pro prophetica reuelatione, & dicto contrario simile dictum B. Birgittæ volebant refutare: præcesserant autem nonnulla de concepta Deipara in Originali peccato. Suspicionem facit, quòd sine his verbis tota oratio perfecta est: & quòd si voluisset B. Catharina hæc verba addere, non fuisset ei necesse, ponere illud; *subiunxit*, quod immediatè his verbis videmus à librario præponi: accedit quòd orationum eius alia nulla sic terminatur. Quare vel illa hoc non addidit; vel si addidit, non addidit, vt sibi à Deo reuelatum; sed vt opinionem suam, quam cũ plerisque sui ordinis omnino veram & certam, humanis tantum rationibus & persuasionibus inducta, putabat. Potuit autem sancta illa, hac in re; qua de Theologica quæstione, naturali, non diuino, lumine præeunte, differebat, errare; quod humanum est. Sanè fallacem esse argumentationem, qua eo loco vtitur, nemo prudens Theologus dubitauerit. extrema enim sumit, medium conceptionis ipsius tempus transilit: quasi concludas; nec ante hoc tempus, nec post hoc tempus aliquid fuisse, vel futurum; & inde inferas, ergo ne nunc quidem hoc esse tempore. Fuere quidam olim Dd. qui censuerũt, a posito; quod B. Virgo in Adamo peccauit, & Christi Domini redemptione indiguit; consequi, vt non potuerit ipso momento conceptionis sanctificari: a sed qui rem melius examinarunt, illi multis contrarium docuere; b ex quorum dictis cùm clarè colligatur, Deum hoc non absolutè tantùm & simpliciter facere potuisse; sed etiam, stante illa hypothesi: non intelligo quo pacto fuerit à Deo reuelatum; *Non potuisse Deum animam B. Virginis Mariæ infundere, nisi in materiam putridam?* Sic enim illic vocatur caro, infecta peccato originali. Nonne hoc dictum repugnat decisioni Sixti IV. Pij V. & Concilij Tridentini? nam si hoc Deus non potuit: ergo factum credere non licet. Si hoc Deus sciebat, *quia veritas esset*: atque hoc B. Catharinæ reuelarat: certè illi reuelauit implicitè; contra sentientes in fide errare. Quo igitur pacto permittit Ecclesia, vt pium & probabile, credi sine originali peccato conceptam de facto fuisse? si hoc probabile credi: certè nequit Deus reuelasse, hoc è se fieri non potuisse. Absit ergo, vt credamus illa in oratione diuinam reuelationem contineri: Absit vt credamus B. Catharinam, humillimam, sanctissimam, & circumspectissimam Dei sponsam, talia præfractè & parùm solidè dicta, tam graui Dei testimonio confirmare voluisse, aut pro diuino oraculo obtrudere. Nulla igitur reuelationum hic pugna est, vbi vnica inuenitur S. Birgittæ reuelatio: quam non ipsa tantum, idque plurib. locis, c vt videas constantiam; sed & alij sancti confirmarunt. Vnus Marsil. Theologus grauis, d & neutrius Ordinis, Dominicani neque Franciscanistres reuelationes diuersorum recen fuit, & eas addit fuisse graues & miraculis confirmatas. Quoad ceteras reuelationes aliarum rerum, quæ contrariæ sibi prima facie videntur: si quis illas eodem modo discutiat, & circumstantias sedulò conferat; non magno negotio deprehendet, eas vel conciliari posse, vel earum alteram non ex reuelatione sed ex opinione peculiari, putantis id verissimum esse, vel ex vehementi tantum imaginatione, profectam.

a Sic Halēs. 3.par. q. 9. membr. 2. Rich. in 3. d. 3. art. 1. Capreol. Ferrar. & aly. b Bonau. d. 3. p. 1. art. 1. q. 1. Ant d. c. 2. Paluda. in d. 3. q. 1. ar. 1. Caietan

Opusc. de concep. c. 3. Suarez, & Valentia in d. q. 27.

c lib. 1. reuelat. c. 9. lib. 6. c. 49. & c. 55. d in 2. q. 20 & in 3. q. 4

SECTIO V.

De indicijs à natura ipsius reuelationis petitis.

SVppono, si lumē illud certitudinis, de quo Sect. I. dictum, cum reuelatione adiunctum fuerit, tunc parum referre vigilantine an dormienti viso con-

contigerit: si desit hoc lumen, tunc sem per plus vigilanti reuelationi, quàm (vt Varro vocat) somnorię deferendū. Hoc supposito,

Considerandum primò, *qualis sit illa reuelatio:* vt, an sit sapiens visio, nempe conformis sapientiæ quæ de cœlo est. talis autem futura (teste Gersone) si habeat illa à D. Iacobo requisita; *a vt sit pudica, modesta, suasibilis, bonis consentiēs, plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans sine simulatione.* Si (vt hoc fusiùs explicem) instiget ad aliquid, quod exemplis Christi & Sanctorum magis assimilet; si hominem intrinsecè demissiorem reddat, quàm sine reuelatione fuisset; si mitiorem, mansuetiorem, recollectiorem, & à sæcularibus & extrariјs curis abstractiorem; si inuitat ad simplicitatem, vnionem, & (vt sic loquar) intimitatē cordis: si id, ad quod instigat, pluribus virtutibus sit ornatū & præstantioribus, quàm eius omissio, vel factum contrarium: si ad quod inuitat, sit simpliciter & intimè bonum, non aliqua duntaxat ex parte: denique si incipientem ad peccati detestationē, & præteritæ vitæ confusionem excitat; proficientem per boni desiderij inflammationem, & feruoris deuotionē, ad meliora charismata promouet; perfectum verò implet diuinæ dulcedinis interna prægustatione. Vnde præclarè scriptum à Ioanne Salisber. *libr. 2. cap. 17. Sed cùm hæc à spiritibus circa homines fiant, eam solam rerum imaginem fidelis anima non aspernatur, quæ innocentiam relinquit incolumem. Quod si materiam vitijs afferat, sibi demum fortè accendens, aut auaritiam, aut dominandi ingerens appetitum, aut quidquid huiusmodi est, ad subuersionem animæ, procul dubiò aut caro, aut spiritus malignus immittit.* Peritè duos falsarum reuelationum fontes memorat, *carnem & dæmonem:* sed mox minus peritè & verè quæ de Lamijs dicuntur, omnia falsa pronunciat; quod fuit a nobis alibi refutatum, *sup. lib. 2.* Dæmoniacæ reuelationes censendæ, quæ prædictis operātur contraria, ad scurrilia & carnalia, vel inuida & detractoria & immodesta incitant; quæ hominē reddunt auersum à Christi & Sanctorum imitatione; reddunt gaudentem nouis & singularibus inuentis suis. *Vt enim optimè D. Bernar. ait, b se transfigurat malignus ille spiritus aliquando in angelum lucis, vt virtutis simulatione plus noceat: sed & tunc quoque, si diligenter aduertimus, nunquam nisi amaritudinis & discordiæ semina spargit. Suadet enim nonnullis singularia ieiunia quædam, vnde ceteri scandalisentur; non quia diligit ieiunium, sed quia scandalo delectatur.* Item si suadeat aliqua contra canones, vel constitutiones, vel regulas, vel alia pręcepta maiorum. hoc indicio B. Simeon Monachus Treuirensis eum deprehendit. narratur historia ab Euervvino Abbate; *c in verticem montis Sinai iussu superiorum cùm missus fuisset, ibi habitaturus. nocturnis horis illi specie Angelica dæmon apparuit, & vt missam celebret hortatur. Ipse nec planè dormiens, nec perfectè vigilans contradicit, non debere sine presbyterij ordine aliquē hoc ministerium implere. contra inimicus instat se Dei legatum esse, Christum hoc velle, nec decere sanctum locum ministerio tali diutiùs priuari. Renitentem ergo & contradicentem, adiuncto sibi consortio alterius dæmonis, de lectulo educunt, ante altare iam vigilantem statuunt, albæ induunt, de stola vtrimque altercantur: hostis more presbyteri, Simeon more diaconi contendebat sibi imponi debere. Tandem Dei famulus, ad se reuersus,* virtute orationis, & signo Crucis *inimicum repellit, seque delusum ingemiscit.* Deprehensa quoque illusio ex attentata similis ferè superbiæ audacia, &, quia modestiæ auctor non erat, reuelatio, in initio ordinis Præmonstratensis. Rem totam narrabo verbis scriptoris illius B. Nortberto coæui: *d Inter quos* (Præmonstratenses religiosos) *fallax ille spiritus, quosdam considerans idiotas, & sua illos quondā recognoscens fuisse vascula, in quibus sua quiete & voluptate indulgere consueuisset: ita illos falsâ sua illusionis sapientia repleuit, vt qui priùs in libris vix legere nouerant, iam ex libris magna quadam dicerent, & de futuris prophetando maiora & stupenda prædicerent. Danielis denique vnus ex eis prophetiam se scire asserebat, & de ea quædam, duce mendacio, loquebatur: vbi de quatuor, & septem, & decem cornibus, & regibus Propheta scribit, docebat, & de Antichristo. In quibus iam simpliciores quosque attentos reddiderat, & si fieri*

a c. 3. n. 17.

b Serm. de util. verbi Domi.

c apud Sur. 1. Iunij.

d Surius 6. Iunij. c. 27.

ri posset, etiam ipsum Dei hominem & Venerabilem Abbatem Simonem S. Nicolai, in errorē induxisset. Iam enim eo vsq; progressa erat eius arrogantia, vt ipsis assidentibus, etiā in capitulo, sermonem facere auderet. Et qui vidit & audiuit, prabet huius rei testimonium. Et hoc signum eius, quia de sermone profert initium. *Erat enim hic sermo:* Estote fortes in bello, & pugnate cum antiquo serpente. *Hac spiritus ille mendax per organum illud suum proferebat. sed ad veritatem qua sequitur; videlicet,* Et accipietis regnum æternum, *haudquaquam procedere nequam valebat. Porro cùm ab auditoribus veritatis & dulcedinis fallax ille spiritus se ex parte deprehendi cerneret, vt est mille artifex; maiore arte ad alia fallendi genera se conuertit; vt quia man festa operationi intentos non poterat subuertere, saltem contemplatores quoslibet auerteret à contemplatione. Nam ille idem clericus, laboris huius minister, subita quadā & grauissima infirmitate corripitur, & qui prius de visibilibus responsa dabat, nunc in cœlum os suum, ad inuisibilia & ineffabilia promenda, ponere non verebatur. Concurrunt fratres, vt consuetum est ad inungendum eum: concurrunt ad ea qua dicebat audienda. De se quidem magna, sed de pluribus circumstantibus asserebat maiora. De se quòd eadem vespera aut futurus esset cum angelis in cœlo, aut staret sanus cum ceteris fratribus in choro. De alijs verò singulorum considerans habilitatem, quasi prophetando & augurando dicebat: Hunc cùm nuper in Ecclesia ad superiora raperer, vidi ad aeternitatem vocatum, istū iam, &c.* subiungit varia de alijs. Vide hic gradus superbiæ, primùm idiotas sibi dæmon deligit, & facit videri doctos: deinde facit illos scripturā interpretari. 3. & corā maiorib. disserere in locis, vbi tacēdū de his, & culpa potiùs humiliter agnoscēda. 4. facit eos Pseudoprophetas, de se magna loquentes; nec de alijs minora, vt superbia pluribus affricaretur. Subijcit postea de alio idem faciente, & has oēs dæmonis machinationes dissipatas, statim vt religiosi, fraudē subolfaciētes, respōdere; se nec hunc, nec vllum alium ampliùs audire velle, donec pater eorū Nortbertus reuerteretur. hæc. n. responsio, *humilis obedientia uirtute*, dęmonē vicit. Nec efficaciùs ferè vllū extat remediū. dabo aliud exēplū verbis Fran. Bentij *ex annuis litteris nostrorū prouincia Mediolan. anni* 1590. *In oppido quodā suburbano propè Aronā, ad triginta mulieres male damone agitātur, oēs ferè virgines, infimeq; cōditionis, ea præsertim qua sunt voto virginitatis obstricta. mirū, has, quib. dolis circūueniat, quib. artib. oppugnet. varias inducit formas, ut alliciat ad infanda, vt deterreat ab honestis assimulat modo personā, & pietatē monach., &c. quod audire aures horrēt, ipsiusmet Christi crucifixi, hortātis ad impia, quin & ursū, leonē, serpētē: impetū facturus in puellas hiāti ore, & deuoraturus vno haustu: minacē et militē cū sclopo parato & instructo, iāiāq; extrusuro pernicialē glandē cū flāma tonitruq; nisi extorqueat assensum. Sed* simplicitas *uirginū uincit oēm astutiā* Deo nixa. *Magna eīno earum* fides, *eoq; clypeo ignea nequissimi tela exstinxere. E plurimis narrationes dua reponētur. Ex eadē numero quadam nobilib. orta parentibus, & molliter educata, cùm haberet aliquā de nocte infestā à diabolo insidiāte, stratū deserit, & hieme licet media ac tēpestate perfrigida, in nudo pauimento nuda cubat. cùm cresceret nihilo seciùs flāma (ut magnū incendiū aqua ingesta) clā cubiculo egressa in hortū secedit, ibiq; magna amulatione Frāciscū, quē eadem fecisse acceperat, corpus proiecit in aggerem niuiū, tādiuq; perulutauit, obstrepente licet damone (qui ab ea uincebatur) & dentib. frendente, ut externum ignem externo frigore restinxerit. Alteri item damon noctu se ostendit imagine Beata Vrsula, crucis uexillum praferens cum multarum uirginum comitatu, atque ita locutus est; uidet Deus amatque tuum istud studium tuenda pudicitia: sed quoniam difficile admodum est in paterna domo in tanto strepitu occursantium, & periculorum obiectu non contaminari mentem aliqua ex parte, nos allegauit, ut te duceremus, in cænobium sacrarum uirginum; omissis curis omnibus, ipsius numini studiosè famulantiū. Hic uirgūcula, Deo aspirāte, cū uerēs Diaboli insidias, dexterā duxisset manū à capite in pectus, moxq; à sinistra produxisset in dexterā, ut efformaret* crucē: *se talib. uisis, tā toq; honore indignissimā esse profitetur. Neq; uero uobis habeo magnā fidē. timeo & in speciosis cōsilijs fictos dolos, quòd si Dei legatione fungimini has* Sāctorū reliquias *(habebat reliquias adalligatas ad collū) humiliter ueneramini. Mirū dictu, procubuerūt in genua larua venerabūda,*

& tan-

& tanto magis vrgent, ut maturet profectionẽ. At illa, mihi non licet quicquam grauius statuere mei patris spiritualis iniussu, neque ad eum adire decet nocte intempesta: conuenite uos illum & exponite mandatum Dei. ubi diluxerit, ego accedam & utar consilio illius. Hoc responso, dæmones abiecta omni simulatione, in suas se tenebras abdiderunt, cum fremitu in irridentem puellam, quod lingua solum bellarent, gratesque agentem suppliciter Deo, cõtumelias & probra certatim ingerentes.

Hactenus Bencius. quid hac virgine sapientius? sed docebat nimirum illam Vera Sapientia, cui se pudicitiæ Zona colligarat. Impudicitia statim prodit dęmonem; sic enim ex calamistris, & procaci vultu, & curiosa discursatione D. Robertus Abbas dæmonem in nuptijs agnouit. *a* Et lasciua forma & mo-

a *Vide Sur. 7. Iunij. tom. 3.*

tu, ac verbis, eundem cognouit S. Dunstanus, & ignita forcipe arrepto eius naso lepide irrisit *b* teste Osberto Cãtuariensi. Addam singularis cautelę exemplum, quo docemur, nihil tutius esse, quam timere suum sequi iudiciũ, aut ab obedientia maiorum vllius reuelationis etiam certę fiducia recedere. Genebaldus Laudunensis Episcopus per incautam cum vxore, quam deseruerat, familiaritatem, ex bono principio ortam, tandem, quę humana fragilitas est, cum eâ corpus miscuerat: sed postea ad cor reuersus, & D. Remigio Remensi confessus in angustissimum locum instar sepulchri reclusus fuerat, vbi cum septem annis pœnitentiam asperrimam egisset: *Septimo* (inquit Hincmarus in D. Remigij vita *c*) *anno, in uigilia cœnæ Domini, cum idẽ Genebaldus in oratione Domini pernoctaret, & seipsum defleret, circa mediam noctem angelus Domini, cum magna uenit luce, ad eum in oratorium ubi pronus iacebat, & ait ad eũ: Genebalde exaudita sunt pro te orationes patris tui Remigij: suscepit quoque dominus pœnitentiam tuam, & dimissum est peccatum tuum, surge, & hinc egredere, facq; ministerij Episcopalis officium, & reconcilia Domino pœnitentes criminibus suis. Genebaldus autem, nimio terrore perculsus, respondere nihil potuit. Tunc angelus Domini confortans eum, & ne timeret hortatus est, sed gauderet in misericordia Domini sibi collata. Qui animatus, dixit ad angelum: non possum hinc egredi: quia Dominus & pater meus Remigius clauem huius ostij secum habet, quod & sigillo suo signauit. Et angelus ad eum; ut non dubites* (inquit) *me a Domino missum; sicut patet tibi cœlum: sic & ostium istud patebit. Et statim, saluo sigillo ac cera, ostium illud apertum est.*

b *Surius 19. Maij.*

c *Apud Surd. 13. Ianuar.*

Ecce tibi verę visionis indicia; priùs perturbatio, mox consolatio, & verũ ac apertum miraculũ sigilli ac ceræ integritas: nõ tamen censuit vir sanctus obedientiæ quidquã derogandũ. Tunc Genebaldus in modũ crucis se iactans in limine, dixit; *Etiamsi ipse Dominus IESVS Christus dignatus fuerit ad me uenire peccatorẽ, hinc nõ egrediar, donec ille uenerit; qui me in eius nomine, in ista reclusione cõstituit. Et statim angelus Domini recessit ab eo.* Quid ergo? placuit Deo Genebald. animus, & per angelũ hæc oĩa, eadem nocte, Rhemis pernoctãti in oratione D. Remigio manifestauit; eumq; Laudunũ proficisci iubet, & Genebaldum Episcopali sedi restituere, qđ & factũ ab eo cõfestim. Cõtra D. Guilh. Aquitaniæ dux, si dæmonis suggestiones quibus & feruor deuotionis minuebatur, & ad sæcularia reuocabatur, initiò diiudicatas repressisset; nõ se sic Lucẽsibus ad bellũ ducẽ obtrusisset, nec cæcitate percussus fuisset: *d* sed hæc illũ deceptio, cautiorẽ reddidit postea, vt facile secundæ reuelationis falsitatem contemneret. *e* Prudentissimus senex Abrahamus (vt B. Ephrem prodidit) reuelationes illas; quibus eũ dæmon, *Sanctũ & Beatũ* prædicabat, cõtrario hũmilitatis actu statim profligabat. *f* Vah; quã contraria fuit illa Candẽsis virgo, nostris tẽporibus? misella diu vacarat orationi, & Sacramenta frequentarat: sed vel non satis excitatũ nacta fuerat confessariũ; vel si nacta, ei sua secreta spiritualia nõ pandebat; vel benè monenti nõ credebat. quicquid horũ fuerit, paulatim varijs reuelationibus eã diabolus superbię spiritu inflauit, tandẽ persuasit, meritis reliquis parẽ esse Deiparæ Virgini: deesse fęcunditatem iunctam virginitati illibatæ: si pergat, id quoque consecuturam. ò vafrum cõmentum, & muliebri ingenio accommodatum; iam illa se confes-

d *Theobal. in eius vita, cap. 16. apud Sur. Februa.*

e *ibid. c. 19*

f *Simeon Metaphr. ex Ephreme apud Surium Martij 16.*

ſonis indignam non eſſe rebatur; itaq; per annos aliquot eam intermittens, non abſtinebat tamen à ſacra ſynaxi. Quid multa? ſemel dum in templo verſatur, & communionem exſpectat, ardentiuſque beneficium illud reliquum poſtulat: audit, bono ſis animo, dilecta, exoraſſe te ſcito. conceſſa tibi fœcunditatis cum caſtimonia prærogatiua, quam petis: de cœlo confide te grauidatam. commiſcuerat enim ſe cum dæmone, qui lucis Angelum mentiebatur. domum reuerſa, ſentit vterum tumeſcere: iuſto poſt partus tempore aduenientc, pium quendam & prudentē adit ciuem, benè notum; narrat rem totam, petitque vt in domus eius penetralibus ſibi liceat parere; & ſtipulatur arcanum fore. Ille nec credulus dictis de reuelatione, nec tamen ſuſtinens virginem domo excludere: veritus, ne graſſari iam incipiētibus Sectarijs, materiam res vulgata præberet blaſphemis hæreticorum dicterijs atque lædorijs; eam ſuſcipit, & adhibita obſtetrice fida partum exſpectat. Miſera doloribus vehementer torquebatur; tandem, tandem magnam, pro prole humana, horridorum, & villoſorum, fœdiſſimorumque vermium copiam effudit vtero; quorũ tam dirus erat aſpectus, vt omnes exhorreſcerent; tam teter odor, vt fœtore fermè exanimarentur. Sic demum miſella ſe deluſam intellexit, & ſuperbiæ ſuæ fructum, à ſuperborum Principe retuliſſe, quem oportebat. Sic mulier decepta; ſed & viros ille doloſus coluber ſupplantauit. Apud Gregorium Turonenſem leguntur hæc de S. Friardo, & ſocio eius Secundello; *Sanctus Friardus cum Secundello Diacono in ſupradicta inſula ſtetit immobilis: habebat tamen uterque eorum propriam cellulam, ſed procul inter ſe poſitam. Cumque ſtrenuè in oratione perſiſterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in ſpecie Domini dicens: Ego ſum Chriſtus, quem continuò deprecaris: iam enim ſanctus es, & nomen tuũ in libro vitæ cum reliquis Sanctis meis adſcripſi: egredere nunc ab hac inſula, & vadens fac ſanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus diſceſſit ab inſula, nec ſocio nunciauit: tamen, cùm infirmis in nomine Chriſti manus imponeret, ſanabantur. Reuerſus autem poſt multum tempus ad inſulam, venit ad ſocium cum vana gloria, dicens: A. ij extra inſulam, & virtutes multas in populis feci. Cùmque conterritus ille interrogaret quid hoc ſibi vellet; cuncta quæ geſſerat ſimpliciter pandit: At ſenex obſtupeſcens, ſuſpiranſque ac lachrymans ait: Væ nobis: in quantum audio à tentatore deluſus es; vade, age pœnitentiam, ne vltrà tibi præualeant eius doli.* Ecce vides lapſum, primò quia occulta ex ſuperbia credidit ſe ſanctum, & ex hoc frontiſpicio nō cognouit doloſam machinam. 2. quia deſciuit à bono propoſito manendi in illa inſula. 3. quia clam habuit magiſtrum conſilij ſua, & obedire illi neglexit. Vide nunc, vt victus vicerit; fretus *humilitate, obedientia, & oratione.* Sequitur apud Greg. Turonenſ. a [a lib. de uit. Patrũ c. 10 citat Surius 1. Auguſt.] *Quod ille* (Secundellus) *intelligens & periſſe ſe timens, cum fletu ad pedes eius proſternitur, rogans vt pro ſe Dominum deprecaretur. Cui; Veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro ſalute animæ tuæ poſcamus: non eſt enim difficilis Dominus ſe confitentibus miſereri, cùm ipſe per Prophetam dicat:* Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. *Orantibus autem illis, aduenit iterum tentator in ſimili ſpecie ad Secundellum Diaconum dicens; nonne præceperam tibi, vt quòd oues meæ morbidæ eſſent, & paſtore indigerent, ut egredereris & uiſitares, atque opē ſanitatis eis tribueres; Et ille, In ueritate comperi, quòd ſeductor ſis. neque te Deum credo, cuius te ſpeciem mentiris habere. Tamen, ſi Chriſtus es, crucem tuam quam reliquiſti, ipſam oſtende, & credam tibi. Cumque non oſtenderet,* Diacono crucem *in os eius* faciente, *confuſus euanuit.* Et ecce tibi conſiliũ, quod in ſimilibus dubijs potes adhibere, petere vt ſe cruce conſignet, vel vt formata cruce tibi benedicat. D. Matronæ ſimiliter dæmon, apparens in forma ſpecioſæ mulieris, ſuaſit vt relicto deſerto vrbem peteret, minùs pudori eius periculum ibi fore: ſed beata ſtatim inſidias, ex aųſterioris vitæ diſſuaſione, intellexit inimici. *Simeon Metaphraſt. in eius uita menſe Nouembri.* Sic S. Marcellus Abbas dæmones ex obſeſſis pulſurus, ijſque aliquoties clamantibus, *Iube nos exire, quoniam in nos accepiſti poteſtatem;* nihil iuſſit, ſed per-

perseuerauerit in oratione; donec à Deo compulsi recesserunt. Caussam quærentibus, cur non statim iussisset, prudentissimè respondit; *Quoniam dicentes me in eos accepisse potestatem, nihil aliud agebant quàm quòd uanæ gloriæ laqueis me conabantur implicare* a. Cuius documenti vtilitas non in exorcismis modò, sed & in reuelationibus cunctis maxima est; quia maximum in his vanæ gloriæ periculum, vt de Secundello vidimus. Ipse quoque spiritus S. mirabili quadam visione se B. Angelæ Fulginati insinuans, cùm eam collaudasset, & ipsa ideo rem suspectam haberet, quod sic exponeretur periculo vanæ gloriæ pro certo signo probæ reuelationis ei assignauit; quod quo magis laudabatur, hoc ei crebrior & acrior omnium peccatorum præteritorum memoria occurreret, &, ne conata quidem, vllum vanæ gloriæ locum dare posset. Narrat hoc ipsa fusè *cap. 19.* & idem alias quoque se expertam scribit *cap. 21. 22. & 29.* Sed & illud attendendum multiformes in omnem partem esse dæmonis fraudes: aliquando suadet quod optimum est, tunc periculum subest superbiæ: ideò tum valdè cauenda hæc pestis. Aliquando suadet quod bonum est: sed nunc considerare oportet, num hoc bonum sit maioris boni impedimentum. si posterius hoc obseruasset B. Iordanes Prædicatorij ordinis Magister Generalis; non illi diabolus aliquoties hac techna imposuisset: semel quidem; vt ad concionandum eum redderet inidoneum ac debilem, specie boni exempli præbendi, & austerioris vitæ, impulit, ea relinquere; quæ corpusculo illius erant necessaria, & eum ad maximam virium infirmitatem redegit b. Sed & aliàs iterum iterumque eum hoc prætextu decepit. quæ Historia, quia religiosis vtilis futura, digna est pluribus locis legi. sic ergo scribit Leander Albertus c, de illo febribus acutissimis laborante; *Fortè cum uenerando patre, erat quidam cœnobij cuiusdam præsidens, quem Priorem appellant, ordinis nostri, uir discretus, solers, prouidus, litteris callens, & moribus compositus, qui aliquando medicinæ operam dederat. Is igitur Iordanis patris animum non ignorans, & sciens eum in ægrotatione sua ipsi rigidissimum, dixit: Pater oportet ægrotum in omnibus medico se subijcere, si pristinam uenire cupiat sospitatem. Quapropter licet sis nostræ religionis præfectus & caput, ægrotus præfectura auctoritatem dimittas, imbique te subdas & obedias necesse est. Quod si feceris, haud uereor, quin in breui incolumis hinc exeas. Annuit uenerandus pater humiliter, præter ergo ordinis nostri consuetudinem super plumas ægroto quiescenti (sic enim Prior prudens iusserat) nocte diabolus, formam præ se ferens angelicam apparuit, dicens; uelut admirabundus: Estne hic Iordanes, fama & opinione apud omnes tam præclarus? præfectus & pater tam insignis Prædicatorum ordinis? Essem anceps, nisi ante hac te diu nouissem. O quam uilis & impudens factus es, qui uelut unus de dominis terræ, in strato plumis & sericis ornato quiescis? O infelix, quale ordini tuo & fratribus exemplum præbes? sed non est tui Deus in finem oblitus, qui ad te corrigendum me misit. Surge igitur è grabato, terræque protinus supplex inhæreas. statimque diabolo euanescente perterritus Iordanes in terram corruit, & sic iacens, postquam illuxit, à Priore & fratribus inuenitur. Quem Prior seuerè corripiens, coegit ex merito obedientiæ in strato præparato decumbere. Sequente nocte iterum diabolus pristina forma assumpta adstitit, & duriùs quàm antea redarguit uelut sibi inobedientem, mox que in solum ipsum desilire præcepit. Quem cum manè eius dies Prior iterato super solum iacere conspexisset, apprimè indignatus, dixit; miror tuam simplicitatem, ne dicam inscitiam; qui non solum in corporis, sed & animæ præiudicium, contra obedientiam hoc facere præsumpseris. Ego enim Deum cœli, terræque Dominum testor, quod noluissem pro toto terrarum orbe sic grauiter contra Deum & ordinem deliquisse & hæc dicens, in fletum maximum prorupit. Quod cernens uenerabilis pater, & ipse lacrymans procidit ad pedes eius narrans ei uisiones, sed magis illusiones? & qualiter, ut conijcere poterat diabolum illum fuisse, qui in angelum lucis fuerat transfiguratus. Prior uerò captus admiratione ac quadam commiseratione illius, aliquantulum lenitus, iussit ipsum stratum ascendere. Ex hoc enim tantam membrorum debilitatem contraxerat sicque humores indurati fuerant; ut uix spiritum ad quiescendum haberet. Tertia nocte Diabolus, ut prioribus, adfuit: quem, ut*

a Simeō Metaphrast. in eius uita 29. Decēb.

b Leander Albertus eius uita c. 21.

c Eiusdem uita c. 22.

conſpexit uir Sanctus (iam enim in increpationes eruperat) ait: O nequiſſime generis humani hoſtis, ô impudice canis, ô immunda bellua; quomodo meam auſus es ſimplicitatem deludere, ceu zelum qualemcunque erga ordinem præ te ferens? Et ego quidem, niſi hoc omnipotentis Dei diſpenſatio permiſiſſet, ſapientius aduertiſſem, quod multò melior eſt obedientia, quam ſtultorum uictima. Et in faciem eius expuens, eum fugauit. En Sanctus vir deceptus inani ſpecie boni, reſipuit *ſolido obedientiæ bono* ſe muniens. Nota etiam vltimum illud, quod apparenti in angeli forma in faciem expuit: nam hoc etiã viri ſpirituales commendant, quando viſio ſuſpecta eſt; & noui hominem, cui hoc optimè ceſſit. Concludendum hoc caput teſtimonio B. Meinulphi Diaconi & confeſſoris, qui ipſe apparens hanc regulam docuit uiſiones veras eſſe, quæ ad pietatem & religionem duces forent. Hiſtoriam, ex Gobelino Perſona, verbotenus accipe: *non longè ab obitu cuidam cubiculario ſuo per uiſum in ſomnis apparuit, hortans eum, ut mundo, & pompis eius ocyus ualefaciat, & ad regis æterni ſe conferat militiam. At ille uiſionem illam non alio quam illuſionis loco habens, nihil de uita emendatione curauit. Sanctus autem uir, eius infirmitati ſe accommodans, iterum eum ut prius admonuit. Sed cum neque ſic quicquam de uita rectius inſtituenda cogitaret, tertiò ei apparuit, aitque ad eum; Neſcis miſer, neſcis, quam immanis prædo mentem ſibi uendicet tuam; qui tibi auctor & ſuaſor eſt, ut neque mittenti Domino, neque mihi ab eo miſſo obtemperes. Certè cum tu malè uiuendo planè deſipias, neque ab hac ſtultitia ſpontè recedere velis; diuina te admonuit reuelatio, vt uel ſic ad frugem meliorem te reciperes. Tu autem (ſtulte) tibi pateris miſere & pernicioſe illudi, qui ueram reuelationem pro phantaſtica habes illuſione. Neque enim quiſquam fideliũ ambigit illam uiſionem eſſe illuſionis expertem, quæ ad Chriſtianam pietatem, & religionem inuitet, quod ſi quilibet faceret tibi uigilanti, nequaquam negligere deberes, ſed quando te uerba non corrigunt, ad facta ueniendum eſt.*

Itaque planè efficiam, ut uiſionem quam tu intelligere diſſimulas, reipſa veriſſimam eſſe certò experiaris. His dictis, ille expergiſcitur; ſentit a mento barbam omnem auulſam, fugit procul ab oculis ſomnus omnis, & cætera, addit quo pacto viſioni obtemperarit. *a*

a in uita S. Meinulchi apud Sur. 5 Octob.

Secunda conſideratio eſt, *quod quando in uiſione, uel reuelatione ſuadentur aliqua pia, bona, rectaque, tum diligenter perpendendum eſt, num ſimul aliqua ſuadeantur, impia, improba, uana & inutila.* Multarum huiuſmodi paſſim occurrunt exẽpla: ego contentus ſum, eris & tu (pie lector) nonnullorum Sanctorum. Iacobus Vitriacus *b* egregiè cõfirmat hoc dictum, cum ita ſcribit; *Quidam ex amicis eius (B. Mariæ Ogniacenæ) præcipuis, a dæmonio meridiano perambulante in tenebris, aliquãdo tantò periculoſius quanto ſubtilius infeſtabatur. Callidus enim hoſtis, transfigurans ſe in angelum lucis, ſub ſpecie pietatis ei familiariter in ſomnis apparebat; nonnunquam eius quadam uitia reprehendens, ad quadam etiam facienda bona eum fraudulenter adhortans, ut prius tanquam antidoti cuiuſdam falſa ſpecie oblata, poſtea occultius uenenum inſtillaret, & melli ta lingua blanditer exerta, poſtmodum dentem infigeret, & ad extremum caudam ſuam quaſi cedrum ſtringeret, cum enim iam illi fides ceu ueraci haberetur, tum inſtar ſophiſtæ & impoſtoris, veris quibuſdam proditor ille falſa permiſcebat, bonorum intermixtione falſis quandam umbrã inſidioſe prætexens. Tandem ſuis machinis eo perduxit fratrem illum, ut res eius peſſimum exitum fuerint habituræ, ſi non ancilla Chriſti, reuelante ſpiritu ſancto, callidi ueteratoris fraudes didiciſſet. Cum autem diceret homini, reuelationes illas non eſſe a Deo, ſed maligni dæmonis illuſiones eſſe, & ille è diuerſo, non ſancto, ſed ſuo ſpiritu obijceret; Cum tot beneficia præſtiterit mihi ſpiritus ille, tot uera & futura prædixerit, nullo pacto mihi vult imponere: illa ad ſolita orationis arma confugiens* (En bonum remedium, bonum ſcutum,) *pedes Domini rigat lacrymis, cælum precibus inſtanter pulſat nec facit finem; donec impius ille impoſtor, cũ multo gemitu et pudore ipſi nocte in cellula ſua oranti adſtaret; quem illa commentitio prædictum ſplendore intuens. Quiſnam es tu, inquit, aut qui uocaris? Ille ſuperbo ut erat uultu illã toruis oculis uiciſſim aſpiciens; Ego ſum, ait, quem tu maledicta preces. tuis compuliſti uenire ad te, quæ meum mihi amicum per uim auferre conaris.* Somnium *autem, ego uocor. Multis enim præſertim religioſis, in ſomnis, in-*

b li. 1. uita B. Mariæ Ogniacenſis. c. 9.

ſtat

stat Luciferi appareo, mihique obediunt illi, & ex meis consolationibus animis efferuntur, dignosq; se putāt, qui diuinis & angelicis fruantur colloquijs. Amicum illum meum, quem pro tua uoluntate mihi abstulisti, iam eram a bono proposito retracturus. Et id sanè euentus rei docuit sed oua aspidum rupta sunt, & maligni illius fraudulenta consilia in lucem prolata. Quibus verbis, nobis simul & artes dæmonis, & modus, & finis, & remedium, quo in re dubia vtendum, proponuntur. Hoc remedio B. Vin. Ferrerius aliam dæmonis illusionem deprehendit, & dispulit. *a* sic & B. Gutlacus insidias, immoderata suadentis ieiunia, intellexit & cauit. *b* sic specie iuuandarum animarum Diabolus persuasit S. Elphego, vt ex carcere, se deducētem, deducentemque sequeretur, exemplo B. Petri angelum sequentis. suasit, & persuasit in angeli specie, sed eductum confessorem in via deseruit. ille fraudē intellexit, doluit; & martyrio, quod fugerat, se iterum obtulit, ac coronā meruit. *c* Sic eodem prætextu conatus cuidam Monacho suadere vt cellā desereret, deceptus fuit a B. Arsenio.

a Pet. Ranzanus lib. 1. uita D. Vincent. c. 11.

b Sur. in eius uita April. 11.

c Osbernus Cantuariens. in eius uita.

Quare diligenter notanda, fideliter retinenda est, doctrina eiusdem B. Arsenij, qua, velut in speculo, simulachra pugnæ dæmoniacæ, & capita insidiarū præcipua, nobis, apud Metaphrastem, proposuit spectanda. Et quia huius capitis res ista, & imprimis vtilis, ideò verbotenus exhibebo; *Hoc quoque uos non lateat, ò fratres, quod noster inimicus Diabolus, multis & uarijs utens machinis nos conatur decipere, & boni prætextu in mala impellere: ut, uerbi causa, suggerens hospitalitatem, et consequenter fratrum, qui accedunt, gratam et benignam exceptionem; efficit, ut simul comedant & compotent. causa autem est, bonum caritatis, deinde sic paullatim suffurans, & attrahens, imprudentes nos trahit, ut uentri seruiamus, & deinde, ad satietatem libidinis, nos polluit & uoluptatibus. Alijs rursus submittens in animum eleemosynam & benignitatem, & in pauperes beneficentiam, immittit amorem pecuniæ, & in furorem impellit auaritiæ. Alijs autem multorum utilitatem tanquam escam porrigens, efficit, ut silentium & quietem relinquant, tanquam rem inutilem, & ut, cum multis quidem mundanis habeant consuetudinem, & nonnunquam etiam cum mulieribus incautè hoc faciant, persuadet, tanquam qui iam eo peruenerint, ut sint impatibiles, & sic miseros reddit libidinosos, & seruientes animi perturbationibus. Alijs nullam exhibens molestiam, & ut a nullo capiantur uitio insidiosè procurans, extulit in superbiam, & sic nullo negotio præcipitauit. Nonnunquam autē faciens, ut a bellando abstineant, & maximè ij, qui ad suscipienda exercitationis certamina se paullo ante exuerant; decepit efficiens, ut essent securi, & de nulla re solliciti.* Ex quo *factum est, ut cum eos iniecerit in socordiam, & ut labores negligerent effecerit; repentè illos inuaderet tanquam expugnatu faciles, & inermes, & sic maxima tempestate eorum mentem labefactaret, & conturbaret, & sæpè etiam in uitiorum profundum immergeret. Alios rursus cum, ut sibi fiderent, persuasisset, ut qui iam ad maiorem peruenissent mensuram; suggessit ut eis crederentur aliorum cogitationes, ultiorumque & bellorum annunciationes. Quibus cum nondum rectè sua uitia abluissent; primum quidem recordationem, & informationem eorum, quæ audierant, immisit, non absque animi perturbatione: Deinde uerò etiam miserè impulit ad carnis contaminationem. d* His enumeratis, subdit propter tot stratagematum multiplices noxas, nobis multa Nostri Custodia, & sobrietate, vigilantia quoque, & ad bonum attentione opus esse.

d Sim. Metaphrast. in Arsenio.

Tertia consideratio est Gersonis, *e considerandum an quod reuelatum fuit, id humana intelligentia quis sine reuelatione potuerit assequi:* tunc enim suspectam esse debere, ut superuacuam, & minimè necessariam. Quod si fuerit de rebus, quæ & humanam intelligentiam, & dæmonis scientiam excedūt, tunc non poterit aliunde, quàm desursum, missa fuisse reuelatio. Sed an res huiusmodi sint, difficilè est statim iudicare; quia non potest nisi successu temporis quando euentus prædictionis declarat ueritatem, uel diligenti discussione (quando occulta cogitatio reuelatur) id deprehendi; sitne diuinæ tantum res illa cognitionis, an etiam dæmonis, aut hominis? Hoc uitio prophetiæ Sauonarolæ laborarunt, ipsiusmet confessione.

e lib. de proba. Spirit.

Quarta consideratio, videndum an,

non tam sit desumpta ex sacris litteris (tunc enim suspecta habe_etur) *quam illis consentanea omni ex parte, & constans, congrua quoque Sanctorum hominum doctrinæ, & exemplis, nihil falsi & erronei admixtum habens, totaque pertinens ad salutem hominum, & Dei gloriam.* Diuinæ namque reuelationis hæc illustria sunt documenta.

Quinta consideratio est, *vtrum reuelatio alijs reuelationibus indubitatis confirmetur*: nam si nec aliæ certæ, res dubia manet. potest enim Diabolus, vt semel sic sæpius, vt vni sic pluribus, idem reuelare. Certarum reuelationum ex hoc capite multa supersunt in Ecclesiasticis Historicis vestigia. talis illa admiranda B. Hermanni Steinfeldensis, qui & Ioseph vocatus, eo quod B. Virgo Maria ab angelo paranympho in somnis ei visa desponderi, Virgineæ benignitatis exemplo clarissimo, cuius iucunda descriptio in Beati illius uita continetur. *a* talis alia Eutychij Patriarchæ, *apud Eustachium in eius uita*. talis alia B. Guilhelmi Roscildensis, *apud Surium April.* 6. talis alia S. Adalberti sub mortem ei oblata, & Leone explicata, *apud eundem. XXIII. mensis eiusdem*, tales multæ eius quem paullo ante laudaui Beati Meinulphi, *b* tales multę apud Petrum Venerabilem *in libris Miraculorũ*. *c* Validior censenda confirmatio per alios, quam per eumdem, item per incognitos, quam notos, per viros, quam feminas.

a *apud Sur.* 8. *April. to.* 7.

b *apud Sur.* 5. *Octob.*

c *li.* 1. *c.* 23. & 27.

Sexta consideratio, *si pugnantes sint diuersæ de eadem reuelationes, vt plurimum ambæ suspectæ sunt habendæ: interdum tamen sic veras conatur diabolus contrarijs oblatis infirmare:* ideò non statim reijciendæ omnes, sed illis, re maturè deliberata, credendum, non quæ priores sunt, (fieri enim solet, vt cum dæmon conatus fuerit illudere per falsam, Deus alia vera immissa nebulam illam, lucis superuẽtu, disijciat) sed quas plures ac probatiores sanctitate, prudentia, & sacra doctrina confirmant, & quatum auctoribus minus causæ fuit talia confingendi, v. g. in reuelationibus de Immaculata cõceptione Deiparæ Virginis Mariæ, quando paria sunt reliqua momenta circumstantiarum, plus tribuendum reuelationibus habitis (si quæ sunt) ante controuersiam eadem de re natam, & post natam controuersiam, ijs quas habuerunt, qui nec instituti, cuius D. Th. nec alterius cuius Doctor subtilis, fuere; hi enim ab affectu liberiores, & hac sanè ex parte reuelatio D. Birgittæ præponderat alteri, quæ tribuitur D. Catarinæ Senensi.

SECTIO VI.

De indicijs petitis a reuelationum circumstantijs.

DVo præcedentia indicia quasi mixta sunt, partim ex ipsa reuelatione, partim extrinsecus petita: sequitur nunc, vt quæ in circumstantijs obseruatu necessaria indagemus.

1. Occurrit, *illud a fine petitum*; quid mouerit hominem vt hanc reuelationem alijs indicaret, propalaretque. Nũ curiositas, leuitas, vanitas, cupiditas, auaritia, ambitio, vtilitas propria, an aliorum; si propria, an spiritualis, aut carnalis; si aliorum, paucorumne, an multorum, an omnium? Et in hac ipsa causæ inuestigatione perpendendus finis, non tantum proximus & apertus, sed occultus etiam & remotus. *Potest enim* (Gerson ait) *finis proximus apparere bonus & salubris, & deuotus ad ædificationem aliorum; qui tandem prolabatur in multiplex scãdalum, dum non respondebunt vltima primis; vel alias falsum fictumque deprehendetur in personis fuisse, reputatis magnæ sanctitatis, vt docuit ætas nostra in deceptionibus Doctorum Ioannis de Varenis, Ioan. Husi, & similium.* Ideò Elias, quantum poterat, conabatur, amans humilitatem, a se amoliri Eliseum, ne videret eũ rapi igneo curru in cælum. 4. *Reg.* 2 Prudenter Arsenius sibi factas reuelationes nunquam nisi aliorum posceret vtilitas, narrabat & tũ narrabat quasi alteri accidissent, vt Simeon Metaphrast. obseruauit; B. quoque Hildegardis vix superiorum iussu induci potuit, nec inducta fuit, donec Eugen. 3. Pontif. eam ad reuelationes suas scribẽdum animauit. Idem fuit sensus B. Liduinæ; cui cum Christus Dominus vigilanti apparẽs, quin-

que vulnerum suorum signa luculenter impressa, reliquisset; & cerneret virgo tam hiantia vulnera homines latere non posse, timeretque concursum, & applausum hominum, sic Deum deprecata scribitur; *Maneat obsecro Domine hoc dignationis sacramentum inter me, & te. sufficit enim mihi gratia tua.* Noli dubitare gratam sponsæ humilitatem, & custodiam fuisse. magno enim miraculo confestim cute vulnera obtecta fuere, dolore tamē, & liuore perpetuò permanente. a Eadem virgo alio tempore merito quendam solitū reuelationes suas narrare, & (quod facile accidit) narrationis calore quædam de suo adijcere, idcirco pœnis purgatorij addictum vidit. b

a *in eius uit.*

b *Theodori. Abbas li. 1. vita Hildegard. c. 4.*

Secundò, *discutiendæ cogitationes, quæ reuelationem subsecutæ, vel præcesserunt*; nam ex præcedentium imaginatione posset nasci phantastica illusio. Ad malis cogitationibus fluctuantem animum Spiritus sanctus non accedit, nec vera reuelatio; nec tamen semper bonam, & piam cogitationem vera reuelatio, & diuina subsequitur, in ipso namq; orationis feruore, plerisque Diabolus conatus irrepere. Ad veram reuelationē semper sequuntur bona desideria, & effectus boni, ad illusoriam, aliquando per accidens, & ad tempus boni, qui tamen a diabolo in maius malum dirigūtur. Notatum illud prius fuit ab Hucbaldo, qui cum recensuisset uisiones S. Aldegundis, addit; *In cunctis huiusmodi reuelationibus virgo prudens magis magisque se humiliabat, regno Dei proprior fiebat, sponso cælesti feruentius inhærebat.* c Hic profecto genuinus est effectus verarum reuelationum; qui huic contrarij sunt, apertè docent illusoriam fuisse, quæ præcesserat.

c *Ioa. Brugmannus in uita S. Lidwinæ p. 2. c. 8.*

Tertiò notatum a quibusdam, *utilissimum quoque esse, ne decipiamur, ipsi uisioni seu reuelationi signum crucis opponere, seque cruce communire.* Confirmat hanc doctrinam, efficacem sane & piam Senatus Brauonius. narrat enim S. Osualdum Episcopum cum, dæmonis irrisis & difflatis terriculamentis omnibus, veterator ei in forma speciosa Angeli se ostentasset, *crucis signo* se muniuisse, eo quòd sciret Angelum lucis id non molestè ferre, angelum verò tenebrarum illo in fugam cōpulsum iri. *Quod & factum est. Nam (verba sunt Brauon. S.) simul atque signum illud malignus tentator uidit, instar fumi ab oculis eius euanuit.* d

d *idē Brugman. p. 3. c. 2.*

Quartò videndum *quomodo se Spiritus ipse ingesserit. Nam proficientibus* (vt admonet P. noster Ignatius e) *Spiritus malus se dare, implacide & violenter, quasi cum strepitu quodam, ut imber in saxa decidens, infundit: bonus verò ijsdem leniter, placidè & suauiter, sicut aqua irrorat spongiam. Illis uerò qui in deterius proficiunt, experientia docet, contra euenire.*

e *Huebal. in uita S. Aldegund. c. 2.*

Quintò *aduertendum an, quę initio mentem lætitia demulserat, ea sit postea in horrorem & mærorem uersa: item num qui cæpit a principio, sensim horror amotus non fuerit, sed constans permanserit.* duæ enim sunt hæ reuelationum falsarum notæ. *Sin autem initio quidem homo perturbetur, & horroris aliquid persentiscat, sed postmodum hac molestia & anxietate animi detersa dulcedine quadam interna perfundatur, signum esse diuinæ consolationis,* vt nos B. Antonius docuit. Cui rei naturalis esse causa videtur, antipathia quæ est homini cum dæmone homicida, & sympathia quæ homini cum angelis intercedit. f Ad illam antipathiam retulerim libens vulgarem quandam opinionem, quæ vigebat tēporibus B. Petri Cluniacens. g a qua ipsemet non erat alienus; nempe eos quibus mortui apparuissent, non diu superuiuere, fortassis orta opinio inde, quòd nonnullis dæmones in mortuorum specie cum apparuissent, illi, ex horrore, & vitæ mortisque antipathia, morbo contracto, mox decesserant. Ceterum documentum illud D. Antonij, est accipiendum, de vera interna dulcedine, quæ famem ac desiderium virtutum adfert, & adauget, præcipuè caritatis & humilitatis; quam limitationem merito B. Catharina Senensis adiecit.

f *Senatus Brauon. in uita S. Osualdi Vuilgornięs. c. 2.*

g *in li. exercit. de dign. spir.*

Quod confirmat attestatio B. Angelæ Fulginatis, sibi ex visione in animo mansisse vehementius desiderium, cruciatus omnes & iniurias pro Deo sustinendi. Objiciat quis fortè posse Dęmonem, quę initio attulerit horrorem præ-

præsentia sua (vt solet, quando apparet nubes tangens vertice, aut alia simili specie terrifica) eum mox cum lætitia & suauitate sensus, verborumque blanditijs commutare. *Respon.* nos agere de apparitione, quæ non ratione formæ, sub qua comparet, sed ratione dûtaxat præsentiæ apparentis, hos effectus horroris, & anxietatis adfert. Nam quando ratione formæ terrificæ; opus non est alio fermè indicio; si sit enim monstrifica forma, certum est dæmonicam esse: si sit humana, tunc aliæ circumstantiæ cõsiderandæ, de quibus *lib. 2. q. 26. sectio. 3.* non indiligenter egi. Huc si lubet, licet recurras.

Sextò considerandum, *num reuelationes ueris miraculis astruantur*, tunc enim nihil dubij manet, quin a Deo fuerint, ut illa Nobili matronæ facta; cui reuelatum, S. Vvinvvalocum ei, quam amiserat, oculorum claritatem, redditurũ. Mox enim vt Sanctum adijt, visum amissum recuperauit. *a* Mira verò, & prodigia, non satis idoneè reuelationẽ confirmant, quia potest ea dæmon efficere. Et si tamen miracula defuerint, non tamen ex hoc solo capite censenda reuelatio falsa fuisse. B. Præcursor Christi propheta fuit, & plus quã propheta, miraculum tamen nullum fecit.

a *Sur. in vita S. Vuinvvaloci, 5. Mart.*

Septima regula est, *quòd si, cum reuelatio fuerit absolutè aliquid, & non sub conditione, prædicens* (prophetiam uocant absolutam & independentem) *& postea contrarium euenit*, vel *non euenit, quicquid prænunciatum fuit, falsa reuelatio, & non de cælis est.* Probatio (*inquit Gerson*) spiritum respicit, nedum personam, quæ visiones patitur, sed visionum qualitates, si verę sint, per omnia, etiam vsque ad minimam propositionem, quoniã in spiritu veritatis falsitas non est, in spiritu autem mendacij mille quinque sunt viæ apertæ, vt in vnica latenti falsitate decipiat. Ideo Christus dæmoniacos, & Paulus Pythonissam prohibuerunt a testimonio veritatis, quam profitebantur. confirmat hanc doctrinam D. Chrysost. hom. 19. in Matth. Ex hoc indicio probantur veræ fuisse reuelationes Catharinæ Raconisiæ, quas recenset Ioan. Franciscus Picus, *b* & Margaritæ Rauuenatis apud Hierony. Rubeum, *c* & B. Aloysij Bertrandi de societate nostra, & P. Francisco Borgia, ut ex illius vita retulit Thomas Bosius *d* hinc etiam probantur diuinæ fuisse reuelationes Ioannæ illius, virginis Lotharingicæ, quæ dicta Gallis *La pucelle Ienne*; quæ Carolum Septimum Francorum Regem in regnum, vnde Anglorum fuerat armis deiectus, restituit, circiter annum 1428. quam pari inuidia, crudelitate, calumnia, & iniustitia, sæpè ab illa victi profligatique Angli, cũ in pugna viuam cæpissent, flammis feralibus, quasi maleficam, combusserũt, sed postmodum anno 1456. Callixtus Romanus Pontifex, eius nominis tertius causæ cognitionem Archiepiscopo Rhemensi Ioanni, & Guilhelmo Parisiensi delegauit. hi verò innumeris testibus omni exceptione maiorib. de innocentia, modestia, castitate, & religione Iohannæ auditis, eius innocentiam, & sententiæ illius iniustitiam, de clararum iudicij acta Parisijs asseruari, ea in vrbe natus Papyrius Masson. testatur, idque apud Victorinos canonicos Regulares iuxta Belleforestum *in uita Caroli VII. fol. 345.* fauent eiusdem innocentiæ non Franci modò scriptores (quos vt suspectos Britanni reijciunt) sed & alienigenæ Itali, Græcique, *f* sed & Belga Meierus, *e* parũ alias in Francos benignus, & Hispanus Mariana *de rebus Hispan. libro vicesimo extremo.* Philippus Bergomensis ait, tum duos adhuc ex iniquis Ioannæ iudicibus fuisse superstites, citatos, & legitimè conuictos, dãnatosque & combustos: duorum verò aliorum iudicũ mortuorum ossa, effossa, & similiter cõ cremata fuisse, & iussum Rothomagi, ybi virgo fuerat combusta, templum construi, & ex reliquis prædictorum bonis, quæ confiscata per sententiam fuerant, ibidem ad Dei honorem, & defunctæ propitiationem, sacrificium quotidianum institui. sic honor immeritæ detractus, tandẽ vix vicesimo post mortem anno, iudicio Pontificio, restitutus. Prudenter itaque Polydorus Virgilius, licet Anglorum Stipendiarius, *lib. 23. Histor. Anglor.* non ausus fuit

b *in ei' uit.*
c *Hist. Rauennatis an no 1510.*
d *l. 6. de Notis Ecclesiæ. 2.*
e *citat. Th. Bosius li. 8. de Not. Eccle. c ult cui adde Phili. Bergomat. de clar. mulier. c. 157.*
f *li. 16. Annal. Fland.*

Ioãnam damnare, sed rem ita reliquit ambiguam, vt innocentiæ potius suffragetur. Qui acta iudiciaria volet percurrere, legat Belleforest. *a fol.* 387. ubi sententiam iudicum delegatorum refert *fol.* 393. Hoc lapide veritatis Lydio deprehensæ leues, & fictæ reuelationes olim quidem Montanistarum, *a* & recentiori memoria Ioannis Sagi Bethyci, & Frat. Ioan. de Rupescissa, *b* & nostro tempore Monialis Lusitanę quæ fortè adhuc in viuis, & Francisci de Cruce in Peruuia. *c* Ideò, mea quidem sententia, in cassum, quidam conati fuere reuelationes Hieronymi Sanonarolæ Ferrariensis tueri, Apostolico iudicio damnatas. Quam ille multa de Ecclesiæ reformatione, de Turcarũ & Maurorum conuersione, de Florentinorum felicitate, quæ mox adimplenda, & astantium multi erant visuri antequam morerentur, prædixit? addens (*in reuelationum compendio*) illas absolutas, & immutabiles prophetias esse? at tamen nihil horum ferè adhuc cõtigit pleraque omnia intra centũ fermè annos contraria contigerunt. Quare, ex partium studio, & Alexandri VI. atq; Mediceorum odio factum, vt non considerantèr Historici nonnulli defensionem Sauonarolæ susceperint, vel damnationis iustitiam in dubium vocarint. *d* Profectò sicut euentus eius prophetias coarguit, sic contumacia in sui ordinis præfectũ, & contemptus Pontificiæ (quæ, vel palam iniusta, nihilominus metuenda est) excommunicationis, & aliæ similes actiones, illusionis Diabolicæ, &, quæ subsequi solet arrogantiam, obstinationis; grauia & vrgentia sunt argumenta. Legite Raphael. Volaterranum, *e* quem vera scripsisse patet ex illis ipsis quæ Franc. Guicciardinus, *f* quamuis in Sauonarolæ defensionem propendens, memoriæ mandauit. Nonne magis piè, & cordatè faciunt, *g* qui pro sedis Apostolicæ iudicio, quam pro priuati hominis existimatione, induunt arma litteraria, calamisque decertant? Neque id magis clarissimi ordinis, qui vt astrũ in hoc militantis Ecclesiæ cœlo lucet; splẽdori obfuerit, quam Angelorum choris Luciferi factio, vel Apostolico cætui Iudas impius. Et ne hæretici se immunes harum iactent illusionum, quid quæso aliud est liber ille manuscriptus Iacobi Brocardi Caluinistæ *reuelationum, ad Elizabetham Angliæ Reginam & præfatio in Genesim*, aliaque nonnulla eiusdem opuscula; nisi farrago, quædam dæmoniacarum reuelationũ, quarum præcipuam de anno 1580. iã tempus mendacij conuincit? Contra prudenter ex subsecuta euentus veritate Nicolaus Sanderus Sanctæ Virginis Cantianæ Elizabethæ Bartonæ, vaticinia a Deo fuisse comprobauit, *lib. 1. de schismate Anglicano*: sanè uitæ sanctitas, Martyrij laurea, & clarissimorum Synmartyrum Roffensis, & Mori cõtestatio, locum dubitationi relinquũt nullum. Quam dissimilis in eadem insula nata Elizabetha alia, de cuius fraudulenta prophetia sic Sanderus scribit; *Hæretici, inquietum & turbulentum genus hominum, ad commouendum Londinensem populum, seditioni tum & hæresi ualde deditum; inauditum adinuenerunt strategema. Induxerunt quippe quandam puellam octodecim annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, ut se permitteret in abdito inter duos muros cuiusdam domus angulo ad tempus cõcludi, & per fistulam ad id aptatam eas uoces edere, quas istius strophæ artifices sibi suggererent. Nomen puellæ Elizabetha Croftu erat, doli author Dracus quidam. Ita ergo illa instructa, & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo uoces, easque tam sonoras, ut per omnes uicinias audiretur. Accurrunt undique ciues, quid sit inquirunt. mirantur voces non mortalis hominis, sed angeli esse clamabant, vrbi ac reipubli. iste Spiritus comminatur miseriam, ærumnas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut communionem cum Papa Romane admittant. Multa item contra sanctum sacrificium, & reliquam fidem Catholicam, quasi oracula fundebat: erant ex conspiratoribus, qui data opera se turbis adstantib. semper ingesserant; qui huius spiritus propheticas, & obscuriores sententias, ad religionis euersionẽ, & seditionem mouendã interpretabãtur. Magistratus autem ad multitudinem compescendam, & quid rei sit lustrandum accedit. fraus* diffi-

a *Epiphan. hære.* 48. & *Euseb. li.* 5. *c.* 15.
b *Marian. li.* 19. *ca.* 3. *Pet. Leloyb. li.* 2. *de spec.*
c *Iosephus a Costa lib.* 2. *de temp. nouiss.*
d *Sabellicus. Ennead.* 10. *li.* 9. *Arnol. Ferron. l.* 2. *rerum Francica. & alij.*
e *l.* 5. *Geog. sub fin.*
f *lib.* 3. *rerũ Italicarum.*
g *Pet. Ribadeneyra lib.* 2. *de tribulatio. c.* 20.

difficillimè apparuit: sed tandem, inito consilio de diffodiendo muro & vicinis parietibus, unde noces reddi conijciebāt, misera puella prodijt, ac examinata quorum suasu, & consilio hoc fecerit, confessa est statim, se a quibusdam seditiosis sectarijs, & ab eo imprimis, quem nominauimus, Draco, ad istam nequitiam inductam fuisse. Hæc ille lib. 2. Quid autem necesse Munzeri, Lutheri & similium pseudoprophetias memorare?

Denique *à modo etiam reuelationis iudicium formandum*, quando aliquid in eo malum moraliter reperitur, vt puta turpe, scandalosum &c. Sed quando nihil prædictorum, nec mali modi adest, res omnino periculi plena remanet, quantumuis multa veræ fidei ac virtutibus solidis consentanea adsint. Nam nec verarum reuelationum vnus esse modus, vel certus consueuit, nec vnus alio certior aut consuetior. Scribit enim B. Angela de Fulgino *has spirituales illustrationes & eleuationes aliter solitas ipsi accidere una uice, & aliter alia, ita quod semper ibi nouitas contingit, & hoc est totum inenarrabile. Reuelationes enim & uisiones sunt alterius modi una uice, & alterius alia.* Sic illa c. 56. in fine. Sanè toto opere diuersos, quos experta, modos describit, præsertim duos insignes, quibus se Christus Dominus præsentem eius animæ solitus exhibere. inuenies eos capitulo 27.

CAPVT II.

De diuinatione.

SIcut species præcedens vera, sic ista falsa, ideò illam Coniectationi præposui, quæ quasi mixta.

QVAESTIO I.

Quid sit diuinatio?

ESse aliquam constat, vel Cicer. teste, cuius de ea duo libri supersunt. *videtur nihil aliud esse, quā significatio occultorum ex pactis conuentis cum dæmone. Significatio*, inquam, quia non perficitur sola mentis intellectione sine cognitione, sed signis quoque & verbis exterioribus vtitur; qua in re differt a sententia per variam obseruantiam acquisita. Est autem tam præteritorum, & præsentiū quam futurorum, dummodo illa sint occulta, hoc est procul remota ab humana cognitione. a Ideò malui dicere, *occultorum*, quàm, *futurorum*. Nam prophetia & diuinatio in materia conueniunt. Quæ de pacto cum dæmone adduntur, illa separant diuinationem, à prophetia, & a naturali coniectatione. hæc enim nascitur ex disciplina, & obseruatione humana: illa verò desuper a Deo infunditur. Cumque quanta est diuinatio, dependeat ab ope dæmonis; qui *æmulatur diuinationem furando diuinationem*, vnde & dicta diuinatio qua si diuinitatis imitatio, sequitur diuinationem non posse progredi vlterius, quam dæmonis cognitio pertingit, sequitur etiam, nec arte, nec natura diuinationem perfici. Vtuntur ad eam magi diuersis instrumentis. Qui pactum expressum habent cum dæmone, quia nouerunt gratius illi nihil accidere hominum idololatrico cultu, ideo plerūque Sacrificium interponunt, ara statuta, precibus nuncupatis, accenso thure vestibus verè, quales sunt nostrorum Sacerdotum. b Neque tamen hoc semper faciunt, sed omittunt aliquando, vel quia temporis angustia non patitur, vel quia hoc non exigit forma diuinationis qua vtuntur. sunt enim plures & diuersæ, vt post docebo. Qui tacitum pactum habent, ij varijs vtūtur obseruationibus, pro natura sceleris; non quidem sacrificantes; sed tamen quæ faciunt & dicunt, referentes, gnari, vel ignari, in honorem dæmonis.

a *vide quid hoc sit. sup. c. 1. q. 1.*

b *fuse Gril. q. 5. nu. 1.*

QVAESTIO II.

Quæ occulta possit dæmon reuelare?

QVædam, non omnia, possunt; quia non omnia norunt: quæ communis est Orthodoxorum sententia, post Tertullian & Origenem, nempe D. Augustini, Eusebij, Anselmi, Rabani, Damasceni, D. Thomæ. c Adscribam solius verba Marci Historici, qui postquam narrauit mendaces responsiones idoli

c *Tertullia. Apolog. cap. 21. Orig.*

Vene-

Veneris, subdit ista; *Tales enim sunt dæmones, ut qui decipiant & nihil ueri dicant. Neque enim possunt aliquid certò præscire, sed ex uerisimilibus præ se ferunt se præscire apud eos qui eis seruiunt. Quomodo enim possunt uerum dicere, qui exciderunt a ueritate? Quod si in aliquibus contingit eos diuinare, hoc fit ex eo, quod euenit: quo modo etiam accidit in hominibus, ut sæpe quædam prædicant futura, de re quæ euentura.* a Quæ valdè obscurè dicta, sic intelligenda, vt uera sint: malle dæmones mentiri, sed posse, si velint, verum aliquando dicere, atq; adeò dicere solere, vt tamen hac ipsa veritate decipiant. Nonnulla quoq;, quæ creatam scientiam non superant, scientificè posse prędicere, iuxta illa, quæ mox dicenda.

a *Marc. in uita S. Porphyrionis. Gazæ Episc.*

Primo nequit *dæmon certò prædicere, ea quæ sunt omnino liberè futura,* b vt sunt, primò quæ dependent absolutè a voluntate Dei; cuiusmodi sunt supernaturalia mysteria, necnon gubernationes, & mutationes regnorum ac rerũpub. quia corda Principum sunt in manu Dei, qui solus illa commutat vt lubet. 2. ea quæ dependent ex arbitrij humani libertate, ut quid cras sim facturus, vel cogitaturus. 3. quæ sunt omnino, & propriè futura contingentia, quamdiu illa non habent causam certam & determinatam.

b *Tertul. & Origen. sup. Aug. lib. 2. de Gene. ad litt. c. 17. & Ans. sup.*

Secundò, *ex istis quæ certò non nouit, potest dæmon multa probabiliter tantum & coniecturam faciens prædicere,* c Summam enim diuturna obseruatione sibi experientiam comparauit, & pollet angelico ingenij acumine, & optimè nouit rerum naturalium facultates, & ad quid valeant, hominum voluntatem, mediante appetitu sensitiuo, inclinare: nouit omnium hominum temperamenta, affectusque, nouit quid ex his & illis sequi soleat. Vnde contingit, vt sæpe ad amussim prædicat, quid quando homines sint facturi; vel etiã quod Deus hunc vel illum populum sit puniturus, quod talis exercitus gladio, fame, pestilitate affligetur, quod talis a tali sit occidendus, quod Princeps de solio exturbandus; nam & hoc ex diligentia & fide coniuratorum, socordia & incuria cauendi, vel pellendi, potest colligere. Sic apud Nicetam, fanaticus ille Basilacius Isaacio excæcationem, & de solio deiectionem, quæ mox consecuta, prædixit. d Degebat iste vates prope Rhadestum: habebatũr a vulgo propheta. *Ceterum* (ait Nicetas) *nihil ueri aut perspicui de rebus futuris loquebatur, sed uerba confusa, inter se dissidentia & perplexa fundebat, & quamuis sæpè ridicula quædam admisceret, tamen turbam pastorum, agricolarum & remigum attrahebat. Nam mulierum ad se uenientium mammis contrectatis, & talis exploratis, obscura promebat oracula, & ad plerasque quæstiones non respondebat, & suas diuinationes discursationibus & insanis gestibus peragebat. Adstabant ei quoque cognatæ aniculæ vecordes, & insanæ, quæ consultorib. explicabant, quid illi Basilacij gestus rerum futurarum designarent, & taciturnitatem, ut sapientem orationem, interpretabantur. Is igitur homo, ut dixi, uates vulgo habebatur, & futura prædicere putabatur, a mulierculis præsertim; quibus turpes quæstiones, & deformes uestium implexiones, pro ludo & ioco, cordi erant. Cordatis uerò hominibus, ineptus histrio, & uetus silicernium uidebatur. Erant etiam, qui eum Pythonico spiritu esse præditum haud obscurè indicarent; quorum ego iudicijs maximè assentior.* rectissimè. nam & obscæna illa disquisitio, & discursationes, verbaque perplexa, cuncta Satanicum fanaticũ fuisse conuincunt. Vt & ea quæ sequuntur; *Imperatorem enim ad se uenientem, neque ut tanta potentia præditum excepit: neque salutationi eius, quæ erat;* Salue pater Basilaci; *respondit, neque tacito nutu capitis gratias egit, sed huc atque illuc, instar pulli equini, aut hominis furiosi saltans, accedentibus maledixit, nec ipsi quidem Imperatori parcens: vix tandem inquietis illis agitationibus omissis, scipione, quem manibus gestabat, imaginis Imperatoris, quæ in eius oratoria cella pariete depicta erat, oculis erasis, etiam pileum de capite illius auferre studebat. Quæ cum fecisset, Imperator eo ut deliro, despecto, discessit.* vaticinium mox euentus comprobauit; quem poterat quiuis sagaci prudentia præuidere, cum & Alexius diligentissimè in fratris perniciem tenderet, & Isaacius inopportuna securitate, omnes delatores arceret atque repelleret; adeò vt velle perire videretur.

c *Euseb. d. c. 10. Aug. de diuinat. dæm. c. 5. & 6. Damasc. l. 2. de fid. cap. 4.*

d *Nicetas Chonia. li. 3*

Tertiò,

Tertiò, *potest Diabolus certò prædicere, quæcumque dependent a causis necessarijs, quæ quidem ab alijs naturalibus causis nequeunt impediri*, vt sunt motus cælorum, eclypses, coniunctiones astrorum, & eiusmodi: *quæ verò non necessario, sed vt plurimum dumtaxat eueniunt, eo quod possint ab alijs caussis naturalibus impediri*, ut imbres, pluuias, nimbos, tempestatesq; sonantes, & alia de hoc genere; *illa per coniecturas cognoscit, & probabiliter prædicit tantum. Certò quoque potest prædicere, ea quæ nouit se permittente Deo facturum.* Sicut v.g. si Deo permittente ipse pestilitatis alicuius auctor & illator fuit, vi mali cessatura certo die; nouit pestem cessaturam: idque certius adhuc, si ex pacto, ad certi signi alicubi reconditi, vel cõdicti sublationem morbus desinet: poterit certò finem mali prædicere. Sic puto Turca ille Famagustanus, qui cõgregata in foro concione populi, prædixit se intra horę spacium moriturũ; & confestim se mortuo luem desituram, quod & factum. huic dæmon id manifestarat. *refert historiam Villamontius li.2. peregrin. cap.7.* Item *quæ intellexit per reuelationem, siue illa* contineatur in sacris litteris, siue aliter dęmoni fuerit a Deo manifestata. Hoc pacto tã multa olim maligni spiritus prædixerunt de fidei arcanis, de Christi ortu & miraculis, de idololatriæ euersione & similibus, ut cum Hermetem ijdẽ spiritus docuerunt Aegyptiorum superstitionem abolendam, *a* cum Apollo se cedere Hebræo puero pronunciauit, & alia quæ accuratè congesta a Steucho Eugubino. *b* Hæc quo ad futura.

Quartò, *nihil dubitandum præterita dæmonem omnia memoria tenere, quæ uel aliena relatione accepit, uel ipso coram gesta fuere:* tunc enim actus cognitionis cognoscentis rem, vt præsentem, sui speciẽ in mente dæmonis impressam reliquit.

Quintò, *de præsentibus res obscura non est, nam quæcumque actu exteriore prodita sunt*, ut secreta furta, res perditæ, thesauri olim defossi, metalla subterranea quæ hominum cognitionem fugiunt; *dæmonibus nota sunt*, de solis cogitationibus in animo manentibus controuertitur, an eas dæmon cognoscat? Experientia sæpè probauit illum non esse mendacem indicem, sed per energumenos ueris infamiæ iaculis configere. Scio quid Scot. Duran. Ockam censuerint: sed placet communior sententia Alberti Magni, Alexan. de Hales, D. Thomæ, D. Bonauent. Richardi, & Ariminens. *virtute sua naturali, nullas eum affectiones liberas, uel cogitationes spontaneas hominis, sine alicuius manifestatione, posse cognoscere:* quia hoc Deo proprium. *c* Quo argumento Sancti Patres Ambros. & alij *d* probant Christi & Spiritus sancti diuinitatem, ex cogitationum secretarum cognitione. Sed & Gentiles hoc fassi, cogitationes hasce, soli diuinæ naturæ perspectas, ceteros latere. *e Verum si cogitationes vultus, vel membri alicuius motu, aut mutatione, uel alio extrinseco signo prodantur; peritius & sollertius, quam exercitatissimi medici, ex huiusmodi dæmones indicijs internas animi affectiones deprehendunt*, ut docent Augustin. & Cassianus. *f Potest etiam* veterator *adeò uehementer phantasmatibus immissis hominem turbare, ut uix ad aliud aduertere, uel aliud queat tum cogitare, quã quod ab eo suggestum fuit: ita fit ut uideatur diuinare quæ homo cogitat.* hoc accidit in Albigeriana visione, de qua ex Augustino Cardanus. *g* ita Scotus Parmensis anno 1579. Traiecti ad Mosam hanc cogitationum scientiam aucupabatur. dicebat enim, cogita quod uoles, & cogitationem diuinabo, scilicet dæmon importunissimam statim de re aliqua Mago nota immitteb.t cogitationem. & anno 1600. idem factitabat Græculus ille apud Brabantos impostor; & hac fraude cluebat Apollonius Tyanæus apud Philostratum libro 1.

Notandæ sextò circa hæc fraudes aliquæ diaboli. Nã cum est ignarus rei futuræ: tum, si coram prudentioribus, & doctioribus agat, exili sono, ambiguè. uel perplexè & obscurè adeo respondet, ut uix intelligatur, exẽpla uetera suppeditant varij, *h* recentius vnum Grillandus, *i* idemq; fieri ab eo solere testatur Psellus *l. de Nat. dæm.* Si res ipsi sit cum ignaris & simplicibus, fucum

a *Aug li.8. de ciuit. Dei c.23.*
b *l.3. de perenni philo. sr.c.14.*

c *3. Reg. 8. v.39. Act. 1.v.24.*
d *D. Ambr. in Luc. c.5. D Hierony. in Matt. c.9 D. Chrys. homil. 30. in Matthæ. B. Cyril. lib.2. in Ioan. D. Aug. lib. de scientia dæmon. Anastа.q.27. ad Antioch. Didymus de spiritu sancto.*
e *Xenoph. li.4. de dict. & fac. Socr. Apollonius Tyan. in Orat. ad Domitian. Iulianus Apostа. ap. Ammianum li. 25. Pacuuius apud Gell. lib.14.*
f *D. Aug. d. c.5. Cassian. collat. 7. ca. 16 Gerson. to.2. de examin. doctri. litt. o. in fin.*
g *li.8. de uarieta. rer.*
h *Cicero de diuinat.*
i *q.6. nu.7.*

factum non facilè deprehensuris, audacter, & palam mentitur. Causa tã ambigue respondendi est, vt quomodocũque res accidat, laudem consequatur; si pro consultoris voto; sin contra, queat prætexere ignorantiam atq; stuporem interrogantis, qui mentem responsi non intellexerit. Ecce Cræso respondet.

Perdet Cræsus, Halyn transgressus, maxima regna.

Si uicisset Cyrum, hoc volebam dixisset; te copias omnes hostiles depopulaturum. Vincitur Cræsus; hoc ait volebam, te amissurum regna amplissima, cur mentem meam non assecutus? Simile responsum tulit Ferrariis Flandriæ Comitis mater, cum pro diademate carcerem filius sibi infelici prælio despondit. *lege Gaguinum lib. 7. Hist. Frãc. & Bernar. Girard. lib. 10. Annal.*

Septimò sciendum *dæmones, qua pollent celeritate, quæ in remotis longo itinerum interuallo regionibus geruntur, ea tam celeriter denunciare posse, ut diu ante prædicta ab ignaris putentur.* Sic Apollonius, cum Ephesi esset, exclamauit, ut præsens spectaculo, Romæ interfici Domitianum. *a* aliud exemplum de quodam iuuene refert Gellius. *b* aliud de Chariberto Aimoinus; *c* aliud sui temporis Grillandus, *d* plura æui huius Nicol. Remigius. *e*

De his, qui volet plura legat Grilla. *q. 6. a. n. 3.* Michael. Medinam *lib. 2. de recta in Deũ fide c. 1.* Binsfeldiũ *in rub. C. de malef. & mathemat. Notab. 10.*

a *Philost. in uita Apoll.* b *l. 15. Noc. Attic. c. 18.* c *li. 3. Annal. c. 22.* d *q. 6. nu. 8* e *l. 3. dæmonolatr. c. 10*

QVAESTIO III.

Quomodo dignoscatur diuinatio a prophetia, & coniectatione?

QVando pactum adest expressum, nihil res habet difficultatis, in pacto tacito difficilius iudicium. Tria tamen poterunt obseruari, nempe *proportio rei* cognoscendæ & causæ per quam cognitio quæritur; *natura queque*, qua prædita est cognitio quæsita; *& intētio*, quam habet qui quærit.

Primò si talis sit illa proportio ut sufficienter unum ex alio deprehendatur, non erit diuinatoria neque damnanda hæc inquisitio. Proportio autem huiusinodi triplex est. vna, qualis effectus ad suam causam, sic cognoscit ecclypsis ex cæli motu; alia qualis causæ ad suum effectum, sic ex fumo ignis cognoscitur: tertia, qualis diuersorum effectuum cum causa communi cui vterque effectus cõnectitur; & sic originis ratione etiam sibi quodammodo proportionantur; sic, quia quæ causa est arcus cælestis, eadẽ quoque causa est serenitatis, rectè serenitatem ex arcu cælesti colligemus. Si verò ex nullo horum capitum triũ queat vnum ex altero cognosci; censenda inuestigatio cum tacito dæmonis pacto coniuncta.

Secundò quoad ipsam cognitionem, siue modum cognoscendi, considera; Num quæratur cognitio certa, & infallibilis, vel saltem firmior, quã par sit sperari, considerata humani arbitrij, & aliarum similium causarum cõcurrentium libertate, tunc pactum tacitum censebitur. Hinc vehementissima suspicio nascitur contra astrologos, onirocriticos & similes, qui de huiusmodi futuris contingentibus aliquid absolutè asserunt, etiamsi dicant, se velle id probabiliter tantum affirmare. *f* Contra ex eodem capite excusandi astrologi, onirocritæ & similes: qui reuera non nisi vt probabiliter, & indefinitè, circa humanos euentus, quædam conijciunt, ex impressionibus cælestibus & corporeis affectionibus, quas homines vt plurimum sua sponte sequi solent. *g*

f *Sixt. 5. in bulla cont. astrolog. &c.* g *Caiet. 2. 2. q. 95 ar. 5. & 6.*

Tertiò attendendum; *uelitne quis serio quærere cognitionem occultorum, per media ad id uana, & ex medijs istis solis, non a Deo, illam exspectet, nam & tunc præsumitur tacitum pactum subesse.* Ex hoc capite a superstitione diuinatoria excusabitur. 1. qui ioci tantum causa huic diuinationi vacaret, sciens eam inutilem esse: quemadmodum nemo superstitiosum iudicet eum, qui in cerebro gallinæ smaragdum, vel in simiæ tergo caudam quæreret, sciens se illic non inuenturum. 2. qui gnarus rem ad hoc natura sua inefficacem esse, per hanc ta-

 men,

men, a Deo cognitionem exspectaret precibus & desiderijs petitam: sic in S.S. excusantur sortes consultoriæ, de furto Achan, *a* & de causa tempestatis, *b* & de Ionatha; *c* iuxta dictũ sapientis, *d fortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur*. sic etiam excusandi, qui in graui causa, & arduo negotio, cum aliud non supperat remedium, signum a Deo petiere, ex cælo vel terra, vel doceri cupiunt, per aliquam vocẽ siue actionem humanam, præter intentionem dictam vel factam, *e* vt seruus Abrahæ, & Ionathas fecerunt. *f* Et hæc veriora sunt, quam quæ nimis rigida Niderius posuit in Præcep. 1. c. nono litt. D. in fine.

a *Iosu.* 7.
b *Ion.* 1.
c 1. *Reg.* 12
d *Prou.* 16. *v. ult.*
e *D. Tho. d. q.* 95. *ar.* 7.
f *Genes.* 24. *&* 1. *Reg.* 14.

QVAESTIO IV.

Quale peccatum sit diuinatio?

IN primis *illicita est, & superstitiosa, & sapiens hæresim*, quando quæritur cognitio rerum ipsi dæmoni incognitarum. *Illicita, superstitiosa & manifestè hæretica*; quando dæmoni cultus latriæ, vel duliæ exhibetur, vel imagines vel libri baptizantur, vel pueri rebaptizantur, rerumvè sacrarum abusus accedit. *Illicita tantum, & non superstitiosa*, quando quæritur cognitio quæ dæmonis scire non superat.

Secundò sciendum, *quod explicitũ pactum, semper sit mortiferum*, siue voce, siue facto dæmon inuocetur, nec inter fideles vllus videtur locus esse ignorationi. Alcimus Auitus, vt mittam ceteros contra diuinationem illicitam hanc tulit sententiam verissimam *lib. 2. Carmi. cap.* 15.

g *Perna cit.* 67 *in part.* 2. *direct. In quisi. de quo nos plura li. seq.*

> *Nec minus hoc pulsat temeraria cura sciẽdi*
> *Angit præscitus ducti quos terminus æui;*
> *Cum tamen eductas inferni sedib. umbras*
> *Colloquium misceri putent, & nota referre:*
> *Spiritus erroris, qui tum bacchatur in illis;*
> *Ad consulta parat vanis responsa figuris.*
> *Ne vero multis dicamus singula verbis,*
> *Præsenti illusus, damnabitur ille perenni*
> *Iudicio, quisquis vetitum cognoscere tentat.*

Sint exemplo Saul cõsulens Pythonissam in Endor, & vxor Ieroboami consulens Beelzebub Deum Accaronitarum. 1. *Reg.* 28. *&* 4. *Regum. c.* 1. *Naturæ quoque sua lethalis est Diuinatio coniũcta tantum implicitæ siue tacitæ inuocationi, seu quod idem est pacto, sed fit venialibis*, 1. propter ignorantiam; si illa tanta vt difficulter vici potuerit; hoc est nec affectata, nec nimis crassa vel supina fuerit. 2. licet materię leuitas ordinariè non excuset, eo quòd hęc est vsurpatio cognitionis Deo reseruatæ, quæ per se admodum grauis etiamsi a materia abstrahatur; tamen quando claris indicijs cõstaret animum & intentionem planè caruisse superstitione, (v. g. quia non tam cognitionem adipisci voluit, quam tali obseruantiuncula sic se per iocũ oblectare) peccatum fieret ueniale vanitatis; posseque nonnunquam contingere, vt talis iocus ob omni delicto immunis esset, & adeò decenter, & oportunè adhiberetur, vt ad virtutem Eutrapeliæ videretur pertinere. Sic P. Greg. Valencia. *h* quem in hac quæstionem secutus.

h 2. 2. *disp.* 6. *q.* 12. *p.* 4.

QVAESTIO V.

Quotuplex sit diuinatio?

EX D. Aug. & D. Th. doctrina, *i* diuinationis omnis fundamentũ est implicitum, vel explicitum pactũ cum dæmone. *Implicitum* censetur, quando quis quærit, cognitionem soli Deo reseruatam, aliunde quam ex Deo, idque medijs indebitis, hoc est, a diuina prouidentia ad hoc minimè institutis. Nã hoc ipso quod quis ad has uanitates & insanias falsas respicit, vult profectò a dæmone edoceri; qui huiusmodi curiositatum auctor est, & earum functionibus se lubentissimè permiscet. *Explicitum pactum* seu inuocatio duplex est, nam vel fit expressis, & conceptis verbis, vt faciunt incantatores, qui coniurant per illicitas formulas a dæmone institutas, vel fit ipso facto & actione; *k* quando quis facit illud, quod nouit dęmonem, pro signo seu tessera suæ opis & efficientiæ, constituisse. k

i *Aug. li.* 2. *de doctrin. Christ. c.* 22 *&* 23. *D. Th. d. q.* 95. *ar.* 2.
k *Caieta. d. q.* 95. *ar.* 3. *Nauar. c.* 11 *Manua. numero* 21.

Theo-

Theologi explicitas omnes(vt & Grilland. a) reducunt ad *Necromantiā*: implicitas, ad *Sortilegium* & *augurium*; nimis laxè & impropriè his vocib. vtentes, quarū pressior est significatio, nec satis omnes species(quæ penè innumeræ) comprehendens: de quib. iam materia, & ordo me vocant sigillatim agere. Diuiduam in duo quasi capita omnes quas inuenio species, priore complectar eas in quibus clarè cognoscitur pactum expressum: posteriore ceteras.

a 2 1.q.6.

QVAESTIO VI.

De speciebus diuinationis, in quibus aperta inuocatio interuenit.

HVius summa quasi genera sunt duo, *Oraculū* seu *Dæmonomantia*, & *Maniana*.

Oracula, vaticinia, χρησμοί, μαντεύματα, Dæmonomantia, hæc omnia possunt pro ijsdem sumi; nam commune omnibus est, quod ijs *Theomantiam* veram si ue *prophetiā* Diabolus conatus fuit imitari, dando petentibus responsa, vel ex antris, vel ex statuis, vel ex hominib. Talia fuere oracula, *Iouis Dodonæi*, quod a posteris Dodanim institutum; qui Magi fuere, & quercus consecrarunt, & pelues pulsari instituerunt, quæ species diuinandi diu sanè viguit: item *Iouis Ammonis*, quod Hebræum vocabulū significat veracem iuxta vnam Etimologiam, nā iuxta aliam potes cum Iosepho, *fortem* interpretari. Nam mediæ litteræ, geminatio potius ad pronūciationem, quam significatum, pertinet. Græcis ἄμμος harena, Aegyptijs *Hammon* Sol, quo nihil occultius, nihil fortius, secundum Gentiles. Item *Iouis Trophonij* de quo exstat accuratus Dialogus Nicolai Leoniceni: *b* item *Apollinis Delphici, Clarij, Delij, Smynthæi* & innumera alia; *Veneris etiā Gaz enzis*, paucis noti. *d* Horum causam physicam reddi posse multi censuerunt, non veteres tantū, sed & recentiores viri eruditi; *e* plerisque visum est peculiarem quandam loci illius è terra exhalationem, quæ fanaticos efficiat adducere. Vtuntur similitudine perita ab illis, quos atrabilis exagitat; quos, inquiunt, non modò sibi ignota fari solere, sed linguis etiā loqui quas, dum sani erant, nullo modo sciuissent. Verùm hoc, quod de linguarum locutione addunt, atrabili nūquam causæ efficienti, nequit ascribi, quia dependent à consideratione. Præterea sanior, hoc est Christiana, philosophia hac in recōsentic Psello; quē illi iniuria reprehendunt, qui Psellus, & cū eo Codroncheius & Fernelius in signes medici, *f* censuit effectus tales adscribendos dæmoni adsistenti, vel obsidenti hominem, specum, statuamve; per accidens tantum fieri, vt dæmō hæc, quam illa loca, vbi talis nō est exhalatio, velut accommodatiora institu to suo deligat; sicut & libērius obsidet atrabiliariorum corpora. Quare quod expurgato medicamentis corpore, cesset vaticinatio; hoc inde fit, quia dēmō illa corpora deserit, in quibus non inuenit amplius amicas sibi dispositiones Quod vero prisca cessarint oracula, non tam tribuendum vapori seu exhalationi illi deficienti, quam virtuti Saluatoris nostri Iesu; qui superueniēs fortior, forti armato hæc deceptionis vasa extorsit. Iamblichus, ipse sibi con trarius, *g* vaticinia neca b arte, nec a natura, nec a ratione, nec ab alia quapiam causa manare censuit, sed diuinitus tantum concedi, hoc est a dæmonibus. Dæmon autem hæc oracula pleraque per maleficas fundebat, tales enim fuere illæ feminæ, quæ dictæ *Dodonides columbæ*, vt docuit Pausanias in Arcadic. *h* sic dictæ, quia Thessali(teste Seruio in Bucoli.) tam vaticinatrices quā columbas, vocant πελειάδας. Tales *Gallicena* (sic dictæ mulieres antistites Gallici numinis, in Sena Britannici maris insula) quæ magici carminis vi tempestates ciebant, seq; in quæ collibitum animalia uidebantur transformare, futura prædicebāt, & sanabant quæ alijs insanabilia. *i* tales *Pythia* Delphis, vt ex descriptione Oraculi a plurimis tradita patet: talis *fatidica Brāchidarū*, quod oraculum ab Iamblicho descriptū. Magi etiam fuere *vates Colophonijs, Trophonij*, & *Serapis*, de quib. Pausan. *in Achaic.* &

b *Dial. Trophonius.*
c *uide Calium Calcagnin. lib. de oracul. Iul. Siren. lib 9. de fato. Le. lojber lib.4.*
de spect.
d *Marcus in uita S. Porphyrionis Gazēsis Episc.*
e *Tabliuh. li. de mysler.*
Plutarchi de defec. oracu li Ponont. Aponens. in sect. 30. problem. Lezi. Lemn. li. 2. de occult. c. 1. Sirenius sup. & alij.
f *Fernel. li. de abdi. rer. caus. 1. Codronch. l. 2. de morb. malef. c. 8.*
g *lib. de mysler. c. 21. et 26.*
h *Natalis Comes li. 6. Mytholog. c. 10.*
i *Pompon. Mela lib. 1. & Calius lib. 13. antiq. c. 33.*

& Strabo *Geograph. libro* 5. legendi. Talis Francica Pythonissa, quæ Meroueum decepit, de qua Gregor. Turonens. *Hist. Franc. lib. 5. c. 14.* Tales omnes *Pythonici*, qui & *ventriloqui* dicti, & ἐγγαστρίμυθοι, & ἐγγαστριμάντεις, (eo quod ex imo ventre vox prodire videbatur, vt explicant Orig. & alij *a*) & στερνομάντεις, eo quod aliquando sub pectore infra cutẽ se dæmon ostentet, & per pectus loqui videatur (talem se vidisse scribit Cælius Rhodiginus *b*) vocantur etiam *pythones* a sciscitando πυνθάνεσθαι, & εὐρυκλεῖς a quodã Eurycle obsesso, iuxta Suidam & Aristoph. vel ab ipso dęmone obsidente, quẽ Euryclen vocat Plutarchus. Huc pertinent quibus dæmon ex arca respondet, operæ pretium puto adscribere, quod duo recentiores scriptores Germani de hac re commemorarunt: fuisse in Misnia rusticum quendam: hunc domum retulisse pecuniam vesica suis inclusam, & scamno imposuisse: cumque alio abiuisset, sus domestica, vt vorax & multiuorum est animal, in vesicam incidit, & vt vidit deuorauit. Rusticus rediẽs, quam non inueniebat, ab vxore deposcit. negat mulier vidisse se, quid agat? adit stolidus vetulam propè degẽtem, quam pro veratrice habebant, iubet muliercula virum in limine domus resistere, nec a linea quam creta notarat latum abire culmum: mox ingressa cubiculum, dæmonem sciscitatur de fure his verbis, arcam introspiciens. *Quidã N. pecuniam suam domum reuersus tali amisit die, quem ais furatum?* respondit veterator ex arca (nouo suo tripode) *sus comedit domestica. Tu tamen dicito, coniugem eius, vt cum sacerdote amasio eam abligurirer, clã sustulisse.* respondet illa rustico, quod a dæmone iussa, tacet de sue. Sed rusticus cuncta sciebat. nam nihil veritus anile interdictum, pedetentim ac leniter illam fuerat subsecutus, & ante ostium cubiculi substiterat, vt quid malefica moliretur, accuratè per rimã obseruaret. Reuersus domum vxori, & amicis cuncta narrat; ex eorum cõsilio suem mactat, crumenam potitur. Defert triueneficam, vt calumniatricem, & dæmonis partiariam. magistratus

a Orig. li. 7. contra Cels. Chrysost. in 1. ad Cor c. 12. & Oecumen. in cap. 16. actor.

b li. 8. c. 10

portentum flammis expiauit. Vocãtur etiam huiusmodi *à dæmoni afflati*, vocantur *fanatici* etiam a Iurisconsultis, *c* Græcis ἔνθεοι, ἐνθεαστικοί, ἐνθουσιασταί, differunt ab *arreptitijs* & *obsessis* sola vaticinatione. Ex hoc genere fuere, Orpheus, Musæus Atticus, Tyresias Sosipatra apud Eunapium *in vita Aedesii*: Montanistæ apud Epiphan. *hæres.* 85. & alij apud Lactant. *lib. 4. institut. c. 25.* Ruffinum *lib. 2. Eccles. hist. capite quarto*, & Oecumen. *ad cap. Actor. 12.* & communiore consensu *Sibyllæ*, quarum nomen non est improbabile deductum a *Kibel*, *d* *recepit, acceptauit*, vnde *Kabala* significat doctrinam cœlitus traditione acceptam. Sanè Sibyllarum antiquissima Sambethe, Noachi filia fuit. Tales etiam sunt ἐκστατικοί, qui a dæmone extra se rapti, motu sensuque priuati, & mira putantes, interea sese aspicere, quæ futura postmodum, enunciant. Omnes huiusmodi phanatici, siue vates idolorum, ventriloqui, Ecstatici, & reliqui quos dixi, damnantur in S. Scriptura, *e* & contra hos Saul pęnã mortis sanxerat, vel potius a Moyse sancitam fuerat executus, *f*

c l. 1. D. de dil. edict.

d Ester 4. v. 4.

e Leui. 20. v. vlt. Deu. 18. v. 11.

f 1 Reg. 28.

SECTIO II.

De Mangania modis varijs, & primò de Necromantia.

ALterum diuinationis caput vocatur γοήτεια, siue μαγγανεία, cuius plurimi sunt modi.

Præcipuus est ille, quem cum Iamblicho perperam nonnulli audent vocare θεουργίαν, rem pessimam honesti nominis pallio tegentes, vt accuratè docuit Petrus Leloyherius, *g* alijs melius dicitur ψυχομαντεία, ψυχαγωγία, ψυχοπομπαῖα *sepulcrale carmen* vocat Apuleius, communiter dicimus Græca denominatione *Necromantiam*, hãc Gẽtiles certis locis (quæ putabant esse inferni ostia, vt in occiduo Galliæ litore, vt apud Thesprotium, Tarentum, Auernum, Cimmerios, & Heraclæã) certis ritibus exercebant; quibus se putant manes elicere, describitur accuratè a nostris poetis, Horatius Sat. 8.

g lib. 4. de spect. c. 4. nisi de Aug. lib. 10. de ciuit. Dei, c. 9.

...tar-

... carminibus quæ uersant atque venenis
Humanos animos, has nullo perdere possum
Nec prohibere modo, simulac vaga luna decorum
Protulit os; quin ossa legant, herbasque nocentes.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana maiore ululantem (pallor vtrasque
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram,
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in fossam diffusus, vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea. maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat seruilibus, vtque
Iam peritura, modo. Hecaten uocat altera, sæuam
Altera Tisiphonen, &c.

Melidenses etiam hodie agnũ diuellunt, teste Castaneda li.1.Histor. Indica cap. 31. ego puto ritum fœderis feriendi esse.

Seneca *in Oedipo*, canit in nemore obscuro densitate arborum Tiresiam hanc magicen peregisse, vt Laium euocaret;

Huc ut sacerdos intulit senior gradum,
Haud est moratus, præstitit 1 noctem locus.
Tunc 2 fossa tellus, & 3 super rapti rogis
Iaciuntur ignes. ipse 4 funesto integit
Vates amictu corpus, & 5 frontem quatit,
Lugubris imos 6 palla perfundit pedes:
Squallente cultu mœstus ingreditur senex:
Mortifera canam 7 taxus astringit comam,
Nigro bidentes uellere, 8 atq; atra boues
Retrò trahuntur, 9 flamma prædatur 10 dapes,
Viuumq; 11 trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde 12 Maneis, teque qui Maneis 13 regis,
Et obsidentem 14 claustra lethalis lacus:
Carmenque magicum uoluit, & rapido 15 minax
Decantat ore, quicquid aut placat leues
Aut cogitat 16 vmbras. irrigat sanguis 17 focos,
Solidásque 18 pecudes uris, & multo specum 19
Saturat cruore. libat & 20 niueum insuper
Lactis liquorem, fundit & Bacchum 21 manu
Læua. 22 canitque rursus, 23 & terram intuens 24
Grauiore Maneis uoce, et attonita 25 ciet.

Ascripsi notulas numerarias, vt intelligatis, totidem his versibus ritualia exprimi, accuratissimè, vt solet poeta iste: de quib. qui plura volet, adeat Aduersaria & Commentaria nostra, quæ iam edita superioribus annis. Statius tamen addidit numerum ararum hostiarumque, & alia quędam, hoc ipsum Tiresię elicium describens copiosissime, sed parum clarè: addam lucis aliquid ascribẽdo, quod illorum erat officium, qui commentarios polliciti. Primò itaque significat Tiresiam solitum huic duntaxat diuinationi, neglectis alijs, vacare:

Consulit ille Deos, non larga cæde iuuẽcũ,
Non alacri penna, aut verum spirantibus extis,
Nec tripode implicito, numerisque sequentibus astrâ;
Thurea nec supra uolitante altaria fumo:

Subdit solitum duntaxat Maneis elicere; idque tum facturum, prius Thebanum regem, qui se consuluerat, ritè purificasse, & communiuisse, ne quid illi noxæ a Manibus inferretur. Sed primus versiculus, mendosus est, & fortè præcedens aliquis intercidit:

Tã penitus dura quã mortis limite manes
Elicitos patuisse refert.... mox;
... parat ante ducem, 26 circumque uidentum

** ma? me* ced. odoris. Carulea. coronæ uocantur ferruginea, nam color hic Diti sacer. Imbres Actai, mellis liquor. Quantum) uersus iste, non pēdet a præcedēti: declarat fusionis modū. Trunca nemora, arbores decapitatas, quod hic soli ne. Acheronte sata sunt Eumenides. aræ tres ponuntur Hecatæ: tres Eumenidibus: sed hæ, nō infossæ, humiles tamen, unica Plutoni, infossa, sed super illas etiam alias eminens: similis, paulò hac demissior, Proserpinæ. Cupressum plorata uocat: quæ in funere alicuius ambusta. Prælibabat Virgo sanguinem quem Manes bibituri. Secundus e-*

*Visceribus laceris, & * odori sulfuris aura,*
Graminibusque nouis, & longo murmure purgat.

Deinde, descripta silua ueteri, & tenebrosa, & horrenda, & Hecatę sacra, & spectris infesta.

Hic senior uates (Stygijs accōmoda quippe
Terra sacris; multoque placent sola pinguia tabo)
Velleris obscuri pecudes armentaq; sisti
Atra monet .....
Tum fera 27 caruleis intexit cornua sertis
Ipse manu 28 tractans, notaque in limine 29 silua.
Principio largos nouies 30 tellure cauata
Inclinat Bacchi latices, & munera 31 verni
Lactis, & Actaos 32 imbres, suaduntq; cruorem.
Manibus aggeritur quantum 33 bibit arida tellus.
Trunca 34 dehinc nemora aduoluit; mœstusque sacerdos
Tres Hecatæ, 35 totidemq; satis 36 Acheronte nefastis
Virginibus, iubet esse focos. tibi rector 37 Auerni,
Quanquam infossus 38 humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc iuxta 39 cumulo minor ara profunda
Erigitur Cereri: frondes, atque omne cupressus
Intexit 40 plorata latus, iamque ardua ferro
Signati 41 capita, & frugum libamine 42 puro
In uulnus cecidere greges. Tunc innuba 43 Manto
Exceptum pateris 44 prælibat sanguinē & omnes
Ter circum 45 acta pyras, sacri de more parentis,
Semineces fibras 46 & adhuc spirantia reddit
Viscera, nec rapidas moratur frondib. 47 atris
Subiectare faces; atque ipse sonantia 48 flammis
Virgulta, et tristes crepuisse ut sēsit aceruos

Tiresias .... Cuius mox subit carmē Magicū prius (nam & Papinius duo ponit) quo inuocantur, Infernus *seu* Tartarus, Pluto, Proserpina, Hecate, Tisiphone, & iubentur Cadmeæ gentis Manes liberè pati exire, cæteros manere.

nim iste sāguis primus effundebatur, quādiu terra imbiberet: posterior Maniū potus ac delicia.

Tartareæ sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ, tuque ò suauissime fratrum;
Cui seruire dati Manes, æternaq; sontum
Supplicia, atque imi famulatur regia mundi:
Soluite pulsanti loca muta, & inane seueræ
Persephones, vulgusque caua sub nocte repostum
Elicite, & plena redeat Styge portitor alno
Ferte simul gressus, nec simplex Manib. esto
In lucem remeare modus, tu separe cœtu
Elysios Persea pios, uirgaque potenti
Nubilus Arcas agat. contra per crimina functis;
Qui plures Erebo, pluresq; è sanguine Cadmi;
Angue ter excusso & flagranti præuia taxo
Tisiphone dux pande diem, nec lucis egētes
Cerberus occursu capitum detorqueat umbras.

Sequitur tandem secūda, & minax incantatio, moram vate non ferente.

Atque hic Tiresias, nondum aduentantib. umbris.
Testor (ait) Diuos, quibus hunc sacrauimus ignem,
Luxque 49 conuulsa dedimus carchesia terra,
Iam nequeo tolerare moram. cassusne sacerdos
Audior? an rabido iubeat si Thessala cātu
Ibitis? an Scythicis quoties armata uenenis
Colchis agit, trepido pallebunt Tartara motu?
Nostri cura minor? si non attollere bustis
Corpora, nec plenas antiquis ossibus urnas
Egerere, & mixtos Calique Erebique sub unum
Funestare Deos libet, aut exsanguia ferro
Ora sequi aut ægras funſtorum carpere fibras.
Ne tenues annos, nubemque hanc frontis opacæ

Sper-

Spernite, ne moneo, & nobis sauire facultas.
Scimus enim & quicquid dici, fierique timetus,
Et turbare Hecaten, ni te Tymbraee uererer;
Et triplicis mundi summum, quem scire nefastum est,
Illum, sed taceo, prohibet tranquilla senectus.
Iamque ego uos auide, &c.

Ecce tibi Magorũ in dæmones iaci solitas minas, de quibus dixi lib. 2. ex Anebone Aegypt. Triplicis, &c. *Demogorgonẽ describit.*

Ex his Papinij ritualia præterea, plus viginti, notaui notulis: singula probare libri integri foret. Illud tantum addidero, patere hinc duos *Necyomantiæ* modos; vnum per sacrificium, & incãtationem solam, quo utebatur Tiresias; alium Thessalicum, adhibitis funestioribus ritibus, ossibus, fibrisq; mortuorum, & alijs rebus planè feralibus, quem Lucanus describit *lib. 6.* agens de Erichto excitante animam defuncti militis Romani, primum itaq; illic inter cadauera, nutans animo qđ caperet.

1 Electum tandem traiectum gutture 2 corpus
Ducit, &, inserto laqueis feralib. 3 unco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer,
Victurum, montisque caui; quem tristis Erichto.
Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Vt illic in sua specu, quam nemus tenebrosum magis inumbrabat, vbi nulla vnquam a sole lux; cadauer habuit; assumpsit habitum artis suæ præceptis congruentem.

** pro, decolor, hoc est ater.*

** Discolor 4 & uario furialis cultus amictu*
Induitur, vultusque 5 operitur crine soluto,
Et coma uipereis substringitur horrida 6 sertis.

Tum opus aggreditur, & adhibet instrumenta solita, quibus corpus viuificari uideatur.

Pectora tunc primum feruenti 7 sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis, taboque medullas 8
Abluit, & uirus largè 9 Lunare ministrat.
Huc quidquid fetu genuit natura sinistro
Miscetur, non spuma canum, 10 quibus unda timori est:
Viscera non 11 lyncis, non diræ 12 nodus hyena
Defuit, & cerui pasti serpente 13 medullas;
Non puppim 14 retinens Euro tendente rudenteis
In medijs echeneis aquis, oculique 15 draconum,
Quæque 16 sonant ferã tepefacta sub alite saxa;
Non Arabum 17 uolucer serpens, innataque 18 rubris
Aequoribus custos pretiosa uipera concha;
Aut uiuentis adhuc 19 Libyca membrana cerastæ,
Aut cinis 20 Eoa positi phœnicis in ara.
Quo postquam uiles, & habenteis nomina pestes
Contulit, infando 21 saturatas carmine frondes,
Et quibus os dirum 22 nascentibus inspuit herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa ueneni.

Virus. *spumam quam uocãt Lunæ de qua Cõ. in Senecam. porro cũcta quæ hic recẽsentur, habẽtur vt venena magica, ueterum libris commemorata.*

Post herbas, incantatio sequitur duplex, primum vlulatu (sicut Horatij Sagana) & incondito ferarum sono; deinde concepto ac solemni Carmine. Hodie quoq; murmur, verbis præmittunt.

Tunc vox Lethaeas cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confudit 23 murmura primum
Dissona, & humanæ multum discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitusque luporum.
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod stridet, ululantque feræ, quod sibilat anguis,
Exprimit, & planctus illisæ a cantibus undæ 2
Siluarumq; sonum, fractæ tonitrua nubis.
Tot rerum uox una fuit, mox cetera cantu

2 corrige cantibus.

Explicat Aemonio, penetratque in Tartara lingua.

Duo mox subdūtur carmina, prius quoque (vt superiora illa Tiresiæ) deprecatorium, posterius comminatorium. In deprecatorio aduocantur Eumenides, Styx, Chaos, Pluto, Mors, Elysij, Persephone, Hecate, Cerberus Parcæ, & Charon; & obsecratio additur, cōmemoratis suis meritis, ac cultu illis assiduo, necatorum infantium, & antropophagiæ;

Exaudite preces; si vos satis ore nefando,
Pollutoque uoco, si nunquam hæc carmina fibris
Humanis 24 ieiuna cano, si pectora 25 plena
Sæpè dedi, & laui calido 26 profecta cerebro:
Si quis, 27 qui uestris caput, extaque lancibus infans
Imposuit, uicturus erat: pareto precanti.

Demum, cum umbra, iam apparēs, suum cadauer subire vereretur, ac detrectaret, quod illa iusserat;

. . . Miratur Erichto
Has fatis licuisse moras, irataque Morti
Verberat immotum viuo serpente 28 cadauer,
Perque cauas terræ, quas egit carmine 29 rimas . . .
Manibus illatrat, regniq́; silentia rumpit:

Idque minis illis magorum veterū, quas Porphyriusmet irrisit, commemoratis; quas apud alium neminem tam disertè expressas inuenio, sunt autem sequentes:

Tisiphone, vocisque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
*Eliciam; * Stygiasque canes in luce superna*
Destituam, per busta sequar, per funera, cunctis
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis. . .
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma
Ostendam, faciemque Erebi mutare uetabo:
Eloquar immenso, quæ te sub pondere terræ
Contineant, Ennæa, dapes: quo fœdere mæstum
Regem noctis ames; quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres: Tibi, pessime Mundi
Arbiter, immittam ruptis Titana cauernis,
Et subito feriere die paretis? an ille
Compellandus erit; quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit; qui Gorgona cernit apertam,
Verberibusque suis trepidam castigat Erinnym;
Inspectata tenet vobis qui Tartara; cuius
Estis vos superi, Stygias qui peierat vndas?

** En zoroastreū illud: qui dæmones uocat telluris canes, ut doctum li. 2*

Hæc imitatus Cl. Claudianus.

Minatur Demogorgonem, quod imitatus fuit Statius uersibus citatis.

Neque hæc tantum, sed postquam vmbram in corpus suum impulit; illam quoque adfata, eique pollicita est immunitatem a magicis de cetero cantibus.

. . . Dic (inquit Thessala) magna
Quod iubeo mercede mihi, nam vero locutum
Immunem 30 toto mundi præstabimus æuo
Artibus Aemonijs. tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine siluis,
Vt nullo cantata magis exaudiat umbra.
Sit tanti uixisse iterum. nec verba, nec herba
Audeant longæ somnum tibi soluere Lethes
A me morte data. . . . . .
Addidit & carmen, quo 31 quicquid consulit, Vmbram
Scire datur. . . .

De-

Denique cum cadauer respondisset, non potuit, sine venia Erichtus vmbra discedere, concedit ergo redeundi facultatem.

... Sic postquam fata peregit.
Stat vultu mœstus tacitò, mortēq. reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisque cadauer
Vt cadat, & nequeant animam sibi reddere fata.
Consumpto iam iure semel. 32 tum robore multo
Exstruit illa rogū, vadit defunct° ad igneis
Accensa iuuenē positū relinquit Erichto,
Tandem passa mori ...

Si mortuus mori quiret, vel arte Magica resuscitari. sed de vmbra, vt de anima locutus poeta, metaphoricè vitā mortemq; vsurpauit. Sunt autē, & in his versib triginta duę notatæ obseruātiæ Magicę in hac specie diuinationis. Huic secundę speciei, quatenus iniurij sunt in vita functos, vel deportationis; vel mortis pœna statuta in viliores, *a* & posteriore iure, in vtriusq; speciei euocatores a Constantino lethale supplicīū sancitur. *b* Tertull. arcanū detegit, *c* cum docet, non vmbras defunctorum, sed earum loco dæmones apparere, dæmones operari sub obtentu animarum; *item*, omnem incorporalem corporum exhibitionem præstigias esse. Exempla dęmonum qui apparentes mentiti se esse animas defunctorū, noua & vetera Crespetus *lib. de odio Satane discur. 12. a fol. 192. in fine.* Prior illa Tiresiæ, in qua nudū simulachrū seu idolum animæ exhibebatur, & sola perficiebatur inuocatione, *σκιομάντεια* propriè dicebatur; posterior verò, in qua Diabolus sæpè; cum cadauer nō aderat, totius humani compositi figuram simulabat; v.g. cum quis Achillis habitum staturamq; corporis videre volebat; ordinarie nūquam sine sanguinis effusione obtinebat, ideoque Apollō. Tyanæus *d* vt se peritiorē alijs ostenderet, negabat se sanguinem libasse; vocabatur strictè *νεκυομάντεια* siue *νεκρομάντεια*. Glycas *e* disputans de verbo *κλυδονίζεσθαι*, scribitea vocem quosdā accipere pro obseruatione oīum, alios verò pro euocatione. *Nam κληδόνα vocari Geniorum per excantationes certas attractionem, & è sublimi deductionem, deducta voce a κλῶ, quod idem sit cum καλῶ, euoco.* idē alibi *f* non obscurum exemplum nobis proposuit Santabareni illius Pseudomonachi qui Basilio Imperatori filium vita functum, sic ostēdisse fertur, ac si viuus adhuc foret. *Effecit enim, ut specie imaginaria Constantinus eques patri, in quadam silua, obuiam fieret; quē ubi uisus fuisset Imperator, & complexus, & osculatus esset, mox euanescentem ex oculis amisit.* fefellit Imp. sed non Leonē Philosophum Iuniorem Basilij filiū; qui Santabarenū, non pro sancto, sed pro venefico, vt erat, semper habuit. Sacræ Scripturæ, videntur hanc diuinationē vocare, *diuinationem per Pythonem*, *g* vsurpantes nimirū Pythonem, pro dęmone ex terrę profundo specu adueniente, & respondente. Periculi plena res, tum ipsi Mago, quem Diabolus interdum aufert, & vitæ aspectuiq; subtrahit, vt de quodam narrat Franc. Picus; *h* tū ipsis, qui curiose consulūnt, qui nonnunquā de mente abalienantur, & malè pereūt vt Rex quidam nostris temporibus. *i* Quis etiā nescit infelicem exitum Heliogobali, huic superstitioni addictissimi? k vtrisque consultori & cōsulenti, pęna mortis lege ueteri īfligebatur. *l* Non desunt, qui de his intelligāt illud Regis Hymnographi, *m comederunt sacrificia mortuorum*, & illud Isaiæ; *n num requiret pro uiuis à mortuis?* Hæc de Necromantia sufficiant, de qua ingeniosum opus extat Steph. Forcatuli I. C. quo Iuris auctores Papinianum, Africanū Paulum, & alios introducit sua ipsosmet responsa explicantes.

a *l. 3. §. aduersus. D. de sepulc. uiol. l. qui sepulcr. C. eod.*
b *l. multi. C. de malef. et mathem.*
c *lib. de anima.*
d *Philostra. lib. 4.*
e *p. 2. annal.*
f *p. 4. f. 415*
g *1. Reg. 18 v. 7. 8.*
h *lib. 4. de pranot. c. 9.*
i *N. lib. 2. Damonom. c. 3.*
k *Xiphilin. in eius uita.*
l *Deu. 18. v. 11. iūcto Leuit. 20. v. 6. & 27.*
m *Ps. 105. v. 28.*
n *c. 8. v. 19.*

SECTIO III.

De Hydromantia.

De hac quoque seorsum dicā, quia nulla fœcundior imposturis. Iāblichus meminit *ὑδρομαντείας*, seu diuinationis per aquā, quæ traditur Andronico Imp. in pretio fuisse. hic enim cum multiplicibus, propter crudele edictum, de necādis coniuratorum propinquis, odijs ac malis se videret obsessum; ad futura per noxiorum dæmonum, cultum noscenda se conuertit;

a Nicet.Choniat.annal. lib.2. tit; *seque totum* (inquit Choniates *a*) *permisit ijs, qui futura ex aquis, quasi per caliginem cöijciunt, & imagines futurarum rerum, velut ex vmbra solarium radiorum, consectantur. Ac ipse quidem ijs nocturnis sacris interesse noluit, metu famæ, vt arbitror: sed illud Hagiochristophorita Stephano mandat. Is Setho adhibito, qui ab ineunte ætate talibus oraculis deditus, oculos propterea Manuelis Imp. iussu amiserat, certo ritu percũctatur: quis post Andronicum sit imperaturus? Malus genius in aquis primas nominis Isaacij litteras exhibuit sed ordine conuerso* Si. *pro* Is. idque secunda responsione addidit fore; *intra exaltationem crucis*. atque ita planè accidit postea; intra illud tẽpus, iussu Isaacij Angeli, occiso Andronico. Modũ illius diuinationis Nicetas addit se ignorare, nec scire velle. ad fugam tamẽ superstitionis scire, non est inutile. Inuenio species eius varias. vna fiebat per annulũ de filo suspensum in aqua, & vasculi latera cõstitutis ictibus pulsantem: alia coniectis in aquam statiuã tribus lapillis; & obseruatis gyris, qui trifariam inuicem implexi, circa lapillos diffundebantur. 3. ex agitatione varia pelagi, quam olim Siculi & Euboeenses, hodie multi nautæ notãt. Hinc Christianorum quorundã Oriẽtalium nata superstitio; qui quotannis mare quasi animatum baptizant. Aliò longè pertinet, quod Princeps Venetorum annulo in mare iacto quotannis Adriaticum sibi despondet. Dominationis indicium, non magię argumentum est. Fit in memoriam naualis Victorię; qua duce Sebastiano Ziano vicerẽ filiũ Federici Ahenobarbi Othonem, captumque obtulere Alexandro III. Pontifici, qui Venetias profugerat. Tum enim Zianò Pontifex annulum de manu sua detractum obtulit, dicens; *Auctoritate mea hoc annulo fretus Oceanum tibi subijcies; & quotannis tibi posterisq; eo die, quo hanc victoriam pro Ecclesia defensione obtinuisti, despondebis mare: uti sciant omnes, maris tibi dominium concessum, quia Sedis Apostolicæ tuendæ curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis, & secundæ fortis in futurum. narrat Villamont ius lib. 1. Peregrinat. suæ c. 34. Prior illo Sabellicus Decad. 1. lib. 7. 4.* ex aquę colore fuit, & imaginibus in ea apparẽtibus, sic tradit Varro belli Mythridatici euẽtum, multis versibus prę significatum fuisse. Ad id olim fontes quidam fuere particulares; vnde & παγομάντεια vocata: tales ex Xenagora docet Macrobius fuisse crateres Palicorum in Sicilia: *b* talis in Aegypto b *lib. 5 Sat. c. 19.* cisterna in templo Aphaceno, de qua mirabilia memorat Zozimus; *c* & vt c *In uita Aureliani.* mittam Iunonis paludem apud Laconię Epidamnum, Apollinisque Thyrxei oraculum, prope Cyaneas ad Lycum, in fonte templo proximo; *d* vi- d *Pausan. 8 Achaic.* detur huc referenda Celtarum veterũ, hoc est Germanorum, superstitio; qui recens natos Rheno flumini commendabant, ea mente, si spurij forent absorbendos, si legitimi innoxios supernataturos. iuxta illud Claudiani:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Qua de re plura diximus *Commentar. in Tragœd. Senecæ.*

Quintò statuebatur cyathus aqua plenus, & verbis inmurmuratis obseruabatur, num aqua sponte efferuescẽs effunderetur. Sextus modus est Feslanus; ibi aquam in vitreum catinum effundunt, eiq; olei guttulam admiscẽt, & sic in aqua, tanquam in speculo, mira cernere se opinantur. *e* Septimum in- e *Ioan. Leo. li. 3. descrip. Africa.* dicat Clemens Alex. cum scribit mulieres Germanas, solitas sonum, vortices, ac circumuolutiones amnium notare, & inde futura prędicere. *f* Deniq; non f *lib. 1. Strom.* sunt alieni ab Hydromantia, qui hodie adhuc in Italia, ad furtorum auctores detegendos, trium suspectorum no- g *uita c. 4.* mina totidem pilulis inscribunt, & eas in aquam conijciunt: hisque multò sunt sceleratiores, qui ad hoc aqua lustrali abutuntur. Ceterum tempore D. Bernardini Senensis supererant adhuc vestigia παγομαντείας. Nam qui eius vitam composuit, ei contemporaneus scriptor, g de Aretio agens ista prodidit; *extra mœnia urbis eius fons antiquus fuit, iam olim temporibus illis; quibus idololatria regnabat, impuris dæmonibus dicatus. Solebant eò ciues Aretini, & alij circumquaque uicini, tanquam ad oraculum Apollinis confluere, responsa petentes ad occultas quæstiones*

nes suas, & morborum suorum curationes. Id verò animaduertens Bernardinus, verus Christianæ religionis cultor, & amator, aduersus hunc dæmonum cultum fortissimè sese erexit; & primò quidem concione ad populum habita & absoluta, magnoperè omnium confirmatis animis, hortatus est eos sequi se, ad demoliendam impurissimorum dæmonum habitationẽ, prorsusque abolendam. Mox verò arrepta securi, vel mallea, cum populo egressus est ad fontem, cumque ad fanum dæmonis peruenisset, primus ipse ictibus cepit contendere, euertitq; aram, & fontem lapidibus penitus obturauit.

SECTIO IV.

De alijs mangania generibus.

PRimò loco obuia λεκανομαντεία, de qua Psellus *cap. ult.* & Nicetas *d. lib.* 2. Cedrenus ea testatur vsum Iannẽ Magum Theophili Imp. præceptorẽ: Curopalates Ioannem Patriarchã Iconomachum vocat, Glycas vero scribit *p. Annal.* 2. verum Alexandri patrem, Aegypti Regem Nectanabum, Magiæ peritissimum, hac cognouisse, Aegyptum in hostium venturam potestatẽ: hodie ea Turcæ vtũtur. nam in peluim aqua plenam inijciunt cum variis characteribus pretiosos lapides, auri argẽtique laminas; tum responsum ex peluis fundo auditur.

2. γαστρομαντεία. hæc fiebat per phialas vitreas ventricosas similiter aqua plenas; & inspectante puro puero, vel prægnante muliere; responsi loco, certæ figuræ, & imagines apparebant.

3. κατοπτρομαντεία, quæ rerũ quæsitarum figuras in speculis exhibet politis; in usu fuit D. Iuliano Imp. *a* qui imperium emit, de quo ista Spartianus *Fuit præterea in Iuliano hæc amentia, ut per Magos pleraque faceret, quib. putaret uel odiũ populi deliniri, uel militum arma cõpesci. Nã, & quasdam non conuenientes Romanis sacris hostias immolauerunt, & carmina prophana incantauerunt, & ea quæ ad speculum dicunt fieri, in quo pueri, præligatis oculis incantando, uertice respicere dicuntur, Iulianus fecit. Tuncque puer uidisse dicitur & aduentum Seueri, & Iuliani decessionem.* Aliud mixtũ Pägomantiæ refert Pausanias *b* agens de Patris Achaiæ: ibi ante Cereris ædem, fontem esse, qui à templo lapideo pariete secluditur. *Ibi oraculum maximè veridicum fuisse cognoui. ex eo non rerum omnium, sed morborum tantum euentus prædicebantur. Speculum (ait) tenui suspensum funiculo demittunt, ita librantes, ut in fonte omnino non mergatur; sed imo ambitu summam aquam contingat. Exinde vbi odores adoleuerint; & ritè Deam precati fuerint, inspiciunt in speculum, & ex eius imaginibus periturusne an victurus is æger sit, de quo consuluerunt, diuinant. Neq; latius omnino huius aquæ diuinatio patet:* Sed & de Pythagora recentiores memorant, solitum speculo concauo inscribere litteras humano sanguine temperatas, & speculum Lunæ opponere, sicque diuinare. *c*

4. Non dissimilis præcedenti, κρυσταλλομαντεία; nisi quod hæc in cristalli frustis fiat annulo inclusis vel vasculo alteri, vel etiam nudis, & in cylindrum aut obelum conformatis; quibus etiam fingit se dæmon inhabitare. Quendam Norimbergæ anno 1530. ferunt in cristallo thesauros vidisse, à dæmone ostentatos: quos cum postea quodam ante vrbem loco effosso quæreret, adhibito familiari vno spectatore, & iam in specu arcam vidissent, atq; ad eam cubãtẽ atrum canem; magus specum ingreditur arcam aperturus, canemq; abacturus, sed Cerberi offam secum non attulerat. itaq; ille cacumen speluncæ quassauit, & miserum ruina obruit; qua & specus terra oppleta. Vir quidã, patrũ memoria Græcarum litterarum Latinarumque peritus, & felix si illotis manibus fidei mysteria cõtrectare nõ præsumpsisset, eruditum commentarium, in Germania, edidit *de dæmonum natura*, eumque libello Plutarchi *de defectu oraculorum* præfixit, ex eo petita est, verbis ipsius, sequens narratio: *Consulti aliqui, de rebus (ait) ignotis, in cristallis conspiciunt ea manifestè, de quibus quæsitum fuit.* & postea, *Fuisse aiebat sibi notum unum ex præcipua familia Norinbergæ. Eum quodam tempore uenisse ad se, & attulisse in serico panniculo inuolutam gemmam cristallinam, figura rotundam, & dixisse: donatam sibi illam fuisse à quodam ignoto; qui se ante multos*

a Spartian. in Iuliano.

b *In Acha.*

c *Leloyher. libro 4. de spect.*

annos

annos de hospitio tempestasset. ferè in foris eo ventum, quamque ipse in domum suam adduxisset, & triduò habuisset secum. Fuisse autè ab illo discedente, & relinquente munus hoc, ad significationè grati animi, edoctũ se cristalli usũ talè: si qua de re certior fieri vellet, vt promeret cristallum, & puerum marem castum iuberet aspicere, & ex eo percunctaretur, quid cerneret: fore enim, vt de apparentib. puero visis omnia, quæ requireret, indicarentur. Atq; affirmarat hic, se nulla vnquam in re fuisse deceptum, & mirabilia de puerorum indicijs rescivisse: cum cæterorum nemo quisquam aliud, q̃ nitidam, & puram gemmam intuendo videret. Quodam tamen tempore, cum grauida ipsius uxor puerum marem gestaret in vtero, illi quoque species in cristallo oblatas. Primò autẽ omnium formam viri sese exhibere solitam illo habitu, quo tum communiter vterentur. Et ita deinceps aperuisse, de quib. interrogatum esset, cætera: explicatisque cunctis, illam rursus viri figuram discessisse, & euanuisse reliqua. Discedentem autem eam, quam diximus figurã viri, visam sæpè vrbem perambulare, & ingredi templa. Fuerat autem fama passim dissipata de illis indicijs, vt negantib. aut dissimulantibus suum delictum aliquod, vulgò minarêtur: se relaturos de eo ad illum se in cristallo ostendentem virunculum. Quin etiam compertum est, fuisse à doctis quibusdam, de dubitationib. suis in litterarum studijs aliquã do nescio quid propositum, & in cristallo lectum. Sed his, & alijs huiusmodi compluribus commemoratis dixit Splengerus, hunc aliquando ad se venisse cũ tali oratione: arbitrari se tempus esse, vt à cristalli tali vsu tandem abstineret. Nam & si iam persuasum, eo ipso non leuiter peccari, & animi perturbati cruciatus grauissimos, se diu sanè perpessum esse; itaque se decreuisse deinceps nihil cum illo experimẽto velle negotij habere; & tradere nunc ipsi quod accepisset, de quo meminisse posset, quid ei sæpè demon strasset, neque nesciret qui rumores in ciuitate percrebuissent. Permittere autem, ut faceret de eo quod collibuisset. Tum Spenglerus collaudato eo, accepisse se aiebat cristallum, & in minutissimas partes contudisse, & vna cum serico inuoluto in latrinam abiecisse. benè, profectò bene, nec aptius potuit. vtinam sic omnes hæc, & similia superstitionis arma abolerent. Nec verendum quidquã est cuiquã mi, ne fortè dæmõ vlciscatur. impunè hoc oib. qui cum fide fecere. Burdigalæ ad uocatus quidam paredriũ habebat in phiala vitrea: eo mortuo, hæredes nec phialam retinere volebãt nec frangere audebant: consiliũ petituri, adiere Colleg. Soc. Iesu. patres iussere phialã deferri ad se, corã ipsis se terræ illusuros. attulere, sed orarũt ne corã ipsis frangerent: immania se metuere visa. recedẽtib. ergo illis, in accẽlum, tum forte clibanum magna vi phialam coniecere, & nihil aliud, quàm ex vtriusque elementi conflictu breuem stridorem audiuere. Mihi ipsi cum anno 1578. iudicis adhuc ministerium obirem, inter rei cuiusdam Licẽtiati anno tatas à fisco chãrtas: præter libellũ Magicis plenum characteribus, oblata simul capsula, sandapilæ more efformata, & in ea virunculus mandragoreus, ater, & situ pædoreq; obsitus, largo capillitio, sed imberbis: hunc, vulgo putant, ad diuinationes, lucra, & alia multa mirè efficacem; accepi librũ, capsã, & fictitium cadauer, hoc etiam primũ laceraui abruptis, auulsisque brachijs, dictitabãt, qui aderant, magnum mihi & domui periculum imminere: risi, & abire, qui metuerent, iussi: abeuntibus: in focum, qui aderat, conieci: nec aliud quàm vilis radicis nidorem percepi.

5. Loco succedit δακτυλομαντεία, quæ diuinat annulis ad certam cœli positurain constructis, vel incantatis, & super tripodem ad certa verba motis: descripsit Ammianus lib. 29. cuius verba dabimus, lect. 3. q. 7. vel annulis incãtatis, qualis fuit annul. Gygis, quo (teste Herodoto) fretus Candaulem interemit. tales duo illi Phocensium tyranni, de quo Clem. Stromateus; qui sonitu sponte edito eum commonebant de commodo rerum gerendarum tempore: qui tamen insidias conspirantium sic euadere nequiuit: Fuit huiusmodi annulus exitio cuidam Hieron. Cancellario Mediolanensi: vt & alteri, qui cũ eum in ignem proiecisset, sed mẽte nõ bona, statim a dæmone correptus, & in furorem actus fuit. Princeps quidã, hoc æuo, alium emerat aureis viginti; promiserat venditor, semper, dum gestaret, aleæ, & chartarum lusum fore lucrosum. it, ludit primò, cedit non infeliciter

liciter: redit ad fritillum, sed magna cũ nummorum iactura. Sic se delusum vi dens, quem enim non oportuerat, annu lum confringi iussit.

6. Occurrit ὀνυμάντεια, siue ὀνυχομάντεια in hac oleo, ac fuligine impol luti pueri vnguem illinebãt, & vngue solem versus obuerso, certũ quid submurmurantes, videbant, quæ cupierãt. Hodie vlterius progressum malũ. Queuedum quendam Veteranum militem Hispanum noui, bello, & armis, quam pietate clariorem; qui, quo tẽpore dux Medinæ cęli ex Gallæcia soluebat, Belgium petens, Bruxellis, non vni in vngue suo classem è portu Corunnæ soluentem, & paulò post procellis vehementer afflictam, velut in speculo clarè ostendebat. Hic ille, qui vulnera quo que solis verbis sanabat aliorum; sua sic sanare ipse, vel alijs sanãda permittere detrectabat.

7. Quidam putant esse ἀεροματεῖαν illam Aristophanicam *in Nubibus*. Sed ista, si tonitru, fulmen, oscines, & alia similia considerat, pertinet ad auguriũ si planetarum adspectus felices, aduersosque, ad astrologiam; si quædã aereorum spectrorum insolita visa, vt equitũ armorum, &c. ad τερατοσκοπίαν referenda. Sola huc spectat, quæ ex aere cõ iurato dabat oracula, de qua Pictorius *de Magia cap.* 10. Cardani Aeromantia, de qua ibi agit, potius Hydromantia dicenda est.

8. dici potest φαρμακεία, qua vtũtur incantatores, seu ἐπῳδοί, qui diuinant freti solo dæmonis commercio; præter incantationem nihil adhibẽtes: vt Fessæ faciunt quædam mulierculæ tribades; *a* & nonnullæ Aegyptię, siue Zingalæ, de quibus postea totam Europã percursantes, & in Byzãtino foro Turcę, & olim *in Apulei asino*, quidam Diophanes.

a *Vide Ioã. Leonẽ in descript. Africa lib. 3.*

9. est κοσκινομάντεια, quæ vsurpata veteribus *b* (vide, & Adag. *cribro diuinare*) cribrum imponebatur forcipi, forcipem binis digitis comprehendebant & eleuabant, & præmissis verbis concep tis, subdebant nomina eorum, de quibus suspicabãtur eos furtum, vel aliud occultum crimen patrasse: reum vero iudicabant illum; quo nominato, cribrum tremebat, nutabat, mouebatur vel conuertebatur, quasi qui digitis forcipem tenebat, arbitratu suo cribrum mouere non potuerit. Quod formulã Pictorius proponat verborum prõnũciandorum, fecit inconsultè; quod ea sit vsus ter, & euentum certum prædicet; fecit impiè, & mẽtitur pollicẽdo.

b *Theocrit. Luciano Polluci.*

10. ad eundem vsum erat ἀξινομάντεια; qua securim rotundo infigebant palo, & ex eius motu furem deprehendebant. Quando autem successus futuri diuinatio petebatur, tunc gagatem lapidem securi imponebant, ut Plinius refert *lib.36. cap* 19.

11. erat κεφαλαιονομάντεια; faciebant asini capite super prunas asso. Germanis priscis in vsu fuisse volunt. Longobardi postea vsi capite caprino, cui diuinum honorem habebant. *c* Vehementer suspicor prius illud de Arcadico pecore genus olim ab improbis Iudæis interdum Diuinationi impensum; hincque factum vt Apion, & reliqui Aegyptij, & illos secutus Tacit? calumniatentur, eos pro Deo caput asininum coluisse.

c *Greg. li. 7. epist. 7. et in dial. li. 3. c. 26. & 28. & hom. 1.*

12. κλειδομάντεια, per clauẽ; cui circumdabant chartulam inscriptam nomen suspecti: deinde clauem alligabãt sacræ scripturæ codici, hunc virgo sustentabat, & verbis certis murmuratis chartula ad nomen criminosi vertebatur, mouebaturque.

13. fit quod German. quidam I. C. his verbis tradidit; *ex oculo quoque excusso, hodie fur cognoscitur. Primum legũtur psalmi cum Letania deinde formidabilis subsequitur oratio ad Deum patrẽ, & Christum, item exorcismus in furem hinc in medio ad oculi similitudinem vestigio, figura circularis nominibus, barbaris notata; figitur clauus aeneus triangularis, conditionibus certis consecratus, incututurq; malleo cypressino; et dicitur, iustus es Domine, &c. tum fur proditur. Rostochij quidam pecuniã in quodam loco sepeliuit. Cum autem eam postea inuenire, tam citò non potuisset, fabrum conuenit, ab eoque petijt ut oculum furi excuteretur. Quo pacto statim ipse Dominus, qui fabri Diabolica opera vsus est, oculum amisit.* nonne lector optime, iusto Dei iudicio ille incidit in foueam

uieam quam fecit, & meritò pertulit, quam tam iniustè, per artem pessimam, malū alteri moliebatur? subdit; *Gustronij quidam cochlium argenteum amiserat: cum autē furem ex oculo quoque excusso cognoscere cuperet, fabrum adijt, ab eoq; petijt, vt sua arte magica furem oculo priuaret: quod & factum est, & statim filiolus illius, qui cochleum in quendam angulum coniecerat, oculum amisit.* Sed & aliud diuinationis diabolicæ genus reperio in Indorum historijs, in ijs, quæ de Floridensium rebus gestis agunt. aspidonantiam vocare possumus. Narrant sequentia de Rege Holata Outina eum exercitu subsistere iusso, seueriā gnum centum, & viginti annos superātem aduocasse, & quo in statu res hostium forent pronunciare iussisse. *Tum magus locum in medio exercitu parauit, & cō spectò Ottigonij; quod puer eius gestabat, scuto, petere illud iubet: impetratum illud collocat, orbe quinque pedum diametri circum illud ducto, additis quibusdam characteribus, & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic vt nulla parte humum tangeret; & nescio quid submurmurans variosgestus exprimebat, tanquam in vehementem aliquam orationem incumberet. qua ad quadrantem hora producta, illicò tam horrendus apparuit, vt humanam effigiem amplius non exprimeret. nā ita omnes artus contorquebat, vt ossa dissolui exaudirentur, denique præter naturam multa faciebat. His peractis momento in pristinū statum rediyt, lassus tamen admodum, & quasi attonitus: deinde circulo egressus Regem salutauit, ipsique indicauit hostium numerum, et quo loco illum exspectarent.*

Claudat seriem Salisberiensis *lib. 1. de nugis curialium c. 11.* scribens: *Imaginarij sunt, qui imagines quas faciunt, quasi in possessionem præsidentium spirituum mittunt, ut ab eis de rebus dubijs doceantur. hos idololatres esse sacra scriptura commencit, & diuinæ maiestatis iudicio condemnandos.*

In his omnibus verba magica solent interuenire, ideo dubitari nequit, quin ad hanc quæstionem pertineant.

QVAESTIO VII.

De manganiæ speciebus, in quibus uel non est explicitum pactum, uel latens admodum est.

HAec implicitam habentia pactionem reuocari possunt ad tria capita, *ariolationem*, siue *haruspicinam*, *augurià*, & *sortes*. de quibus nunc videndum.

SECTIO I.

De Haruspicina, & Ariolatione.

ARiolatio latissima significatione omnem complectitur diuinationem: sed hic eam strictè sumo, vt Isidor. cum scribit; *Arioli vocati, propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerant, ijsque celebritatibus dæmonum responsa accipiunt.* a quibus verbis describit solam diuinationem explicitam, quæ ad oracula refertur. Hoc placuit et Babano, b & Gratiano, Iuoni, & Burchardo, qui in decretum suū id retulerunt. *Haruspicinam* idem Isidorus vult dictam ab obseruandis horis; melius alij, à veteri vocabulo *Harga*, quod (teste Donato) hostiam significabat. Ego nunc vtrumq; nomen media quadam, & modica latitudine vsurpo, pro tota *ἱεροσκοπία* veterum, siue disciplina diuinandi in sacrificijs Gentiliū solita seruari: quare olim semper puto in his interuenisse idololatriam expressam, non tamen semper pactum explicitum: hodie fieri potest, ut neutrum interueniat.

a *lib. 8. Ety mol. c. 9.*
b *li. de magor. prestig. c. 1. 26. q. 3*

Haruspicum, seu Gazarenorum (sic enim vocatos docet D. Hieronym. in *Esai. c. 47.*) prima diuinatio erat ex viuæ adhuc victimæ obseruatione, dum producebatur, dum ad aram sistebatur, dū attrectabatur, dum vinum ei infundebatur. possumus vocare *æstimariam*, *θυτικὴν*, siue *θυματικὴν*: quæ omnia, si qs volet exemplis confirmata, is adeat Barn. Brissonij, crudeli certè, & indigna morte absumpti viri, *Formularum librum* 1. quędam etiam nos olim in Sen. Oedip. delibauimus, ad illa:

Appellite aris candidum 1. *tergo bouem.*
Curuaque nunquam 2. *colla depressū iugo.*
Optima 3 *sanctas uictima ante aras* 4 *stetit*
..... *Huc properè* 5 *admone*
Et sparge 6 *salsa colla tauorum mola.*
Placidene uultu sacra, 7 *& admotas man?*
Patiuntur? ......

Vtnene terram 8 vulnere afflicti petunt?
Vtrum citatus 9 vulnere angusto micat:
An lentus altas irrigat plagas cruor?

Secunda verò fuit *extispicina*, qua motum & singula mactatæ hostiæ mébra rimabant, iecur maximè, vnde Græcis dicta ἡπατοσκοπία, hanc vbertim ridét Lucianus *a* & Arnobius, *b* describit noster ille eadem tragædia. a *li. de sacr.* b *l. cōtr. gē.*

Ede certas viscerum nobis notas.

Man. *Genitor, quid hoc est? non 1 leui motu, ut solet,*
Agitata trepidant exta, sed totas manus,
Quatiunt, nouusque prosilit 2 uenis cruor,
Cor marcet ægrū 3 penitùs, ac mersū 4 latet
Liuentq; 5 uenæ, magna pars 6 fibris abest,
& felle nigro 7 tabidum 8 spumat iecur.
Ac semper omen unico imperia graue,
En capita 9 paribus bina consurgunt toris:
Sed vtrūq; cæsum 10 tenuis abscōdit caput
Membrana: latebram reb. occultis negans.
Hostile 11 valido robore insurgit latus,
Septemque 12 uenas tendit: has oēs retro
Prohibens reuerti limes 13 obliquus secat,
Mutatus 14 ordo est. sede nil propria iacet,
Sed acta retrò cuncta. &c.

Fuit autem non quorumuis, sed certorum animalium inspectio. Iuuenal. *Satyr. 6.*

Spondet amatorem tenerū, uel diuitis orbi
Testamentū ingens, calidæ pulmone columbæ
Tractato Armenius, uel Comagen' haruspex
Pectora pullorum rimatus, & exta catelli
Interdum pueri . . . .

Sed exsecti matri viuenti, vt ex nefarijs Iul. Apostatæ magicis docemur.

Tertia est πυροσκοπία, & πυρομαντεία in hac aliquando pix trita in ignē spargebatur, aliquando tedæ pice illitæ accendebantur, & certis characteribus signabantur, & si flamma tedarū in vnū coibat, prosperum; si lambens, & diuisa comparebat, infelicem; si tricuspis assurgebat, gloriosum euentum; si variè dispersa, in ægro mortem, in sano morbum; si crepitans infortuniū; si subitò exstincta, ingens periculum ominabantur. aliquando hostiam in ignem conijciebant, & dumtaxat considerabatur flāma ignis victimarij, vtrum in vnam coiret pyramidem, quod prosperum; an verò diuideretur, quod aduersum. quis ignis calor, splendor, ascensus, strepitus; an citò victimam cōprehenderet, an extingueretur, & similia. quidam putant auctorem huius fuisse Amphiaraum, alij Argonautas alios: apud Romanos vsa Tanaquil, teste Valerio Maximo; *c* de hac idem Tragic. c *lib. 1. c. 6.*

Quid flāma? largas idne 1 cōprehēdit dapes. Tir.
Subitò refulsit lumen, & 2 subitò occidit. Man.
Vtrumne clarus ignis 3 & nitidus stetit, Tir
Rectusq; purum uerticem 4 cælo tulit,
Et summā 5 in auras fusus explicuit comā?
An latera 6 circum serpit incertus via,
Et fluctuante 7 turbidus fumo labat?
Non una facies 8 mobilis flammæ fuit; Man.
Imbrifera quales implicat uarios sibi
Iris colores; parte quæ magna poli
Curuata picto nunciat nimbos sinu.
Quis desit illi, quisque sit dubites color,
Cærulea fuluis mista oberrauit notis,
Sanguinea rursus, ultimū in tenebras abit;
Sed ecce pugnax ignis in 9 partes duas
Discedit. . . . .
Immugit aris 10 ignis & 11 trepidāt foci.

Vtuntur hodie Lituani. nam ægris si vmbra, corpore igni opposito, aduersa cadat: certam spem recuperandæ valetudinis concipiunt; sin auersa ceciderit; conclamant, & pro deposito ægrū habent. *d* An ab hoc vitio immunes Germani, qui in succensione pirarum, quas piè in honorem B. Ioann. accendunt, veteri idololatria Chaldæorum, & Aegyptiorum in sacrum morem cōmutato; peccant dum ad crepitum, fumum, flammæ modum, & similia attendunt: item quia definitis vicibus se circumire, vel transilire debere putant, sunt enim ista, vt rectè censuit Vvimpinā, *e* reliquiæ veteris paganicæ lustrationis, & traductionis per ignem, quā ex sacris litteris Patres confutarūt Glycas ex Theodoreto hoc docuit, ne multos congeram. *f* *Quin etiam (ait) liberos suos per ignem traiecit. Quid autem istud verbum sibi: quæso uult? Iosephus tradit Achazū quendam suorum filiorum Baali fil. do sacrificio concremasse. Verum Theodoritus aliter sentit: arbitror, inquit, hisce uerbis significari speciem quandam erroris, qui ad nostra usque tēpora durauit. Videmus enim semel in anno rogos accendi, quibus inijciantur pueri quidam, & uiri; quin etiam infantes ab ipsis matribus per flammam transportantur, quæ res uidetur esse quasi quædam auerruncatio, & lustratio.*

d *Anan. li. 3. de natu. dæm.*
e *li. de diui. nat. 8. 2.*
f *p. 2. anna. fol. 269.*

tio. Sic Glycas.

Quarta est nubila *καπνομάντεια*, fumi obseruatrix, eaque duplex. *a* nam

a *Carda. li. de var. Sap.* vel grana sesami, vel papaueris nigri in ardētes prunas iaciebant, & inde surgentem fumū notabant: vel sine huiusmodi granis, solum obseruabant sacrificij fumum, & interdum fumum rogi. Huc pertinet illud Nasonis, *in Ibin*, de rogo Polynicis, & Etheoclis.

Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quàm vetus accensa separat ira pyra.

De fumo illud Papinij est *lib. 10. Thebaid.* vbi postquam pyromantiam Tiresiæ descripserat, addit eum ore fumum fatidicum hausisse.

Ille coronatos iamdudū amplectitur ignes,
Fatidicum sorbens vultu flagrãte vaporem.

Vapor enim iste fumus est. nam quis credat flammã hausisse Tiresiam, & superuixisse? Vsos etiam Capnomantia Iudæos, & considerasse an fumus, qui ex victimarum sacrificio ascendebat, rectus ascenderet, an in obliquum vergeret, docet Theophylactus *in Ose. ca. 4.* Pictorius *lib. de Magia c. 11.* quosdã Papinij versus de morte Menecei huc retulit, qui perspicuè ad Pyromantiã pertinent. Non aliam speciem, sed genus quoddam ipsius Capnomantiæ putarim fuisse *Thurifumiam*; illam in qua ex fumo thuris adoliti diuinabant. Stati*;

Thurea nec supra volitante altaria fumo.

Hoc verum de ista: sed alia longe, de qua Dion.

Quinta est ꝓpriè dicta *λιβανομάντεια* quam proponit Dion Cassius *b* agens

b *lib. 41. bi. August.* de Nymphæo propè Apolloniam; *ibi & oraculum* (inquit) *editur, idque hoc modo. Thure accepto, precibusque eius rei ergo, quam volunt, factis, ipsum thus, vt secum eas preces deferat, ad ignem proijciunt: tum si ratum sit futurum votum, ab igni thus è vestigio corripitur: ac si thus extra ignem fortè deciderit, accurrens ignis id abripit, & consumit: sin irritum erit votum, neque accipitur ab igni thus: & si in ipsam flammam conijciatur, recedit ab ea, atque effugit. ita in vtramque partem ignis futura prædicit, morte, nuptijsque exceptis. de his enim non licet cuiquam oraculum illud consulere.*

Sexta est τεφραμάντεια, siue σποδομάντεια, qua diuinabant olim ex cineribus sacrificiorum. videtur hoc factum in ara Apollinis Ismenij, & ideo Sophocles *in Oedi. Tyr.* vocasse cinerem diuinatorium, *μαντείαν σποδόν.* fortassis tale quid etiam obseruandum in cinere Alphei, quem idcirco Moschus vocauit, *κόνιν ἱρὰν*, vbi ex Pausania docui quondam, *c* per *κόνιν* significari *c in Aduer. ad Sene. Medea v. 81.*
τέφραν, per puluerem cineres. sicut & in Herc. Oetæ. sumitur.

Et crines patrio puluere sordidos.

Hodie viget quoddam superstitionis huius vestigium; cum res, de qua diuinandum, digito, bacilloue cineri inscribitur, & cinis aeri puro permittitur, & attenditur ad litteras, quæ in cinere agitato apparent. Item cum iubêt aliquem tres personas cogitare quibus cum matrimonium optet, vel speret cō trahere; tum tres ducunt sulcos in cinere, ille autē iubetur singulis personis suum sulcum deligere; tum auersus stare, ne sulcos videat, quos interea alter tamdiu forcipe ostendit, donec eorum vnus ab illo ter deligatur; & quam ille sulcus destinabat, ea spondetur ipsi vxor futura. posset hoc vltimum ad sortem diuinatoriam reduci.

Septima est ὑδρομάντεια, & οἰνομάντεια, qua considerabant colorē vtriusque laticis in sacrificio fusi. Aeneid. 4.

Vidit thuricremis cū dona imponeret aris.
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros
Fusaq; in obscœnum se vertere vina cruorē.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.

Ariolationē ergo hic alij agnoscunt: ego potius diras, seu omen, vt in illis Thyestæ;

Verna capiti fluxere rosa:
Pingui madidus crinis amomo,
Inter subitos stetit horrores.
Imber vultu nolente cadit:
Venit in medias voces gemitus
Sed vagus intra
Terror oberrat. Item
Sed quid hoc; non vult manus
Parere: crescit pondus, & dexterā grauat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circaque rictus ore decepto effluit.
Et ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix ignis lucet.

Omnia

Omnia tamen diuinationis sunt, sed sub auguriis comprehensæ seu auspicijs, de quib. sect. seq. Persis diuinationem ex vino tribuit Alexander Neapolitanus *lib. 5. c. 13.*

Octaua forma ducitur ab edulibus varijs, vt, *κριτομάντεια ἀλευρομάντεια*, & *ἀλφιτομάντεια*. De hac ita Theod. Balsam. *in 6. Syn. quæ in Trullo; Mulieres quędã* (inquit) *cum ordeo ea, quæ ab alijs ignorantur, enunciant. hæ dicuntur κρίθριαι, quæ Ecclesijs & sanctis imaginibus assidentes, & se ex ijs futura discere prædicantes, non secus ac Pythonissæ futura prædicunt.* Alia posset videri ab Horatio significata lib. 1. ep. ad *Fuscum.*

Vtique sacerdotis fugitiuus liba recuso.

Nam in m. s. uetusto S. Laurẽtij Leodiẽsis eo loco adnotatum; *Cum in seruis suspicio furti habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam, dat singulis: quæ cum hæserit gutturi, manifesti furti reum asserit.* Sic ibi legitur. quod non tam explicando carmini, quam notãdæ superstitionis priscæ causa uolui adscribere. Item aliam puto, quæ in sacrificijs (quam Theocrit. describit *in Pharmaceut.*) obseruabat molas & libamenta, & præcipuè triticum, hordeum, far, & ex eo tosto fresoque factam, farinam, & ea mox subsecutam Victimæ cõspersionem. Seneca;

Et sparge salsa colla taurorum mola:

qua de re ex Dionys. Halycarnass. Suida, & alijs, multa ibi *in Comment.* notaui. *a* *τυρομάντεια* perficiebatur caseo, *ἰχθυομάντεια* piscibus, quę antiquissima, nã usi illa Polydamus bello Troiano, & Tiresias Thebanus: apud Lycios à piscibus viuis non vno loco petebatur; sed in Dina fossa, & in fonte Apollinis apud Myras, & apud Syrrhũ vicum *b* *ᾠοσκοπικὴ* seu *ᾠομάντεια*, ex signis quæ in ouis apparebant, qua Orpheum vsum vult Suidas; de eadẽ nonnulla Leonicus *li. 3. var. hi. c. 13.* huc referenda præstigiosa illius nuperi impostoris scedulam in ignem coniectam in quouis adlatorum ouorum illæsam ostentantis. Huc non est referenda superstitiosa expiatio Isiacorũ per oua, de qua Iuuenal *sat. 6.*

a in Oed u. 334. et 335.

b Cęlius l. 7. ca. 29. & Pli. l. 9. ca. 16. et l. 32. c. 2. Plut. l. de industr. animal.

Nona est *κηρομάντεια*, qua utũtur hodie quoque Turcæ; cùm ceram liquant & aquæ guttatium instillant, & figuras inde ortas obseruant: Alsaticæ vetulæ aliud genus commentæ: cùm aliquis ægrotat tot cereos ęqualis ponderis incendunt, quot Sanctos morbi immissores autumant: & cuique cereo suum sãctum appropiant: cuius cereus primus consumptus fuerit, eum morbi pronũciant autorem, læsoremque.

Decima *ἀνθρωπομάντεια*, quæ rimabatur hominum mactatorum fibras ac viscera. Vsus ea Heliogabalus, mõstrum non homo: vsus etiam Iulianus Apostata: qui grauidarum aluos exsecabat, *c* vt Antiochiæ & Charris deprehensum; vsus & teste Ammiano *lib. 29.* quidam Pollentianus, vsæ & Arlunæ Scythicæ, ut est lib. 1. Annal. Boior. a quib. id accepere Tartari, de quibus narrat Cromerus *lib. 8. hist. Polon.* vsi & Lusitani veteres apud Strabonem *lib. 3.* Hæc ad *extispicinam* commodè reduceretur: vt & ad hanc, sacrificium filiorum in Topheth, vbi igne absumebantur in honorem Molochi in Sacra Scriptura. *d*

c Cedr. in Annal. & Theodo. l. 3. c. 21. et 22.

d 4. Re. 26. u. 6. Ezech. 20. u. 31.

Vndecima fuit *δαφνομάντεια*, ex vaurei iami cõbustione. prosperum signũ, si obstreperet cum fragore; infelix, si iuxta Propertium, taceret *exstincto Laurus adusta foco.* de hac multa, & ita, ut nescias quis a quo acceperit, Parrhasius ac Rhodiginus. *e* vaticinabantur autem præmansis lauri folijs, testib. Lycophron. & Hesiodo, vnde laurus dicta Symbolum diuinationis, Constantino *in Geopon.* & Aphtonio, *in Progymn.*

e Ian. Parrha. in Claudian. l. 2. de rap. Proserp. Cęlius Rhodig. l. 5. antiq. c. 7.

Duodecima potest esse *βοτανομάντεια*, cum ex verbenæ, lunariæ, lauri, myricæ, ficus & aliorum simplicium folijs ramulisue, consignatis nomine quærentium & quæstione, cognitio futuri petebatur. caue cum his confundas Sibyllæ folia apud Maronem, in his enim non quæstio, sed oraculi carmen erat inscriptum. *συκομάντεια* ficus folia postulabat. De diuinatione per tamaricen seu myricam, ex Nicandri Scholiaste, sic Cælius Rhodiginus: *f* *Apollo myrica uates sanxit prænunciare mortalibus futura, propterea insignem*

fruticem hunc Nicander μάντιν vocat, id est vatem. Quin & magi item Scythæ myricino vaticinantur ligno. Sed & in Lesbo Apollo myricæ ramum tenet: qua ratione Myricæus quoque est cognominatus. Et Archæus prodit quandoque in somnis uisum Deum illum myricæ ramo decorum. Et Metrodorus refert antiquissimam esse plantam myricam: nam Aegyptij in Iouis pompa coronantur myrica, id est tamarice, vt interpretatur Dioscorides: sicut apud Medos Magi.

17 *Decimatertia* ὀμφαλομάντεια obstetricum propria; quæ per nodulos vmbilico & secundis adhærentes conijciunt quoties puerpera sit postmodum paritura.

Decima quarta nouitia quoque est, ex eadem obstetricia schola, superstitio, ἀμνιομάντεια. Fœtus maternus in utero materno tribus membranis inuoluitur, quarum prima dicitur χορίον seu secundinæ; alia verò a farciminis forma ἀλλαντοειδὴς, tertia a mollicie ἀμνίος hæ duæ posteriores aliquando cum fœtu sic erumpunt, ut facies ac caput infantis quasi galeatum appareat; Vulgus Belgicum vocat galeam (*den helm*): hæc mēbranæ cognomen tribuit Imp. Diadumeno, & caussidici Romani multa pecunia inuolucrum istud emebant, se illo ad causæ victoriam iuuari multum arbitrantes. a Ex huius tegminis colore rubicundo, vel liuido, fortunam infantis, aniculæ ariolantur. hæc ἀμνιομάντεια de cuius vanitate legēdus Leuinus Lemnius Ziricæus. b Sed & Iouius, ne quid superstitionis omitteret, nimis huiusmodi uanitatibus, pro Episcopo, deditus, in Ferdinandi Dauali natiuitate (*lib. 1. Piscarij*) huiusmodi pelle inuolutum ex utero prodijsse consideratur.

a *Lamprid. in uita Diadumeni.*

b *libr. 2. de occult. nat. mirac. c. 8.*

Decima quinta est æquè ridicula diuinatio Iudæorum per *Ieduim*, cuius Rabbini c mentionem a Mose d factam comminiscuntur. nempe volunt fuisse animal quoddam, nomine *Iedua* ידוע humana forma, cuius ex vmbilico medio funiculus propendebat, quo instar cucurbitę humo adhærescebat, &, quā tum funiculi longitudo patiebatur, circumcirca omnem terræ fructum depascebatur; capi a uenatoribus non posse nisi sagitta funis præscindatur: tunc statim expirare. per eius ossa, certo ritu in ore gestata, uaticinandi donū nactos homines, indeque ariolos dictos *Iddegonim*. tales isti recutiti fabulas nobis obtrudunt; digni qui & terræ cum suo ידוע affigantur, & cum eo conuiuentur. Nisi humanam illi formam attribuerent, possemus suspicari, eos allusisse ad Plantianimal quoddam agni specie, quod nasci ferūt, sic terræ cohærens, & uicina sibi, quoad funiculi longitudo permittit, gramina, & pabuli post defectu marcescere, in uicina Mosconiæ Tartaria, de quo Sigismundus *in Moscouia*, & Iul. Schal. *contra Cardan.* & plenius ex professo And. Libauius *p. 2. singul. diss. de agno Scythico.*

d *Moses Sāsonis F. in preceptum Negatiuum 38.*

c *Deu. 18. & Leu. 19.*

Decima sexta est λιθομάντεια; cuius meminit Iāblichus, & Orpheus agēs de Siderite lapide; sed ritus eius mihi non satis pspectus. Nō desunt, qui putēt Iudæis in vsu fuisse lapides quosdā Diuinatores, & eos prohiberi a Mose *Leu. 26. v. 1.* nam ubi noster uertit, *Lapidē insignē*, illi malūt uertere; *Lapidē imaginationis*, uel ut alij *Lapidē speculationis*. Sed illi nugantur cū suis, quos nimis libenter sequuntur Rabbinis. nā *eben Maskith* vocat lapidē pictura uel artificio aliquo sic ornatū, ut aspectu suo hoies capiat, & alliciat ad honorādū; id ō. n. additur, non quidē, ut diuines per illum, sed, *ut incurues te ei*, hoc est, ut adores illū. Non uos cęlabo, quid aliqn mihi de hoc loco in mentē uenerit, antequā editionē Romanā viderē. Suspicabar nostrū interpretē primo scripsisse, *Lapidē in signum*, inde cū alii uerba transposuissent: *in signum lapidem*, factū deniq; *insignē Lapidē*, confirmat coniectura uersio LXX. in qua disertè scriptum; λίθον σκοπὸν. *lapidē signum*. Et fuit illa ueterū superstitio; qui Mercurios ponebāt in vijs, uel alios Deos *vios siue viales*, itinerum indices & signa. prohibeat ergo legislator, non lapides indices uiarum poni, sed poni huiusmodi lapipes habitu Deorum, & ad adorandum. Scio quæ de radice שכה Sacha prolixè hic Oleaster adferat; sed probare nequeo, quòd vulgatum interpretem tam facile deterat,

rat, immò & de versione loci Iob apertè ignorantiæ accuset. Etiamsi vera significatio foret, *operire*, dicere possem; quæ picta sunt, coloribus esse cõtecta, & operta. Posset quis ad hãc speciem referre quorundam superstitionem: qui vt somnia ipsis contingant futuri prænuncia, gestant amethistum gemmam.

Decimaseptima occurrit ῥαβδομάντεια, quæ multiplex fuit, de qua sic Cælius Rhodiginus *d.c.29.* scribit; *Virgas in rebus diuinis eximij cuiusdam vsus fuisse veteribus, ex plerisque coniectare licet. Nam qui Persicos ritus diligentius animaduersos litteris mandarunt: illorum magos, qui sacrificijs praficiuntur, carnes super myrto, & lauro positas tradunt subtilibus virgis adurere, mox oleum, lacte, melleque commixtum conspergere, ac comprecari, fasciculos ex myrica pertenues manu tenentes. In Pyrethiorum meditullio surrecta stabat ara, ubi inextinctus seruaretur ignis, ferentque itidem comprecationes non sine myricinis virgis. Sicut in Scythia quoque, ubi vaticini traduntur plures, salignis virgis diuinatio concipitur: quas dissoluunt, ac separatim singulis humi constratis vaticinantur, interim virgas comprehendentes, componentesque. Nareas uero, quos esse Androgynos putat Herodotus, tiliam scindentes trifariam, digitosque implicando, ac resoluendo præcinunt futura.* & postea; *etenim in plerisque locis, virga (ut diximus) præsagiũt, quod in primo compositionis tertia Dios quoque cõfirmat.* Quæ ille de Persis Magis, ab Herodoto *lib. 1.* & Strab. *lib. 15.* mutuatus: quæ de Scythis, & Enarijs, ex Herodoti *lib. 4.* Scytharum progeniẽ Turcas, hunc morem retinuisse, colligitur ex historijs *a* Collenucij. Sed illud mihi notã (Lector) ῥαβδομάντειαν nõ pertinere ad vnum dumtaxat caput. Quædam enim explicitam continebat inuocationem, nempe quæ conceptis verbis efficiebat, vt virgula recta, sponte sua, in circulum coiret iunctis extremitatib. Alia verò ad sortes pertinet; quando regnum, vel quid aliud, virgis datis, cui obtingeret, experiebãtur: sic Aaroni prærogatiua Sacerdotij, virgula contigit florente; sic & B. Virginem nonnulli, ex apocryphis, tradunt Iosepho sponsam datam: quo adhuc tempore diuinatoria sors permissa. Aliqñ ad ariolationem nostram (quam *auspicium* vocauit Tacitus) referenda; vt illa Persarum, & Scytharum, Germanorum quoque, quam Tacitus describit, *lib. de morib. German.* qua de re nos postea plura Sectio 3. Aliquando ad omina, vt illa, de qua sic Crantzius *lib. 4. Metropol. c. 19. & 29. Memorant annales Henrici 3. Imper. fabulam de Hildebrando puero, quod cum filius esset fabri lignarij; ex sarmentis ordine compositis, inscius ipse has litteras conseruerit; quibus astans homo litteratus legerit ex ea compositione scindularum* Dominabor à mari ad mare. *Vnde coniectans diuinum aliquid in puero, suaserit parenti, ut eum litteris traderet. Traditus profecit, & in cancellariam Regis peruenit, & Scriniarius euasit. Somnio admonitus Imp. de eodem, quod cornua ui deretur habere, quibus filium suum contereret; hominem in uincula coniecit; sed ab Imperatrice uinculis exutus, Cluniacense monasterium petijt. Indeque profecit primum in Subdiaconum, deinde in Cardinalem, nouissimè in Gregorium VII.* Hæc ex annalibus illis Crantzius, quæ nescio cur fabulam vocet.

a *lib. 1. rerum Neap.*

Decimaoctaua est λαμπαδομάντεια: quando nonnulli candelam in D. Antonij honorem accẽdunt, sicque se res perditas confidunt inuenturos. Alia est, vetus superstitio *Lucernaria*, de qua Propertius lib. 4.

Sed neque suppletis constabat flamma lucernis: & alio loco.
Seu voluit tangi parca lucerna mero.

Protinus *in Sat. Lucernæ humore defectæ, tenue, & extremum lumen spargebant*: hæc magis videtur ad omnis auguriũ pertinere. An etiam huc pertinuerit modus furti concipiendi per lancem, & licium, quem Sextus Pompeius describit, dubium mihi; puto potius non pertinere, quicquid Acron prodiderit.

Decimanona vocetur παρθενομάντεια, nempe duplex diuinatio, qua virginitatem puellæ explorabant 1. per funiculum, quæ res etiam hodie in vsu prauo: & videtur olim eo respexisse Catullus in nuptijs Pelei, & Thetidis;

Non illam nutrix, orienti luce revisens,
Hesterno poterit filum circumdare collo.

2. quod, auctore Guil. Parisiense, *a* solitum in Britannia redactum in pollinem tenuem achatem in potu præberi quem qui quæque sumpsit, nisi uirgo sit, statim cogatur euomere. Referuntur & alia, quæ idem per urinam indicium faciunt. Et referuntur vt arcana naturæ; vereor ne prorsus sint magica. certe sunt illicita, & famæ restitutioni obnoxia.

a p. vlt. de vniuer. cap. 22.

Sunt & aliæ mille nocendi artes & nomina mille, quæ utinam ut mihi, sic ceteris ignotæ & inexpertæ. Damnant hæc omnia Theologi & Canonistæ; *vide Euseb. lib. 4. Præpar. Euan. c. si quis 26. q. 5. Ioannem Salisberiensem libr. 2. de nugis Curialium cap. 28 Michael. Medinam lib. 2. de recta in Deum fide fol. 29. & Iulium Sirenium lib. 9. de Fato c. 15. & 16.*

SECTIO II.

De augurio & auspicio.

Augurium vel dependet à natura, ut nauturarum, agricolarum &c. de quo postea (est.n commendatione dignum, utpote naturalis coniectatio) vel hominū industria atq; artificio institutum, rebus futuris, non necessarijs sed uoluntarijs conijciendis inseruiens de quo nunc agimus, quod ipsemet Cicero *b* vanitatis & ineptiæ condemnauit, longè hac in re prudentior, quàm Plato *in Phædro,* vel Xenophon, in *Cyriped.* Quod uerò & Aristoteles *c* meminit augurij, ille uel populari ex sententia loquitur, uel augurium vocauit, naturalem præsensionem auium, qua pluuias tempestatesque instantes nobis indicant cantu, volatu, vel garritu. Nobis Christianis dubitare non licet, totam Augurum disciplinam, incertam & illicitam esse: qua, quòd abstineret Dei populus, etiam ab ariolo laudatur *d* quam sciebat omnes damnatam à Mose ac Prophetis, *e* & a iuris Canonici *f* auctoribus, a quibus etiam variæ pœnæ infliguntur; quam sciunt pacti cum dæmone damnari a B. August. *g* sciunt a recta philosophia ualdè alienam. *b*

b l. 2. de diuin.
c lib. 9. de Hist. anim. c. 31. & alibi.
d Nu. 23. v. 23.
e Leu. 19. v. 26. Deu. 18. v. 10. Ec. 34. v. 5. Ier. 29. u. 9.
f c. illud c. sed & illud 26. q. 2. c. si quis Episc. c. aliquanti c. quis clericus c. auguriis 26. q. 5.
g lib. 2. de doc. Christ. c. 24.

Auspicij verò siue *Augurij* vocem nūc eò extendimus, ut etiam omnia comprehendat; sicut & Græci sumpserūt *οἰωνισμὸν, οἰωνοσκοπίαν, οἰωνοσκοπίαν, pro obseruatione cunctarū rerū subitò, & ex inopinato, et insolito, accidentiū, instituta ad cognitionem futurorum, uel occultorum.* Sic acceptum, reduci potest ad species quinque, *primum* ex cælo, *secundum* ex auium uolatu vel garritu, *tertiū* ex tripudio pullorum, *quartum* ex quadrupedibus, *quintum* ex diris & portentis; & horum omnium communis diuisio est, quod eorum quædam sunt *Oblatiua,* quæ non poscuntur; quædam *Impetratiua*, quæ ueniunt optata & quæsita. *i*

1. ergo genus *à cælo* captato ab auguribus prospectu, & cæli regione designata (*templum* *k* vocabant) exspectabat auspicium. nempe tonitru, uel fulmen siue fulgetrum; quorum alia *bruta,* quæ nulla ratione naturæ nitebantur, sed erant vana prorsus, alia *Fatidica:* & hæc rursus vel pestifera, uel consiliaria vel auxiliaria, & huiusmodi nugacissima, de quibus multa Plinius & Seneca *l* quæ sanè eruditè refellit Vvimpina *lib de diuinat. c 3. 4. & 11.*

2. *ab auibus* petebatur, unde dictum *augurium,* quasi auigerium. Auium aliæ *oscinæ,* quæ cantu seu garritu; aliæ *Præpetes* quæ volatu putabantur prædicere, & harum rursus variæ differētiæ, *funebres clivia, arcula, vel sera, remores, inebra,* & aliæ multæ. *m* Stultitia hæc refellitur benè ab eodem Vvimpina *li. eodem ca. 12.*

3. de *pullorum tripudio* sumebatur. Duo à pullarijs pulli in cauea seruabantur. primò diluculò, imperato de more silentio, puls aut offa, cauea reclusa, pullis obijciebatur: si negligerent cibū sinistrum auspicium erat: si auidè depascerentur, ita vt aliqua ex rostro deciderent & terram ferirent, dicebatur *Solistimum tripudium,* & habebatur secundum. *pauire* ueteribus idem quod ferire. inde dictum primò terripauium, deinde terripudium, denique *tripudium*. *n* Idem & *Sonivium* vocatum a sono, quem puls edebat cadendo. Nugacissimum sanè commentum, cuius tamen neglectui tri-

h docet hoc Cic. d. li. 2. & Fr. Picus l. 6. de prænot c. 4.
i Pet. Sanctiflorius Montepessu lan. l. hist. rer. memora bil. fol. 240.
K Varro li. 9. de lingua latina.
l Pli. l. 2. c. 52. & 54. & l. 28. ca. 2. Seneca in Natur. quæstionib.
m Seruius l. 2. Aneid. Festus in uoce Oscines, Gellius l. 6. c. 6. Princi. li. 10. c. 13. & 18.
n de his Ci. l. de diuin. Festus, in Puls, & in Oscinū

tribuere Romani clades P. Claudij, & Lucij Iunij bello Punico 1. *a* & Flaminij bello Punico 2. *b*

a Polyb. l. 1. & Val. Maxim. lib. 1. c. 4.
b Liud. 22.

4. Ex *quadrupedibus*, sumpta, teste Sext. Pompeio vocabant *auspicia pedestria*; vt apud Germanos ex equorum fremitu; *proprium gentis* (ait Tacitus *c*) *equorum quoque præsagia, ac monitus experiri. publicè aluntur iisdem nemoribus, ac lucis candidi, & nullo mortali opere contacti: quos pressos sacro curru sacerdos, ac rex, uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusque, ac fremitus obseruant. Nec ulli auspicio maior fides.* Durasse eam superstitionem diu postea, etsi paulùm diuersa forma apud Luizicos, ex Ditmaro noster Lipsius *in comment.* admonuit. De Lupino auspicio Plinius, & alij valdè multa, & prorsus contraria tradiderũt, quos habes diligenter annotatos à Tiraquello, *d* de capra, asino, leone, vulpe, cane, mustela, ariete, & alijs: quæ Alexander nullis auctoribus firmarat; vir idem, supra modum diligens, accuratè comprobauit.

c li. de moribus Germ.
d Ad Alex. ab Alex. li. 5. c. 3.

5. sunt *Omnia*: quæ pertinere ad auguria, vel vnus ostendit Claudianus sequentibus versibus;

Nullasque dies non tristè minatur
Augurium. quoties flauentia serta comarum.
Sponte cadunt? quoties exsudat ab ubere sanguis,
Larga uel inuito prorumpunt flumina vultu,
Iniussaque manus mirantia pectora tundunt?
Si buxos inflare uelim. ferale gemiscunt.
Tympana si quatiam, planctum mihi tympana reddunt.
Ah uereor, ne quid portendant omnia ueri.

Vbi Ceres, & exempla præbet ominum, seu Dirarum, & quod vocauit *augurium*, postea vocat *omina*. Hæc solét etiam *prodigia* dici. Valer. Maximus; *e admirabile inter cœnam prodigium incidit. Infusum namq; pateræ eius uinum, nec semel, sed iterum, ac tertiò, in sanguinem uersum est. Qua de re consulti Magi monuerunt, ut ab incepto desisteret.* Sed de hominibus plura diximus lib. 3. vbi de vana obseruantia egimus. Huc reducenda omnia prodigia, & ostenta & monstra, quatenus vanam quandam ex his instituit diuinationem, quam veteres τερατοσκοπίαν vocarunt, à qua aliena est Christiana obseruatio monitorum quorũdam mirabilium, quæ quibusdã Deus largitur. Duo exempla referam in 1. c. 3. q. 2. & alibi alium familiæ Estensis B. Beatricis apud Scardeoneum; tale ꝙ de fonte Glomuzenzi narrat Dietmarus, qui quando lætus pace, & annona annus subsecuturus tritico, auena, & glande refertum se ostentat; quãdo pestis imminet cinerib. quãdo bellum sanguine plenus fluit, ꝙ idem Erasmus Stella, & Pet. Albin. *in chronico Misnensi* asserunt. Alibi in Germania fons est dictus *Hungerbrunn*, qui quando decrescit grauem annonam, quãdo exarescit dira famem portẽdit. In monasterijs non rarò accidit, vt religiosi morituri, in tẽplis, vbi sedilia sua hñt trũco capite aspiciũtur. Quibusdam ẽt nobiliũ familijs quædam notata est q̃ certissima suorũ mortis indicia hẽt, si fons quidã natura sua valde limpidus ab incognito quodã verme turbetur. alteri signum est, si terra quædã arci ipsorũ vicina, in voraginẽ subsidit. In Bohemia spectrũ fœmineum vestitu lugubri apparere solet in arce quadã illustris familiæ, antequam vna ex coniugibus Dominorum illorum è vita decedat. ita ex alijs vt certa refert Phil. Camerar. *opera successiua cap. 73.* vide supra in prin. lib. & d. q. 2. *Monstra* sunt naturæ valdè aberrantis à consueta norma in animantium productione ludibria. *Ostenta* verò, & *prodigia* vocamus, varias, & terribiles, atq; insolitas in aere, aut alijs elementis apparitiones, ac sonos, vel effectus, vt pluuias sãguinis, acies in cælo visas, & similia quib. pleni Iulij Obsequentis, & Lycosthenis libri, & Iosephus *lib. 7. de bello c. 44.* & egregiè Vvimpina *li. de sign.* *f* certa horum interpretatio à diuina reuelatione dependet, vt fuit cõcessa Danieli: *g* non licet ea curiosè obseruare ad fortuitos euentus certò prædicẽdos: rectè tamen concionatores ex ijs imminentem Dei vindictam denunciant, vel ab instanti facinore, ac vitæ

e lib. 1. c. 7. de Xerxe.
f à c. 22. usque ad 27.
g cap. 5.

prauitate homines ijs deterrent, & ad pœnitentiam hortantur. reuera enim idcirco illa solent à Deo ostendi. Plura de his pete à Diuo Augustino, *libr. 21. de ciuitate Dei cap. 28.* & qui hos portentorum obseruatores egregiè confutant, Picus, *a* Vuimpina, Medina, & Sirenius.

a *Pic. li. 6. de praenot. c. 6. Vuimpina supra c. 17. Medin. li. 2. de rect. fid. c. 2. Sir. d. lib. 9. ca. 19. & 20.*

Vlt. Auspicium ex acuminibus militare, cuius, & Cicero, & Arnob. meminere, quidam ad ostenta referunt, cum Cælio Calcagnino; alij ad Geomantiam; alij cum Turnebo non dissimile faciunt ab Axinomantia. Quale fuerit, nihil habeo certi. *Legesi placet Antonium Valtrinum in Comment. de re militari.*

SECTIO III.

De sortibus illicitis.

MAnganiæ tertiam partem dixi esse *Sortes*. Sors olim dicta *Phur*, vt patet ex lib. Esther *cap. 9. v. 26.* quam plerique Persicam, vel Susianam vocẽ esse volunt. assentior potius D. Hieronymo Hebræam esse, & deduci ab Hebræo, פור phur, cadere, seu labi (etiam iuxta Furster) quia sortes in vrnam cõiectæ labuntur, vnde & festum Hebræis, *Phurim*, nõ *Phrurim*. Iosephus in hac voce mendosus est, vel more Græco detorsit. Sors autem, teste Diuo Thoma, *b* triplex est, diuinatoria, consultoria, & diuisoria.

b *22. q. 95. a. 8.*

Diuinatoria vocari potest κληρομάντεια: quæ ex genere suo prohibita, *D. Gregor. lib. 7. epist. 47. in Decretal. c. 1. de sortileg. D. Thom d. a. 8.* & talis fuit sortitio Ionæ 1. vt ibi post Lyran. & Ferũ optimè Franciscus Ribera. quæ & ipsa multiplex est. vna, eadem cum oraculo; vt fuere sortes Deliæ, Lyciæ, Antiates, Prænestinæ, & similes; sic accepit Seneca.

In Troadibus. Post fata demum sortis incerta fides.

& in Oedipo. Sorte Phœbeia excitus.

Cæteræ sortes pleræque nomen à materia sortiuntur: vt sunt παλομάντεια, πετλισμάντεια, ἀστραγαλομάντεια, quæ bacillis, talis, osculis, pitulis, aut tabellis inscriptis, in altum, vel in vrnam conijciebantur.

3. his similis fuit κυβομάντεια; siue aleatoria, vt apud Propertium,

Me quoque per talos Venerem quærente secundos,
Damnosi semper subsiliere canes.

Huic dediti valde Augustus, & Tiberius Impp. teste Suetonio, & Attalus Rex Pergami. Vtebantur huiusmodi sorte teste Pausania Græci, apud Buram Achaiæ: & in Apono fonte in Italia, teste Suetonio, in *Tiberio*.

4. παλομάντεια, quam dixi, seu ῥαβδομάντεια. quam Tacitus tribuit Germanis; *c sortium consuetudo simplex*, ait, *virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos, super candidam vestem temerè, ac fortuitò spargunt. mox, si publicè consultatur, sacerdos ciuitatis, sin priuatim, ipse paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens ter singulos tollit, sublatos secundum impressam ante notam interpretatur.* &c. Frequentissima quoq; Sinis hodie est ferè similis quædam diuinatio duorum lignorum æqualium, quam describit fusè Gunzalinus Mendozius *lib. 2. hist. Chinens. cap. 4.* necnon Philippinensium, seu Lusanorum in India, teste Martino Ignatio, *Itinerarij cap. 8.* In sacris litteris inuenio nonnullas huc pertinentes, vt est illa sagittarum, de qua Ezechiel, & alia virgarum de qua Oseas, & secundum nonnullos Moses. Ezechielis verba sunt: *d Stetit enim Rex Babylonis in biuio in capite duarum uiarum diuinationem quærens. cõmiscens sagittas. interrogauit idola, exta consuluit. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalem.* Diuinationem hanc variè explicant, orta diuersitate, quia non conueniunt de significatione verbi קלקל, quod Diuus Hieronym. vertit *commiscuit*, Septuaginta verò *fecit ebullire*, & *virgam* pro *sagittis*, ἀνεβράσε ῥάβδον. quod tamen Polychronius docet dictum phrasi Hebræa pro misit, seu iecit sagittas. ἀντὶ τοῦ ῥῖψαι βέλη ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει ἐχρήσατο καὶ ὁ ἑβραῖος. Diuus Hieronymus in Comment. explicat modum diuinationis;

c *lib. de moribus Germ.*

d *cap. 21. vers. 21.*

stabit

stabit in ipso compito, & ritu gentis suæ oraculum consulet, ut mittat sagittas suas in pharetram, & commisceat eas inscriptas, siue signatas nominibus singulorum, ut uideat, cuius sagitta exeat, & quam prius ciuitatem debeat oppugnare. Hanc autem Græci βελομαντείαν, siue ῥαβδομαντείαν nominant. & addit postea, Septuaginta hic non tã sensu, quàm verbis à vulgata dissentire. Nam illud *ἀναβράσαι*, seu ebullire nihil aliud est, quàm velociter exire, seu ascendere. Sed alij putant eo significari genus alterum diuinationis: nempe commixtas sagittas in aerem fortiter iecisse, & in quam partem caderent, dextram an sinistram, versus Rabbath, an versus Hierusalem, obseruasse: sic R. Ioseph, & (vt videt) Chaldæus Paraphrastes, eamque interpretationem optimè tam nostra, quã Græca versio patitur. Denique quia *Kalal*, קלל etiam significat læuigare, & poli re, ideò exponunt; tersit, seu poliuit sagittas, volũt enim significari genus diuinationis Catoptromanticum; quo augures in splendenti cuspide, velut in crystallo, vel vngue, futura inspiciebant: sed cum hoc sit recentiorum cõmentum, præstat D. Hieron. & LXX. illos sequi.

Alter locus est, *Deut. 8. u. 11. Vechober chaber.* חבר וחבר, quod noster vertit
Chabar. *incantator*; recentiores vertunt *iungens iunctionem*, vt exprimant speciem ξυλομαντείαν, quia per frusta lignorum iterum coeuntia diuinabatur. Sed nostram versionem confirmant Septuaginta. *φαρμακὸς ἐπαείδων ἐπαοιδὴν, ueneficus incantans incantationem:* & rectè. incantatores enim, à חבר, quod significat, se sociare, vocantur *Chabarim*, quasi dicas socij, nempè dæmonum; quibus se pacto, seu fœdere inito coniungunt. Longè ergò clarius vertit noster vulgatus, quàm recentiores isti: & bene Pagninus retinuerat versionum Septuag. Interpr.

Tertius locus est *Osea 4. v. 12. Populus meus in ligno interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei.* non constat, de quo genere hoc dictum. apud Hebræos, R. Moses Samsonis F. *in explicatione præcepti Negatiui.* 52. commemorat huiusmodi ritum: decorticabant bacillum ligneũ vno tãtum ex latere, tum in aerẽ proijciebant si fortuito casu, primo iactu apparuisset, superior pars decorticata; at secundo iactu, superior pars adhuc vestita, prosperum successum augurabantur: sin è contra primum pars vestita, infelicem; si vtroq; iactu vestitum, vel nudatum latus superius fuisset, mixtum euentum sibi pollicebantur: & hoc ab Osea putant significari. D. Hieron. autẽ vult, de eodem agi genere, de quo egit Ezechiel, & vocat hic ῥαβδομαντείαν, quod illic βελομαντείαν, pro ijsdem enim ista accepit. Sẽtit hoc etiam Theophilact. *in Oseã*, sed aliter explicat ipsum ritum: *uirgas* (inquit) *duas statuentes, carmina, & incantationes quasdam submurmurabant: deinde uirgis, dæmonum operatione, aut effectu, cadentibus; considerabant, quonam utraque earũ caderet, antrorsumne, an retrorsum, ad dexteram, uel sinistram. Sicque tandem responsa dabant insipientibus, uirgarum casu pro signis usi. Eodem ad modum Nabuchodonosor uaticinabatur, ut Iezekiel habet.* His adde, quę dicta *sup. sect. 1. superstit. 17.*

5. *Species est Geomantia*, cuius laboriosa industria mentitur artem. nã sexdecim figurarũ in solo, vel abaco nomina τεχνικὰ dispungit, ex sexdecim additis diuersis punctorum coordinationibus, quæ nomina singulis suis astris putant respondere. hoc olim Hali. Et famosus Magus Oliuerius Malmesburius, libro edito; & postea Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & Gaspar Peucerus Lutheri sectator; quorũ libri prohibiti, sunt cõplexi scriptis. Et Peucerum miror id tam diligenter prosecutum, cum verissimè fateatur, toti illi disquisitioni nullam prorsus rationem, nullã veri speciem, subesse. Archimagus quoq; Cornelius suam, diuersam ab illa aliorum Geomantiam, æquè fallacem, & mendacem, posteriore scripto fuit testatus. Picus de hac cecinit.

Atque frequens bibulam mucro cum pungit arenam.

Hanc descripsit Pictorius *in Epitome de Magica c. 8.* Quanta ergo dementia est

his vacare, quæ à suis damnãtur aucto ribus? Ex pijs scriptoribus, & catholicis eruditè refutarunt sæpè iam citati, Franc. Picus *lib.6.de Prenotion. cap.3.* & qui toto clam opere ex Pico plurima, Conrad. Vvimpina *lib.de diuinat.cap.1.* & Iulius Sirenius, *libro nono de Fato, capit. 38.*

6. Vocant στοιχειομάντειαν. fiebat aperto libro Homeri, vel Virgilij, & attento primo, qui obuius inspicienti, versu. Sic Socrates mortis suæ diem coniecit; Sic Claudius Macrinus, Gordianus Iunior, & alij Imperatores tẽpus regni, vel vitæ. Huic vanitati Gentilium, deinde successit apud Christianos, apertio Veteris aut Noui testamẽti; quam insigni blasphemia vocat Sortes Apostolorum: hac vsi fuere Heraclius Imperator apud Cedrenum, & Romanus Diogenes, apud Cuspinianum, & Andronicus senior apud Gregoram *lib.8.* & Chrannus filius Regis Francorum, apud Gregorium Turonensem *lib.4.hist.c.16 & 20.* & B. Theodora Alexandrina, nondum bene catechisata, apud Simeonem Metaphrast. 11.*Septembr.* & Meroueus apud Greg. Turon. *hist.Franc.lib.5. ca.14.* vbi & alius ritus exprimitur, nam ponuntur tres codices scripturæ sacræ super Sancti Martini sepulcro, & sigillatim singuli aperiuntur. vsus hac denique Gũdulphus, apud Ranulphum *lib. 7. Polichron. c.6.* & sui laudator facinoris Hieron. Cardanus, *de varietat.lib.* 14. Damnata fuit hæc superstitio non vno concilio *a* Ecclesiæ Catholicæ decretis. Huc quidã referunt certas illas Ephesiorum notas magicis verbis iunctas; quas ferenti conatus omnes forent efficaces. harum beneficio volunt Crœsum è rogo liberatum. *b* sed hæ pertinent ad q.6. Et ne quis obijciat, vel D. August. conf. vel Greg. Turonens. factum, *lib.5.hist.Franc.c.47.et seq.* Nã Sancti tunc librum aperiebant, non vt de futuris certiores redderẽtur, sed vt cõsolatorium aliquid, vel exhortatoriũ in sacra pagina reperirent, vt testatur ipsemet Greg. & sic solent hodie multi pij viri cum tentantur, aperire libellum illum aureum Thomæ de Kẽpis, *de contemptu mundi*, eo quod semper aliquid in eo occurrat, quo roborari se, & confirmari sentiunt. Quod sanè expers est superstitionis: Augustin. etiã diuina monitione ad hoc induct. fuit, *vide lib.9.Confess.cap.ultimo.* Sunt qui velint duas exceptiones esse ab hac regula, videlicet. Primò, si quis id faciat graui necessitate compulsus, ad terminandam grauem litem, vel anceps cõsilium, & citant Diuum Augustinum. *Epist.180.ad Honorat. & libro primo de doctrina Christiana cap. 28.* Secundò, si debita cum reuerentia, precibus ad Deũ fusis, adhibeantur, vt vult *Beda in capite primo Actorum.* In primis admiserim has conditiones, non separatim sumptas, sed coniunctim; & ideo pro vna tantum. Nam puto simul requiri, & materiæ necessitatem, & recursum ad Deum: nec Patres alterum excludere, sed supponere; cum alterum tantum expresserunt. Vt Augustinus qui grauitatem materiæ solius considerauit. Nam de grege propter periculũ mortis deserendo agebat, & ideo sortitionem fieri inter pastores, qui fugere, & qui manere deberent, volebat, *d.Epist. 180. sub fin.* Beda verò vtrumque diserte exquirit. Nec leuis causa fuit D. Frãcisco, sua & proximorum salus, nec nullæ, nec frigidę, tepidæve preces pręcesserãt, cum forte cõsultoria vsus, nec deerat ad hoc excitãs diuina reuelatio.

Narrat Diuus Bonauentura, *vita illius cap.13.* c. quo Diuus Antonin. *3.p. summ. histor. titul. 24. §.7.* sed carptim & mutilatè desumpsit; sed ille his verbis: *Immissum est eius menti per diuinum oraculum, quod in apertione libri Euangelici aperiretur ei à Christo, quod Deo in ipso, & de ipso maximè foret acceptum.*

Oratione itaque cum multa deuotione præmissa, sacrum Euangeliorum librum de Altari sumptum, in Sancta Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum utique Deo deuotum & sanctum. Sanè cum in trina libri apertione semper passio Domini occurreret, intellexit uir Deo plenus, quod sicut Christũ fuerat imitatus in actionibus uita, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, & dolorib. passionis, antequam ex hoc mundo transiret, &c. Duo ergo illa concurrant necesse est, vt liceat quis

a c. aliquãti & c. si qui clericos. 26. q.5.

b Vide Eustath. in Homer.

tè quis vtatur hac sorte: reuelatio vera si accesserit, vel sola illa præcesserit, nihil neque timendum, neque accusandum. In B. Matthiæ sortitione omnia adfuisse, & præterea morem deligendi suis vicibus Sacerdotis Summi, nondum abolitum, satis clarè docet Beda *in caput primo Actorum*. Si ergo vel reuelatio, vel aliæ duæ causæ simul sine reuelatione mouerunt Archidiaconum Batoniensem, vt experiretur, quod ait *Epist. 30.* post triplicê eiusdem somnij de amico recursum; quam ego facile crediderim diuinam visionem; *& curiositatis humanæ* (sine affectu curiositatis) *sortibus, & reuolutione Psalterij, visionis euentum diligentiùs exploraret; & oculis eius primùm se uersus ille obtulit; Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, &c.* sane censuerim, cum Ioan. Buzeo nostro, Blesensem excusari posse, alioquin negari nequit, nô optimi rem exempli centendam.

Longè alia quædam est sors Apostolorum licita planè non vetita, de qua sic Cæsarius *libro octauo Miraculor. capite quinquagesimo sexto. consuetudo est maximè prouinciæ nostræ matronis, ut tali cum sorte specialem sibi Apostolum eligant; in XII. candelis, XII. Apostolorum nomina singula in singulis scribuntur, quæ à Sacerdote benedictæ altari simul imponuntur; accedens uerò fœmina, cuius nomen per candelam extrahit, illi plus ceteris honoris & obsequij impêdit.* Quin & in Hispania sic Ferdinando Cortezio sortienti, Beatum Petrum Apostolorum Principem, Romanæ, seu verè Apostolicæ Ecclesię petram secundam (nam prima Iesus) obuenisse inuenio in Historia Mexicana Franc. Lopez de Gomara. *cap. XXI.* decebat Euangeliû illic plantaturo, rigatorem fauere, quo rigante, nunquam non incrementum dat Christus Iesus.

Septimò loco venit *Ludus*; qui describitur in Δοδεκαέδρῳ, & alter quem vocant *Ludum Pastorum*: qui duo noxiè per Franciam & Germaniam multis solemnes, ad cognitionem matrimonij futuri, opum, dignitatum, liberorum, &c.

Neque prætermittere hoc loco possum vel debeo indiscussum peri... losum quoddam dictum And. Cæsalpini *lib. de inuestigat. dæmon. cap. 12.* vbi sic ait; *Sunt qui conscriptos de bona & mala fortuna libros consulunt, fortuitò in libelli particulam incidentes, in qua explicatur quod quæritur,* (loquitur de libris quales dixi) *sed hæc ut plurimùm apud ceteros uana reperiuntur, uera apud eos quibus dæmon cooperatur.* An ergo dæmon futurorû huiusmodi præscius, vt sciat talia, quæ, saltem quo ad media, à libero ordinariè arbitrio dependent, ad certum & verum euentum dirigere? Nullus hoc veræ Theologiæ peritus concesserit. Debebat itaque dicere, quando dæmon cooperatur, tunc sæpiùs vera videri, propter dæmonis in conijciendo sollertiam; non verò scribere, vt plurimùm vera, si dęmon cooperetur; nisi cum explicatione, quare tum potiùs, quàm aliàs.

Octauo, venit ἀλεκτρυομαντεία: quando definitus locus in partes equales describitur, & vnicuique singulę alphabeti litterę inscribuntur: deinde singulis litteris granum frumenti imponitur: postea ad hoc enutritus oscen gallinaceus introducitur, qui grana comedat. denique notantur litterę, quarum primùm grana depascitur. v. g. litterarum, P. E. T. tunc creditur notari, Petrus, Petronius, Petrucius, & quorum simili modo nomê inchoatur. Sic deceptus Valens Imp. de successore quęrentibus philosophis; & quia Gallinaceus absumpserat, grana notata Θ. Ε. Ο. Δ. omnes occidi iussit Theodoros, Theodosios, Theodatos, Theodulos; & tamê illi Magnus Theodos. in imperio successit. a

Hoc cum Zonara quidam volunt factum per ἀλεκτρυομαντείαν; sed apertè Socrates dicit factum per νεκυομαντείαν: Sozomenus, per oraculum ex tripodis machina laurea; quem Nicephorus sequitur. Cassiodorus autem cum Socrate sentit; sed, per errorem, vult ipsummet Valentem opera dęmonis vsum inquisiuisse de successore. Zonaras verò vult hoc factum ab Iamblicho & Libanio: sed hos omnes falli ex eorum temporum scriptore Ammiano patet, qui reos quidem quęsiti vaticinij nominat Fidustium, Irenæum,

a *Zonaras to. 3 in Valen. Socrates lib. 4. c. 15. Sozom. lib. 6. c. 45. Nicephor. lib. 11. cap. 45. Cassiodorus lib. 7. Tripart ca. 35. Ammia. li. 26.*

næum, Pergamium, Hilarium, & hos quidem conuenisse alios vaticinandi peritos, (quos non nominat, & fortè fuere Libanius, & Iamblichus) & recitat mox verba Hilarij iam latera fodicati; *Construximus (magnific. Iudices) ad cortinæ similitudinem Delphica, diris auspicijs, de laureis virgulis, infaustã hanc mensulam, quam videtis; & imprecationibus carminum secretorũ, choragijsque multis ac diuturnis ritualiter consecratam, mouimus tandem. Mouendi autem, quoties super rebus arcanis consulebatur, erat institutio talis. Collocabatur in medio domus, emaculata odoribus Arabicis, vndique lance rotundà purè superpositâ, ex diuersis metallicis materijs fabrefacta: cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum viginti quatuor scriptiles formæ peritè incisæ dijungebãtur spatijs examinatè dimensis. Has linteis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem linteis soccis, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans, litato conceptis carminibus numine præscitionum authore, cærimoniali scientia superstitit cortinulas, pensulum annulum librans ex carpathio filo perquam tenui mysticis disciplinis initiatum: qui per interualla distincta retinentibus singulis litteris incidẽs saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros & modos plenè conclusos; quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi tum quærentibus nobis, qui præsenti succedet imperio, quoniã omni parte expolitus fore memorabatur; assiliens annulus duas perstrinxerat syllabas, & cũ adiectione litteræ postremæ, exclamauit quidam præsentium*, Theodorum, &c. Subdit etiam interrogatos num quæsissent, quid ipsimet impenderet, dixisse versus, qui responsi; quibus & ipsis capitalis sententia, & Principi exustio denunciabatur; quæ cuncta sic euenere. Nã & Theodosius successit, & hi capite mulctati, & Valens viuus à Gothis igne consumptus fuit. Adeò vt suspicer, hæc omnia per Diabolum, DEO reuelante, ad tot scelerum vindictam fuisse reuelata. Ex quibus verbis Ammiani patet Socratem, & Cassiodorum, & Zonaram incomperta sibi, & parum vera narrasse.

Nonum genus est ὀνομάντεια, quæ petitur ex nomine cõsulentis per elementa nominis diuersimodè collocata, & quasi per anagrammatismũ faustum quid vel contrarium indicantia. hoc fuit Pythagoricum commentũ. v. g. si *Ioãnes Magnus*, resoluas in, *agnus animosè*. hac putant ab Apollonio Romæ puellam, quæ nuptiarum die mortua, suscitatam. *Philostr. lib.* 4.

Decimũ dicebatur ἀριθμάντεια, quæ fuit duplex, vna Græcorum, valorem litterarum considerantium, & futurũ victorem augurantium, cuius nomen maiores numeros contineret: ideoque Hectorem ab Achille superatũ. *a* Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetũ distribuunt in tres decades, quibusdã litteris repetitis, & nomina petentiũ resoluta commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda Iudæorum recentiorum Kabbala, quam diuidunt in duas partes; in quandam θεομάντειαν blasphemijs refertã; & ἀριθμάντειαν hanc vanissimam: quam lege refutantẽ Tegnium *lib. de vero studio Christiano*, & à qua nõ abit lõgè Platonis Arithmeticum vaticinium, *b* reprehensum ab Aristotele *lib. 5. Polit.* Sanè Apostolus & Euangelista D. Ioan. in Apoc. nomen Antichristi per numerũ. 666. significauit, *cap.* 13. vt illi à Deo fuerat reuelatum: sed omnium hactenus ingenia in nomine illo eruendo frustrà fortassis desudarunt. *qui multa volet legat Riberam* in Apocalyp. *Sanderum* de Antichristo, *Feuardentium* in Irenæum, *& fusissimè differentem Raimundum* de Antichro. à c. 20. *vsq; ad* 25. qui Arithmantiæ tamen nonnihil amplius, quã par erat, detulit, ex Platonicorum cõmentis. Locus ille Apostoli non confirmat Arithmantiam; sed duntaxat numerorum inuolucris arithmeticis prophetiam contexit: quod & nobis liceret S. Spiritu id inspirante. Ipsis verò numeris vim aliquam diuinam, vel naturalem proprietatem tribuere; erroneum est.

a Terẽtia. Maurus, citatus à nobis (vbi de hac re dixi plura) Opinationibus in Accij Astyanactem.

b Lib. 8. de repub.

XI. Potest esse quod Phythagoræ tribuit Plinius; considerandum in nominibus proprijs vocalium numerũ; parem, esse prosperum; imparẽ verò, orbitatis claudicationisve indicium.

Cir-

Circumfertur de his & similibus nugis lib. *Alchindrina*, superstitiosus planè, & flammis dignissimus; quem fingunt fuisse discipulũ Aristotelis. Huc & ad præcedentem speciem communiter referenda est illa circularis figura, in cuius media inter semilunas area, varij numeri arithmetici;in proximo circulo,inscripta verba, *vita, bona fortuna, mala fortuna, mors, morbus, sanitas*; in sequenti, nomina planetarum cum certis numeris: in 3. alphabetum Latinis litteris capitalibus, in 4. certi arithmetici numeri. qua in Germania quidam vtuntur, & cuius formam si Georg. Pictorius non exhibuisset, vsumque explicasset, fecisset longè consultiùs.

Fortassis etiam gẽtilibus in vsu fuit aliud quoddam Onomantiæ genus, quando ex ipsa nominis significatione, omen capiebant, vel aliquid futurum diuinabant, vt alibi (*Opinationibus in fragmenta Tragicorum*) docui Græcos fecisse in nomine Astyanactis, & Augustum in nomine Niconis, *de quo lege sup. lib. 3. p. 2. q. 4. sect. 4.* Huc retulerim, quod refert Prudentius sic à tyranno irrisum B. Hippolytum martyrem:

Ille supinatâ residens ceruice; quis, inquit,
Dicitur? affirmant dicier Hippolytum.
Ergo sit Hippolytus; quatiat, turbetq́, iugales,
Intereatque feris dilaniatus equis.

Vt enim alicubi ab Ausonio proditum, veteribus diuinationis species erat, *nomen componere, quod sit*

Fortuna, morum vel necis indicium.

Ab hac superstitione non sunt immunes, qui ex nominibus sic parentũ arbitratu impositis, fortunas hominũ & euentus futuros autumant dependere, indeque quid futurum sit ratiocinantur. Expertes sunt culpæ, qui sedula diligentia, quædam per angelos vel homines sanctos prophetico spiritu imposita nomina, cum eorũ quibus imposita fuere munere, virtutib[9], aut exitu vitæ cõponunt, & ostendunt illa cum rebus consentire: quod olim fecere Patres Orthodoxi, de Abel, Enoch, Noè, cæteris: de quibus lege D. Isidori *lib. 7. Origin. cap. 6.* ad hoc prçit nobis Angelus in Euãgelica Historia *Matth. 1. u. 21. Luca 1. u. 13. & 14.* & ipsemet IESVS Simoni nomen *Cephas* imponens, *Ioan. 1. u. 42. collato cũ Matth. 16. u. 18.* Aliquid simile P. Nicol. Serarius *in Machaba. proloq. 1. vbi de hac re*, notauit ex Gorionide, de nomine Machabæi; quod sanè potuit Propheticè à patre inditum fuisse, præuidente ingẽs animi robur & cor, quod Iudæ futurum. Sanctorum verò nomina liberis imponere, vt illorum potissimum patrocinio se suaq; commendent, & mores imitentur; pium & religiosum est. & eadem ex causa cõsuetudo Põtificum Romanorum, ab aliquot iam sæculis nomen pristinum cũ dignitate Summi Sacerdotij commutantiũ, laude digna, vt quod maximè.

Vltimo loco, Ioannes Leo, diligens scriptor, *a* quandam ὀρνιθομάντειαν sortiariam recensẽt: in capsula abaculi forma constructa quasdam aliauiculas, ad has venire qui consilium quærunt, & obolum offerre: auiculam stipem accipere, inque capsulam inferre rostro: deinde regredi, & responsum in chartula referre consultori. Hæc sufficiant de his superstitiosis sortibus partim diuinatorijs, partim consultorijs.

a *Lib. 8 descrip. Afri.*

SECTIO IV.

Quale in his peccatum?

NOtandę sequentes conclusiones. Quo ad sortem diuinatoriam, & & auguria cetera;

Primò graue peccatum est inquirere occultas culpas per haruspicia, vel auguria, uel sortes diuinatorias. nam hæc non possunt ita sciri, sine dæmonis auxilio. quare quidam qui per astrolabium conatus fuerat furem occultum nosse, etiam sine intentione dæmonem inuocandi, vt grauiter peccans, ab altaris ministerio fuit per annum suspensus; *b* idque

b *c. 2. de sortileg.*

ex gratia & dispensatione: quia secundum ius commune debuisset in perpetuum suspendi. *a*

a *c. si quis Episc. 26. q. 5.*

2. *Aequè mortale peccatum est augurijs vel sortibus conari prædicere futura cõtingentia: b* ideoq; in clericos lata excommunicationis sententia.

b *D.Thom. d.q.95.a.6 & 7. d.c.si quis Episc. cum seqq.*

3. *Quamuis non sit peccatum mortale huiusmodi obseruare, nisi quando quis illis fidem adhibet; semper tamen maximè periculosum est, secundùm illa dirigere actiones suas, etiamsi quis illis minimè credat,* ratio. quia iustissimè Deus solet permittere, vt tales malè pereant: Diabolus et per huiusmodi sæpe in maiora pertrahit, & in magis fetijs decipit: &, vt minimùm, per hæc homo pessimum habitum acquirit, proximè disponentem ad infidelitatem.

Aliquot exemplis hic illic sparsim ostensum, quam perniciosum esse solitum sit consulere dæmonicolas. Addam nunc *ex Chronic. Scotorum* aliud; de Nathaloco Rege XXX. narrant illum ipsum à quo Rex cæsus, *ad diuinos missum; ut de uictoria, de uita Regis ac regno eius percontaretur: responsum a quadam anu accepisse; Regem non diu uicturum: nec periculum ei ab hoste, sed a familiaribus instare. Cùm ille urgeret,* à quo? *anum,* A te, *subiecisse. Ille mulierem exsecratus, cum domum rediret, subijt animum illa cogitatio: nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem prauum, & suo timori indulgentem, suspectum redderet. Itaque tutius est tyrannum, cum multorum gratia interficere; quàm cum grauissimo capitis proprij discrimine, incolumem seruare. Statim ubi domum redyt, impetrato ad responsa diuinorum exprimenda, secreto; caso Rege, duodecimum imperij annum ingresso, patriam seruitio, & se periculo exemit.* Narrat Buccananus *lib. 4. fol. 35.* Sed cur fabulã magis concinne fictam, quàm verisimilẽ vocet, non intelligo. Etsi enim anus illa, immò dæmon ipse, hoc citra reuelationem scire non potuerunt: tamen malitia dæmonis sic Deus vsus fuit. Nam illa erant ingeniosissimè instituta ad hoc, vti miles iste; cuius ingenium præceps, & manus prompta dæmonem non latebant; ad cogitationem tollendi tyrãni impelleretur; qđ siue illi prosperè, siue malè cessisset; vel tyranni, vel aggressoris seu consultoris nece animũ homicida pasceret. Nonne similes æstus animi, simile tyrannicidium in Azaele Syro *lib. 4. Reg. c. 8.* nobis S. S. suppeditat? In eadem Scotia Bancho maleficæ sortes regnũ spondentes exitium peperere. nam occisus à Macbeto seu Macabæo; cui etiã ipsi diuinationes ariolorum, mercedẽ crudelitatis, necem attulerunt. persuaserãt inuictum fore, donec silua quędam procul inde remota, ad arcẽ, quã Macbetus incolebat, accederet: nec fœmina geniti manu occubiturum. At fidem dæmon similibus vaticinijs faceret; cùm iam vincendum necdumque ab hoste fortiore, infestissimoque perspiceret, persuasit, vt milites ramis prægrandibus prælatis siluæ speciem præberẽt; & percussorem ei immisit Mackduffum, qui non natus, sed cæsus ex matris vtero. Multis hæc describit Boetus: pro fabula Milesia vel mimo ex Atellanis ridet ille alter: sed hæc dęmonis mores mirè exprimunt: nec continent quidquã, quod fieri non possit, aut quod fieri non soleat, de siluarum stratagemate Olaus, & alij similia: de pseudoraculis dæmonũ plenæ sunt historiæ.

Bucanan. lib. 7. in prin. & Hector Boet. lib. 12. anno med.

4. *Idem hodie dicendum de sorte consultoria, qua inquirimus, quid nobis faciendum uel iudicandum.* nam & hæc, sub anathemate prohibita. *c* probatur. quia nõ licet huiusmodi, nisi à Deo, inquirere: Deus autem non vult nos suam volũtatem per sortes indagare: sed petere illam à doctrina Ecclesiæ, S. Scriptura, superioribus nostris, ac alijs doctis ac pijs viris. *Mortale autem est, quando aliquid superstitiosi adhibetur, uel sorti certò creditur: si uero utrumque deesset, & sine superstitione ulla, simpliciter quis sorte uoluntatem Dei inquireret, probabiliter tantum sortis credens; foret peccatum Veniabile.*

c *c. sortes, 26. q. 5.*

C A-

CAPVT III.

De Coniectatione.

HVc vsque sermo fuit, de prænotione prorsus licita, *de qua est c.* 1. vel de prorsus illicita, *de qua fuit cap.* 2. Nunc sequitur agamus de ea, quæ aliquando licita, aliquando illicita est: quam vocamus *Coniectationem.*, hæc vel est Physica, seu Naturalis, vel Politica, seu ciuilis, quæ *sortis* nomen retinet.

QVAESTIO I.

De Coniectatione ex astris.

IN naturalis coniectationis classem refero, quæcunq; causis naturalib. vere innituntur, vel saltem eas nō improbabiliter omninò prætexunt: cuiusmodi sunt agricolarum, pastorum, nautarum, architectorum, medicorū, physiognomorum, chiromantarum, astrologorum, & oniropolarum: de quibus nunc sigillatim nobis est disserendum.

Quoad coniectationem, siue iudiciariam ex astris mathesim, duæ possunt eius species constitui, prior licita, posterior illicita. Prima species est *Astronomia*; quæ nititur vniuersalibus, veris & incōmutabilibus principijs, & scientiam consequitur futurorū artis suæ: veluti reuolutionis annorum, cursus siderum, distinctionis eorū, itē naturæ solis & planetarum, eclypsiū, stationum, retrogradationū, aspectuū, coniunctionum, oppositionum, & similium: quo in genere quædam iam prodierunt vtilia, & maiora exspectantur, Tychonis Brahei, Nobilis Dani. Altera est *Astrologia*, tā dissimilis priori, quām pellex coniugi iustæ: quæ nititur principijs communibus, variabilibusque, & prędicit effecta euentuū futurorum, non necessariorū, sed contingentium; quasi ab astris necessitudine aliquā dependentium. Et ex illa priore, in hanc tandem *Chaldæi* deflexere. Sic vocati initio Sacerdotes Babyloniorū, teste Diodoro Siculo *lib.* 2. *Biblioth.* eò quòd Chaldæa natio in hoc genere antistabat. Sanè ideò receptum postea vt simpliciter *Chaldæus* Astrologum significarit, sicut *Arabs* latronem, & *Chananæus* mercatorem, sic vsurpāt Daniel *prophetia sua* 2. *vers.* 2. Iuuenalis *Satyr.* 6. & Gellius *lib.* 1. *noct. Atticar. c.* 9.

Astrologiæ huius partes sunt quatuor. prima versatur circa *Reuolutiones*, & prædicit totius anni bello, paceque vicissitudines, aeris salubritatem, annonæ pretium, morbos animantium, &c. Secunda continet *Magisterium Natiuitatum*, docens quid sigillatim homini tota vita obtinget. Tertia vocatur *Electionum*; quæ docet quid in singulis rebus consultò & vtiliter faciendum, quid omittendum, quando ædificandum, quando mihi nauigandum, equitandumuè quando egrediendum inanendumue domi, denique quando & quibus locis singula facienda, vt feliciter cedant. hac se mirabiliter iactabat, meus olim in Mathesi Doct. Ioan. Stadius; ipsi tamen, si demas, quæ per imposturam aliquando consequebatur, omnia pessimè & infelicissimè cedebant. 4. est *imaginum sculpendarum*, planè præstigiosa, & à nobis *lib.* 1. satis confutata. Trium ceterarum, nulla quidquam habet certitudinis, sed quo longius abit quæque a communibus illis astronomiæ canonibus, & ad particulares, singularesque euentus propiùs accedit; eò à scientia & certitudine longius recedit, & mendacio vanitatique sese arctius adiungit. Vnde

Sit 1. Conclusio, *Astronomus non recedens à suis vniuersalibus, commensurat. s. immediatisq; principijs, potest iuxta canones artis suæ certò prædicere, etiam multis antequam eueniant annis, vniuersales illos artis suæ euentus: nisi tamen vel supputatio, vel instrumentacum fallant.* Hinc ortæ Ephimerides, quæ vulgo circumferuntur. Hanc conclusionem neminem puto negaturū. quia sicut se habet res ad esse, sic ad cognosci: euentus isti necessarij sunt, & certi; poterunt igitur certò cognosci. Iuxta eādem rationem, poterit, ex Lunæ & Solis vario colore, & alijs phænomenis, astronomus, ventorū, pluuiarū, serenitatis & huiusmodi vicissitudinis

dinis tempestatum euentus probabiliter prædicere. ratio, quia vt plurimùm hæc accidunt; aliquando tamen ob peculiares aliquas causas impediuntur. Huc spectant Arati, Ciceronis, Hesiodi, Virgilij, & Germanici de Phænomenis carmina.

2. Conclusio, *Astrologia species illa prima non est superstitiosa, si tantum profitetur opinionem cum formidine oppositi;* v. g. minantur astra annonæ caritatem; fortè futura durior annona; metuo ne fit, &c. *Secunda verò non est superstitiosa, si tantum profitetur suspicionem*, v. g. suspicio est hunc puerum fore talem, inclinabitur ad hoc: horoscopus illi talia portendit, &c. *Tertia pars deniq; non est superstitiosa, si tantum dicat se æstimare, quòd res benè sit cessura: & reuerà animo suo non plus tribuat, quam verbis præsefert* (quod in omnibus his tribus notandum) *sicut hæc docet Conrad. V vimpina lib. de Fato: & alio opere de superstitione lib. 2. cap. 7.* ratio quia propter consideratos euentus similes, ad similem astrorum positurā sæpè subsecutos, licet nobis æstimare, suspicari, & metuere similia; neq; vllum peccatū in hac obseruationis cautione versatur: quæ est portio quædam prudentiæ, & ideò secundum se est bona.

3. Conclusio. *Astrologia vllo istorum trium modorum vlterius tendens, & prædicens aliquid ut certò euenturum, merè illicita est, & superstitiosa. totaque huiusmodi diuinatio incerta est, ac vana, nec artis, aut scientiæ digna nomine.*

Notandum ex Caietano a solere hic incurri tria peccata mortalia, secūdum tres modos excedendi. Primò quando Christianæ fidei mysteria stellis subijciuntur, & deducuntur ex astrorum influxu, vel situ. quam in re peccauit etiam Petr. Haliacensis, qui diluuium Noe, natiuitatem Iesu, religionis, fideiq; mutationes, & alia huiusmodi supernaturalia arcana astrorum disciplinę subiecit: Firmicus quoque, Albumazar, Aponensis, Machiauellus, & Paulus Iouius, b Italique complures in eundem scopulum impegerunt: quos perfidiæ reos meritò peregit Ioan. Picus Mirandulæ c Comes. Refellitur hoc dogma, quia talia mysteria à libero Dei decreto dependebāt solo; Deus autem, vt constituit, sic etiam potest cœlorum cursus immutare: ideoque Christiana religio cœlis superior est censenda: *Confessio enim eius super cœlum & terram.* d

a *In summ. verb. astrorum obseruatio.*

b *Lib. 13. histor.*

c *Li 2. cōt. Astrol c. 5. & lib. 5. ac. 11.*

d *Psal. 148. u. 14.*

Secundum peccatum est, quando futura contingentia, ex astris censent certò præsciri posse. hoc enim tollit libertatem humani arbitrij. Nam si certò præsciri possent, hoc foret quia actiones illæ ab astris, & non ab arbitrij libertate penderēt. sicque desinerent esse futura contingentia. Cōtradictoria itaque sunt certo aliquid huiusmodi prædici, & tamen huiusmodi libera siue contingentia esse.

Tertiò peccatur, quando interrogationes & electiones cœlestibus hisce corporibus subijciuntur, vt certę cuidam causæ, & tanquam legis decreto: ita, vt quis hanc vitæ actionibusque suis regulam, & normam præfigat. Hoc enim repugnat dignitati diuinæ gratiæ, quæ vincit naturam; repugnat etiam diuinæ legi, quæ talia vetat sic obseruari; repugnat nostræ mentis & cōsilij dignitati, qua cunctis rebus corporeis sumus præstantiores, & sublimiores.

In duo hæc posteriora peccata incidunt, quotquot plusquam oportet huic astrologiæ tribuunt; vt veteres Chaldæi, & qui in libris iuris uocantur Mathematici ac Planetarij: & ex recentioribus, ideò cauendi, Iul. Gauricus, Leouitius, Cardanus, Bellancinus, Ioannes Stadius, Iunctinus & Nostradamus; contra quos omnes est præcedens tertia conclusio.

Quæ probari potest ratione, & auctoritate. Ratione, quia, cum euentus isti non existant necessariò, & certò, non possunt certò & necessario præsciri. Deinde quia hi effectus nō continentur in astrorum potestate, quib. etiam nec Deus, nec humanum arbitrium subsunt. Et aliæ plures rationes peti possunt ex bulla Sixti V. contra astrologos; & ex doctissimo, prolixóque opere Ioan. Pici contra Astrologos.

Aucto-

Auctoritatis probatio, suas habet
classes. 1. probatur Scripturæ sacræ te-
stimonijs, quæ docet rerum futurarũ
a Esai. 41. n. 23. præscientiam solius esse Dei; *a* & eam
prorsus adimit homini, *b* monet ne
b Eccl. 8. n. 7. & c. 20. n. 14. quis discat astrologiam, vel ab astris
sibi timeat, & has esse vanas leges in-
fideliũ: *c* ne sequamur vanitates phi-
c Ierem. 10. n. 2. losophorũ κατὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου *se-*
cundũ elementa vniuersi, *d* quod de astro
d D. Paul. ad Coloss. 2. n. 8. logia D. Athanasius accepit: ridet au-
gures, & ostendit à scientia sua Baby-
lonios & Chaldæos fuisse deceptos,
illudq; ipsis studium inutile & noxiũ
e Esa. 47. n. 10. & 13. fuisse. *e* Quis Deo non credat? Ecce,
clamat ipse Deus: *Ego sum Dominus ir-*
rita faciens signa diuinorum, & Ariolos in
furorem vertens, conuertens sapientes retror-
f Esa. 44. n. 25. *sum, & scientiam eorum stultam faciens. f*
Ex his locis patet errasse Salisberien-
sem cùm *lib. 1. c. 11.* scribit; *viguit autem*
ista scientia, & fortè eam aliquatenus licuit
exercere donec Deum natum nunciauit stella
de cælo, magosque non reprobos, primitias fidei
ad eum adorandum nouo & inaudito ducatu
perduxit, exinde verò penitus interdicta est.
immò vt semper mala fuit, sic semper
interdicta iure diuino fuit.

2. Quia concilia & canones PP. gra
uissimis pœnis præstitutis, eam dam-
nant; longum foret verba adscribere.
loca indicabo *c. illud, c. illos, c. sed & illud,*
26. q. 2. c. igitur, 26. q. 3. c. nõ liceat, 26. q. 5.
c. 2. de sortileg. Concilij Tridentini Index lib.
damnator. Reg 6. & plenissimè Sixtus V. P.
M. bulla sua contra astrologos. Equidem
g Lib. de Ponder. & mensu. lego apud Epiphanium, *g* olim Aqui-
lam Ponticum ex Ecclesia pulsum, eò
quod his studijs nollet abstinere.

3. Damnat eandem Ius ciuile Romanorum, *l. 2. C. de Malef. & mathem. l. Mathematicos, C. de Episc. aud.* quibus & ars interdicta, & codices incendio, & vtentes damnantur exilio: sed alibi etiam morte plectuntur, *l. 5. C. de malef. & mathemat.*

4. Vt omittam Origenem, & Eusebium *lib. 6. de Præp. Euang. c. 9.* damnant communiter Patres orthodoxi, *Basilius hom. in Genes 6. & serm. in Princip. Prouer. D. Chrys. in c. 2. Matth. D. Ambr. lib. 4. Hexam. cap. 4. D. August. lib. 2. de Genes. ad litt. c. 17. & lib. 2. de doct. Christ. à c. 21. & lib. 5. de ciuit. Dei, aliquot primis capitibus & hom. in Psal. 61. D. Gregor. hom. de Epiphania. Io. Salisberiensis lib. 2. Polycratici, c. 19. & 24. & 26.*

5. Damnant communiter Theologi, tum veteres, *vt D. Thom. 2. 2. q. 95. a. 5. S. Bonau. in Centiloquio D. Antonin. 2. p. tit. 12 cap. 1. §. 6. Pet. de Tarentasia, Richar. Paludan. Gabr. Mai. in 4 sent. Guilh. Paris. tract. de legibus ad longum.* tum recentiores, vt opere doctissimo & vberrimo, Phænyx æui sui, Ioan. Picus Mir. &, eius nepos, cõtra Bellancinum patrui libros defendens, Ioan. Franc. Picus *lib. 5. de Prænot. Iulius Siren. lib. 9. de Fato à cap. 29. qui tamen postea c. 36. & 37. uidetur aliquantulum plus æquo tribuere astrologis; item Ciruelus Darocensis Theologus, philosophus & mathematicus bonus lib. de superstit. p. 2. c. 3. Mich. Medina lib. 2. de recta in Deũ Fide cap. 2. & noster Bened. Pererius lib integro de diuinat astrolog.*

6. Damnant communiter Iurisconsulti tam canonistæ quã Legistæ, *Ioannes Andr. Abbas, Ancaranus, Ananias in c. ex tuarum, de sortileg. Turrec cremata in d. cap. illos, & in summa de Eccles. Alberic. Rosatus in uoce, Sortilegus, Troilus Maluetius tract. de sortib. p. 1. Bald. Salycet. & alij scribentes in ll. 2 & 5. C. de malefic. Grilland de sortileg. q. 3 num. 8 & 9. num. 13. cum seqq. & q. 11. num. 16. Pet Leloyherius lib. 3. de spectr. c. 9.*

7. Damnat huius artis peritus, ex ipsa experientia, & praxi horoscoporũ, viginti schematibus & exemplis allatis Sixtus ab Hẽminga Frisius recenti opere; *astrologia refutata.*

8. Damnant philosophi & medici, ex veteribus optimè Bardesanes Syrus & Diogenianus, *apud Eusebium, d. lib. 6. c. 6. & 7. & plures alij apud Ioan. Stobæum Serm. 78.* ex Neotericis, Georgius Trapezuntius, *lib. cur astrologorum iudicia ut plurimum sint falsa* & Franc. Vales. *lib. Sacræ philosophiæ cap. 31.* Nec omittendum dictum prudens medici cuiusdam Iudæi; qui cum Petro Castellæ Regi (cui sæuitia morum, & innoxius sanguis, vxoris, fratrum, Episcoporum, Principum, Nobilium plebeiorumque innumerorum, *Crudelis* nomen peperit) eò quod Iudæus illi ex Horoscopo noua imperia, & mon-

tes

tes (vt aiunt) aureos addixisset, rebus postea desperatis quærenti, & qui vaticinij fides constaret? respondisse fertur; *cœlo rigente, si quis in balneo lauet, sudaturum nihilominus*: astris studia vitæ moresque plus posse significans. auctor Ioan. Mariana *lib. 17. de rebus Hispan. c. 14.*

9. Damnat ipsemet vanitatum cunctarum studiosissimus sectator & coryphæus, Henricus Cornelius; scribens *hanc artem nihil esse aliud, quam superstitiosorum hominum fallacem coniecturã; qui ob multi temporis vsum de rebus incertis scientiam fecerunt: in qua, emungenda pecunia gratia, decipiant imperitos, & ipsi simul decipiantur*. Hæc ille malus libro malo bonum perhibens testimonium arti non bonæ.

10. Damnant Historici, vt Tacitus, cuius illud præclarissimum exstat l. 17. de mathematicis, *genus hominum infidũ petentibus, sperantibus fallax; quod in ciuitate nostra vetabitur semper, & retinebitur*.

11. Damnant poetæ, vt Sibyllinorum oraculorum auctor lib. 3. vt Iuuenalis Sat. 6. vt Ennius, cuius illa sunt egregia;

Non habeo denique nauci Marsum augurem,
Non vicanos haruspices, non de circo astrologos,
Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium,
Non enim sunt ij, aut arte diuini, aut scientia:
Sed superstitiosi vates, impudentesque arioli.
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstus causa fictas suscitant sententias.
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant uiam.
Quibus diuitias pollicentur, ab his drachmam petunt:
De his diuitijs sibi deducant drachmam, reddant cetera.

Apud Laertium, ab anu domestica meritò ridetur Thales; in quem Gabriæ festiuum exstat epigramma; lufere & alij *in Anthologia lib. 2.* sed præ ceteris illud Leonidæ placet quo astrologiæ matrem, dixit audaciam, obstetricem stultitiam: & ridet moechæ maritum, iactantem se gnarũ probri alieni & infortunij, domesticum dedecus cùm ignoret. Lusit in eundem martyr Morus;

Astra tibi æthereo pandunt sese omnia vati,
Omnibus & quæ sint fata futura monent:
Omnibus ast uxor quòd se tua publicat; id te
Astra, licet uideant omnia, nulla docent:

& quæ sequuntur pari sale ac lepore condita.

Sed non desunt astrologis quædam argumenta. *Obijciunt primo* illud Gen. 1. *n. 14.* de luminaribus cœli: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos*. vnde quidam, etiam ex numero Theologorũ, colligunt astra, etsi non sit causæ, certa tamen esse signa futurorum omnium; quod non Plotino tantum, & Porphyrio, sed & Origeni, & Eusebio, & ipsi Augustino tribuitur à Iulio Sirenio; a qui hoc tenet, & confirmat ex Isaiæ verbis: b *complicabuntur sicut liber cœli*: vbi per cœlum multi intelligũt firmamentum, & dicunt firmamentum vocari librum, eò quòd tãquam in libro, sic in cœlo, cuius stellæ sint characteres, futura legantur signata.

a *d. c. 36. & 37.*
b *c. 34. n. 4.*

Respondeo, astra non esse certa signa futurorum omnium. Nam illa Origenis sententia, refertur quidem ab Eusebio, sed non approbatur ab eo; à D. Augustino autem expressè & clarè refellitur *sub initium libri 5. de ciuit. Dei*, nec verò sibi contrarius est Augustinus: vel Origeni fauet *in lib. 2. contra Manichæos cap. 21.* Nam hoc cap. 21. per *corpora cælestia* non intelligit orbes cœlestes, sed beatorum corpora gloriosa, vt contextus manifestat. Locus autem Esaiæ nihil ad rem facit, quia similitudo desumpta ex more Hebræorum: qui libros sacros in vnico folio, siue oblonga membrana scribebant: & eã, instar

instar telæ textorio radio circumuolutæ, circa cylindrũ vel bacillum ligneũ circumuoluebant, ac complicabant. Hinc ergo petita comparatione: sicut quando cœlum creatum primò apparuit, dicitur extensum fuisse sicut membranaceus huiusmodi liber, quando spectandus euoluitur & exponitur, Psalm. 103. v. 2. *Extendens cælum sicut pellem*: sic propheta, agens de mundi fine ac cælorum dissolutione, comparat eam libro illi complicato, siue membranæ circũuolutæ, vt optimè aduertit Auctor Quæstion. Ortodox. *resp.* 96. qđ clarè explicuit B. Ioannes in Apocal. *a cælum recessit, sicut liber inuolutus*. (a c. 6. v. 14.) Quo loco Andreas Cæsariensis cõsuetudinem quoq; illam Hebræorum obseruauit: ex quo cùm desumpta sint ad verbũ ferè, quæ loco illo scribit Arethas Cæsariens. & locus eius in versione Latina sit mutilus, rectè sibi cõsulet, qui ex Andrea locũ Arethæ correxerit. Vt igitur ad locum Moysis in Genesi reuertar, dico illic agi de signis in vniuersum, siue qualibuscunq; (vt vox Hebræa *Oth* denotat) nempe astronomicis, vniuersalibus, denotantibus diuersitates anni tempestatũ, diei, noctisq; *b* vel etiam polyticis & forensibus: vel quandoquè miraculosis: nõ verò agitur de astrologicis; quæ vanissima sunt; nec signi nomen merentur. Pluribus hanc Sirenij opinionem refellit, Ben. Pererius *d. operis c.* 4. (b *de quibus Psal.* 135. *à n.* 7.)

Obijcitur 2. ex libro Iudicum illud, c. 5. v. 20. *De cælo dimicatum est contra eos. stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt*: quo, inquiunt, pacto pugnauerunt; nisi quoniam Iudæis faustus, Sisaræ verò infaustus ille cursus astrorum, & siderum statio? si ergo Sisara perijt propter hunc ordinem siderum ipsi aduersum: potuit etiam hoc ipsum per astrologiã prævideri, ac metui, ac vitari. *Respondeo* ex antiquit. Iosephi verè huius conflictus tempore procellam magnã exortam fuisse, aquę etiã & grandinis multum oculis Cananæorum offusum, & sic arma bellica ipsis vsui esse non potuisse. Quod auxilium cùm cælitus fuerit missum, ait SS. *de cælo dimicatũ. c* (c *Procop. in Iudic.*) missum verò fuit per angelos defensores populi Israelitici, quorum Princeps est Michael. Hi dicuntur in ordine & cursu suo fuisse auxilio Israelitis, propter ordinem militiæ, seu hierarchiæ, in qua quisque suum ordinẽ & stationem seruabat; item propter continuam operationem & instantiã custodiæ cuique commissæ, in qua fideliter vnusquisque angelus perseuerabat: quam vocat cursum; & sic eo loco stellarum nomen angelis tribui voluere Vatablus, Vales. & alij, idq; confirmant ex illo B. Ioannis, *d* vbi *cauda draconis traxit tertiam stellarum partem*. (d *Apocalip.* 12. *n.* 3.) Sed nec Hebræum nomen positum in Cantico Deboræ, *e Haccochabim* aliud quam stellas seu sidera significat. (e *d. n.* 20.) nec apud D. Ioan. per stellas Angeli, sed viri Sancti, ex veriore expositione, *f* sunt intelligendi, sicut & apud Danielem, cùm ait; *g Et magnificatum est usque ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & conculcauit eas*. (f *Orig. tract.* 30. *in Matth. Greg. li.* 32. *moral. c.* 14) (g *Dan.* 8. *n.* 10. *sic explicat And. Cæsar. in Apoc. c.* 12.) Melior ergo Cantici Deboræ interpretatio est, quam video placuisse Caietano: sic aerem, ceteraque elementa, & tempus ipsum fauisse populo Dei, vt ipsæ quoque stellæ solitæ imbres ciere, cẽseantur contra Sisarã pro Israele pugnasse. Denique nec consequentia argumenti valet.

Tertiò obijciunt illud Dauidis; *h firmamentum annunciat opera manuum eius*. (h *Psal.* 18. *n.* 2.) hoc est, aiunt, prænũciat ea quæ Deus facturus. *Resp.* non illum esse sensum, sed hunc; pulchritudinem cœlestis huius, & visibilis fabricæ nobis indicare excellentiam operum Dei inuisibiliũ: & cogere nos vt fateamur, non alium potuisse firmamenti esse architectũ; vt Patres plerique exponunt, *i* nec dissentiunt Rabbini & Vatablus. Nã de Apostolis, haud dubiè est allegorica interpretatio. (i *D. Hier. & Euthym. hic D. Ambros.* 12. *Hexam. cap.* 4.)

Quartò obijciunt ex Historiis, sæpè has prædictiones esse veras; vt præter ceteras fuere quatuor. vna Theagenis, qui ex stemmate seu genitura addixit Augusto, imperium: k 2. Thrasylli, qui mortẽ sibi instare, mirãti Tiberio dixit, quam secretò Tiberius ei, re cũ nullo communicata, moliebatur. *l* (k *Sueton. in Octau. c.* 94) (l *Dionysi. lib.* 55.)

3. Ascletarionis de quo ista Suetonius in Domitiano; *Hunc* (Ascletarionem mathematicum) *delatum nec infici autem iactasse se quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est* (Domitianus) *quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus; interfici quidem sine morâ; sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratissime imperauit. Quod cum fieret, euenit, vt, repentina tempestate deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes.*

4. Est eorum, quibus summæ dignitates, vel Imperia, vel Pontificatus ab astrologis ante prædicti: dignitas Albabio cuidam, mirè à fortuna iactato, *b* & Athenaidi; quæ postea vxor Theodosij Iunioris: *c* Imperiũ, Rodolpho Habspurgio: *d* Pontificatus, Leoni X. Hadr. VI. & Marcello XI. *e* His omnibus

b *Eunapius in vita Ædesij.*
c *Zonaras & alij.*
d *Cuspiniã. in Cæsarib.*
e *Iouius in Leone lib. 3. idē in Hadriano VI. Garimbertus lib 4. & Onufr. 1 ãu.*

Respondeo, Quando astrologi verum dicunt, tum multo diligentius esse cauendos. quia satis clarum hoc signum foret, eos pactum cum dæmone iniusse, vt ait D. August. *f* & de Thrasyllo Dion indicat, cum scribit solitum affirmare, quæ nuncia longinquis è regionibus adferrentur. Ideoque Iurisconsulti in tituli rubrica, *g* *Maleficos* cum *mathematicis* iungunt quia vt plurimum mathematici etiam sunt malefici, vt explicat optime Dion *lib.* 49. cum dicit pulsos vrbe ab Agrippa τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας, vnde patet mathematicos dictos ipsos astrologos & sic mathematici ĩ illa rubrica, & passim in iure alibi, pro solis astrologos, seu genethliacis ponuntur: quo sensu etiam Historici vocabulum accipiũt *h* & sic accipiuntur in S.C. illo apud Vlpianum *lib. 7. de offic. Procons.* quod Pythœus cõseruatum edidit bono reip. *i* Aliquando hoc nomen Chaldæos ẽt, & reliquos Ariolos complectitur, vt apud Iuuenalem, Sat. 6. *Nemo mathematicus genium indemnatus habebit.* & Sat. 14. *Nota mathematicis Genesis tua.* Nunquam tamen quando prohibebatur ea superstitio, legitimam coniectationem Astronomorum, nec artem Geometrarum, vel Arithmeticorum comprehẽdit, quorum scientiam philosophiæ annumerabant. Aliquando Deus permittebat, & hodie permittit, astrologos etiam ignaros, & nescientes verum prædicere. in pœnã audientium: k sicut & permisit aliquando sortes oraculorum esse veras, & ariolum Balam prophetizare; *l* & huc lubens refero illud Ascletarionis, quod in pœnam & terrorem Domitiani permissum. Sæpius id permittitur ob nimiam quærentium curiositatem, teste D. August. *m* qui rectissimè addit, *non quia vera sit prædictio, idcirco minus esse superstitiosam vel sacrilegam, vel ideò magis licere prædictionibus talibus fidem dare: sed semper retinendum illud Dei præceptum; Etiamsi dixerint nobis, & ita euenerit, ne credamus eis.* n Denique quod de somnijs dixit Aristoteles, hic quoque verissimum; huiusmodi diuinationem, non nisi ex accidente fore veram. sicut enim qui assiduè iacit aleam, vel talos figit; is aliquando seniones, aliquando Venerem iacit, inuenitquè: sic cum isti centies mentiantur; quid mirandum. si ter verum dicant? sanè si mendacia notarentur, mille forent pro vno vero dicto: Pauca notantur, non adeò tamen quin veris longè plura. Quis nescit Hebræos illos, qui Leoni Isauro vera quædam prædixere, ob mendaces prædictiones. Arabia pulsos fuisse, o cum Zitam Principem in infelicem iconoclastiam perpulissent? Quis de Pancratio non legit; eum & Constantino Irenes filio Imperat. cladis maximæ, & sibi ipsi necis causam fuisse? p Quis Constantini Stethati nescit amentiam: qui & sibi, & Alexio Branæ, stulto vaticinio, exitium attulit? habebatur tamen Stethatus Princeps sui temporis Astrologorũ. q Quis nescit, quàm hactenus vanæ omnes prædictiones eorum, qui diem vel annum aduentus Antichristi, vel excidij mundi, prædixerunt? r Mitto Petri Leonij Spoletani insignis medici inanem huius Mathesis fiduciam, qua mortis Laurentio Mediceo occasionem, & sibi ipsi præbuit præcipitationis in puteum. *s* Mitto, quod Cedrenus narrat de Abrahamo, Genethliacos coram Aegypti Rege vanitatis

f *lib. 2. de Gen. ad lit. in fi & li. 5. de ciu. Dei, cap. 7.*
g *C. de mathe. & malefic.*
h *Sueto. Tacitus, Ammian. cæteri,*
i *Collatione Mosaicar. et Roman. leg. tit. 15.*
k *Docet D. Aug. l. 4. & 7. Confess.*
l *Num. 23. & 24.*
m *lib. 2. de doctr. Christia. cap. 22. & 23.*
n *Deut. 13.*
o *Zon. to. 3.*
p *Paul. Diaconus lib. 3. rerum Romanarum.*
q *Nicetas l. 1.*
r *Vide comment. nostrũ in Seneca Octau. versi. 386.*
s *Iouius in Elog.*

tis conuincente. Mitto Manuelem Connenum Imperat. cui magno stetit, nimis addictum esse huic insaniæ: quæ illum & classe maximà nudauit, & posteritati semper ridendum propinauit. a Mitto Ioan. Galeacij Ducis Mediolanensis factum, qui cùm ei astrologus quidam mortem immaturam planè prædiceret, sibi ipsi verò longam vitam polliceretur: hominis ridens stoliditatem, statim strangulari eum iussit. b Mitto mendacium duplex Petri de monte Ilicino in Concilio Constantiensi, quod Aeneas Siluius narrauit. c Addam dumtaxat duorum Principum diuersa iudicia, & mores. Alphonsus Aragonum rex sapientiæ veræ amator, in litteratos omnes mirè munificus fuit, solos astrologos à curia sua arcebat; prudenter censens, sibi nihil opus eorum industria, eò quod sidera stultos regere, sapientes astris censeret imperare. d Contra Cardanus memoriæ commendauit Ludouicum Sfortiam, versutum potiùs, quàm prudentem, & perfidum quàm æquibonique amantẽ Principem, Alfonso dissimillimum, impendiosum quendam astrologum, artis imperitissimum aluisse, in quem plus centum auri magna talenta profuderit. e *Astrologus pro tanta mercede tempus vnicuique negotio inchoandò præscribebat, adeò ridiculè: ut princeps cogeretur tempestatibus maximis equum conscendere, & cum aulico comitatu ac stipatoribus aliò migrare per medios imbres, per cænum & lutum, non secus ac si hostium manus fugeret. Tam felici euentu; vt, regno tandem à Gallorum Rege spoliatus, captus, in carcerem compactus, colaphò cæsus, in clathrata ferrea mortuus fuerit, verum fortuna vtriusque ludibrium.* Ioannes Vndecimus Pontifex Maximus (qui ante Petr. Hispanus, auctor Summularum) medicus, philosophus, astrologus; ex stellarum situ, & positura longam sibi vitam in Pontificatu pollicitus coram familiaribus suis; quarto post mense, Pontificatus octauo, subito corruente testudine recentis ædificij, Viterbij oppressus interijt, auctoribus Valerio & Stella *in vitis Pontificum*. Sed quis Astrologorum se Alphonso Sapienti, (hoc illi nomen vanitas ista tribuit) præferat? Quæ laudi maiori & veriori fraudi fuit. vtar Marianæ nostri verbis; *Emanuel sanè patruus, suo & aliorum procerum nomine, Alfonsum publica sententia in conuentu pronunciata, regno priuauit: ea calamitate dignum, quod diuinæ prouidentiæ opera, & humani corporis fabricam insigni lingua procacitate, ingeniique confidentia, accusare ausus fuerit. uti vulgo hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Vocis stoliditatem numen iustissimè vindicauit.* Vanæ sapientiæ persuasio, huc insipientiæ perduxerat. *Id forte astra memorant portendisse eius artis non ignaro. si ars est, & non potius inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur*, verum dictum & Tacito vsurpatum, *& semper tamen patronos habebit. Ex eo ferunt suspicacem esse redditum, & ex metu crudelem; &c.* Cernis quo illum hæc vanitas præcipitarit, & fecit vt alia sapiens, sibi ipsi toto vitæ decursu (notatum id) desiperet, pessiméq; semper consuleret. Aegyptios deditos aiunt huic vanitati, maximè Alexandrinos; quod tamen prudentiorum fuerit iudicium, possumus ex Suida colligere. Tradit, Alexandriæ solitos astrologos vectigal pendere, βλακεννόμιον nuncupatum: quoniam eos non nisi fatui homines cõsulerent, quos Græci βλακὰς vocant; ducta Metaphora ab inutili pisce, quem nè canes quidem vellint attingere.

Conclusio 4. Si *non superstitiosi, certè noxij infirmis illi medici sunt, qui secundum lunæ & aliorum planetarum in signis Zodiaci stationes, de morbis iudicant, verbi gratia, quæ cuiquè euenerit ægritudo, & quo illi pacto medendum: necnon chirurgi, qui in vulneribus idem obseruant, & loci considerant vulneris, & stellas ei præsidentes* (quas vocant, Gentel, Neus, Dibelgibel, Lachadiel, Sapissa, Elebra & simil.) *& inde pronunciant vulnus esse lethale, vel sanabile.* Hæc omnia fusè describit Conrad. Vvimpina. f tales etiam videntur illi astrologi, qui generatim pronunciant,

a Vide Nicetã Chon. li. 2. 5. et 7.

b Correzetus l. factor. dictorumq; Memorab.

c lib. 4. de Alfonso.

d Sylu. n. lib. 4.

e Cardan. in Ptolomæum de astror. ind. li. 1. tex. 14.

f d. l. 3. c. 8. & 9.

nunciant, qua die pharmacis, venarum sectione, aut cucurbitulis corpus sit euacuandum. Merito suspecta sunt hæc omnia. quia stellarum non est tanta vis in hæc inferiora; & si qua talis vis foret, ea posset & soleret aliarum particularium causarum cōcursu planè impediri. Imò & sola materiæ indispositio, lunæ & astrorum omnium actiones euariare facit, teste Galeno; *a* cui Auicenna *b* consentit. quare obseruationes & effectus huiusmodi dierum indicum, prouocantium, vel criticorum, longè magis dependent ex materiæ dispositione, concoctione, & statis morbi temporibus ac symptomatibus, quam ex sideribus: quæ est vera sententia Hippocratis & Celsi. *c* Longius etiam aberrant isti Astroiatri, quia præcipuè attendunt ad quosdam lunæ imaginarios angulos, aspectus, & conformatione; parui facientes vel contemnentes potiùs, quomodo ad cæli vel siderum influxus recipiendos materia disposita fuerit, & quæ periodi temporum, quæuè concoctiones & crises sint morborum. Hos ergo meritò maximè Galenus *d* contemsit, Augustinus Niphus *e* risit, & multis eorum patefactis erroribus *f*. Ioannes Langius impugnauit: & Marsilius Ficinus, qui iunior ista defenderat, *g* eadem postea fatetur se scripsisse *h* non vt probaret, sed vt cū Plotino astrologorum ineptias rideret.

a *lib. 2. de diebus Criticis.*
b *li. 4. Fen. 2. tract. 2. cap. 1.*
c *Hippocr. passim & Cels. lib. 4. c. 4.*
d *li. 12 Therapeut.*
e *lib. 5. de dieb. Critic.*
f *epist. 35.*
g *lib. de vita calitus conseruāda.*
h *li. 12. epistol. ad Politianum et Picum.*

Conclusio 5. *Pars illa interrogationum, qua res occultas inuestigat, vt furta, thesauros, virginitatem &c. planè uetita & perniciosa est omni iure.* prohibent sacræ litteræ; Leuit. 19. v. 31. *Non declinatis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.* Deuteron. 18. v. 10. & 11. *Nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atque auguria. nec sit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones consulat, aut diuinos, & quærat à mortuis ueritatem. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter huiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.* Iure Ecclesiastico prohibetur hoc. *capite primo & cap. ex tuarum. de sortileg.* Iure ciuili plurimis rescriptis, *l. item apud Labeonem §. si quis astrologus. D. de iniur. lib. 2. & l. nemo aruspex. C. de malef. & mathem. lib. 1. C. de thesau. lib. 10.* Tolerantur hi sæpè in rebuspub. sed exemplo pessimo & publico malo.

QVAESTIO II.

De coniectatione, ex elementis, meteoris, plantis, arboribus, brutis.

ASTRIS & cælis proximum, de quo certo constet elementum est aer: satis valdè enim probabile est ignis Spheram propriam esse nullam; quæ sententia valde antiqua est, & a recentioribus quibusdam strenuè defenditur, *i* videtur hæc mens Ausonij in Gripho Ternarij.

Tres Charites, tria fata, triplex uox, trina elementa.

In media regione aeris variȩ valde fiunt impressiones meteorologicæ. Exhalationum copia gignit magnos & paruos ignes, diuersissimè configuratos, pro exhalationum ipsarū forma diuersa: vt modò videantur flammæ, modò columnæ, modò lanceæ, modò stellæ saltantes vel discurrentes, descēdentes, vel ascendentes, aliquando verò & cometæ multiplices, de quibus non est nunc tempus agendi. *k* quib. omnibus commune est magnam temporis siccitatem denotare; signa quoque esse ventorum diuturniorum, vel violentorum: quod maximè cometis conuenit; qui si frequentes fuerint, etiam præsignificant sterilitatem, famem ac pestem: eò quòd vis cometæ omnem vaporum & exhalationū humiditatem absumit: vnde consequenter mortem minantur biliosis, & qui ardentioris sunt naturȩ, quales plerique Principum & Magnatum: eadem siccitatis causa, ad bella quoque & seditiones inclinant. Cetera quȩ his astrologi & Squarcialupus addunt, vana sunt & fallacia; q̄ dixi, naturȩ cōsentanea

i *Hier. Cardan. lib. 1. de varieta. c. 2. Scipione Capicio lib. 2. de Princi pijs. F. Patricio. lib. 7. discuss. Perip. to 4. F. Valesio de sac. phil. ca. 50. Villaspanaeo & alijs.*
k *Vide Aristot. 1. Meteor à ca. 4. Pliniū li 2. Nat. hist. & ibi Coment. Molichij. Senecam li. 1. Natu. quæst. Cōtar. li. 2. de elem. Cardanū lib. 4. de subtilit. & lib. 1. & 13. de varie. Schaligerū cōtra Card. exerc. 79. Fracasto. in li. de Homocentri. & And. Duditiū tract. de Cometis, & epist. ad Io. Cratonem.*

nea videntur. Fit tamē non rarò vt cometarum causa sit, supernaturalis dūtaxat Dei dispositio, vt quando fœlicem aliquem euentum portendunt; quod sępenumero accidisse allatis Historiarū exemplis olim, teste Origine *lib. 1. contra Celsum*, docuit Cheremon, *lib. de Cometis*; qui si exstaret, fortassis deprehēderetur nata hæc inde opinio, quòd quæ vni regioni seu regno fœlicia fuere cū aliorum clade coniuncta erant: Vel sanè causa est Dei dispositio hoc pacto volentis admonere homines, de imminente publica calamitate, vel morte regum aut principum, vt ad pœnitentiam & morum emēdationem recurramus. *a* Tunc autē cometæ pertinent ad ostenta (de quibus actum) & Dei caritatem nobis egregie cōmendant, nō ferientis nisi nos prius admonuerit. idcircò videmus crinitas stellas in eam partem comam diffundere, cui minantur. Mirificū huiusmodi commonitionis signū narrat Gobelinus Persona: *b* nempe in monasterio Bodkensi, qđ B. Meinulphus confessor exædificauit, quoddam miraculum ordinarium contigisse talib. ostentis annumerandum: *Tintinnabulū* (inquit) *quoddam magnū aneum benè sonorum in eodem monasterio reuerenter asseruatur. Nam quoties aliqua ex istis monasterij sororibus breui erat abitura è vita, absque vllo humano ministerio, per se fortem reddebat sonum.* Rideat hæreticus, vt lubet; sed alia duo similia accipiat, etiamsi nō lubet. Scribit Leonard. Vairus. *c In Celtiberia oppido Vililla campanam esse, quā vocant incolæ* campanam Miraculorum; *hanc per aliquot menses priusquam resp. Christiana aliquid aduersi patiatur, ex seipsa nemine pulsante, sonare solitam: cuius rei* (sic ait) *testimonium per publicos tabelliones hisce oculis egomet legi, preter fidem, quam de eadē re illius regni Proreges faciebant suis litteris.* Accedat & aliud è Gallijs, quoniā Hispaniam à testimonio arcent aduersarij. Eodem Vairo teste, ad flumen Rhodanum, in Sequanorum confinio, situ est nobile monasterium S. Mauricij. Viuarium illic visitur, in quo iuxta numerum monachorum pisces ponuntur. Illorum si quis ægrotet, pisciculus quoque semiuiuus cernitur supernatare. quod si monachus è vita migraturus sit, paucis ante diebus piscis moritur. Hoc ita se Vairus accepisse scribit, tum ab Antonio Cardinale Granuellano, singulari bonarum artium patrono, teste oculato; tum ab alijs fide dignis, vt rem locis illis notam atq; omni fide contestatam.

a *Damasc. 2. de fid. orthod. cap. 7. Bonauēt. in 2. d. 14. q. vlt.*

b *In vita S. Meinulphi mens. Octob.*

c *lib. 2. de fascin. c. 14*

Porro cùm exhalatio quoq; sit venti materia, & ventorum ideò pręcipuè qualitates sint, caliditas & siccitas: facilè intelligitur, cur ex ijs & sanitatis corporum, & fertilitatis anni probabilia signa queant desumi. Qui de ventis plura volet, alibi quærat. *d*

Secundò non pauciora fiunt ex vaporibus, quæ & ipsa suas adferūt probabiles prænotiones. Ex nubibus quā multa queant prædici, post quendam Gerardum, docet Conr. Vvimpina; *e* nec sua rustica prognostica desunt pluuijs communibus: nec prodigiosis pluuijs, *f* siue naturalia tempestatis anni, siue supernaturalia iræ diuinæ cōminatoria. Anno superiore 1600. die 18. Februar. propè Arequipam, ex illis qui multi in Peruana sunt mōtes igniuomi (*vulcanos* vocant) vnus, eorū *Guaynaputina* principiò candidam nubē visus pecorarijs è longinquo eructare, quā consecuta est procella fragminū ingētium quasi auulsorum à rupibus, sed ignitorū: hæc paulū spacij progressa cōminuebātur in minores lapides, & paulatim centesimo ferme passu à cratere, in cinerē. Vbi saxa decidebant cūcta reuulsa, diruta, cōminuta, interempta: vbi lapides; pauci mortales euasere vel iumenta. fors Hispanus iter faciebat eques: cùm vim grandinis lapillaceæ non ferret, descendit, & se sub equo locat; sed equus non valebat subsistere prę vi ictuum. herus videns nec tutum, nec quietum sibi sub iumento refugium; ephippium aufert, equū deserit, capiti sellā imponit; sic ęgre euasit cranifragiū. torrētes & fluuij ac fontes nonnulli penitus exaruere, alijs lapsus facultas interclusa cineris multitudine, idque per leucas plus trecētas. Arequipæ primū ortæ clara luce tenebræ integrum ferè mensem durarunt.

d *Vide Sen. lib. 5. Nat. quæst. Plin. l. à c. 40. et ibi Milichiū Card. lib. 1. de varie. c. 1. et 8. Vales. de sac. philos. c. 50.*

e *lib. 1. de signis c. 5.*

f *de quibus Plin. sup. c. 56. & 58. & ibi Milichius.*

g *Vales. c. 50. de sac. philos.*

Interea initiò cælum fulminib. visum dehiscere, & audiri tonitrua, flammeique globi instar artilleriæ bellicę aciebus hinc inde dispositis mutuò explosæ vicissim huc illuc discurrere. ingens globus semel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente porta erupit, & subitò disparuit relicto sulphureo nidore. terræ motus iugis fuit; adeò vt multę domus conciderent, reliquæ quasi tripudiarent nutantes. Nec cessauit interea pluere terram albam, instar cinerũ seu calcis tritæ, vt nemo per plateas incederet, qn mox digiti spissitudine cooperiretur. domus, quæ minimùm, tectæ essent crassitudine semipedali: sic pleræq; sub onere gemebundæ subsiderunt. malum durabat, luce per interualla potius ostentante se, quam diem præbente. Mense ferè exacto cessatio fuit, & nonnulla intermissio, vt nostri qui illic degũt perscripsere: sed adhuc metus manebat grauiorum. Magnam morum in melius tum timor expressit commutationem: omnes ad pedes Sacerdotum deuolui, adeò vt quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum accessit. Sed nec Satanas neglexit occasionem. Nam cùm Indi pagani viciniores flammis solita superstitione Magos accessissent; & simul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac sacrificijs procurarent: magos & viciniores quosq; flammæ consumpserunt, ceteri omnes male multari, desperabundi pars suspendio, pars aliter sibi mortem consciuerũt. Hæc narrata litteris P. Ioan. Ruizij de Alarcõ scriptis Arequipæ Martij XV. anno superiore, quarum hoc anno Martio mense exemplar Hispanicè perscriptum legi; vnde hanc epitomen excerpsi. Vix quidquam simile lectum vel auditum. Idem de grãdine & glacie dicendum, (quæ specie non differunt, a & Pisidas in κοσμουργίᾳ poeticè nõ philosophicè contra Aristotelem agit) Nimium quoque copia fertilitatem anni; roris & pruinæ multitudo sterilitatem potius, prænotant. Nebula descendens serenitatem, ascendens imbres indicat. Tonitru & ecnephias sunt indicia pluuię subsecuturę: alij verò sonitus in aere audiri cõsueti, b magis pertinent ad prodigia. Fulmen & prester, quid pronuncient, Vvimpina te docebit. c

a Valles. ca. 50. de sac. philos.

b vt 2. Machab.

c d. cap. 6.

Tertiò maris tumor, venti; fluuiorũ insolitæ eluuiones, pestis annuncia sunt; terræ motus quoque idem designant, testibus Ammiano, Procopio, & alijs.

Quartò, quoad impressiones, quæ per reflexionem lucis; circa vapores, ac exhalationes fiunt (vt Iris, halo, coronæ, parelus, virgæ) naturaliũ prędsensionũ prognostica cēseri possunt, d vt & hiatus, & quæ foueæ & fenestræ vocantur; necnon flammarum illi tractus, quibus ignis fatui est nomẽ, sunt enim effectus varij, exhalationis vel vaporis superabundantis, & vincentis obstantia; vel interdum luminis victi, ac profligati. e

d Vide Vvimpinã d. c. 5.

5. (Vt ad terrestria veniamus) ex arborum quoque prouentu prognostica colliguntur vt *teste Tullio*,

Lentiscus, triplici solita grandescere fœtu,
Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi,

Amygdalorum copia indicat messis abundantiam. f Trifolium inhorrescit, & folia contra tempestatem surrigit. Sine auris ludentia arborum folia, lanugines & pappi populnei volitantes per aerem, aut aquis innatãtes, tempestatem prænunciant. Si rosæ violæuè sub auctumnum iterum floreant, pestilitas imminet. Burdigalæ, quæ pestim illam magnam præcessit hyems, aliquas in horto nostro rosas protulit; quas & vidi. Vnum hoc non videtur vacuum à superstitione, quod quidam tradidere: sub actumnũ duas vel tres glandes legendas, tum cultro scindendas, trium aliquod in his solere reperiri, muscam, vermem, vel araneum: muscam denotare discidia eo anno futura, vermem fertilitatem, aranea mortalitatem denotari.

e Vide Senec. lib. 1. Nat. qu. Plinii li. 2. à cap. 28. Contaren. l. 2. de element. Pernumiã l. 3. Physic. & Carda. l. 4. de subtil.

e Vide Panegyrim nostrã de Natiuitate Deipara virg.

6. Animantes etiam quædam nobis prænunciant, vt;

Cana

Cana fulex fugiens è vasti gurgite ponti
Nunciat horribiles clamans instare procellas.

Vt & acredula matutinis instans vocibus:

Fuscaque nonnunquam cursans per litora cornix,

Si tamen

Demersit caput & fluctum cerdice recepit.

Ipsi quoque alumni dulcis aquai ranunculi,

Mollipedesque boues spectantes lumina cœli,

a *lib. de diuin.* Et quæ talia ex Arato Tullius, *a* & ex Hesiodo Virgil. Quid contemptius
b *li. 1. Geor.* musculo, vel passerculo? tamen domos illi ruituras; hi, aeris contagionem fuga præueniunt, quorum omnium etiam causas Franciscus Picus inuestigat. *c*

c *d. lib. 3. c. 3. cū seqq.*

Ex obseruatione huiusmodi Phænomenorum, emersere canones prænotionum, quibus vtuntur nautæ, pastores, & agricolæ de quibus non contemnendum opus extat Antonij Mizaldi Monluciani, *Ephemeridum rusticarum.* illa quidem ipsa animalia præsagij sui sunt ignara; sed impetum quendam naturalem solummodò sentiunt, mouente phantasia per humores concitata ad petendum quæ commodo, & fugiendum quæ noxæ sunt futura. Quod sigillatim idem Picus ostendit, de ciconijs, cypselis, mergis, delphine, ceteris: longum nimis & lentum foret mihi, singulis inhærere. Veniamus ad nobilius animal, hominem, & ex eo quædam præsagia.

QVAESTIO III.

De coniectatione medicorum.

EGimus *d* de quadam falsa & illegitima, imò ludubriosa; nūc de vera, seria, & gnesia dicendum. hanc medicorum σημειωτικὴν, veteres, recentioresquè Doctores integris tractationibus sunt persecuti; *e* quos legere poterunt, qui plenos sitiunt crateres: mihi hoc vnū videtur vniuersim posse statui.

d *q. 1. sūcl 4*
e *Hippocr. lib. de Prognost. & in eum cōment. Galeni. Aristot. sæpe in Problem. Celsum l. 2. de Medici. & horū sequentes vestigia F. Picum d. l. 3. c. 7. Vvimpin. lib. de signis c. 8. & à c. 13. vsq; ad 21. Io. Guintherum Andernacum veter. & noua medicina cōment. 1., Dial. 7.*

Signa proba sunt, quæ naturalibus principijs, & veris experientijs comprobantur: cetera sunt vana, & ab arte medicorum aliena. Proborum, quędam sanam integramquè valetudinē testantur; quędam degenerantem, vel iam affectam; quædam succumbentē, & iam victam: quædam se recolligentem & victricē: quædam denique sunt ambigua, etiam ipsis magistris. Nec vlla tam certa, quin fallant aliquando; ideò vetus sermo verus, præstare à sexaginta medicis, quam à scabinis sex damnari, & morti addici.

QVAESTIO IV.

De prænotione Physiognomica.

PHysiognomus ex pilorum; & membrorum corporis colore, habitudine, & proportione; de temperie, valetudine, quædam etiam de morbis; ingenio, & animi affectionibus putat se scire: præcipuè frontem considerat faciemquè, quia hæc solet esse speculū virtutum intellectualium; & tum vocatur hęc μετωποσκοπία. Huius mentio apud Iuuenalem *Sat. 6.* cùm scribit frontem vatiā muliere prębendā. Aristoteles & Polemon confundunt cum *Chiromantia*; quæ propriè manuū considerat lineamenta; quasi quoddā virtutum actiuarum speculum: at si considerat etiam reliqua membra totiusq; corporis habitū, *Physiognomica* vocatur.

Hanc Physiognomica veteres medici Hippocrates & Galenus diligenter excoluerunt, vt & Aristot. integro libro, & qui extat, Polemō Atheniens.

lib. de Natura signis: quorum scripta laudantur, eò quod naturę vestigia calcarunt. Sed recentiores Barth. Cocles *in Anast. Physiogn.* Luc. Gauricus, & alij ferè plura miscent superstitiosa, præter vnum fortè Petr. Motiū; cuius librum *de multiplici temperamento & cognoscendis hominibus* laudat Michael Medina: *a* quia primò complexionis modum, deinde medico & philosophico ratiocinio propēsiones & ingenia gentium, prouinciarum, & singulorū hominum describit: methodus hæc vera & recta. sed scriptorem illum nōdum potui nancisci. Visus mihi non infęliciter Conrad. Vvimpina *b* Galeni, & Aristotelis ferè omnia in Cōpendium redegisse.

a *l. 2. paranes. Christ. cap. 2.*

b *lib. de signis c. 8. 9. & 10.*

Artis fundamenta varia sunt. primum petitur a quadam cum animantibus similitudine. v. g. qui paruis sunt oculis inuidi censentur, quia simiæ tales; qui magnis, stupidi, sicut boues & asini. ratio est: quia cum Deus auctor naturę gnarus esset, qua quodque animal indole dotasset, singulis etiam ea addidit instrumenta, quæ huic indoli forent quam aptissima. ferocib. ut leoni, apro, tauro, vngues, dentes, cornua; timidis ac fugacibus ut lepori & ceruo artus celeri fugæ necessarios: fortibus araturis, vel onera baiulaturis, toros, gibbum, dorsi, humerorumque robur, vt camelo, boui, equo & reliquis veterinarijs. Idcirco quasi ex signo & à posteriori (vt loquuntur scholæ) animantium indolē ex ipsis instrumentis corporeis, quibus à natura sunt prædita, colligunt.

Secundum fundamentum à moribus gētium atque prouinciarum desumitur; quæ cùm certo sint corporis habitu, vt plurimum quoque ingenijs moribusque discrepant. v. g. physiognomi definiunt nimium fuscos, stupidos ac pertinaces esse, quoniā Aethiopes sunt huiusmodi.

Tertium à sexu, v. g. quia mulieres cādida, vt plurimum & molli sunt cute, eædēque sunt pauidæ ac leues; ideò candidos & molli cute, moribus obnoxios ijsdem censent. Huius secundi & tertij fundamenti ratio ducitur à complexione. eùm enim eadem temperies simul causa sit cutis huiusmodi & morum huiusmodi: ratiocinantur, in quocumque cutis sit talis, talem esse temperiem. quare ab eodem, eiusdem temperiei ratione, similes mores exspectandos.

Quartò rimantur affectus animi, à motu membrorum & corporis affectionibus. tale illud Hippocratis, *Oculi non nictantes sunt iracundi: quoniam irati fixis & immotis oculis intuentur.* Sic ratiocinabatur Salomon *c* dicens; *Homo Apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, praue corde machinatur malum.* Et Esa. *d agnitio vultus eorum respondit eis.* hoc est vultus exterior eorum, secreta cordis patefecit. sic argumentatur Martialis *e* (quem vetusta exemplaria nescio cur vocent Martialem Cocum.

c *Prou. 6. v. 12.*

d *Esa. 3. v. 9.*

e *lib. 12. Epig. 54.*

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

Mathiam Coruinum Hungarię Regem, haud illaudatum Principem, nimis deditum diuinationi, adeò vt nihil nisi consultis astrologis soleret suscipere; *f* tam studiosè accepimus *g* huic vacasse physiognomicæ diuinationi, vt ex primo adspectu lineamentorum faciei, dè temperamento & moribus hominū solertissimè iudicaret; ita vt magiæ speciem æmulis præbuerit.

f *Bonfinius l. 8. Hung. hist. deca. 4.*

g *Ioachim Cureus in Ann. Siles.*

Quinctum fundamentum petunt ex collatione signorum cum signis, & ex quibusdam alia colligunt, verbi gratia, inuidiam ex iracundia, cui tristitia & animi prauitas sit adiuncta.

Sit conclusio, *Physiognomica consistens intra cancellos naturalis philosophiæ, licita est, & habet aliquid probabilitatis.*

Probatur primò, quia positorum fundamentorum aliqua sunt probabilia, quædam minus, quædam amplius.

Secundò, probatur ex sacris litteris, in quibus, *virorum robustorum facies dicuntur similes faciei. h* Item quod, *in facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum*

h *1. Paral. 12. v. 8.*

rum in finibus terræ. a & alibi *sapientia hominis lucet in vultu eius.* b item; *cor hominis immutat faciem illius*, c & quæ iam citata. d

a *Prou.* 17 *v.* 24.
b *Ecc.* 8. *v.* 1.
c *ca.* 13. *v.* 31.
d *Prou.* 6. *v.* 12. *Esa.* 3. *u.* 9.
e *Bal. in l.* 2. *n.* 5. *C. quorum ap. non recip.*
Paris de Syndicatus, hippolytus, Marsil. & alij.
f *Sirenius l.* 9. *de Fato, c.* 39.
g *in Timæo.*
h *Orat. pro Roscio. Comœd.*
i *lib.* 2. *hist.*

3. ex iuris interpretibus, quorum cómuniore calculo receptum, quádo plures de aliquo crimine sunt accusati & capti, primùm quæstioni subijci debere illum, qui facie deformior; quoniam credendus sit animo quoque prauior. e

4 probatur sententia philosophorũ. Pythagoras enim ad huius disciplinæ regulas, discipulos vel admittebat, vel repudiabat. Socrates hac inditina deprehendit Platonem fore, qualis postea laudatus f Maximi hanc fecere Plato, g Aristoteles, & Sextus philosophus: quorũ primus ea utitur in Dialogis, Secundus accuratè tradidit, tertius idcirco corpus vocauit animi imaginem. Cicero hinc petitis iaculis aduersarium mirè lacessiuit. h Velleius Paterculus, veteres ea multum vsos testatur. i

Dixi, non *certitudinis* sed *probabilitatis*: quia solet quidem corporis dispositiones affectionibus animi præire, quod integro libello Galenus demonstrauit: sed præire, non trahendo vel cogendo, verum leniter & assiduè inclinando; ita vt bona consuetudine & freno rationis, haut difficulter illa propensio superetur. Quod de se testari Socratem non puduit, cùm Zopyrus physiognomus ex lineamentis corporis eius, bardum, stupidum, & mulierosum illũ iudicasset. k Sic intelligendus Cassius medicus, l cum quæsisset, cur prodigiosæ formæ homines, plerumque etiã einota sint mente? respondent, *quia corpori consentit anima, ut anima corpus.*

k *Cic. li. de fato, Ale. Aphrodis. l.* 4. *de fato.*
l *problem.* 51.

Vnde sequitur 1. longè certiùs iudicium ferri de brutis, quàm de hominibus. quia bruta, propensione sola trahuntur; homo propensionem arbitrij habenis moderatur. Sequitur 2. quod Physiognomo non licet iudicare, de facto, siue de actuali hominis vita, scilicet hunc esse talem; sed de pronitate tãtum ac inclinatione, vt optimè censuit Proclus, m v.g. talem propendere & inclinari in auaritiam, mulieres, vinũ &c. 3. sequitur, non posse hanc facultatem iudicare, de donis diuinis & gratuitis, quia Deus hæc distribuit cuique prout vult: nec de extrinsecis planè homini, vt morte violenta, opibus, honoribus, & ceteris fortunæ bonis malisue; nec de nuptijs, statu vitæ, & alijs negotijs, quorum electio est mere voluntaria, talibus nugis plenus est liber *de neuis* Melampi. Ratio est, quia nihil istorum dependet à corporis habitu, vel cõstitutione. Permittit quidem Deus, vt quædam diuinationes istorum euentu comprobẽtur; sed simul eos sinit falli, in ijs quę magis ipsis necessaria. Scribit Paulus Iouius in Elogijs, de Antonio Tiberto Cesænate, qui Physiognomus excellẽs suo tempore habebatur, eum *Guidoni Balneo prædixisse, quod ab intimo amico necaretur: Pandulfo item Malatestæ Arminensium tyranno, quòd ex patria pelleretur, & exul in extrema egestate periturus esset. Paullò post Pandulfus Guidonem ob spectatam virtutem & suspectam obtruncat: Antiochum ipsum custodia mancipat, euentum præsagij exspectaturus. Antiochus custodis artis filiam, ita flexit, ut resti ab ea impetrata in fossam demitteretur: sed compedum sonitu proditus, & a fuga retractus, cum puella percutitur. Pandulfus tandem exsul, & egens ab omnibus desertus, in hospitali diuersorio senex perijt.* sibi dum alijs cauit, sibi non cauit Antiochus. Potuere etiam illa per humanam prudentiam conijci. quid enim in exspectatum aut mirandum, si familiaris tyranno vir fortis, ob suspicionem, ab eo necetur? quid verisimilius, quàm tyrannum inuisum, vel necari, si sit audax: vel compelli in fugam, si timidus, & semel pulsum, ad egestatem redigi?

m *in Alcibiad. Plato.*

QVAESTIO V.

De Chiromantia.

CHiromantiam diuidunt in Physicam, & Astrologicam.

Concl. 1. *Physica Chiromantia licita est, & physiognomiæ pars, & ideò de illa idè quod de hac iudicium.*

Ratio est, qa per lineas & partes manũs,

nus, considerat ipsam corporis temperiem, & ex temperie corporis probabiliter indagat animæ propensiones. hãc probat artem Aristoteles *lib. 1. Hist. animal. cap. 5. & 30. ac 34. problem. sect. 10.* & prolixè eã ex sequitur Conrad. Vvimpina *lib. de signis. cap. 10. 11. & 12.* incautè vero Pet. Primodaius; dũ inter duas has species non distinguit, omnem chiromantiam videtur damnare, *Academię Francica p. 2. die primo ca. 4.*

Concl. 2. *Chiromantia astrologica prorsus vana & illicita, scientiæ nomen non meretur.* Scientiam esse nititur probare Anton.
a *lib. 7. uar. lect. c. 9.* Verderius *a* nam loqui illum de hac etiam, non de physica tantum patet, tũ quia coniungit cum astrologia, & vtrãque scientiam contẽdit esse; tum quia, in responsione penultimæ obiectionis, dicit harum manus linearum significationem ab astris infallibiliter dirigi & cætera, quæ sanè Ecclesiasticam merentur censuram. quia Papa Sixtus V. edita contra astrologos & Chiromanticos bulla, definiuit neutram esse sciẽtiam, & vtrosque pariter damnans, grauibus subiecit pœnis; cuius doctissimi & maximi Pontificis sententia præponderat omni contra sentientium temeritati; tum etiam quia in Catalogo Romano librorum, quorum vetita lectio, omnes qui Chiromantiam docẽt, apertè sunt annumerati. prohibita est ergo.

Vanam esse, docet optimè Franc. Va-
b *fac. philo. c. 32.* lesius, *b* doctiss. medicus, meritissimo illam detestans. primum namque laborant væsania mathematicorum, de astrorum influentijs, quam improbauimus *supra q. 1.* Addunt de suo, quod stultius est, hanc areolam esse Iouis, illam Mercurij, tertiam Veneris, atque ita porrò: Superaddunt tertiò tales areolę lineas hoc prænotare, alias illud; quorum nihil ratione vel auctoritate confirmant, sed nudo suo delirio, & prętextæ experitẽiæ postulant nos manus dare. Cùmque tamẽ inania sint artis huius principia, fuere tamẽ semper, qui hoc quoque mendacium paruuli diligerẽt. Olim prosa oratione Chiromãtiam tradidit Helenus Syracusius libro, quem nominat *χειροσκοπικὸν οἰώνισμα, manus inspectorium augurium*: carmine verò comprehendit Eumolpus quidam. vtriusque meminere Pollux & Suidas. Recentiores scripsere Ioannes de Indagine (Lutheranus, alius a Carthusiano nominis eiusdem) Ioan. Traisnerus Athensis, Antonius Germisonus, Bartolomæus Cocles, Michaël Sauonarola, Petrus de Arca, Marcellus Saya, Andreas Tricassius, Michael Scotus, Ioan. Teukesberg, & alij: quorum libri scatent superstitiosis Ars ista palmam manus primò in certos colliculos, areolas, & lineas diuidit: areolis planetas singulos, lineis astra quædam præficit: horum denique astrorum atque planetarum vulgò creditos effectus ipsis areolis ac lineis manus ascribit, vt breuiter Vvimpina *c* ostendit, *c sup. c. 12.* addens se horum non approbatorem, sed narratorem esse nudum; suo iudicio cuncta nænias esse; detestatur hos & impugnat vehemẽtius antiquus scriptor Ioannes Salisberiensis *lib. 2. Polycratici c. 27.*

Contra hos libratum illud Iuuenalis Sat. 6.

. . . . frontemque manumq;
Præbebit uati crebrum poppisma rogãti.

quorum prius ad metoscopum, posterius ad chiromantem referendum benè Britannicus obseruauit. Solent hãc vanitatem profiteri vxores (si vxores) ex illa colluuie quę totam peruagãtur Europam. Vulgò *Zingaros* seu *Aegyptios* nuncupant; de quibus multa collẽgit Crespetus *lib. 1. de odio Satanæ discur. 12 fol. 176. cum seq.* Sed hi scriptoribus Germanis, quam Gallis vel Italis notiores: ideò hos audiamus. conditionẽ eorum & originem sedulo perquisiuit extra res fidei, non despicabilis Seb. Munsterus l. 3. cosmograph. *fol. 267. Cũ ageretur* (inquit) *annus post Christũ natum 1417. primũ per Germaniã apparere ceperunt homines nigredine deformes, excocti sole, immundi ueste, & usu rerum omnium fœdi, furtis imprimis intenti, præsertim fęminæ illius gentis: nam uiris ex furto fœminarum uictus est. Tartaros aut Gentiles uulgus uocat, in Italia * Cianos appellant. Ducem, comites, milites, milites, inter se honorant bellè præstantes: canes uenaticos pro more nobilitatis alunt s* **corr. cingaros.*

sed

sed ubi venentur, nisi furtim non habent. Equos sæpè mutant, maior tamen pars pedibus graditur. Fœmina cum strato & paruulis iumento inuehuntur. Litteras circumferunt Sigismundi Regis & aliquorum Principum, ut transitus illis per urbes & prouincias incolumis permittatur innoxiusque. Ferunt ipsi ex iniuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire, atque ex minore Aegypto primùm emigrasse. Sed fabellæ sunt. Hominum genus, quod usu compertum est in peregrinatione natū, ocio deditum, nullam agnoscens patriam ita circuit prouincias, furto (ut diximus) fœminarum victitans; canino ritu degit; nulla religionis cura, etiamsi inter Christianos paruulos suos baptisari curent; in diem uiuit, ex prouincia demigrat in prouinciam: per aliquot annorum interualla redit; sed multas in partes scinditur, ut non ijdem in eundem facilè redeant, nisi per longa interualla locum. Recipiunt passim & uiros & fœminas uolentes in cunctis prouincijs, qui se illorum miscent contubernio. Colluuies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, rusticæ plebi grauis imminens: ubi foris illa laborat in agris, hi spolijs inuigilant casoliarum. Anus eorum chiromantiæ & diuinationi intendunt; atque interim quo quærentibus dant responsa, quot pueros, maritos, aut uxores sint habituri, miro astu & agilitate, crumenas quærentium vimantur & euacuant. hæc de illorum moribus verissima. Vnde sæpè animum subit admiracio, quo iure, vel iniuria in quibusdam prouincijs hoc genus flagitij a Principibus toleretur; non sine maximo schādalo, & damno rusticorum. Nam scelerum impunitatem permittit, qui sceleratos tolerat. Si hos fures licet tolerare, certè & alios. Si horum chiromātia & maleficia reliqua tolerantur; non id est nisi contra diuinæ legis, & Ecclesiasticorum canonum auctoritatē? Notoria sunt flagitia quæ Munsterus memorat, & ijsdem planè verbis Albertus Krantzius *lib. 11. Saxoniæ ca. 2.* vt alter ab altero, vel ambo a tertio acceperint. Quod attinet ad maleficium docet experientia, nam si quis illis ex sacco vel capsa vnicum nummum largiatur, omnes nummi qui in eodem copia vel sacco inerant, migrasse quò vnicus ille, non raro deprehenduntur: quod apertum maleficium est. Quoad diuinationes illas, nequeunt excusari à superstitione, aut hæresi (si sic sentiūt) aut impostura scandalosa. Quod alios passim recipiant, ex nationibus per quas transeunt; id nullo pacto illis cōcedere deberent respub. sed tales qui se ijs aggregant, & ipsos receptatores, condignis pœnis coercere. Nam contrarium est otiosos & vagabundos fouere in reip. perniciem: quod vel stolidum, vel improbum planè. Notæ sunt contra otiosos leges Aegyptiæ, & Atticæ apud Athenæum lib. 4. & Pierium lib. 34. Notum hodie, vbi iustitia viget, magistratus solere in tales inquirere, vnde victitent, nam nemo de vēto præsumitur viuere *l. fi. (de alim. pup. præst.)* & meritò semper commendata fuit lex Corinthiorum, quam ex Diphili comœdia retulit Athenæus lib. 6.

Est optimè hic statutum apud Corinthios:
Si quempiam obsonare semper splendidè
Videmus, hunc rogamus; unde uiuat, &
Quid faciat operis? si facultates habet,
Vt redditus harum soluere expensas queat;
Perpetimur illum perfrui bonis suis.
Sin fortè sumptus superat ea quæ possidet;
Prohibemus huic ea ne faciat in posterum:
Ni pareat, iam plectitur mulcta graui.
Sin sumptuosè uiuat, is qui nihil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh hercules;
Nec enim licet uitam absque malo degere,
Talem, scias: sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium
Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eijcimus ex hac urbe, salut purgamina.

Cingaros credo toleraffent, quos non præsumptio est, sed res docet, clependio, harpagando, furtis, maleficijs viuere.

Verum excusant illos Patroni, calamitosum esse genus hominum, miseratione dignum. cur? Ex Aegypto oriundi, luunt maiorū à fide Christiana apostasiam, & pœnitentiam obeunt, septē

nalem

nalem locis incertis vagationem. Summa defensionis hæc est. Quam diluunt alij. quem dixi Sebastianus; *Sunt anni (inquit) plus, minusue uiginti sex ab hoc tépore quando ego. Munsterus ista scribo, quod Heidelbergæ agens istius gentis primoribus me adiungens uix extorsi litteras quasdam, quas gloriabantur se habere ab Imperatoribus. at illæ mihi ostensæ erant. Vidimus quoddam quod aiunt Lindoiæ à Sigismondo Imperatore impetratum; in quo mentio fiebat quomodo maiores eorum in minori Aegypto, olim ad aliquos annos, abiecto Christianismo ad Gentilitatis errorem relapsi fuissent, & resipiscentibus eis pœnitentia iniuncta, quod tot annis ex singulis eorum familijs aliquot per orbem peregrè proficiscerentur, diluerentque in exilio perfidia suã crimen. Sed iam dudum euanuit tempus huiusce suæ peregrinationis, & tamen colluuies illa non cessat circumuagari, furari, mentiri, augurare, & diuinare.* Cur si pęnitentię terminus effluxit, pœnitentiam adhuc prætexunt? verùm falsum etiam, quod de Aegypto iactant. Nam interrogati nec sciunt quidem quid Aegyptus, aut vbi minor vel maior. Vnde ergo emerserunt? Mira varietas est sententiarum. Quidam *Cincalos* dictos putant, quasi ἀτσίγγους, penatium expertes & mendicos. Sanè γ. & κ. commutantur facillime, & Menander in Thaide quendam ait πτωχότερον λεβηρίδος καὶ σιγκάλου, mendiciorem leberide & sincalo. Leberis significat spolium serpentinum: *cinclus* auem cui etiam nomen σεισοπυγίς; si caudæ demas ornatum valdè implumis: inde rustici egenos & errones, *Cinclos* dixere, vt ex Aeliano & Suida docet Adagiographus *chiliad. 2 cent. 2.* hæc sententia placuit Pierio Valeriano *lib. 25. Hieroglyphicor.* Sed ad rem non facit. Polydorus Assyrios & Cilices putat: Volaterranus Vxios è Persia: hoc est ariolari. Nomen indicat, Belgæ *Egiptenērs*, Galli *Aegiptiens*. Hispani *Gitanos*, Itali *Cingaros*, uel *Cianos* vocant; Germani superiores, *Zigeuner*; quæ omnes voces ab *Aegyptio* deductę; & hęc vltima, quasi *Chusener*, à Chus Chami filio patre Aegyptiorum & Aethiopum. Hi quia vident tempus pęnitentiæ pręfixum effluxisse; nunc duo quædam comminiscũtur; vnum est se non posse ad patriam redire interceptis itineribus; cogatur ergo diuidi, & certæ alicui nationi ascribi, & legib. ibi receptis viuere; vel pellãtur. Alterum est, etiam post illud septennium, sibi ex patrijs sedibus subinde necessariam esse migrationem; si secus fecerint, & non quotannis mandras vel hordas suas (id est hominum multitudinem vtriusq; sexus) exulatũ miserint, calamitatem & sterilitatem omnib. certò præstam esse. Digna hæc causa, inquam sedulò inquiratur: quod si fiat statim apparebit impostura. Quę vel vbi hæc gens, quæ quotannis tantopere multiplicatur? hæc quidem in peregrinatione sua, nisi adultos vndecũque colligeret, citò interiret. Deinde satis isti ostendunt falsum fuisse primum illud de iniuncta pœnitẽtia. Quod de fonte horum verisimilius comperi, est quod *in Annalibus Boiorum* his verbis ab Auentino perscriptum fol. 826. libro septimo; *Eadem tempestate furacissimũ illud genus hominũ colluuies atque sentina uarsarũ gentium; quã in confinio Imperij Turcarum atque Hungaria habitãt Zigenos appellamus) rege Zinkelone, nostras peragrare cœpere regiones. furtò, rapinà, diuinationibus, impunè prorsus uictum quæritant. Ex Aegypto esse mentiũtur, extorresque domo à superis cogi se, maiorũ delicta, qui Deiparam uirginem cum puero IESV hospitio excipere recusarint, septem annorum exilio expiare imprudentissimè confingunt. Experimentis cognoui eos uti uenedica lingua & proditores, atque exploratores esse. Cùm alij, tum imprimis Maximilianus Imp. Cæs. Aug. & Albertus parens Principum nostrorum publicis edictis testantur: adeò tamen uana superstitio hominum mentes, uelut lethargus inuasit, ut eos uiolari nefas putẽt, atq; grassari, furari, & imponere impunè passim sinat.* Tria hinc collige, primũ, origine Sclauos esse ex ditione Vvinden: sanè, q̃d peculiare ipsis idioma, in Sclauonicũ vergere significat Auentinus; loquens de natiuo. Scio namque præterea fictitium quoddam habere ipsis solis notũ, quod Hispani vocãt *Zirigueuca*; Germani, teste Munstero, *Rometsch*, hoc est Rubrum barbarismũ. Norunt interea cũcta ferè Europę idiomata; & apud Germanos Germanicè, apud Gallos Gallicè, apud Italos Italicè &c. loquuntur;

tur; quod necessarium ad finem explorandi. Secundò vides hos septennem illam priorum pœnitentiam, iam ad singulos posterorum porrigere, vt prætextus sit vagandi. Tertiò compertos Principibus prudentissimis de proditione, meritò damnatos, sed quadam imprudentium superstitione foueri.

Dicam quòd rem valdè confirmat; cū adhuc in Hispania anno 1584. versarer Legione, magna tum multitudo istorū per pagos illos inundarat. festum corporis Domini tum celebrabatur. petiere runt aditum in Ciuitatem, vt (honoris caussa) præsultarent, quòd illic consuetum fecere, sed a meridie propter furacitatem fœminarum ortus tumultus fugere in suburbia, & ad S. Marci (D. Iacobi equitum magnifica est habitatio & hospitale) se conglobarunt, & iustitiæ administros militari vi repulerunt mox tamen, nescio quo pacto, dissi nulati omnia. Huic hordæ Comes erat; sic appellant; in turba multi recepti Hispani, etiam ex Graiales, Villabraxima & pagis nonnullis Castellæ. Comes tā peritè Castellanum idioma loquebatur, quam si Toleti natus. Sciebat omnes Hispaniæ aditus terrestres, (*Puertos* vocāt) omnes regionum anfractus & difficultates; quid roboris esset cuiq; ciuitati, qui præcipui in quaque, & quę cuique opes. Nihil ferè ad rempub. pertinens, tam arcanum, quod eum lateret nec clam hoc, sed gloriabatur. Quo autē cui rei hæc curiosa exploratio? Nonne compescenda vagabundorum hæc curiositas, etiam si solum peregrini, & inculpatæ vitæ? Benè tibi, bene sit Maxime Carole, qui in constitutionibus Comitiorum habitorum Augustæ Vindelicorum anno 1549. cap. 26. hanc fecē mortalium, hos errones periculosissimos, *Zyngemeros* seu præstigiatores Teutonica terra excedere veluti exploratores & proditores Christianæ Ecclesiæ missos a Turcis sanciuisti. Commemorat hanc constitut. Petr. *Gregor. lib. 34. Syntagm. iur. uniuers. capitu. 16. num. ultim.* inuehitur in eosdem Crespetus *d. loco*, & (cui meliorem opto religionem) Philip. Camerarius I.C. *opere horar. succisiuarum c. 1 7.*

Sed obijciuntur nobis duo, vnum SS. auctoritas, alterum exempla certa huius diuinationis. Auctoritates sunt duæ fuæ; prima est *Exod. 13. uer. 9. Et erit quasi signum in manu tua.* Respond. hoc explicari sequentibus verbis: *& quasi, monumentum ante oculos tuos.* loquitur enim de solemnitate azymorum: cuius celebrationem vult Hebræis esse signū, memoriale liberationis ex Aegypto: Sumit autem metaphoram a more hominum, qui quando volūt alicuius rei recordari, solent digito annulum inde re, vel filium alligare: quia cum manū sæpè ante oculos eleuamus, fit vt recordemur eius, quod verebamur ne obliuisceremur.

2. Iob. 37. v. 7. *Qui in manu omnium hominum signat, ut norint omnes opera sua.* Depinxit ergo Deus in manu singulorum vnde queant prænoscere, quid dicturi, facturi, passuriue sint.

Respon. cum Olympiodoro & Philippo presbytero ibi, verbis istis significari, hác temporis vicissitudinem, de qua loquitur, serenitate & procellis niuiū imbriumque a Deo contemperatam, vt & Dei fortitudo fiat manifesta: & homo videns se tam facili negotio a Deo quauis tempestate impediri a proposito, manumque suam sic quasi quibusdam vinculis astringi, & ab opere arceri: cognoscat se, sine Dei adiutorio posse nihil, suamque fateatur imbecillitatem. fauet huic expositioni versio LXX. quæ habet, *ut cognoscat omnis homo imbecillitatem suam*: necnō Hebrǽus contextus, in quo ad verbum, sic, *in manu* (siue in vehementia) *omnes obsignabit, ad sciendum omnes homines opus eius*; vbi ex more Hebrǽorum, Veiad ביד noster vertit, *in manu*, pro in vehementi atque admirabili signo. sicut Isaias & Ezechiel *a Iad* posuere pro visione prophetica non vulgari; sicut Moses *b manum Dei* vsurpauit, pro potentia & magnitudine Dei. Lege longè aliam explicationem loci Iob, apud Francisc. Valesium: quę, quamuis ingeniosa sit, cum præcedentibus uerbis non cohæret.

a 2. Reg. 3. u. 15. Esai. 8. uer. 11. Ezech. 1. u. 3. & c. 33. u. 22. & ca. 37. u. *b* Exo. 14. u. 31.

3. certant exemplis prædictionum, quas euentus roborauit. Bartholomęus

marus Cocles ille, qui tot chiromantiæ libros edidit, Antiochi Cesænatis, de quo, *q. precedenti* scripsi, discipulus, Lucæ Gaurico astrologo fuit auctor fugę vt, qui instabat, cruciatum violentum euaderet. Gauricus contemnens monita: eo quod Ioannem Bentiuolum Bononiensi tyrannide deijciendum in Ephemeridibus prædixisset: iussu violēti Principis, ex alta trochlea suspenso fune quinqueis quassatus, & astrologiæ suæ iactatæ, & chiromantis contēpti pœnas dedit. Alexandro Medici Græcus quidam ex manus inspectione prædixit mortem, & signa edidit percussoris: fore ex eius intimis, habitu gracili, vulticulo buxeo, suspensa taciturnitate, ceteris insociabilem: quæ in vnum Laurentium, qui & percussor, omnia conueniebant. Sed idem ille Cocles, prædixerat Copono cuidam, eum breui scelesto homicidio manus cruentaturum: & Hermeti tyranni filio, futurum, vt exul in acie cæderetur. Hermes igitur fatali metu percussus Copono clam imperat, vt Coclitem, nouum sibi Agamemnoni Calchanta, necet. Nec Cocles discrimen nesciebat. Ideò ferrea galea caput muniera, ingenti gladio, quem peritissimè ambabus manibus regebat, semper armatus. Verùm a Copono baiuli habitu personato, dum feræ ostij, calculo iniecto, præpeditæ, clauem insereret, adacta in occipitium securi, interfectus est: nullam aliam patrati facinoris causam adferente Copono, quàm quod ipse Cocles breui homicidam futurum asseruisset. Vnus ista omnia narrat Iouius, *a* nec vsquequaque indubitatæ fidei Historicus, nec satis, a superstitiosis & gentilium, ne dicam opinionibus, saltem locutionibus alienus; cui vt ea contigisse concedamus, idem tamen, quod astrologis talia iactantibus, cum D. Augustino respondendum. vide supra quæst. 1. respons. ad 4. obiectionem.

a in Elogijs

QVÆSTIO VI.

De coniectatione ex somnijs.

GRæci vocant ὀνειροπολίαν, de qua Senariorum libellus a Iunio Hornano editus habetur. *b* Ceterorū onirocriticorum veterum, nō magna reip. iactura omnes libri interierūnt, præter vnum Artemidorum Daldianum, delirum senem; qui libris quinque cuncta ab alijs tradita complexus fuit. Hodie in pretio habent Apomasaris Arabica Apotelesmata; ex recentioribus Conr. Vvimpina vellem ne tā multa sine antidoto congessisset. *c* Auorum quoq; memoria, hanc in Italia vanissimè profitebatur artem Iunianus Maius: *d* cuius estant epistolæ & libelli quidā Grāmatici. Ex insomnijs prophetiam fingebat Thomas Munzerus Anabaptistarum parens vnus. Brasileenses Indi in expeditione somnia obseruant; si se hostium carnes torrere somniarint, prosperum somnium cēsent, & victoriam spondent; sin contra suas, ab hostibus vinci metuunt. *Ioan. Stadius lib. 2. Histor. Brasileens. c. 27.* Legi cum vtilitate tantū illi de hac materia videntur; qui cum D. Thoma & Antonino, *e* quibus liceat attendere, quæ & quibus interpretari permissum sit, expenderunt. *f* hos imitabor.

b inter animaduer. li. 1. c. 18.

c l. de diuinat. c. 14. et libro de insomnijs per decem capita.

d de quo Alexan. ab Alex. lib. 1. c. 11.

e D. Tho. 2. 2. q. 95. a. 6. Anto. 2. p. tit. 12. c. 1. 6. 7.

Macrobius, *lib. 1. de somn. Scipio.* quem sequitur *Saliber lib. 2.* somnia diuidit, in ἐνύπνιον φάντασμα, ὄνειρον, ὅραμα, χρηματισμόν: *insomnium spectrum, somnium, visum & oraculum*: sed Artemidorus *g* ea quinque ad duo reuocauit, *insomnium*, nempe & *somnium*; sub insomnio, spectrum: sub somnio, comprehendit visum & oraculum, quoniam hæc illud consequuntur. Gentiles consentiūt species primas, insomnium & spectrum, ἀσήμαντα esse, nihilque significare vel præmonere. *Somnium* igitur strictè sumptū, vt opponitur insomnio, definiunt motum aut figmentum animæ multiforme, futurorum bonorum vel malorum significatiuum. Huius verò prædictionis fundamentum statuunt experientiam, & quandam proportionis similitudinem rei somniatæ ad euētum.

f Turrecremata in c. nō obseruetis 26. q. 7. Mich. Med. d. c. 2. Vales. sup. c. 32. Sirenius d. lib. 9. c. 25. Io. Nide. ad 1. precep. c. 10. q. 2. Salisberiensis lib. 2. c. 17.

g li. 1. c. 2.

Expe-

Experientiam vocant, si vnus vel plures, cùm hoc vel illud somniassent, talẽ vel talem postea fortunam sunt experti: similitudinem verò illam proportionis longè quoque putidiùs inuestigat. Primò ex quodam more ac consuetudine; v.g. radi caput honestum & religiosum est monachis, quia morib. ipsorum & regulis id consentaneum: ergo si monachus id somniet sibi accidere, prosperum erit somnium. Sin verò id somniet aliquis cõiugatus, præsagium dicent esse infaustum: quia coniugatis dedecorosum, sic raso vertice incedere. 2. ex vocabuli significatione: veluti audit quis vel legit Serapidis nomen, morietur; quia Serapis idem qui Pluton & Orcus. 3. ex rei significatu Hieroglyphico; si quis sibi visus sit cathena ad templum alligari; fiet Sacerdos, & illi templo seruiet æternum. 4. a fabulosis narrationibus: veluti visus est sibi aliquis vagus in Isthmo filiolum suũ quærere? peribit filius mersione, iuxta fabulam Melicertæ. 5. de aliqua ratione astronomica vel physica, longè petita, velut somniauit se lumen a luna petere? cæcus fiet, quia luna proprio caret lumine. item videtur quis in somnis manus vrsæ habere? dãnatus ad bestias, & ad palum deligatus, ab vrso deuorabitur. cur? quia vrsus intra speluncam latitans ori manum inserit, & veluti adedens exsugit, indeque sumit nutrimẽtum. Hęc artis sunt fundamenta, quam ingeniosa, tam puerilia; mireque ridiculus in his est Artemidorus, quia qđ vni aliquãdo casu accidit, in consequẽtiã trahit, & canones conflat stuppeos, quibus merè fortuiti casus ad similes euentus prædicendos pertrahantur.

Vnde apparet primò, nihil huiusmodi Oniropolicis libris deferẽdum; meritoque damnari eos, qui ad huiusmodi scripta animum adijciunt; nominatim ad legendum fictitios hac de re libros Abrahami, & Salomonis, & libellum somnialem, qui Danielis Prophetæ nomine falsò circumfertur, de quo agitur in Decreto Gratiani. a Apparet 2. superstitiosum esse consilium Synesij; b quo suadet, vt quisque sibi suis ex somnijs, cum eorum quæ postea per pessus collatione, artem quandam con iectandi conficiat: quod inutile studiũ, vanumque commentum accuratè iam pridem Fran. Picus confutauit. c

a *d. c. nõ ob seruetis.*
b *lib. de insomnijs.*
c *lib. 6. de prænot. c. 8.*

Sit tamen 1. conclusio; *Quædam somnia verum euentum prænunciant, quædam nullum, vel illusorium: quare etiam quædam licet obseruare, quædam non licet.*

Concl. hæc egregiè confirmatur a Prudentio *in Hymno ante somnium*, his versibus.

Sed dum pererrat omnes
Quies amica venas,
Pectusque feriatum
Rigat placente somno;
Liber vagat per auras
Rapido vigore sensus,
Variasque per figuras
Quæ sunt operta cernit.
Quia mens soluta curis;
Cui est origo cœlum,
Purusque fons ab æthra,
Iners iacere nescit.
Imitata multiformes
Facies sibi ipsa fingit,
Per quas repente currens
Tenui fruatur actu.
Sed sensa somniantum
Dispar fatigat horror.
Nunc splendor intererrat
Qui dat futura nosse:
Plerumque dissipatis
Mendax imago verit,
Animos pauore mœstos
Ambage fallit atra.

Canonica hæc & certa: non æquè quod subdit, etsi plerumque contingat.

Quem rara culpa morum
Non polluit frequenter,
Hunc lux serena vibrans
Res edocet latentes:
At qui coinquinatum
Vitijs cor impiauit,
Lusus pauore multo
Species videt tremendas:

Verum conclusio multis repugnat. nam est contra Xenophanẽ Colophonium, & Epicuræos, qui cũcta somnia vole-

volebant contemni: est contra Stoicos Protagoram, Artemidorum, Tyanæũ, & similes; qui si somnium sit, necessario quoque aliquid volunt significare (vt ex eorum supra posita definitione patet) & ideo nolunt vlla omnino somnia negligi, vel præteriri. Vtrumque extremum condemnat S. S. Stoicorum, dum ait; *a vbi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time.* Item, *b somnia extollunt imprudentes, quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.* Epicuræos autem damnat, dum tot exempla diuinorum somniorum, & interpretationem, passim suppeditat *c* Rectius ergo Homerus *d* & Virgilius *e* commenti sunt fabulam, de duplici porta somniorum; per eburneam falsa, per corneam emitti vera; vt indicarent quædam vera & significatiua, quædam falsa & inania ducenda.

a Ec. 5. n. 6. b Eccl. 34. n. 1. c sup. c. 1. d Iliad. e Aeneid. 6.

2. Concl. *Tam certa sunt somnia, quam eorum certa causa. si has effectum certum certò producit, etiam somniorum prædictio certa: si probabiliter, probabilis; si fortuitò, fortuita & fallax.*

Explicatione hæc tantum indigent. Synæsius prædicto commentario cõminiscitur spiritum quendam phantasticum; quem vult esse animę vehiculũ auctorem & fabrum omnium somniorum: quod Platonicum figmentum est fabulis æquale poetarum. Porphyrius duas causas agnoscit: vnam, dæmones bonos malosq; quam nos admittimus esse causam quorundam somniorum: aliam notiones quasdam, quas animus ex alia vita secum allatas in corpus intulerit; quod est a fidei dogmatib. alienum. Nec enim animus hominis corpore antiquior. aduenit aliunde, nec quando infundebatur a Deo, vllas secum attulit. Aristoteles *f* negat vlla a Deo immitti somnia; quod S. S. prorsus repugnat. Contra Plato, *g* cuncta somnia dæmonibus ascribit, quod rectæ Philosophiæ, & quotidianæ experientiæ refragatur. Melius Hippocrates, *h* vera somnia, partim Deo, partim naturalibus causis adscribit. Rem acu tetigisset, si tertium membrum addidisset, non prætermissum a D. Gregorio; qui rectissimè somnia tribus auctorib. adscripsit, Deo, Naturæ, Dæmoni: *i* vnde posteriores Theologi ea diuiserunt, *in Diuina, Naturalia, & Demoniaca.* præcipua difficultas est de Naturalib. *Naturalia* proficiscuntur vel a causa intrinseca somnianti, vel a causa illi extrinseca. *Intrinseca* nascuntur, quædam potissimum ab anima, & tunc dicitur *causa animalis*, aut (vt quidam loquuntur) *moralis*, quædam potissimum a corpore, & vocatur *causa corporalis*, & ab alijs, strictè loquendo, *naturalis. Intrinseca causa animalis* est, quando somnia obueniunt de rebus, quibus cogitatio vigilantis valdè fuit intenta, iuxta illud Salomonis. *k*

f li. de diui nat. per insomn. g in Symp. h l. de inso. i li. 8. Mor. c. 13. & lib. 4. Dialog. c. 48. k Ec. 5. n. 2

de hac causa, Attius;

Multas curas sequuntur somnia.
Rex, quæ in vita vsurpant homines; cogitãt, curant, vident,
Quæq́; agunt vigilantes, agitantque, ea si cui in somnis accidant.

Minus mirum est. idem censuere Lucretius, & plurimi, quos *l* alibi citaui: nunc non repetam. D. Greg. Nyssenus acutissimè scripsit, *m* huiusmodi somnia similia cēsenda citharæ, cuius fides, cessante manus impulsu, adhuc modicum extrema motione trepidant ac tinniunt.

l in Com. et Aduers. in Seneca Octauian. m li. de hominis opific.

Corporalis intrinseca causa nascitur a præsenti dispositione ac temperamentõ corporis, quod vel inedia exhaustũ, vel crapula repletum; vel humore aliquo nimis prædominante ægrescit; vel alio interiore vitio laborat. Ex his causis, vel pacata, vel turbida, vel multiformiter varia somnia nascuntur. Quibus sanguis est copiosior, rosas somniant puniceas, crocum, hortos, conuiuia, choræas, complexus, aerem, volatum, & læta omnia. Phlegmatici, mare, aquas, balnea, nauigationes, submersiones, onera grauantia, tardam, & impeditam a noxijs fugam. Colerici, colores flauos, rixas, pugnas, incendia. Melancholici, fumos, caliginem, tenebras, per loca sola, nocturnas oberrationes, terra spectra, mortes, tristiaque cũcta. Quibus vesica humore plena, somniãt

de

de lacubus, fluuijs, imbribus, & somniando nonnunquam implnunt ipsi in sauanas. Quibus dominantur finceri purique succi; putant in somnis volutari se inter odoratos suauesq; flosculos: contra in sordidis, cœno, cloacis, cadauerib. versari sese, quorũ in corpore humores fœtidi putridiquè coacernantur. Quibus viscido humore affectæ obstructæquè sunt partes cerebri posteriores, illi comprimi ac suffocari sibi videntur in somnis. *ἐφιάλτην* Græci, Latini *Incubum* morbũ, Hispani *la pesadilla*, Galli *la coquemare*, vocant.

Naturalis extrinseca somniorum causa est, quando dormientis imaginatio ab agente extrinseco mouetur. huiuscemodi agens est duplex, alterum est aer ambiens, alterum impressio siue influxus corporum cœlestium. Sicut enim corpora cęlestia suo in materiem corpoream influxu varias formas lapidũ metallorum, plantarumq; gignunt: sic influendo in phantasiam, quæ organis corporeis est immersa, posse à cœlestibus corporib. produci species imaginabiles, effectui à corporibus illis cœlicis promananti conformes, non est negandum. De his,

Sit 3. concl. *Somniorum ex naturalibus causis deriuatorum, eatenus licita est obseruatio & interpretatio, quatenus causa naturales effectibus causæ suæ connexis sunt adæquatæ.*

In hac conclusione medici, Hippocrates & Galenus, & Theologi cõsentiunt, eaquè deducitur ex iam dictis. Indiget verò tantum explicatione.

Quando causa est *intrinseca & animalis*, possumus somnium obseruare, vt in posterum studia vitamq; nostram melius & securius instituamus. Est, quẽ lectio vel cogitatio diurna, fœdis illusionibus tempore nocturno inquinet? excludat quãtã potest curã similes cogitationes. Territant aliũ crebra somnia, & in pusillanimitatẽ, desperationem, vel quod aliud adigunt vitium? causas debet somniorum inquirere, & remedia procurare, quibus liberetur. Contra somnijs alius vrgetur in bonum, vt religionem, cęlibatum, pœnitentiam probet iste, num hæc, vt videtur, à Deo sint. Somniorum huiusmodi naturalium interpretatio pendet ab experientia, & ingenij sollertia, cognitione studiorum, morum, & propensionum, quæ sunt in singulis.

Quãdo causa *intrinseca est corporalis*, põt quis instantes morbos metuere, seq́uè præmunire. Scribit Gal. a quendã cũ somniasset alterum crus sibi factũ lapideum, mox ea corporis parte paralyticũ extitisse. Eadem causa tã vehemẽs quandoq; est & accelerata; vt qñ quis somniat aliquid sibi accidere, id reuera tunc illi accidat, exemplũ Cornelij Ruffini petere licet à Plinio secũdo. b

a *lib. de præsag. quæ ex somn. ducunt.*

b *li. 7. Nat. hist. c. 50.*

Quando *naturalis* causa est *extrinseca*, tunc videndum; an effectus sui principiũ aliquod in nobis habeat, vt si somnianti ipsi agendum vel patiendũ aliquid sit ab illa causa (exempli gratia, si somnium me iturum Romam, vel conflicturum.) an verò euentus principium somniãti sit prorsus extrariũ, veluti quod largus imber erit, quod nauale prælium futurum, quod Turcæ profligandi. Et hæc extrinseca rursus in duplici genere sunt; quædã nõ adeò sunt a somniãte remota, quin possit ab illis naturaliter affici & pati, v. g. possum hodie pati à caussis futuræ cras pluuię, vt experiũtur podagrici & herniosi: quædam tã procul remota sunt à somniante, vt nihil corpus eius ab illis naturaliter pati queat, v. g. non possũ hic pati à caussis futuri hic imbris post biennium, propter temporis distantiam; nec futuri statim imbris in Iaponia, propter loci intercapedinem: nec à causis, propter quas modernæ reginæ Anglorum successor ad soliũ euehendus: quia causæ huiusmodi nihil pertinent ad corporis mei tẽperamentum. Hoc igitur dico; Extrinsecas caussas, quę in nos possunt operari, probabilitatis aliquid præbere ad huiusmodi somniorum interpretationem, iuxta probatorum medicorum & philosophorũ morem, similitudines in somnis visas inter se comparantiũ; & quæ quarum rerum sint similitudines, & ex quibus causis proficiscantur perpendẽtium. Verè tamẽ hæc probabilitas valdè tenuis est, & minuta. Extrin-

secorũ verò, quæ in nos agere nequeũt, penitùs incerta, & fallax est obseruatio: si quando respondeant euentui, id a casu fit, vel ab intelligentia quapiam reuelatur.

Vnde infertur corollarium, *eum peccare, qui ex naturalibus somnijs, etiam intrinsecis, futura contingentia diuinat, vel quæcunque ab arbitrij manant libertate, siue somniãtis, siue alterius, multoque magis, qui de ijs, quæ sunt gratiæ dari à Deo solita.* Ratio est, quia hæc non dependent à caussis naturalibus, aut temperie corporis. Hæc de naturalibus.

Diabolica somnia sunt, quæ mali spiritus insidiosè dormientibus immittũt, vel ad perturbationes animi ciẽdas, vt libidinem, iram, odium, desperationẽ; vel ad occultorum, aut futurorum significationem; de quibus verum illud Penelopes Homericæ, minimè curãda
a Eccl. 34. v. 7. somnia: & illud sapientis: *a multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in eis.* De hoc genere fuerunt lectisternia gentilium in fano Serapidis, Aesculapij, Podalyrij, & aliorum, quibus incubantes somnia captabant, quorum mentio etiam apud Maronem in Aeneid. de quibus iam egi.
b sup c. 1. q. 2. sect. 2. *b* Minus notum illud, quod de Venere Gazæa scribit Marcus Historic. testis oculatus;
c in vita S. Porphyrij Episc. mens. Febr. *c In loco (ait) qui vocatur tetramphodon (hoc est quadriuiũ) stabat statua marmorea, & dicebant eam esse Veneris. erat autem supra arã marmoream: statua vero effigies erat nuda mulieris, quæ palam ostentabat verenda sua. Statuam autem in honore habebant omnes ciues, maximè verò mulieres lucernas accendentes, & thure suffientes. Dicebant enim eam in somnis respondere ijs, quæ volunt inire matrimonium. Decipiebant autẽ se inuicem mentientes. Sæpe verò iussi à dæmone contrahere matrimonium, tãtũ abfuit, vt id rectè eis procederet vt inter eos fierent diuortia, aut malè cohabitarent, &c.* addit enim de mendacibus responsis plura, & de statuæ *ad signum crucis* deiectione, dæmonisque fuga. Huiusmodi sunt somnia Anabaptisticæ, & fuere olim Enthusiastarum; & admiranda quædam Gentilium; quæ ad naturales caussas, vel nullo modo, vel ægrè possunt referri, notabo loca, vnde petat qui volet. Tale fuit somniũ Epithelis Messenij de anu liberanda per humi effossionem inter myrtum, et smilacem, *d* tale Aedesij philosophi apud Eunapium. tale matris Attilæ, *e* de filio; tale Ptolomæi apud Tacitum, *f* tale Nestorij Atheniensis apud Zozimum, *g* & Iuliani Apostatæ apud eundem, & Ammianum, *h* & multa alia apud Valerium Maximũ; *i* sed omnibus admirabilius quod de Odati, & Zariadre refert ex Charete Mitylenæo, Athenæus. *k*

d Pausa. in Messenia.
e in eius uita.
f Ant. Bonf. rer. Hunga. l. 3. deca. 1.
g li. 4. hist.
h l 4. Ann. lib 21.
i lib. 1. c. 7.
k li. 13. Dypnos.

Tale meo iudicio fuit nostri temporibus somnium Lud. Borbonij principis Condæi: qui Hucnotorum hæreticorum, & perduellium, contra Regem Christianissimum Carolum Nonum, copias ductabat; si vera sunt, quæ de ipso Richardus Dinotus scripsit: nam vt de alienis dubitem facit, quod cum bis mei meminerit, *in Historia tumultus Belgici*, bis (deceptus puto, non spontè) veritatis cum iniuria id factum: video deceptum in meis, & alienis quibusdã, quorum testis oculatus fui: decipi potuisse credo etiam in reliquis; hæc dubitandi caussa. Sed is *lib. 2. de bello Gallicano* acturus de prælio propè Druidarum vrbẽ commisso; *Cum Condæani* (inquit) *sub signis starent aduentum hostium, & prælium expectantes, inter duas acies duo lepores exciti sunt, qui innumeris sclopettorum glandibus petiti intacti in diuersa abierunt. Prognosticon crastinæ pugnæ, in qua hostiles acies inter se congressa, campum praelij uacuum reliquerunt in diuersa abeuntes.* (primum hoc ad omnia pertinet, & hi lepores duo dæmones videntur fuisse. *Pridie eius diei quiddã non minus prodigiosum ipsi Condæo accidit, quod futuram etiam pugnam pronunciare uisum est. Cum ad riuum quendam per quem ille cum equitatu transibat multus populus cõgregatus esset, ut transeuntes equites spectaret: ecce anus, in mediam aquã se conijcit, Condæique à rupta illius ocrea sistit, atque eum attentè respiciens hæc verba protulit; Princeps vade, tu patieris; sed Deus est tecum.* (Quis adeò obesæ naris, cui non soboleat Satanæ commentum, vt in hæresi Cinglianæ, pro qua tuenda hoc bellum gerebatur, miser, & comites confirmarentur? Erat hæc vel de eodem grege; vel fluminearum Nympharum vna, hoc est cacodæ-

codæ-

codæmon. Certè bonus spiritus non diceret, cum hæretico ad hæresim propagandam esse Deum. Sed pergit Caluinista.) *Narrabat etiam ipse præterita necte somnium habuisse, quo sibi uidebatur ter diuersis temporibus in prælium descendisse, penes ipsum uictoriam stetisse tribus præcipuis hostilem cæsis: sed post lethale uulnus accepisse.* (En somnium, fors an à pincerna narratū? audi accommodantem rebus iam præteritis, & ideo non tam Prophetam, quàm narratorem) *Hoc Condæi somnium fatidicum fuisse postea tempus ostendit. Nam in Druidico prælio Sanctandreanus Marescallus occubuit, Guisianus Dux in obsidione Aurelianum, Comestabilis in pugna Sandionysiana lethaliter uulneratus est, Condæus post in Bassacensi prælio trucidatus.* Pulchrè: nam inter Poltrotum, & Guisium quem occidit tum prælium fuit: & Princeps Condæus in Poltroto erat, cum sceleſtissimus latro Guisium ſchlopo inopinus traiecit; quod se factum auctore Condæus nunquam fateri voluit. Quid ẽt vetet tale somnium à Condæo militari stratagemate confictum ad suos animandos, & de tribus victorijs certos, securosque reddendos? dices euentus respondit. adi Aristotelem, docebit à casu hæc fieri posse, & quia facile est accõmodare visis euenta, cum præteriere. Huc pertinet quod Blesensis scribit; *Non ignoramus*, inquit Apostolus, *astutias Satanæ. Mentibus hominum phantasticas illusiones immittens, nunc auium uolatu, nunc incursu hominum, nunc ferarum, somnijsque, aut alijs modis promittit scientiam futurorum; & sic rerum euentus lætos, infaustosuè denunciat, ut quietem cordium uana curiositate sollicitet, atque ut aliquid paulatim de fidei sinceritate incrustet*, & paulò post, *Veruntamen ut fidem habeam somnijs, nulla me somnia inducent. Non inficior quin anima frequenter ex reliquijs cogitationis, uel ex innata sibi perspicacia* (significat præsagiū illud, & sollers quod ex præstantia spiritualis naturæ nascitur, sed valdè imperfectum, cum homo post euentum, vt plurimum, collatione somnii, & contingentium facta, deprehendit) *quasdam futurorum præfiguret imagines: sed crebro decipitur. Nam sicut per experientiam didici, ex ea uisione, quæ mihi gaudium qu[a]eque nuncia uerat, postea contrarium reportaui. Somnia ita que ne cures amice carissime.* Sic ille epistol. 65. editionis optimæ Busæianæ.

De his sit 4. Concl. *Dæmoniaca somnia obseruare, ut fraudem dæmonis caueas, licet: ad occultorum scientiam, uel euentus futuros, nec licet nec expedit.* prior pars patet, quia hoc animæ salutare est, & aliquãdo necessariū. posterior pars probatur, quia hoc lege Dei prohibitum. *a Non augurabimini, nec obseruabitis somnia.* Item quia non potest horum interpretatio, citra miraculum, haberi, nisi ex pacto cum dæmone; quod prorsus illicitum. Nec etiam hoc expedire potest. quia sic accepta occultorum cognitio, curiosa, & superstitiosa est; futurorum verò contingentium; nonnisi fallax, vtpotè, ipsi diabolo incerta. *uide Salisberiensem d. cap. 17.*

a *Leu.* 19. *u.* 26. *Deu.* 18. *u.* 10.

Diuina insomnia nobis à Deo, mediantibus bonis angelis, suggeruntur, quorum iam causæ, & modi sunt expli- cati: *b* exempla, qui volet, ea passim reperiet, vt Theod. Imperatoris, *c* Arnobij Rhetoris, *d* Mauricii Imperatoris, *e* & Bardæ, *f* & Eulogii, *g* & fortassis tale fuit Alexandri Magni de sanitate restituenda Ptolomæo, *h* & de Castrioto matris apud Barletium libr. 1. & multa apud Fulgosium libr. 1. Exemplor. c. 5. Sit

b *supr. c.* 1. *q.* 2. *in fin.* c *Theod. li.* 5. *hist. c.* 6. & 7. d *apud Hieron. in chro. Euseb.* e *apud Glycam p.* 4. *annal.* f *apud eundem Glyc.* g *D. Aug. lib. de cura pro mort.* h *Diodor. Sicul.* 17.

Concl. 5. *Diuinorum somniorum obseruatio licita est: sed interpretatio satis conuenit illis, quibus à Deo facta interpretationis reuelatio.* Prior pars patet, quia immittuntur a Deo, vt ea obseruemus, eaq; nos doceant, moneant, contingant. posterior pars probatur verbis Danielis; *i Mysterium quod Rex interrogat, sapientes, Magi, ariolj, & aruspices nequeunt indicare regi: sed est Deus in cœlo reuelans mysteria, qui indicauit tibi, &c.* & postea: *k Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me, plusquam in cunctis uiuentibus, sacramentum hoc reuelatū est; sed ut interpretatio Regi manifesta fieret.* Paulus quoque: *l quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus Dei.*

i *c.* 2. *u.* 27. k *Vers.* 30 l *Cor.* 2. *u.* 11.

Discernere dæmoniaca à diuinis sõnijs pertinet maximè ad confessarios, & qui medicinam faciunt animarum, qui discretionis spirituum dono prædi- ti sunt. pendet hoc iudicium a causis,

& circumstantijs reliquis, ad eum modum, quo visa, & reuelationes expendendas docui. *a* In summa hoc obseruandum, si constet neque ex animali, neque ex corporali causa somnium fuisse natum; dubitetur verò vtrũ sit à Deo, vel à diabolo, tutissimum fore; si, vt à diabolo immissum, caueas, & contemnas. Probatur hæc regula, tum ex Sapiente Syracide, qui docet extrinseca somnia esse contemnẽda, quæ non constat à Deo immissa. Nã iste est sensus horum verborum; *b Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne des in somnijs cor tuum* 2. probatur ratione, quia curiosa somniorũ obseruatio, ad hoc discrimen agnoscendum est superuacua, quia Deus solet, quando somnium mittit; simul hominem certum reddere, hoc sõnium à se profectum, & cælitus immissum fuisse. 3. docetur experientia. nam eos, qui curiosè ad somnia attenderunt somniorum interpretatio subsecuta, in grauissimas calamitates, & interitum præcipites egit, vt Agamemnonem Homericum in Iliade, Cyrum Persarum Regem, *c* Xerxem, *d* Onomarchum, *e* Antigonum, & Pompeium, *f*

a li.2.q.6. & hoc li.4. c.1.q.3.

b Eccl.34. u.6.

c Sabellic.li.6.Ennea.2

d Herod.li.7.

e Diodorus Sic.lib.16.

f Plutar.in Demet. & in Pompeio.

Atque hic de somnijs finem facerẽ; nisi veniret in memoriam frequens illa, & mihi gratissima cum V. Cl. Iusto Lipsio familiaritas, cum Louanij degerem: quæ, quam tunc grata & iucunda mihi frequẽs de rebus, quæ & illum & me decebant; hoc est litterariis, moribusque formandis, collocutio; tam nũc molesta est acerbaque priuatio. Incidit quadam die de somniorum vaticinijs sermo. Tum ille retulit fuisse Bruxellæ sutoris cuiusdam vxorem annis præteritis viginti, quæ plurima prædicebat varijs, ab euentu ad vnguem cõprobata: Spellium (præfectus ille viarum erat, vocamus Barbanti. *de yor koe*) agendum in crucem, Requesenium gubernatorem, ex morbo mox obiturum concilium supremum Regis vim passurum, & plerosque carceri mancipandos consiliarios, & similia non pauca. Hanc se non semel vidisse, & audiuisse. Solitam dicere in somnis sibi spiritum quendam se ingerere, specie diffusi corporis candidi, cuius nequiret lineamenta discernere: ab eo se doceri omnia: cumque appareret, semper se tanto, tamque continuo horrore percelli, vt animo linqui sibi videretur. Hunc cogere postea, vt, vel cum vitæ periculo, denunciet alijs quæ in somnis edocta; nec sinere quietam, dum iussa peragat. Fuisse mulierculam satis alioqui contemptibilem, & simplicem, nõ quidem diffamatam: sed nec compertę sanctitatis. Varia subit animum de hac re cogitatio. Quam certum, hæc somnia supernaturalia fuisse; tam mihi dubiũ; Vtrum diuina, utrum dæmoniaca fuerint? Solent diuina mulieribus non minus, quam viris contingere; nec obstare, vel vilitas, vel paupertas personarum. Solitus horror quidam diuinas etiam apparitiones comitari. Solita accedere ad dicendum coactio. Verum pellucent mihi in hac narratione plura, cur potius suspicer ab atro, quam ab candido spiritu ista profecta. Primum illa species diffusi candoris, informis semper, & continuum adferens horrorem, non cumulatum sequenti mentis lætitia, & tranquillitate; indicium facit non obscurum, auctoris sui candorem mentientis. Sexus suspectus, & conditio nihil commendans, quam nec sãctitas, nec prudentia, aut deuotio, vel alia signa huiusmodi comitabantur. At lucrum illi nullum hinc, vel quæstus; sed sæpe verbera, conuitia ferè semper. Sic solet sagis accidere & suis hanc dæmõ mercedem pendit. Deinde quæ prædicebat, de publicis quidem rebus erant; sed eorum cognitio in publicum parũ erat necessaria. Quia tum prædicabantur, quando vix præcaueri poterant: nẽpe exiguo paucorum dierum antequã contingerent tempore. Frustra etiam prædicebantur, à sola muliercula: cui fidem adhibere, nullius prudentis viri fuisset. Non consueuit autem Deus, quæ præsciri, & præcaueri vult; sic, nuda à persuasionum momentis omnib. indicare. Denique quæ prædicebat, huiusmodi erant, vt non dico dæmonis, sed etiam humanæ prudentiæ, & coniecturæ subiacerent. Spellij supplicium. quia sciebat dæmon, cum iam reum esse, &

se,& propter crebras accusationes occultarum delationum seriò, & sedulò in eius actiones,vitamque inquiri. Ludouici Requesenij morbus;anthrax erat in corpore simul obeso,& admodũ bilioso;quis eum lethalem fore nõ prę uideret?iudicant medici, ex indicijs externis; non queat Aesculapius ille fulminatus, cui patent corporis interna? Ordinum molimina contra Conciliũ status,iam diù coquebantur. Hesij audaciam,& conatus non ignorabat, qui stimulabat; ex consiliarijs qui inuisi,q, magis,qui minùs,tenebat Satan omnia uidebat coniuratos vigilare; alios uel non credere, uel contemnere, uel stupere;quid futurum, & quæ ex similib. (ut dicunt Dialectici)præmissis consequentia,non erat magnæ,neque supernaturalis sagacitatis odorari. Sed saluo hæc meliore iudicio.

CAPVT IV.

De coniectatione Politica, siue de sortibus.

Politicam sortem uoco, quæ iure,ac legibus probis aliquando recepta; ut est *sors diuisoria, sortium contractus, canonica purgatio*, & fuere olim permissę,nũc uerò damnatæ uariæ quædam *vulgares purgationes*. De quibus singulis agendum.

QVAESTIO I.

De diuisoria sorte.

Diuisiora sorte Romani olim in iudicibus legendis, prouincijsque sortiendis utebantur, nec non in familia. a *de qua ex Ascon. Sig. li. 2. de iud. c. 12.* hercifcunda,militarib.alijsq; negotijs. Iudicum illam sortitionem *a* Romani ab Atheniensibus accepere; ubi iam olim in Areopago iudices,coniectis in urnam uariis litteris, sortiebantur; *b* b *ex Luciano, Demost. & Schol. Aristoph. bene Sig. li. 3. de repub. Athenienf.* quod & Siculos imitatos Plutarchus, cùm de augurio,quod ex littera M.ipsi obtingente cœperat Dionysius,ageret *in Apophtegm.* apertè docuit. Sed de gentilium sortitione,cæteris plura, & meliore methodo Iunius Hornanus tradidit. *c* Addam quæ I. C. & Theologi censuerunt. Si dubium sit, qui primi c *lib. 2. animaduer. c. 5.* causam in iure dicere debeant; *d* si de d *l. 14. d. de iudic.* hæreditate, & bonis diuidendis: *e* si de optione pluribus relicta, *f* de seruis manumittendis,liberis diuidendis, e *l. 2. C. quã do. & quib. quarta l. to* & similibus, *g* eam permittunt iura; prohibitum duntaxat sortiri Episcopum, *h* uel aliam quamuis dignitatẽ, f *l. 3. C. de le git.* aut beneficium Ecclesiasticum. *i* In cæteris ergo dignitatibus, & officiis, g *Mynsing. 4. obser. 37.* actionibus, pœnis, rebusque aliis, diuisoria sors, qua quid cuique tribuendum, quæritur, prohibita non est, ut h *l. 47. C. de Episc.* patet ex *capite primo 26. q. 2.* qui Canon i *c. fin. de sortileg.* de hac diuisoria tantum, debet intelligi,ut patet ex ipsomet D. Augustino;k k *in Ps. 30. conc. 2. procè fin.* ut tamen in his nullum peccatum intercedat, seruandæ sunt quatuor conditiones. *l* Primò debet euentus à Deo expectari,& nõ a casu,fortuna,uel astris. l *D. Th. 2. q. 95. ar. 8. & Caiet. in Sũ. v. Sors.* quare & Deus inuocandus iuxta illud, *m In manu tua sortes meæ.* Si quis certò m *d. ps. 30.* euentum exspectaret ab astris uel fato (sumpto ut sumunt Stoici, & Astrologi) mortaliter peccaret; si à casu, fortuna (fortunam non ut gentiles, nam tunc esset mortale, & idololatricum; sed ut Christiani sumunt philosophi, accipiendo) *n* in re graui foret n *vide Vera cruzium 2. Physic. spec. 5. Sot. & Tolet. in eund. Physic. lib.* ueniale; in re leui, uix esset peccatum. 2. debet adhiberi simplex sors, sine ulla superstitione; uel abusu rerũ sacrarũ, aut Script. sanctæ; *o* non tamẽ est Mortale peccatũ, nisi magna adsit irreuerẽtia. o *D. Aug. epi. 119. ad Ianuar. c. 3. 26. q. 2.* 3. necesse est, ut illi, qui sortiuntur, æquali iure nitantur, alias enim esset iniusta sortitio: & quidem grauior, si de bono publico ageretur. u. g. si de officiis publicis digni, & indigni sortes mitterẽt. Sors. n. posset indigno fauere, cum damno reip. et iniuria dignorum. 4. ut principalis intentio mittentium sortes, non sit inquirere uoluntatem Dei modo extraordinario *p* (quia talis modus omnino est incertus) sed p *c. 2. & 4. 26. q. 2.* præcipua intentio debet esse, ut auferatur lites, discordiæ, quærelæ, inuidię: q nos docuit Salomon. *q Contradictiones (inquit) comprimit sors, & inter potentes quoque diiudicat.* q *Prou. 18. v. 18.* quare si aliter concordia posset iniri, res sorti non esset committẽda; si aliter neq; discordia sopiri

N 3 bonum

bonum pacis sortem permittit, seruatis his conditionibus. Hinc praxi recepta in militia, vt quando plures sunt rei, sorte experiantur, quis necandus, quis liberandus: tum vero seruandum, vt sit par sortientium reatus, alioqui iniqua est sortitio, quoad minus nocentes. Sic tempore tempestatis licet sortiri ex omnium consensu quis naui eijciatur: & tempore pestilitatis sortiendum, quis parochorum in vrbe remanere debeat; *a* eadem ratione, quando dubium cui credere debeat eleemosyna, potest sortitione res decidi. *b*

a D. Augu. epi. 180. ad Honorat. & li. 1. de doct. Chr. c. 28.
b arg. l. 3. c. commu. de lega.
c d. c. 2. etd. c. 4.

Porrò ne quem fallant, quæ in S. S. leget de sortibus rectissimè post D. Hieron. & Bedá *c* monuit Gratian. ea nihil ad nostra pertinere tempora. Nam in veteri lege, Deus inter alias cæremonias, hanc quoque instituerat, qua in sortitione viterentur, eamq; sorti præmitterent; quæ qualis fuerit, non satis constat, videtur fuisse quædam ad Deű mentis eleuatio cum oratione ad hoc instituta, vt colligitur ex Leuitico; *d* vbi de capri emissarij sortitione, sic legitur: *duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij: mittensq; super vtrumque sortem, vnam Domino, & alterá capro emissario; cuius exierit sors domino, offeret illum pro peccato; cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittat eum in solitudinem.* & D. Lucas de sortitione Apostolatus ita scribit; postquam narrauit duos ab Apostolis corá Deo statutos, Barnabam, & Mat thiam; *Et orantes, dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quẽ elegeris exhis duob. vnű accipere locum ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricat. est Iudas, vt abiret in locű suű Et dederűt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam.* *e* Primum igitur statuebantur sortituri coram Deo, mox oratio fundebatur, tertiò sortes singulis dabãtur eæ miscebantur, in sinu, vrna, vel alio vase: cuius sors exibat, super eum cadere dicebatur. Certè missas aliquando in sinum, testatur Salomõ; *f Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* interdum in calicem, quem sinu cõtinebant: vnde & calix in S. Scriptura sæpè significat sortem; vt secundű non nullos, his verbis: *Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei.* *g* Totum ergo hoc negotium cæremoniale fuit: quare legis veteris cæremoniarum abrogatione, etiam hæc sortitionis cærimonia cessauit. Vnde Venerab. Beda *h* obseruat Apostolos ante S. S. acceptum, in electione D. Matthiæ adhuc legali cærimonia vsos fuisse; post Spiritum verò sanctum acceptum, non amplius sortẽ adhibuisse: sed sola vsos oratione ad Deum, & ieiunio adiuncto: sic enim leguntur elegisse septem Diaconos, & Presbyteros. *i* Sanè cum Saluator, qui fallere non potest, nec falli, cuncta promittat orantibus; *k* stultum, & absurdum est, relicta oratione, quæ promissionem habet; confugere ad sortẽ; cui se adfuturum Deus, in nouo testamento non repromisit.

d c. 16. v. 10.
e Actor. 1. v. 24.
f Prou. 16. v. vlt.
g Psal. 15. v. 16.
h in cap. 1. Actor.
i Act. 6. & c. 14. n. 22.
k Matt. 7. v. 7. Ioann. 14. n. 13.

QVAESTIO II.

De contractu sortis, siue Loteria.

Est in vsu frequenti Europæ contractus quidam, quem vulgo vocant *Loteriam*. Ille vel priuatim fit, vel publicè. priuatim, pro arbitrio cuiusq; quando aliquis equum, vel quid simile statuto pretio (v. g. pro L. aureis) exponit sortiendum cui obtingat, & deinde in hanc summam plures symbolam quisque conferunt, & aleam iaciunt, quis equű sit habiturus: vel ẽt priuatim plures annuli, libri, specula, vel alia suppellex proponitur, inter familiares eodem modo collatis symbolis (quæ vocantur, Loto) sortienda. vulgo vocant *la raffe*, aut *riffe*. Quidam vocant *ludum ollæ* opinor propter vrnam, seu ollam, in quam sortes iaciuntur.

Publicè verò cum instituitur, opus est Principis, vel Reip. consensu, suntque hoc in contractu, siue publicè, siue priuatim fiat, multa consideranda, vt iustitia contractus, & perfectio illibata maneat:

Conclus. 1. *hunc contractum esse licitum.* hanc probat benè Briard. *l* quod sit licitus patet, qa nullo iure, nec naturali, nec

l Quodl. 5.

nec diuino, nec humano prohibitus. Nô naturali, quia celebrari sic potest, vt nulla in eo interueniat iniquitas, si seruentur conditiones mox dicendæ. Secundò quia cedere potest in publicā vtilitatem. 3. quia secundum se, nihil est aliud, quam sors quædam diuisoria, instituta ex benè placito concertantium siue consortientium. Quod diuino iure non sit prohibitus, probatur, quia nec per sacram Scripturam, nec per vllam traditionem Ecclesiæ; quod nec iure humano, probatur. quia nec ciuilis, nec canonica lex vlla profertur, quæ de hoc contractu expressè egerit. Et fallitur Conrad. *a* putans prohiberi legibus, quæ uetant ludum alearum. Nam imprimis hoc dici nō potest de Lotheri a publica, in qua non iacitur alea; & quoad priuatam illam *riffam*, in qua intercedit alea (licet iure Castellæ prohibita sit iure nouo) ea quoque non est prohibita dictis legibus, de aleæ prohibitione agentibus. quod probo, quia ludus aleæ prohibitus est, non quia fortuna in eo dominatur; sed quia perdentes in ludo aleę solent blasphemare, & etiā solent homines suas opes omnes breui tempore sic consumere, & depauperari, vt patet ex ipsis rescriptis iuris. *b* Nā si in fortuna fundaretur dicta prohibitio: certè nunquam, nec pro parua summa liceret ludere alea. tūc enim id prohibitum foret, quia per se malum. Nunc verò videmus iura permittere lusum aleæ pro re modica seu causa cō uiuij; *c* & sententia est magis consona rationi, & legibus, hoc interdictum solummodò pertinere ad solitos ludere, siue ad frequentantes aleam, siue ad deseruientes aleæ. *d* ideoque censenda alea non esse prohibita, quia per se mala; sed malam factam, quia prohibita, et quatenus prohibita. prohibitam verò, propter geminum, blasphemiæ, & decoctionis, periculum. Quorum vtrumque cūm subsit nullum in hoc raffæ cō tractu; crediderim, sicut Briad. defendit posterius genus sortis in vrnam coniectæ, à ratione similitudinis; eodem modo defendendum priùs illud per aleā. Præterea quæ ad iustitiam vnius, eadem ad alterius iustitiam sufficient; & sicut lucrum in vno factum licet retinere, sic etiam licebit in altero.

a de contra. tract. 3. qu. 71. concl. 2.

b l. si. C. de rel. & sum. Palu. in 4. 4. d. qu. 15. 3. a. 5. Silu. uerbo ludus §. 4.

c l. quod in conuiuio. D. de aleat.

d hoc uolūt Ang. sup. et Briard. sup. & uidetur esse gl. in c. Episcopus. uerb. deseruiens. 35. d.

Notandum verò in hoc contractu duos contractus virtute misceri; primū respectu eius qui iocale, vel suppellectilem exponit, & est vera quædam, sed implicita vēditio; qua pro tali summa pecuniæ ipse, omnibus illis qui summam simul conficiunt, vendit rem illam: puta equum, quinque sortientib. quorum singuli decem aureos conferunt, vendit pro quinquaginta aureis. Secūdum verò respectu emptorum inter se, sic enim est contractus quidam sortis diuisoriæ, censentur enim sic inter se conuenire, vt cui sors fauet, ille pro suis decem aureis totum equum habeat, & tota ipsi merx cedat, ceteri verò dispendium ferant singuli suæ symbolæ. Nec aliud requiritur ad iustitiam contractus vtriusque, quam vt tota summa simul adæquet, non excedat valorem mercis: & ipsi emētes omnes æqualiter subijciantur vtrique fortunæ, lucri & amissionis. Licitum verò hoc esse probat Fran. Garcias. *e* quia reuera contractus iste in idem recidit, quod omnes isti sortientes inita societate simul rem vel res illas, quę sorti exponendæ, emissent: tunc enim possent si vellent inter se conuenire de sorte diuisoria iacienda, quid cuique rerum illarum obtingeret. quod licitum esse nemo vnquam negauerit.

e l. 3. de cō tract. c. 20.

2. Concl. *conditiones ad iustitiam lucri in hoc contractu consideranda sunt pro ratione personarum qua hic adsunt varia.* Hanc asserit & optimè explicat Fran. Garcias, & illum nullo addito sequitur Lud. Lopesius. *f*

f de contr. 2. c. 23.

Notant quinque personarum genera in hoc contractu lucrari posse. Primò dominos mercis seu vēditores, his licitum est tantum accipere pro merci bus quantūm possent lucrari alio quouis contractu licitè illas distrahentes. Quod tantum possint accipere, probatur. quia quoad ipsos intercedit cum sortientibus contractus venditionis. venditor autem posset consequi quantum merces illi iusti lucri afferre valent, hoc est quanti sunt ipsæ merces.

Si ergo amplius acciperet vẽditor iste, iniustum foret lucrum, & teneretur restituere. Si tamen quod amplius permittitur conferri vltra mercis pretium id non cederet domino, seu venditori mercis; sed pauperibus, vel officialib. seu ministris; licitus foret excessus, vt patebit ex modo dicendis. Hæc exceptio solet contingere, in publicis sortitionibus, quę conceduntur Ciuitatib. vel Communitatibus, vt hoc pacto se liberent ære alieno: Tunc enim solet Princeps dans licentiam, considerata publica necessitate, pretium sortis aliquando paulò liberalius statuere: neq; fit iniuria sortientibus, qui hoc sciunt. Cauenda verò fraus venditorũ, ne sortitionẽ facere morentur, postquã sufficientes symbolæ sunt collatæ; item ne merces mutent, vel diminuant. Item ne, quando simul facienda sortitio, aliquas merces prius patiantur sortem subire. Pro quo sciendum, ordinariò certam diem præfigi, qua simul sortes omnes trahantur, die ac nocte labore non intermisso: interdum tamen instituitur sortitio, hoc pacto: primum proponuntur omnes partes, siuè suppellex sortienda tota; & statuitur singularum sortium pretium, v. g. quinque stuferi: tum statim singularis volentium sortiri sortitio instituitur, quo quisque confert ordine, v. g. venio, & offero decẽ stuferos, quæ sortes pro me extrahuntur statim. si venit statim alius, qui adfert quindecim stuferos, tres sortes pro illo extrahuntur, quodque mihi; vel illi obtingit hoc auferimus. Hic modus periculosus est, nec deberet à principibus permitti: quia multis fraudibus est obnoxius, Nam primo cum non intercedant in sorte ducenda solẽnitates, quæ solent in altero genere, facilius est, vt fiat aliqua collusio. 2. non potest constare facilè de ęqualitate pretij: tum quod si certum tempus præfigatur, fieri põt vt tunc non satis multæ symbolæ sint collatæ; si tempus liberum permittitur fieri potest vt venditor nimis diu hanc exercens sortitionem, longe accipiat vltra pretium mercium. Nec sufficit dicere, fieri etiam posse vt infra hoc accipiat; & sic communem aleam subire. *Respondeo* enim non debere vllum fortunæ periculum hic interuenire inter emptorem, & venditorem, quia ipsorum ad inuicem respectu, est contractus venditionis; sed inter ipsos tantũ emptores, respectu enim ipsorum mutuo, est contractus sortis, Denique cũ sic merces subtrahantur, quę sortito cõtigerunt, semper vilior fit tota merx, & ideò iniustum est durare idem singularum sortium pretium. Si dicas semper alijs æquè bonas merces sufficit ablatis: neque hoc est satis credibile, neq; sufficit. nam nimis diuturna permittitur sic licentia venditori hunc exercendi contractum. Longe itaque tutius est, & securiùs, tùm Reipub. tùm priuatis, hoc secundo genere relicto, prius tantum exercere.

Secundò poterũt lucrari ipsi emptores, siue sortiẽtes. quia poterit, qui vnã fortè drachmam contulit. mille accipere. nam quicquid illi citra fraudẽ sors obtulit, id potest auferre, & retinere. ratio est, quia omnes sortientes in hanc conditionem consenserunt, vt quisque auferat, quod illi sors detulerit: atq; ita omnes æquali subsunt periculo. Nam qui multas symbolas colligit, vt multis potest frustrari, sic multis potest lucrari: qui paucas, paucis, & lucrari, & paucis iacturam potest facere. Cauenda hic collusio sortientium, & eorum, qui sortes extrahunt, leguntque. Quod si quis per huiusmodi collusionem aliquid fuerit consecutus; tam ipse, quã collusores, tenentur ipsam rem illam restituere, non Domino priori, siue venditori sortis, (quia iam illam ipse vendidit) sed consortientibus, qui emerũt dubium euentum: & ideo res illa debet vendi, & pretium inde redactum, inter socios sortitionis iterum sorti subijciendum: vel si res extet, ipsamet. In hac verò sortitione an sit admittendus fraudator? certè si fraudẽ nõ adhibuisset, sors illa ipsi non aduenisset: & pœnam peccati sui æquum est eum sustinere. tamen quia fieri potuit, vt alia sors ęquè bona illi fuerit obuentura, & nulla lex eum priuat iterata sortitione; ideo mihi res dubia est, nec auderẽ eum arcere.

Ter-

Tertiò ministri & officiati, qui adsistunt sortitioni, tũ in scedulis scribendis, tum in sortibus extrahendis, tum ne quid fraudis, vel doli committatur, illi licitè stipendium aliquod pro labore suo recipiunt, ita tamen si nec plures quam necesse sit ministri huiusmodi adhibeantur; nec æquo amplius stipendium ferant, nec diutius quã necesse foret, rem extrahãt. Quæ vera, tam respectu venditoris, quam emptorũ, scilicet si nolint plus æquo tribuere, vel nolint rem sic extrahi, vel nollent tot ministros adesse. Nam si consentiant, non video cur minus hic operetur consensus emptorum, quando ipsorum expensis ministri adsunt, quam venditoris, quando ipsi expensæ soluendæ. Neque mihi hoc satis perpendisse videtur Garcias, dum putat has exceptiones tantum locum non habere, quando ministri à venditore sunt alendi. Si quæras à quo ordinariè alendi? cum lucrum ipsius sortitionis, hoc est, quod sortiendo contingit, omnino pertineat ad emptores, neque huius lucri pars vlla cedat venditori, & impensæ ministrorum fiant ratione ipsius sortitionis, hoc est, ratione secundi contractus virtualis, nõ ratione primi: sequitur impensas eorum esse debere, inter quos lucrum ipsum partiendum est, & inter quos celebratur secundus contractus, quæ est communis sententia. a Sed Alcocerius vnum excipit casum, quando scilicet venditor aliter sine impensis non potuisset illas merces distrahere, cum enim ipse tunc per sortitionis compendium euitet illas impensas, æquum videatur, earum loco, subire partem impensarum sortitionis. Nihilominus Garcias & Lopezius contendunt etiã hoc casu, rationi illi communi locum esse; quia ad venditorem iam sortitio illa nihil pertinet. Æquior tamen (vt puto) est sententia Alcoceri, quia commodum illud, quod percepit vẽditor, reuera dependet, & prouenit virtute ipsius sortitionis; nec sine sortitione illud cõsecutus fuisset: & sic quoad hoc negotium non debet considerari venditor expers commodi ex sortitione. Deinde in praxi receptum, vt vẽditor soleat hæc omnia subire, & omnes expensas facere, non tantum factas in taxatione & valore mercium cõstituendo, sed etiam factas in ipsa sortitione, verum in ipsa taxatione sortium (v.g. summæ totalis, ad quam numerus, & valor sortium pertingere possit) habetur ratio probabilis omnium istarum impensarum, & sic Domini in se totũ solent recipere. Alioqui si emptorib. aliquid propterea decederet, tum locum habet quod dicit Molina *p. 2. de iust disp. 509.* nempe id a principio publicandum esse.

a *Alcocer. de ludo cap. 49. Garcia d. c. 20. Lopez. d. c. 23.*

Quintò licite deducitur, & accipitur ex tota summa pretij emptionis, illa quantitas pecuniæ, quæ assignata fuit à Principe ad opera pia vel eleemosinas: siue illa deducatur a portione venditoris seu pretio; siue a lucro, quod cedit sortientibus, siue ab vtroque: præsertim si ab initio hoc promulgetur.

Pia enim & religiosa est consuetudo, qua Princeps vel Resp. talẽ licentiam contractus sortiarij concedens, aliquam partem sic reseruat, nec iniuriam facit contrahentib. non venditori, cui non tenetur aliter licentiam dare: non emptoribus, qui hac conditione pecunias suas sorti subijciũt. Quod de caussa pia dictum, idem tenẽdum, de publica necessitate, quare posset aliquid reseruari ad soluendum debita Principis vel Reipub. si tamẽ verè talis necessitas iubesset. Ideo quãdo conceditur in remedium Ciuitati, vel cõmunitati, vt posset Princeps aliquid segregare, ad necessitates illius Ciuitatis; sic etiam posset taxare liberalius summam pretij. Sic benè Garcias.

Vltimò *potest, is cui merx aliqua cessit, quia symbolas contulit plures omnibus alijs, uel certo numero intra tot dies, mercem illam recipere & retinere.*

Intellige quandocunq; acceperit, dũmodo non sit res ex numero illarũ quæ iam expositæ sortitioni, quod si ex earum numero sit, non potest eam accipere, postquam aliqui iam symbolas contulerunt, statim enim vt cõtulerunt,

lerunt, in hanc mercem ipsis ius fuit acquisitum, sic fit vt venditor alteri addicere nequeat, quod iam alteri venditum. Hæc ratio satis indicat, hoc intelligendum, quādo instituta iam sortitione, vel acceptis symbolis, fit promissio. Si enim promissio facta foret, ut solet, ante symbolarum collationē, hoc est, initio quando sortis diuisoriç siue Lotheriæ fit publicatio; tū enim sæpè additur, qui primam symbolam contulerit, is habebit hoc vel illud; qui intra tot dies tot symbolas contulerit, habebit illud; qui numero vicerit reliquos intra tale tempus, illi hoc cedet; tunc isti omnia etiam post inchoatas sortes acquirerent, quæ ipsis promissa fuerunt ante sortitionem, & antequam res ipsa venderetur, & tūc sortientes in hanc conditionem consensisse sunt censendi. Sic intelligendi Garcias & Lopezius, & sufficiat ista de hoc contractu *Lotheriæ*. de quo vide Molin. d. loco & P. Zaa in Aphorism. verbo venditio. nu. 15.

QVAESTIO III.

De purgatione Canonica.

C*Anonica purgatio* dicitur, quæ regulis Ecclesiastici iuris consentanea est, quæ duplex est, vna *per iusiurandum*, in qua nihil est sortis: hanc soli improbant hæretici, qui contendunt nunquam licere iurare, ne in iudicio quidem, contra quos legi potest Alf. a Castro, *a* Cochlæus contra Anabaptistas & Gregor. Valentia. *b* Probatur etiam hæc purgatio quoad Laicos in Concilio Triburiensi, *c* sicque testatur Cromerus *lib. 19. histor. Polon.* se Sophiam Reginam de stupro accusatam, suo & septem honestarum ac nobilium feminarum iureiurando purgasse. Probatur verò quoad presbyteros, & Episcopos, constitutione Gregorij Magni, qui varios Episcopos sic se iussit purgare. *d* idem statuere Alexander, *e* Innocentius, *f* & Leo *g* Pontifices; idem sancitum in Concil. Agathensi, *h* & Ilerdensi: *i* id ipsi

a *li. 10. verbo iuramentū hære. 1.*

b *2. 2. disp. 6. q. 7. pūct. 3.*

c *c. si qs presby. 2. q. 4.*

d *ca. presbyter cum 4. seqq. d. q. 4.*

fecere Sixtus Tertius, *k* & Leo. III. *l* & Pelagius PP. *m*

Altera purgatio est *per venerabilis Sacramenti Eucharistici sumptionem*. hanc Catholici contendimus esse licitam, quando iniungitur ab Ecclesiastico iudice competente. In veteribus Germaniæ cōcilijs hæc purgatio fuit probata. statutum enim illis, si furtum in monasterio committatur, tunc fratres se ita expurgent. missā celebretur, in eorum præsentia, & ea expleta *omnes in hæc verba communicentur; Corpus Domini sit tibi hodie ad probationem*. *n* Item, *si Episcopo aut presbytero aliquod maleficium imputatum sit: pro singulis missam celebrare debet, & communicare, & de singulis imputatis se innocentem ostendere. Quod si non fecerit, quinquennio a liminibus Ecclesia extraneus habeatur*. *o* Nec desunt exempla Pontificum optimorū. qui hanc purgationem exegerunt. Lotharius Rex pactis cum Nicolao Pontifice non steterat, sed adulteram iterum in thalami partem reduxerat. profectus Romam absolui petit a Pōtifice Hadriano, dicens se promissis Nicolao factis stetisse. *Pontifex pro comprobatione innocentiæ* (ait Sigisbertus *p*) *ad examinationē corporis, & sanguinis Domini tam regem, quam optimates regni inuitauit, illi nihil Deum veriti corpus Domini nostri, temerè & perperam acceperunt*: sed Rege in itinere Placentiæ statim moriente, omnes intra annum reliqui perierunt. Malus erat Imp. Henricus, sed tamen simile sacrilegium committere exhorruit, inuitante illum ad similem sacramenti Venerabilis purgationem Gregor. VII. Pontifice tam Sancto, quam malis cunctis inuiso, tam religioso quam hæreticis semper odioso. Narrat historiam Lambertus Schafnaburgensis his verbis; *q Ita absoluto eo* (nēpe Henrico Imp.) *excommunicatione, Papa missarum sollemnia celebrauit, confectaque sacra oblatione, Regem cum cetera, quæ frequens aderat, multitudine ad altare euocauit, præferensque manu corpus Dominicum; Ego, inquit, iampridem a te tuisque fautoribus litteras accepi, quibus me insimulabas sedem Apostolicam per simoniacam hæresim occupasse, et alijs quibusdam tam ante episcopatū, quam*

post

e *cap. super causa d. q. 4*

f *ca. quotiens ibi.*

g *c. omnib. ibi.*

h *c. si legitimi ibidem.*

i *c. presbyter si a plebe ibid.*

K *c. mandastis ibid.*

l *c. auditū, ibid.*

m *in Sigebert. in Chron.*

n *c. sæpe contingit. ibid.*

o *c. si Episcopo. ibid.*

p *ann. 870 in Chron.*

q *anno 1077.*

post acceptum episcopatum criminibus uitam maculasse, quæ mihi secũdum scita canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxerunt. Et licet multorum idoneorum certè testium adstipulatione crimen refellere queam eorum scilicet, qui omnem uitæ meæ ab ineunte ætate institutionem integerrimè nouerunt, & eorum qui meæ ad episcopatum promotionis auctores fuerunt. Ego tamen ne humano potius quam diuino niti uidear testimonio, ut satisfactionis compendio omnẽ omnibus scandali scrupulum de medio auferã; ecce corpus Dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ, ut omnipotens Deus, suo me hodie iudicio, uel absoluat obiecti criminis suspicione, si innocens sum, uel subitanea interimat morte, si reus. Hæc & alia, ut solenne est, præfatus uerba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum iudicem, & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem Dominici corporis accepit comedit. Qua liberrimè absumpta, cum populus in laudes Dei, innocẽtiæ eius congratulatus, aliquamdiu acclamasset, tandem impetrato silentio, conuersus ad regem. Fac ergo fili, inquit, si placet, quod me facere uidisti. Principes Theutonici regni, suis indies accusationibus aures nostras obtundunt, magnam tibi molem capitalium criminum impingentes; pro quibus non modò ab omni rerum publicarum administratione, sed ab ecclesiastica etiam communione, & ab omnimoda uitæ sæcularis conuersatione usque ad extremum spiritum te suspendi oportere existimant. Petunt etiam magnoperè diem, & locum statui, audientiamque præstari canonicè discutiendis, quas aduersum te adferunt accusationibus. Et nosti optimè humana plerumque uacillare iudicia, & in publicis disceptationibus nonnunquam falsa pro ueris persuaderi, dum pro disertorum hominum ingenijs, & dicendi copia & suauitate falsitas uerborum phaleris adornata libenter auditur & ueritas nullis eloquentiæ nixa adminiculis contemnitur. Cum ergò tibi bene consultum cupiam, pro eo quod in calamitatib. tuis supplex Apostolicæ sedis patrocinium expetisti, fac quod moneo. Si te innocentem nosti, & existimationem tuam ab æmulis tuis per calumniam falsis criminationibus impeti, libera compendiosè & ecclesiam Dei scandalo, & teipsum longæ concertationis ambiguo, & sume hanc residuam partem Dominici corporis, ut comprobata Deo teste innocentia tua obstruatur omne os aduersum te iniqua garrientium, & me deinceps causæ tuæ aduocato, & innocentiæ tuæ uehementissimo assertore, Principes tibi reconcilientur, Regnum tibi restituatur, omnes quibus iam diu respublica diuexatur bellorum ciuilium tẽpestates in perpetuum sopiantur. Ad hæc ille inopinata re attonitus, æstuare, tergiuersari, & cet. Sequitur quo pacto experimentum hoc innocentiæ suæ facere detrectarit. Vidisti (lector) indicij huius formulam, vidisti causas. Hæ nonne veræ, quod Deus fidelissimus veritatis sit testis, quod in humanis disceptationib. falaciæ sit locus, diuinam verò disquisitionem nec falli posse, nec fallere? In formula, quid nisi pium, quid nisi consentaneum sacris litteris, præceptisq; diuinis? Verba quæ rem deceant: res ad honorem Dei, pacem Ecclesiæ, cõcordiam iustitiamque sanciendum, scandala schismataque tollenda instituta & peraccommodata. Quid igitur leguleius vilis a summis Ecclesiæ
antistitibus obstrepit? quid rana conatur in elephãtum intumescere? cur hanc vocat, *furiosæ explorationis speciem*? cur Episcopos *Sacramentales*, per ludibrium homo *Sacramentarius*, appellat? vnicam adfert rationem, rationis expertem. Quia in exsecrationem sic, & perniciem conuertatur, quod ad salutem institutum putabatur. Putabatur ergo, & non erat? iam Christus mendax, qui hoc apertè professus?

a *Hotomã. Caluinista Comment. de Feud.*

Nonne eius sunt illa? b *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinẽ: in me manet, & ego in illo.* Si Salus in me, & ego in Saluatore, putabor tantum saluus & non ero? Quid illa? c *Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuet propter me.* Falsa promissio, si viuere putatur dumtaxat. Quid denique illud clarissimum; *Non sicut patres uestri manducauerunt manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panẽ uiuet in æternũ.* d Viuet planè, viuet, ad salutemque veram & perfectam hoc institutum nõ putatur fuisse tantum, sed scitur, sed fide creditur. Nonne dixerat veritas? e *Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex*

b *Ioan. 6. v. 56.*
c *v. 57.*
d *v. 58.*
e *v. 59.*

ipsa

ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, si quis man ducauerit ex hoc pane viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credat non esse salutem, qui non credit sub panis specie esse carnem. Nos carnem credimus, salutem credimus, non tamen omni sumenti.

Sumunt boni, sumunt mali;
Sorte tamen inæquali
Vita, uel interitus.
Mors est malis, uita bonis.
Vide paris sumptionis,
Quam sit dispar exitus.

Sed D. Thomæ non credit rabula: an nec Apostolo? a *Quicunque manducauerit panem hunc, uel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat; & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit, indignè; iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter uos multi infirmi, & imbecilles & dormiunt multi. Quod si nos metipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur.* Igitur indigne sumentibus, pernicies semper, & exsecratio fuit; non institutione, vel instituentis voluntate, sed sumentium peruersitate; qui quod ad salutem eorum datum, in morte malunt abuti. Institutum initio ad vitam æternam dignè sumentium. sic sume: nullus Pontifex, in perniciem, aut exsecrationem conuertet, nullus voluit, nullus potuit. An qui sumit in testem innocentiæ, cum sit nocens, dignè sumit? ò iuris Sacerdote dignum iudicium? sed eo, qui iustitiam nobis Deam, pro habitu seu virtute iustitię, definiens, nouum Iustitiæ sacellum erexit. Quid aliud in tota forma purgationis proponitur, quam quod a B. Paullo sancitum? Nonne hoc purgatio indicit? Dei testimonium optimum & certissimum est, illud adducatur, & dubium tollat. Si reus es, noli eum testem aduocare: si innocens es, aduoca. Proba teipsum prius, dijudica. reus es? caue accedas, damnationē manducabis, & exitium adferet tibi sacrilega audacia; abstine, moneo, & edico. At, nil conscire tibi, nulla te mortali culpa pallescere, postquam conscientię arcana scrutatus es, deprehendis; adesdum securus, innocentiæ non deerit, qui pro nocentibus obijt, vt eos ad innocentiam reuocaret. Quid in his mali? quid falsi? Non defuit Deus innocentibus, & hoc indicio eos expurgauit, nocentes verò necauit. Absoluit Gregorium. VII. damnauit Lotharium. Absoluit, in Morinis uirum nobilem Erkimbaldum de Borban quem Comitem vocat Cantipratensis. hic lecto affixus intellexit a Nepote (filium alij contendunt) vi virgini vitium oblatum. Domini hæredem nemo accusare, multò minus punire audebat. Quid faceret æger? iustitiam negligat? gladium illi in vindictam malorum Deus tradiderat. Nepotem qui occidat, non reperitur. Si faciat ipse? fraude opus, & parricida vocabitur. Vocabor (inquit) sed ab hominibus carnifex futurus sanguinis mei, sed iustus vltor, sed iustitiæ defensor, in oculis Domini. An quia Nepos, non nocens? successore carebo. prouidebit Dominus, cui seruio; cuius gloriæ affectus meos postpono. sic animatus, pugionem abscōdit sub ceruicali, vocat Nepotem, tanquam vltima ei monita & mādata daturus. Venit adolescens, quinto post die; placatum sperans auunculum. Accedit, postulantis capiti aurem admouet. Ille pro osculo, pugionem cōdit in gutture, nec desinit premere, donec videt exhalasse. Hanc accipe victimam iustitiæ Deus (addit) tibi immolatam. scis quæ in animo & visceribus meis doloris magnitudo obuersans lancinet paternum amorē, sed vicit amor tui. Paullò post vires cernens deficere; obit exomologesim: tacet de cędenepotis, quæ in ore omnium recēs. Quærit Episcopus silentij causam. si oblitus: num saltem nunc se accuset, & animo pœniteat? respondit Burbathus, se iustam credere; &, quod meritorium putet, id nolle infectum. Episcopus eius pertinacia detestata (sic putabat) redit ad templum. De via reuocat æger. tum ait redeūti; Vt, pater, quam

a 1. Corint. 11. v. 27.

Comment. in Iustin. Instit.

quam diuersa Dei sint, & hominum iudicia intelligant, qui tecum præsentes; aperi (quæso) hierotheca, in qua pignus salutis asseruatum adfers. recludit ille, nec hostiam reperit. hâc admiranti æger se in ore, mediatore angelo datam, ostendit habere. Historia notissima est toti Belgio, non elegantis modo & accurati artificij picturis vetustissimis in Bruxellensi ciuica domo exornata, sed etiam historiarum monumentis contestata. *a* Sic Deus etiam absoluit Sibichonem Episcopū Spirensem coram Henrico III. adulterij accusatum. *b* Sic sæpe nocētes, & culpæ reos indignè sumentes, vel Deus pœnis corripuit, vel non permisit sumere, & transmittere. *c* Interdum tamen permisisse Deum hoc scelus impunitum in præsens, dilata in posterū digna vltione, nos docet Andronici Impe. perfidia apud Choniatam. *d* Sed occulta iudiciorum abyssus a nobis non scrutanda. Sublata tamen aliquando hæc purgationis forma, eo quod suspectis non est danda Eucharistia. *c. dilecti de purgat. canon. c. tribus de consecrat. d. 2.*

a *Cātiprat. li. 2. ca. 36. var. 6. Fulgos. li. 1. c. 6. sed melius Cæsarius li. 9. c. 38.*
b *Crātzius l. 4. Saxon. cap. 43. & Chron. Hirsaugiense.*
c *Ciprianus serm. de lapsis Greg. Turonens. li. 1. de glo. mar. c. 88. Betr.° Cluniac. l. 1 de mirac. c. 2. 25. 35. Cæsar. l. 9. exempla. c. 58. 60. 64. Sur. in uita S. Godefridi l. 3. c. 12.*
d *li. 1. Annal. in fine uita Manuel. Comneni.*
e *de qua est epist. D. Hieron.*

QVAESTIO IV.

De vulgaribus purgationibus.

IN sortium Politicarum numero cēseri possunt miræ quædam iudiciariæ disquisitiones, quibus fortuito euentui veritas culpæ, vel innocentiæ decidenda permittitur. *Vulgares* vocāt *purgationes*, idque rectissimè, vt nomen nobis indicet nullo ipsas legitimo vsu, sed vulgi quadam vsurpatione, & obseruatione superstitiosa fuisse introductas; plerasque etiam iure canonico expresse vetitas. Solet ijs Deus tentari potius, quam voluntas eius explorari. Vnde *& exploratoria probationes* Latinè dicuntur; Barbaro verò vocabulo in Constitution. Neapolitanis, *paribiles leges*; eò quod rem nō sciri, sed apparere tantum faciant. In his plerumque peccari; tentando Deum; probabitur postea.

Talis purgatio est, quotiescumque poscitur, vt Deus miraculum faciat: veluti si quis confisus innocentiæ suę, peteret se septies percuti gladio, ad innocentiam suam probandam, vt factum in fœmina septies icta, *e* aut in ignem intraret, de quo postea.

SECTIO I.

De prouocatione ad diuinum iudicium.

SAepe fit, vt qui se iniuria affici ab alijs putant, nec hominum præsidium vel auxilium superesse cernunt, ad Deum confugiant, non quidē malis vt illos eripiat, sed vt sumpta de persecutoribus vltione, tali indignos supplices iniuria fuisse, cunctis faciat manifestum, interdum illos ad tribunal Dei sisti intra certum tempus, interdum nullo tempore addito iubent; *citationem ad comparendum coram Deo iudice* vocant. de hac meritò dubitant plerique quid tenendum, metuendane citato sit, necne? item licita citanti, an illicita?

Quoad citantem & quiritantē, ob iniuriam, *Dico primò, si citra odium, aut vindictæ cupiditatem, vel impatientiam, irā, desperationem, vanitatem, aut aliam vitiosam affectionem, per iniustitiam oppressus quis, hoc faciat, bono fine (puta ut innocentia eius appareat, nec infamia grauetur familia; aut ut liberetur mundus tali tyranno, aut ut resipiscat, & terrore perculsus pœniteat, desinatque ab oppressione & concussione miserorum) licita est talis citatio*. fatetur Feuardent. *f* se talem non audere damnare, equidem cum res sit indifferens, & finis bonus, puto actum esse meritorium, nec desunt exempla Sanctorum hominum. Sic .n. Sara dixit Abrahę; *g* *Iudicet Dominus inter te & me.* Sic Dauid ad Saulem; *h* *Iudicet Dominus inter me, & te, & vlciscatur me Dominus ex te.* & Zacharias filius Ioiadæ, cū iussu Ioas regis interficeretur, similia protulit; *videat Dominus, & requirat.* Nec alia mens septem Machabæorum Martyrū, quorum prophetia vim habuit imprecationis & citationis, vt illę priores duę quæ

f *extremo c. 13. Esther.*
g *Gen. 16. v. 5.*
h *1. Reg. 24. v. 13.*

quæ ambæ exitio persecutorum paulò post fuere comprobatæ. Nonne Apostolus Alexandro ærario impunitam esse non debere censuit iustitiam eius, cum diceret? *a* *Reddat illi Dominus secundum opera sua*. h. malum magnum pro multis malis, quæ illi osten derat. Nonne Sancti martyres, etiam noui testamenti, clamant ad Deum? *b* *Vsquequo Domine non iudicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terra?* Legimus etiam de B. Eustachio Abbate, cum hæreticus quidam Agrestius, B. Columbanum iam mortuum conuicijs, & calumnijs laceraret, sic vltum esse calumniatorem, idque in concilio Matisconensi. Ita nãque scribit Ionas Abbas, eius cotẽmporaneus; *c* *cum sic ille* (Agrestius) *friuola garriret, sagax Eustachius, ut erat uirtute patientia, & scientia insignis, respondit. In horum præsentia Sacerdotum te ego, eius discipulus & successor, cuius tu disciplinam & instituta damnas, ad diuinum iudicium cum illo intra præsentis anni circulum disceptaturum inuito, vt iusti iudicis examen sentias; cuius famulum tuis obtrectationibus maculare conaris.* Scire vultis euentum citationis. post aliqua media, sequenti capite subijcit Ionas; *Sed cũ ille* (Agrestius) *sæpius sibi datum pœnitentiæ locum nõ agnosceret, ut B. Eustachij sententia, ad diuinum iudicium ipsum uocantis praualeret, ante triginta dierum circulum, priusquam uertentis anni meta compleretur, a seruo suo, quem ipse redemerat, securi percussus interijt.* Accedat & aliud tempore legis gratiæ. Gualtherus Burgensis, vir doctrina, & sanctitate clarus, per iniuriam pulsus Episcopatu Pictauensi, a Clemente V. quamdiu vixit, iniuriam patienter tulit: moriens iussit, credo ad exẽplum aliorum sepulcro inscribi; *Ad iustum Dei iudicium appello.* Legit elogiũ Clemens, & iniuriæ, quam intulerat, memoria, expauisse ferunt: addunt *d* alij, non diu post obijsse: sed, quem citant Volaterranus, id non addit, & fabulosum puto.

a 2. Tim. 4. v. 15.

b Apoca. 6. v. 10.

c uita S. Eustachij seu Eustasij c. 6 mense Martio.

d Raphael Volaterran. anthropol. lib. 21.

Memoratu dignissimum est, quod legitur apud ætatis illius scriptorem doctum, eruditum, & veracem, his verbis; *Monasterium D. Iacobi apud Leodium notum multis est & acceptum. Istud quidam adolescens, consobrinus maioris Præpositi, causa deuotionis & religionis intrauit: quod, vt audiuit Præpositus indignè tulit: mox ferti manu collecta satellitum, intrat uiolenter cænobium, rapit iuuenem, & nudatum sancto habitu, sæculari induit: Abbas ergo monasterij, collectis primoribus ciuitatis, Episcopo conqueritur, & totum clerum pro tantis iniurijs interpellat. Hoc autem cum indignanter audire uix uellet Episcopus, & Abbatem potius duris uerbis impeteret, flexis Abbas genibus, cum moderamine uerborum dixit; Iudicem contra te (ô Præposite) in terra habere non possum, & ideò contra te Deum summum iudicem interpello, ut intra quadraginta dies uterque nostrum compareat coram illo sententiam pro meritis accepturus. Ad hoc Præsul cachinnans cum suis irrisit hominem, atque spreuit, & retulit exprobratum. Quid plura? quadragesimo die circa nonam mortuus est dictus Abbas, & cum pro eo solemniter pulsaretur, sedens in balneo Præpositus, quæsiuit a circũstantibus, quid hoc esset? moxque quidam ingrediens respondit, Abbatem D. Iacobi modo esse defunctum, & pro eo pulsationem fieri tam solemnem. Ideò ergo recordatus Præpositus quadragesimam diem esse, qua se citatum audierat ab Abbate, consternatus animo, dixit suis. citò uidete quid faciam? mortuus ego sum, comparere me hodie summi iudicis aspectibus oportebit. Nec mora. post uerba hæc, cum balneũ egredi festinaret, in adstantium manibus, cum diro eiulatu & uocibus exspirauit: ibi procul dubio respondere compulsus, vbi causarum strepitus cessant, iurisperitorum aduocatio conticescet, ubi nec preces, nec precium liberabunt.* Hactenus Thom. Cantipratensis alias Brabantinus *in lib. Apum.* Cestrensis etiam *lib. 7.* tradit, Innocentium quartum a Rob. Grossetest dicto Lincolniensi, famigerato illa ætate philosopho, quẽ excommunicarat, & ille ad Deum iudicem prouocarat, Pontificem ad Dei tribunal citãs mortuum quo die mortuus est Robertus, auditamque hanc in Pontificia aula vocem; *Veni Miser ad iudicium.* repertumque sequenti die Papam in lectulo exanimatum, ac liuidam in eius latere cruentamq; plagam, ac si fuisse percussus fuisset, & id accidisse anno 1253. cui consentiunt

Matthæus

Matthæus Parisius, Ioan. Buriensis, & alij Britannici scriptores; quorum hoc commentum puto, ab hæreticis, vel schismaticis eorum operibus fortassis insertum. Nam Neapoli hunc Innocentium in expeditione contra Manfredum mortuum scribit Nauclerus, parum Pontificibus addictus *chronic. vol. 2. generat. 42.* & non meminit talis citationis, vt nec Platina (nō reticiturus) nec Monachus Paduanus, nec Paulus Langius Cygnolus Monachus Bozaniensis, sed perfidus hæreticus; nec alter hæreticus Mutius in chronic. Germanorum. Nec ex Catholicis quod sciam gentium aliarum quisquam, non Onuphrius, nec Massonus, nec Ricordanus, nec Episcop. Nebiensis, nec Volaterranus, nec Flauius Blondus, qui accuratè de morte, & anno mortis eius consentiunt, & omnes fatentur eruditione, iustitia, sanctitate Innocentium. 4. excelluisse. Relinquat igitur prudens lector fabellam de Innocentio 4. Britannis, vt ad Arturi rotundam mensam suauiter eam fruatur Balæus, non tam ingeniosus, quam impius similium dramatum fabricator.

Dico 2. *Periculosum est hominibus non comperta sanctitatis has citationes imitari.* Nam facilè fallit amor proprius, & persuadet nos iniuriam perpessos, cū non simus: facilè etiam latens aliqua gloriolæ, vel vindictæ, vel alterius perturbationis animi nebula se immiscet vt veritatem non videamus.

Dico 3. *lethaliter peccant, qui scienter iniustè alios citant.* probatur quia nocent iniustè & grauiter. sic enim sugillant eos quos citant, vt oppressores innocentiæ; minus etiam constantes graui terrore percellunt, ita ut ex metu mortis possint in morbum incidedere & mori. Quod fortassis aliquando contigit.

Quoad eos verò qui citantur, existimo duas regulas posse statui. *Prima est, si constet eos iustè iudicasse, nec vllum esse dubium de sententia aut factis, propter quod citantur, æquitate; tunc posse huiusmodi citationem ab illis contemni.* ratio est, quia iusto iudici præmium à Deo, cuius vicem fungitur, non supplicium est exspectandum. Sciebat hoc magnus ille Imperator militum Gūdizaluus Ferdinandus de Corduba: *Qui cum Tarentum obsidēs maleficum quendam seditiosumque* (inquit Iouius a) *militem ad supplicium duci iussisset: illeque multum reluctatus se iniquissimè damnari vociferaretur, & proinde Gonsaluum ad dicendam causam ad Dei maximi tribunal magna voce citaret; vade, inquit, Gonsaluus, festinaque confisus optimo iudici, & causam instrue. Nam ibi pro me aderit, qui opportunè respondeat Alfonsus frater; qui nuper, ex Serra uermegia, in cælum contendit. Tum enim Gonsaluo nunciatum fuerat, fratrem a Mauris circumuentum, dignam forti pioque duce mortem oppetiisse.* Sic ille meritò nebulonem iniustè prouocantem contempsit.

a *in vita Gonsalui.*

Altera regula sit, *Quando iudex aliquam animi perturbationem sensit; quæ ad damnandum, uel mouit omninò, uel ad citius damnandum mouit, uel etiam non usque adeò certa est sententia iustitia, ut non supersit probabilis contrarij metus: tunc malè facit iudex, si contemnat huiusmodi citationem. recte facit, si diligentius iterum omnia momenta, & quæcunque ad ueri indagationem pertinent, examinet ac perpendat, & reum interim in custodia seruet, ut uel retractetur prior sententia, uel maturiore consilio confirmetur.* probatur hæc conclusio, (quæ Feuardentij quoque fuit) tum quia iudices non possunt nimis circumspectè procedere in re tanti momenti, cum non hominis, sed Dei iudicium iudicent: b tum quia, qui videbantur nocentes ex allegatis & probatis, eos tempus post modum sæpè docet fuisse prorsus innoxios, non opus est exempla proferre; sunt ad manum non pauca, nec obscura, tum denique quia sæpissimè accidit tales citationes non esse irritas. Scribunt Historici Hispanorum Ferdinandum III. Regem, iussisse duos nobiles perduellionis reos ex turri, vel rupe altissima præcipitari; illos cōstanter crimen negasse, quod quia videbant se frustra facere, tandem ad diuinum tribunal prouocasse, regique denuntiasse, ibi, vt se ante diem tricesimum, sisteret: Ferdinandum postea ipso die tricesimo satis subita morte abre-

b *2. paral. 19. v. 6. & 7.*

a Pitius l.3 de Regibus Hisp. Mariana in Hispa. Annal. li.15.c.11.

abreptum. *a* Germania sola multa præbet exempla. Menuercum Paderbronnens. Episco. graui contumelia Conbeiensis quidam monachus affecerat: cui Episcopus; Redditurum altissimo facti rationem prædixit. Monachus floccipêdens risit episcopum. Ecce, moritur antistes, & nihil mali sentiens antè monachus, in ipsa hora mortis Episcopi expirauit. *b* Paucis annis postea Herichus Moguntinus, (vel secundum alios Vvormaciêsis) Episcopus, falso, & per calumniam Arnoldi accusatus, & per præuaricationem Cardinalium duorum a Pontifice Eugenio.3.ad causæ cognitionê delegatorum, depositus, ipso Arnoldo suffecto, fuit: sed ad iustû iudicem Deum interposita appellatione, sequenti anno mortuus fuit. Eius audita morte, ambo illi Cardinales obierè subitò; alter digitos proprios arrodens; alter in latrinis, Arij morte. *c* Tempore Hêrici quarti, Burchardus Halberstadiensis Episcopus, & Meginherus Abbas Herfeldensis, de iuribus Ecclesiarum litigantes, inuicem ad Dei tribunal euocarunt, & ambo die dicta repentè ex hoc sæculo migrarunt. *d* In uicina Germaniæ Gothia, memorabile accidit illud Ioânis Tursonis, de quo sic scribit Olaus, *e* *quendam capite plecti iusserat. Is genibus innixus, en morior iniustè*, inquit, *teque uoco hac hora ante tribunal Dei, ut respondeas, cur me innocentem morti condemnes. Vix autem miser carnificis manu obtruncatus fuerat, cum etiam iudex de equo corruit exanimis.* Liguriæ pars nota Italiæ, ibi Genuensium triremes aduersus piratas emissæ, biremem Gotholanam accepere, & in Siculorum Gotholanorûque contemptum, extra Drepanû, fur cæ noctu rectorem biremis affixerût. Miser ille diu frustra questus, nihil vnquam se Genuensibus nocuisse, vt vidit plus gentis odium illos, quam æquitatem mouere; præcipuamq; mortis suæ causam esse trierarchû Genuêsem, iussit vt se ille intra sextum mensem ante Deum iudicem sisteret, nec irrita vocatio fuit, condicto I igus têpore mortuus fuit. *f* Armoricis Franciscus Dux præfuit, is summa crudelitate fratrem ex Anglia redeuntê de medio sustulit, sed vicissim fratris citatione intra annum de medio sublatus principatû cum vita amisit. *g* vix est quisquam cui nô sit audita damnatio Templariorum; ex his vnus Neapolitanus eques traditur ad diuinum iudicium appellasse, & Clementem V. ac Philippum Pulcrum Francorû Regem, anni spacio concesso, coram tribunal illud supremum citasse: addit Fulgosius *h* intra id tempus Clementem repêtè mortuum, nec multo post Philippum quoque interijsse. Hoc alij ex calculo temporis conantur refellere. Sed idem confirmant Christianus Massæus, & Meierus *i* qui Papâ & Regem eodem anno 1314. tradunt obijsse, illum 20. April. hunc 29. Nouembris, fuerunt quidem Templarij Anno 1312. in concilio Viennensi, ter tia Aprilis condemnati, sed non omnes eodem anno comprehensi ac occisi, sed quidam sequenti, vt Neapolitanus ille; scilicet anno 1312. cumque 1314. currente mortui sint Iudices illi duo, dicuntur non immeritò eodê anno obijsse, quo citati fuere: imò Gaguinus & Aemilius mortuum volunt regem anno 1313. quem constat Pontifici superuixisse.

b Crãtzius lib.4. Metropol. c.4.

c Conradus in Chron. Mogũtino.

d N. in Annal. Boiorũ lib.4.

e li.14. hist. Aquilon. c. 20.

f Fulgos. li. 1. cap.6.

g Aeneas Sylvius Europea histor. cap.43.

h d. cap.6.

i Meierus l. 2. Annal. et l.17. Chrõ. Masse. consentit Onuphr. in PP. Roma hist.

SECTIO II.

De purgatione Monomachia.

NVlla fuit quondam frequentior purgatio ista; quotiescûque criminis notitia seu probatio obscura: vel actor reû prouocabat, vel reus ipse offerebat se, aut suo loco alium: inuentionê quidam Mantinæis tribuût, alij volunt antiquiorem esse. *k* constat etiam Palestinis in vsu fuisse, ex Goliæ prouocatione, quem Dauid superauit. Fuit maximè in vsu post Barbarorum in Italiam irruptionê, apud Lôgobardos, *l* & apud Germanos, *m* & Francos *n* & etiam Hispanos, *o* non ex homicidij tantum causa (*iux. c. vni. §. si quis hominem. §. si quis alium, de pace Constant.*) sed & ob aliud quoduis gra-

k Alcia. de singula. certac.2.

l Lege Longob. tit. qualiter se quis que defend. deb. titu. de purg. rei tit. de homicidio liberi hominis.

m Lamb. Shaffn. abusæ.

n docet Guido l a fa decis.191. Hotoman. l.3. obseruat. ca. 15. Charondas decis. 607.

o ti. 4. parti. 7. & passim Mariana in Hist. Hispan.

graue crimẽ, vel magni momenti cau ſam, vt poſt Bald. communiter DD. cenſuere. *Bald. in d. cap. vni. Alciat. & Oroze. ad l. ex hoc iure. D. de iuſt. & iur. Iulius Ferret. conſ. 6. de duello in prin. & conſ. 9. nu. 6. conſ. 11. nu. 3 & 4. Menchaca li. 1. illuſt. qq. c. 49.* Et ſanè in iuriſiurandi locum, propter crebra periuria, hoc fuit introductum, coram Ioan. XIII. per Othonẽ 4. in Romãdiola, *a* ſed prius apud Francos iam Carolus Magnus hoc ſtatuerat, quoad cauſas criminales, *b* poſtea ad ciuiles quoque extenſum, *c* vt & apud Moſchos *d* & Danos *e* olim in vſu. Ritus duelli poſſunt colligi tum ex Annal. Boiorum *lib. 4.* tum ex Ticinenſis Hiſt. Bern. Sacci *l. 9.* Sed in morib. & armorum genere præſertim, non idẽ obſeruatũ apud ſingulas nationes, plerumq; receptũ, vt armis militarib. regionis eius vterentur. Carolus Magnus voluit vt fuſtibus; poſtea receptũ, vt rei ſit optio, & ius armorum præſcribendorum. In celebri illo duello Cambronenſi, inter Iudæum, qui imaginem Deiparæ vulnerarat, & paralyticũ, Lex Carolina ſeruata.

Anno enim 1326. Guilh. Tertio Comite Hannoniæ, Verpa quidam ſe finxerat ſincerò animo Chriſtianis ſacris baptiſmo initiari, ſuſcepit ex fonte Comes, & Guilh. filiolum nominauit, & apparitorem Curiæ Montenſis eſſe iuſſit. Nõ diu poſt, homo impius ingreſſus ædem monaſterij Cambronẽſis, actus furijs, blaſphemias in Deiparæ imaginẽ multas effudit, & (horrendum) venabulo quatuor plagas inflixit, vnde ſanguinis ſtatim riui manarunt, videre faber aſciarius quidam & Monachus laicus. Matthæus Lobbius. faber aſcia caput findere Iudæo parabat, ſed a monacho prohibitus; rem detulere igitur ad Abbatem Ioannem de Montibus; is ad Comitem. Iudæus pertinaciter tormenta eluſit. Sic dimiſſus: quadriennio poſtea ab angelo apparente, quidam ſenex nomine Ioannes Flander, Eſtinnenſis, & ſeptennio iam ex paralyſi clinicus iubetur Iudæum accuſare, & duello prouocare. Bis monitus, Parochi iuſſu ſenex rem adhuc differebat. Tertium illi ipſa Virgo quinq; illis plagis cõſauciata ſe videndã præbuit, & imperat monomachiã. Plen⁹ ſpẽ ac fide ſenex adit Cambronem, cernit in imagine vulnera quæ in viſo, accedit Comitẽ, accuſat recutitum, dies pugnæ dicitur arma rudes fuſtes & ſcuta lignea, ſuperſunt hodie. Iudæus veſco corpore, ferox viribus tibiales faſcias tintinnabulis cinxerat, & ſic ſenẽ ridebat. Sed iuuit athletã ſuũ Deus tam impar cõmiſſus, æger ſanum, debilis fortem, ſenex iuuenem proſtrauit; & horrendè blaſphemantẽ, conuictũ, ſed non pœnitentem; comes iuſſit caudę equinæ alligatũ trahi ad patibulũ, & capite deorſum, duob. ad latera moloſſis eum rabidè laniantib. appẽſum ſubdito ignis fumo interire. *narrat fuſe Robert. Hauportius duabus ea de re libris carmine cõſcriptis.*

Hiſpani ſemper militaria arma retinuere, vt ex cunctis eorũ Annalib. patet. Duellorũ tum inter Principes pro regno, vt inter Corben & Orſuan Hiſpanos apud Liuium, & Edmundum Anglum & Canutum Danum Reges apud Polydorum, Hũdingum & Roheum Daniæ reges apud Crantzium, Petrum Aragonium & Carolum Andegauenſem apud Antoninũ; & pro principibus inter priuatos, vt Charellum & accuſatorem reginæ Gõdibergæ; *f* pueri quoq; pro vxore Henrici tertij contra gigantẽ, *g* & Burchardi contra Conradum iactantem ſe cum regis nepte concubuiſſe, anno 950. apud cõtinuatorẽ Reginonis; itẽ inter priuatos, vt coram Othone 1. quando diſceptatum vtrum in ſucceſſionibus auorum eſſent nepotes cũ patruis, vt patrẽ ſuum repræſentantes, admittendi, & uicere qui pro nepotib. pugnabant. *h* Mira ſæpe in his accidere, duo tantum narrabo. Vnũ ex fide Dubrauij, *i* Radiſlaus, Gurimenſis Princeps Miſtibogij filius, per iniuriã inuaſerat Boemię fines, coactus a ſuis tãdem optimus rex Vvenceslaius militẽ collegit, cum iam dimicaturę eſſent acies. *Si aliter, exclamat Vvenceslaus, niſi prælio res componi nequit, cur non potius ſine inſontium ſanguine; ipſi inter nos ſingulari*

a *l. antiquis & l. vlt. lib. 2. l. Lomb. tit. 54.*
b *l. mentio. d. tit. 54.*
c *d. l. vlt. & li. 5. leg. Frãcic. tit. 4.*
d *Olaus lib. 1. c. 20.*
e *Saxo. li. 5.*

f *Liuius lib. 28. & Plut. in uita Scipionis. Polydorus Virg. lib. 7. histo. Anglo. Crãtzius li. 1. c. 21. & 22. Dania. D. Antonin. p. 3. tit. 20. c. 4. §. 8. hiſt. ſum. & Riccius l. 3. hiſ. Neapolitan. Froiſſar.*
g *Paul. Dia. hiſto. Longob. libr. 4. cap. 16.*
h *Nauclerus genera. 35.*
Vvitickindus lib. 2. Vincentius li. 24. ſpeculi c. 70.
i *lib. 5. Hiſtor. Bohem.*

certamine decernimus? Nulla sit mora. loricu lam super cilicinam vestem indutus, paruoque ensiculo succinctus Vvenceslaus in arenam prodit: at Radislaus cataphractus hasta tusque cum ingenti machera se infert. Vvenceslaus signo crucis frontem pingens subito angelos uidit, atque hanc uocem, uelut ab homine promittam, audit: Ne feri, & repente Radislaus humi procumbens, ueniam audacia poposcit, seque potestati uictoris permisit. Alleuans prostratum Vvenceslaus monuit, data uenia & dignitate ei restituta, ut contumaciam in obsequium debitum uerteret, ne post grauius ab irato numine plecteretur. Hic Deus miraculo iustitiam causæ declarauit, quando miraculo Deus non fauet, fieri solet, vt vel maneat dubia res vel iustam fouens causam succumbat. Prius in pugna duorum Hispanorum Nobilium accidit tẽpore Alfonsi Regis; qui Petri Regis Castellæ pater. Hi fuere Ruy Paez de Viedma, & Pay Rodriguez de Auila, ille hũc pro ditionis accusauit; hic illum sceleris grauioris vicissim recriminatione pulsauit, cum ventum esset ad duellũ, tribus continuis diebus ab ortu solis ad occasum pugnarunt, multisque se vulneribus affecerunt, & dubia prorsus, nec in vnum alterumve inclinante victoria, vtrumque rex innocentẽ pronunciauit, & æquali virtute præditos amicos esse voluit, Narrat fuse Petr. Mexia. a Sic etiam dubia mansit Zamorensium causa, quos proditionis accusabat Did. Ordonius de Lara, innocentes contendebant Ariæ Gonsali filij; quorum cum duos iam Ordonius occidisset, tertioque vulnus lethale inflixisset; saucius cadens equo habenas aberrante gladio præscidir, equus Ordonium inuitum extulit extra monomachiæ septa, quod victi indicium. Sic ille non victor, equi culpa, non victus, propria virtute. Iudices sibi N.L. pronunciarunt. *Mariana lib. 8. Histor. Hispan.* Multos quorũ causa iusta erat in monomachia sæpe succubuisse docent post Pont. Innocẽtij III. rescriptum, *cap. 2. de purgatione vulgari* & Regis Rotharij l. 1. lege Lõgobard. tit. de monomachia, etiam Ioan. Bapt. Susius, b & Vrrea Hispanus. c

a *Silu. var. lect. p. 2. ca. 10.*

b *li. de iniustitia duelli.*

c *li. de duel ol.*

Vt vt est, repugnat oĩ iuri, quæ est communis DD. sententia, contra Paridem a Puteo, ut docent recentiores scriptores non pauci, *nempe Lancellotus Conrad. lib. 1. templ. indic. c. 1. §. 3. versicu. duellum prohibere, & tract. de duello præfat. Menchaca lib. 1. illustr. qq. c. 12. & c. 49. Viuius lib. 1. comm. Opinion. litt. D. vers. duellum. Petrinus Bellus p. 10. de re militari tit. 2. a num. 128. Iulius Ferrettus cons. 1. num. 3. & 6. cons. 2. nu. 4. cum seqq. cons. 8. nu. 4. cons. 20. nu. 10. & idẽ sæpiss. in tract. de duello. Alciat. l. 5. respons. cons. de duello.* Quod repugnet iuri naturæ, docent optimè Susius, *d. opere*, & Anton. Bernard. Mirandulanus *libro suo contra Posseuinum de expugnatione singular. certam.*, & Petrus Messia *p. 4. var. lect. c. 9.* Quod iuri ciuili; probant communiter DD. *ex l. 1. C. de gladiator. lib. XI.* quamuis ea lex hoc non conuincat, sufficit tamen, quod nulla Romanorum lege sit hæc monomachiæ purgatio approbata, cumque iuri naturæ repugnet, constat omnem consuetudinem in contrarium inualidam esse, vt rectè Canones dicunt. d Quod iure diuino & sacris litteris prohibitum sit duellum, probant ex omnibus locis, quibus prohibemur Deũ tentare, & quibus prohibemur occidere. e Apertior est probatio iuris Ecclesiastici seu diuini positiui. Nam & olim hoc canones prohibuere, f & apertissimè Concilium Tridentin. cuius hæc sunt verba; *Detestabilis duellorum usus, fabricante Diabolo, introductus, ut cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur: Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocunque alio nomine Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione & dominio ciuitatis, castri aut loci, in quo uel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinent, priuati intelligantur: &, si feudalia sint, directis Dominis statim acquirantur. Qui verò pugnam commiserint, & qui eorum patrini uocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ, iuxta sacros canones puniri debeant: &, si in ipso conflictu*

d *c. 2. de cleric. pugn. in duello. Alc. d. respõso de duello. & DD. citati.*

e *Petr. Mathæus in Notis ad Bullã Greg. XIII. mox laudãdam. Tamẽ reuera loca illa scripturæ parum urgent proter uos.*

f *toto tit. ff. me de purgatio. vulgari. tit. de cl... i. purgante in duello. c. monomachiam 2. q. 4.*

itu decesserint, perpetuò careant Ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli, tam in iure quam facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, excommunicationis ac perpetuae maledictionis vinculo teneantur: non obstante, quocunque priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemoriabili. Damnarat eundem abusum sub excommunicationis pœna, quoad subditos tantum Romanæ sedis, Iulius II. anno 1508. mense Aprili, & rationes addiderat damnationis benè multas, & graues, primò quia hoc fiat humani generis Inimico instigãte. 2. quia hinc hominum mortes repentinæ, & animarum perditiones, & noua inter adstantes amicos pugnantium odia, & altercationes, & ex vno inconueniẽti plura oriuntur, in animarum, & corporum periculum, generisque humani iacturam, perniciosum exemplum, & scandalum plurimorum. 3. quia Christus docuit Deum non esse tentandum. 4. quia hominem homini insidiari nefas. 5. quia gladiatoria munera, & huiusmodi purgationes vulgares a religionis nostræ pietate damnantur. 6. quia cruenta huiusmodi spectacula a canonibus Pontificũ, & imperialibus legibus sunt prohibita. Deniq; Greg. XIII. laudatissimus Pontifex ad omnes Christianos voluit pertinere hanc prohibitionem, vt & Concilij Tridentini patres eam extenderant, & quod illi de solemni siue publico duello sanciuerant, hoc ipse prudentissimè ad priuatas, & non solẽnes duellationes, propter easdem causas, quæ in ijs quoque cernebãtur, porrò producendum sibi censuit *a* anno 1582. nona Decemb. his verbis; *crescente hominum malitia facinorosi non desunt, qui quod publicè prohibitum est, priuatim exsequi non dubitent, dum sic pœnas prædictas eludere se posse arbitrantur. Nos ad hac euertenda plenius euidentiusque prouidendũ esse rati, considerantesque duellum priuatum, non minus cruentum, & animæ & corpori noxium esse, quam quod publicè perpetratur: auctoritate Apostolica statuimus. (1.) illos, qui ex condicto, statuto tempore & in loco conuento monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini socijve ad id uocati fuerint, nec loci securitas habita, nullaeve prouocatoriæ litteræ, aut denunciationis chartula praecesserint, censuris & pœnis omnibus a dicto concilio propositis teneri; perinde ac si publico & consueto abusu singulare certamen iniuissent. (2.) uolentes etiam locorum dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit non prohibuerint, (3.) omnesque illud fieri mandantes, instigantes, consilium uel fauorem dantes; equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut (4.) ex composito spectatores uel socios quouis modo se prabentes eisdem censuris & pœnis subiacere; etiamsi illi qui ad locum destinatum pugnaturi accesserint impediti pugnam non commiserint, si per ipsos non steterit quominus illa committatur. Non obstantibus, &c.* ex quibus sanè apparet, qui hodie priuatis prouocationibus in hãc excommunicationem, nulli reseruatam, incidant. Videor autem mihi ex verbis vtriusque prohibitionis quædam colligere non inutilia obseruatu. Primo illos quoque incidere, qui dicunt, *Veni ad talem locum: ego te illic exspectabo:* nam isti certum tempus constituunt, illud ipsum præsens; sicut crastinum, qui dicunt cras tali hora &c. Secundò Principes non prohiberi, hanc licentiam concedere infidelibus; tum quia sunt extra curam Ecclesiæ, tum quia Concilium expressè dicit, *inter Christianos*; 3. non prohiberi iustum bellum gerentes Principes, quam possunt causam prælio decidere, eam paucis committere per duellum definiẽdam, hoc enim tunc in belli locum succedit. Non tamen licere illis animi causa, uel gloriæ solius ad ostendendum robur militum facere, sicut olim fecerũt Ioab & Abner: *b* nam uox *ludere* illic significat prolusionem pugnæ. Instituebatur enim hoc, ut arbitror, qua si diuinatorium quoddam victoriæ præiudicium, quo Germanos olim vti solitos Cornel. Tacitus testatur. *c* Quæ ipsa diuinatio est prohibita: Et sicut pro sola gloria humana bellum non licet suscipere, sic nec duellum licet permittere. 4.

Quoad consulentes, ex Gregorij

a Bulla quæ incip. ad tollendum detestabilem.

b 2. Reg. 2. v. 15.

c li. de morib. Germa

verbis intelligitur, eos dumtaxat incidere, qui suadet affirmatiuam, non vero qui duellum dissuadent, & ad hoc consilium conscriberent, uel darent. hi enim non peccant. 5. quoad spectatores; non incidere, qui illac transeuntes obiter aspicerent certamẽ, vel subsisterent, ad dirimendum; imo nec illos, qui ex instituto eos fuissent comitati, vt certamen impedirent, ideo enim additur, *si per ipsos non steterit* &c. ipsos scilicet spectatores & socios, &c. vnde 6. infertur, eos qui comitarẽtur, uel sociarent, incursuros etiamsi non sit pugnatum, quando conati sunt efficere, vt pugnetur, vel saltem si poterant, non impediuerunt ipsi, sed maluissent pugnam conseri. Hæc saluo rectius sentientium iudicio, de re quotidiana. Quidam asserunt etiam a Sanctissimo Domino nostro Clemente. 8. hodierno P. M. bullam quandam de Duello editam; quam nondum potui nancisci.

SECTIO III.

De purgatione vulgari per ignem.

Haec triplex fuit, per rogum, per prunas, per ferrum hoc est vomeres seu lateres seu conticulas vel chirothecas candentes. Innocentia probabatur, si illæsus quis abiret: sin, nocens habebatur. hac inuenio aliquando spõtè susceptam, aliquando iniunctã prouocato. De ferro candente obtinet hodie apud Iaponios ut docet epistolæ nostrorũ, una P. Luisij Froes scripta anno 1595. narrat illustre miraculum quod accidit Omuræ, in hanc sententiam. *Fuerat Christianus quidam degens inter ethnicos accusatus furti, & quia hoc crimen seuerissimè castigatur in Iaponia. Sic ut de eo, quantumuis minimo, conuictus, morte cum nulla ueniæ spe mulctetur, nec tamen possent hunc Christianum uere conuincere, ecce mox gentiles eum obsident, & dum aliud non possent importunè compellunt, ut ritu ipsis consueto iuramentum edat; qui erat ut in folio chartæ subscripto scriberet quod erat iurãdum, deinde folio in palmam manus deposito, imponeret ferrum candens, manumque constringendo, in suum caput uindictam & iram Chamis imprecaretur, si obiecti criminis reus foret. Quod si manus fortè amburatur, aiunt experientia probatum, eum noxæ esse reum; si uerò a læsione cum folio maneat immunis, esse innoxium. Cum igitur hic Christianus in has angustias adductus esset, quippe vel iurandum illi erat, uel repudiato iuramento, quo se reum faciebat, uitæ discrimen adeundum, innocentia sua confisus dixit: fas sibi non esse, utpote Christiano, per falsum Deum Chamis iurare, sed tantum per uerũ. Consentiunt gentiles, vt per suum Deum iuret. Ille ergo signo crucis in folio expresso, ferroque candenti imposito, quia id facere cogebatur, magna animi præsidẽtia ferrũ manu constrinxit. Res mirabilis, nec manus nec folium amburitur. Itaque non solum solutus est pœna, quam gentiles illi minabantur, verum etiam culpa, quam falso illi impingebant.* Hactenus epistola Latine edita Moguntiæ anno 1598. planè vetus hæc purgatio & celeberrima fuit. Sed in Francia tantum licita in causis sæcularibus, vt colligitur ex epist. Iuonis. 91. & 251. Inuenio ferrum istud ignitum vocatum, *Iudicium*, quod nomen arbitror commune fuisse instrumẽtis omnibus harum vulgarium probationũ. Petrus le Loyheyr. a formulam nobis proponit ex S. Mauritij Andegauensis archiuis istam: *Nos tamen sufficienter muniti denarrationem, & discutionem istius causæ nostra sæpius in audientia omnium illic adstantium afferebamus, & paratos nos semper esse ad omnem iustitiam præferebamus: cum ecce quidam de hominibus, quos Berlaijus reclamabat, Tetbaldus Peletarius nomine, de parte sua surrexit, nobis nescientibus & iustitia nullatenus dictante, & non per consilium nostrum, qui sponte sua se Iudicium portaturum manu sua obtulit. Quod Rainaldus Popas dus auũculus suus dixerat sibi, & quæ uerò partitio illa facta fuerat de antecessoribus suis, inter canonicos S. Mauricij & antecessores illius Berlaij, sicut in chartis nostris continebatur. Et sicut Tetbaldus obtulit, sic paratus fuit, & per manum suam in Ecclesia S. Dionysii apud Doadum, uidentibus multis, tam de parte nostra, quam de parte domini Berlaii (quorum nomina subternotata sunt) Iudicium portauit. Post Iudicium portatum Tetbaldus ille Deo*

a *libr. 2. de spectr. c. 7.*

Deo propitiante, illæsus & sanus omnino apparuit. Viderunt autem vel Iudicium portari, vel manum tertia die de more regardari, ferè vniuersi homines & mulieres de Dordo, & plures de hominibus Domini Berlaij testes Iudicij portati, & hominis omnino, Deo miserante, saluati & liberati. vbi cernis solitos causam addere, quæ illos moueret, siue id exprimere, quod probare per Iudicij lationem volebant: vides etiam clericos protestantes, vt irregularitatem & censuras euaderent incurrendas; si hominem ipsi ad hoc adhortati, & mutilatio vel mors subsecuta fuisset. Meminere huius variæ leges Septentrionalium, omnes occupata a Barbaris Italia & Gallijs latæ: apud Radeuicum *a* fit mentio legis militaris, qua seruus non deprehēsus in furto, sed accusatus, iubebatur vel Domini iuramento, vel igniti ferri iudicio se expurgare. Leges Franciçe & Longobardicæ iubebant per nouem vomeres ignitos, homicidij accusatū se expurgare. *b* Slaui postquam veram amplexi sunt religionem in arboribus, fontibus, lapidibus iurare desierunt; recepto vsu, examinandi per Sacerdotes suspecti, adhibito ferro vel vomere candenti. *c* In Flandriam quoq; hanc legem, Philippus Comes tulit, anno 1164. *d Si quis vulnus in nocte acceptum alij imputauerit, si Scabinis dignum uidetur, ferro candenti se excusabit accusatus; si aufugerit, manum perdet.* Item; *si fur uocatus accusatus fuerit, ferro candenti se excusabit; si culpabilis permanserit, suspendetur.* In hoc iudicio non fuit certus vomerum numerus, vt nec formæ ferri certa species, vel pondus præscriptum, vt ex varietate Iudiciorum patet, vt plurimum Frācica consuetudine vsos puto in ferri consecratione siue imprecatione, quæ fuit talis, *Deus iudex iustus, qui auctor es pacis, & iudicas æquitatem; te suppliciter rogamus, ut hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam, benedicere & sanctificare digneris; ita ut si innocens (de prænominata causa unde purgatio quærenda est) hoc ignitum in manus acceperit illæsus appareat: & si culpabilis atque reus, iustissima sit ad hoc uirtus tua, in eo cum uirtute declarandum; quatenus iustitia non deuiretur iniquitas, subdatur falsitas æquitati. Per Dominum nostrum.* *e* In *Antigona* Sophoclis, custodes corporis Polynicis, accusati negligentis custodiæ paratos se dicunt innocentiam suam comprobare, & ferri candentis contrectatione, & per pyram ambulatione, & iureiurando.

καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
Καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν.

In Cōcilio Triburiensi docemur *f* hanc probationem in Germania non fuisse nobilium, quibus iuratoria duodecim ingenuorum contestatio sufficiebat: sed ignobilium. Verum Historiæ testantur etiam nobiles eam sæpè subiuisse, aliquando per laminam, aliquando per chirothecam, aliquando aliter. Anno 1215. vel circiter, *g* Conrad. Marpurgius inquisitor Apostolicus, si accusati de hæresi, negabāt, iudicio ferri candentis experiebatur; & si amburebantur, eos porrò cōmittebat rogo. Quod ab illo cōtra Canones perperam factum; si factum, fuit. Iam enim id Stephanus V. prohibuerat, vt postea dicemus. Caroli tertij Impe. vxor Richarda fuit insimulata adulterij, sed candenti ferro crimē diluit. *h* sic Kunigundem Henrici II. vxorem se expurgasse cōstat, in eo tamen dissentiunt historici, quod quidam velint eam calcasse pedibus nudis, *i* alij vomeres sex manibus tulisse. k Quare nisi dicas eam successiue manibus tulisse, & pedibus calcasse; Crātziū a seipso dissentire necesse est. Nonnullos alios se iuuene Georg. Pachymeres massam candentem manibus innocuis gestasse commemorat. Emmam quoque Angliæ reginam nudis pedibus super ignitos vomeres ad contestandam pudicitiam ambulasse scribit Polydor. *Angl. histo. lib.*8. Plus est, quod scribit Saxo Danus, *l* in Rugia ad fidem conuersa, matronā quandam, per iniuriam a coniuge adulterij insimulatam; *cum purganda infamiæ gratia manum admouisset candenti laminæ; subitò ferrum, quod erat exceptura, perinde*

a *li. 1. rerū Frideri. cap. 26.*

b *L. Sbar. li. 1. tit. 11. de parric. Francica lex lib. 4. c. 56.*

c *Helmold. Histo. Slauorum c. 84.*

d *Meier. in Chron. Flādr.*

e *Anna. Boior. lib. 4.*

f *c. Nobilis. 2. q. 4.*

g *Tritbem. in Chron. c. 22.*

h *Anna. Boior. d. lib. 4.*

i *Fulgos. li. 8. cap 1. & Cranzius li. 4. Saxo. ca. 32.*

k *Cranzius li. 4. Metropol. c. 5. iuncta d. c. 32.*

l *li. 14. Histo. Danor.*

atque innoxia manus contactum fugiens, neglecto pondere, sublime se extulit, penduloque motu gradientis feminae incessum comitans, eam ante aram iactandum esset, inter religiosam astantium admirationem proprio impulsu humi decidit. Exempli verò memorabilis & fidei coniugalis specimê nobis duo coniuges, Mutinenses Comites, æterna dignum historia. Othone tertio imperante exhibuerunt. Mariam erat hic nactus vxorem lubrica fide, conscientia nulla: hæc, vt noua Phædra, Comitê Mutinensem in amplexus trahere conata, repulsam vertit in furorem, & odio eius quem impotenter amarat inflammata, crimen suum in innocentem regessit. Nec latuit dolus Comitê. hinc amor in Imperatorem, inde vrgebat honor proprius. cessit honor amori: quia Cæsaris honorem vitæ suæ præponebat. Coniugi tamen suæ, mulieri prudentissimæ, &, quod rarum, forti, conatus Augustæ, responsum suum; calûnias illius, periculum suum aperuit, decretumque sibi dixit, mille mortes oppetere potius acerbissimas, quam tãtum Imperatoris sui, de incontinentia, & perfidia Augustæ natum, dedecus in lucem proferat. Proinde illam se, si quid de ipsa benê vnquam meruerit, obtestari; virili constantia sexus, & coniugij oblita, sententiam, quæ impendebat, mortis ignominiosæ vt perferret, se necato coniugis animum, & memoriam resumeret. & animo imperterrito nomen mariti ab ignominia liberaret. Nô diu post Comes culpam Augustæ, suo capite luit, creduli Proeti iudicio condemnatus. Conuentu deinde Imperiali apud Roncalias instituto, quo die uiduis ius dicebatur; Mulier prodit, & coram confessu ex lege Imperatorem, ad talionis pœnã vocauit, eo quod maritũ suum iniustè de medio sustulisset. Otho admirabũdus; *At tu quonam pacto*, inquit, *uiri tui, quam iactas innocentiam comprobabis; Candenti*, inquam illa, *lamina*. adfertur Othonis iussu ferrũ benè ignitum; adlatum vidua fine noxa cunctis intuentibus prehendit manu, & tenuit. Externauit miraculum Imperatorem, adeò vt se quidem suppliciis dignum profiteretur, sed moram posceret aliquam subeundi. *Triplex ut dimetirim differo*, (illa respondit) *regina supplicium solum posco*, cuius nefaria calumnia me marito, te fidissimo milite, remp. ciue strenuo spoliauit. Cunctis æquissimum visa petere. Augustus eã collaudat, & pro dilatis sibi vadimonijs, quatuor in Hetruria castris donat; Augustã verò, quæ Veneris igne malè arserat, carnificis manu in rogũ coniectam, iustis flammis absumi iussit. *a* Carolo Caluo Francorum Rege, Ludouici Germanorum regis terras, nepotibus suis per nefas eripere conanti: Germani primò deprecari vim, & Francis ad ferri igniti iudiciũ vocatis, cum illæsi Germani redissent, nec ab ambitioso Rege, quidquam æqui boniue impetrare valerent, sumptis armis illũ re infecta, multis amissis vltra Rhenũ iterũ compulerunt. *b* His fauit; contra, idem Iudicium duodecim vomerum, interfectores Christiani Comitis de Oldenborg in Saxonia, prodidit, & in rotam misit. *c* In Saxoniæ quoque oppido Vvittenburgo, excitati publici incêdij crimê, impactum fuit cuidam: ille & iureiurando, & iudicio se innocentem probauit, cum enim longo itinere ferrum candens manu detulisset, illudque illæsus in terram deiecisset; ecce tibi ferrum ex omnium oculis fugit, sed eo fermè anno exacto, quum quidam alius qui incendij conscius erat, silicibus viam publicam in oppido pauiret, ferrum in arena abditum prodit, manumque validè amburit. mirantur omnes, & vomerem illum recognoscunt, & reum ad iudicem abripiũt; qui quæstione admota verum ecsculpsit, & cruribus fractis noxium rotæ imposuit. *d*

a *Gothifre. Viterb. in Chron. Crãzius lib.* 4. *Saxon. c.* 26

b *Paulus Æmyl. Annal. Frãcor. lib.* 3.

c *Alb. Crãzius libr.* 7. *Metropol. c.* 14.

d *Cranzius lib.* 8. *Vandal. c.* 30.

Aliud æquè mirandum apud Cæsarium *lib.* 10. *miraculor. cap.* 35. his verbis descriptum reperitur: *Referre solet Dominus Bernardus de Lippia quandoque Abbas, nouisse se piscatorem in Episcopatu Traiectensi, qui cum quadam femina multo tempore fuerat fornicatus. Et quia eius peccatum nimis erat notorium, tempore quodam in Synodo imminenti.*

eminenti accusari timens, statim ad Sacerdotem ueniens magis, ut post patuit, timore pœna, quam amore iustitia peccatum confessus est, consilium quæsiuit & inuenit: si habes (inquit Sacerdos) firmum propositum, nunquam peccandi cum illa, candens ferrum securè poteris portare, ipsumque peccatum negare. Spero autem, quod uirtus confessionis liberabit te. Quod ita factum est cunctis stupentibus, quibus factum innotuerat. Læsus tñ ab igne non fuit, sed cum postea peccati iterā di in recidiuam voluntatem incidisset, & gloriaretur se non magis adustum fuisse a ferro illo cādenti, quam ab aqua fluminis in quo tum nauigabat, aquamque manu hauriret; cādentis ferri vicem egit aqua algida, & manum adussit pelle tota detracta. Sequenti etiam capite, idem narrat de quodam pessimo hypocrita, qui peregrinationis pallio scelera contegebat. is ab alio quodā nefario homine nummis conductus hospitis a quo benigne habitus ædes incendio absumpserat. bis exceptus, bis pro gratia incendium immisit. Territus dominus multos detulit, de quibus suspicabatur; qui omnes expertes culpæ candenti ferro illæsi se expurgarunt. domo tertium ædificata, ferrum in quendam domus angulum abiectum iacebat. Venit post aliquod tēpus pseudouiator ille, tertio humanè excipitur, uidet ferrum, rogat, Cui vsui? Audit ab hospite, quid illo actum. Quin, inquit, illo deinceps ad alios vsus veteris ne iaceat otiosum? Simul manu comprehendit, sed illud repentè incanduit & manum validè adussit, ille cum eiulatu abijcit. Hospes admiratione perculsus, meritò suspicatur hunc bis exustarum ædium reum. ergo comprehensum sistit iudici, iudex eculeo. fassus omnia incendiarius in rotam agitur. Tam admiranda sunt Dei iudicia.

Verum quærat aliquis an nunquam hæc purgatio fefellerit? Immò memini S. Iuonem pro incerta habere. Nā *Epist.* 74. agens de hac ferri igniti proba, negat conuictum adulterij militē, cuius manus inusta fuerat. *Cauterium* (inquit) *militis nullum tibi certum præbet argumentum, cum per examinationem ferri candentis occulto Dei iudicio multos uideamus nocentes liberatos, multos innocentes sæpè damnatos. Præterea cum talis examinatio fit in Deum tentatio, non est mirum si diuino iudicio deseritur, cum incautè & sine iudiciali sententia ab aliquo suscipitur.* Sed habuit Iuo pro incerta, tum demum quando priuata auctoritate susciperetur; tunc etiam illicitam credidit, vt docet apertè *Epist.* 254. quando fit *sine consilio*, vt ait, *& non præcedente iudiciaria accusatione*: licitam verò esse volebat, quando præcedente ordinaria accusatione omnino humana desunt testimonia, nec aliud ad veri indagationē quis habet quod faciat, & hoc casu se iudicem illa vsurum apertè profitetur *Epist.* 251. Sed apertè Canonibus Iuo repugnat, illis ipsis quos citat, qui absolutè asserunt tali inuestigatione abstinendum, & delicta tantum ex confessione rei & assertione testium puniendа, nec de multis præsumendum iudicium, sed ea Deo iudici relinquenda. Sed obijcies argumentum Iuonis a simili: *Iurare omnino prohibitum lege, tamen a D. Paulo terminandis litibus permittitur. Sic quod canonibus prohibitum, tandē ex causa, & exigente incredulitate humana possit fieri.* Respondeo dissimilem esse causam. Nam iusiurandum in iudicio fieri lex nunquam prohibuit, immò vetus disertè præscripsit. Sed omnes superstitiosas adinuentiones, vt per se malas, diuina lex semper prohibuit: tales autem esse has purgationes Stephanus Pont. clarissimè definiuit, ut seq. q. ostendemus. Illud etiam miror Iuonem *Epist.* 91. in causis Ecclesiasticis eam non recipere, quasi in laicis causis seu sæcularibus non eadem sub sit tentationis Dei, vna ex parte periculum, & prætensa illa veri indagandi necessitas, non æquè in Ecclesiasticis occurrat: plane hæsitanti similior & dubitanti hac in re, quam docenti aut definienti fuit. Pergamus ad reliquas narrationes.

Aliud ergo adscribam ex eadem è qua pleraque reliqua, admirandorum fœcunda Cranzij vrna, de Rollone Normannorum duce, qui Robertus

postea vocatus. Nouerat suos in latrocinia, furta, rapinasque propendere: idcircò seueras de his leges tulit; quarum metu pollicens sibi securitatem omnium, iussit rusticos intrepidè rusticani operis instrumenta in agris relinquere. *Quidam ex agricolis domum reuersus, ab importuna uxore rogatus, cur instrumenta non apportaret? ducis praeceptum obiecit. At illa furtum ex agro instrumenta subduxit, & abscondit, ut maritum redderet cautiorem. reuersus vir in agrum, ubi non reperit, quae reliquerat, rem ad loci praefectum defert. ille ad Ducem. vocatus a Duce rusticus, pretium accepit amissorum. Iubetur praefectus ignis purgatione adhibita furem explorare. Primus conatus irritus fuit, nam ignis furem nō prodidit, licet omnes rustici subiissent seruitium. Tum Dux, uersus ad Episcopum; Deus, inquit, Christianorum, si est conscius secretorum, cur furem non prodit? Episcopus necdum benè firmatum in religione non corripuit, sed causam praetendit, quia ignis nōdum furem attigisset. Iubetur diligentius inquirere praefectus etiam apud uicinas villas. Nec sic quisquam repertus est. Vocatus a Duce rusticus, an cui indicarit, rem in agro esse, rogatur: ille nemini, praeterquam uxori dixisse respondit. Vxor quaestionibus admota furtum fatetur. Tum dux marito clam vocato, Sciebas, inquit, uxorem furacem esse, an non? Ille, sciebam inquit. Cui Dux, cur ergo aut non punisti, aut non indicasti? Ergo iussit ambos suspendio necari. Et hac seueritate legem sanxit.* a Memoriae etiam occurrit factū Catholici Hispani Arianū Gothum tempore Leouigildi ad probationem ignis prouocantis, cum enim verbis, & rationibus nihil proficeret. *Ecce*, inquit, *digito meo annulus aureus: ego eum in ignem iacio, tu candentem collige: Proiectumque inter prunas annulum ita igniri permisit, ut eis similis cerneretur. Conuersusque ad haereticum ait, si uera est professio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait, Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende: certè si recta est fides mea, nihil mihi praeualebunt haec incendia sana. Et ablatum ab igne annulum diutissimè palma sustinuit, & nihil est nocitus.* Haec Gregorius *lib. de gloria confessor. c.* 14. verbotenus. Sed hic contestatio fidei sincerae fuit, non iudiciaria inquisitio. Verū enimverò non immerito haec expurgatio semper bonorum, & Deum timentiū conscientias punxit. Legimus enim de Roberto Cantuariensi Episcopo, cum Regi Edouardo persuasisset, vt Emmam matrem adigeret; ob suspicionem stupri cum Aduino Vintoniensi Episcopo commissi, ad hunc se modum expurgaret, & ea igne maneret illaesa; timore correptum in continentem ex Anglia fugisse, ibiq; animi moerore breui contabuisse. *b*

a *li.* 2. *Norueg. c.* 27.

b *Poly. Virgil. li.* 8. *Histor. Angli.*

Non dissimile fuit iudiciū per prunas; quas vel in sinum conijciebant, vel manu ferebant, vel calcabant. De monacho quodam, qui vt meretricem Porphyriam seruaret, & monasterio alicui cōmēdaret, nihil veritus fuit eā secum abducere, & propterea in omnium irrisionem, & execrationē incidit, quasi cū meretrice consuesceret; narrat Leontius, *c* eum cū aegrotasset, & mortē praesentiret propinquantem coram plurimis iussisse adferri thuribulum plenum candentibus carbonibus, & eos accepisse carbones, & infudisse in sinū, & omnibus audientibus dixisse; *Benedictus Dominus, qui olim rubū seruauit incombustum, ei mihi fuerit testis fidelis, quod quemodo meas uestes non attigit hic, qui est in igne urendi uis, ita nec ego attigi mulierem toto tempore uitae meae, &c.* Iudicium idem in Gallia subiuit B. Briccius D. Martini in Turonensi sede successor. Hunc. n. populus reum peragebat stupri cum muliere religiosae professionis cōmissi, quae linteamina Episcopi lauare solita ex aliquo improbo pepererat. Briccius iussit ipsum infantem nondū mēstruum in medium adferri, & coram populo interrogauit, num ipse pater eius foret? respōdit infans, eum non esse, sed alium quē non nominauit. Fiebat id virtute diuina, sed plebs daemonis operae adscribebat. Prunis itaque candentib. birrum impler Briccius, & tota desert vrbe illaesus: sic se a libidinis carnalis flagitio alienū professus, quēadmodum flammis vestimentū intactum. Nectamen furentibus persuasit: sed ab Episcopatu fuit deturbatus. *d* Haraldus et Hybernus, sed Magni Regis Nouergiae,

c *in vita B. Ioan. Eleemosynarij mense Ian.*

d *Greg. Turo. li.* 2. *Hist. c.* 1. *Sabelli. exempl. lib.* 10. *c.* 2. *Fulgo. & Marulus, & alij.*

qui

qui Hyberniam bello vexauerat, filiū probauit incedens nudis pedib. super ardentes prunas. *a* Nec humano in corpore tantum hæc exploratio obtinuit; sed alijs quoque in rebus. Nā Eulalium Monachum fiscella palmea in ignem iniecta, & illæsa permanens suspicione criminis absoluit. *b* Rossis verò fidei Catholicæ veritatem missus ad eos à Basilio Imper. Episcopus persuasit; cum ipsis postulantibus, liber Euāgeliorum in caminum ardentem missus, & per multas horas ibi relictus, tandem igne extincto integer, nec vllo afflatus ardore fuisset repertus. *c* De Missa, D. Isidori, siue, vt vocant Mozarabum, memorant non dissimilia Toletani Annales. *d* Qua de re ita Ioann. Mariana: *Communi consensu de Gothica precum ratione antiquanda actum. Tentatum id quidem aliquoties erat, neque tamen successerat*, & post nonnulla. *Visum est controuersiam ignis iudicio permittere: sic eius sæculi mores erant rudes, & agrestes, neque satis expensi ad Christiana pietatis regulam. Rogo in platea accenso, liber vterque Romanus, & Gothicus in ignem proiecti. Et Romanus quidem continuò ex igne prosiliit, id populus victoriam interpretabatur. nam liber alter sub flammis, & igne diù permanens, illæsus inuentus est. Rege arbitro, nihilominus populo persuasum vtramque precandi rationem superis placare: quando vterque liber ex incendio euasisset incolumis, &c. lib. 9. c. 8. de reb. Hispan.*

a *Saxo. lib. Dan. hi.* 13. *Crant. li.* 5. *Norue. c.* 6.
b *Marul l.* 1. *exēp. c.* 4.
c *Zon. to.* 3. *& Cedren.*
d *vide Villegam in disput. hac de re post Hispanic. eius Sanctorum vitas.*

Qui pyram ingressi probandæ innocentiæ causa, multos inuenio. Nam, & Sophocles, vt dixi, agnoscit morem. *Petrus Massiliensis presbyter, suspectus de heresi, Antiochiæ ipso die Parasceues, Sacrosanctam Christi Domini lanceam manu gestans, nudus corpore, per congeruatorum latè lignorum struem ardentem, mediosque ignes illæsus euasit.* *e* Poppo Danus presbyter, in fidei Christianæ probationem, vestem prius cera copiosa illeuit; eamque indutus, in medio populi circo, sic se in flammam intulit, & persistit sine vllo doloris sensu (quod sanctè affirmabat) donèc vestis tota corpori circumfusa, intacta flammis cute, in fauillas redigeretur. *f* eo permoti miraculo Dani *g* duelli purgatione sublata, ignis purgationem introduxerunt, fortassis etiam eos mouit iteratum aliud eiusdē Popponis factum. nam alio tempore, cum verba Danis persuadēdis, vt Christiani seriò fierent, non satis haberent efficacitatis, percunctatus est; *Quid si ad candentis ferri tactum manus eius cernerent intactas, essentne conser fieri, crederentque? cunctis succlamantibus, Velle: in chirotheca formam iussit ferrum cudi, idq; ignitum adferri. Rubebat igne ferrum ille tamen intrepidus manum immisit ad cubitum, deportauitque ad locum constitutum. Ibi cum ad pedes Regis Suenonis proiecisset, victa manus dedit concio, sponte subiens lauacrum regenerationis.* *h*

e *Paul. Aemil. Histor. Frāc. lib.* 4.
f *Crant. li.* 3. *metrop. c.* 43.
g *Saxo hist. Dan. li.* 10.
h *Saxo d. l.* 10. *Vuitichin lib.* 3. *Crant. li.* 4. *Dan. c.* 24.

A Theodoro Lectore *i* historia refertur huiusmodi: tempore Martiani duos Episcopos; vnum Catholicum, alterum Arrianum, principio verbis disputasse de fidei dogmate controuerso: deinde Catholicum, conditionem concertatori proposuisse, vt vanis disceptationibus prætermissis, rogum ignis secum ingrederetur, & fidei suæ veritatem vterque hoc indicio, Deo comprobaret teste; denique Arianum detrectasse ingredi, Orthodoxum nihil moratum, ingressumque ex ipso rogo multis disseruisse, & nec minimum vstulatum egressum fuisse. Vera narratio; sed res non sub Martiano, verū sub Anastasio accidit, vt melius à Cedreno, & Nicephoro *lib.* 15. *c.* 23. proditū.

i *lib.* 2. *Collectan.*

Iactabat Sauonarola se hoc iudicium subiturum: cum ad rem ventum, substituit alium pro se: neque hoc detrectabat Minorita accusator; sed hoc tantum, ne ille sacrosanctam secum Eucharistiam deferret; quod reuera diffidentiæ non obscurum erat signum. *k* Fulgosius auctor est à Ioāne Gualberto Petrum Archiepiscopum Florentinum, prouocatione ad iudicium pyræ accensæ, Simoniæ condemnatum. *l* Sed verius est id à Petro Albanensi Episcopo factum, qui propterea *Igneus* fuit vocatus, teste Vrspergensi *in Chronic.* prius tamen quam ille Episcopus adhuc crearetur. rem totam adscribam, ex vita ipsius Gualberti, vt creditur à Blasio Melanesio fide integerrima conscripta. Is postquam narrauit sæpe à D. Ioannis Gualberti Monachis Petrum illum Flor. accusatum simoniæ,

k *confer ea quæ scripsit Guicciard. li.* 3. *& Volater. in antroph. cū ijs, quæ Phil. Comina. lib.* 8 *hist. c.* 19 *qui tēpore illo vixit.*
l *lib.* 8. *c.* 1.

& eius

manu pœnitentis paulatim minui: quæ in tantum, eo aspiciente, decreuit, in quantum confessio profecit. Medietate confessionis peracta media pars plagæ est sanata; vt autem confessionē totam compleuit, & virtus ipsa confessionis combusturam tam in colore, quam in dolore deleuit, & manus pristinam sanitatem recepit. Vocatus est vir a iudice ad ignem: ad quem clericus. Quare eum uocatis? Vt ardeat, inquit, eò quod in examinatione combustus sit. Tunc clericus ostendens manum eius sanissimam, liberauit eum à pœnis, cæteris igne consumptis. Hæc cum audisset magister Conradus, respondit Abbati. Et ego dicam uobis simile, quod ante paucos annos apud Argentinam recordor accidisse. Decem hæretici in eadem ciuitate, scilicet Argentina, quæ, & Strasburg, comprehensi sunt; qui cum negarent, per iudiciū candentis ferri conuicti, sententia incendij sūt damnati. Die statuto, cum ducerentur ad ignem, quidam ex comitantibus: uni illorum dicebat: Miser damnatus es, age uel nunc pœnitentiam, peccata tua confitendo, ne post incendia corporis, quæ momentanea sunt, animam tuam ignis gehennalis æternaliter comburat. Cui autem ille diceret: considero quidē me errasse, sed timeo pœnitentiam tantæ necessitatis, minùs acceptam esse Deo. Respondit ex corde tantum confitere. Deus est misericors, & pœnitentiam suscipiet. Mira res. Mox enim, vt homo confessus est perfidiam, manus eius plenarie recepit sanitatem. Tardante eo in confessione, cum à iudice uocaretur ad pœnam confessor eius iudici respondit. Non iustum est, vt homo innocens damnatur iniustè. In cuius manu dum nullum uestigium combustionis reperiretur, dimissus est. Habebat idem homo uxorem non longè à ciuitate manentem, horū, quæ dicta sunt, prorsus ignaram, ad quam cū uenisset gaudens, dixissetque: Benedictus Deus, qui me liberauit hodie, ab interitu corporis & animæ, causam ei exponens: respondit illa: Quid fecisti ô miserrime? quid egisti? ut quid propter momentaneum dolorem recessisti à fide tua sana, & sancta? magis debueras, si fieri posset, centies corpus tuum incendijs subijcere, quam à tam probata fide semel recedere. Sed, quem non seducat uox sempiterna. Immemor ille beneficij sibi diuinitus collati, immemor tam euidentis miraculi, consilio uxoris acquieuit, & errorem pristinum resumpsit: Deus uerò non immemor uindictæ, pro tanta ingratitudine manum plagauit utrinsque. Renouatum est incendium in manu hæretici, & quia coniux auctrix extitit resumptis erroris, consors facta est redimiui doloris. Tam uehemens erat incendium, ut ossa manuum penetraret, & cū ubi non auderent clamoribus in uilla, quos uis extorsit doloris, fugerunt in nemus uicinum, illic, ut lupi ululantes. Quid uerbis immoror? proditi sunt, in ciuitatem reducti sunt, simulq; in ignem nondum plenè exstinctum missi, & in cinerem redacti. Quid hoc quæso rei? an hæresi flamma, quod vmbra corpori? adeone hæresi debita flammarum exustio, vt cum fuga erroris vis recedat ardoris; & errorem redeuntem ardor inseparabilis comitetur?

Quid? quod altero quoque stupendo planè euentu Deus comprobauit. & arreptitio vsus carnifice in hæretico puniendo? stet in ore duorum testium veritas. hi sunt Bern. Luxemburgius *in Catalo. hæret. litt. E.* & illo vetustior Thomas Brabantinus, cuius adscribā verba; *Erat circa Cameracum quidam hæreticus astutus valdè, qui metuens inquiri, & cōburi à fratribus Prædicatoribus, qui in dicta ciuitate eo tempore plurimos comburebant: finxit se arreptum à dæmone, & ob hoc ad Sanctū Aicardum in Aspera, obsessos curare potētem ligatus ab amicis deductus est, ut in eo non hæresim prolatam sed furiam putarent. Et ut adduxit quidam clericus obsessus à dæmone, & ligatus quod Elegius Boogres (sic enim uocabatur ligatus)* (nempe hæreticus ille, vt patet ex Bernardo) *poneretur in loco: subsequente nocte idem clericus obsessus diuino nutu solutus est, & aggregans mattas, & stramina, atque Ecclesiæ scamna super ligatum hæreticum* (t ligium) *cumulauit. Ludum autem, & furias credens ille dissimulat, quoadusque clericus ignem de lampade sumens, comburere hæreticum cœpit, & tunc hæreticus exclamauit. Ad cuius uocem expergefacti custodes, cum ignem extinguere niterentur, clericus arrepto gladio, quem casu iuxta lectum inuenit, omnes uiolenter abegit. & hæreticum in igne combussit. Nec mora, diuino exacto iudicio, clericus à dæmone liberatus, & plenè sospes apparuit.* Sic ille Boni vniuersalis lib. 2. c. vlt.

Planè miraculi plena hæc olim purgatio fuit, & ideo non iniuria sublata fuit, quia miracula poscere non necessaria, Deum est tentare. Sed quis vetuit

con-

constat vetuisse Fridericum ij. *libr. 2. Neapolit. constit. cap. 3 1.* Ex Decreto etiam Gratiani, *a* videtur Gregorius Magnus. Caue fallaris: facinus hoc Gratiani est, vel inscitia scriptorum. Nihil tale Gregorius rescripsit. lege totam illam epistolam ad Brunichildam Reginam Franciæ, quæ superest, *b* videbis purpureæ clamydi assutum stramineũ limbum; quem nec Iuo Carnotensis agnouit, *c* nec antiquior Gratiano, quod sciam. Sed prohibuit Stephanus v. ad Moguntinum Archiepiscopum scribens: *Ferri candentis, vel aquæ feruentis examinatione confessionẽ extorqueri à quolibet, sacri non censent Canones. Et quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum. Spontanea enim confessione, uel testium approbatione, publica delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro iudicare. Occulta uerò, & incognita, sunt illi relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.* *d* Quibus verbis subdit Gratianus, non hæc duo tantum purgationis genera, quæ hic nominãtur, sed & quælibet similia inhibita *e* videri, eò quod in quibuslibet talibus ratio quam Pontifex addidit æquè procedere intelligatur. Quod aperte dictum *v. ult. d. c. Mẽnam*: vbi legimus, *Vulgarem denique, ac nulla canonica sanctione fulcitam legem, ferventis scilicet aquæ, siue frigidæ, ignitique ferri contactum, aut cuiuslibet popularis inuentionis (quia fabricante hæc sunt omninò facta inuidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te uolumus postulare: imò Apostolica auctoritate prohibemus firmissimè.* Quæ sanè vltima verba indicant duorum alterum; vel si Gregorius ista scripsit, quod non puto ipsius hodie registrum mutilum exstare, & Iuonem quoque in mutilũ exemplar incidisse, in quo nempè tam magna pars epistolę illius desideretur: vel (quod placet amplius) cum hoc fragmentum alterius Pontificis alicuius rescripti portio esset, id Gratianum confudisse cum Gregor. verbis, vel temporum injuria ex Gratiani libro titulum, quem huic præfixerat rescripto secundo, totum interijsse, sicque librarios de duobus vnum fecisse, desumpta eñ hæc vltima verba sunt ex epistola Alexand. II. ad Rainaldum Cumanũ Episcop. & subiungenda videntur in fine *c. super causa, ead. 2. q. 5.* prohibitum ergo hoc ab Alex. ij. sed & prohibitũ quoque iterum Apostolica auctoritate ab Honorio iij: qui disertè testatur ferri candentis iudicium, penitus esse interdictum; vtpotè in quo Deus tentari videtur; & mandat Templarios, qui Liuones hoc iudicium subire compellebãt, per censuras Ecclesiasticas cogi eo abstinere. *f* Fusius hæc paululum prosequi visum, quia postmodum sequenti sectione ijs vtendum erit contra Nouitios quosdam *aquæ frigidæ* defensores.

a *c. Mennã 2. q. 5.*
b *li. 11. reg. epist. 8.*
c *p. 5. decreti post med.*
d *c. consuluisti 2. q. 5*
e *c. in libr. namque in fine 2. q. 4.*
f *c. dilecti filij de uulg. purgat.*

SECTIO IV.

De purgatione uulgari per aquam.

Fiebat adhibita, vel calida, vel frigida. de calida, seu feruente constat receptam legibus Longobardorũ, Saxonum, Rhenariorum, & Frisiorum, *g* & irrepsisse per malam imitationẽ poculi Zelotypiæ, quod Moyses introduxerat apud Iudæos: *h* sed hæc feruens suasu diaboli introducta, illud vero poculum herbarum amaricantium à Deo fuit institutũ; qui solus occulta cordis nouit, & indicat ea mentiri, & veritatẽ sic se indicaturũ promisit Moysi; qualis sponsio, cum in aquæ iudicio nulla habeatur, prauo more, & præpostera imitatione, per abusũ fuit introducta.

Nam quod B. Hieronym. *in 1. Reg. ca. 6.* memorat his verbis; hauseruntq; aquam, & effuderunt in conspectu Domini. *Hebræi tradunt, quod ceram Domino in eandem aquam maledicta congesta sint; & sicut in lege mulier zelotypa hausta aqua probatur: ita & idololatræ hac aqua probati sunt. Hi uidelicet qui se idola coluisse penitùs denegabant. Tradunt etiam quod quinque idololatra hanc aquam gustasset, labia eius ita sibi adhærerent, ut nequaquam ea ab inuicem idololatra separare posset. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod, & sequentia demonstrant in eo quod ait:* Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphat. *Indicare in hoc loco idololatras, secundum legem morti tradere intelligendum est. Dicunt etiam quod Moyses hoc modo idololatras*

g *Lomb. li. 1. tit. 10. Spec. Saxo. li. 1. a. 39. Leges Friso. tit. 3. & ti. 14. c. nobil. 2. q. 4.*
h *Nu. 5. u. 14. cuius ritũ ex Hebr. conte. facilius colligas quam ex latino. uidẽdi quoque Cyr. li. 4. de ado. & Theodo. in Num. q. 10. & Iose. lib. 3. antiquit. c. 19.*

erat, qui sibi vitulum fecerant, probauerit: quã de arripuit vitulum, & combussit, & contritum vsque ad puluerem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Israel. Totum hoc, quia traditur sola Iudæorum affirmatione, nec Diuus Hieronymus affirmat; libertatem nobis relinquit credulitatis. Possem vno verbo dicere, non credo recutitis. Si factum, Deo iubente factum à Moyse, de aquæ frigidæ proba; qua isti vtuntur, nullæ neque reuelationes, nec testimonia, aut indicia sunt diuinæ iussionis. Quare iure optimo Canones eam sustulere *a* nominatim. Superiore sectione de Carolo Caluo breuiter perstrinxi, et hic fusiùs, & clariùs narrarem verbis Caroli Sigonij, & Aimoini; *b Ludouico Germaniæ Rege Francofurti mortuo, Carolus Caluus Imperator, & Franciæ Rex, properè Aquas, Coloniamque contendit, vt Lotharingiam, quæ fratris, & filij eius Lotharij fuerat, occuparet. Ludouicus tres filios reliquerat, Carolomanum, Ludouicum, & Carolum cognomine Crassum; ex quibus Ludouicus, qui paterno funeri interfuerat, vbi patruum paterni regni fines ingressum castra ad Rhenum posuisse audiuit; ira incensus quod paternum regnum inuadere esset ausus, Fracorfordia copias mouit, atque ad alteram Rheni ripam è regione consedit. Ibi iure primùm, deinde gratia per legatos petita, cùm neutrum impetrasset: decem homines cum aqua calida, totidemque cum frigida, decemque alios cum ferro candente misit, iussos experiri iudicio, vtri Regnum illud conueniret, quod cum ipso pater suus Ludouicus sacramento interposito diuisisset. Qui re tentata, cùm detrimentum nullum cepissent, nihil tamen equi obtinuerunt. Ob id Ludouicus, &c.* Sed quomodo *tentarunt*? sanè iniecta manu in feruentem, & non adulta. Docet ritualis adhiberi solita oratio huiusmodi, *c Deus iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor, & amator iustitiæ, qui iudicas æquitatem; iudica Domine, quod iustum est, quia recta tua iudicia sunt, qui respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Domine omnipotens, qui per aduentum Filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum saluasti, & per eius passionem genus hominum redemisti; Tu hanc aquam per ignem feruentem sanctifica, qui tres pueros, idest, Sidrach, Misach, & Abdenago, iussione Regis Babylonis missos in caminum ignis, seruasti: tu clementissime præsta, vt si quis innocens in hanc aquam feruentem manum mittat; sicut tres pueros supradictos de camino ignis eripuisti, & Susannam de falso crimine liberasti: ita Domine manum illius saluam, & illæsam perducas. At si quis culpabilis, uel incrassante Diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere: tua iustissima pietas hoc declarare dignetur, vt in eius corpore, tua virtute manifestetur, & anima illius per pœnitentiam saluetur.*

Phil. lib. de legib. Xist. Senens. lib. 2. uers. zelotypia.

a d. c. Mennã in fin. & d. c. cōsului sti.

b Aimon. l. 5. Hist. Frã. c. 34. & Sigon. libr. 5. Regni Ital.

c Anna. Beier. lib. 4.

Non igitur ore bibebant, sed manum immittebant. Docet hoc etiam historia quam narrat Gregorius Turonensis de Diacono Catholico cum presbytero Ariano disputante, & ad fidei veritatem comprobandam sic prouocante: *Factis rei veritas approbetur. succendatur igni aeneus, & in feruenti aqua annulus alicuius proijciatur, qui verò eum sustulerit ex vnda feruenti, ille iustitiam consequi comprobetur.*

Conditionem hæreticus accipit. Interea Diaconus, diffidentia quadam tẽtatus, vnguentis quibusdam brachium, manumque illinit. Hæreticus negat periculum subire: cum Catholicus brachium exsereret, hæreticus vidit vnguentis delibutum. exclamat aduersarium magicis præsidijs confidere, non fidei. oritur altercatio. *His itaque litigantibus superuenit Diaconus alius ab vrbe Rauenna, Hyacinthus nomine, sciscitansque quæ esset hæc altercatio: vt veritatem cognouit, nec moratus extracto è vestimentis brachio, in aeneum dexteram mergit: annulus autem qui iniectus fuerat, erat ualde leuis, ac paruulus, nec minus ferebatur ab vnda, quàm vento ferri posset, vel palea. Quem diù, multumque quæsitum infra unius horæ spacium reperit. Accendebatur interea uehementer focus ille sub dolio, quo ualidiùs feruens, non facilè posset assequi annulus à manu quærentis: extractusque tandem. Nihil Diaconus sensit in carne sua: sed potiùs protestatur in imo esse frigidũ aeneum, in summitate uerò calorẽ teporis modici continentẽ. Quod cernens hæreticus ualdè confusus iniecit manum audax in aeneo, dicens: Præstabit mihi hæc fides mea. Iniecta manu protinùs usq; ad ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit. & sic altercatio finem accepit.* Hæc ille. *lib. 1. de glor. mar. c. 81.*

Exa-

Exactiores duas formulas, quã sit illa Auentini, post primam huius operis editionē nactus sum, si duæ, & nō vna potius. Eam quæ plenior est mihi suppeditauit vir eruditione, & religione clarus, & de litteris benè meritus Petrus Pantinus Decanus Bruxellensis, q̄ in Hispania ex codice quodam Bibliothecæ regiæ, litteris Gotthicis ante sex centos vt minimum annos exarato, diligenter exscripserat. De altera me monuit vir Generosus Marcus Velserus, omnis antiquæ, & nouæ historiæ callē tissimus; quam Iuretus ex Cod. M. S. cum notis in epis. Iuonis vulgauit, quę in fine adscribitur cuidam D. Eugenio his verbis: *Hoc iudicium autem petente Domino Ludouico Imper. constituit B. Eugenius, præcipiens vt omnes Episcopi, Comites, Abbates, omnisque populus Christianus, qui infra eius imperium est, hoc iudicium defendat innocentes, & examinentur nocentes, neque periuri perdant suas animas malum consentientes.* Quæ verba non mendosa modo, sed & mutila valdè. Suspectum etiam hoc totum. nec enim credo Ludouicum sanciuisse quidquam tale, cum in capitula ribus Caroli Magni parentis eius aquę frigidæ probatio disertè prohibeatur. Deinde quis iste S. Eugenius? aut quando vixit? Nam de Toletano, non est quod suspicere; licet formula videatur eadem cum ea qua Visigotthi sunt vsi: Ioreti etiam formulæ desunt aliquot primæ orationes, & alia nonnulla, quæ exstabant in illa Gotthica, ideò eam hic tibi exhibebo, ascriptis in mar gine variationibus ex Iuretina.

INCIPIT EXORCISMVS, vel benedictiones aquæ calidæ, in qua manus ad iudicium Dei mittitur.

Cvm homines uis mittere ad comprobationem iudicij aqua calida. Primùm fac eos intrare cum omni humilitate in Ecclesia, & prostratis in oratione dicat Sacerdos has orationes.

Prima Oratio.

Avxiliare Domine quærentibus misericordiam tuam, & da ueniam confitentib. Parce supplicibus: ut qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione saluemur. Per.

Secunda Oratio.

Qvæsumus omnipotens Deus afflicti populi lacrymas respice, & iram tuæ indignationis auerte, ut qui reatum nostra infirmitatis agnoscimus, tua cōsolatione liberemur. Per.

Tertia Oratio.

Devs qui conspicis omni nos uirtute destitui, interius, exteriusque custodi: ut & ab omnib. aduersitatib. muniamur in corpore, & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis surgatur pariter, & coram hominibus illis cantet presbyter Missam, & faciat eos ad ipsam Missam offerre. Cum autem ad communionem venerint: antequam communicent interroget eos Sacerdos cum adiuratione, & dicat:

Adiuro uos homines per patrem, & filium, & Spiritum sanctum, & per uestram Christianitatem, quam suscepistis, & per unigenitum Dei filium quem Redemptorem creditis, & per sanctam Trinitatem, & per sanctum Euangelium, & per reliquias, quæ in ista sancta Ecclesia sunt recondita: ut non præsumatis ullo modo ad istam sanctam communionem accedere, nec sumendo communicare, si hoc, uel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam ueritatem inde scitis, seu qui hoc egit nostis.

Si autem tacuerint, & nullam inde professionem dixerint, accedat Sacerdos ad altare, & communicet more solito: postea verò communicet illos. Cum autem communicant ante altare dicat Sacerdos,

Corpus hoc, & sanguis Domini nostri Iesu Christi, *sit uobis ad comprobationem hodie.*

Expleta Missa descendat Sacerdos ad locum destinatum vbi ipsum examē peragatur. Deferat secum librum Euāgeliorum, & Crucem, & canat modicam Litaniam.. & cum compleuerit ipsam

ipsam Litaniam, exorcizet, & benedicat aquam ipsam, antequam feruescat, ita dicendo:

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, Domini nostri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & contrarietatem eius, & ipsum inimicum: ne ualeat a contendere iustitiam Dei ullo modo nec manifestationem eius, ipso præstante, qui uenturus est iudicare uiuos, & mortuos, & seculum per ignem. Amen.

a Pantin. cõtemnere, uel contaminare, quod etiã infra est.

Item alium.

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Iesu Christi filij eius, Domini nostri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & b omnem phantasiam diaboli; ut si hic homo manum suam in te c miserit, & innocens extiterit de huius culpa, vel unde accusatus est, pietas Dei omnipotentis liberet eum. Et si quod absit, culpabilis est, & d præsumptuosus in te manum mittere ausus fuerit, eiusdẽ, e omnipotentis Dei uirtus hoc declarare in eo dignetur: ut omnis homo timeat, & contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri; qui uiuit, & regnat Deus per omnia sæcula.

b al. omne phantasma.
c al. missurus, est innocens unde reputatur, pietas Dei liberet inno.
d Præsumptuose, al.
e al. omnip. uirtus super eum hoc.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui es Iudex iustus, fortis, & patiens, & multum misericors per quem facta sunt omnia: Deus deorum, & dominus dominantium, qui propter nos homines, & nostram salutem de sinu Patris descendisti, & ex Virgine Maria carnem assumere dignatus es, & per passionem tuam mundum in cruce redemisti, & ad inferos descendisti, et diabolum in tenebris exterioribus conligasti, & omnes iustos, qui pro originali peccato ibidem f detenti erant, magna potentia tua, exinde liberasti: tu Domine quæsumus mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cœli arce super hanc creaturam aqua, g quam nos igne ferue scere, atque calescere præsumimus, ut rectum iudicium per eam super hunc hominem (nomine ille) h comprobes, ac manifestes. Te Domine i Suppliciter deprecamur: qui in Cana Galilea signo admirabili tua uirtute ex aqua uinum fecisti, & tres pueros Sidrach, Misach & Abdenago, de camino ignis ardentis illæsos eduxisti, Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quatriduanum a monumento suscitasti, & Petrum K mari mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hanc orationem: sed tuum uerum & sanctum iudicium coram l omnibus manifestare digneris. ut si iste homo m pro hac reputationis causa (videlicet illud vel illud) ad præsens modo manum suam in hanc aquam igne feruentem miserit, & culpabilis n ex hac reputationis causa non est, hoc ei præstare digneris, ut nulla læsio, o nulla malitia in eadem manu appareat, per quam sine culpa calumniã incurrat. Iterum te Deus omnipotens nos indigni & peccatores p famuli tui suppliciter exoramus, ut q secundum uerum & rectum iudicium tuum nobis in eodem loco etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac r reputationis causa f (IL) si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate uel superbia incitante culpabilis est in t facto uel in consensu, & u huius probationis iudicium, subuertere aut uiolare x uoluerit, malo confisus y ingenio, manum in hanc aquam præsumptuosus ausus fuerit mittere, tua pietas z hoc declaret: ut in manu eius dignosci queat, quod iniustè egit, a & ipse deinceps per ueram confessionem pœnitentiam agat, & ad emendationem perueniat, ut iudicium tuum sanctum & uerum in omnibus gentibus declaretur: per te Redemptor mundi, qui uenturus es iudicare uiuos & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.

f al. detinebantur.
g qua abigne.
h a.c. uidetur, qui. al.
i al compro bet ac manifestet.
K suppliciter al.
k al. mari. deest.
l al. in hac oratione.
m al. hominibus in hoc man. hic dig.
n al. ex hac causa, furto, uidelicet uel homicidio, aut adulterio, uel luxuria aut pro qualibet cã culpa modo ad præsens manum.
o uel macula. al.
p famulitij. al.
q al. sanctũ
r al. reputatus.
f est nota criminis na lens. illud.
t al. factu.
u hoc comprob. iud. al.
x uolens al.
y puto dispescendum ingenio.
z al. taliter hoc declarare dignetur.
a ut & ipse al. Reliqua hæc rursus desunt in uet. m. s.

Item alius exorcismus.

Te autem creaturam aqua, adiuro te per Deum uiuum, per Deum sanctum, qui te in principio separauit ab arida. Adiuro te per uiuum, qui te de fonte Paradisi b manauit, et in quatuor fluminibus exire iussit, & totam terram c rigare præcepit. Adiuro te per eum, qui te in Cana Galilea sua potentia conuertit in uinum: qui super te suis sanctis pedibus ambulauit, qui tibi nomen imposuit Siloha. Adiuro te per

b Pant. manare.
c Pant. rigare.
d Pant. utte

per Deum, qui in te Mahaman Syrum sua lepra mundauit: dicens, Aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lauas sordes, & mundas peccata. Adiuro te per Deum uiuum, ut a mundam exhibeas, nec in te aliqua phantasia retineas, sed efficiaris fons exorcizatus ad effugandum, & euacuandum, & comprobandum omne mendacium, & inuestigandam, & comprobandam omnẽ ueritatem: ut iste, qui in te manum miserit, si ueritatem habuerit nullam læsionem in te accipiat: & si mendacium habet, & iniustitiam, appareat manus eius igne combusta; ut cognoscant omnes homines uirtutem Domini nostri Iesu Christi, qui uenturus est cum Spiritu sancto iudicare uiuos, & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.

a Pãt. ut te mundã exhibeas, nec in te aliquam phantasiã ut sup.

Post hæc exuat eum vestimentis suis & induat eum, vel eos vestimentis mũdis de Ecclesia, idest, indumẽto de exorcista, aut de Diacono, & faciat eos, vel eum osculari Euangelium, & Crucem Christi, & aspergat super eos de aqua ipsa, & ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta, cum autem dederit vnicuique, dicat;

Hanc aquam dedi tibi (uel uobis) ad probationem hodie. Deinde imponantur b igne subter caldaria, et dicat sacerdos has orationes, quando ipsa aqua calescere cœperit.

b Pãt. ligna ego ignes.

In nomine S. Trinitatis, Deus iudex iustus, fortis, & patiens, qui es auctor, & creator clemens, & misericors, & iudicas æquitatem, tu iudica, qui iussisti rectum iudicium facere, & respicis super terram, & facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui per aduentum unigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi mundum redemisti, qui per eius passionem genus humanum subuenisti, & saluasti: tu hanc aquam feruentem sanctifica, qui tres pueros, idest, Sidrach, Misach, & Abdenago sub Rege Babylonis Nabuchodonosor in camino ignis accensa fornace saluasti, & inlæsos per angelum tuum eduxisti. tu clementissime dominator præsta, ut si quis innocens ab huius c culpa, uel causa sui reputationis, homicidij, adulterij, latrocinij fuerit, & in hanc aquam manum miserit, saluam, & inlæsam inde educas, qui tres pueros supradictos, & [S]usannam de falso crimine liberasti. Ita Domine omnipotens, si culpabilis fuerit, & incrassante diabolo cor obturatum ... manum in huius tui elementi ... ui tu miserit, d tua ueritas hoc declaret, ut in corpore manifestetur, & anima per pœnitentiam saluetur, & si ex hoc scelere culpabilis fuerit, & per alicuius e maleficij, aut per herbas, aut per diabolicas incantationes hanc peccati sui culpam occultare uoluerit, uel tuam iustitiam contaminare, uel uiolare se facere posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum euacuet, & f omnium rei ueritatem demonstret. Per te clementissime pater, qui uiuis, & regnas in Trinitate perfecta. Per omnia.

c for. culpæ, uel causa reputatæ uel, quod ualde suspicor, hic aliquoties reputatio scripta pro barbara uoce re...ptationis, à

d Pãt. cẽset deesse uocem, ut reptare, seu accusare, seu prouocare quæ adhuc hodie Hispani retinent.

e Pãt. putat deesse uocula, ingeniũ, ut sup.

f Pãt. ocm. ... dicta

ALIA.

Oremus. Deus qui beatã Susannam de falso crimine liberasti. Deus qui beatam Teclam de spectaculis liberasti. Deus, qui sanctum Danielem de lacu leonum liberasti, & tres pueros de camino ignis ardentis eripuisti, tu libera innocentes, & consigna factores. Per Dominum nostrum.

Et qui manum mittit in aquam, ad ipsum examen dicat orationem Dominicam, & signet se signaculo crucis, & festine deponatur ipsa aqua feruens desuper iuxta ignem, & iudex g perpendat ipsam lapidẽ inligatã ad mensurã. N. infra ipsam aquam more solito. Et sic inde extrahat eam in nomine Domini ipse qui intrat ad examen iudicij. Postea cum magna diligentia sic fiat, sit inuoluta manus sub sigillo iudicis signata vsq; in diẽ tertio, quo visa sit vi ris idoneis, & æstimata.

g fort. p. opeliat eam lapidi alligatã ad mens. ut sic expressa sis, ac certa mensura lapidis deprimentis, seu detrahentis manum, & funiculi à quo lapis dependebat. mihi hæc sẽtentia pellucet.

En formulam totã, & ritualia, in quibus multa, propter quæ meritò Sedes Apostolica prohibuit. Quod hic in fine de obuoluta in tertium diem manu dicitur, hoc eo retulerim: quia si præstigio aliquo manus læsa, uel illæsa, interea, euanescente præstigio, rei ueritatẽ apparituram credebant.

Quoad frigidã puto illã eodẽ modo in vsu probationis versatam: videlicet Deus, vt in feruenti innocentis manũ seruabat ab adustione innoxiã, ignis actione prohibita; sic in frigida aliquando nocentis manũ amburebat cõtrariã aquæ actionẽ tribuens, frigiditate naturali; in supernaturalem ardorem cõmutata. Ad hanc me coniecturã ducit scriptor vitæ S. Gangulphi Martyris, per hæc verba; *Interim ad quandam uenit fontem* (Gangulphus videlicet, vxorque) *ubi*

Nisi dicas ip so lapide inuoluto explorasse quam feruens esset aqua ima.

tẽtia pelleret Nisi dicas ipso lapide insoluto explorasse quam feruẽs esset aqua ima.

vbi his vxorem uocibus compellat. Multa quidem de te coniux passim feruntur fœda & indigna natalibus tuis, & adhuc mihi quidem certò non constat, verène an falsè illa dicantur. Tum illa, etiam intrepide iurando, falsos de se rumores sparsos, ait, nec se vnquam alieno concubitu pollutam. At Gangulphus; *diuinâ, inquit, prouidentia, quam nihil fugit, vt se res habeat, iam certis declarabit indicijs. En fons hic propositus est, nec frigidus valdè, nec immodicè calidus. In hunc igitur immittere manum, & è fundo lapillum extrahe, & si quidem a culpa es aliena, nihil mali patieris; sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. Illa beati viri, sicut alios omnes, ita hos quoque sermones vecordia ascribens, incunctanter manum iniecit in fontem. Ecce autem, simulatque lapillum secum retrahere conata est, membris ferè omnibus obrigescit, & in digitis & brachio, quousque aqua pertigit, abstracta cute, nuda cernitur, nihilque aliud misera illa nisi repentinum interitum exspectat. a* confirmat idem Sigebertus, & significat hunc illum fuisse fontem, quem miraculosè ex Campania Vvarenas Gangulphus transtulerat. conuictam adulterij vxorem deseruit: nec diu post vxoris hortatu ab adultero fuit necatus. Non igitur hac purgatione spectabatur, an aquis mergerentur: confirmat, quod retuli de legatis Ludouici Regis; quo enim pacto decem viri secum aquam tulissent, in quam toti mergerentur? missos tamen cum frigida, narrat Aimoinus. Sic capio quod leges Alsaticæ habebant, vt plebeij & minoris testimonij rustici, aquæ frigidæ se iudicio expurgarent. b

a *apud Surium 11. Maij.*

b *Rhen. German. li. 2.*

Alia tamen quoque fuit aquæ frigidæ proba, qua quis in aquam totus mergebatur: si emergeret tertio, vt innocentem absoluebant, vt docet Abbas *in capitul. licet in fin. x. ne cler. vel monachi* & cetera; & Afflictus *ad Constitutione Regni Neapolit. libr. 2. tit. 31.* vbi eam consuetudinem meritò Frideric. secundo Imper. ridet, quam etiam Lotharius Imp. iam ante prohibuerat in legibus Longobard. c statuens, ut examen aquæ frigidæ per legatos & commissarios imperij vbique interdicatur omnibus, & vltra non fiat, & illò prior Carolus Magnus in capitularibus lib. vltim. Prohibuit etiam Pontifex, quisquis ille, apud Gratianum d & inualidam iudicauit Lucius his verbis; *Ex tuarum intelleximus continentia litterarum, quod cum H. presbyterum, quia infamabatur de homicidio, a sacerdotali officio suspendisses, prædecessoris tui litteras tulit in medium, quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ, suam innocentiam purgasse, & episcopum suis eum litteris absoluisse. Quia verò peregrina iudicia sunt inhibita, purgationem quam præstitit, sufficere non putantes, mandamus* e &c. admittit accusationem de nouo, & præscribit purgationem Canonicam iuratoriam. Vocauit autem *iudicium peregrinum*, quia alienum a canonibus & more iudiciorum ab Ecclesia recepto. Et quia solebat aqua huiusmodi, per clericos benedici, ideò ad ipsam probationem hoc pacto tollendam; dum non inuenirentur clerici ad hoc munus: sanxit in Conc. Generali Innocen. 3. ne vllus clericus purgationi aquæ feruentis aut frigidæ, seu ferri candentis ritum cuiuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat, c. sententiam sanguinis ne cler. vel monachi sæcul. &c. En tibi formulam benedictionis ex dicto libro Gotthico, vna cum colpationibus formulæ editæ a Iureto:

c *li. 2. ti. 54*

d *d. c. Mennam in fin.*

e *d. c. ex tuarũ. de purg. canon.*

INCIPIT EXORCISMUM aquæ Frigidæ.

CVM hominem uis mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos uis mittere in aquam. Adduc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet presbyter missam, & fac eos ad ipsam missam offerre, Cum autem ad communionem uenerint, antequam communicent, interroget eos Sacerdos cum adiuratione ista, & dicat.

*Adiuro uos * homines per Patrem & Filiũ & Spiritum sanctum, & per * Christianitatem quam suscepistis, & per Sanctam Trinitatem quam * decuistis, & per istas sanctas reliquias uel sanctam uenerationem quę in ista Ecclesia sunt, ut non præsumatis accedere ad hoc sanctum altare, nec istam sacram communionem accipere ullo modo, si hanc causam nostræ reputationis (hoc est illa) fecistis aut consensistis, aut scitis quis quis hoc egit.*

*Si autem tacuerint, * aut nullam professionem inde dixerint, accedat Sacerdos ad altare & more solito communicet. postea uerò communicet illos, qui in aquam mittendi sunt. Cum autem communicat, dicat Sacerdos * ad altare.*

*Corpus hoc & sanguis Domini nostri IESV CHRISTI sit vobis ad probationem hodie.**

*Expleta missa * accipiat Sacerdos crucem & Euangelium & incensum & pergant ad locum destinatum cum aspersione aquæ benedictæ vbi probentur. Et cum uenerint ad ipsum locum * det illis hominibus bibere de aqua benedicta. cum autem dederit unicuique dicat,**

* In libro Iureti magna hic in seqq. est confusio, & ut sup. quædam inaniter repetuntur. Ex quibus tamen videntur quædam posse explicari.

*Hanc * aquam dedi uobis ad probationem hodie:*

Postea coniuret aquam vbi illos mittere debet dicens ita.

Nota in seqq. mutilum esse nostrum exemplar Gotthicum, supplendum ex m.s. Iuretii quare ex utroque concinnabo, quasi vnam formulam; Iuretiana tamen lectione in marginem relata, ne confundam.

* al. *omnes*
* al. *unigenitũ Dei filiũ & p.s.T.q.s.*
* al. *decẽ, docuistis, sed additur, et per sanctum Euangeliũ, & per sanctas reliqias quæ in ista Ecclesia sũt ut non præsum. cõmunicare, neq; accedere ad altare, si hoc fecistis, aut consensistis ijs qui hoc egerint.*
* al. *nullus hoc dixerit.*
* al. *ante*
* add. al. *ad laudem & gloriam nominis sui & ad Ecclesiæ suæ utilitatem.*
* al. *expl. mis. faciat aquam benedictam ipse Sacerdos, & pergat ad locum ubi omnes probantur. Cùm autem uenerit ad ipsum locum det illis hominib.*

*Adiuro te aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creauit, * & te iussit ministrare humanis necessitatibus, qui etiam iussit te segregari ab aquis superioribus. Adiuro * te per ineffabile nomen Domini, uidelicet IESVM Christum filium Dei uiui, sub cuius pedibus elementum se calcabile præbuit; qui etiam baptizari se in te elemento aquarum uoluit. Adiuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit * Adiuro te per sanctam & indiuiduam Trinitatem, cuius uoluntate aquarum elementum diuisum est, & populus Israel siccis uestigijs trãsire fecit: ad cuius etiam innocationem Helias, ferrum, quod de manubrio exierat, super te natare fecit. Vt nullo modo suscipias hos homines, nomine IL. illo si in aliquo sunt culpabiles, de hoc quod illis obijciunt, scilicet aut per opera, aut per consensum, aut per ullum ingenium: sed facias eum supernatare super te; & nulla possit contra te facere aliqua causa maleficiorum, nullaque præstigia dæmonum concinnari, ut inuestigatio possit occultari. Adiurata autem per nomen Dei Christi præcipimus tibi, ut nobis per nomen eius obedias, cui omnis creatura seruit: quem Cherubin collaudant dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum; qui etiam regnas & dominaris per infinita sæculorum secula, Amen.*

bibere de aqua benedicta.
* al. *letaniam faciẽs omnibus pro eadem causa Dominum deprecantibus. det examinandis bibere* de aqua benedicta & cum dederit.
* al. *Hæc aqua fiat tibi ad probationem hodie. Per Dominum nostrũ Iesum Christum, qui uerus iudex et iustus.*
* *quia te segregauit ab aquis superioribus & ins. deser. hu. nec* al.
* *te ẽt per inuisibile & ineffabile nomen Christi Iesu filij Dei omnipotentis sub cuius p. calcabilẽ te præbuisti; qui ẽt in te baptiz. dignatus est.* al.
* al. *qui te inuisibili sanctificatione sacratum, ad animarum purgationem inenarrabile instituit sacramentũ. Per quẽ olim & pop. Israeliticus sicc. ped. transiuit, et ex aqua ferrũ quod ca su ceciderat Heliseus diuina uirtute contra naturam natantẽ in suo manubrio redire fecit: ut n. m. s. hunc hom. si in al. culp. est hoc q. 1. obijcitur s. aut opere, aut consensu, seu conscientia, uel quolibet ingenio. Sed per uirtutem Domini nostri Iesu Christi reijce ex te & fac illum natare super te; quatenus cognoscãt fideles Christi nullum maleficium, nullum præstigium diuinæ uirtuti posse resistere, quod non detectum fiat & omnib manifestum. Adiuro etiam te per uirtutem eiusdem D.N. IESV Christi, ut ad laudem illius sui omnis creatura seruit, et cui cœlestis exercitus famulatur clamans S.S.S.D.D. & ut nobis adiurantibus & eius misericordiam obsecrantibus obedias, Qui regnat & dominatur per 1. s. s.*

In

In Gotthico exemplari immediatè sequitur;rectius exemplar Gallicum titulum interserit.

Hominis coniuratio.

*Adiuro * te homo N.per inuocationem Domini nostri I E S V Christi, per omnes Angelos, & Archangelos, & per omnes Sanctos Dei, & per tremendi diem iudicij, & per viginti quatuor seniores qui quotidie Dominum laudant, & per quatuor Euangelistas Marcum & Matthæum, Lucam & Ioannem, & per duodecim Apostolos, & per duodecim Prophetas, & per omnes sanctos Dei Martyres, per sanctos Confessores, & sanctas virgines, per Principatus & Potestates, per Dominationes & virtutes cœlorum, per Cherubin & Seraphin, per omnia cœlestia Angelorum agmina, Adiuro te per tres pueros, Sidrach, Misach, & Abdenigo, & per centum quadraginta quatuor milia Martyres, qui pro Christi nomine passi sunt, & per Sanctam M A R I A M matrem Domini nostri I E S V Christi, & per populum sanctum Dei, & per illum baptismum qui te regenerauit per manus sacerdotis. Adiuro te * vt si de hoc furtum aut homicidium aut adulterium aliquem fecisti, aut consentaneum exinde fuisti, & sic habes cor incrassatum & induratum, vt hoc approbationis Dei iudicium, per aliquod maleficium euacuari vel euertere te posse facere credideris: si culpabilis es euanescat cor tuum, & non suscipiat te aqua ista, neque vllum malum possit * inimicus contra hoc elementum præualere, sed manifestetur vel declaretur Dei virtus in isto loco per inuocationem Domini nostri I E S V Christi. Propter hoc obnixè te deprecamur Domine fac signum tale in homine isto, vt si culpabilis est reputationis causa, declaretur per hoc iudicium tuum, rei veritas, & nullatenus eum recipiat aqua ista. Hoc autem fac Domine ad laudem & gloriam tuam, per inuocationem nominis tui, vt omnes cognoscant, quia tu es Deus noster benedictus & laudabilis. Per immortalia sæcula sæculorum. Amen.*

*Post coniurationem autem aqua exuat eos vestimentis suis (& induat eos vestimentis de exorcista & alliget in eis singulariter sinus recta consuetudinis) faciatque eos osculari * Euangelium & crucem; & post hæc aspergat super vnumquemque ex ipsis de ista aqua benedicta, & dicat adiurationem sequentem, & proijciat eos statim singulariter in ipsam aquam. Hæc autem omnia facere debet ieiunus, & neque illi antea comedant, neque ipsi qui eos mittant.*

Sequitur exorcismus.

Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei Patris omnipotentis & in nomine I E S V Christi filij eius Domini nostri, qui regnat cum Patre & Spiritu sancto: vt fias aqua exorcizata ad effugandam & euacuandam omnem potestatem; & omne phantasma diaboli vt si iste homo descenderit in istam aquam, & innocens est de huius reputationis causa, pietas Dei omnipotentis liberet eum, & recipiat eum tuum elementum. Et si culpabilis est & præsumptuosus in istam aquam descenderit non eum recipiat, sed declarari dignetur virtus tua in eum: vt omnis homo timeat & contremiscat nomen gloria tua sanctum. Per cuncta sæcula sæculorum. A. Domine libera innocentes & con signa factores. Amen.

Habes (Lector) ritum vniuersum huius probationis per aquam frigidã qui olim in vsu, & quem canones Põtificii vetant: non propter verba vel solemnia ritualia, quæ pleraque pia, etsi non desint aliqui in his næui; sed propter ipsam rem, & quia hæc a vulgò paullatim recepta fuerant Pontificib. tamen Romanis reclamantibus; Nam Pontifices meritò damnabant hanc Dei

**al. Adiuro te & contester per Patrem, & filium, & spiritum sanctum, et per sanctam & indiuiduam Trinitatem & per omnes Angel. & Archã. & per omnes Principatus, & potestates, Dominationes quoque & virtutes, & per Dei sedilia, Cherub. & Seraphin, et per diem tremendum iudicij Dei necnon & uiginti quatuor seniores qui coti die laudant Deum, & per quatuor Euangelistas, & per sanctos Apostolos quoque, Martyres, & Confessores, necnon per sanctam Dei Genitricem Mariam omnesque virgines, & per cunctum populum sanctum Dei, vel per sanctum baptismum in quo renatus es. Si tu hoc malum fecisti, ex quo culparis, vel assensum aut baiulasti, aut in domum tuam recepisti, aut inde conscius, aut consentaneus extitisti, coram omnibus dicito. Quod si diabolo suadẽte, celare disposueris, & culpabilis exinde es: euanescat cor tuũ incrassatũ & induratum, & non suscipiat te aqua incredulum et seductum: vt dicat populus, quia Deus noster index est, cuius potestas in sæcula sæculorum Amen.* Hæc forma verbis breuior & succinctior est, sensu tamen conuenit cum Gotthica.

* seqq. mutila & mendosa.
* *inimici.* Panti.

d.in al. *al. *sanctum Eu. & sanctam cr. & sanctificatis omnibus aqua benedicta, cum timore & reuerentia Dei fisus de eius clementia, proijciat in aquam.* Et nihil amplius habet cod. Iureti.

Dei temerariam tentationem, & miraculi quasi Iudaicam postulationem. Et obseruatione dignum est, obtinuisse paullatim vbique Pontificiam prohibitionem, primùm quo ad reliqua crimina: deinde post D. Bernardi tempora etiam quoad hæresim; abusum denique hæsisse in solo crimine Maleficij seu Magiæ: ita tamen hæsisse in hoc crimine, ut sine vlla Dei inuocatione sine vllo ritu pietatis aliquid præferente, quasi per ludum Iudices hac proba abutantur quibusdam dumtaxat in regionibus. Nam hodie in multis Germaniæ locis maximè Vvestphaliæ circulo, vtuntur hac proba, in maleficis indagandis; quas enim fama, vel aliarum depositione suspectas habent; eas statim absque vlteriore inquisitione capiunt, captásque extra vrbem deducunt; & in aquam frigidam ita conijciunt, ut dextra manus sinistro pedi, sinistra verò dextro pedi sit alligata; & si supernatant, veneficas uehementius suspicantur, & idcirco duriori subijciunt quæstioni: sin submerguntur, innocentes esse credunt. De hoc genere purgationis seu potius probæ constitit, illicitam esse: sed Nouatores, qui a Romana Ecclesia desciuerunt, mirè digladiati. Licitam esse mordicus defendit, Arnold. Scribonius Philosophus Marpurgensis: illicitam contra ostenderunt prolixe, non Vvierus solùm & Bodinus; sed insuper libellis ex professo, Ioannes Euuichius, Hermannus Neualdus, & Augustin. Lerchemerus; & ex I. C. Oldendorpius, Hotomann. Ioann. Borcholt, Venatorius & alij, quos citat & sequitur Godelman, *libr. 3. de Lamijs capitul.* 4. quos ego, ut eiusdem sectæ homines non magni facio, sed hæretico Scribonio obijcio, ut saltem intelligant Nouatores: hanc esse suorum communem opinionem, a qua in iudicijs non tam temerè deberent recedere. Postea prodijt libellus cuiusdam Iureconsulti; qui, ex Catholicis vnus & solus, hucusque (quod sciam) scriptis hunc iudicum abusum defendere conaretur. Res magni est momenti; & proinde diligenter, non obiter tractanda & disquirenda veritas, non uerborum copia, sed rationum momentis: sit ergo,

Excusus liber Coloniæ apud Gymnicū anno 1568. Defensio pro bæ aquæ frigidæ &c.

QVESTIO

QVINTA.

De proba (vt vocant) aqua frigide, qua strigibus explorandis in Germania quidam vtuntur.

SECTIO

PRIMA.

Discutitur opinio & rationes Adolphi Scribonij.

VVilh. Adolphus Scribonius, huius sententiæ, & praxis iudiciariæ acerrimus defensor, conatur eam stabilire rationibus partim physicis, partim hyperphysicis, ad physicam enim pertinet, quod dicit de dæmonis leuitate, sagarum pondus super aquas sustinente: ad theologiam uerò, quod de odio et antipathia aquæ ac sagarum.

Sed ut hoc commodius intelligatur, accipite dicta illius, ut sunt a Richio *a* repræsentata; cui & alii ea referentes, hac in re, consentiunt: *b* non ea contraho et si possum facilè, ne quis me calumniari suspicetur.

a *c.4. ann. 229.*

b *Godelm. c.4. & Binsfeld. de confes. malefic. p.2. conc.7. dub. 1.*

Dicit ergo ille, hanc supernatationē Sagarum prouenire ex Satanica leuitate, vt causa efficiente.

Satanā enim esse natura leuissimum, vtpote plus de aere, quam de aqua participantem. & ideo posse illas sustentare super aquis; duobus modis, vel se supponendo sagis, & eas quasi dorso eleuando, uel etiam se ijs vniendo, & toti illarum corpori, occupatione & possessione quadam, infundendo; non quidem hypostatica vnione, aut mixtione physica intrinsecè coadunando; sed leuitate sibi conna-

ta illis quoddammodo, per præsentiam suam, data & quasi communicata. *cacodæmon ergo* (inquit) *substantialiter in sagis diffusus, eas retinet, quantum scilicet ad ipsum spiritum qui sine sua essentia eas inhabitat, non quantum ad substantiam partium corporis sagarum. Leuitas ergo ea non est, quæ a forma corporis immediate prouenit; sed aduentitia, externa, & aliunde accepta.* Hæc ille, vt obscurè, sic sane mendose. Obscurissime: quia vel hoc tantum voluit, sagas a dæmone sustentari, prærogatiua leuitatis, quæ ex aerea natura in eo vim habet aquis emergendi; idque subingresso corpus dæmone, vt solet subingredi energumenas: tuncque illas emergere more vtrium inflatorum: vel, si hoc nō voluit, certè falsitatem sententiæ non intellectæ his inuolucris verborum perperam coaggeratorum contexit & obruit. Mendosè verò, quia vterque modus ille supponit dæmonem aereum habere corpus; quod alibi refutatum. igneum potius haberet, & sic ab aqua extingueretur, vel aquam excalefaceret, & ebullire cogeret; quæ ambo experientiæ & rectæ rationi repugnant.

Illa etiam secum pugnant: cacodæmonem substantialiter in sagis diffundi, & spiritum sine sua essentia eas inhabitare. Quis etiam credat sagas omnes esse a dæmone possessas, vt sunt arreptitij seu energumeni, & vt fuere Gergezenorum sues? hoc ipsæ sagæ negant, & experientia refellit. Si obsidet, quomodo apparet foris illas accedens? an duob. tum est in locis? an verò exit & redit, cùm lubet? posset credo: sed sic facere non credo. Deinde si hoc facit eius leuitas; cur ceteri energumeni non æquè leues, cur subsidunt in aquis? cur mersi porcorum illi greges? quia noluit eos sustinere? iam ergo non leuitas illa naturæ dæmonis, sed voluntas hoc operatur. Hoc verum est. & eo redit res, cum addit Scribonius; Satanam vt Dei lictorem eas sustinere; & quia lictori non licet præscriptum iudicis excedere, ideo fieri, vt nec sontes mergere, nec insontes sustentare dæmō queat ne insontes periclitentur, euadant sontes impunitæ. Sed hoc iam ad hyperphysicam refugium est, de quo statim. Contra illam leuitatem fortiter etiam vrget, quòd grauitas & leuitas proprietates sunt rerum corporatarum; quare non magis conueniunt dæmoni, quam animæ rationali. Sed audio nescio quā spiritualem leuitatem. Si quia dæmon spirituali leuitate præditus est, hoc potest, certe & anima poterit, quæ ipsa quoque spiritualis tota, & proinde leuis tota, & tota in toto corpore, & in singulis corporis partibus substantialiterque diffusa, nō inhabitat modo, sed informat etiam. Hoc vero non posse animam, norunt, qui natare nō norūt, & aquas aliquando ingressi. Si animæ leuitas hoc nō potest, ratio clamat, nec dæmonem corpus ingressum posse, ratione suæ leuitatis. si sustinet, sustinere quia corporea illa mole potêtior, eam loco potest mouere, vt doctum libro secundo.

Confugit tandem Scribonius ad Dei voluntatem & prædestinationem, *Quid si*, inquit, *diceremus Deum ipsum sagarū quas scilicet verè reas nouit, corpora singulari quadam et specifica leuitate induere, qua in superficie aquarum ferātur: inde certè non sequetur, eum ab operibus creationis non cessasse. Ita enim prædisponere potuit, ut si quæ sagæ futuræ sint, speciali quodam modo in aquis nequaquam submergi debeant. Vtrum uero hoc omnipotentia diuinæ contrarium esse dicetur? utrum etiam uoluntati, quia non expressè significatum est in sacris litteris? minimè* Nos vero illud fatemur Deum posse cum lubet. dubitamus an vnquam libuerit. indicia nulla inuenimus, cur credamus voluisse? multa habemus argumenta, quę noluisse, & nolle doceant. ideo petimus probari, quam affirmant, Dei voluntatem: & experientiam, quam adducunt testem, vt fallacem nō semel, mox refutabimus. Quæ vero de noua creatione addit, non extra chorum modo sunt saltantis, sed etiam delirantis quid enim ad rem illa?

Addit, Aquam ipsam sagas in se ferre non posse. cur putas? *quia* (inquit) *Deus opt. max. suo prudentissimo iustissimoque iudicio ab omnibus inde sæculis elementum aqua prædestinauit salutari hominis lauacro, ut qui a peccatis abluendi essent, & Christi Ec*

clesia initiandi, huius baptismate uterentur, & per hoc medium noui homines facti, quasi per ianuam in Christi regnum ingrederemur, qui prius reiecti fueramus. Quandoquidem, inquam, Vatiniano quodam odio eas accusat, & reijcit. vt si maximè pro viribus tentent, non tamen submergi possint. Ecce iam (lector) non a dęmone petitam causam efficientem, sed ab aquæ natura. Quia insitum illi odium in maleficas. insitum autem ab auctore naturæ; qui cum aquas creabat, iam mente cunctorum præscia statuerat aquas fore salutis nostræ instrumentum. itaque inseuit odium aquis, illarum quæ salutis & suæ & aliorum osores, & vexatrices. Sic enim mox explicat. *Et quodnam* (ait) *est illud odiũ? aqua Deo placuerunt, quibus vsurpatis peccata hominum ablueret, atque purgaret: in baptismate Christo Dei filio nomina nostra primum damus, & eius albo incorporamur, adeoque in ciuitatem Dei vt germani ciues recipimur: ideoque omnes, qui salui modo fieri volunt, sacra huic aqua baptismali immergi, ac purgari oportet: at sagæ, spreto isto diuino lauacro, toti Trinitati, Deo Patri, Filio, & Spiritui sancto, scientes volentes renunciant, & nihili Dei creatoris opera, nihili ordinationes, & creaturas facientes; peccatores, & apostata omnium aliorũ fiũt pessima. Cum autem hoc scelere in toto mundo nullum scelestius vnquam definiri aut reperiri possit, quid dubitem dicere? si sagæ non submerguntur aquis, id fieri ob peculiarem istam antipathiam, videlicet quod elementum aqua nolit illas intra alueum suum recipere, sed omnino respuat & omnibus modis fugiat: hunc scilicet in finem, vt peccatrices eiusmodi manifestẽtur. Nam & creaturæ inanimata seruiunt prædicationi & gloria nominis diuini: vt scilicet cæli, ita quoque elementa enarrant gloriam Dei, tũ alias, tum in hoc; si peccatum & iniustitia ab illis reuelata puniatur. Aqua in baptismate est sacramentum, est signum, est sigillum initi inter Deum & hominem baptizatum noui fœderis. Quid ni igitur eodem modo, signum aut indicium esse possit, dissoluti illius, & fracti iterum fęderis? Et hanc rationem siue causam facillimè dixerim esse verissimam: vt si alia nulla admittenda esse videantur, vna tamen hæc recipienda sit.* Hactenus ille; in cuius verbis quædam sunt verissima, sed non aptè allata ad id probandũ, de quo ambigebatur. in quib. facile agnoscas spiritum illum, qui scripturæ testimonijs gaudet abuti, & semper summa vi adnisus, vt mendacio veritas ancilletur. Spirituales illas aquæ prærogatiuas, regenerationis ratione illi competentes, agnoscimus Catholici. Sed quid si dicerem, cum Principibus Nouatorum, quorum summam puto Marpurgi esse auctoritatem; prerogatiuam hanc aquæ singularem non esse: nonne corrueret huius antipathiæ fundamentum? At ecce, Lutherus, cùm ab eo quæsitum fuisset: num, deficiente aqua, liceat baptizare in lacte, aut cereuisia? principio quidem, inopinata fortè percussus interrogatione, hæsitans, dixit; id diuino iudicio committendum: recollecto post spiritu, & illo suo afflatu entheo, subiunxit: quicquid balnei nomine nuncupari posset, id censendum minimè ineptam baptismi materiam *a* Neque Martin. alter, kemnitius ille, Leiseri oraculum, satis certo credidit, num elementum hoc aquæ necessariã baptismo materiã præberet: hoc enim si Christo Domino affirmanti, *b* & Apostolis magistrum sequentibus, *c* credidisset; nunquam quæstiones illas; an hic vel ille liquor, sit naturalis & vera aqua, otiosas vocasset; *d* cùm ijs de necessitate aquæ ad baptismum siue de necessaria sacramenti huius materia, inquiratur. Nec etiam Caluinus id credidit; qui apertissimam Christi Domini locutionem *Ioan.* 3. allegorico sensu accepit; &, per *aquam*, intelligi voluit non elementum illud aquæ; sed ipsum spiritum Sanctum, qui dicatur aqua, eo quòd animos nostros abluat: quia sine baptismo saluari hominem posse putauit, atque ita præiuit, clarumque signũ Anabaptistis sustulit ad gehennam. Sed nos hęc omnia Lutheri, Kemnitii, Caluini deliria detestamur. viderit Scribonius tamen, quid illis sit responsurus, si hæc sua dogmata torqueant, in imaginariam antipathiæ chimæram. Habemus Catholici, Deo laus; habemus arietes fortiores. *e* Miramur interea, & Caluini strophas, atque tropos: & Lutheri vecordiam iuxta ridemus. vt enim de hoc nunc loquar; cùm & lacte, & iusculo carnium siue herbarum,

a *In colloq. conuiuial. c.* 17.

b *Io.* 3. *u.* 3.

c *Acto.* 8. *u.* 36. *& Act.* 10. *uer.* 47. *Ephes.* 5. *u.* 26.

d *Exam. Conc. Tri. ca.* 2. *sess.* 7.

e *uide inf. sect.* 3.

rum, & vino, & similibus liquidis ablui possumus, negari nō posset illa balnei vsum præbere posse; & quo quidq; ad abstergendum aptius; hoc etiam efficaciorem baptismo materiam præbiturū. an ergo id quod Hebræi vocant, *aquam pedum*? pax auribus quæso & naribus sit, fordet fæteque. Luthero soli, eiusque delirium hoc proterue tuenti, tale lauacrum, tale balneum contingat; sed ea lege, vt, pro honesta strigilecula, illi scopæ taxeæ, quibus strigmenta deradantur, & amurca nitro condita, pro ceromate, adhibeantur: sicque stringatur toto enixè corpore, pumicetur, leuigetur. nihil illo mundius, nihil bellius, nihil Augiæ stabulis dignius inuenietur.

Quid ais Scriboni? Varinianū aquæ in sagas odium est? an ergo aqua prædita ratione? ideò enim irasci belluas & odisse negant philosophi, quia ratione caret. Metaphoricum, inquies, odium, intelligo; & quale in plantis cernimus. Sed etiam talis in plantis amor, qui tamen in aqua, & alijs elementis nullus cernitur; nisi quædam ad locum suum, quoniam is ad eorum conseruationem putatur facere, propè sio. Si sagas odit aqua, ceteros amet. vnde hoc probabis? fateris video, naturalem hunc amorem non esse; vllum nec odium sanè: sed vis supernaturalem hunc affectum esse. quæro, an eius sibi conscium elementum aquæ, an ignarum? non dices conscium. quid enim absurdius? quia nec sensu quidem præditum, quanto minus cognitione? & hoc necessarium foret, vt sagas a ceteris discerneret. Sed non discernit etiam, cùm & hæreticos alios & hypocritas, sic Diui Bernardi tempore, expuerit. Eius verba postea recitabo *ex serm. 66. in Cant.* Ignarum est ergo, & sic mouetur a Deo. Nouone motu, quoties saga aquis injicitur? non hoc satis explicat: & videtur velle semper hoc operari decretum Dei, ab eo tempore quo Deus aquę elementum creauit; & ex hoc Dei decreto semel sancito, vim hanc aquas accepisse, sicut herbæ nimirum vim illam sibi similis per semen, producendi, lege illa primitiua, qua iussæ Genes. 1. *Germinet herbam terra virentem & facientem semen* &c. Nihil dubito, si hanc legē Deus ab initio posuisset aquis, hanc illis in perpetuum vim competituram. Sed vt hoc credam a Deo factum, necesse sit alias adferri probationes, vel ex scripturis, vel ecclesiastica traditione. in re tanti momenti solis niti coniecturis; hoc verò nec sobriæ, nec sanæ mentis est, vel sapientiæ. Omnes nos salutari lauacro ablui necesse est, vt salui simus: quid tum? nemo hoc Catholicorum negat: negant nonnulli Nouatores. Huic sacro baptismati, totique sacratissimę Trinitati sagæ renunciant: hoc quoque fatemur, & ideò cunctis supplicijs dignissimas, & scelus earum atrocissimum profitemur. quid inde consequitur? Odere idcirco illas aquæ & exspuunt onus molestum. credo, vt aquę viuę cadauera: sed fors hoc propter aquę & aeris copiam, quę in cadauera se insinuauit. Viua corpora mergerentur, non supernatarent. Verum audio hoc fieri, quia sagas aqua prodere mauult, quam celare crimen: & sic quasi præconē agit. scio creaturas omnem laudare Deum, & gloriā Dei enarrare: sed hoc nō faciunt, eo modo, quo Iosue iussit Achanum dare Deo gloriā non quo Pharizæi id a cæco nato exigebant; sed sua pulchritudine, ornatu, vtilitate, & efficacitate, quā ipsis Deus tribuit, opificis & creatoris sui bonitatem, sapientiam, diuitias & potentiam hominibus annunciant. Illa verò confessio & indicatio, & vt ita dicam præconium, siue mauis accusatio; quam cō fingit Scribonius: sacris literis, concilijs, Patribus, & Ecclesiasticis monumentis noua est, & inaudita: quare nec verosimilis, nec credibilis, nec tuta. scilicet alia nobis media Deus non reliquit, ad explorandam veritatem. Signū est initi cum Deo fœderis? hoc scimus & credimus dicenti Deo. signum vt credamus eandem esse fœderis violati, postulas? da simile testimonium, & credemus. Das nullum? non credimus istud, qui illud confitemur. Deinde nō aquæ quatenus est aqua, vt instrumento, neque vt sigillo, salutem tribuimus nostram: sed quatenus ad aquam acces

sit forma baptismalis. salubriter illa ab luit, quando verbum accessit ad elemẽtum: tunc enim factum est Sacramentum, quod nudum prius erat elementum. Tolle verbum, nec sacramentum, nec sigillum agnosco. tunc dicam ęque laudem Dei & gloriam nobis annunciari per terram, per aerem, per ignem: & quæram cur non hæc æque sagas prodant? cur illis aer spiritum non red dit difficiliorem, & lenta prodit præfo catione? cur non subsidit terra, & medias haurit, vt sic prodantur? cur non aer illas solo allidit; & vicissim resultu, vt pilas, terra in aerem repercutit? cur ignis illis communem se cum ceteris prębet creaturis? Equidem si odio sunt vlli elemento, igni erunt odio. nam ignem illæ præ ceteris elementis odere & mutua solet esse antipathiæ ratio. Sunt & alia plura, de quibus sequenti Sectione.

SECTIO II.

Excussa sententia & rationes I. C. *cuiusdam Catholici.*

I. C. quem dicebam, & cuius parco nomini, primum dictum Scribonij de Diabolo sagas sustentante reijcit; censet enim nullũ hic esse factum, nullum ministerium, neque operam vllam dæmonis; sed Dei omnipotentis solius

a *c. ult. nu.* 238. per suos ministeriales angelos bonos, id exsequentis. *a* Qua in re, quam mi

b *supr. nu.* 239. nus securam sit ingressus viam mox ostendetur: illud autem ab eo consultè fuit additum his verbis: *b licet sæpe bellitor sit opportuna locutus, tamen multum inter eris* Dauusne loquatur an hæros: *ideo ne scientia vel sensuum altitudine potiùs, quam exercitij Christianaque charitatis pondere hac scripsisse videar; totum dependere me à sancta matris Ecclesiæ auctoritate profiteor, nihilque quod eidem in ullo aduersetur, determinatè, multo minus obstinate, defendere velle.* Salutarem profectò clausulam exosculor, & hanc illi mentem gratulor; speroq; futurum vt, cùm Ecclesiæ sententiam Canonibus priscis luculenter expressam viderit; cùm rationum suarum & imbecillitatem, & communis sententiæ vim, atque momenta diligentius perpenderit, librariteque; sese illi sit ad iuncturus. prudentis sanè est, communem potius Theologorum & Iuriscon sultorum Catholicorum sequi orbitã; quam recentium & Nouatorum ratiũculas, prima specie fucum aliquem acuminis præferentes, amplecti. Maiorq; apud sinceri iudicij homines auctoritas est, tradita a summis Pontificibus praxis & doctissimorum totius Europæ virorum scriptis consignatæ; quam aliquot latrunculatorum, vulgi opinionem sequentium, periculosæ experientiæ, & vsurpationis. Ego nihil in hac tractatione scientiæ exquisitioris vel sensuum altitudinis profiteor; sed tamen studium veritatis, & diligentiam, & lucem nonnullam, pro ingenij mei tarditate, & imperitia scribendi, spondeo. Spero cõcertatorem, vt vult alios ipsum ab omnibus fermè dissentientẽ benignè ferre: non ægrè laturum, si soli ipsi non consentiam, vt cum tot viris clarissimis & doctissimis conspirem & sentiam.

In primis quod supponit plerosque Iudices hac hodie vti proba; id scio verum non esse, nisi fortassis de sola loquatur Germania. Nam in Italia, Hispaniaque (vbi illibata Canonum auctoritas) penitus nulli ea nũc vtuntur. In Francia & Belgio, vel nulli omnino vel adeo pauci, vt eorum ratio habenda non sit; ijque nõ nisi indoctiores, & rurales iudices. In ipsa Germania, doctiores quique hunc vsum improbare cœperunt; & illi ipsi, qui nondum deseruerunt, cum scrupulo & anxietate, metuque erroris id faciunt: vt patet ex epistola Vvestphalorum ad Godelmãnum missa, & eius operibus inserta. Plerique etiam, vt I. C. illi Germani quos citaui *quæst. 4. sect. ultim.* testantur, paullatim in desuetudinem multis in locis eam abire. Hoc ergo sensu vera est inscriptio operis illius; *hac proba plerosque hodie iudices uti*. Hoc præmisso,

Sententia scriptoris illius (vt eam non minus fide, quam compendiosè totam ante oculos proponam) in summa hæc est; *Quando indicia sufficientia ad com-*

comprehensionem adsunt, tunc comprehendi debere: (quod certũ est) *quando vero contra incarceratum vehementiores præsumptiones (etiam species facti) accederent, tales vt communiter ad torturam sufficientes esse possent; tunc non esse confestim quæstioni subijciendos, sed adfirmius robur præcedentium indiciorum, probam hanc aquæ primitus adhibendam; non ad reum per hanc conuincendum, sed præparandam & muniendam torturæ viam, & momentum faciendum tantò confidentes.* a

a *sic ille nu.* 24.

Considera (*lector*) iuxta hanc sententiam duo, primùm concedere auctorem, ad pœnam siue supplicium inferendum non esse adhibendam hanc probam; sed tantum ad torturam.

Deinde quoad torturam; ea non vtendum iudicibus ad supplementum quando desunt sufficientia ordinario iure indicia; sed tantum ad confortationem præcedentium indiciorum, alioqui satis validorum ad torturam; idque dumtaxat, vt iudex sic confidentius possit ad torturam procedere.

Ex quibus patet primò, quàm exigua sit & quàm non necessaria ad iudiciariam inquisitionem hæc proba. solum enim prodesset ad torturam, idque non nisi quando iam ad torturam sunt indicia sufficientia. si sunt sufficientia: iam non necessitatis res est, sed abundantioris tantùm cautelæ, & quasi curiositatis. Rursus, si certum à Deo missum signum est; cur non vt ad torturam, sic etiam ad condemnationem quoq; adhibeatur, eodem modo? v. g. vt confidentius iudex condemnet. Imò maior videretur esse necessitas huius probæ; quando testimonijs conuicta sufficienter saga, torturam tolerantia elusit: quam in casu, quo probã aduersarius requirit: adeo, vt nisi omni tempore prohibita hæc foret, tunc potius ea vtendum videretur.

Illud etiam non capio, quod subdit, *plerasque è leuioribus indicijs comprehensas vbi generali inquisitione facta, nulla quæ adminicularentur indicia superuenirent, aut ante aut post aquæ probam; purgatione canonica indicta, ac eiuratione solemni præmissa, per ipsos dimissas esse & restitutas.* (*sic aiunt num.* 28.) bene quod dimiserint: non bene, quòd probam tunc instituerint. Nam si tantùm erant indicia ad capturam sufficientia; ius illis non erat, (ex ipsorummet sententia) cogendi ad hanc probam: tunc enim dumtaxat asserunt probæ huic esse locum, quando, ad priores illas pro captura, vehementiores aliæ præsumptiones accederent & insurgerent. quæ communiter ad torturam sufficerent (vt dictum ab ipsis *num.* 24. Deinde, si hæc legitima probę species est; ad canonicam purgationem veniendũ minimè fuit. cedo enim, vel mergebantur, vel non. si mergebantur? cur vt innoxias non soluis? cur adigis ad vlteriora? nonne sat expurgata, quæ Deo iudice expurgata? certe conditio hæc vulgarium huiusmodi purgationum semper fuit; vt quibus euentus fauisset, ei se iudex fautorem exhiberet; absolueretque, quem vel aqua vel ignis absoluisset.

Si supernatabant: quid adhuc testimonijs egebatis? certè non nisi, quia probæ vestræ in omnem partem certitudinem noueratis. non ergo hæc Dei miraculum est; si incerta, si dubia. Vos ipsi præiudicio vestro causam præuaricamini.

Sed addunt *b* experimenta innocentium quorundam; qui, cùm vellent probare sponte sua, mergebantur: sicquè fassi sunt cognatos affinesque suos, quos videbant immersabiles, verè culpæ reos esse; immò & ipsi se accusatores ac vindices præbuerunt. Vnumque narrant exemplum his verbis; *E diuerso contigit vetulam quandam stipite arundineo nixam (quæ ante complures annos maleficij, vna cum marito & sorore, insimulata & comprehensa, his supplicio absumptis: illam quod & leuiores tum contra se quàm contra cæteras præsumptiones militarent, pariterque grauida & partui proxima esset: in exilium fuerat relegata, vbi contra identidem geminatum ac sub pœna Magistratus interdictum, prouincia ac habitationi sua se intulisset) comprehensam ac aqua ad submergendum hoc anno* 1594. *adiudicatam, carnificique traditam, tantapotentia*

b *nu.* 29 & 30.

tentia aquis sese sæpius, interdum & vsq; ad humeros uidendam extulisse, & quasi ebullisse, & prosiluisse, ut demergente, & obtrudente eam sæpius cõto carnifice, sub aquis vix contineri potuerit: exstititque tum multorum sermo, ipsam nisi tanta uehementia conto per carnificem fuisset depressa, ac in aquis detenta, facili & quidem celeriori negotio, quàm homini esset possibile, enataturam ac euasurã fuisse.

a *num.31.* Hãc scriptor, hoc indicio fretus, *a* nihil dubitat maleficam & comburendã fuisse potius, quàm submergendam. Ergo hic rursus hæreo. si comburenda: ergo vult indicium sufficere ad mortẽ, & cõtradicit suæ positioni; qua ad torturam dumtaxat eo vtendum cẽsuit. *b*

b *num.24.* Item, si conto eam sub aquis carnifex potuit detinere & mergere: non igitur Deus hoc per suos ministeriales angelos bonos exsequitur, & sagas arcet ac repellit ab aquis, vt postea dicet ipse *n.238.* Nam quis hominum robur vincat angelorum? si angeli expellebant: qui fieri potuit, vt conto carnifex, angelis contranitentibus, eam potuerit submergere, & aquis præfocare? Non igitur erat cur dubitaret, & tam multa scriptor ille meditaretur circa hanc facti speciem; *c* sed paucis poterat concludere. hic effectus à vi naturali non manat; nec à Deo manare putandus: non enim Dei voluntas, & ministrorũ eius efficacitas, in hac vna malefica irrita foret, restat, vt vis enatandi extrinseca sit, & ab illo, qui hominum gaudet interitu ac deceptione cuius tamẽ conatus oẽs à ministris iustitiæ Deus, vt plurimum, patitur superari. Video hic dæmonem conantẽ pactis conuentis stare, & sagam vndis expellentem: video vinci à conto carnificis: qui id fieri potest? certè digitus Dei hic est, carnifici victoriam tribuentis, quia iudicium Dei exsequitur. Si hæc & consimilia verissima meditatus fuisset: nõ confugisset ad illam regulam, qua putat difficultates oẽs decidi & exhauriri.

c *num.32. 33.34.*

d *num.35. cum seqq.* *d Iudices indicijs quæ ad torturam de iure sufficiunt præcedentibus, posse in supplementum plenioris & legitimæ probationis, aquæ probationem, sine conscientiæ læsione, ita facere, ut dilucidè, & strictè lectari mandato sufficienti interuallo interiecto, apparere ipsis ac omnibus circumstantibus, de natatione uel submersione delata, sufficienter possit.* addit & alias cautelas circa modũ. primò hoc interuallum vnum esse debere, & aliquanto laxius, saltem ad solius iudicis non carnificis arbitrium distinctũ & temperatum: debereque iudicem aduigilare, vt omnis fraus, collusio, fucus, indiligentia, vel implicatio absit. Cautela hæc bona est, si res ipsa licita foret. Solent enim oẽs mergendi & natandi imperiti, sed & periti, dum merguntur, antè quàm aquis præfocentur, aliquoties supra aquas capite, & interdum humeris efferri, conante quantũ potest natura hominis conseruationẽ. diligenter itaq; videndum ne quid tale hic eueniat, quod Magiæ ascribatur, vel miraculo. Ideò suspicor addi ab auctore; iudicem omni cura perspicere debere, quid naturæ; quid miraculoso indicio sit tribuendum. Sed frustra sunt cautelæ oẽs; nec vlla humana prudentia vnquam poterit sanctum efficere, quod; quia illicitum est; vitandum erat. Neque nunc disputamus, quid iudici faciendum vt hoc iudiciũ exerceat cautè & circumspectè? sed an vllo id ei modo liceat exercere?

Quod postea *num.38.* requirit, non accedere iudicem ad hoc experimentum, nisi vehemẽtissima, & plusquam ad torturã sufficientia præcesserint indicia: id pugnat cum iis quæ *nu.24. & num.35.* dixit, sufficere præsumptiones vehementiores, quæ ad torturam communiter sufficerent. si sufficiunt, quæ ad torturam sufficiunt: cur nũc requirit, plusquam sufficientia? si præcesserunt plusquam sufficientia; quid hac opus proba? sicut enim ad condemnationem, vbi reus legitimè conuictus, vel, ipsa facti notorietate, res luce meridiana clariòr est; hęc proba foret superflua: *e* Sic etiam, ad torturam superflua erit; quando sufficientia ad eã habentur indicia. Nec enim superfluæ inquisitiones iudicibus permissę sunt, *ut docebitur lib. seq.*

Quod addit *num.39.* discrimen esse inter maleficos & alios crimininosos: & in maleficis, propter difficultatẽ probandi, maiorem licentiam iudicibus

conce-

concedi, vt scilicet hæc aquæ probatio admittatur; in criminibus ceteris non admittatur, sed in ijs canonicæ & ordinariæ purgationes sufficiant. itẽ, peculiare esse hoc in maleficio, qđ licet Panorm. (quem DD. alij veteres sunt secuti) censuerit in aquæ frigidæ purgatione supernatationẽ esse documẽtũ innocentiæ; tñ in solo crimine malefi cij cõtrarium notãdũ. id vt gratis dr, gratis posset negari, & ex dictis D. Bernard. *serm. 66. in Cant. in fi.* vbi idem hæresi & hypocrisi tribuitur, falsum apparet. Nobis nunc tñ idest minimè negligendum. ex eo .n. pellucere potest vanitas vel probæ, vel defensionis ei⁹. Etenim si hęc proba ad condemnationẽ institueretur post torturã, aliquid fortè ad rem pertineret, qđ de difficultate probationis in hoc crimine prætexitur. Nã difficultas tota, quę in hoc crimine peculiaris iudicibus occurrit; inde nascitur, qđ sagę plerumque tormenta eludant, per somnum vel indolentiam: ante tormenta verò, ad indicia quæ pro tormentis sufficiant, lõgè plura inuenias momenta cõtra sagas, q̃ contra adulteros, vel nefariæ veneris reos. plures .n. correi sunt sagarũ, & hoc crimen non occultius admittitur, q̃ illa quæ dixi; in quibus vnicus dumtaxat est conscius, & secreta thalami quæruntur, quodq; dici solet, etiã soli & astris reliquis ea occulũtur. Cũ itaq; velit auctor hanc probã ad torturam dumtaxat præmitti: non est, quod in hoc sagarum crimine peculiare ius introducat. Ceterum qđ à ceteris criminib. non modò hoc excipit, sed etiã contrariam illi quandam ab extrinseco cõditionẽ appingit: scilicet etsi criminosi alij iustè accusati mergantur, tñ in hoc crimine sagas mergi nõ posse. hoc certè, si rõne criminis fieret; cõsequeretur eas mergendas; qñ de alio crimine (puta furti) accusatæ, iuxta ritũ illum veterẽ, de quo Panorm. egit, aquis inijcerẽtur, si noxię forẽt: quęro igitur, mergentur, necne? Si mergendas dicat; contrà, sed illam quã narrauit *nu. 30.* patet, mersam non fuisse vi ponderis sui, sed violentia cõti deprimentis: & tñ sagam fuisse dixit, & dãnatam dixit, quia exsilij mandatũ bis infregerat, atq; ita non pp maleficiũ. nec enim rõne maleficij ad aquas dãnassent, vbi moris est ad rogum mitti iuxta leges imperij. Si dicat non mergendas: certè iam sequitur, hãc supernatationẽ non esse introductã dũtaxat à Deo, ad dirigendũ iudicẽ, in eius criminis iudicio, de quo disceptatur. tũc .n. nõ ageretur, nec iudex inquireret, an esset rea maleficij, sed an esset rea furti, puta, vel adulterij. In quibus criminibus deciperetur tũc hac proba iudex. Nã dũ de furto quęrit, si non mergitur (quia saga) certè absoluet eã quę verè furti rea sit, quia nõ demersa: & iõ à furto immunis cẽsenda. Nec ad rẽ facit, qđ hinc indicium capiet maleficij. Quid si .n. nulla concurrerint alia, eò qđ etsi saga sit, nulla tñ de ipsa suspicio habebatur? certè iudicis officiũ erit dimittere; quã miraculo Deus sagam esse docuit. Si non dimittit: iniquus erit iudex, qui furti ream, diuino expurgatã iudicio, non dimittit. vides in quot se stimulos cõscientiæ inijciãt; qui has Nouitatum superstitiones, vulgariaq; sequũtur opinamenta. Nũc videamus quibus rõnibus suã probam defendat, & singulis ordine rñdere conabor. habentur *eius c. 2.* & toto postea *cap. 4.* vbi excursionẽ vnam prolixissimam addit, qua narrat & describit Dei prouidentiã suauissimè oĩa regentem, & mortalibus optimè, ne dæmon illos decipiat, prouidentem: & per angelos custodes et singulorum elementorum oĩum satagentem. hanc quidem probã peragere per eũ, qui aquæ præest elemento. Multa in iis deducendis accumulat, non certa, nec probata. Et quis oĩa forent certa & probata, nihil tñ nos ea premerent. Esto .n. Deus impedit ne dæmon nos opprimat, vt vult & posset: ergo nullum lædit? vbi Iob? impedit Deus ne nos, ac iudices & magistratus præcipuos ad lubitum decipiat? ergone semper & oẽs? vbi Achab ore deceptus pseudoprophetarũ? vbi Susanna falso crimine dãnata? Quod deniq; dicit *nu. 223.* pauciorum miraculorũ hodie causam esse, fidei inconstantiã & teporẽ; ea quid ẽ vna est; sed melior

melior alia, quia stabilita iam semel fide, minor est vel nulla necessitas eorū. I t qđ *nu.* 226. addit opera oīa rerū creatarum siue bona siue mala Deo esse attribuenda, id nisi sanè explicetur, catholicum non est. nā culpæ mala seu opera quibus peccant hoīes, Deo, qua mala sūt, tribui fides vetat. Sed puto eū đ actu naturali tm̄; & nō morali sēsisse.

1. *Arg.* eius. pro hac proba, est, inter alia multa, id quoq; à iudicis arbitrio pendere, vt probationib. iis pro arbitrio vti possit, quas adhibēdas iudicat, & iis credat, quātū iis probatum existimet, vt Hadr. Imp. censuit. *a Resp.* Probationes iudici eatenus esse arbitrarias, vt iis ex legū præscripto sic vtatur; vt nullas assumat, q̃ iure prohibitæ sūt, qualis est illa de qua agitur: nullas ēt, quas Deum offendere vel putet, vel putare debeat, qualem illā esse postea ostendā. hoc sanè quod de arbitraria iudicis licentia in criminalib. sæpè iactatur, suis cancellis, ex Iurisperitorum sanctionibus, postea lib. seq. includam, & licentiosam proteruiā voluntate, pro ratione, abutentium, frenis velut infrunitum animal constringendam moderandamque docebo.

2. *Arg.* præsupponit, iure canonico non prohibitam esse hanc purgationē in crimine maleficij. quia ius canonicum non dicit expresse, non licere in hoc crimine hac proba vti; & q̃ expressè prohibita nō sunt, illa stare nō prohibentur. *b* tum quia crescente delicto modus pęnę & tormentorū dēt crescere. *c* Ex hoc fundō sic argumentatur. Hoc crimen quotidie augescere videmus: licet igitur iudici genera veritatis inquirendæ inuenire noua, nō prohibita. qđ probat multis DD. dictis generalibus. *Resp.* Fundūm præsuppositum esse vanū, falsumq;. Quia sic posset ꝓbare in maleficij crimine ad eruendā veritatem, ēt duellum indici a Principe posse. Nam nec duellū in maleficij crimine indici, est iure prohibitū, expressè facta mētione maleficij. sic posset de ferri candentis proba hoc idem inferre. Sed cū in his, pateat illationē hmōi non esse faciendā; satis apparet, nec de aquæ frigidæ proba, hoc dici posse. Sicut ergo duellū fieri non pōt ad probationē maleficij, idcirco dūtaxat; quia duellum fieri ḡnaliter prohibitum fuit; non poterit ēt hæc proba adhiberi, ꝓpter eandem generalem prohibitionē. Nec .n. solent leges purgationem aliquā prohibentes addere, vt non liceat eā vti in tali, & tali crimine: sed simpliciter vetant ea vti. quia qui generaliter prohib[illegible], oī in re id prohibet: qui furari, is prohibet aurū, argentum, ferrū furari: qui candente ferro experiri prohibet, is prohibet experiri in oī casu, quo ratio prohibitionis procedit. Qui ergo prohibet canō vti iudicē probatione aquæ frigidæ, prohibet ea vti in oī crimine. quia nullū est crimen, in quo prohibitionis ratio æquè non militet. ea .n. hic est, quia superstitiosum, & incertum, & cū Dei tentatione coniunctum est hoc genus probationis; vt ipsimet Canones indicant, citati superiore qōue 4 *sect.* 3. *in fi.* *d* & *sect.* 4. *e* quibus diserte & annullantur tales purgationes aquæ frigidæ, & prohibentur litigātes eas pręstare, & iudices prohibētur postulare. Et Doctores oēs tam Theologi, quam Iurisconsulti ad vnum, hāc accepere, vt generalem prohibitionē, neq; putarunt sibi vllum crimen excipiendū, neq; vnquam de maleficio excipiēdo, in hunc vsq; diē vel somniarunt: quia videbant prohibitionis rōnem æqualē in maleficio, atq; in ceteris criminib. Generaliter & sine criminis vllius exceptione (nullā .n. addūt) locuti sunt Theologi, iurisperitiq;. *D. Tho. in* 2.2. *q.*95. *a.* 8. *in ad.* 3. *& ibi Caiet. D. Antonin.* 4. *p. tit.* 15. *c.* 34. *§.* 2. *Binsfeld.* 2. *p. de confess. malefic. q.* 1. *post vlt. concl. Petr. Tyraus lib. de dæmoniac. edit.* 2. *Pet. Greg. lib.* 48. *Syntagm. c.* 19. *Abbas in c. licet in fi. nec cleric. vel monach. Matth. de Afflict. ad lib.* 2. *Constitut. Regni. tit.* 31. *Turrecrem. in d. c. consuluisti. Abb. & Ancar. in c. fi. de purg. vulg. (vbi benè loquuntur) Andr. Alciat. in Compend. Iudiciarij processus. Iudoc Damhauderius in pract. crim c.* 43. *Nauarr. c* 11. *Manual. nu.* 39 *Nicol. Remig. lib.* 3. *Dæmonolat. c.* 9. *Andr. Gail. lib.* 2 *de pace publica c.* 7. *nu.* 24. *(vbi sicut & Ancar. expressè addit, esse Mortale peccatum) Ioan. Althuz. admonit. ad Iudic. idem tenuere*

a *lib.* 3. *§. eiusdem D. de testib.*

b *arg. l. necnon* 28. *§. quod eis. in verb. sed si leges nō prohibeant. D. ex quibus caus. maio. in integ.*

c *l. relegati. D. de pœn.*

d *c. Mennam in fi.* 2 *q.* 5. *itē. c. in lib. nāque in fi.* 2. 2. *q.* 5 *& in c. consuluisti.* 2. *q.* 5.

e *c. ex tuarū de purg. Canon. cap. sententiam sanguinis. Ne cler. vel monach. secul.*

rè Ioachim. a Beust, Borcholt, Venatorius & alij citati a Godelmanno d.c.4.nu.23.& nu. 27. qui addit, hanc cōem Dd. sntam, approbari quoq; ab omnibus facultatib: Iuridicis Academiarum Germaniæ. Sanè cum canones sic expresse loquātur, & generatim ab oībus Dd. intelligātur (nec .n. vel vnū Theologū Catholicū, vel vnum Iurisconsultū pro se adducunt aduersarij. Cuiacius .n. in feud. tm̃ meminit moris prisci, non verò eū laudat vel ꝓbat) nonne ab Academiarum & Doctorū recedere cōi consensu, canonum innixo & menti & verbis, ꝑ leuiculas rōnes, temerarium & inconsultū est admodum? Frustrà igitur sibi hoc effugio blandiuntur. satis .n. expressa est prohibitio canonū. Quia negatio malignantis est naturæ, & vniuersim destruit, quicquid eā subsequitur. Modus pœnæ augescit cū delicto; qn̄ legib. ille modus nō aduersatur: hūc aduersari iā palam est. Hac vite fracta, cedo alterā.

Tertium arg. simile est sequentibus, q̄ oīa multum habent verborū sed parū stringunt: reducā analyticè ad sua enthymemata vel syllogismos. sic .n. vis rōcinationum optime intelligitur, & fucus oīs remouetur. tertij ergo argumenti summa hæc est. Iudices possunt & debent eam adhibere pœnā, quam rei maximè metuunt, & ꝑ quam ipsi alijq; exemplo territi efficacius à delicto deterrebuntur: hmōi, quo ad maleficas, sunt ignis & aqua. ergo his elementis, iudicibus in hoc crimine potissimum vtendum. *Resp.* primò si quid hoc argūm valeret, probaret ēt de ferro candenti: de quo tn̄ id nec ipse aduersarius asserit: qđ si asserit; nōne Dd. oīnnibus Canonibus, & alijs quoq; *a* manifestè se opponit? quod cuius modestiæ sit, ipse viderit. Si quid ēt valeret; probaret non in maleficis tm̃, sed & in homicidis, et in alijs criminibus: qđ tn̄ aduersarius in alijs negat. Ignis .n. tormentū maximè metuendū est, tā latroni, q̄ Lamiæ. Præterea quæro, cur aquam magis metuant Lamiæ, q̄ fidiculas & eculeum: quia (inquiet) illi queunt resistere, huic non queunt. Sed cur huic nequeunt? Deus (inquit) non permittit. Vnde nosti? experientia. sic semper principiū petitur. *Secundo resp.* Maiorē absolutè falsam esse; si sit propositio vniuersalis, adhiberi .n. nō possunt à iudicibus pœnæ, quibus iura vel legitimæ cōsuetudines nō suffragant: hæc vero aquæ frigidæ vsurpatio, Dei tētatrix est, & iuri aduersatur, ac proinde vsus eius corruptela est, nō cōsuetudo. Si negat vniuersalē esse ꝓpositionē, corruit syllogismus, qa peccat in mō.

a d.c. Mennam in fi. d.c. consuluisti d. cap. ex tuarū. d. c. sententiam & cap. fi. de purg. uulg.

Quartum arg. Ad veritatem indagandum vti debent iudices mō qui magis fauet vtilitati publicæ. talis est hæc proba. igitur ea vtendum. Min. probatur: quia tendit ad conseruationem publicę vtilitatis, ad salutem ac recōciliationem humani generis, oīumq; terræ fructuum prouentum. *Resp.* Minorem falsam esse: probationem verò eius supponere, quod erat probandū. Non .n. quęritur, an maleficas quę veræ maleficæ sunt, & quas esse iudici constat, puniendæ? item an iudex modis legitimis quibuslibet vti possit? cōstat .n. affirmatiua horū pars, sed quæritur, an iste modus sit legitimus. & in hoc fallitur scriptor ille. quia putat, vt actus aliq̄s sit legitimus, & bonus; sufficere, si per eum quis ad bonū finē tendit. Nonne bonum, ægro sanitatem conferre, sanè si finē spectes? sed si per maleficium conferas, vel vt per fornicationem aut aliud peccatum eo tendas, actus erit malus, & lethalis. cur? nōne ad finem bonum tēdebat? ita, sed per medium non bonum. Idem hic assero bonum ad finem tendere iudices hos; sed peccare, quia per mala media, nempe superstitionem & tentationem Dei. Præterea hoc quoq; argūm laborat vitio, quo præcedens. dum plus probat, quàm intendit; nihil probat. ad eundem enim finem tenderet iudex per duelli, vel ferri candentis purgationem: & tamen hoc ei non licet.

Quintò. cōstat experiētia sagas probatu aquæ maximè vereri & detestari, eo ꝙ sciant se sic detegendas; verisimile ergo est illas tali indicio conuictas, nō ausuras subire eculeū, vel saltē in eo nō negaturas, qđ ante in aquis coram omnibus palàm fecerunt. *Resp.* consequentiam hanc nihil valere.

Deinde,

Deinde, si hanc maxime detestātur; q̄uo solent se illę huic probę offerre tā frequenter? Item, vnde sciunt certò, se sic detegendas? nisi quia pacti sibi talis consciæ sunt. Si pacti consciæ; fit hoc igitur dæmonis opera, qđ aduersarius negat. Deniq; potius crediderim, illas tunc libentius eculeum subituras, & tormenta pertinacius laturas, vt tolerantia diluant precedens aquæ indicium. sic enim cassum redditur æ conatum illum improbi iudicis.

Sexto. Indicia depositionis & denūciationis sociorū & cōplicum, incerta sunt & fallacia; ergo pōt iudex ad eorum robur hanc probā adijcere. Anteced. probatur tum quia malefici potentiores solent se laruis obtegere: tū quia Diabolus pōt innocentiū vultus in conuentibus exhibere: tū quia conuentus tales incerti, & imaginarij sūt. *Resp.* Primò nec conuentus esse imaginarios & incertos oēs; contrarium docui *super. lib. 2.* nec oēs semper laruati intersunt, vt ēt illic docui. nec diabolus à Deo in hoc crimine permittitur innocentes exhibere, vt ēt docui, *eodem lib. 2.* sic falsum antecedens. Sed si illud concederē, & nunc pro cōfesso haberem; inde tñ nō sequeretur illatio illa. Possunt .n. illa indicia, alijs legitimis indicijs roborari (de quib. agetur *lib. sequenti:*) &, vt nulla forent indicia legitima alia, præstaret reū nocentē absolui, q̄ ex prohibitis indicijs & illegitima probatione condēnari, teste Stephano Pontifice. *a* Deniq; hoc argūm et probaret, de oi vulgari purgatione.

a in d. c. consuluisti.

Septimum arg. ex verbis D. Binsfeldij, contra eius mentem, non dicā calumniosè, certè non oīno candide detortū & contextū est; quibus, vir ille & doctus & pius, iudices ad puniendū maleficiū istud hortatur: & ꝓbat in hoc crimine plus deferendum testimonio complicū, quā in ceteris criminibus: ex his concludit aduersarius, hāc ergo probam recipiendam: quia hæc proba est certior illis testimonijs. *Resp.* nec esse certiorem, sed incertiorē; quia nullus homo tā mēdax, quā Diabolus, cuius hęc proba pacto nititur: nec ad rē pertinere certior sit, nec ne. Rō enim dissimilis valdè est harū ꝓbationū. testimoniorū ꝓbatio diuino, naturali, et positiuo iure nitit: ꝓba hęc, vt iā sępè dictū; sed seq. sect. probādū; oī iuri repugnat.

Octauum arg. teste Binsfeldio, indiciū homicidij ex cadauere sanguināte coram occisore petitū, vř soli diuino miraculo adscribendū: ergo sentiendum similiter de sagis supernatantib. *Resp.* quid de antecedente sentiam, hoc opere non semel me indicasse; sed esto, sit adscribendū miraculo: an eadem ratio huius probæ? dicis. non probas. Ego qui nego, discrimen dabo. Nulla in sanguinis illa missione cā subest suspicionis, de pacto cum dæmone: nihil illic miscetur superstitiosi: non quęritur illic à DEO signum, & proinde, nec Deus tentatur: quæ omnia reperiri in proba frigidæ docebit sequens sectio.

Nonum arg. ait inconuincibile esse, si diligenter aduertatur: aduerte igitur quæso (*lector*) mecum, & herbā para, quā victi victori porrigamus. Sed qđ hoc? an montes parturiuerē? certè nihil hic reperio *a nu. 65.* vsq; ad *nu. 70.* qđ vim habeat argumenti, nisi istud: Iudices à maleficis, in ijs, quę ad iudicium eiusq; ordinem pertinēt, nec lædi nec impediri possunt. Dæmon ab initio mundi semper oīa conatus fuit & conatur, ne malefici puniātur, & vt amasios suos eripiat iudicibus: ideoq; persuaserat olim oīa, quæ fatentur, illusarum mentiū esse somnia: sicq; cōsecutus diu fuit, vt impunitate & contemptu iudicum, mire numerus cresceret reorum. Eadem ex cā tam maleficæ, q̄ dæmon summopere vellent lædere, & exterminare oēs iudices: quòd nequeant, fit, quia Deus non sinit; cūius potestas est infinita, dæmonis finita. si ergo tantopere Deus pōtem suā ostendit in defensione & tutela iudicū in hoc crimine; quare non idem planè volet, & operabitur Deus *circa executionē huius aquatilis probæ: qua quasi index est & minister ad huius maleficialis hæreseos veritatem retegendam ac agnoscendam?* Sic. n. ille concludit, ex pręmissis quas narraui, breuiter, hoc ait: Deus potentiam suam ostendit in tuendis iudicib. contra dæmonum & maleficorū insidias, vult

vult igitur eam ostẽdere quoq; in crimine eorum detegendo. *Resp.* Quid, si negem consequentiã, & dicam argũm à purè particularib. procedere? Deus hoc facit, ergo & istud vult. Si dicas probari consequentiam: quia, vt decet Deũ iudices tueri ne lædantur; sic decet eos dirigere, ne fallãtur. *Resp.* nunquam illos falli, qñ vsi sunt modis & medijs à iure cõprobatis. Non .n. fallitur iudex, qui nocẽtem absoluit, quẽ acta docent innocentẽ, vel non docent nocentẽ. Nunquã falli, solius Dei est. neq; hoc iudicijs humanis competit. Præterea multa crimina sępe De⁹ vult in sequenti sæculo in solidũ puniri: iõ ea permittit hic latere. At reip. melius consultum si deprehẽdantur: sanè. sed an Deus semp qđ singulis rebuspub. vtilius; id facere tenetur? Quid si illas punire velit? Possit ẽt dicere, vtilitatẽ illam reip. honori diuino cedere; hunc sæpè exposcere, vt crimina quædã futuro vltimo iudicio seruentur expianda. Nonne eodẽ argõ idem de furibus probem & sicarijs? Deus potentiã suã ostẽdit in Iudicibus & ministris alijs iustitiæ tuendis, vt exiguo numero aliquando & plures & ferociores cõprehendant, eorumq; vitẽt gladios: ergo ẽt volet hanc prouidentiam suã extendere ad criminis eorum detectionem. Deniq; nõ semper iudicia hæc sine oĩ impedimento procedunt, vel læsione iudicum, aut ministrorum iustitiæ, *vt docui lib.3.* Ecce, quã leui manu & breui falcicula, stuppeus arietis tã inuicti funis discissus, machinam exarinauit.

Decimum, sors consultoria permittitur; quatuor conditionibus concurrẽtibus: hęc proba est quædã sors consultoria, & in ea inueniuntur cõditiones quatuor illæ. nam non fit in electionibus Ecclesiasticis: sed fit in rebus Spiritualibus & ad animæ salutem pertinentibus; & fit cum reuerentia, & ex necessitate defectu aliarum probationum. poterit igitur hac iudex vti. *Resp.* Hanc sortem non esse consultoriã, sed diuinatoriam. nã consultoria sors quęrit, quid agẽdum vel iudicãdũ sit; hocque de futuro: diuinatoria, quid euenturum sit, vel quid factũ, latens. In hac proba verò non quæritur de futuro, neq; de eo quid faciẽdum; sed tantum de præterito siue de culpa & commisso non aperto. Diuinatoria igitur hęc sors foret. Prohibita ergo hæc proba, vt ceteræ sortes diuinatoriæ. Imò & cõsultoriæ sortes hodiè prohibitę sũt, nec permittit nos Deus voluntatẽ suã per extraordinaria, & iure Ecclesiastico vel S.S. non approbata media inuestigare. a Vide quæ dixi sup. c.2. q.7. sect. 4. Neque hic adsunt quatuor illæ conditiones. nam deest necessitas. b

Vndecimum, c mallei malef. auctor ex Scoto dicit licere vti absq; Mortali ad tollendũ maleficium remedijs vanis & superstitiosis, dũmodo sine alio maleficio fiant: & desit omne pactum cum dæmone, ẽt implicitum: quia hoc est destruere opera diaboli, qđ est laudabile, Hubertinus & Goffred⁹ putãt maleficia posse per eandem artem destrui, per quã facta sunt. Imp. ẽt *in l. eorum. C. de malef. & mathem.* permittit maleficia quæ in bonum finẽ diriguntur, nẽpe ad salutem hoĩum, &c. Cum igitur in hac proba desit pactum oẽ, desit ẽt maleficium: licebit iudici ea vti, ẽtsi aliquid superstitiosi admisceretur. *Resp.* imprimis hic non agi de maleficii destructione, sed tm̃ de probatione maleficij cõmissi: & proinde hic opus Diaboli nõ destrui, sed tm̃ indicari. Deinde pactum hic non abesse. Imp. quoq; illam constitutionem (nisi dicas eam tm̃ toleranter loqui, non verò approbatiue) iniquã esse, & diuino iuri contrariã; quia ius diuinum oẽ maleficiũ prohibuit. nec .n. facienda sunt mala, d vt eueniant bona. Hubertini verò Goffredi, & vt vr̃ Mallei malefic. opinionem; nos, lib. 6. copiosè refutaturos, q̃ sanè, quoad destructionem maleficij per maleficium, est erronea; d quoad destructionem per superstitiosa tantũ media, temeraria est, vt minimũ: quia superstitio semper est in vitio & peccato, nec vnquam licita e dicenda. Nec Scotus aliud dixit, *in 4. d. 34. q. vni.* vbi hæc tractat, q̃ licere maleficia, signum tollendo, destruere: quod verò superstitiosis & vanis uti remedijs liceat, Scot. non dicit. sed de hac re dicentur

a *tex. in c. sortes. 26. q.5.*

b *vt docui sup. sect. 1.*

c *p.2.q.2.*

d *art. Paris. 5. & 6.*

e *uide D. Tho. 2.2. q. 95. & quæ diximus li. 1. c. 1. & d. art. Paris. 5. tex Leui. 19. & 20. & c. admoneant. 26. q. 2. cap. nec mirum 26. q. 5.*

tur alias plura lib. 6.

Duodecimum est, omnia quę ab hominibus fiunt, ab intentione eorũ ita iudicanda, vt si intentio bona sit & doli expers, peccato vacua sit actio. quia peccata non sunt, si volũtaria nõ sunt: ideò si iudex putans hoc sibi licere, bona intentione & citra dolum, ad veritatem inueniendam hoc vtatur remedio, vel nihil, vel parum peccare. Confirmatur 1. quia in rebus, quæ ad fidem non pertinẽt falli, vel nullũ vel paruũ est peccatũ. Confirmatur 2. hoc argumẽtũ, quia iudices, teste Menochio, a duplex arbitriũ habent, vnũ astrictũ, & ligatum: alterũ liberũ & plenũ; qđ dici pôt, *concessio ab homine uel lege facta qua possit iudex semoto iure, æquitate & rõne, sed proprio ductus appetitu, a dolo tamẽ alieno, quod placuerit statuere.* Conf. 3. tũ quia alioqui facilè sagæ, sine hoc probæ genere, iudicia eludent: & experiẽtia docet illas nulla Canonica purgatione meliores fieri: tũ quia iudicibus adimitur vnica rõ certi aliquid statuendi, & sic molestijs & scrupulis innumeris inoluuntur. Ex his oĩbus *a nu. 82. usq; ad 91.* concludit *uix ullum uel neglectæ legis, canonisuè, uel temeratæ religionis piaculũ pertimescendum esse illi iudici; qui proprio ductus appetitu, a dolo tamen alieno, ac pleno illo arbitrio utitur, cognoscendæ per hanc probam ueritatis.*

a *de arbit. iud. q. 6.*

Resp. plurima hic occurrũt discutiẽda, quorum iã pars explicata, pars fusius explicabitur lib. seq. Imprimis illa regula, vt sit Theologicæ doctrinæ cõsentanea sanè, est intelligenda; quę à sola intentione, peccati petit rõnem. Nam cùm peccatũ sit triplex, infirmitatis, malitiæ, & ignorantiæ; b illud qđ ex ignorantia cõmittitur, bona cũ intentione cõmitti pôt; & peccatum tñ esse. c vt accidere certum est, qñ vincibilis ignorantia est: tunc. n. bonam intentionẽ, nõ prorsus excusare eum, qui facit, qđ scire debuit, sibi non licere; certius est q̃ vt probari nunc à me debeat. d Solum qđ ab ignorantia oĩno inuincibili fit, caret oĩ peccato; q̃a censetur oĩno inuoluntariũ: vincibilis solummodò minuit peccatum, affectata verò auget. efficit. n. vt sit peccatũ ex malitia. considerandum itaq; qualiter ignoret iudex, sibi hac proba vti non licere. Si hoc scire, & discere expresse noluit, tunc ignorantiam directè affectauit: si verò aduertens, vel facilè potens aduertere, se discere posse ac teneri, occasionẽ tñ discendi oblatã neglexit; indirectè tunc laborat ignorantia affectata: & sicut prior est expressè reus ob peccatũ malitiæ: sic posterior implicitè, & interpretatiuè eodem recidit. totiesq; sic peccabit quoties vel directè, vel indirectè, qñ se discendi iterum occasio obtulit, discere vel expressè noluit, vel neglexit. e Quæ in Iudicibus locum habent, quia hoc addiscere tenentur: eo ipso enim q̃ iudices sunt, tenentur scire, quæ officium iudicandi exigit: tenenturque, qui rudiores sunt, consiliũ petere à doctis & pijs viris. quare cùm hoc negligũt, à supina ignorantia excusari nõ possunt, cũm tã facili negotio, cõsulendo Academicas Facultates, hoc queãt discere. Quod si tñ aliquis contenderet rẽ hanc esse difficilẽ cognitu, (quæ mea quidem sñia facilis est cognitu, quia sufficienter à summis Pontificib. decisa) & iudex adhibuisset aliquã diligentiam ad sciendum, non tñ omnẽ quam adhibere poterat & rõne difficultatis rei, & status sui, tenebatur: adhuc ignorantia erit vincibilis, & proinde cũ peccato. quia talis ignorantia non tollit voluntarium. Qñ autẽ quis diligentiam sufficientẽ dicendus adhibuisse, hoc alterius & prolixę disputationis est. f Nobis sufficit illud fundamentum subuertisse, quo supponebatur ab aduersario, solam intentionem bonam sufficere, ne quis pecce: faciendo, qđ facere non oportuit. *Ad Conf.* 1. *Resp.* eam esse falsam. Quia ẽt falli in ijs quæ pertinent ad mores, & præcepta Decalogi, potest esse Mortale, si quis fallatur pp ignorantiam rerum, quas sub M. tenebatur scire, vt tenẽtur iudices ea, quę ad officium eorum spectant, & graue continent præiudiciũ, vt in nostro casu: cumque omnis error voluntarius quarumcunque rerũ, semper sit peccatum ex communiore & veriore sententia, contra Durandũ; se-

b *D. Greg. lib 26 moral. cap. 16. D. Th. 1. 2. q. 76.*
c *Act. 3. v. 17.*
d *Vide D. Tho. & ibi Medi. 1. 2. q. 74. ar. 5. & d. q. 76. art. 2. Schol. in 2. d. 22. Valẽt. disp. 2. q. 3 pũct. 6 & q. 5.*
e *Bart. Medin. 1. 2. q. 94. art. 2.*
f *Videãtur Vict. in Rel. de Indijs nume. 9. Vega li. 6. in Cõc. Trid. c. 18. Sot. in 4. d. 5 art. 2. q. uni. Bãnes 2. 2. q. 10. ar. 2. dubio. 10. Valen. sup. pun. 1. Angl. in 2. d. 22. q. 2. art. 2.*

quitur, quo error periculosior fuerit & maioris detrimenti, hoc futurũ peccatum erroris grauius. hic autem detrimenti est maximi, quia fouet superstitionem, tentat Deum, & proximo grauissimã infert iniuriam. *Ad 2. resp.* Iudices qui tali arbitrio libero & pleno vtuntur, nõ iudices esse sed tyrannos, vtpote quibus in corde illud

Sic volo, sic iubeo. sit pro ratione voluntas:

Et qui iubent potiùs, quàm cognoscunt; ideoq; regnant potius, quàm iudicant. Vllinè vnquam ab vllo homine vel à lege facta hæc tam laxa cõcessio, vt ipsi liceat solo vacare dolo; ceterum, seponere ius, æquitatem, & rationem, proprium verò sequi appetitum, & sic quodcunq; placuerit in iudicio statuere? Deus bone, quo talia iudicia deciderunt? hanenè licentiã tribui ab hominibus Christianis? qui ius & æquitatem remouet, nonne iustitiã tollit; quæ omnis vel benigna æquitate, vel rigido iure fulcitur? æquum bonumq; naturalis est iuris; hoc tollis, si ab æquo bonoquè & iure simul iudicẽ permittis abire. Nõ hominis, sed Dei iudicia iudices iudicare Rex ille Israelis, verè dicebat: hominis est arbitriũ f: qui rationis, quę nos à belluis discriminat, & ratiocinatione præcedente imperare humanis affectibus, qui q̃d contra legis præscriptum sæpè nituntur; ideo iudices nolebat humanũ sequi iudicium, sed diuinum: quia iudicandi leges acceperant à Deo Iudæi, ideò qui secundum illas iudicabat, memor erat se Dei iudicare iudiciũ. Aduersarij ne hominis quidem iudicium amplectuntur, sed belluarum: hominis est rationem nunquam semouere, belluarum est appetitum sequi. qui ergo iudici, semota ratione, proprio duci appetitu, permittunt; nonne bestiã, non homine iudicatorio tribunali imponunt? Non, non. qui legibus cõtemptis iudicat, à Deo iudicabitur. Princeps es, & legis cõdendæ habes auctoritatem? iustis quas tulisti legibus, pare; non metu pœnæ, quam præfixisti (hanc nemo à te exposcet) sed metu legis diuinæ, metu legis naturæ, amore honestatis, & decoris, & laudis. Nullus est Princeps, qui Dei lege aut iure naturæ absoluatur; aut hoc ius, hanc æquitatem possit, sine peccato, trãsgredi iudicãdo. Principe iudices inferiores, supremi quidem illi, & qui Principis immediatè gerunt vicem, dũ cõtra legis mentem non tendant; possũt verborum proprietatem extensione, vel restrictione labefactare: alij his inferiores, & à quibus ordinaria solet appellatio, saltè in ciuilibus, esse; illi verbis ẽt legis astringuntur: si cõtra ea iudicant, peccare censendi, ex communi Theologiæ sententia. *a* Notari digna sunt illa D. Augustini; *In istis temporalibus legibus, quanquam de ijs homines iudicent, cum eas instituerunt. cum tamen fuerint institutæ & firmatæ, non licebit iudicibus de ijs iudicare, sed secundum easdẽ.* *b* D. Greg. ẽt scribit, à iudicib. iura diuina humanaq; reuoluenda, & cum reuoluerint, secundum id quod illis constitutũ est, iudicãdum; *c* & addit exemplũ Moysis, qui querelas populi semper ad Domini tabernaculum ingressus referebat, & iuxta quod Dominus imperabat iudicia proponebat. *Nimirum* (ait) *nos instituens, vt non ex corde nostro, sed ex præcepto diuino sententiam proferamus.* Hoc tenebantur sequi præcepto Dei iudices Israelis, qui iudicare iubentur, iuxta legẽ eis à Deo per Moysem datã, *d* imò & Regi ipsi eadem necessitas incumbebat. *e* Sanè apud Romanos testatur Asconius solitos iudices iuriurãdum in leges præstare, quod illis solemni formula præiretur. Nihil autem perniciosius, nihil periculosius semp iudicatum, q̃ si affectui indulgere iudex permittatur: appetitus verò semotus à ratione, nihilo passione & affectu melior est. Absit ergo à Deum timentium mẽtibus, absit à Christianis subselliis, talis arbitrij plenitudo, qualis in 2. confirmatione proponebatur. *Ad 3. conf. Resp.* Præstare sagas centũ nocẽtes absolui, q̃ vt per talem probationẽ innocens vna mulier condẽnetur, vel periclitetur. præstare eas absolui sine iudicis peccato, qui licita oĩa expertus; quàm cum peccato & superstitione veritatẽ deprehendere, & crimen punire. Quid tibi (ò iudex) proderit si pro-

a D. Th. 1. 2. q. 99. Medi. 2. 2. q. 6. art. 5. & ibi Bann. & Aragon. & Sot. Ide Caiet. in sũm. uerb. Iudex. Nauar. Manual. c. 25. nu. 5. & 13

b lib. de uera religione c. 31.

c cap. summopere 11. q. 3.

d Deut. 17. n. 10.

e d. c. 17. n. 19.

prouinciam criminosis liberaris, aiæ tuæ dispendium facias? quid tibi prodest benè cōsulere alijs, si tibi per peccatum malè consulueris? At illa deterior fiet dimissa. tibi non nocebit, sed sibi, consequetur illam Nemesis sua. De scrupulis quod additur, dicerē lubens, *Trepidauerunt ubi non erat timor*. Eximatur semel hic error ex eorū mētibus: erronea conscientia cessabit. doceantur timere superstitionem. doceātur quā graue peccatum sit Deum tentare. Doceantur mortale peccatū esse, nō obedire Ecclesiæ, a quæ vniuersim prohibuit vulgares purgationes. Non puto me hac in re falli. vnam ex causis cur canonicis et ciuilib. medijs veritatē nō affectantur, præcipuam esse credo, quod huic superstitiosæ probationi confidant; ceteris, hoc est iustitiæ & Deo, diffidant, & ideò eas obeunt negligentius. Nonne hoc meretur decipi & illudi?

a *Nauarr. sup. nu. 15. in fine. n. 6. peccat. mortaliter.*

Vltimum arg. petitur ex verbis D. Bernardi *in Cant. Cant. serm. 66. in fi.* ex cuius narratione colligunt, hunc morem miraculosum, & apud veterem Ecclesiam in more positum. *Sed resp.* verba D. Bernardi hoc non probare, & D. Bernard. post Longobardorū & Barbarorum in Italiam & Gallias irruptiones ac imperia diu vixisse, nempe post annum. 1100. vt antiquior illi auctoritas quærenda fuerit in re, quā ante Bernardum Stephanus Papa, & tpe Bernardi Lucius 3. & mox post Bernardum Honorius 3. damnarunt: Sed nec B. Bernardus hanc cōsuetudinem probat, nec laudat, nec Ecclesiasticum morem, sed quorumdam tantum priuatorum fuisse docet: notandū quoq; illos hereticos de quib. loquitur, fuisse Apostolicos, & pauperes de Lugduno, & de Batulo dictos. verba Bernardi hæc sunt; *Probatum est, mori magis diguunt, quā conuerti. Plerumque fideles in ieiibus moribus aliquos ex eis ad medium traxerunt. Quæsiti fidem, cùm de quibus suspecti uidebantur, omnia prorsus suo more negarent, examinati iudicio aquæ, mendaces inuenti sunt. Cumq; iam negare non possent, quippe deprehensi aqua eos non recipiente; arrepto, ut dicitur frena dentibus, tam miserè quam liberè impietatem non confessi, sed professi sunt, palam pietatem astruentes, & pro ea mortē subire parati. Nec minus parati inferre, qui adstabant. Itaque irruens in eos populus, nouos hereticis sua ipsius perfidia martyres dedit. Approbamus Zelum, sed factū non suademus.* Hæc ille, ex quibus patet hoc vulgi factum fuisse, & abs Bernardo illud factum non approbari. Quomodo approbaret Canonum & peritus & obseruantissimus? Si dicas Bernardum loqui duntaxat, de præcipiti nece illis illata, & hanc damnare; non iudicium aquæ. *Resp.* D. Bernardum necessariò de vtroque intelligendum. Nā si examen illud licitum erat, ēt licita mors ex illo subsecuta. Nam post culpā ita deprehensam, solebant statim supplicio tradi. Deinde D. Bernardus nō approbat illud examen, sed solummodò narrat quid vulgò factum; qā adhuc in causa hæresis vigebat hæc probatio de facto, Principibus dissimulātibus, nec satis promptis ad parendū Canonicis decretis; quæ pro æui barbarie pleriq; ignorabant. Respondi argumētis scriptoris illius Catholici, & excepi hastas eius amentatas: nunc vicissim, cōmunis & veræ sentētiæ tela torquebo.

SECTIO III.

Proponitur & probatur vera sententia Negatiua.

EGi de ijs qui ignari sunt prohibitionis Canonū: de alijs sit Cōcl. Peccant iudices, qui gnari prohibitionis Pontificię, proba hac aquæ frigidę in maleficij crimine vtuntur. In conclusione hac suppono prohibitā esse probam; quod probatum à nobis supra. b Nec valet Solutio aduersarij, non esse mentem Canonū de hoc crimine loqui. Vis enim negatiuæ indefinitæ prohibitionis, est vniuersalis. ideoq; pręcepta negatiua semper, vbiquè, & oēs ligant: vt docent quotquot Decalogum explicant. ideò qui dicit; *Non licere uti proba aquæ frigidæ;* intelligēdus est, de purgatione cuiuslibet criminis per talem probam. Neque hactenus; quod sciam vllus, hanc limitationem

b *Sect. prae. in resp. ad 2. arg.*

tionem

tionem canonum illorũ somniauit; vt de purgatione leuium tantum crimi- num loquerentur. nec modernus iste scriptor tantæ adhuc est auctoritatis, vt eius interpretatio contra receptam hactenus sententiam sit admittenda cum nec vera sit. Nam canones illi de furto, imò & homicidio loquuntur, quod graue crimen est. Concl communis est, vt superius probauimus.

Probatur primò. Quia peccatũ est dictum, factum vel concupitum cõtra legem æternam, vt ait D. Aug. *a* siue vt ait D. Ambrof. *b* Peccatum est legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia mandatorum. Inter cete ra autẽ legis diuinæ siue æternæ mandata est, vt oues pastorem suũ audiant, & Ecclesiæ capiti obediant; constatq; Catholicis omnibus; ad hoc visibile caput Ecclesiæ, pertinere decisionem rerum fidei: & eorum, quę à fide depẽdent. Horum ex numero est iudicare, quid religionis virtuti repugnet, quid non: siue quid superstitiosum sit, quid non sit. Cum itaq; Põtifex Romanus, visibile caput Ecclesiæ (fremant hæretici, vt lubet) declararit probam seu purgationem aquæ frigidæ superstitio sam esse: *c* illi non credere, & contrarium contendere: est non audire Ecclesiam, & proinde peccare, dignumque se præbere, vt habeatur, sicut Ethnicus & publicanus: et proinde est incidere in cælestium præuaricationem mandatorum. Si dicas, Stephanũ Papam meminisse tantũ feruentis aquæ, & non frigidæ. Vrgebo, eandem frigidæ & feruentis esse rationem: quia generaliter ibi subdit pro ratione: *Quod Sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinuentione non est præsumendum.* Igitur Stephano Papæ idcirco hæ probationes superstitiosæ, quia non repertæ in canonibus, non sancitę sanctorum patrum documento: sed ab hominibus vulgò pręsumptę. Promãt aduersarij vnũ unius patris documen tum hanc probationem approbans: & videbuntur non penitus auctoritate veterum destituti. Solus Iuo videtur quodam casu ferrum candens probasse: sed aduersarij ferri candentis probationem ęquè atque ego improbant: & Iuonis rõnem sup. Sectione confutaui. Præterea Pontifex alius *d* aquæ frigidę & feruentis simul mentionem faciens, vtramque vocat *popularem inuentionem*, vtramq; dicit factam *fabricante inuidia*, (h. diabolo hominum saluti inuid ẽie) vtrãq; æqualiter detestatur. Aquæ ẽt huius frigidæ purgationem Lucius III. vocat *e peregrinum iudicium* (nempe alienum ab Ecclesiæ morib.) & declarat inualidũ. Sed & Innoc. 3. iudicauit eandem esse aquæ frigidæ, aquę feruentis, & ferri candentis prohibitionem. *f* Est ergo summorũ PP. iudicio hæc proba *inutilis, plebeia inuentio, peregrinum iudicium, fabricatio inuidia, superstitiosa adinuentio, destituta patrũ documento*. Canonibus improbata. Quædam adfert aduersarius *anum. 156.* vt probet diuersam esse rationem aliarũ probationum, quæ prohibitæ. 1. (ait) illæ subibantur spõte & vltronea oblatione: hęc à iudice iniungitur. Hoc ipse vidit non esse verũ. nam ex *d. c. Mennam & c. ult. de purg. vulg.* patet ẽt solitas iniungi à iudice alias; & exẽpla superius allata docent ẽt aquę probã sponte susceptam. Ideò dicit 2. adustionem naturalibus remedijs posse per dæmonem impediri: & ideò hanc probatiõ esse incertam. Quasi vero nõ possit ẽt, vel ipse sustentare in aquis maleficã, vel aliquid ei supponere quod sustentet. 3. adfert ex malleo maleficar. quod si duellũ alicubi potuit permitti, multo magis posse probam ferri candentis: item etsi peccent duellatores, iudices tñ excusari posse. *Resp.* hæc oĩa iã ostensum euidenter esse falsa. vltimò dicit experientiam huic fauere probationi (quod nec semper verum, & etiã olim illis alijs fauebat) & pp Sacram. Baptismi hanc aquæ esse prerogatiuã; quod est gratis conijcere, & somniare vigilantem, & declinare post Scribonium. Conf. hæc probatio, quia Diuinatoria sors est superstitiosa: sed huiusmodi probatio est quædam species sortis diuinatoriæ, vt docui sect. praeced. ergo est superstitiosa. Maior est omnium Doctorum, & certa: quia diuinatio est vna species superstitionis.

a *lib. 2. cõt. Faust.* D. *Tho.* 1. 2. *q.* 71. *art.* 6. *Schol. in* 2. *d.* 35.

b *De Paradiso c.* 8.

c *c. consuluisti* 2. *q.* 4.

d *c. Mennam in fi.* 2. *q.* 5.

e *c. ex tuarũ de purg. cano.*

f *c. sententiã sanguinis. ne cler uel monach.*

Q 2 Min.

a 2.2.q.95. art.8.ad 3. Min. probatur. ratione D.Thomæ. *a* quia ordinatur ad iudicanda occulta Dei scientiæ & iudicio reseruata. præsupponit .n. contraria sententia, nisi per aquam frigidam nõ posse crimina deprehẽdi: At si aliter, q̃ per vulgares purgationes, inuestigari nequeãt, Stephanus V. Papa *b* definit relinquẽda illi, qui solus nouit corda filiorum hominum. Et sanè temerarium est, laicos iudices occulta peccata scrutari velle, de quibus nec Ecclesiæ licet iudicare; sed ei tm̃, qui corda & renes scrutatur. Hanc confirmationem cum s loco insinuasset aduersarius *cap.1. certè cap.3.* suo loco nõ dissoluit non .n. de secretis illis prouidentiæ diuinæ, & maiestatis gloriæque Dei agitur in argumento; sed tantum de peccatis, quæ via licita, omnibus tentatis, iudex nequiuit deprehendere. Sed videtur eam velle soluere *nu.173.* dicẽdo, diuersam esse rõnem priuatorum sic occulta inquirentium, & iudicum. nam iudices faciũt, vt vicarij Dei, & ex officio, priuati ex mera curiositate. Hæc responsio euertitur, eo q̃ canones disertè & de iudicibus loquantur, idq; tam quo ad magistratus, quã quoad priuatos prohibent *d.c.consuluisti. d.c.ex tuarum Menns. d.c.ult.* & sanè æqualis vbiq; est superstitio, & Dei tentatio, & in magistratu hæc sunt minus ferenda, minus excusatione digna. Confirmat.2. hæc probatio: Iure Canonico vulgares omnes purgationes sunt improbatæ, vt patet ex dd. canonibus, & communiter Canonistæ sentiunt: sed aquæ frigidæ proba est vulgaris probatio; vt patet, quia non est canonica, neq; legalis. ergo est prohibita. Dicent forsitè, eam esse miraculosam. Sed tunc contra eos procederet arg. sequens.

b *d.c.consuluisti.*

c *D. Tho. 2.2.q.97. Summista. rit in uerbo TẽtatioDei, uel Tentare Deum. Nauarr. c.11. nu.39. & seq. Calen. Vuest.capel. Catechesi 61.*

d *c.ult. de purg. uulg.*

2. *probatur concl.* Tentatio Dei est peccatum repugnans religioni & primo præcepto Decalogi; sed qui vtitur huiusmodi probatione tentat Deum. ergo hæc probatio est peccatũ repugnãs religioni. Mai. probatur, ex communi sententia DD. *c.* Minor verò, probatur auctoritate Honorij Pont. qui vulgari purgatione ferri candentis dicit Deum tentari, *d* & quod ille de vna specie asseruit, de ceteris quoque vulgaribus probationibus cõmunis DD. schola intellexit, *e* eadẽ enim in omnibus est ratio. quia vel potest illud delictum aliter deprehendi, & tunc nulla adest necessitas: & ideo miraculum petitur à Deo citra necessitatẽ, quæ est aperta Dei tentatio: vel si non potest sciri aliis medijs illud peccatum, tunc iudex est iniustus, qui de quibus iudicare non potest, eo q̃ diuino throno sunt reseruata, iudicium vsurpat. Sed si bene cõsideres sniam contra sententis scriptoris, semper hic adest Dei tentatio. Etenim vult iudicem non deuenire ad hanc probam, nisi habeat sufficientia indicia ad torturam; nec ad alium finem, quam torturæ, hanc probam tuetur. *uide quæ de hac re dixi præced. sectio.in prin.* Conatur hoc crimen tentationis Dei euadere, quia signa & miracula sæpè legimus in SS. petita, ab Abrahamo, eius seruo, Gedeone, ceteris. *Resp.* cum Alexand. de Hales, hæc non facta ad imitationem posterorũ sed in significationem & figuram futuri, iuxta illud Apostoli, 1.*Cor.10.u.11. omnia hæc in figura contingebant illis.* Quod si figuram non recognoscas; dico, speciali Spiritus sancti instinctu vel iussione seu reuelatione ea fecisse; nec aliter licere à Deo signum petere, *f* iuxta D. Tho. aut magna & euidenti vtilitate, vel necessitate id exigente, v. g. ad gentis alicuius conuersionem certò inde subsecuturam; vt Apostoli & alij Sãcti fecerunt. In nostro verò casu, quia Deus satis multa dedit media legitima veritatis explorandæ, necessitas ista cessat: vt supponit Stephanus Pontifex. Quod attinet ad Achaz: ille per Esaiam reprehensus fuit, eo quòd Dei signũ oblatum respuerit, ne Deũ honore hoc afficeret: quod, quid ad rem quæso?

e *D. Tho. d.art 8. ad 3. & Summista et Nauarr. Petrus Anch. in d. c ult. Binsfeld d q.1. Alexãd. de Hal. p.3 q. 45.mem.3. Valen. 2.2. disp. 6. q. 14.punc.1. Turrecrem. ad 2.q.4 in princ.nu.3. & c.consuluisti. ea. q. nu.2. & 3.*

f *2. 2. q. q.178.ar.2.*

3. *Probatur conclusio*; quia hic non est miraculosa Dei operatio cẽsenda, sed pactum Magicum cum dæmone. ergo illicitum iussione sua ad hoc cooperari. Probatur antecedẽs, quia hoc promiscuè contingit ad proiectionem in aquam quam faciunt iudices Catholici, & hæretici, vt constat; quia maxime

me hæc proba uiget inter hæreticos; sed heretici nō faciunt uera miracula. Si dicas hoc ad confirmationem fidei ipsorum non fieri. *Resp.* nulla illos unq̃ facere ad cōfirmationē fidei; tā ordinaria verò & continua eos facere, ad aliā rē probandā, id nunq̃ auditū, nec credibile. 2. probatur, Deus per nullos facit miracula sine necessitate; hic nō esse necessitatē idoneā, ostensū est. 3. uere miracula Deus alijs miraculis nunq̃ eneruat, qa veritas nequit impugnare veritatē. Ergo si sagas nō demergi foret verū miraculū, nunq̃ hoc aliis miraculis euerteretur. Sed legimus aliqñ Deū per miraculū hanc immersibilem Magorum uim sustulisse, adeò ut de facto sagæ aqs demersæ & absorptæ fuerint. Ergo illa uis immersabilis nō est miraculosa. Qđ subsumpsi id probatur ex Hist. miraculorū q̃ Cæsarius collegit, vbi *lib. 9* narrat, maleficos quosdā, qui, freti maleficijs, supra flumen ambulabant, proiecta in flumen sacra Eucharistia, statim demersos fuisse. Si dicas illud, nec in iudicio, nec a iudicib. actū: Inferre possū, igitur hæc uirtus immersabilitatis nō est a Deo tributa maleficis, pro signo certo criminis cōprobādi. Nā hi uerè malefici fuere, & tñ demersi sunt, ui sacri panis Eucharistici. Ergo miraculosè demersi. ergo miraculo posteriore destructum prius miraculū foret, ētsi corā iudicib. eorū iussu id actū fuisset. Nā vi miraculi nō restringitur ad iudicū præsētiā. Vrgeo quarto miracula Dei nunq̃ fallūt, sed sunt certissima & infallibilia; hæc proba fallit aliqñ. *Resp.* a hoc fieri fraude & dolo carnificis, vel qa non bene aduertūt iudices, & fidē non habent, nec satis confidunt Deo; q tñ erat necessariū ad miraculi patrationē. *Sed contra*, si sit saga (secūdū uos) mergi non pōt ui humana adhibita: quia nullæ uires humanę Angelis bonis ministerialib. pñt resistere; Et tñ *n. 31.* fassi estis eā q̃ malefica erat, ui a carnifice demersā: tibi ergo ipsi rñdeas. Itē Godelm. ex litteris cuiusdam Nobilis Borussi, sex sagas diuersis uicib. cū uerè cōstaret eē reas, in aquā gelidā colligatis artib. proiectas, submersas fuisse scribit: b & de pluribus hoc idē affirmat Ioan. Althusius c; Cōfirmat sagas aquis submergi posse & solere Dubrauius Epis. Olomucen fis *li. 8 Inst. Bohe.* agens de Vratislao Rege; *Idē Vratislaus Gerardo Præsuli ac fratri suo auxilio fuit in abolendis tollēdisq; magorū portentis, artibusq; maleficis; quas tūc multi uiri mulieresq; nimis licenter exercebant, multos hominū fascino turbantes, bouūmq; & pecudum lac, segetemq; alienā pellicientes atq; ipsa interdū elementa dæmonū uiolentia concutientes, per quæ imprudens uulgus à sincera in Deū fide euertebatur. Nec tamē aliter Gerardo malis obuiā ire, quā per censurā Ecclesiasticā licebat: eā illi non pluris quam plūbeū gladiū æstimabant. Ergo non ferri tantū, sed ignē quoq; & aquā Vratislaus maleficis admouit; aliosque securi feriri, alios flāmis exuri, sagas nonnullas aquis submergi iussit. Atq; hac animaduersione in auctores amplius centū districta, reliquos desinere artē vetitā, dānatāq; metu similis pœnæ coegit.* audis submersas aquis sagas Boemiæ. ubi tū miraculi uis, quā præterē iū? Effugiū unū uideo, ad inquisitionē a Deo subueniri, nō ad suppliciū. quasi nō illa ad hoc dirrigatur. quasi diploma de illa his nostris aquarijs vllū sit peculiare. Quod ēt additur: de iudicum parua seu modica fide; planè impertinens est, illa. n. dictis scripturæ locis exigitur fiducia in miraculis, quę ad fidei cōfirmarionē edenda erāt, nō q̃ ad Iudicū inquisitiones, & notitiam pertinebāt. *Mat. 17. v. 20. Mar. 9. v. 23. et 24.* Qđ autē de Scænæ filiis *Act. 19.* adfertur, id uel eodē referendū, uel ad rē nihil oino facit. 4. probatur hic pactū interuenire, qa cū nec naturali hoc uj contingat, nec miraculosa Dei operatione, restat fieri ex vi pacti cū dæmone, nō quidē expliciti uel expressi, tale n. iudicib. nullū nunc puto intercedere (neq; aliud probāt, quæ multis dicit auctor ille *libri sui c. 3. à n. 91.* & quod dicit esse pactū implicitū cū Deo, id iā probatū est esse explicitā Dei tentationē.) Sed dicimus cū primo aliquo iudice pactū explicitū intercessisse dęmoni, ut dęmō ad tale signū, pderet occultū & latēs crimē; nēpe ut, quæ sagæ essēt, eas sustineret, ne mergerēt; postea (vt cōtingit in oīb. huiuscemodireb.) alii iudices hoc edocti, ui illius primi pacti,

a *nu. 122.*

b *li. 3. de lamiis c. 4. n. 35.*

c *Admonit. ad Iudicem.*

pacti, idē obtinuerunt, atq; ita iam, & ignari, ex pacto implicito operatur. Pactū uero hoc implicitū intercedere patet, quia superstitiones oēs nituntur pacto implicito, ut docet B. Augug. a(& cū eo oēs Theologi.) Lege D. Aug. loco illo & seqq. cc. & deprehēdes hic, & superstitionē, et pactū implicitū uersari: quia effectus nec est cāæ naturali adęquatus; nec talis, vt a Deo dēat merito per miraculū exspectari. Cū ipsis sagis non intercedere quoad hoc vllū dęmonis pactū non malè sentit, nec inualidè probat ille scriptor à. n. 97. Nam in illo exēplo quod ibi narrat clarissimè id cernitur, referā eius uerbia; *Quemadmodum hac adhuc ætate in præfectura Linnensi, Diœceseos inferioris Coloniēsis, accidisse dicitur, quòd vetula quadam videns duas mulierculas aqua tentatas non subsedisse, sed supernatasse; ipsa ad præfectū loci accurrit, & interpellās, confisa ipsum quā ceteros ministros iustitiæ præsentes permouet, volens ac acerrimè instans, vt & ipsa aquis tentaretur: se licet apud populū suspecta admodū sit de hac maleficiali hæresi, iā tamen innocentiā suā per hoc corā populo testatā fucere, indignāq; hac suspicione publicè se eximere, velle. Annuit importunè efflagitanti præfectus, & cæteri: sed hanc in aquam proiectam euidentius supernatasse, neque ut demergeretur vel fundū peteret (quamuis id studiosè suo motu super aquas tentans) efficere vlla ratione potuisse dicitur. Extracta, ecquid carnifex suum membrorū ipsa esset, interrogatur: potuisse insimulatam hoc effugisse periculum, donec prædicto accusatore, necessitas adesset huic tentamini. Tandem confluentibus indicijs contra eandem compluribus, ipsa ante torturam quærentibus respondit, amasium suū sibi suasisse, vt hoc aquæ periculum subiret: se illam liberaturum, & in ipsis aquis, famam vitamq; eius adseruaturum esse. Hac confessione sponte prolata incinerandā eadem fuisset, nisi se ipsam in carcere pridie suspendio suffocasset.* Cernitis in hoc exēplo, tacitū pactū quō operatū in trib. mulierculis, & quoad tertiā præualuit pacto expresso cum tertia inito. quia volebat dæmon hanc rogo tradi, vel saltē necari, moraliter certus impænitentem obituram. Iudices autem isti non sunt secuti scriptoris illius snīam, quia non sufficientia habētes indicia, ad solas mulierculę importunas preces, ad hāc purgationem processerunt, atq; iō ex duplici capite grauiter peccarunt. Primò qd' vsi illicita probatione. Secundò quod præcipitāter ea vsi. Sed hinc colligo scriptorē ab alijs iudicib. qui similiter praxi illa utuntur, dissentire; dū ipse vult, præcedere ante probam debere indicia ad torturā sufficientia: illi verò putant, a proba cum aliqua diffamatione posse incipi. Qua in re fortassis loquūtur magis cōsentaneè praxi ordinariæ illi, sed reprobæ. 5. probatur hoc pactū, ex morib. Diaboli. conatur ille Dei miracula effingere. habere conatur suos martyres; qui sunt hæretici, & inter hos sagæ. iō sicut Deus plerisq; suis Martyribus miraculosè cōcessit; vt aquis mergi nō possent, in veræ fidei confirmationē: sic Diabolus præstigioso miraculo conatur persuadere hominib. & suos Martyres esse immersabiles: & hoc pacto duo consequi conatur, 1. vt illa Christi miracula falsa reputētur. 2. vt saltē ipse ęqualem cum Deo potestatem hīc videatur: & præterea confirmentur in pertinacia pseudomartyres sui, quib. sic persuadet se eos seruaturum in igne, sicut seruauit in aquis. Confir. hæc rō qa si aliqua saga sic iniecta in aquis verè pœniteret & animo eiuraret, statim mergeretur; quia pactum cessaret.

a lib. 2. de doc. Christ. c. 20. 21. et 23. & decui ca. 2. q. 5.

4. *Probatur* nostra concl. Non obedire in spiritualib. (cuiusmodi est id de quo agimus) Pontifici maximo, est non obedire Deo, iuxta illud; *Qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit.* Sed non obedire voci & iussioni Dei, est graue peccatum; ergo vti hac proba est grauiter peccare, cum Pontifex eam prohibuerit, vt probatum initio huius sectionis. Min. probatur verbis Samuelis, *nūquid vult Dominus holocausta & victimas?* (q. d. nūquid magis gaudet Deus cęde & supplicio nocentiū? nam & hi uocantur a prophetis hostiæ & uictimæ, ut docui alio loco) *& non potius, ut obediatur voci Domini?* b (vt non tendatis, o iudices, cōtra Dei prohibitionem.) *Melior est. n. obedientia quam victimæ: et auscultare magis, quā offerre adipem arietum*. (Suauior est Deo odor obediētiæ, & humilis sensus vestri submissio, quam nidor adustarū ex uetitis probationib. lamiarū puras manus

b 1. Re. 15. u. 22.

nus

nus vestras & mētes amat Deus submissas præceptis uicarij sui; non rogos, nō pyras, non cuissas miserarum contra canonum præcepta examinatarum, dānatarū[q]) quoniam quasi peccatum est a[r]iolandi repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. quid accōmodatius ad probandum, hanc probam canonico iure uetitam, ad ariolationem sortis diuinatoriæ, & manganicam diuinationē pertinere? Non dicimus illic Samuelem de sagis, aut probatione locutum, non ita desipimus: sed dicimus hoc ab eo probatum; inobedientiam, quæ fit prætextu alterius boni, Deo ingratā & ariolationi similem esse. hinc inferimus, cū hæc sit inobedientia valdè similis illi Saulis inobedientiæ, vt ostenditidem quod illa meruit, mereri nomen, & in eandem classem reduci. Addimus hoc argumentum ab aduersario visum, sed non depulsum. lege quę scripsi à n. 123 ad 127. & videbis me uerum dicere. Quæ uero mox sequuntur de dæmonum potestate in corporib. deferendis & similib. ad rem nihil pertinent. Nam conari negare, uim dæmonum in corporib. mouendis, vel in eleuandis, & sustinēdis in aqua, id sanè foret in philosophiam, qđ solœcismus in Priscianū. egimus de his li. 2. vbi et docuimus, uera per Satanam edi miracula non posse; & hęc eadē oia D. Binsf. breuiter, sed solidè docuerat, idcò contra illum, qui hic miraculū nullū agnoscit (ut nec ego) tota illa disputatio & λογομαχία, a n. 128. usq; 149. & quę porrò subduntur; a Deo talē potestatem eludendi iudices dæmoni nō permitti, ea planè non probantur satis. Cogit me aduersarius hic extra chorū nonnihil, ut eum subsequar. Multis. n. conatur hic suadere dæmonē hoc in aquæ elemento non posse; quia dæmon est ex elemento aeris cōpactus, nō aquę sed facilius in inuicem operātur & possunt, quæ sunt ex eodem elemento cōpacta; ergò facilius dęmon operatur in aere, quam in aqua. ergo non quia pôt corpora sustinere in aere, *a* iō potest in aqua. Resp. hoc tantum probare posset, qđ difficilius faciat in aqua. Sed neque hoc probat. nam maior argumenti, dæmonē esse compactū ex corpore aereo; est erronea: vel saltem prorsus temeraria. & ideo moneo scriptorem, ut retractet, & legat quæ Scholastici ea de re, vel quæ ex illis & ex PP. optimè Molina, & Valentia. *b* Nec ad rem pertinent, quib. fusè agit, ut ostendat dæmones in aqua nihil miraculi hactenus ostendisse. Non. n. sequitur alias nō fecerunt: ergo nec tunc poterant, nec nunc possunt. Et quod dicit. Priscos martyres idcirco diuina virtute supernatasse; id iam nos docuimus sententiam nostrā roborare. Sed neque est uerum nullos martyres Christi submersione necari potuisse. Legat Surium, legat Baronij Martyrolog. & Annales, inueniet complures aquis suffocatos. nolo immorari, quia hoc est τὸ πάρεργον.

5. *Probatur concl.* quia Iudex sine causa sufficiente, & prægnante recedens a cōmuni sententia Iuris interpretum; perperam iudicat, *c* & proinde peccat, vt & Doctor cōsulens sine idoneo fundamento contra illam. *d* His addimus Corollaria quæ sequuntur ex prædictis primum iudicem, qui hac probā fuerit vsus, posse cōueniri actione vt possunt, qui iniustè aliquē carceri mancipārūt e 2. Si, cum non adsint talia sufficientia indicia ad torturam, propter adminiculū huius probationis vulgaris reū subdat torturæ Iudex, peccabit, & tenebitur actione iniuriarū. ut supra, etiamsi reus in tortura non fateatur. quia iniuriam fecit indebitè torquendo, vi indicij à iure improbati. *f* Quod si reus tormentorum vi confiteatur, confessio erit nulla, quia vi extorta; & iudiciū ex ea subsecutum nullum, & sententia irrita. *g* Et per consequēs Iudex talē supplicio mortis afficiens; homicidij reus est, coram Deo. quia occidit, quem non habebat ius occidendi. Notādum tamen cōfessario, ut diligenter personam iudicis consideret. Nam si casu aliquo fieret, ut laboraret ignorantia inuincibili (quod uix puto posse hodie cōtingere) immunis esset a peccato in foro poli: si laborat uincibili, pro magnitudine & probabilitate ignorantiæ decrescet peccatum. Hanc puto & ueram & securam de hac aquę frigidæ purgatione sententiam.

a in 1. p. q. 55.

b l. 1. de off. quæsto c. 1. c. ne innitaris. 5. & ibi Ab. & Dd. de Constit. fusè Iaf. in auth. Nouissima n. 22. C. de inoffi. test.

c Ant. Maria Cora. in tract. de Cōmun. Dd. opin. lib. 3. Inspect. 1. & 2.

d l. nec magistratibus. 32. de iniu Kirchou. cōmun. opin. Cent. 5. concl. 30. Godelm. su. n. 30.

e d. c. sallam sanguinis et d. c. ex tuarum.

f l. pe. D de quæst. est cō. Dd. testib. Vinio, & Claro, quos sequitur issinfeld. su. et dicam de hac re lib. seq.

QVAESTIO VI.

De quibusdam alijs vulgaribus probis.

QVædam est probatio per pondera & lancem. nam in eadem Germania appendunt sagas, & aiunt eas ultra certum pōdus (nempe librarum 14. uel 15.) deprimere non posse quantumuis sint proceræ vel obesæ. hoc et RecKius dānat *lib. de proba aqua frigida a n.41.* Ego idem de illo dicendum puto, quod de alijs vulgaribus purgationibus. nempe niti pacto dæmoniaco, superstitiosum esse, & cum Dei tentatione coniunctū. Canonibus expresse non prohibetur, quia est inuentum plane recens.

2. Est quoddam sortis seu purgationis genus per crucem, de quo fit mētio in Constitu. Caroli Magni, a vbi iubetur litigantes *cruce*, aut *scuto*, & *fuste* decertare. & in Capitulari, vbi habes, *campo vel cruce contendant*. Ex his locis crucem fuisse genus armorum quidam volunt. Ego nō assentior. sed puto fuisse genus purgationis per sortes, quib. se ad crucem aliquam ei manus imponens, uel eam amplectens, quis expurgabat. Sanè illis locis cruci, campus hoc est duellum opponitur, & in testō Caroli Magni apud Nauclerum; *si accusator contendere voluerit de ipso periurio stent ad crucem. Cruce* ergo *contendere*, non aliud quam *ad crucem stare*. *Stare* verò *ad Crucem* quid sit nescio, nisi id quod dixi. Crucis iudiciū et Frisones superstitiosè exercebāt, ut docet lex eorū 14. *sortes tales esse debent. duo tali de virga precisi, quos tenos vocant: quorum vnus signo crucis innotatur, alius purus dimittitur, et lana munda inuoluti, super altare seu reliquias mittuntur, & presbyter si adfuerit, vel si presbyter deest puer quilibet, unū de ipsis sortib. de altari tollere debet, & interim Deus exorandus, si illi septē qui de homicidio commisso iurauerunt, verum iurassent, euidenti signo ostendant. Si illum qui cruce signatus est sustulit, tūc vnusquisq; illorū septem faciat suam sortem, i.* tenum *de uirga, & signet signo suo, ut eum tū ille, quam ceteri qui circumstant, cognoscere possint, & obuoluantur lana munda, & altari seu reliquiis imponantur; & presbyter si adfuerit, si uerò non, ut superius puer innocens, unumquemque illorum sigillatim de altari tollat, & ei qui sortem suam esse cognouerit rogat; cuius sortem extremam esse contigerit, ille homicidij compositionem persoluere tenetur; ceteris, quorum sortes prius leuata sunt, absolutis.* Si ritus etiamcō munis Francis fuit, *certare cruce* non foret aliud, quam sic indicio crucis contēdere; & *stare ad crucem* foret, conuenire cum aduersario, ut stent ambo crucis iudicio, quod fortè uerius.

a *l.3. fol. 62.*

3. Huc pertinet sortitio illa quatuor Constantinopolitani imperij candidatorum, Alexio Murziphlo superato, quam, Bonifacius Comes Montisferrati, Balduinus Flandriæ Comes, Ericus S. Pauli, & Dandulus Dux Venetorum pacti, ut in æde Apostolorū, pro numero candidatorum, quatuor calices ordine collocarentur; quorū unus solus hostiam sacram contineret, ceteris vacuis eosque totidem Sacerdotib. traderent, vt ad cuiusque Principis nomen vnum tollerent, & eis redderent: imperium vero illi deferretur, cui calix obtigisset Christi Domini corpus & sanguinem continens. Sed merito post, illis pactio ista displicuit, & ius designandi quem vellet, communib. suffragijs in Dandulum contulerunt. narrat Nicetas *in fine Annal.*

4. Huc pertinent quidam olim qui res aliquas abiecere, ut ex earū recuperatione cognoscerent, sibi delicta sua dimissa a Deo. hoc enim est Deum tentare, nec licet, nisi habita reuelatione ad hoc faciendum: quod credendum de S. Attilano Zamorensi, de quo Marineus Siculus *lib.5. rer. Hisp.* & de S. Arnulpho ex Lotharingiæ Principe, Eremita, & Metensi Episcopo, de quo Fulgosus *lib. 6. cap. 6.*

HAEC DE CVNCTIS Magiæ generibus dicta, & terminus sunto Tomi Secundi.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

TOMI II.

R An-

Bar-

C

D

Daemon

E

F

Ferd.

S.Gu-

N

Nico-

Pro-

Q

R

Sacæ

S

T

S. S. SCRIPTVRAE ET VARIORVM SCRIPTORVM

Loca his libris emendata vel explicata.

Ex veteri Testamento.

Ex Nouo Testamento.

Loca Iuris Canonici.

Gre-

Ex Jure Ciuili.

Loca Patrum & Eccles. Scriptorum.

Loca Prophana Philosophiæ, Historiæ, Poeseos Scriptorum.

Pe-